

שבוע פרשת וישב

(29 November – 5 December 15)

י"ז – כ"ג כסלו תשע"ו

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מְלֶכֶּךָ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ,
וְצִאֲצָאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, פְּלָנֵנוּ וְיִדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יְבָרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יְאֹר יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיְחַנְּךָ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ**

**הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנְנַתֶּם לְבַבְךָ וּדְבַרְתֶּם בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכַתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.**

**וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם כַּעֲתוֹ יוֹרֵה**

**וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשׂוּדְךָ
לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה**

**אִף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֵת יְבוּלָהּ, וְאִבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,**

**וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכַתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר**

**נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי כְּבוֹדֵהֶם לְדוֹרָתָם,**

**וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִּתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים**

**אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲנִי יי**

אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֵׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה בְּמִוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקיש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהווריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה") כצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניתנם בחרדו, במקום בולט - את הדקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
 ג הים ראה ויגם הירדן יפכ לאחור: ד ההרים רקדו כאילים ובעות כבני-צאן: ה מה-לך
 הים כי תגום הירדן תפכ לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים ובעות כבני-צאן: ז מלפני אדון
 חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם-מים חלמיש למעיני-מים:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא-לנו פילשמוך תן כבוד על-חסדך על-אמתך: ב למה יאמרו הגוים
 איה-נא אלהיהם: ג ואלהינו בשמים כל אשר-חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
 ידי אדם: ה פה-להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: ו אזנים להם ולא ישמעו אף להם
 ולא יריחו: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יתלכו לא-יהגו בגוונם: ח פמוהם יהיו
 עשייהם כל אשר-בטח בהם: ט ישראל בטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: י בית אהרן בטחו
 ביהוה עזרם ומגנם הוא: יא יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יב יהוה זכרנו יברך
 יברך את-בית ישראל יברך את-בית אהרן: יג יברך יראי יהוה הקטנים עם-הגדלים: יד יסף
 יהוה עליכם עליכם ועל-בניכם: טו פרוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ: טז השמים
 שמים ליהוה והארץ נתן לבני-אדם: יז לא הפתים יהללויה ולא פל-ירדי דומה:
 יח ואנחנו | נברך יה מעתה ועד-עולם הללויה:

אגרות קודש

ב"ה, ערב חנוכה, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצרכי ציבור

מלאכתו מלאכת שמים מו"ה אברהם בנימין שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מבשר טוב מעבודתו במלאכת שמים, היא עבודת החינוך וההדרכה בני
 ובנות ישראל בדרך התורה והמצוה.

ויהי רצון מאת השם יתברך ויתעלה שיצלח בזה, וכהוראת ימי חנוכה הבאים לקראתנו,
 להפיץ נר מצוה ותורה אור בכל ג' הנקודות דמצות נר חנוכה:

משתשקע החמה – היינו שלא להתפעל כי החושך יכסה ארץ, ואדרבה, על פתח ביתנו מבחוץ –
 היינו להאיר ולקרר גם אלה שעדיין עומדים בחוץ, מוסיף והולך, מוסיף ואור.

בברכה להצלחה ולבשורות טובות.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין .....ב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטו .....ג
- (ג) מאמר ד"ה פדה בשלום נפשי
י"ט כסלו, ה'תשכ"ה .....ה
- (ד) שיחת שבת פרשת וישב,
כ"ג כסלו, מברכים החודש טבת, ה'תשכ"ה .....יג
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת וישב
(בלה"ק) כרך טו .....כג
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל .....כח
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וישב .....כט
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וישב .....ל
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישב .....נד
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וישב .....נה
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישב .....סח
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם .....עא
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישב .....עד
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישב .....קלט
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת וישב .....קס
- (טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק טז, משלי פרק כג-כד .....קעא
- (יז) משניות – מסכת מקוואות/נידה
ביאור קהתי .....קעג
- (יח) עין יעקב מסכת יומא .....קעט
- (יט) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף לד עד דף מ .....קפ
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
אדמו"ר הזקן .....רח
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן .....רח
- (כב) תורה אור
אדמו"ר הזקן .....ריב
- (כג) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי .....רטז
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" .....ריז
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש .....ריז
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב .....ריח
- (כז) ספר המאמרים ה'תש"ו
אדמו"ר מוהרי"צ .....רכ
- (כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ .....רכא
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ .....רכא
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת וישב .....רכב
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת וישב .....רל
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רלא
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 והנה, ענני עמידת העולם על שלשה דברים הוא על-דרך
 2 מה שכתוב⁸ והחוט המשוּלש לא במהרה ינתק לחוט העשוי
 3 משלושה חוטים יחד יש חוזק מיוחד והוא לא נקרע במהירות (שהרי לא
 4 ינתק" אלא יתקיים יחד ענני העמידה היינו קיום תקין), ואיתא
 5 ב"ילקוט⁹ שהחוט המשוּלש
 6 (שפירושו הפשוט הוא
 7 ההתאחדות והחיבור יחד של
 8 שלשה) קאי כונתו על יעקב
 9 אבינו וצריך להבין, מהו
 10 הענין המיוחד ביעקב אבינו
 11 שדווקא על יעקב נאמר
 12 "החוט המשוּלש לא במהרה
 13 ינתק"?

14 (ב) ויש להבין תחלה באור
 15 ענני¹⁰ כל שלושת האבות
 16 (שהרי יעקב הוא בחיר הנעלה
 17 והמוכר שפאבות¹¹),
 18 שעליהם אמרו¹²: האבות הן
 19 הן המרכבה שהם בטלים לאלוקות
 20 בכיול מוחלט כשם שהמרכבה בטלה
 21 לחלוטין אל הרוכב ואין לה כל רצון
 22 משלה. דלכאורה, בשלמא
 23 לכאורה יכול היה הדבר להיות מובן
 24 ומתקבל בנוגע לחיות הקודש,
 25 המלאכים, שהם מרכבה, כמו
 26 שכתוב¹³ בתיאור המרכבה העליונה
 27 שראה יחזקאל הנביא ופני אריה
 28 אל הימין גו' ופני שור

19 ב"ילקוט⁹ שהחוט המשוּלש (שפירושו הפשוט הוא ההתאחדות של שלשה)
 20 קאי על יעקב. וצריך להבין, מהו הענין שדווקא על יעקב נאמר "החוט
 המשוּלש לא במהרה ינתק".

22 (ב) ויש להבין תחלה באור ענני¹⁰ האבות (שהרי יעקב הוא בחיר
 23 שפאבות¹¹), שעליהם אמרו¹²: האבות הן הן המרכבה. דלכאורה,
 24 בשלמא בנוגע לחיות שהם מרכבה, כמו שכתוב¹³ ופני אריה אל הימין גו'

1 נאמר בתהלים:
 2 פדה¹ בשלום נפשי מקרב לי פי ברבים היו עמדי², והפסוק
 3 שייך במיוחד ל"ט כסלו כדברי אדמו"ר הזקן בעל הגאולה שבשורת השחרור
 4 מבית האסורים הגיעה אליו כשקרא פסוק זה ודרשו על פסוק זה
 5 בגמרא³, אמר הקב"ה: כל
 6 העוסק בתורה ובגמילות
 7 חסדים ומתפלל עם הצבור,
 8 מעלה אני עליו הריני מחשיב לו
 9 כאילו פדאני לי ולבני מבין
 10 אומות העולם, וכפירושו
 11 רש"י: פדה בשלום, זה האדם
 12 שעסק בדברי שלום, דהינו
 13 תורה, דכתיב⁴ שכתוב על התורה
 14 וכל נתיבותיה שלום. וכן
 15 גמילות חסדים נמי גם כן
 16 שלום הוא כו' וכא לידו
 17 אתה ושלום. וכן מתפלל
 18 עם הצבור, שגהו ענני⁷ כי
 19 ברבים היו עמדי², שהתפללו
 20 עמי⁵.

21 וצריך להבין, מהו הענין
 22 ד"פדאני" מהי המשמעות של
 23 המושג "פדייה" לגבי הקדוש-בורן-
 24 הוא?
 25 והנה, בענין שלשה הדברים
 26 שבמאמר רז"ל זה, תורה,
 27 גמילות חסדים ותפילה איתא⁶ מובא
 28 שהם שלשה הדברים
 29 שעליהם העולם עומד⁷,
 30 כדברי המשנה בפרקי אבות "על
 31 שלושה דברים העולם עומד, על
 32 התורה ועל העבודה (התפילה) שהיא
 33 עבודה שבלב ועל גמילות חסדים"
 34 וצריך להבין, מהו הענין
 35 המשמעות הפנימית דעמידת
 36 העולם על שלשה דברים
 37 אלו?

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 פדה¹ בשלום נפשי מקרב לי פי ברבים היו
 2 עמדי², ודרשו על זה בגמרא³, אמר
 3 הקב"ה: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים
 4 ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו
 5 פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, וכפירושו
 6 רש"י: פדה בשלום, זה שעסק בדברי שלום,
 7 דהינו תורה, דכתיב⁴ וכל נתיבותיה שלום. וכן
 8 גמילות חסדים נמי שלום הוא כו' וכא לידו
 9 אתה ושלום. וכן מתפלל עם הצבור, שגהו
 10 ענני⁷ כי ברבים היו עמדי², שהתפללו עמי⁵.
 11 וצריך להבין, מהו הענין ד"פדאני". והנה,
 12 בענין שלשה הדברים שבמאמר רז"ל זה,
 13 איתא⁶ שהם שלשה הדברים שעליהם העולם
 14 עומד⁷, וצריך להבין, מהו הענין דעמידת
 15 העולם על שלשה דברים אלו. והנה, ענני
 16 עמידת העולם על שלשה דברים הוא על-דרך
 17 מה שכתוב⁸ והחוט המשוּלש לא במהרה ינתק
 18 (שהרי לא ינתק" הוא ענני העמידה), ואיתא

(1) ראה ב"פתח דבר" למאמר* ד"ה פדה בשלום תרל"ב: "כ"ק אדמו"ר שליט"א הואיל לאמר מאמר זה בעת ההתועדות
 דחג הגאולה י"ט כסלו השתא (עם איזה הוספות ושינויים)". (2) תהלים נה, יט. (3) ברכות ח, רע"א. (4) משלי ג, יז. (5) פירוש"י
 ברכות שם (ד"ה כי ברבים). (6) חדא"ג מהרש"א לברכות שם. (7) אבות פ"א מ"ב. (8) קהלת ד, יב. (9) יל"ש האזינו סוף רמז
 תתקמב. (10) בהבא לקמן - ראה תו"א יתרו עב, ד ואילך. (11) ב"ר פע"ו, ו. זח"א קיט, ב. קמו, ב. שער הפסוקים להאריז"ל
 תולדות כז, כה. (12) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. (13) יחזקאל א, י.

(* יצא לאור בקונטרס בפני עצמו (כ' כסלו תשכ"ה), בתוספת איזה הערות ומ"מ מכ"ק אדמו"ר שליט"א (ונדפס אח"כ בסה"מ תרל"ב ח"א ע'
 טו ואילך (וראה גם שם ע' יב ואילך - רישומי דברים בקצרה, ובהנסמן שם)).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מהשִׁמְאֵל גו', לְהִיּוֹתָם נִבְרָאִים מציאות בפני עצמה שנבראה על-ידי
 2 הקב"ה, הָרִי הֵם בְּטָלִים לְהֵ"א אֲדָם שְׁעַל הַכְּפֹא", האדם העליון,
 3 הקדוש-ברוך-הוא שבמעשה המרכבה מתואר כאדם היושב על הכסא וְעַל-
 4 יְדֵי-זָה שהם, הנבראים, בטלים למי שברא אותם, הֵם בְּבַחֲיַיִת מִרְפָּכָה
 5 אֵלָיו, בְּדוּגְמַת הַסּוֹס שְׁהוּא
 6 בְּטָל אֶל הָרוֹכֵב עָלָיו ועושה את
 7 רצונו של הרוכב, וְעַל-יְדֵי-זָה הָרִי
 8 הוא הסוס מְעַלָּה אֶת רוֹכְבוֹ
 9 למצב ומקום נעלה יותר. וְהִינּוּ,
 10 שְׁיֵשׁ בְּזָה בביטול המרכבה אל
 11 הרוכב שְׁנֵי עֲנָנִים. הָרֵאשׁוֹן,
 12 שְׁהָרוֹכֵב צָרִיף עָלָה ועל-ידי
 13 שהמרכבה בטלה אליו הוא מתעלה.
 14 וְהַשֵּׁנִי, שְׁהָעֲנָנִן שְׁהוּא
 15 בְּבַחֲיַיִת מִרְפָּכָה המרכבה או הסוס
 16 הבטלים אל הרוכב הוא נִבְרָא,
 17 וּבְטָל אֶל הָרוֹכֵב עָלָיו, וּבִיטוּל
 18 זֶה פּוֹעֵל שְׁהוּא המתבטל נושא
 19 אֶת הָרוֹכֵב ומעלה אותו, וְגַם
 20 מְנוּשָׂא עִמּוֹ¹⁴ ועל-ידי הביטול גם
 21 המרכבה מתעלה אֶבֶל צָרִיף
 22 לְהַבִּיז, מֵהוּ הָעֲנָנִן שְׁהֵ"א אֲבוֹת
 23 הֵן הַמִּרְפָּכָה", הָרִי הָאֲבוֹת
 24 הֵם נמשכים מְבַחֲיַיִת עולם
 25 הָאֲצִילוֹת¹⁵, העולם הראשון
 26 והנעלה ביותר מבין ארבעת העולמות
 27 הרוחניים הכלליים (אצילות-בריאה-
 28 יצירה-עשיה) ועל עולם האצילות
 29 מבואר בקבלה וחסידות שהוא אלוקות
 30 ממש דָּאִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ
 31 וְגִרְמוּהִי חַד¹⁶, והביטול לאלוקות
 32 בעולם האצילות הוא עד כדי כך שגם
 33 האורות של הספירות העליונות כפי
 34 שהן מאירות בעולם האצילות וגם
 35 הכלים של הספירות בטלים לגמרי אל
 36 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו עד ש"אִיהוּ
 37 וְחִיּוּהִי", הוא והאורות, ו"אִיהוּ
 38 וגרמוהו" הוא והכלים הם מציאות אחת
 39 וְאִם-כֵּן, אִינוּ מוֹכֵן אִיף שִׁיף
 40 אֶצְלָם אצל האבות ששורשם
 41 מאצילות עֲנָנִן הַמִּרְפָּכָה, מִצָּד
 42 שְׁנֵי עֲנָנִים הַנְ"ל. הִינּוּ, מְנִינִן לָהֶם הַכֹּחַ לְנִשְׁמַת אֶת מַה

שמעליהם, ה"רוכב", כביכול, הָרִי אִינִם צָרִיכִים לְעֲנָנִן הַבִּיטוּל
 (שְׁעַל-יְדוֹ נוֹשָׂא ומעלה ומרומם הַנִּבְרָא אֶת הָרוֹכֵב עָלָיו)
 לְהִיּוֹתָם מְבַחֲיַיִת אִיהוּ וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חַד וממילא
 הם כבר בטלים ואינם זקוקים להתבטלות. וְגַם, לְהִיכֵן צָרִיכִים
 לְנִשְׁמַת הַלְעֵלוֹת ולרומם עֲנָנִן שֶׁל
 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, דָּאִיהוּ
 וְחִיּוּהִי חַד, אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חַד
 והרי הוא כבר נעלה ביותר ומאחד עם
 הקדוש ברוך הוא בעצמו?
 ג) וְיּוֹכֵן בְּהַקְדָּיִם בְּאוּר עֲנָנִן
 האמור ביחזקאל בתיאור מראה
 המרכבה העליונה מִרְפָּכַת הַחַיּוֹת,
 חיות הקודש שהם מלאכים עליונים,
 פְּנֵי אַרְיָה גו' וּפְנֵי שׁוֹר גו'
 (כּוֹלֵל גַּם "פְּנֵי אֲדָם"), שְׁהֵם
 "נוֹשָׂאִים מעלים ומרוממים אֶת
 הַכְּפֹא" וְהֵ"א אֲדָם שְׁעַל
 הַכְּפֹא" היינו הקדוש-ברוך-הוא
 הנקרא "אדם העליון".
 וְהָעֲנָנִן הוּא, דְּהֵנָּה, 'אֲדָם'
 בחינת 'אדם' למעלה באלוקות עֲנָנִינוּ
 הוּא הַתְּפִלָּלוֹת חיבור ושילוב של
 שְׁלֹשָׁה קוּיִן, כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁת
 הַקּוּיִן המשולבים ומחזורים יחד
 שְׁבַצְיָוִר אוֹת א' - הָאוֹת
 הָרֵאשׁוֹנָה דָּאָדָם, יו"ד
 לְמַעַלָּה וְיו"ד לְמַטָּה, וְקוּ
 בְּאֶמְצַע שְׁמַחְבְּרָם המחבר את
 שְׁנֵי הַיּוֹדִיִן, וְכִמוֹ כֵּן שְׁלֹשֶׁת
 הַקּוּיִן של הספירות העליונות
 הנחלקות לשלוש קבוצות דְּחַכְמָה-
 חֲסֵד-נִצְחָה מְיָמִין, בִּינָה-
 גְּבוּרָה-הוֹד מְשֻׁמְאֵל, וְדַעַת-
 תְּפָאֲרֵת-יְסוּד בְּאֶמְצַע (וכפי
 שמובא ב'פּתח אליהו' שיד ימין
 מסמלת את קו החסד, יד שמאל
 מסמלת את קו הגבורה, והגוף
 שבאמצע מסמל את קו התפארת),
 וְכַאֲשֶׁר שְׁלֹשֶׁת הַקּוּיִן הֵם
 בְּהִתְחַבְּרוּת זה עם זה
 וְהַתְּפִלָּלוֹת ושילוב זה בזה, אֲזִי
 שם כולל לכל 'קבוצות' הספירות ביחד.

(14) ראה תו"א שם עא, א. בחיי תרומה כה, י. (15) ראה גם תו"א ס"פ ויצא (כד, א). לקו"ת צו יז, סע"ב. (16) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְצָרִיף לְהַבִּין, הָרִי 'אָדָם' בְּגִימְטְרִיא מ"ה¹⁷, וְשֵׁם מ"ה שם
2 הוּ' בְּמִלּוּי אֶל־ף – יו"ד ה"א וא"ו ה"א – הוא בְּגִימְטְרִיא "מה" והוא מורה
3 על בְּחִינַת אדם העליון, עֲנִינּוּ בִּיטוּל וְהִתְפַּלְלוּת, כִּי "מה" מִשְׁמַעוֹת
4 בִּיטוּל כִּמוֹ שְׂנֵאמַר בְּמִשְׁנֵי וְאַחֵר "נִחְנַנוּ מִה", וְאָם כֵּן, אֵיךְ שֶׁיִּפְדֶּה לִּזְמַר
5 שֶׁה'אָדָם' הוּא בְּתַמּוּנַת
6 שְׁלֹשָׁה קְוִינִים שׁוּנִים וְנִפְרָדִים?
7 אֵיךְ הַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁהִיא
8 הַנּוֹתַנְתָּ הַעֹבְדָה שֶׁמְדוּבָר בְּשִׁלּוּשָׁה
9 קְוִינִים שׁוּנִים וְנִפְרָדִים הִיא עֲצֻמָּה כִּיאוּר
10 לְעִינֵי הַהִתְכַלְלֹת, כִּפִּי שֶׁמִּמְשֶׁךְ,
11 דְּכִינּוֹן שְׁצָרִיכִים לִפְעוּל
12 הַתְּפַלְלוֹת חִיבּוּר וְשִׁלּוּב זֶה בּוֹה
13 בְּשִׁלְשָׁה קְוִינִים שׁוּנִים שֶׁמִּצַּד
14 עֲצֻמָּם הֵם הַפְּכִיִּים זֶה מִזֶּה,
15 שֶׁהָרִי קוֹ הַיְמִינִי שְׁעִיקוֹ מִיֵּד
16 הַחֹסֵד, עִינֵי הַנְּתִיבָה וְהַשְּׁפָעָה, עֲנִינּוּ
17 הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת מְלִמְעָלָה
18 לְמִטָּה, וְקוֹ הַשְּׂמָאל שְׁעִיקוֹ
19 מִיֵּד הַגְּבוּרָה, עִינֵי הַצְּמִצּוּם
20 וְהַהִגְבָּלָה, עֲנִינּוּ הַעֲלָאָה שֶׁל
21 הַתְּחַתּוֹן מְלִמְטָה לְמַעְלָה,
22 וְנוֹסֵף לְזֶה יִשְׁנֹו גַם עֲנִינּוּ שֶׁל
23 הַקּוֹ הָאֲמֻצְעִי כִּפִּי שֶׁהוּא קוֹ
24 שְׁלִישִׁי שְׂאִינוּ חֹסֵד וְאִינוּ גְבוּרָה,
25 הַגֵּה פְּדִי לִפְעוּל הַתְּפַלְלוֹת
26 כּוֹלֵם שְׁכַל שְׁלוֹשֵׁת הַעִינִיִּים הַשׁוּנִים
27 יִשְׁתַּלְּבוּ וְיִתְחַבְּרוּ זֶה בּוֹה, יִשְׁ צוֹרֵף
28 בְּהַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל אֹרֹךְ אֱלֹקֵי
29 מְמָקוֹם נַעְלָה יוֹתֵר מִשְׁלוֹשֵׁת
30 הַקְּוִינִים שְׂאִלְיוֹ בְּטִלִּים שְׁלִשְׁתָּם,
31 וְהִינּוּ לְפִי שְׁמָקוֹם זֶה דְּרַגָּה
32 גְבוּהָ בְּאַלְקוֹת הַנְּעֻלִית מִשְׁלוֹשֵׁת
33 אֵין בּוֹ לֹא עֲנִין שֶׁל הַמְּשַׁכָּה
34 מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה וְלֹא עֲנִין שֶׁל
35 הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, לְהִיּוֹתוֹ
36 לְמַעְלָה מִהַמְּשַׁכָּה וְהַעֲלָאָה
37 מֵאַחַר שֶׁמְדוּבָר בְּעִינֵי נְעִלָה וּמוֹפֶשֶׁת
38 הֵן מִ'הַמְּשַׁכָּה' הֵן מִ'הַעֲלָאָה' וְאִינוּ
39 מְגוּדָר בָּאֵף אַחַת מִשְׁתֵּי הַהַגְדְּרוֹת
40 הַלְלוּ.
41 וְזֶה עֲנִין הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגַלּוֹת שֵׁם
42 מ"ה, שֶׁעֲנִינּוּ בִּיטוּל לְאַלְקוֹת,
43 שְׁמָמְנוּ מִשֵּׁם מ"ה נִמְשֶׁךְ
44 הַבִּיטוּל בְּשִׁלְשַׁת הַקְּוִינִים

1 וְצָרִיף לְהַבִּין, הָרִי 'אָדָם' בְּגִימְטְרִיא מ"ה¹⁷, וְשֵׁם
2 מ"ה עֲנִינּוּ בִּיטוּל וְהִתְפַּלְלוּת, וְאָם כֵּן, אֵיךְ שֶׁיִּפְדֶּה
3 לִזְמַר שֶׁה'אָדָם' הוּא בְּתַמּוּנַת שְׁלֹשָׁה קְוִינִים. אֵיךְ
4 הַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁהִיא הַנּוֹתַנְתָּ, דְּכִינּוֹן שְׁצָרִיכִים
5 לִפְעוּל הַתְּפַלְלוֹת בְּשִׁלְשָׁה קְוִינִים שֶׁמִּצַּד עֲצֻמָּם הֵם
6 הַפְּכִיִּים זֶה מִזֶּה, שֶׁהָרִי קוֹ הַיְמִינִי עֲנִינּוּ הַמְּשַׁכָּה
7 מְלִמְעָלָה לְמִטָּה, וְקוֹ הַשְּׂמָאל עֲנִינּוּ הַעֲלָאָה
8 מְלִמְטָה לְמַעְלָה, וְנוֹסֵף לְזֶה יִשְׁנֹו גַם עֲנִינּוּ שֶׁל
9 הַקּוֹ הָאֲמֻצְעִי כִּפִּי שֶׁהוּא קוֹ שְׁלִישִׁי, הַגֵּה פְּדִי
10 לִפְעוּל הַתְּפַלְלוֹת כּוֹלֵם, יִשְׁ צוֹרֵף בְּהַמְּשַׁכָּה
11 מְמָקוֹם נַעְלָה יוֹתֵר שְׂאִלְיוֹ בְּטִלִּים שְׁלִשְׁתָּם,
12 וְהִינּוּ לְפִי שְׁמָקוֹם זֶה אֵין בּוֹ לֹא עֲנִין שֶׁל
13 הַמְּשַׁכָּה וְלֹא עֲנִין שֶׁל הַעֲלָאָה, לְהִיּוֹתוֹ לְמַעְלָה
14 מִהַמְּשַׁכָּה וְהַעֲלָאָה. וְזֶה עֲנִין הַמְּשַׁכָּה שֵׁם מ"ה,
15 שֶׁעֲנִינּוּ בִּיטוּל, שֶׁמִּמְנוּ נִמְשֶׁךְ הַבִּיטוּל בְּשִׁלְשַׁת
16 הַקְּוִינִים שֶׁהִיוּ בְּהִתְפַּלְלוֹת. וְזֶה עֲבוּדַת חַיּוֹת
17 הַמְּרַפְּכָה, שֶׁאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם חֲלוּקִים זֶה מִזֶּה,
18 פְּנֵי אֶרְיָה אֶל הַיְמִינִי גו' וּפְנֵי שׁוּר מִהַשְּׂמָאל גו',
19 מְכַל-מְקוֹם מִצַּד בִּיטוּלֵם ל"כְּסָא" וְל"אָדָם שְׁעַל
20 הַכְּסָא", הָרִי הֵם מַעְלִים אֶת ה"כְּסָא" עִם
21 ה"אָדָם", שֶׁה'אָדָם" שֶׁיְכוּל לְהִיּוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל
22 שְׁלֹשָׁה קְוִינִים, יִתְעַלָּה לְמַעְמַד וּמִצַּב שֶׁהִיא נִכְרָ
23 בּוֹ הַבִּיטוּל שֶׁנִּמְשֶׁךְ מִבְּחִינַת מ"ה, וְהִינּוּ עַל-
24 יְדֵי-זֶה שֶׁחַיּוֹת מַעְלִים אֶת ה"אָדָם" לְבְּחִינַת
25 מ"ה. וּבְזֶה יוֹכֵן גַם עֲנִין "פְּנֵי אָדָם" שֶׁיִּשׁ בְּחַיּוֹת
26 הַמְּרַפְּכָה, לֹא רַק "פְּנֵי אָדָם" בְּפְנֵי עֲצֻמוֹ, אֶלָּא
27 גַם כָּל אֶחָד מֵהֶם כָּלֹל מ"פְּנֵי אָדָם", כְּמוֹ
28 שְׁכַתּוּב¹³ וְדְמוּת פְּנֵיהֶם שֶׁל
29 וְדְמוּת פְּנֵי אָדָם, שֶׁזֶהוּ לְפִי שֶׁעֲבוּדַתָּם וְעֲנִינָם
30 שֶׁל חַיּוֹת הַקּוֹדֵשׁ הוּא לִפְעוּל עֲנִין
31 הַתְּפַלְלוֹת שְׁלִשַׁת הַקְּוִינִים,
32 שֶׁזֶהוּ עֲנִין "אָדָם" תּוֹרָה שְׁמֹרָה
33 עַל צִיּוֹר שְׁלֵם, שֶׁל כָּל הַקּוּיִן יוֹד,
34 וְהִינּוּ עַל-יְדֵי-זֶה שֶׁהֵם
35 מַעְלִים אֶת ה"אָדָם" לְבְּחִינַת
36 מ"ה כְּמוֹבָאָר לְעִיל.
37 אֵיךְ צָרִיף לְהַבִּין, הָרִי 'אָדָם'
38 בְּגִימְטְרִיא מ"ה, שֶׁעֲנִינּוּ בִּיטוּל
39 כְּמוֹ "נִחְנַנוּ מִה", כְּמוֹבָאָר לְעִיל,
40 הִינּוּ, שֶׁמִּצַּד עֲצֻמוֹ יִשׁ בּוֹ
41 ב"אָדָם" בִּיטוּל, וּמִמִּלָּא, כְּתוּצָא
42 מִהַבִּיטוּל, יִשׁ בּוֹ עֲנִין

31 זֶה שֶׁהֵם מַעְלִים אֶת ה"אָדָם" לְבְּחִינַת מ"ה.
32 אֵיךְ צָרִיף לְהַבִּין, הָרִי "אָדָם" בְּגִימְטְרִיא מ"ה,
33 הִינּוּ, שֶׁמִּצַּד עֲצֻמוֹ יִשׁ בּוֹ עֲנִין הַתְּפַלְלוֹת,

(17) פֶּרֶס שַׁעַר כַּג (שַׁעַר עַרְכֵי הַכִּינּוּיִים) עַרְךְ אָדָם. עֵץ חַיִּים שַׁעַר י (שַׁעַר הַתִּיקוֹן) פ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 ועל זה אמרו חכמינו ז"ל: אל יהי קשה פארוז על האדם להיזהר
 45 שמידותיו לא יהיו באופן של מידות דתוהו שאין בהם ביטול ובריבוי ירדות
 46 עלולות להיות רע גמור, אלא רף פקנה, שהוא ענין מדות
 47 ד'תקון', והיגו, שב'תקון' נאצלו הופרשו ונבראו על-ידי המאציל
 48 (הבורא) פלים שיכולים
 49 להתפלל זה עם זה (למשל, כלי
 50 החסד וכלי הגבורה) בהתפללות
 51 גמורה, ועד שיכולים לקבל
 52 לקלוט בתוכם גם דבר והיפוכו
 53 בבת אחת.
 54 אמנם, במדות ד'תקון' אף שהן
 55 בביטול ולא בתוקף כמו ב'תוהו' אין
 56 עדין ענין ההתפללות של
 57 שלושת הקוין השונים וההופכים
 58 בפועל, פי-אם שיכולים
 59 להתפלל, ואילו ענין
 60 ההתפללות בפועל נעשה על-
 61 ידי עבודת חיות המרפכה,
 62 שהם מנשאים מעלים ומרוממים
 63 את ה"כסא" ו"האדם שעל
 64 הכסא" שתהיה בו התפללות
 65 גמורה וביטול אמתי ונמצא
 66 שאמנם הביטול אכן קיים ב"אדם"
 67 (שם מ"ה) גם לולי פעולת החיות,
 68 ובכל זאת פעולתן נחוצה וחשובה כי
 69 עבודתם היא הגורמת את ההתכללות
 70 בפועל.
 71 והענין פנה, שהחלוק ההבדל
 72 שבין הביטול דמדות
 73 ד'תקון' שנמצא בעולם התיקון
 74 אבל גורם את ההתכללות בפועל
 75 לביטול שנפעל על-ידי
 76 עבודת החיות שגורם ומביא את
 77 ההתכללות בפועל, הוא ב'דוגמת
 78 החלוק שבין ביטול היש שגם
 79 הוא ביטול אבל עדיין יש מציאות
 80 יש' שמתבטלת לביטול
 81 במציאות שהוא ביטול מוחלט,
 82 נעלה ועמוק הרבה יותר, או
 83 ב'דוגמת החלוק שבין שבת
 84 תתאה' תחתונה ל'שבת עילאה' עליונה כי גם שבת היא עניין
 85 הביטול (ולכן בשבת המלאכות אסורות, כי הכול בטל לאלוקות ואין
 86 מציאות אחרת) אבל בשבת עצמה יש שתי דרגות של ביטול. והיגו,

1 ההתפללות, שזהו פללות ענין המדות ד'תקון' שהן באופן
 2 של התפללות בשונה ממידות של 'תוהו' שכל אחת מהן היא בתוקף גדול
 3 לעצמה ללא התכללות עם שאר המידות (ובמידות של עולם התוהו אין
 4 התכללות של 'חסד שבגבורה' או 'גבורה שבחסד' וכן בשאר האופנים של
 5 התכללות המידות), ואם-כן מה
 6 נתוסף פנה בענין ההתכללות
 7 (הנובעת מהביטול) על-ידי חיות
 8 המרפכה שמפעלים את האדם
 9 על-ידי-זה שממשיכים בו
 10 ענין ההתפללות והרי הדבר כבר
 11 קיים בו מצד עצם מהותו?
 12 ויובן בהקדים מאמר רבותינו
 13 ו"ל¹⁸ בגמרא לעולם יהא אדם
 14 רף פקנה המתכופף בקלות ואל
 15 יהי קשה פארוז, והיגו,
 16 שמדובר אודות "אדם",
 17 וצריך להזהיר שלא יהא
 18 קשה פארוז בגלל העדר הביטול,
 19 אלא רף פקנה ויבטל את הישות
 20 העצמית שלו, שזהו פללות
 21 החלוק ההבדל באופן כללי שבין
 22 מדות ד'תקון', שהם באופן
 23 ד'רף פקנה' בביטול וממילא
 24 בהתכללות, למדות ד'תוהו',
 25 שהם באופן ד'קשה פארוז'
 26 ללא ביטול וממילא גם ללא התכללות.
 27 וכמו שאנו רואים בטבעם של בני
 28 אדם למטה בעולם הזה, שיש
 29 אדם שפאשר עושים היפך
 30 רצונו - אזי נעשה זה שעשו היפך
 31 רצונו לו למי שעשה זאת שונא,
 32 ויורד לחייו בתוקף הפעם
 33 והשונאה, וענין זה למטה בבני
 34 אדם מסתעף נובע ומשך ממדות
 35 תקיפין ללא ביטול והתכללות
 36 ד'תוהו' כפי שירדו למטה
 37 ב'שבירת הפלים' כמבואר
 38 בקבלה וחסידות שבעולם התוהו היו
 39 'אורות מרובים ככלים מועטים' ומאחר
 40 שהכלים לא קלטו את האורות הייתה
 41 'שבירת הכלים' וניצוצות של קדושה ירדו ונפלו למטה בעולם הזה ונתלשבו
 42 בדברים גשמיים וחומריים, ועד שיורדים עוד יותר שנעשים אצל
 43 האדם באופן של רע גמור מידות רעות שאין בהם טוב.

(18) תענית כ, סע"א. וראה לקו"ת אמור לו, ד. מטות פז, ב. ובארוכה תו"ח ד"ה בראשית (השני) פ"ז ואילך. ובכ"מ (הערה בקונטרס הנ"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁמַצַד הַמְדוֹת עֲצָמָם, אֶפִּילוֹ בְהִיּוֹתָן בְּבִטּוֹל בְּאוֹפֵן שֶׁל "רַף
2 קִנְיָה", יְכוּל לְהִיּוֹת הֶעֱנִין דְּ"רָאוּ מָה"¹⁹, הֵינּוּ שֶׁה"מָה" אִינוֹ
3 בְּאוֹפֵן שֶׁל בִּטּוֹל מוֹחֵלֵט אֲלֵא עֲדִין יֵשׁ בּוֹ מִצִּיאוֹת מִסּוּיֵמֶת הַמִּצִּיאוֹת
4 נִרְאִית וּבּוֹלֵטָה, כִּיּוֹן שְׁאַף שֵׁשָׁנּוּ עֲנִין הַבִּיטּוֹל, בְּחִינַת "מָה".
5 מִכָּל-מְקוֹם אֵין זֶה בִּיטּוֹל
6 אֲמַתִּי שֶׁהוּא בִּיטּוֹל
7 בְּמִצִּיאוֹת, אֲלֵא בְּאוֹפֵן
8 שֶׁהַבִּיטּוֹל עֲצֵמוֹ נִרְגַשׁ וְנִרְאָה,
9 שְׁזָהוּ "רָאוּ מָה", שֶׁה"מָה"
10 נִרְאֵה וְעַד שְׁמָזָה יְכוּל לְהִיּוֹת
11 גַּם הֶעֱנִין דִּיצָא מִמֶּנּוּ כוּ' דְּבַר
12 בְּלַתִּי רַצִּי, כִּי הַבִּיטּוֹל אִינוֹ מוֹחֵלֵט
13 לְגַמְרִי (כְּמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²⁰)
14 אֲבָרְהֵם שֶׁשֵּׁם פִּילְגֶשׁוּ הִיָּה
15 "רְאוּמָה" יָצָא מִמֶּנּוּ כוּ'),
16 שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל 'לְעִימַת-זָה'
17 הִפְךָ הַקְדוּשָׁה. וְזוֹהִי פְּעוּלַת
18 עֲבוֹדַת הַחַיּוֹת שֶׁהֵם מְנַשְׂאִים
19 אֶת הַ"כֶּסֶף" וְהַ"אֲדָם"
20 שְׁיִהְיֶה בּוֹ בִּיטּוֹל אֲמַתִּי
21 מוֹחֵלֵט לְגַמְרִי, לֵאלֹא שׁוּם נִחְיַת מְקוֹם
22 לְמִצִּיאוֹת רִישׁוֹת, אֶפִּילוֹ לֹא בְּאוֹפֵן
23 כּוֹזֵה שֶׁהַבִּיטּוֹל קִיָּם אֲבַל נִרְאֵה.
24 ד) וְעַתָּה צְרִיף לְבָאֵר מָהוּ
25 עֲנִין הַ"מְרַכְּבָה" דְּהֶאָבוֹת הֵינּוּ
26 בְּאִיּוֹ דְּרַגְהָ שֶׁל בִּיטּוֹל מְדוּבַר וְזֶה
27 עֲנִינָה וּפְעוּלָתָה.
28 אֶף הֶעֱנִין הוּא, דְּהִנֵּה מְבָאֵר
29 בְּ"אֲדָרָא זוּטָא"²¹ חֵלֶק מִסְפָּר
30 הַזֶּהוּר שֶׁ"אֲבָא-וְאָמַר" הֵם בְּחִינּוֹת
31 חֲכָמָה וְבִינָה שֶׁמִּשְׁלּוֹ לֵ"ב רֵ"א
32 מ'מוֹחָא סְתִימָאָה' נִפְקוּ, יִצְאוּ
33 וְנִמְשְׁכוּ מִהַמוֹחַ הַסְּתוּם, הֵינּוּ עֲנִין
34 הַמוֹחִין כִּפִּי שֶׁהוּא נִעְלַם וְלִמְעַלָּה
35 מִגִּילּוֹי, וְזִעִיר-אֲנַפִּין בְּעִתִּיקָא
36 אַחִיד וְתִלְיָא" וְאִילוֹ בְּחִינַת
37 הַמִּידוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת (הַמְכּוּנוֹת "פְּנִים
38 זַעִירוֹת") אַחֲזוֹת וְתַלְוִיּוֹת בְּבִחִינַת
39 "עִתִּיק".
40 וְיֻבְּן תּוֹכֵן עֲנִין זֶה לְמַעַלָּה בְּאֻלּוֹקוֹת
41 עַל-פִּי הַדּוֹגְמָא מִפְּחוֹת
42 הָאָדָם. דְּהִנֵּה, שְׂכָל הָאָדָם
43 (שֶׁהַמּוֹרִכִים הַעִיִּקְיִים שֶׁלּוֹ הֵם הַכּוֹחוֹת

לְמַעַלָּה הֵם בְּחִינַת 'אֲבָא-וְאָמַר') נִלְקַח נּוֹבַע מִפְּחַת הַמְשָׁפִיל
שֶׁבִּנְפֶשׁ (שְׁדוּגְמָתוֹ לְמַעַלָּה הַעֲנִין בְּאֻלּוֹקוֹת שֶׁכַח הַמִּשְׁכִּיל' שֶׁבִּנְפֶשׁ
מִקְבִּיל לוֹ הוּא בְּחִינַת 'מוֹחָא סְתִימָאָה' הַמוֹחַ הַסְּתוּם וְהַנְּעִלָם),
שֵׁשֶׁם בְּכוֹחַ שֵׁשׁ בִּנְפֶשׁ לְהַבִּין וְלִהְיוֹת שֶׁכַח לֹא נִרְגַשׁ גִּילּוֹי הַשְׂכָּל
וּבְחִינָה זֹאת בִּנְפֶשׁ מוֹפְשֵׁט מִהַשְׁכָּלָה
כְּפוּעַל, אֲבָל הוּא הַמְקוֹר
שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי-כֵן עֲנִין
הַחֲקִמָה וְהַבִּינָה בְּאֻלּוֹת
הָאָדָם מִשְׁכִּיל כְּפוּעַל.
אֲמָנָם, הַמִּידוֹת נִלְקַחוּ וְהוּן
נּוֹבְעוֹת מִמְקוֹם עֲלִיוֹן יוֹתֵר
בִּנְפֶשׁ, וְהֵינּוּ, דְּעַם הֵיָּהוּ
שֶׁהַמִּידוֹת נִקְרְאוֹת בְּנִים וּבָנוֹת
לְמוֹחִין חֲקִמָה-וּבִינָה
שֶׁנִּקְרְאוּ 'אָב וְאֵם',
שֶׁהַחֲקִמָה נִקְרְאֵת אָב לְמִידוֹת,
וְהַבִּינָה נִקְרְאֵת אֵם²²
הַבְּנִים²³, אֵם לְמִידוֹת, כִּי
הַחֲכָמָה הִיא נְקוּדַת הַעֲנִין וְהַבִּינָה הִיא
הַסְּתַעְפוֹת וְהַתְּחַבּוֹת הַדְּבַר לְפָרְטִים,
כְּדוּמָה לְעֲנִין הַהוֹלְדָה עַל יְדֵי אָב וְאֵם,
וְאֵם הַמִּידוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת הַמוֹחִין אֵיךְ
יִתְכַן שְׁשׁוֹרֵשׁ הַמִּידוֹת הוּא לְמַעַלָּה
מִשְׁרֹשֵׁשׁ הַמוֹחִין מִכָּל-מְקוֹם הַרִּי
זֶה הָאֲמוֹר לְעֵיל הַשְּׁמוּחִין הֵם בְּחִינּוֹת
אָב וְאֵם הַמּוֹלִידוֹת אֶת הַמִּידוֹת, פִּירוּשׁוֹ
רַק שְׁעַל-יָדָם עַל יְדֵי חֲכָמָה וְבִינָה
נַעֲשֶׂה לִידַת וְהַתְּגַלּוֹת הַמִּידוֹת
מִן הַהֶעֱלָם כְּכוֹחוֹת בִּנְפֶשׁ אֵל
הַגִּילּוֹי כְּרַגְשׁוֹת כְּפוּעַל, אֲבָל
שְׂרֵשׁ הַמִּידוֹת בִּנְפֶשׁ עֲצֵמָה הוּא
מִמְקוֹם עֲלִיוֹן יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר שׁוֹרֵשׁ
וּמְקוֹר הַמִּידוֹת בִּנְפֶשׁ.
וְזָהוּ תּוֹכֵן הַעֲנִין בְּנִמְשָׁל, לְמַעַלָּה
בְּאֻלּוֹקוֹת שֶׁ"זַעִיר-אֲנַפִּין
בְּעִתִּיקָא אַחִיד וְתִלְיָא", וְשׁוֹרֵשׁ
הַמִּידוֹת הוּא בְּחִינַת 'עִתִּיק'
מְדִרְיַת 'עִתִּיק יוֹמִין' (שֶׁהִיא בְּחִינָה
בִּכְתוֹר עֲלִיוֹן) שֶׁלְּמַעַלָּה מִבְּחִינַת
חֲקִמָה-סְתִימָאָה שֶׁהִיא מְקוֹר
הַמוֹחִין, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל. וְכִיּוֹן
שֶׁהַשְּׂרֵשׁ דְּבְּחִינַת זַעִיר-אֲנַפִּין
הַמִּידוֹת הוּא לְמַעַלָּה לֹא רַק מִבְּחִינַת
חֲקִמָה-וּבִינָה, שְׁדוּגְמָתָם

(19) ראה בכ"ז לקו"ת בהר מב, ד ואילך (הערה בקונטרס הנ"ל). (20) ויק"ר פלו"ו, ה. (21) זח"ג רצב, א. (22) תהלים קיג, ט.
(23) זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שם ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ פח, ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 אֶלָּא לְמַעְלָה גַם מִבְּחִינַת מוֹחָא-סְתִימָאָה שׁוּרֵשׁ הַמוּחִין, שְׁהָרִי
2 בְּ'עִתִּיקָא אַחִיד וְתַלְיָא', וְשׁוּרֵשׁ הַמִּידוֹת הוּא מְ'עִתִּיק', לְכַן יֵשׁ
3 בְּכַח הַ'זַּעִיר-אֲנַפִּין' הַמִּידוֹת שֶׁבְּגִילּוּי הֵם לַמֵּטָה מֵהַמוּחִין לְפַעוֹל
4 עֵילוּי וְלִנְשֵׁא וְלוֹרוּמַם גַּם בְּבְחִינַת 'אֲבָא-יִוְאָמָא'.

וְעַל-פִּי-זָה יוֹכֵן עֲנִין

5 הַ'מְרַבְּכָה' דֵּהְאָבוֹת, דְּהֵנָּה
6 'הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבְּכָה'
7 לְאוֹקוֹת בְּגַלּל הַבִּיטוּל הַמוּחִילֵט שְׁלָהֶם
8 לְרִצּוֹן הַעֲלוּיָן, אֲבָרְהָם שְׁעִיקָר
9 עֲבוּרַת ה' שְׁלוּ הִיָּה בָּקוּ חֲסַד הַיְיָ
10 מְרַבְּכָה לְסִפִּירַת הַחֲסֵד
11 דְּאֻצִּילוֹת, וְיִצְחָק שְׁעִיקָר עֲבוּרַת
12 ה' שְׁלוּ הִיָּה בָּקוּ הַגְּבוּרָה, הִיָּה 'מִרְכַּבָּה'
13 לְסִפִּירַת הַגְּבוּרָה דְּאֻצִּילוֹת,
14 וְיִצְעָב שְׁעִיקָר עֲבוּרַת ה' שְׁלוּ הִיָּה
15 בָּקוּ הַתִּפְאֵרַת לְסִפִּירַת הַתִּפְאֵרַת
16 (קַו הַאֲמָצְעִי הַמְשֻׁלֵּב חֲסֵד
17 וְגְבוּרָה) דְּאֻצִּילוֹת, דְּהֵינּוּ, הַעֲנִין
18 הַכְּלָלִי שֶׁל הָאָבוֹת הוּא
19 זַעִיר-אֲנַפִּין הַמִּידוֹת דְּאֻצִּילוֹת.
20 לְכַן הָרִי הֵם בְּכוּחַ הַבִּיטוּל שְׁלָהֶם
21 לְאוֹקוֹת בְּבְחִינַת 'מִרְכַּבָּה', הָאָבוֹת,
22 בְּחִינַת 'זַעִיר אֲנַפִּין' מַעְלִים אֶת
23 בְּחִינַת 'אֲבָא-יִוְאָמָא', שְׁזָהוּ
24 שְׁהֵם הָאָבוֹת עַל יַדִּי עֲבוּרַתִּים בְּבִיטוּל
25 מַעְלִים מְנַשָּׂאִים וְמוֹרוּמַיִם אֶת
26 הַ'כִּפּסָא' וְהַ'אָדָם' שַׁעַל
27 הַכִּפּסָא', הֵינּוּ, לֹא רָק בְּחִינַת
28 'אָדָם' סַתָּם שֶׁהוּא בְּחִינַת
29 זַעִיר-אֲנַפִּין, אֶלָּא גַם בְּחִינַת
30 אָדָם-הַרְאֵשׁוֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת
31 חֻקְמָה (פְּדִיּוּעַ הַמְּבוּאָר בְּקַבְּלָה
32 וְחִסְדוֹת בְּעֲנִין הַמְשַׁמַּעוֹת הַפְּנִימִית
33 שֶׁל הַכְּתוּב בְּקִהֵלֶת מַה²⁴ שְׁמוֹ
34 וּמָה שֶׁם בְּנוֹ²⁵, שְׁשׁוּמוֹ הוּא אָדָם
35 הַרְאֵשׁוֹן וְשֵׁם בְּנוֹ' הֵם הַצְּדִיקִים
36 שֶׁבְּדוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁהִיוּ כְּלוּלִים בּוֹ
37 וְנִמְשָׁכִים מִמֶּנּוּ וְהֵינּוּ שִׂשְׁם בְּנוֹ'
38 (הַתּוֹלָדָה וְהַתּוֹצֵאָה) כְּלוּל בִּשְׁמוֹ
39 (הַשׁוּרֵשׁ וְהַמְקוֹר) וְנוּבַע מִמֶּנּוּ וְכֵן הוּא
40 גַם בְּעִנְיַן הַתְּהוּוֹת וְהוֹלָדוֹת הַמִּידוֹת
41 מֵהַמוּחִין 'מָה שְׁמוֹ' - 'חֻקְמָה', בְּחִינַת אָדָם - 'וּמָה שֶׁם בְּנוֹ' -
42 'זַעִיר אֲנַפִּין', לְהַעֲלוֹתוֹ אֶת בְּחִינַת אָדָם סַתָּם לְבְּחִינַת 'כִּי לֹא
43 אָדָם הוּא' ²⁶, בְּחִינַת עִתִּיקָא, בְּחִינַת הָאֵין-סוֹף, וְעַל-יַדִּי -

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה יְהִיָּה בּוֹ בְּבְחִינַת אָדָם שְׁגַם בּוֹ יֵשׁ בִּיטוּל ('שְׁהִרִי "אָדָם" בְּגִימְטְרִיא
46 "מָה" שֶׁהוּא בִּיטוּל כְּמוֹ "וְנַחְנוּ מָה", כְּמַבּוּאָר לְעִיל, אֲבַל עַל שְׁמַעְלָה אֶת
47 בְּחִינַת "אָדָם" סַתָּם לְמִדְרִיגוֹת עֲלִינוֹת אַלּוּ, יֵשׁ בּוֹ) בִּיטוּל נַעֲלָה יוֹתֵר,
48 כְּפִי שֶׁהִבִּיטוּל הוּא בְּבְחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא" וְהוּא בִּיטוּל
49 יוֹתֵר נַעֲלָה יוֹתֵר עַמּוּק מְאֹד שֶׁהַבִּיטוּל
50 שֶׁל "אָדָם" סַתָּם.

51 וְזוֹהֵי מַעְלַת 'מְרַבְּכַת הָאָבוֹת'
52 לְגַבִּי 'מְרַבְּכַת הַחִיּוֹת' שְׁגַם
53 מְרַבְּכַת הַחִיּוֹת פּוֹעֶלֶת עֲלֵיהָ בְּבְחִינַת
54 "אָדָם" עַל יַדִּי הַבִּיטוּל, אֲבַל הַעֲלוּי
55 שׁנַפְעַל עַל יַדִּי מְרַבְּכַת הָאָבוֹת נַעֲלָה
56 יוֹתֵר, כְּפִי שְׁמִמְשִׁיךְ וּמִפְרֵט,
57 שְׁ'מְרַבְּכַת הַחִיּוֹת' (שְׁהִיא
58 הַמְרַבְּכָה דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,
59 וְלִמְטָה יוֹתֵר, הַמְרַבְּכָה
60 דְּעוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁהֵם עוֹלְמוֹת
61 שֵׁשׁ בְּהֵם נַחֲיִת מְקוֹם לַמְצִיאוֹת שֶׁל
62 נְבִרַאִים נְפָרִיִּים מֵאוֹקוֹת וְלִכְּן הַבִּיטוּל
63 לְאוֹקוֹת שְׁבַעְעוֹלְמוֹת אֵלֶּה הוּא בְּדַרְגָּה
64 יוֹתֵר נַמּוּכָה מְאֹד הַבִּיטוּל שְׁבַעְעוֹלָם
65 הָאֻצִּילוֹת) פּוֹעֶלֶת הַעֲלָאָת
66 בְּחִינַת "אָדָם" (אָדָם סַתָּם,
67 בְּחִינַת זַעִיר-אֲנַפִּין) לְמִדְרָגָה
68 נַעֲלִית יוֹתֵר מְכַפִּי שֶׁהוּא לְלֹא
69 הַעֲלָאָה זוֹ, וְהוּא עֲנִין הַעֲלָאָת
70 הַמִּדּוֹת דְּ'תַקוּן' שְׁיּוּמְשָׁף
71 בְּהֵם אֹדֵר נַעֲלָה מַעוֹלָם הַתְּהוּ
72 (שְׁשֵׁם הוּא שֶׁרָשׁ חִיּוֹת
73 הַמְרַבְּכָה), וְהֵינּוּ, שְׁיּוּמְשָׁף
74 בְּבְחִינַת הַ'בְּרוּדִים' ('תַּקוּן')
75 מְבַחֲשִׁינַת הַ'נְקוּדִים' ('תְּהוּ')
76 כְּמַבּוּאָר בְּקַבְּלָה וְחִסְדוֹת שְׁעִינִין
77 'עֻקוּדִים', 'נְקוּדִים' וְ'בְרוּדִים' הָאֹמֵר
78 בְּצֶאֱן יַעֲקֹב רוּמוֹ לְהַשְׁתַּלְשִׁלוֹת
79 הַעוֹלְמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים מְמַדְרִיגָה לְמִדְרִיגָה
80 שְׁבַתְחִילָה הַסִּפִּירוֹת הַעֲלוּנוֹת הֵם
81 בְּאוֹפֵן שֶׁל 'עֻקוּדִים' (קְשׁוּרִים) בְּכִלִּי
82 אֶחָד וְהַבְּדִילִים בִּינֵיהֶם לֹא נִיכָרִים,
83 וְאַחַר כֵּן הֵם בְּבְחִינַת 'נְקוּדִים' שְׁכֵל
84 אֶחָת הַמְּסִפִּירוֹת הֵיא נִקְוֹדָה בְּפְנֵי
85 עֲצָמָה, לְלֹא הַתְּכַלּוֹת עִם הָאֲחֵרוֹת,
86 עוֹלָם הַ'תְּהוּ', וְאַחַר כֵּן בְּחִינַת 'בְּרוּדִים', עוֹלָם הַתַּקוּן, וְכַאֲשֶׁר עוֹלָם הַתַּקוּן
87 מֵעַלָּה, יֵשׁ בּוֹ הַמְּשֻׁכָה וְהַתְּגוּלּוֹת מַעוֹלָם הַתְּהוּ אֶבֶל מְקַל-מְקוֹם, הָרִי
88 בְּחִינַת הַ'נְקוּדִים' הוּא גַם-כֵּן בְּצִיּוּר "אָדָם", אֶלָּא שֶׁהוּא

(24) משלי ל, ד. (25) ראה תו"ח בראשית כט, ג. שערי אורה יט, א. ובכ"מ. (26) שמואל-א טו, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בְּצִיּוֹר נַעֲלָה יוֹתֵר וּלְכֹן אֵין זֹה הַתְּעֻלּוֹת גְּדוּלָה כֹּל כֵּךְ, כִּי שְׁנַיִם שִׁיכִים
2 (במובן מסוים) לאותו סוג, בחינת "אדם". אָבֵל מְרַכֶּבֶת הָאָבוֹת
3 פּוֹעֵלֶת הַעֲלָאָת בְּחִינַת "אָדָם" (אָדָם הַרְאִשׁוֹן, בְּחִינַת
4 חֲכָמָה) לְבְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא", שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת "אָדָם",
5 שִׁיּוּמִשְׁשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת
6 'עֲקוּדִים' (שְׁלֹמֶעֱלָה גַם
7 מ'נְקוּדִים'), שְׁהָאוּרוֹת הֵם
8 עֲקוּדִים קְשׁוּרִים בְּכָלִי אֶחָד וְלֹא
9 נִיכְרִים הַהַבְדִּילִים בֵּין הַסְּפִירוֹת הַשְּׁנוּנוֹת,
10 וּמְדִיקִים וּמְדַגִּישִׁים שֶׁהָאוּרוֹת הֵם
11 "בְּכָלִי אֶחָד", הֵינּוּ שְׁאֵפִילוֹ הַכָּלִי
12 שֶׁבְּדֶרֶךְ כֹּלֵל עֵינֵינוּ לְהַבְדִּיל וְלַהֲגִיד
13 אֵת הָאוֹר הוּא בְּבְחִינַת אֶחָד,
14 וּמִשֵּׁם מ'עֲקוּדִים' שְׁלֹמֶעֱלָה גַם
15 מִתּוֹהוּ וּגַם מִתִּיקוֹן יוּמִשְׁשׁ
16 בְּבְחִינַת 'נְקוּדִים' אוֹרוֹת דְּתוֹהוּ
17 ו'בְּרוּדִים' אוֹרוֹת דְּתִיקוֹן.
18 וְזֶהוּ פְּלִלוֹת עֲנִיָּן הַתּוֹכֵן הַכֹּלִי
19 שֶׁל עֲבוֹדַת הָאָבוֹת כְּבִיטוּל
20 לְאֵלוֹת בְּתַלְמִית בְּתַלְמִית שִׁ"ה הֵן
21 הַמְּרַכֶּבֶת, וּבְמִיּוּדָה יַעֲקֹב
22 בְּחִיר שְׁבָאָבוֹת, שְׁעֲבוּדָתוֹ
23 הִיטָה בְּעִנְיָן הַמְּקוּלוֹת, כְּמוֹ
24 שְׁפָתוֹבֵיב²⁷ וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל
25 גוֹ' וַיַּפְצֵל גוֹ' מִחִשְׁף הַלְבָן
26 אֲשֶׁר עַל הַמְּקוּלוֹת, לְהִיּוֹת עַל-
27 יְיָיִוָה צֵאן 'עֲקוּדִים נְקוּדִים
28 וּבְרוּדִים"²⁸, הֵינּוּ, לְפִי הַפִּירוּשׁ
29 הַפְּנִימִי שִׁיּוּמִשְׁשׁ מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה
30 וַיִּתְגַּלֶּה גַם בְּחִינַת 'עֲקוּדִים'
31 כַּמְבֹאֵר לְעֵיל.
32 ה) וְהִנֵּה כֹּל זֶה פְּעֻלוֹ הָאָבוֹת
33 קוֹדֵם מִמֶּת-תּוֹרָה וְאוֹ עֲבוּדָה זֹו
34 הֵייתָה עַל יְדֵי הָאָבוֹת בְּלִבְךָ. אָבֵל
35 לְאַחֲרֵי מִתְּ-תּוֹרָה, נִתֵּן לְכָל
36 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁה
37 מִהָאָבוֹת הַכַּח שִׁיּוּבֵל לְפַעוּל
38 אֶת עֲבוֹדַת ה' אָבוֹת הֵן הֵן
39 הַמְּרַכֶּבֶת, לְהַעֲלוֹת בְּחִינַת
40 "אָדָם שְׁעַל הַפְּסָא" לְבְּחִינַת
41 "כִּי לֹא אָדָם הוּא", עַל-יְדֵי
42 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְלִימוּד הַתּוֹרָה
43 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד

מִיִּשְׂרָאֵל פּוֹעֵל עֵילוֹ זֶה שְׁפַעְלוֹ הָאָבוֹת. וְכִיּוֹן שְׁעַל-יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה
נַעֲשִׂית הַעֲלָאָת בְּחִינַת "אָדָם" לְבְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא",
הֵרִי מוּבָן, שְׁבַתּוֹרָה גּוּפָא עֲצֻמָּה צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת
אֵלוֹ "אָדָם" וְלִמְעַלָּה מ'אָדָם", כִּי שְׁמִשְׁשׁ וּמִפְּטוּ.
וְהַעֲנִין בְּזֶה, שְׁבַתּוֹרָה כְּתִיב²⁹
אָנֹכִי הִנְי' אֶלְקִיךָ, אָנֹכִי מִי
שְׁאֲנֹכִי³⁰, שְׁהוּא לְמַעֲלָה
מְצִיּוֹר "אָדָם" וְזֶה הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל
הַתּוֹרָה לְבְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם". אֵךְ
יֵשׁ בְּתוֹרָה גַם בְּחִינַת "אָדָם",
כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵיב³¹ זֹאת הַתּוֹרָה
אָדָם, וְהוּא עֲנִין רַמ"ח
פִּיקוּדִין 248 הַצִּיּוּרִים שֶׁל מִצְוֹת
עֲשֵׂה שְׁהֵם כְּנֶגֶד רַמ"ח אַבְרָהִם
דְּמִלְכָא³² שֶׁל הַמֶּלֶךְ, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא, וְכֵן יֵשׁ בְּתוֹרָה גַם שְׁס"ה
מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁהֵן פְּנִיגָד
שְׁס"ה גִּידִים³³ שִׁישְׁנֵם לְמַעֲלָה,
כְּכִיכּוֹל, שְׁזֶהוּ עֲנִין צִיּוֹר
"אָדָם" כִּי שְׁהוּא בְּתוֹרָה.
וְלִכֵּן יֵשׁ בְּתוֹרָה שְׁנֵי הַעֲנִינִים
דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה
וְהַמְּשַׁכָּה מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, וְכְמוֹ
הַהֲלָכוֹת וְהַמִּצְוֹת דְּתִרוּמָה
וּמַעֲשָׂרוֹת שְׁהֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל
בִּירוֹר הַצּוּמָח הַגִּשְׁמִי עַל-יְדֵי
הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה,
וְהַהֲלָכוֹת וְהַמִּצְוֹת דְּצִיּוּרִים
וְתַפִּילִין שְׁהֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל
הַמְּשַׁכָּה וְהַתְּגִלוֹת שֶׁל אוֹרוֹת
אֵלוֹקִיִּים מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה.
וְזֶהוּ גַם פְּלִלוֹת הַעֲנִין הַתּוֹכֵן
הַכֹּלִי, עַל-פִּי חֲסִידוֹת ד' הַעוֹסֵק
בְּתוֹרָה וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִידִים
וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר, כְּדִרְשַׁת
חַכְמֵינוּ ז"ל עַל הַפְּסוּק "פְּדָה בְּשִׁלוֹם"

שְׁס"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה שְׁהֵן פְּנִיגָד שְׁס"ה גִּידִים³³, שְׁזֶהוּ עֲנִין צִיּוֹר "אָדָם".
וְלִכֵּן יֵשׁ בְּתוֹרָה שְׁנֵי הַעֲנִינִים דְּהַעֲלָאָה וְהַמְּשַׁכָּה, וְכְמוֹ הַהֲלָכוֹת וְהַמִּצְוֹת
דְּתִרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת שְׁהֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה, וְהַהֲלָכוֹת
וְהַמִּצְוֹת דְּצִיּוּרִים וְתַפִּילִין שְׁהֵן בְּאוֹפֵן שֶׁל הַמְּשַׁכָּה מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה. וְזֶהוּ גַם
פְּלִלוֹת הַעֲנִין ד' הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבְגַמְלִיּוֹת חֲסִידִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצְּבוּר,

(27) ויצא ל, לו. (28) שם לא, יב. (29) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. (30) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ. (31) חוקת יט, יד. (32) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). (33) זח"א קע, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 נפשי" שהובאה בתחילת המאמר, שגמילות חסדים הוא ענין
2 ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה, ותפלה שבמקום
3 קרבנות תקנום³⁴ הוא ענין ההעלאה מלמטה למעלה כמו
4 הקרבנות עצמם שענינם בירור והעלאה של הרברים הבאים כקרבן, ותורה
5 היא קו האמצעי המחבר את
6 שני האופנים של 'העלאה' ו'המשכה'
7 (כשם שהקו האמצעי בספירות מחבר
8 בין חסד – המשכה, וגבורה –
9 העלאה).
10 (ו) וזהו פדה בשלום נפשי
11 גו', כל העוסק בתורה
12 ובגמילות חסדים ומתפלל
13 עם הצבור, מעלה אני עליו ובני
14 הקדוש-ברוך-הוא מחשיב לו כאילו
15 פדאני לי ולבני מבין אומות
16 העולם. דהנה, שלשת
17 הענינים דתורה וגמילות
18 חסדים ותפלה הם שלשת
19 הקוין דהעלאה והמשכה וקו האמצעי המחברם
20 האמצעי המחברם (פנזר
21 לעיל) ולכן שלושת הרברים הללו
22 הם הענינים העיקריים של עבודת ה'.
23 ועוד זאת, שבענין התפלה
24 אמרו: המתפלל עם הצבור
25 (שהפונה בזה היא לאו דוקא
26 עם הצבור, אלא גם בזמן
27 שהצבור מתפלל³⁵ כמבואר
28 בהלכה), ויובן על-פי מה
29 שכתוב בגמרא³⁶ שלכאורה יש
30 סתירה בין שני פסוקים, בפסוק אחד
31 כתיב³⁷ פה' אלקינו בכל
32 קראנו אליו היינו שהקדוש-ברוך-
33 הוא עונה לקראיו בכל עת, וכתיב³⁸
34 דרשו ה' בהמצאו דווקא.
35 והגמרא עונה ה'א זה ב'יחיד שנענה
36 דווקא בזמנים מיוחדים, "בהמצאו",
37 ה'א זה בצבור שנענה. ב'יחיד
38 אימת? מתי הוא הזמן שבו אף
39 היחיד נענה אלו עשרה ימים

שביין ראש-השנה ליום-הכפורים שהם עת רצון מיוחד, ומזה
מוכן, שהפעולה דתפלת הצבור במשך כל השנה כולה
היא כמו הפעולה דתפלת היחיד בעשרת ימי תשובה,
בהמצאו גו' בהיותו קרוב, שהוא ענין התעוררות רחמים
רבים מלמעלה על המתפללים,
שזהו מידת התפארת, מידת הרחמים
ענינו של יעקב³⁹, קו
האמצעי, שעליו נאמר
"החוט השלישי לא במהרה
ינתק", פנ"ל מדברי
ה'ילקוט'.
ועל-דידה נעשה ענין
הפדיה למעלה, כביכול, כאילו
פדאני לי ולבני מבין אומות
העולם, הן הפדיה ד'ישראל,
והן פדית השכינה שגם היא
בגלות וצריכה פדיה, כי צרתם
וגלותם של ישראל היא צרת
וגלות השכינה, ולכן הפדיה
של ישראל מהגלות בין האומות
היא גם פדית השכינה מהגלות
שלה.
וזהו גם שהגאולה העתידה
תהיה על-ידי מדת הרחמים,
כמו שכתוב וברחמים גדולים
אקבצך⁴⁰, ופדויי הני'
ישוּבוּן והכתוב מדויק ואומר על
היציאה מהגלות לשון 'פדות' בדומה
ל'פדה בשלום נפשי' וקאו ציון
ברנה ושמחת עולם על
ראשם⁴¹.

שגמילות חסדים הוא ענין ההמשכה מלמעלה
למטה, ותפלה שבמקום קרבנות תקנום³⁴ הוא
ענין ההעלאה מלמטה למעלה, ותורה היא קו
האמצעי המחברם.

(ו) וזהו פדה בשלום נפשי גו', כל העוסק
בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם
הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני
מבין אומות העולם. דהנה, שלשת הענינים
דתורה וגמילות חסדים ותפלה הם שלשת הקוין
דהעלאה והמשכה וקו האמצעי המחברם
(פנזר לעיל). ועוד זאת, שבענין התפלה
אמרו: המתפלל עם הצבור (שהפונה בזה היא
לאו דוקא עם הצבור, אלא בזמן שהצבור
מתפלל³⁵), ויובן על-פי מה שכתוב בגמרא³⁶
כתיב³⁷ פה' אלקינו בכל קראנו אליו, וכתיב³⁸
דרשו ה' בהמצאו. ה'א ב'יחיד, ה'א בצבור.
ב'יחיד אימת? אלו עשרה ימים שביין ראש-
השנה ליום-הכפורים, ומזה מוכן, שהפעולה
דתפלת הצבור במשך כל השנה כולה היא כמו
הפעולה דתפלת היחיד בעשרת ימי תשובה,
בהמצאו גו' בהיותו קרוב, שהוא ענין
התעוררות רחמים רבים, שזהו ענינו של
יעקב³⁹, קו האמצעי, שעליו נאמר "החוט
השלישי לא במהרה ינתק", פנ"ל מדברי ה'ילקוט'.
ועל-דידה נעשה ענין
הפדיה, כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, והן
פדית השכינה, כי צרתם וגלותם של ישראל היא צרת
וגלות השכינה, ולכן
הפדיה של ישראל היא גם פדית השכינה. וזהו גם שהגאולה העתידה תהיה
על-ידי מדת הרחמים, כמו שכתוב וברחמים גדולים אקבצך⁴⁰, ופדויי הני'
ישוּבוּן וקאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם⁴¹.

(34) ברכות כו, א.ב. (35) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"צ ס"י (הערה בקונטרס הנ"ל). (36) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. וראה רשימות הצ"צ בתהלים שם (הערה בקונטרס הנ"ל). (37) ואתחנן ד, ז. (38) ישעי' נה, ו. (39) ראה תניא פמ"ה. וראה זהר ח"א פז, ב. ח"ג לח, א. ובכ"מ. (40) ישעי' נד, ז. (41) שם לה, יו"ד. נא, יא.

בס"ד. שיחת ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. דובר כמה פעמים אודות ענינו של יום השבת (ובנדון דידן, השבת שלאחרי י"ט כסלו, כדלקמן), שבו נכללים עולים ונשלמים כל ששת ימי השבוע שלפניו¹, אשר, כללות העבודה שבהם היא רק הכנה ליום השבת שלאחריהם.

וכמאמר רז"ל² "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", היינו, שכל העבודה של ששת ימי החול - שנקראים כאן בשם "ערב שבת", כיון שההכנה לשבת צריכה להתחיל מיום ראשון [כפי שמצינו אצל שמאי, ש"כ כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה, אומר זו לשבת כו"³, וכמודגש גם במה שאומרים "היום יום ראשון בשבת", דאף שהפירוש הפשוט ד"בשבת" הוא "בשבוע", הרי ידוע מה שכתב הרמב"ן בפירוש הכתוב⁴ "זכור את יום השבת לקדשו", ש"ישראל מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת, שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטוונו בו לזכור תמיד בכל יום"] - היא רק טירחא והכנה לשבת⁵.

וראיה לדבר:

שבעת הימים שבכל שבוע הם בדוגמת שבעת ימי בראשית: כל יום ראשון - בדוגמת יום ראשון של הבריאה, כל יום שני - בדוגמת יום שני וכו', וכל שבת - בדוגמת שבת בראשית⁶.

ולכן: (א) בכל שבוע אומרים "היום יום ראשון", "יום שני" וכו' - אף ש"כבר עברו רכבות ימים מששת ימי בראשית עד עתה"⁶, (ב) ישנו סדר אצל עובדי הוי' לומר בכל יום פרשת הבריאה דיום זה: כל יום ראשון - מ"בראשית" עד "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד", כל יום שני - עד "יום שני", וכן הלאה, וביום השבת - "ויכולו"⁷ (כמו אנשי מעמד שהיו "קוראין במעשה בראשית . . ביום הראשון בראשית . . בשני יהי רקיע וכו"⁸). וטעם הדבר - לפי שבכל יום בשבוע חוזרים ונשנים כל הענינים שהיו ביום זה בעת בריאת העולם⁶.

וכיון שכן, הרי כשם שבתחילת הבריאה לא היתה שלימות בהבריאה (כמארז"ל⁹ ש"היה העולם חסר כו'") עד ליום השבת שבו נשתכללה ונשלמה כל הבריאה שנבראת בששת ימי בראשית - כך גם בכל שבוע, שששת ימי החול הם רק הכנה כו', והשלימות שלהם היא ביום השבת שלאחריהם.

[ולהעיר, שכשם שכל עניני התורה ישנם הן בדרך כלל והן בדרך פרט¹⁰, כך גם בענין השבת, שנוסף על כללות ענינו של יום השבת שבו נעשית העליה של כל ימי החול שלפניו, ישנו גם: (א) ענין השבת שבששת ימי החול עצמם¹¹ - שזהו הזמן המוקדש לעסק בתורה ומצוות ותפלה, שאז מופשטים מעניני החול, ולא חושבים אודות צרכי הגוף כו', כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא¹². וכשם שבשבת הכללי, כל ימי החול הם רק הכנה אליו, כך גם בשבת הפרטי שבכל יום, שכל שאר שעות היום, עם היותם מרובים יותר בכמות, הרי הם רק הכנה להתכלית שלהם - זמן העסק בתורה ומצוות ותפלה. (ב) שבת הכללי של כל השנה - יום הכיפורים שנקרא "שבת שבתון"¹³, שביחס אליו הנה גם שבתות השנה הם בדוגמת ימי החול¹⁴, ועולים ונכללים בו¹⁵].

פ"י, ט. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות שם.
10) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ריש ע' 178.

וש"נ.

11) ראה תו"א שם ט, ריש ע"ב. לקו"ת שם.

12) פמ"א (נח, סע"א).

13) אחרי טז, לא. אמור כג, לב.

14) לקו"ת האזינו עב, ג.

15) ראה שם דרושי יוהכ"פ ע, ב.

1) ראה תו"א נח יו"ד, א. לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

2) ע"ז ג, סע"א.

3) ביצה טז, רע"א. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י.

4) יתרו כ, ח.

5) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 273 ואילך.

6) ראה תו"א תרומה פ, ב. לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ.

7) סה"ש תש"ג ע' 93.

8) תענית רפ"ד.

9) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). ב"ר

- 1 ובנוגע לעניננו - הנה ביום השבת-קודש הזה נכלל ועולה כו' חג הגאולה י"ט כסלו.
- 2 ב. הגאולה דיי"ט כסלו היא לא רק גאולה של איש פרטי (אפילו לא איש פרטי שהוא נשמה כללית
- 3 של כלל ישראל), ולא רק ענין פרטי (אפילו לא ענין פרטי שנוגע לכמה וכמה ענינים), אלא כאמור לעיל¹⁶
- 4 שהגאולה דיי"ט כסלו היא בכל הענינים ובכל המקומות מלמעלה מעלה עד למטה מטה.
- 5 והענין בזה:
- 6 ביי"ט כסלו נפעל הענין דהפצת פנימיות התורה¹⁷ (כמדובר לעיל¹⁶ שאז היה פסק-דין מלמעלה
- 7 שיכולים וצריכים לגלות ולהפיץ גם רזין דרזין דפנימיות התורה), שנקראת בזהר¹⁸ בשם "נשמתא
- 8 דאורייתא", הנשמה של גליא דתורה. והרי התורה היא נשמת כל העולם, שנברא "בשביל התורה"¹⁹.
- 9 ומזה מובן, שכשם שכאשר נוסף אצל האדם דבר חידוש בנוגע לנשמתו, הרי זה נפעל בדרך ממילא גם
- 10 בגופו - כך גם על ידי החידוש שנפעל ביי"ט כסלו בפנימיות התורה, נפעל בדרך ממילא גם בכל העולם
- 11 - ברוחניות העולם, ובמילא גם בגשמיות העולם.
- 12 וגם בנוגע להחידוש דיי"ט כסלו בשייכות לפנימיות התורה גופא - הרי החידוש הוא בהענין ד"יפוצו
- 13 מעינותיך חוצה", היינו, שפנימיות התורה תגיע באופן של הפצה בכל מקום, עד להחוצה היותר תחתון
- 14 שאין חוצה למטה ממנו.
- 15 ג. ועל-פי-זה מובן מה שכתב רבינו הזקן באגרת הקודש להרב הצדיק ר' לוי יצחק מבארדיטשוב²⁰,
- 16 ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט
- 17 בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר .. וענו ואמרו ..
- 18 מאת ה' היתה זאת כו'":
- 19 לכאורה אינו מובן²¹: רבינו הזקן והרב הצדיק מבארדיטשוב - בודאי לא התרגשו במיוחד ("ניט דאָס
- 20 האָט זיי דערנומען") מהעובדה שאינסטיטודים התפעלו מהנס; ואם כן, מדוע מדגיש רבינו הזקן את
- 21 העובדה "אשר גם בעיניהם יפלא הדבר" !?
- 22 אך הענין הוא - שבזה ניתוסף ביאור בכללות החידוש דיי"ט כסלו בגילוי והפצת המעיינות חוצה עד
- 23 למטה מטה ממש (שזהו חלק מדרכי החסידות - כידוע²² שיי"ט כסלו הוא ראש השנה לא רק ללימוד
- 24 החסידות, אלא גם לדרכי החסידות - שהדרך היא באופן של המשכה עד למטה מטה), עד כדי כך,
- 25 שנמשך ו"חודר" ("עס דערנעמט") אפילו אצל אומות העולם שמג' קליפות הטמאות!
- 26 ולכן: כשם שהגאולה התבטאה בהפסק-דין למעלה להפיץ את מעיינות החסידות חוצה - כך גם
- 27 הפסק-דין עצמו הוצרך להיות באופן שיחודר גם בחוצה היותר תחתון, היינו, שגם אומות העולם הכירו
- 28 והרגישו ("זיי האָבן דערהערט") את הפסק-דין.
- 29 אלא, כיון שלא שייך שאינו-יהודי יכיר וירגיש פסק-דין שלמעלה באופן גלוי, הרי זה נרגש אצלם
- 30 באופן מקיף - ש"גם בעיניהם יפלא הדבר .. וענו ואמרו .. מאת ה' היתה זאת", אף שלא ידעו מה זה
- 31 ועל מה זה.
- 32 וענין זה התחיל כבר בהיות רבינו הזקן במאסר - כידוע הסיפור²³ שכאשר הביאו את רבינו הזקן
- 33 למשרד ("קאַנצלעיאָריע") שבו ישבו פקידים רבים, נגש רבינו הזקן אל החלון, והוציא את התפילין שלו
- 34 והניח אותם, וכשהחזיר את פניו אל הפקידים, נפל על כולם מורא ופחד, עד כדי כך, שמי שישב לא
- 35 היה יכול לעמוד, ומי שעמד לא היה יכול לישב! - ואמר היצמח צדק, שזהו מה שאמרו רז"ל²⁴ על

(20) אג"ק שלו ח"א ס"ע צו ואילך. וש"נ.

(21) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 186 ואילך. וש"נ.

(22) ראה "היום יום" בסופו.

(23) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' שכב. וש"נ.

(24) ברכות ו, א. וש"נ.

(16) שיחת י"ט כסלו סיי"ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות

חמ"ב ע' 26). וש"נ.

(17) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(18) ח"ג קנב, א.

(19) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

1 הפסוק²⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", "אלו תפילין שבראש". ונמצא, שעוד
 2 בהיות רבינו הזקן במאסר פעל כבר ב"חוצה" דג' קליפות הטמאות.

3 ד. ונוסף לזה, הנה באגרת הקודש הנ"ל בענין הגאולה יש גם הוראה בעבודתינו - שהרי בודאי היה
 4 רבינו הזקן זהיר ביותר מלדבר ועל-אחת-כמה-וכמה לכתוב דברים בטלים, ובודאי כתב אגרת הקודש
 5 הנ"ל בשביל כוונה ותכלית, ובפרט שאגרת הקודש זו באה גם בדפוס, שזהו לדורי דורות²⁶ - הרי בודאי
 6 שבכל ענין ובכל תיבה שבאגרת הקודש הנ"ל יש הוראות לכל הדורות.
 7 וההוראה היא:

8 יש דין בהתחלת ה'שולחן-ערוך' (שזהו היסוד של כל ד' חלקי ה'שולחן ערוך' הכוללים את כל חיי
 9 האדם): "לא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו".

10 ובענין זה מלמד רבינו הזקן, שאין להתבייש ולהתפעל (לא רק מפני יהודי שנמצא ב"חוצה" ולכן
 11 מלעיג עליו, אלא) אפילו מאומות העולם, ולא זו בלבד, אלא אדרבה - לפעול ולהשפיע עליהם, על-דרך
 12 המבואר באגרת הקודש הנ"ל, שגם בעיני כל השרים וכל העמים נתגדל ונתקדש שמו הגדול והקדוש.
 13 ומוכן, שבכדי לפעול ב"חוצה" - ולא רק על אומות העולם, אלא אפילו בכדי להשפיע על יהודים
 14 שהם בבחינת חוצה - צריך לפעול תחילה על ה"חוצה" שבעצמו, והיינו, שעבודתו תהיה על-דרך מה
 15 שכתוב אצל אברהם אבינו "עקב אשר שמע גוי"²⁷, שיכיר וירגיש אלקות לא רק במוחו ולבו, אלא גם
 16 בעקבו²⁸, שכיון שאינו "כלי" לשכל והרגש כו"²⁹, הרי זה בבחינת "חוצה", ואז יוכל לפעול גם ב"חוצה"
 17 שמחוץ הימנו, ועד אפילו בנוגע לאומות העולם.

18 ה. והענין בזה - שבכדי לפעול גם על ה"חוצה", יש צורך בנתינת-כח מבחינת המעיין (מענינותך)
 19 דוקא:

20 מצד מדידה והגבלה - לא שייך שיהודי יפעל על אומות העולם, עד כדי כך, שהם יתחשבו בו כו',
 21 שהרי בני ישראל הם "המעט מכל העמים"³⁰, ואילו הגויים הם רבים וגדולים יותר, ואצל גויים -
 22 מתחשבים רק בכמות.

23 אמנם, במה דברים אמורים - כל זמן שקיום התורה ומצוות הוא על פי טבע; טבע של יהודי, טבע
 24 דקדושה, אבל כיון שאצל היהודי הרי זה רק על פי טבע ובמדידה והגבלה, אזי נשאר גם הגוי בטבע
 25 שלו, שנוגע לו רק הכמות.

26 אבל כאשר קיום התורה ומצוות הוא מצד פנימיות הנשמה (שמתגלית על ידי פנימיות התורה, כידוע³¹
 27 שסתים דאורייתא מגלה בחינת הסתים שבנשמה), שאז נעשה קיום התורה ומצוות באופן שלמעלה
 28 ממדידה והגבלה (שלכן אינו מביט על השעון שמורה שכבר נסתיים הזמן לעבודה פלונית; "ווי קומט
 29 פנימיות הנשמה צו אַ זייגער"³²), עד שמתבטלת מדידת והגבלת הגוף,

30 - וכידוע מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר³³, שפעם כשאירעה שריפה בליובאוויטש, ברח
 31 אחד מן השריפה והתחבא במקום צר ביותר, ולאחרי כן (כשכיבו את השריפה, ושוב לא היתה סכנה),
 32 היו צריכים להרחיב את הפתח כדי שיוכלו להוציאו ממקום מחבואו. ולכאורה נשאלת השאלה: כיון
 33 שהפתח היה צר ממדת גופו - כיצד הצליח מלכתחילה לעבור דרכו?! אך הענין הוא - שמצד הרצון
 34 להשאר בחיים, שנוגע בפנימיות הנשמה, נתבטלה הגבלת הגוף, כך שהבשר ועצמות הגשמיים נתכווצו,
 35 ועל-ידי-זה ניצלו חיו -

(25) תבוא כת, יו"ד.

(26) אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ב ע' שפב.

(27) תולדות כו, ה.

(28) ראה סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345. וש"נ.

(29) ראה אבות דר"ג ספ"א.

(30) ואתחנן ז, ז.

(31) ראה לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.

(32) = מה לפנימיות הנשמה ולשעון.

(33) ראה אג"ק שלו ח"ד ע' ריא. סה"מ תרפ"ז ע' קסה. וראה

גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ט ס"ע 334 ואילך. וש"נ.

- 1 ופועל גם למעלה - שמתגלה בחינת סתים דקודשא-בריך-הוא³¹, בחינת אור-אין-סוף שלמעלה
 2 מהשתלשלות, אשר לגביו מתבטלות כל המדידות וההגבלות, ועל-ידי-זה נפעל גם על הגוי - שמטבעו
 3 מתחשב רק עם כמות - שנופל עליו פחד מפני היהודי.
- 4 וזהו דיוק לשון הכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך" - שבכדי ש"יראו
 5 ממך", שהגוי יתחשב ויתפעל מדבר שאינו גדול וחזק בכמות, שעל-פי טבע אינו שייך אליו - הרי זה
 6 דוקא על-ידי-זה ש"שם הוי' נקרא עליך", היינו, לא שם אלקים בגימטריא הטבע³⁴, שקשור עם כחות
 7 טבעיים (וכדאיתא ב'שולחן ערוך'³⁵ בכוונת שם אלקים "שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כולם",
 8 דהיינו כחות טבעיים כו'), אלא דוקא שם הוי', היה הוה ויהיה כאחד³⁶, למעלה מהטבע ולמעלה
 9 מהשתלשלות, שמתגלה על ידי פנימיות הנשמה ופנימיות התורה.
- 10 ו. ועוד ענין בזה:
 11 החידוש ד"יפוצו מעינותיך חוצה" הוא - לא רק שהאור יהיה בגילוי כל-כך עד שה'חוצה' יתבטל
 12 ממציאיותו, אלא שגם ב'חוצה', כפי שהוא מציאות של 'חוצה', תהיה הפצת המעיינות.
- 13 וכן הוא בענין "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך" (שנעשה על ידי הפצת
 14 המעיינות חוצה, כנ"ל) - שאין הכוונה שמצד גילוי שם הוי' שלמעלה מהטבע מתבטלת מציאות העולם
 15 ("אויס וועלט"), שהרי הוי' הוא מלשון מהוה³⁷, שמהוה את העולם, אלא שאף-על-פי-כן מתבטלות כל
 16 המדידות וההגבלות של העולם, וניכר בעולם שהוא יתברך היה הוה ויהיה כאחד.
- 17 וכך היה גם בגאולה די"ט כסלו:
 18 הגאולה היתה אמנם בזמן הגלות, כאשר "אכתי עבדי אחשוורוש אנן"³⁸. ויתירה מזה: הסיבה לכך
 19 שבני ישראל נמצאים בגלות היא מפני שמלמעלה שלחו אותם בגלות, והשביעו אותם "שלא יעלו ישראל
 20 בחומה"³⁹, שלא יצאו מהגלות בעצמם, אלא ימתינו עד שהקב"ה ישלח את משיח שיוציאם מהגלות.
 21 ומלבד הגלות הכללי, היה רבינו הזקן בגלות אצל השרים והשופטים כו' (אפילו בעת הגאולה,
 22 ועל-אחת-כמה-וכמה בעת שבתו במאסר).
- 23 ואף-על-פי-כן הכירו והרגישו השופטים, כל השרים וכל העמים (בדרך מקיף על-כל-פנים) את
 24 הפסק-דין שלמעלה, ושיחררו את רבינו הזקן לחפשי, ועד שאפילו בעת שבתו במאסר נפל פחד עליהם
 25 - "ויראו ממך", כנ"ל.
- 26 ז. האמור לעיל בנוגע לבני ישראל (שגם גופם וחלקם בעולם תלוי בנשמה, ולכן, כאשר יהודי מגלה
 27 את פנימיות נשמתו, אזי מתבטלות המדידות וההגבלות של טבע הגוף והעולם, ועד שנפעל גם על אומות
 28 העולם) - מצינו גם בנוגע לארץ ישראל, שבה בחר הקב"ה בשעה שבחר בישראל⁴⁰:
 29 בנוגע לארץ ישראל, איתא בגמרא⁴¹: "ארץ צבי כתיב⁴² בה, מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו
 30 (משהופשט הוא כוויץ ואין יכול לחזור ולכסותו בו), אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עליה רווחא", והיינו,
 31 שאין בה הגבלות, ובזמן שיושבין עליה היא מתרחבת בגשמיות, ויכולה להכיל מספר גדול יותר של
 32 אנשים ואילנות כו', שלא בערך לגבי מה שיכולה להכיל מצד מדידת המקום.
- 33 וענין זה הוא לא רק בנוגע לזמן דלעתיד לבוא, שאז יהיה העולם בתכלית הזיכוך, אלא כבר היה
 34 לעולמים, ולא רק בזמן בית ראשון, אלא אפילו בזמן בית שני (אודותיו מדובר במאמר הגמרא הנ"ל),

(37) זהו ופרדס שם. תניא שם רפ"ד.

(38) מגילה יד, א. וש"נ.

(39) כתובות קיא, רע"א.

(40) ראה שמו"ר ספ"ז. תנחומא ראה ח.

(41) גיטין נז, א (ובפרש"י). וראה גם כתובות קיב, א.

(42) דניאל יא, טז-מא.

(34) פרדס שיי"ב פ"ב. ראשית חכמה שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל - קכא, ב). של"ה פט, א. א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ובכ"מ.

(35) אור"ח ס"ה.

(36) זח"ג רנו, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז

(פב, א).

1 דאף שבני ישראל לא היו אז במעמד ומצב ד"עושיין רצונו של מקום" בשלימות, מכל-מקום, כיון שהיה
 2 אז בית המקדש שבו היה גילוי אלקות (כמו ה"עשרה נסים"⁴³ שהיו בכל יום בבית המקדש, גם בזמן
 3 בית שני), הרי זה פעל גם על ארץ ישראל הגשמית, שנתבטלו ממנה המדידות וההגבלות.
 4 וארץ ישראל היא דוגמא על בני ישראל - שגם עניניהם הגשמיים תלויים בנשמה ואלקות:
 5 כאשר ניתוסף אצל יהודי בגילוי נשמתו - ניתוסף אצלו גם בגשמיות (וכאשר חסר בעבודתו ברוחניות
 6 - נחסר גם בגשמיות), כמו הצבי, שכאשר ניתוסף בכשרו, שזוהי פנימיותו, אזי ניתוסף גם בעורו, שזוהי
 7 חיצוניותו.
 8 וכל זה הוא מפני שבני ישראל הם "גוי אחד בארץ"⁴⁴, שענינם הוא להמשיך ולגלות בחינת "אחד"
 9 גם בארץ⁴⁵, שגם בענינים הארציים יהיה ניכר ומתגלה הוי' אחד.

* * *

10 ח. דובר לעיל⁴⁶ אודות אגרת הקודש שכתב רבינו הזקן בבואו מפטרבורג²⁰ שבה מזכיר כמה מעלות
 11 אודות יום גאולתו: "יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא של רבינו הקדוש
 12 נשמת-עדן", היינו, מעלת היום בחודש, י"ט כסלו, יום ההילולא של המגיד⁴⁷, וגם מעלת היום בשבוע,
 13 יום ג' שהוכפל בו כי טוב - דלכאורה, היה לו להזכיר גם שהיה זה ביום שלישי דפרשת וישב, שהרי
 14 בודאי שגם פרשת היום בתורה שייכת לגאולה, וכידוע דברי רבינו הזקן⁴⁸ שהמאורעות שבכל זמן שייכים
 15 לפרשה שקורין בתורה באותו זמן.
 16 [ולמעשה, שהן אמת שגם מעלת היום בשבוע אינה ענין עיקרי, כדמוכח ממכתב רבינו הזקן להרב
 17 הצדיק רבי ברוך ממזיבוז⁴⁹ - שמזה שנכתב בקיצור לשון, מובן שכולל את הענינים העיקריים - ש"ביום
 18 פטירת רבינו הגדול המגיד .. יצאתי לחפשי" (ומוסיף גם "כשקריתי בתלים פסוק פדה בשלום נפשי
 19 כו"), ואינו מזכיר אודות הקביעות ביום ג' שהוכפל בו כי טוב (אף שאמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי"
 20 קשורה עם יום השלישי בשבוע - כאשר אומרים תהלים בשופי, כפי שנחלק לימי השבוע⁵⁰); אבל
 21 אף-על-פי-כן, כיון שבמכתב דידן מוסיף ומזכיר גם מעלת הקביעות בימי השבוע (אף שאין זה ענין
 22 עיקרי) - היה לו להוסיף ולהזכיר גם אודות פרשת השבוע].
 23 ואף-על-פי שבפרשה זו מדובר אודות מכירת יוסף, שבגילוי הרי זה ענין שהוא היפך הגאולה - הרי
 24 לאמיתו של דבר, "אלקים חשבה לטובה גו"⁵¹, בכדי שיהיה "לפליטה גדולה"⁵², "להחיות עם רב"⁵¹.
 25 ואף-על-פי שהטובה בפועל למטה באה רק לאחר זמן, ואילו בפרשה זו מסופר רק אודות הענינים
 26 הבלתי-רצויים, מכל-מקום כיון ש"אלקים חשבה לטובה" מיד בתחילת המכירה, הנה מצד למעלה נפעל
 27 כבר הענין, כי למעלה אין כח חסר פועל⁵³, ובפרט ש"אלקים חשבה לטובה", ומחשבתו של הקב"ה חשיב
 28 מעשה.
 29 אלא כיון שבגילוי מדברת הפרשה אודות ענין שהוא היפך הגאולה, לכן לא הזכיר זאת רבינו הזקן
 30 באגרת הקודש שלו.
 31 ט. ויש להוסיף בזה, שכיון שכל עניני התורה הם בדיוק לכל פרטיהם, הנה השייכות של פרשת
 32 השבוע לגאולת רבינו הזקן היא לא רק בגלל שהפרשה בכללותה מדברת אודות ענין שבפנימיותו הוא
 33 טוב, אלא השייכות היא גם באופן התגלות הטובה:

(48) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשוני).

(49) אג"ק שם ע' צט.

(50) ראה אג"ק אדמור"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תעג ואילך. וש"נ.

(51) ויחי נ, כ.

(52) ויגש מה, ז.

(53) ראה פרדס שי"א פ"ג. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ מצות

האמנת אלקות פי"א (דרמ"צ נח, א). ובכ"מ.

(43) אבות פ"ה מ"ה.

(44) שמואל-ב ז, כג. ועוד.

(45) ראה תניא אגה"ק רס"ט. תו"א פרשתנו כז, סע"ד. ובכ"מ.

(46) שיחת י"ט כסלו ס"ב ואילך (תורת מנחם - התועודיות

חמ"ב ע' 19 ואילך).

(47) שענין זה שייך ל"ט כסלו, ולא ליום ג' שהוכפל בו כי

טוב (שבו חל יום ההילולא) - שהרי יום ההילולא אינו קשור עם

ימי השבוע, אלא עם ימי החודש.

- 1 הענין ש"אלקים חשבה לטובה" - בא תחילה בהעלם בענין הבלתי-רצוי דמכירת יוסף למצרים, ודוקא
 2 על-ידי זה באה הטובה (שהרי על-פי טבע היתה זו הדרך היחידה שיוסף יבוא למצרים ויכין שם את
 3 הטובה העתידה לבוא), והיינו, שהענין הבלתי-רצוי גופא נתהפך לטוב.
- 4 ולהעיר גם ממאמר רז"ל⁵⁴ על הפסוק⁵⁵ "ויוסף הורד מצרימה", "אל תיקרי הורד אלא הוריד, שהוריד
 5 איצטגניני פרעה מגדולתן" (אף שהיו גדולים בחכמה, כמובן ממה שכתוב⁵⁶ "ותרב חכמת שלמה מחכמת
 6 כל בני קדם ומכל חכמת מצרים"), וכן פירשו ש"הורד" הוא מלשון רדיה וממשלה⁵⁷, ששלט על מצרים;
 7 וכל זה - למרות שהפירוש הפשוט שבפסוק (שנשאר בתקפו גם לאחר דרשת חז"ל, כידוע הכלל⁵⁸ בענין
 8 "אל תקרי", ששני הפירושים אמת) הוא ענין של ירידה אצל יוסף. והיינו, שהענין הבלתי-רצוי גופא
 9 נהפך לטוב.
- 10 ועוד זאת, שהתוצאה הטובה באה על-ידי עבודתו של יוסף במסירות נפש:
 11 האפשרות לירידת יוסף מצרימה היתה על-ידי-זה שיוסף קיים רצון אביו לילך לראות את שלום אחיו,
 12 למרות שידע שהולך למקום סכנה, כדאיתא במדרש⁵⁹ שאמר יוסף לאביו "יודע אני כי שונאים אותי,
 13 ואפילו יהרגוני איני חוזר דבורך ריקם".
- 14 ולכאורה אינו מובן⁶⁰: שמירת הנפש (זהירות מענין שיש בו סכנת נפשות) הוא ענין שנכלל בציווי
 15 "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"⁶¹, ואילו כיבוד אב ואם הוא מהמצוות שנצטוו במרה⁶², ואפילו
 16 לאחר מתן-תורה, הרי אין זה מהמצוות שעליהם נאמר "יעבור ואל יהרג"⁶³. ואם כן, איך היה יכול יוסף
 17 להעמיד את עצמו בסכנת נפשות בשביל כיבוד אביו!?
- 18 אך הענין הוא - שהנהגת יוסף לקיים מצות אביו היתה מתוך מסירות נפש, ללא חשבונות; כיון
 19 שזוהי הכוונה העליונה⁶⁴, כנ"ל ש"אלקים חשבה לטובה גו'", הרי למרות שזהו דבר הכרוך בצער ויסורים
 20 כו', הן בנוגע ליוסף, והן בנוגע ליעקב, שמאן להתנחם במשך כ"ב שנה⁶⁵ - כדאי הדבר כדי להשלים
 21 את הכוונה העליונה.
- 22 ונמצא, שעל-ידי הנהגת יוסף מתוך מסירות נפש, ללא חשבונות, פעל את התוצאה ד"אלקים חשבה
 23 לטובה".
- 24 וכך היה גם בגאולת רבינו הזקן⁶⁶:
- 25 נצחון הגאולה בא על-ידי קדימת המאסר דוקא; על-ידי המאסר והיסורים של רבינו הזקן בא העילוי
 26 דיפוצו מעינותיך חוצה, וכידוע⁶⁷ שהפצת החסידות ברבים ובהפלגה התחילה בעיקר לאחר פטרבורג.
 27 וגם: על-ידי-זה שרבינו הזקן "הורד" למאסר, פעל הורדה ("הוריד") בממשלת המדינה, שהיא בעצמה
 28 נתנה פקודה שמותר להפיץ את מעיינות החסידות חוצה.
- 29 ועוד זאת, שהשינוי ממאסר לנצחון וגאולה בא על-ידי עבודתו של רבינו הזקן במסירות נפש, למעלה
 30 מחשבונות:
- 31 ידוע⁶⁷ שכל ענין המאסר היה "בהסכם רבינו הגדול", ולולי זאת, לא היו אנשי המלוכה יכולים לאסרו,
 32 כיון שלא נחשבו בעיניו כו', וכדמוכח מהסיפור שאופני העגלה נשברו בערב שבת (אפילו לא בשבת,
 33 אלא בערב שבת, מצד ההכנה לשבת), בגלל שרבינו הזקן לא רצה להמשיך בנסיעה.

(60) ראה גם לקו"ש חל"ה ע' 170 ואילך.

(61) נח ט, ה. וראה ב"ק צא, ב.

(62) סנהדרין נו, ב.

(63) שם עד, א.

(64) ראה גם זח"א קפד, א.

(65) פרשתנו לז, לד-לה ובפרש"י.

(66) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 194 ואילך.

(67) ראה לקו"ד ח"א לז, סע"ב ואילך.

(54) סוטה יג, ב.

(55) פרשתנו לט, א.

(56) מלכים"א ה, יו"ד ובמפרשים. וראה זח"א קכה, סע"א.

(57) ב"ר פפ"ו, ב.

(58) ראה ס' הליכות אלי ס"ג. וראה גם לקו"ש חכ"א ע' 24

הערה 27. וש"נ.

(59) מדרש אגדה - הובא בתו"ש פרשתנו לז, יג (אות צז).

וראה גם ב"ר פפ"ד, יג.

1 ולכאורה אינו מובן: היתכן שהעמיד את עצמו בסכנה? - אך הענין הוא, שעשה זאת ללא חשבונות,
 2 כדי למלא רצון אביו שבשמים; בַּדְעו שרצון העליון הוא שתתגלה תורת החסידות, ובאופן של פנימיות⁶⁸
 3 - מסר נפשו על זה, ללא חשבונות, למעלה מטעם ודעת.

4 ועל-ידי עבודתו במסירות נפש, שבאה מצד עצמות הנשמה, שעל-ידי-זה מגיעים בבחינת עצמותו
 5 יתברך - הרי מצד עצמותו יתברך, נמנע הנמנעות⁶⁹, בטלות כל ההגבלות, כך שתמורת המאסר נעשה נצחון
 6 וגאולה, וניתוסף יותר בהפצת המעיינות חוצה.

7 י. אך עדיין אינו מובן:

8 הן אמת שרבינו הזקן אינו מפרש באגרת הקודש את השייכות ליום שלישי דפרשת וישב, כיון שבגלוי
 9 מדובר בפרשה אודות ענין בלתי-רצוי, אבל אף-על-פי-כן, כיון שבפנימיות הרי זה ענין טוב ("אלקים
 10 חשבה לטובה גו", וכן"ל שכן הוא גם בנוגע למאסר של רבינו הזקן), היה רבינו הזקן צריך להזכיר
 11 באגרת הקודש על-כל-פנים ברמז גם את השייכות לפרשת השבוע?

12 ויש לומר, שאכן נרמז באגרת הקודש שהגאולה באה על ידי עבודתו מתוך מסירת נפש (כדלקמן),
 13 וזוהי סיבה נוספת שכתב זאת רק ברמז (נוסף לכך שגם ענין הגאולה שבפרשה הוא רק ברמז), דכיון
 14 שזהו ענין שנעשה על ידי עבודתו, לא רצה לכתוב בפירוש ענין הקשור עם שבח עצמו (אבל לאידך
 15 גיסא, להיותו איש אמת, צריך לכתוב את הענין לאמיתתו, ולכן כתב זאת ברמז על-כל-פנים).

16 יא. ויובן בהקדם דיוק נוסף במכתב רבינו הזקן - שכופל תיבת "יום" ד' פעמים: "יום אשר עשה ה'
 17 לנו, יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא של רבינו הקדוש נשמתו-עדן" - אף שהיה
 18 יכול לכתוב תיבת "יום" פעם אחת בלבד: "יום אשר עשה ה' לנו, יט כסלו, ג' שהוכפל בו כי טוב,
 19 הילולא רבא של רבינו הקדוש נשמתו-עדן", והרי בודאי לא היתה אצל רבינו הזקן שפתי-יתר חסו-שולום.
 20 ועל כן צריך לומר, שבכתבו תיבת "יום" ד' פעמים מרמז רבינו הזקן ד' ענינים שונים⁷⁰. ועל-דרך
 21 שמצינו בנוגע לכפל לשון "היום" גבי שבת: "תלתא היום - למנין שלש סעודות בא"⁷¹.

22 וכשם שבנוגע לג' הסעודות דשבת העיקר היא הסעודה הראשונה (שבה ישנו עיקר החיוב דקידוש⁷²)
 23 שלמדים מתיבת "היום" הראשונה, ושאר הסעודות הם בדרך הוספה - כך גם בנוגע לד' פעמים "היום"
 24 שבאגרת הקודש הנ"ל, העיקר הוא ה"יום" הראשון: "זה היום עשה ה' לנו", ושאר הענינים ד"יום" הם
 25 בדרך הוספה.

26 וכמובן בפשטות, ש"זה היום עשה ה' לנו" קאי על ענין הגאולה שנתחדש ביום זה, ואילו שאר ג'
 27 הענינים היו כבר לפני זה: "יום יט כסלו" - מאז שהלל קבע וסידר חשבון עיבור השנים והחדשים; "יום
 28 ג' שהוכפל בו כי טוב" - מששת ימי בראשית; ו"יום הילולא רבא של רבינו הקדוש נשמתו-עדן" -
 29 משנת תקל"ג, כ"ו שנה לפני זה.

30 אלא, על-פי מאמר רז"ל⁷³ "מגלגלין זכות ליום זכאי", מזכיר רבינו הזקן ש"זה היום (ש)עשה ה'
 31 לנו" יש לו עוד ג' זכויות ומעלות. אבל מובן, שהעיקר הוא (לא ה"יום זכאי", כי-אם) "הזכות", אלא
 32 שמגלגלין את הזכות ליום זכאי, שעל-ידי-זה נעשית הגדלה והוספה בהזכות.

33 יב. ובכן: בנוגע לגאולה עצמה - כותב רבינו הזקן "זה היום עשה ה' לנו".

34 ויש לומר בביאור דיוק לשון רבינו הזקן "זה היום עשה ה' לנו" (ולא "עשה ה'" סתם) - שכוונתו
 35 בזה לרמז שענין הגאולה לא היה באופן של "נהמא דכיסופא"⁷⁴, בגלל ה"יומין זכאין", אלא זהו ענין

(71) שבת קיז, סע"ב ובפרש"י.

(72) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ח. וש"נ.

(73) תענית כט, א. וש"נ.

(74) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ויש ע"ד.

ובכ"מ.

(68) ראה שם סט, א.

(69) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה

להצ"צ לר, ב ואילך. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד.

(70) לשלימות הענין - ראה גם בהמאמר (תורת מנחם -

התועדויות חמ"ב ע' 46 ואילך).

1 ש"עשה ה' לנו" - בגלל מעשינו ועבודתינו (כהכלל בכל עניני קדושה, שאינם באים "חנם"⁷⁵, אלא על-ידי
2 עבודה דוקא), כאמור לעיל (סעיף ט), שהגאולה באה על-ידי עבודתו של רבינו לגלות פנימיות התורה
3 מתוך מסירות נפש.

4 ויש לבאר גם בדיוק הלשון "עשה ה' (לנו)" - כפירוש ה'צמצח צדק'⁷⁶ ש"עשיה" הוא מלשון כפיה,
5 כמו "מעשין על הצדקה"⁷⁷, והיינו, שעבודת המסירות-נפש של רבינו הזקן ("לנו") פעלה ענין של כפיה
6 כביכול למעלה, ליתן רשות ופקודה לגלות רזין דאורייתא, אף-על-פי שמצד סדר השתלשלות אין נתינת
7 מקום לכך⁷⁸, שהרי מצד סדר השתלשלות הרצון הוא שרזין דאורייתא ישארו בהעלם, ורק על-ידי
8 המסירות-נפש של רבינו הזקן נפעל שינוי הרצון, ונעשה רצון חדש למעלה לגלות גם רזין דאורייתא.

9 וכמובן גם מהמשל הידוע⁷⁹ אודות האבן היקרה שבכתר המלך, שבה תלוי כל ענין המלוכה, עד
10 להתנשאות עצמית כו', ואף-על-פי-כן, נעשה שינוי רצון אצל המלך, שמסכים על כתישת האבן כו', כיון
11 שזהו נוגע לחייו של בן המלך, אף-על-פי שרק טיפה אחת תיכנס לפיו, וכל השאר ילך לאיבוד!

12 ויש להוסיף, שענין זה (שהגאולה באה על-ידי עבודתו של רבינו הזקן, "עשה ה' לנו") נרמז גם במה
13 שכתב רבינו הזקן שהגאולה היתה "כשקריתי בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי" - על-פי המבואר
14 באגרת הקודש⁸⁰ שהענין ד"פדה בשלום נפשי" קשור עם "עבודת הצדקה", ש"היא שעמדה לנו לפדות
15 חיי נפשנו כו".

16 יג. וההוראה מזה לכל אחד ואחד היא:

17 הענין העיקרי ד"ט כסלו הוא - "לנו", מה שנעשה על-ידי מעשינו ועבודתנו דוקא; זהו אמנם יום
18 זכאי - י"ט כסלו, יום השלישי שהוכפל בו כי טוב, יום הילולא של המגיד, וגם יום הגאולה של רבינו
19 הזקן, אבל העיקר הוא - "לנו", עבודתו של כל אחד.

20 לא די בכך שמגיע להתועדות, אומר "לחיים", מנגן ורוקד, בגלל שזהו "יום זכאי", אלא יש צורך
21 בעבודה ויגיעה דוקא, וכדברי רבותינו נשיאנו בנוגע לדרך ושיטת חסידות חב"ד⁸¹ - שאין לסמוך על
22 הרבי, בידעו בבירור שהרבי מבין ומשיג כו', אלא כל אחד צריך להתייגע בעצמו להבין ולהשיג כו',
23 ובאופן שמההשגה במוח יבוא גם ה"בכך" ובפועל ממש⁸².

24 ובכל זה צריכה להיות יגיעה במסירות נפש, "אפס קצהו ושמץ מנהו"⁸³ מהמסירות-נפש של רבינו
25 הזקן, שלהיותו ה"נשיא" שלו, הרי הוא נותן לו כח בעבודתו, וסולל עבורו את הדרך, וכפי שמצינו
26 באברהם אבינו שהקב"ה אמר לו "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה גוי"⁸⁴, "כדי שיהא נוח לכבוש
27 לפני בניו"⁸⁵, אבל זוהי רק נתינת כח, ולאחרי זה יש צורך בעבודה שלו - לצאת למלחמה עם אומות
28 העולם כדי לכבוש את הארץ.

29 וכאשר מתייגעים בתורתו של רבינו הזקן (והנשיאים שלאחריו) בכדי להבין כו', ובאופן שיומשך
30 ב"בכך" ובפועל ממש - אזי "לוקחים" את העצמיות שלו, שהכניס אותה בתורתו⁸⁶, ועד שיש מעלה
31 בתלמיד גם לגבי כן⁸⁷.

32 ובפרט עתה, לאחר הסתלקות רבינו הזקן - כפי שכבר כתב רבינו הזקן באגרת הקודש סימן ז"ך
33 וביאורה, בביאור מאמר הזוהר⁸⁸ "צדיקא דאתפטור אשתכח ככולהו עלמין יתיר מבחייה", על-פי מאמר
34 רז"ל⁸⁹ ד"שבק חיים לכל חי", שלאחרי ההסתלקות, שנתבטלו הגבלות הגוף, "נקל מאד לתלמידיו לקבל

(81) ראה לקו"ד שם קמא, ב.

(82) ראה סה"ש קיץ הש"ת ע' 44 ואילך.

(83) לשון אדה"ז בתניא פמ"ד (סג, א).

(84) לך לך יג, יז.

(85) ב"ב ק, א.

(86) ראה לקו"ש ח"ב ע' 23. וש"נ.

(87) ראה לקו"ת ויקרא ו, רע"א. ובכ"מ.

(88) ח"ג עא, ב.

(89) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 367 הערה 75. ועוד.

(75) ראה ספרי ופרשי' בהעלותך יא, ה. וראה גם תורת מנחם

- התוועדויות חמ"א ע' 242.

(76) ראה אוה"ת ויקרא (כרך ב) (הוצאת תשנ"ג)) ע' תש"ו.

וראה גם לקו"ת בחוקותי מו, א. ובכ"מ.

(77) ראה ב"י לטויו"ד סרמ"ח.

(78) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות שם ע' 294. וש"נ.

(79) "התמים" ח"ב ע' מט. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע'

שכו ואילך. ועוד.

(80) סוס"ד.

1 חלקם מבחינת רוח רבם העצמיות כו" - הרי בודאי יש כח לכל אחד שעל-ידי יגיעתו במסירות נפש
2 יצליח בעבודתו, וכהפסק-דין למעלה⁹⁰, שבגלל המסירות-נפש של רבינו הזקן, הנה בכל ענין של תורה
3 יראת שמים ומדות טובות תהיה יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה.

* * *

4 יד. מאמר (כעין שיחה) דבור-המתחיל יום אשר עשה הוי' לנו.

* * *

5 טו. על-פי המדובר לעיל⁹¹ שכ"ק מו"ח אדמו"ר היה נוהג להשתתף בחלוקת הש"ס בלימוד מסכת
6 סנהדרין, הרי על-פי הסדר שחלוקת הש"ס נערכת ב"ט כסלו, מובן, שגם סיום מסכת סנהדרין בחלוקת
7 הש"ס שייך ל"ט כסלו.
8 והענין בזה:

9 בסיום מסכת סנהדרין מדובר אודות דיני עיר הנדחת, וגם בהתחלת המסכת נזכר ש"אין עושין עיר
10 הנדחת אלא כו".

11 ובדיני עיר הנדחת יש ב' קצוות הפכיים:

12 מחד גיסא - מדובר אודות חטא של עבודה זרה, היפך כל התורה כולה⁹². ולא עוד אלא שגם לאחר
13 שמזהירים אותם ומתרים בהם שיענישום בעונש מיתה (והם יודעים שבית-דין יקיימו זאת בפועל, שהרי
14 מדובר בזמן שיד ישראל תקיפה), כולל גם שיענישו אפילו את הטף, הילדים הקטנים, שמטבע האדם
15 הם חביבים אצלו יותר מגופו - הנה גם זה לא פועל עליהם, והם עומדים באולתם⁹³.

16 ולאידך גיסא - "אין עושין עיר הנדחת אלא על-פי בית-דין של שבעים ואחד"⁹⁴, שהם סמוכים איש
17 מפי איש עד משה רבינו⁹⁵, על-דרך ובדוגמת שבעים הזקנים "ומשה על גביהן"⁹⁴, והרי מדריגת משה
18 היא המדריגה היותר נעלית שבנבראים (שהרי בסוג המדבר גופא - שהוא היותר נעלה מכל ד' הסוגים
19 דומם, צומח, חי, מדבר - נחשב משה למבחר מין האנושי⁹⁶).

20 ובענין זה ישנו החיבור של הקצה היותר עליון עם הקצה היותר תחתון - שדורשים מבית-דין לצאת
21 ממקומם בלשכת הגזית, אף שאז מתבטל כל ענין הסנהדרין (שאין יכולים לדון דיני נפשות)⁹⁷, וכל זה
22 למה - בשביל יהודי שנמצא בקצה התחתון ביותר, עד שעלול לעבוד עבודה-זרה אפילו לאחר ההתראה!

23 וזוהי השייכות ל"ט כסלו - כי הפעולה הנ"ל שנדרשת מבית-דין, היא בדוגמת הנהגת רבינו הזקן,
24 שאף שלא רצה לצאת מהמאסר, בגלל שאז היו אצלו גילויים נעלים ביותר⁹⁸, מכל-מקום מסר נפשו כדי
25 לעשות טובה ליהודי בענינים פשוטים, וכמו כללות הענין דיפוצו מעינותיך חוצה - שצריך לצאת ולפעול
26 גם ב"חוצה", עד למעמד ומצב שצריך לשלול את המציאות של עיר הנדחת, שזהו ענין של עבודה-זרה.

27 וכאמור לעיל⁹⁸ בפירוש דברי הגמרא⁹⁹ "עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה, דרוש
28 וקבל שכר" - שעל-ידי הלימוד ("דרוש") של הסנהדרין, שממלאים את תפקידם "לקשור חבלים של
29 ברזל במתניהם כו' ויחזרו בכל עיירות ישראל כו"¹⁰⁰ ללמדם דיני התורה, אזי זוכים ל"קבל שכר" -
30 שכל המציאות של עיר הנדחת שהוא ענין של עבודה-זרה (ולא רק בגסות, אלא גם בדקות, כמבואר
31 בתניא¹⁰¹ שכל עבירה הוא ענין של עבודה-זרה, ואין זה אלא מצד רוח שטות דקליפה כו', כמו חטא

(96) פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ"י יסוד ז.

(97) שם מא, סע"א. וש"נ. רמב"ם שם ספ"ד.

(98) שיחה הנ"ל סכ"ח (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 33 ואילך).

(99) שם עא, א.

(100) תדבאר פ"א.

(101) פכ"ד.

(90) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ריש ע' רסה.

(91) שיחת י"ט כסלו סכ"ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב

ע' 31).

(92) ראה נדרים כה, א. וש"נ.

(93) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"ו.

(94) סנהדרין ב, א (במשנה).

(95) רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ד.

- 1 עבודה-זרה של עיר הנדחת, שלא היה לו מקום בשכל, שהרי ידעו שיענישו אותם כו', כנ"ל) "לא עתידה
2 להיות".
- 3 ועל-פי-זה יש להוסיף בשייכות ל"ט כסלו, כי "דרוש" מורה על הטוב טעם והעריבות שבתורה,
4 שזהו ענינה של תורת החסידות (שנתגלתה ב"ט כסלו), לבאר את הטוב טעם והעריבות של אלקות, תורה
5 ומצוות, כך שאין צורך לעסוק ב"סור מרע", להתבונן איך ש"רע ומר עזבך את ה'"¹⁰², אלא רק ב"עשה
6 טוב", ובדרך ממילא אין לו שייכות לרע מלכתחילה.
- 7 טז. ויש להוסיף ולבאר גם בנוגע לדברי הגמרא⁹⁹ "בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות, ולמה
8 נכתב, דרוש וקבל שכר":
- 9 ובהקדים מה ששאלו על האמור לעיל שה"שכר" על הלימוד ("דרוש") של הסנהדרין בענין עיר
10 הנדחת הוא ש"לא עתידה להיות" - שלכאורה, ביאור זה שייך בנוגע לענין של חטא, כמו עיר הנדחת,
11 וכן בן סורר ומורה, שגם על זה אמרו ש"לא היה ולא עתיד להיות, ולמה נכתב, דרוש וקבל שכר"; אבל
12 לא בנוגע ל"בית המנוגע"?
- 13 והביאור בזה - בפשטות - שהרי אמרו חז"ל¹⁰³ שנעני בתים הם בגלל חטא לשון הרע, ואם כן, הרי
14 הלימוד ("דרוש") בענינים אלו פועל שלילת החטא, ובמילא נשלל גם העונש, כך ש"בית המנוגע .. לא
15 עתיד להיות".
- 16 יז. ומזה למדים הוראה נוספת:
- 17 סדר עונש הנגעים על חטא לשון הרע הוא - "שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו, אם חזר
18 בו יטהר הבית, אם עמד ברשעו .. משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן .. ואם עמד
19 ברשעו משתנין הבגדים שעליו .. ואם עמד ברשעו .. משתנה עורו ויצטרע וכו'"¹⁰⁴.
- 20 [וענין זה מתאים גם עם המבואר בחסידות¹⁰⁵ בענין צרכי האדם: אויר, מזון, לבוש ובית - שהצורך
21 בבית הוא פחות מאשר הצורך בלבושים, והצורך בלבושים הוא פחות מאשר הצורך במזון ואויר. ולכן,
22 תחילת העונש הוא בענין הבית, שהצורך שבו הוא היותר פחות, ורק לאחר-יזה בא גם העונש בנוגע
23 לבגדים (אבל לא בנוגע למזון כו')].
- 24 ומזה מובן, שהחטא שבגללו בא העונש דבית המנוגע, אינו חמור כל כך. ואף-על-פי-כן, מוטל
25 התפקיד על רועי ישראל, שהם בדוגמת הסנהדרין, לפעול על בני ישראל שלא יהיה אצלם אפילו חטא
26 היותר קל, שלא תהיה לו נתינת מקום כלל - "לא היה ולא עתיד להיות".
- 27 יח. וענין זה מהוה הוראה לרועי ישראל שבכל דור ודור, ובלשון רבינו הזקן בתניא¹⁰⁶: "ראשי אלפי
28 ישראל", "הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם" - שאין להם להבדל לעצמם, אלא חובתם
29 וזכותם להתמסר לצאן מרעיתם, כל אחד מישראל, כולל גם יהודי שאפילו לאחרי התראה עלול לעבור
30 עבודה-זרה, להעלות אותו לדרגא כזו שלא יהיה שייך אפילו לחטא היותר קל.
- 31 והנהגה זו - שהיא בדוגמת הענין ד"מתפלל¹⁰⁷ עם הציבור"¹⁰⁸ - תביא את קיום היעוד "פדאני לי
32 ולבני מבין אומות העולם"¹⁰⁷,
- 33 בגאולה דלעתיד לבוא, וכמובא בסיום המאמר די"ט כסלו¹⁰⁹, שתהיה "על ידי מדת הרחמים, כמו
34 שכתוב ברחמים¹¹⁰ גדולים אקבצך, ופדויי¹¹¹ ה' גו' ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם".

המשך בעמוד ר

* * *

חמ"ב ע' 13 ואילך).

(109) סד"ה פדה בשלום תרל"ב י"ל בקונטרס בפ"ע כ' כסלו
שנה זו (ולאח"ז בסה"מ תרל"ב ח"א ע' יט). וכ"ה בסד"ה זה
שנאמר ב"ט כסלו (תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 9).

(110) ישע"י נד, ז.

(111) שם לה, יו"ד. נא, יא.

(102) ירמ"ב, ב, יט.

(103) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 72 הערה 34.

(104) רמב"ם סוף הל' תומאת צרעת.

(105) ראה לקו"ת ברכה צח, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(106) פ"ב.

(107) ברכות ח, רע"א.

(108) ראה שיחת י"ט כסלו ס"ו (תורת מנחם - התועדויות

לקוטי שיחות פרשת וישב כרך טו

א.

פירוש רש"י על "חותמך ופתילך", והשאלות על כך

1 מן הפסוק! "ויאמר (יהודה) מה הערבון אשר אתן
2 לך, ותאמר (תמר) חותמך ופתילך ומטך אשר בידך",
3 מצטט רש"י את המילים "חותמך ופתילך" ומביא את
4 לשון התרגום: "עזקתך ושושיפך", ומסביר "טבעת
5 שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה".

6 צריך להבין: א) מדוע מוכרח רש"י להוציא את
7 המילה "חותמך" ממשמעותה הפשוטה², ולפרש
8 כתרגום אונקלוס: "עזקתך" (טבעת)?

9 ב) כך קשה גם על פירוש רש"י ל"פתילך" (שאותה
10 הוא מפרש כתרגום: "שושיפך... שמלתך שאתה
11 מתכסה בה"): בתנ"ך אין מוצאים ש"פתיל" משמש
12 במשמעות של "שמלה"³, אלא במשמעות של חוט או
13 חבל⁴?

14 ג) לפי רש"י על התורה מוכרח לומר ש"פתיל" אינו
15 דורש הסבר, כרובן המכריע של המילים בתנ"ך,
16 שרש"י אינו מפרשן, כן גם מובן מדוע אין רש"י מפרש
17 את המילה "פתיל" בחומש⁵.

18 ד) אף אם נמצא שבפרשתנו אין אפשרות לפרש
19 את המילה "פתיל" במשמעות של "חוט" או "חבל"
20 כבכל מקום – צריך היה רש"י לפרש כרשב"ם⁶:
21 פתילך – "אזור", שזה דבר הדומה ל"חבל" ו"חוט".

22 ה) לשם מה מוסיף רש"י לאחר ציטוט לשון
23 התרגום את ההסבר "טבעת שאתה חותם בה ושמלתך
24 שאתה מתכסה בה"?

ב.

דברי המפרשים, והקשיים המתעוררים

25 יש המפרשים⁷, שבתוספת "טבעת שאתה חותם בה
26 ושמלתך שאתה מתכסה בה" מתרץ רש"י את השאלה:
27 כיצד טמון במילים "חותמך ופתילך" הפירוש "עזקתך
28 ושושיפך"? ועל כך מסביר רש"י: "טבעת שאתה חותם
29 בה", ולכן נקראת הטבעת "חותמך", "שמלתך שאתה
30 מתכסה בה" – בכך רומז רש"י לפסוק⁸ "גדילים תעשה
31 לך... כסותך אשר תכסה בה", שבו כתובה המילה
32 "גדילים" – ציצית ופתילים ביחד עם "כסותך אשר
33 תכסה", ולכן נקראת גם השמלה "פתילך", עקב
34 הציצית והפתילים שעליה.

35 בכך הם⁹ מתרצים את קושיית הרמב"ן: "ואיננו
36 נכון שיתן שמלתו וילך ערום ממנה" – כי מדובר כאן
37 על שמלה נוספת שהוא לובש, בנוסף לבגד הרגיל, כדי
38 לקיים את מצות ציצית.

39 אך כל זה מסביר רק מדוע אפשר ש"חותמך
40 ופתילך" משמעותם "עזקתך ושושיפך", אך לא (א)
41 שיש הכרח לפרש כך על פי פשוטו של מקרא, ולא
42 כמשמעותם הפשוטה בכל מקום: חותם ואזור¹⁰. (ב)
43 לפי זה מתחזקת הקושיא בלאו-הכי: מדוע צריכה
44 התורה לומר "חותמך ופתילך", ולהתכוון ל"טבעת
45 שאתה חותם בה וכו'" – יכול היה להיות כתוב
46 בפירוש "טבעתך ושמלתך"¹¹, מילים הכתובות מספר
47 פעמים בתורה¹²? (ג) לפי זה היה צריך לרמוז לשמלה
48 על-ידי המילה "גדילך", שכך נקראת הציצית בפסוק
49 שאליו רומזים: גדילים... תכסה בה. (ד) ועיקר: בן
50 חמש למקרא לא למד עד עתה בכלל על מצות ציצית!

(6) וראה ספורנו כאן.

(7) רא"ם ושפ"ח כאן.

(8) תצא כב, יב.

(9) רא"ם וגו"א כאן.

(10) ולפי"ז מתורגמת ג"כ קושיית הרמב"ן – כי נתן לה רק ה"אזור"

שלו.

(11) בנוגע ל"פתיל" – תי' ברא"ם וגו"א דבזה רמזה שאין כוונתה

לשמלה בכלל, אלא לבגד המיוחד שלו שע"י קיים מצות ציצית (כנ"ל

בפנים), ולכן נקרא "פתיל" דוקא – ע"ש הציצית, אבל ראה בפנים (ג).

(12) "שמלה" נזכר גם לעיל: נח ט, כג. וישלח לה, ב. פרשתנו לו,

לד.

(1) פרשתנו לח יח.

(2) וככתבי"ב כאן שתרגם חותמך ופתילך "סיטומתך" – פי' חותמך

(ב"מ עד, א) – וחוטריך.

(3) וכמו שהקשה ברמב"ן כאן.

(4) יחזקאל מ, ג.

(5) שמות כח, כח ואילך. שלח בפ' ציצית. (ואדרבא "פתיל" – משמש

ביאור לתיבה אחרת ("פתלתול" – פרש"י האזינו לב, ה)).

וגם ביחזקאל שם – "חבל" בא לא בתור פירוש תיבת "פתיל" כ"א

דרך אגב בפ' השייכות דפתיל פשטים למדידה*. וע"ד פרש"י שמות

(כח, ואו): ומרכסן בפתיל תכלת כו' וקוצצין פתילים מהם וטווין אותן

חוט כו' וקצץ פתילים כו' למדנו שחוט כו'. ועד"ז בפרש"י לט, ג. לט,

לא.

25 להשתמש בו לצורך "הכר נא למי".
 26 לפיכך יש להדגיש, שכשבקשה את "חותמך" היא
 27 לא התכוונה לטבעת בלבד, כטבעת – כי חשיבותה
 28 אינה מבטיחה¹⁸ שיהודה יהיה מוכרח לקחתה בחזרה,
 29 וכן איננה מספיק "אישית",
 30 אלא היא בקשה – ורש"י מדגיש זאת בהוסיפו
 31 "טבעת שאתה חותם בה" – לטבעת, שיהודה –
 32 "שאתה"¹⁹ – חותם בה²⁰, שאותה הוא בודאי לא
 33 ישאיר בידי תמר²¹.

ד.

פתילך - בגדו המיוחד של יהודה

34 לפי זה מובן גם מדוע אין רש"י יכול לפרש כאן
 35 "פתילך" במשמעות של "אזור", כי לחגורה אין שום
 36 חשיבות או שייכות אישית ליהודה.
 37 לכן מפרש רש"י "שושיפך", ומוסיף מיד שאין
 38 הכוונה לשמלה רגילה, אלא "שמלתך שאתה מתכסה
 39 בה": שמלה שיהודה מתכסה בה, והרי אנשים חשובים
 40 לובשים בגדים מיוחדים²², כמו "בגדי עשו בנה הגדול
 41 החמודות"²³, "ויוצא העבד... ובגדים ויתן
 42 לרבקה..."²⁴, וגם יהודה לבש בגד מיוחד, בהיותו
 43 הגדול שבשבטים²⁵, ולפיכך היתה תמר בטוחה שבגד
 44 זה²⁶ ("שאתה מתכסה בה"²⁷) בודאי ישוב יהודה
 45 לקחת.
 46 [כשם שלמילה "מטך" מוסיפה התורה עצמה
 47 "אשר בידך", כדי להדגיש שתמר בקשה דוקא את
 48 מקלו של יהודה, שבו התבטאה גבורת יהודה]²⁸.

1 גם אם נאמר שהוא יודע על קיום מצות ציצית מפירוש
 2 רש"י¹³ האומר שלישראל יש "טלית של ציצית", בכל
 3 זאת אין מוזכר הענין של "פתיל", וכאן אין מוזכר
 4 הענין של "ציצית" – וכיצד יקשר בן חמש למקרא בין
 5 שני פירושים אלו? ואם נאמר שעל כך אין רש"י צריך
 6 לספר, כי הילד עצמו לובש ציצית ואומר בקריאת-
 7 שמע "פתיל תכלת", בכל זאת צריך היה רש"י¹⁴
 8 להביא את הפסוק "גדילים... תכסה בה"?

ג.

תמר בקשה דוקא "טבעת שאתה חותם בה"

9 ההסבר לכך הוא: ההכרח של רש"י לפרש
 10 "חותמך" שלא לפי המשמעות הפשוטה נובע מתוכן
 11 הפרשה: יהודה הלך לתמנה כדי¹⁵ "לגז צאנו", מלאכה
 12 שאין צורך להשתמש בה בחותם¹⁶, ולכן קשה לפרש
 13 "חותמך" כפשוטו, כי: (א) לשם מה יקח עמו יהודה
 14 את החותם ללא צורך? (ב) כיצד יכלה תמר לדעת
 15 שחותמו עמו, ולומר בפשטות שיתן לה כדבר ראשון
 16 את החותם?
 17 לכן מפרש רש"י כתרגום "עזקתך" – טבעת, שבה
 18 יש חותם, כי נשיאת טבעת על האצבע היא נוהג רגיל,
 19 ואין פלא בכך שיהודה ענד את הטבעת כאשר הלך
 20 "לגז צאנו".
 21 אך דרוש כאן הסבר: מובן, שכאשר לקחה תמר
 22 "ערבון" מיהודה, היא בחרה חפץ המקיים את התנאים
 23 (הבאים: א) חפץ שיקר בעיניו¹⁷, שיהיה מובן ליהודה
 24 מדוע בחרה בו. (ב) חפץ שקשור לאישיותו – כדי

(22) ראה גם רמב"ן כאן. ספורנו.

(23) תולדות כז, טו.

(24) חיי שרה כד, נג.

(25) כדמוכן בפרשתנו לו, כו. וראה לקו"ש [המחורגם] ח"ט ע' 3.

אבל להעיר מפרש"י לעיל (לח, א): שהורידוהו אחיו מגדולתו.

(26) עפ"ז יומתק מה שנקט רש"י לשון "שמלה", ולא "בגד" שרגיל

יותר בתנ"ך (וכמו שנאמר בסיפור זה גופא (לעיל פסוק יד): ותסר בגדי

גוי. ובפסוק (יט) שלאח"ז: ותלבש בגדי גוי) – כי "בגד" כולל כל מיני

לבושים [וכמ"ש בבגדי כהונה (תצוה כח, ד): ואלה הבגדים גוי מצנפת

ואבנט], משא"כ "שמלה" מורה על בגד שמתעטפים בו.

(27) ע"פ המבואר בפנים – דהוספת רש"י (על לשון התרגום) "טבעת

שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה", באה לתרץ למה בחרה

תמר בדברים אלו דוקא (ולא המשך לפירוש התיבות "חותמך ופתילך",

כפירוש המפרשים) – יומתק מה שב' הענינים מבאר רש"י בדבור אחר*,

ולא כל תיבה בדיבור בפ"ע, כרגיל בכגון דא.

(28) ראה רמב"ן, בחיי וספורנו כאן.

(13) נח ט, כג.

(14) ראה גם בבאר יצחק כאן.

(15) פסוק יג.

(16) בפס"ז כאן: "חותמך שהי' חותם בו את הצאן". ועד"ז בחזקוני

כאן (לחתום הקשרים של צמר"). אבל בפשטות משתמשים ב"חותם"

בשטרות ואגרות וכיו"ב (ראה רש"י תצוה כח, יא. מג"א ג, יב. ועוד).

(17) משא"כ בדברים שרק "היו צריכין לו" (חזקוני ועד"ז בפס"ז)

כאן).

(18) ואפילו את"ל שכיון שיהודא הי' הגדול בשבטים טבעתו בדוגמת

טבעת המלך (ראה פירש"י אסתר ג, יו"ד), הרי גם היא – טבעת שיש בה

חותם (שם ג, יב).

(19) ועפ"ז יומתק מה שלא כתב רש"י "טבעת שחותמין בו" (כברד"ק

כאן), אלא (מדגיש) "טבעת שאתה חותם בה".

(20) להעיר מב"מ כז, ב (מובא בצפ"ע – להגזובי – עה"ת כאן)

דטבעת לא משאלי אינשי.

(21) ובפרט ש"ויחשבה לזונה" (פסוק טו).

* אבל בדפוס שני דרש"י: עזקתך ושופך. חותמך טבעת שאתה חותם בה. ופתילך ושמלתך שאתה מתכסה בה (היינו שמעתיק עוה"פ "חותמך" ו"פתילך" כ"א בדבור בפ"ע).

25 להסבר הכללי לפי פנימיות התורה לסיבה שבגללה
26 בקשה תמר מיהודה דוקא את שלושת הדברים הללו
27 – "חותמן ופתילך ומטך", כפי שיוסבר להלן.

ז.

ששת הימים - טבעת; שבת - חותם

28 על הפסוק³³ "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו
29 אשר עשה" נאמר במדרש³⁴: "רבנן אמרי: משל למלך
30 שעשו לו טבעת מה היתה חסירה – חותם. כך מה היה
31 העולם חסר – שבת". כלומר, העולם ללא שבת הוא
32 "כטבעת" ללא חותם, והשבת היא ה"חותם" לטבעת.
33 ההסבר לכך הוא³⁵:

34 "טבעת" היא מלשון טבע – הנהגת העולם
35 הטבעית מאפשרת לא לראות שיש בעל-הבית לעולם,
36 שהוא "שייך" לקדוש-ברוך-הוא.

37 שבת היא חותם, עדות וזכר למעשה בראשית,
38 כלשון ספר החינוך³⁶, שזה קובע "בלבכנו אמונת
39 חידוש העולם", וממילא יודעים שהעולם מתחדש בכל
40 יום תמיד, כפי שמסביר אדמו"ר הזקן בהרחבה³⁷.

41 בשמותיו של הקדוש-ברוך-הוא: "אלקים"
42 בגימטריא "הטבע"³⁸, ו"הוי" הוא "היה הוה ויהיה
43 כאחד"³⁹. "חותם" הוא הגילוי של שם הוי', כפי
44 שאומרים חז"ל⁴⁰ "חותמו של הקדוש-ברוך-הוא
45 אמת", וכנאמר⁴¹ "ואמת הוי', לעולם", והוי' הוא
46 השורש להנהגה נסית שבה מתבטאת אמת ה', וניכר
47 בגלוי שהקדוש-ברוך-הוא נעלה לחלוטין מן העולם.
48 בדומה למעלה של החותם הנזכרת לעיל לגבי
49 יהודה ותמר: דוקא החותם יכול היה לשמש ערבון
50 לתמר, כי בטבעת כשלעצמה אין ניכר הקשר לבעליה
51 – ליהודה, ואילו החותם מוכיח את השייכות ליהודה.

1 לפי זה מתורצת קושיית הרמב"ן – כיצד השאיר
2 יהודה את בגדו אצל תמר – כי לא היה זה בגדו
3 היחיד, אלא בגד מיוחד שלבש כסימן לחשיבותו.

ה.

פתילך - שמלה, מובן מפרש"י מפרשה קודמת
4 ההסבר לשאלה דלעיל: כיצד טמונה במילה
5 "פתילך" המשמעות של "שמלה", מובן מפירושו רש"י
6 בפרשה הקודמת:

7 על הפסוק²⁹ "נפתולי אלקים נפתלתי" אומר
8 רש"י³⁰, של"פתיל" יש משמעות של "חבור". לכן
9 נקראת גם שמלה שאדם מתכסה בה בשם "פתיל", כי
10 היא קרובה ומקושרת³¹ אל האדם³².

11 וכשם שהתורה משתמשת דוקא במילה "חותמן",
12 כמוסבר, כך גם מדוייקת כאן המילה "פתילך", מאותה
13 סיבה: במילה זו מובנת בקשת תמר לשמלתו של
14 יהודה – הבגד שהוא מתכסה בו, שיש לו קשר אישי
15 וחשיבות ליהודה.

ו.

שני הצדדים שב"טבעת שיש בה חותם"

16 מיינה של תורה שבפירושו רש"י זה:
17 ב"טבעת שאתה חותם בה" מזכרים לעיל שני
18 קצוות:
19 (א) מצד אחד, חפצה תמר בערבון זה לא מפני
20 הטבעת, כי לה אין חשיבות וקשר דוקא ליהודה, אלא
21 מפני החותם, המראה על חשיבות יהודה, (ב) מצד שני
22 לא היה החותם דבר בפני עצמו, אלא חלק מן הטבעת.
23 שני צדדים אלו מתאימים להסבר של פנימיות
24 התורה לענין של "טבעת שיש בה חותם", וזה קשור

(33) בראשית ב, ב.

(34) ב"ר פ"י, ט.

(35) בהבא לקמן – ראה אוה"ת בראשית (כרך ג') תקיא, א. תשא ע' א'תתקנ"ז. ד"ה את שבתותי היש"ת פ"א.

(36) מצוה לא, לב. וכ"כ במור"נ ח"ג פמ"ג.

(37) שער היחוד והאמונה בתחלתו.

(38) פרדס שער יב פ"ב. שעהי"ה א רפ"ו. ובש"ל"ה (א) משמע קצת שכ"ה בוהר.

(39) זח"ג רנו, סע"ב. שעהי"ה א פ"ז (פב, א).

(40) שבת נה, א. וראה לקו"ת ד"ה אלה מסעי (צא, ד) וביאורו (צג, ב ואילך).

(41) תהלים קיז, ב – וראה לקו"ת רד"ה ביום השמע"צ (השלישי). וראה רש"י וארא ו, ג (הובא באוה"ת בראשית שם): לא נכרתי להם במדת אמתית שלי. שמי ה'.

(29) ויצא ל, ח.

(30) מפי' "מנחם בן סרוק". ואף שמסיים "ואני מפרשו לשון עקש כו" – הרי: (א) מזה שמביא פי' "מנחם בן סרוק" קודם ל"ואני מפרשו", מוכח שהוא הפירוש העיקרי בפש"מ. (ב) גם הפי' "לשון עקש" אינו שולל ד"פתיל" אפ"ל פירושו ל' חיבור, אלא שאי"ז פירושו כאן, וכדמוכח מזה שעה"פ (חוקת יט, טו) "צמיד פתיל" מפרש רש"י: "פתיל – לשון מחובר כו" (ג) בפ"י הג"ל (חוקת שם) מסיים רש"י: "ל' מחובר בל' עברי* וכן נפתולי אלקים נפתלתי נתחברתי כו". וראה מפרשי רש"י לחוקת שם. ואכ"מ.

(31) להעיר ממשפטים כב, כו: שמתלו לעורו גו'. ובפירש"י: זו חלוק.

(32) כ"כ גם בבאר יצחק כאן. וראה רד"ק וספורנו כאן.

ומה שהקשה הרמב"ן (וראה גם בבאר יצחק) ממש"נ לקמן (פסוק כה) "הפתילים" (לשון רבים) – כבר תי' ברד"ק שם: כי השמלה כו' היו נעשים על תכונת שנים או יותר.

(* ברא"ם (וכ"ה בדפוס ראשון ושני דרש"י וברש"י כת"י): בלשון ערבי.

25 אלקי המותאם לבריאה⁴⁹. (ב) עבודה של מסירות נפש,
26 שלמעלה מטעם ודעת, שבאמצעותה יורד האור האלקי
27 הנעלה מהבריאה⁴⁷ – המתבטא בהנהגה נסית⁵⁰.

28 שלימות העבודה שעל-פי טעם ודעת נגרמת רק
29 כאשר היא מלווה בעבודה של מסירות נפש⁵¹.

ט.

תמר - חיבור מלכות עם דרגות נעלות

30 ההסבר לדליל, שחותם וטבעת זהו צירוף של נס
31 (יסוד) וטבע (מלכות), קשור לטעם הפנימי לכך שתמר
32 בקשה שלושה דברים אלו – "חותמך ופתיך ומטך":

33 כתוב בספרים⁵², שתמר היא בבחינת מלכות. לכן
34 היא בקשה את "חותמך ופתיך ומטך" – דברים שהם
35 כנגד שלוש הספירות: יסוד (חותמך), נצח (פתיך),
36 הוד (מטך)⁵³. בכך היא רצתה לגרום לחיבור הספירות

37 הנעלות ממלכות עם ספירת המלכות⁵⁴, ובלשון
38 החסידות: בנין המלכות.

39 כך נולד על-ידי "מעשה יהודה ותמר" "פרץ",
40 שממנה יצאה מלכות בית דוד⁵⁵ עד משיח⁵⁶ – כלומר,
41 "בנין המלכות" שיהיה לעתיד לבוא בשלימותו, התחיל
42 מיהודה ותמר.

43 יש לומר, שזהו ההסבר הפנימי לכך שרש"י מפרש
44 ש"חותמך" – זהו "טבעת" עם חותם, כי חותם וטבעת
45 זהו הענין של יסוד ומלכות. יוצא, איפוא, שהענין של
46 חותם וטבעת מתאים⁵⁷ לתוכן הכללי של מעשה יהודה
47 ותמר: בנין המלכות הוא "המשכת" דרגה של חותם
48 (יסוד) בתוך הדרגה של טבעת (מלכות).

1 וכאמור, זהו ההבדל בין ששת ימי בראשית לבין
2 שבת:

3 בששת ימי בראשית נוצר העולם באמצעות שם
4 אלקים, הנהגת הטבע. אמנם, ההתהוות נובעת משם
5 הוי'⁴² (הוי' מלשון מהוה⁴³), אך זה באופן שבו שם
6 הוי' מאיר ומשפיע⁴⁴ באמצעות שם אלקים⁴⁵. ואילו
7 בשבת נוסף "חותמו של הקדוש-ברוך-הוא אמת" –
8 "אמת הוי' לעולם": שם הוי' משפיע בעולם כפי שהוא
9 מצד עצמו⁴³.

10 וזה גם בהתאם להבדל בין "חותם" לבין "טבעת"
11 בספירות⁴⁶: "חותם" הוא ספירת היסוד, ו"טבעת" –
12 מלכות. ספירת המלכות היא השורש להנהגה טבעית,
13 וספירת היסוד (זעיר אנפין)⁴⁷ היא שורש להנהגה נסית.

ח.

עבודה שכלית - טבעת; מסירות נפש - חותם
14 כאמור, כשם שהחותם איננו דבר בפני עצמו, אלא
15 קשור לטבעת, ובאמצעותו ניכר שגם הטבעת שייכת
16 ליהודה – כך גם השבת (הנס) איננה נפרדת מששת
17 ימי-בראשית (בריאה), היא היום השביעי לאחר ששת
18 הימים, היא משלימה את הבריאה, וכלשון חז"ל: "מה
19 היה העולם חסר – שבת". כלומר, שלימות הטבע
20 עצמו תלויה בהמשכה של דרגה שמעל הטבע⁴⁸ –
21 דרגה של שם הוי', הנעלה מהעולם.

22 וכך גם בעבודת ה':

23 יש שני אופנים בעבודת ה': (א) עבודה שכלית
24 על-פי טעם ודעת, שבאמצעותה מורידים לעולם אור

48 ראה סידור ד"ה מזמור לתורה (מד, ב). פיה"מ (מהדו"ב) פקל"ט ואילך.

49 וכידוע מ"ש בכתהארז"ל (ראה סה"מ תש"ג ע' קסח. ושי"ן) דע"י העבודה דתומ"צ ממשכים יחוד זו"נ (אור דס' השתלשלות) וע"י העבודה דמסנ"פ – יחוד או"א (אור חדש מעצמות או"א"ס).

50 ראה אוה"ת בראשית (יט, א) מהר"מ, דע"י יחוד פנימי דאו"א "תתחדש בעולם הנהגה מחודשת והיא עשיית הנסים השולטים על הטבע".

51 ראה עד"ז קוני' עה"ח פ"ז ואילך – לענין העבודה דיחוד"ע יחוד"ת.

52 ראה לקו"ת להארז"ל פרשתנו, סוד תמר: "תמר שם אדני"י. וראה זח"ג עב, א.

53 זח"ג שם. הגהות הרח"ו (והובא במק"מ) שם. הובא באו"ת להה"מ סוף פרשתנו. אוה"ת חנוכה (שכב, ב). רד"ה ויגש תרכ"ו, תרע"ט.

54 זחר שם. וראה אוה"ת פרשתנו (כרך 1) תרצו, א.

55 סוף מגילת רות.

56 ראה ב"ר פפ"ה, יד וברש"י שם.

57 ולהעיר שבאוה"ת בראשית (שבהערה 33) מביא פי' הרח"ו

(דחותמך יסוד פתיך ומטך נ"ה") לענין חותם וטבעת, עיי"ש.

42 ולמעלה יותר, כידוע דעיקר ההתהוות הוא בכח הסובב דוקא (תו"א מג"א ד"ה יביאו לבוש מלכות (צ, ב). ד"ה ביום השמע"צ (נדפס באוה"ת שמע"צ ע' א' תשע"ט ואילך). ובארוכה – ד"ה לכל תכלה תרנ"ט. ובכ"מ).

43 ראה זחר שם. פרדס ש"א פ"ט. שהעוה"א פ"ד. ועוד.

44 וכן ההתהוות מאור הסובב הוא מה ש"נמשך ומאיר בממכ"ע.. שאור הסובב נותן בו כח ועוז כו" (תו"א מג"א צב, ד. דרמ"צ סא ב. ובארוכה – ד"ה לכל תכלה שם. ובכ"מ).

וגם ה"צורה" שבנבראים דרשו מחפץ הוי' – אור הסובב (תו"א מקץ רד"ה נ"ח. קוני' עה"ח בתחילתו. ובכ"מ) – "הוא ע"י התלבשות בחי' הרצון בבחי' חכמה כו" (קוני' עה"ח שם. סה"מ היש"ת ע' 15. ובכ"מ).

והיחידוש דיום השבת הוא שאור הסובב כמו שהוא מצ"ע מאיר באור הממלא.

45 ראה ד"ה את שבתותי שם: דההתהוות.. מהארת שם הוי'.. חיצוני' האור.. שבא בעולם והסתר בשם אלקים ובשבת.. פנימי' האור כו'.

46 אוה"ת בראשית שם, וש"נ.

47 ראה יהל אור לתהלים ק, א. וש"נ. וראה גם אוה"ת חנוכה שלד,

9 ההסבר לכך הוא: ידוע⁶⁰ שגילוי כח האין-סוף
 10 בעולם מתבטא בענין הנישואין, שהוא בנין עדי עד –
 11 אין-סוף. כלומר, ענין הנישואין דומה לחיבור שבין
 12 חותם (נס) לטבעת⁶¹ (טבע): גילוי כח האין-סוף
 13 בעולם עצמו.
 14 ומכיון ש"בנין המלכות" האמיתי והמושלם, חיבור
 15 של אין-סוף עם העולם (נס וטבע, יסוד ומלכות),
 16 שיהיה לעתיד-לבוא התחיל מקדושי יהודה ותמר,
 17 כדלעיל – ולכן דוקא בהם נרמז ענין הקדושין על-ידי
 18 טבעת.

(משיחות ש"פ וישב תשל"ג; תשט"ו)

י.

קדושין בטבעת - חיבור אין-סוף עם העולם
 1 לפי זה אפשר להסביר גם את דברי רבותינו בעלי
 2 התוספות⁵⁸ (על "חותמך"), ש"קדשה בטבעת": כאשר
 3 נתן יהודה לתמר את החותם (טבעת) הוא קדשה, ומכך
 4 נובע המנהג⁵⁹ לקדש על-ידי טבעת.
 5 לכאורה: צריך להבין: מהו הקשר בין קדושין לבין
 6 טבעת, שבגללו נהוג⁵⁷ לקדש בטבעת? וכן: מזה
 7 שהתורה רומזת לענין של קדושין בטבעת דוקא בקדושי
 8 יהודה ותמר, מובן שיש קשר משמעותי ביניהם.

61) לכאור' עפ"ז למה מנהגינו לקדש (ודוקא) בטבעת בלי חותם.
 הטעם ע"פ נגלה י"ל שהוא ע"ד שנהגו שלא לקדש בטבעת שיש
 בה אבן (שו"ע אה"ע סל"א ס"ב. וראה שו"ת צ"צ חאה"ע סק"א).
 ואולי אפשר לבאר ע"פ מה שמסיים באוה"ת בראשית (שבהערה
 33) מלקו"ת דטבעת קדושין הוא בחי' מקיף, וע"פ הנ"ל בפנים – הרי
 חותם הוא ההמשכה בפנימיות (וזה בא רק לאחרי הקידושין והברכות
 וכו'. ובכללות יהי' זה – לעת"ל (שמו"ר ספ"טו)).

58) וכ"ה בתוספות – הדר זקנים. מושב זקנים עה"ת. וברבי"א כאן
 (בפי' הא'): שקדשה במשכון שנתן לה החותמת והפתילים והמטה.
 59) ראה רמ"א אבה"ע ר"ס כז: נוהגין לקדש בטבעת ויש להם טעם
 בתקוני הזהר. ראה תקו"ז ת"ה ות"י. ובס' אוצר חילוף מנהגים בין בני
 בכל לבני א"י (הובא גם ביש"ש ב"ק בסופה) דמנהג א"י לקדש בטבעת
 משא"כ בבבל.
 60) ראה לקו"ת שה"ש מ, א. ד"ה כל הנהנה תרנ"ב. ובארוכה –
 המשך שמח תשמח ע' 93 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ערב חנוכה, ה'תשל"ב

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מו"ה שלמה יוסף שיי ציפל

שלום וברכה!

ת"ח בעד שימת לבבו במשלוח השמן זית.

ויהי רצון אשר כהוראת ימי חנוכה הבאים לקראתינו לטובה, שמצותם העיקרית היא מצות
 הדלקת נר חנוכה ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור, יוסיף כל אחד ואחד מאתנו בהפצת נר מצוה
 ותורה אור בכל ג' הנקודות דמצות נר חנוכה:

משתשקע החמה – היינו שלא להתפעל כי החושך יכסה ארץ, ואדרבה,

על פתח ביתו **מבחוץ** – היינו להאיר ולקרר גם אלה שעדיין עומדים בחוץ,

מוסיף והולך בנר ואור מיום ליום.

והרי זה צנור וכלי לקבלת ברכות ה' באופן דמוסיף והולך, הן בעניניו הפרטיים והן בעניניו
 הכלליים, שאצל יהודי בכלל ואצל עסקן ציבורי בפרט, עולים בד בבד.

בברכה לימי חנוכה מאירים ולבשורות טובות בכל האמור.

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית כו, יח - וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו

בו"ר בני יצחק

יצחק שבחינתו הוא גבורה¹ הי' חופר בארות², בור גי' יצחק.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד תג.

רמז דכתוב "שמות" מלא ו', דיצחק בחי' גבורה

יצחק הוא בחי' גבורה³, וזהו ששמות דיצחק הוא מלא ו'. שרומז על גבורה שהיא מדה השישית.

הן מלמעלה למטה, כתר, חכמה, בינה, דעת, חסד, וגבורה. והן מלמטה למעלה, מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה.

ומספר גבורה הוא התכללות ו' – ג' פעמים זה על זה. ו' פעמים ו' – ל"ו.

ו' פעמים ל"ו⁴, הוא מספר גבורה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד 19.

רמז ד"שמות" דיצחק מלא ו' - בחי' גבורה, ושמת

דאברהם חסר ו' - בחי' חסד

שמות דיצחק כתיב מלא ו', משא"כ בשמת דאברהם

(1) ראה פרדס שער הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן במראה מקומות שם.

(2) ראה תורה אור עמוד יג, ז וז"ל: מעשה אברהם הכנסת אורחים, שנתן לערביים לאכול ואח"כ אמר להם דעו למי מברכים כו', בכדי להיות גילוי אלקות למטה שגם הערביים יכירו גדולתו כו' כ"ז הוא בחי' אברהם המשכה למעלה למטה. ויצחק הי' חופר בארות שהוא בחי' גילוי ממטה למעלה מהעלם לגילוי כמשל הבור אשר המים שם בהעלם וע"י החפירה נגלו המים כו'.

והנה הגם שאברהם הי' ג"כ חופר בארות אבל כתיב ויסתמום פלשתים כו' ויצחק חפר אותן וקרא להם שמות כשמת אשר קרא להן אביו, הראשון מלא והשני חסר לפי שע"י חפירה דיצחק לא נפסק עוד נביעתם ונמשכים ונובעים הששה מדות שהן בחי' וי"ו ע"כ הוא שמות מלא בו"ר. אבל שמת דאברהם חסר וי"ו לפי שסתמום פלשתים ויש לחיצונים יניקה מהם. לכן ע"י חפירה דיצחק הוא שמות בו"ר (ועמ"ש כה"ג ע"פ ששת ימים תאכל מצות כו' מלא וי"ו) ולע"ל כתיב כי אתה אבינו שעיקר הצחוק והשמחה יהי' מבחי' יצחק שהוא ממטה למעלה אשר בחי' זו אין קץ ותכלית כו' משא"כ (אברהם) בבחי' ממעלה למטה יש לה גבול המשכה למטה וכו'.

(3) ראה פרדס שער הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן במראי מקומות שם.

(4) דשמות דיצחק מלא ו', ובאברהם חסר ו' דכתיב "ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו". ראה לעיל סימן ריט הערה 2. לקמן סימן רכא.

(5) $6 \times 6 = 36$, $6 \times 36 = 216$, כמספר "גבורה".

חסר ו'.

כי ו' שייך ליצחק בחי' גבורות⁷.

כי גבורה היא ספירה ה'.

הן מלמעלה למטה, כתר, חכמה, בינה, דעת, חסד וגבורה. והן מלמטה למעלה, מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה וכו'.

וענין מה שו' רומז על גבורה, הוא, כי אות ו' מורה על לשון רבים, כמו צדקת צדקות, וכדומה. הנה ענין רבים שהוא התחלקות לפרטים, זהו מצד הגבורה דוקא, שגבורה היא המחלקת לפרטים, כמו שטבע האש לפרר ולחלק, משא"כ חסד הוא כלל, כמו שטבע המים לדבק. לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר שמות-דברים עמוד קט

אות ו' מורה על הריבוי כשהיא בתוך התיבה, כמו ברכת ברכות, צדקת צדקות, וכדומה הרבה. וכל ריבוי הוא מצד הגבורות. כי ארבה גימט⁸ יצחק ועיין בטעמי מצוות להרח"ו ז"ל פ' שמיני בענין ארבה ע"ש.

והראי' מיצחק שקרא שמות מלא ו'.

(ואין זה סותר בו' דמנוחה, כי שם אינה מורה על הרכיב, וכן ו' שבראש התיבה מורה על קו האמצעי, וכמו ו' דהנורא⁹, וכידוע. והוא מה שו' הוא¹⁰ אות אמת).

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלו

(6) יצחק בחי' גבורה, ראה פרדס שער הכינויים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן בהערות שם. (7) ראה לעיל סימן ריט הערה 2. בלקוטי לוי יצחק כאן מבאר עוד הקשר דאות ו' לבחי' גבורה, וז"ל: "ועיין בספרא דצניעותא פ"ב ו' אתפתח באחרא דכתיב (שיר השירים ז, י) הולך לדודי למישרים בבוצינא דקרדוניתא למכסא פתחא, וידוע שבוצינא דקרדוניתא הוא בחי' גבורות, ויש כאן ג' וי"ן דעת תפארת יסוד, ג' פעמים ו' בכפל זה עם זה דהיינו ו' פעמים ו' ל"ו, ו' פעמים ל"ו הוא מספר גבורה, (וידוע בענין עץ ארז ושני תולעת ואזוב שהם דעת תפארת יסוד, כמ"ש ברמ"ז ועיין בלקוטי תורה בהביאור דחקת, והי' כורך הארז ואזוב בשני תולעת, ושני תולעת הי' אדום מראה הגבורה, הרי שכ"ז הוא בחי' גבורות)". (לקוטי לוי יצחק כאן)

(8) ארבה גימט יצחק, רמז למ"ש (יהושע כד, ג) "ארבה את זרעו ואתן לו את יצחק". ראה גם לקוטי תורה להאריז"ל סוף פרשת וירא. תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 355 הערה 48. ה'תשמ"ח חלק ד עמוד 106.

(9) כידוע מ"ש "האל הגדול" (חסד) "הגבור" (גבורה) "והנורא" (יהושע ב, יב) ונתתם לי אות אמת, דא אות ו' דדא איקרי אות אמת (זו היא אות ו' שזאת נקראת אות אמת), ואי תימא שאר אתון לאו אינון אמת (ואם תאמרו וכי שאר אותיות אינון אמת, ומתריץ), אין (ודאי כל האותיות הן אמת), אלא אות דא אות אמת איקרי (אלא עצם אות ו' נקראת אות אמת לפי שהיא אות ו' דשם הוי' וכו').

ראה תורת מנחם – ספר המאמרים ה'תשח"י עמוד נה. רשימות מכ"ק אדמו"ר זי"ע חוברת קסט. (מובא לעיל סימן מזו הערה 5).

עבדי מלך עליהם כו' והיא רעוא מקדם השי"ת שימרה ביאתו אלינו וישמח לבנו ותגל נפשינו במהרה בימינו אמן. דוק.

אור פני משה

ד. [תוכן: ותשב בפתח עינים – שחזתה דמונה יוצא מלכות בית דוד].

ותשב בפתח עינים וגו'. היא ישבה בעינים פתוחות, כי חזתה את אשר יצא מזה, מלכות בית דוד.

חידושי הרי"ם

וישב לח, טז - ויט אליה אל-הדרך, ויאמר הבה-נא אבוא אליך, כי לא ידע, כי כלתו הוא; ותאמר, מה-תתן-לי, כי תבוא אלי

ה. [תוכן: מתרץ הקושיא של הט"ז (סי' קצ"ב) דהדין הוא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה ז' נקיים משום דם חימוד, ואיך היתה תמר מותרת ליהודה לינשא מיד – ומבאר עפ"י מש"כ הר"ן דע"י הבקיאות דמורה ודאין מותר דאין בה דם נדה, וע"כ מיהודה נתייסד המלכות דמשיח דמורה ודאין ולכן ה' בקי ומותרת.]

והנה בט"ז ב"ד סי' קצב הקשה מתמר [ורות] הא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה ז' נקיים ות' עמו במטה לא בעיניו נקיים כיון דמיד בשעת תביעה יש לו פת בסלו... והנה כי כ' הר"ן ס"פ כל היד בחידושי דם חמוד טהור לגמרי אם יהי' אדם בקי שלא יתערב בו טפה דם נדה ומבואר שם הבקיאות ע"י הריח דמורה בה אלא שאין אתנו יודע עד מה ע"כ צריכה לישב ז' נקיים ע"ש ובחידושו, וא"כ י"ל בפשיטות דבועז ה' בקי בריחא ובשעת פיוס לנשואין בדקה עצמה והי' הוא המורה וכן יש לתרץ ביהודה ותמר ורמז זה למשפחה הזאת שמאלו הביאות של תמר ורות נתיסד בנינו של אותו הבן שנא' עליו והריחו ביראת ה' דמורה ודאין [כסנהדרין צג, ב]...

הביטה וראה כי יהודה תמר עם האותיות והכולל גמטרי' עטר"ת, ובימי בועז כבר הי' בגלוי יותר וקרוב להוציא אל הפועל יותר, ע"כ בעז רות גמטרי' עטר"ת בלי צירוף אותיות וכולל. ב'עז רות יהודה ת'מור ר"ת ברי"ת וכן סופי תיבותיו גמטרי' ברי"ת כנ"ל ואמצע תיבות אותיות ועמד"ו ע"ד [מ"ב כ"ג] ויעמדו כל העם בברית, בשוקיים כידוע. אמנם למלכות ב"ד יש ישיבה בעזרה יש"ב עולם לפני אלקים כמו י"ב צרופי הוי' ית"ש גמטרי' יש"ב. וכבר הזכרתי זה כמה פעמים, ובהתחברו עם עטרת ראוי שיבוא ממנו מלכות בית דוד.

דרשות חתם סופר רות ג'

לח, יד - ותסר בגדי אלמנותה מעליה, ותכס בצעיף ותתעלף, ותשב בפתח עינים, אשר על-דרך תמנתה: כי ראתה, כי-גדל שלה, והיא, לא-נתנה לו לאשה

א. [תוכן: רמז במסורה "גדל" – דזכתה תמר דמונה מלכות ב"ד – עד כי גדל מאוד.]

כי גדל. ג' במסורת. הכא. ואידך הולך וגדל עד כי גדל מאד. כי גדל הכאב מאד. בשביל שראתה כי גדל שלה, גדל הכאב שלה מאד, ובזכות זה יצא ממנה מלכות בית דוד שהי' הולך וגדל עד כי גדל מאד.

בעל הטורים השלם

ב. [תוכן: ביאור הפסוק "ותשב בפתח העינים" – דהקב"ה נטל הכהונה משם ונתנה לאברהם – דמשם יצא משיח ע"י תמר וכו'.]

ותשב בפתח עינים. . ועוד נראה לפרש דידוע דהקב"ה נטל הכהונה משם ונתנה לאברהם וצריך טעם למה, אבל נראה דהקב"ה הי' משפיע לשם שיצא ממנו מלכות בית דוד ותרווייהו בהדי הדדי לא הי' משליבין זה את זה ולכך נטל ממנו הכהונה ולכך עשה יעקב ליוסף כתונת פסים רמז לכהונה וכמ"ש לעיל ותמר היתה בתו של שם ולכך ותשב בפתח עינים היינו כפרש"י בפתח של אברהם אבינו שהכל מצפים לראותו והוא משיח שיצא ממנו.

ועוד באופן אחר נראה דאיתא דלעתיד לבוא תחזור הכהונה לבכורים ויעקב העמיד י"ב שבטים וארבע בכורים פטר רחם היו ואין מלכות בכהונה ויהודה הי' מלך ונשארו שבעה שבטים והם שבעה עינים הנאמר בזכר' ושבעה עינים על אבן אחת דידוע דדוד נקרא אבן דכתיב אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה שדוד הי' לראש על כלם ולכך אמר שבעה עינים על אבן אחת, וזה שאמר כאן ותשב בפתח עינים דהיינו דוד שהי' פתח עינים.

תפארת יהונתן

ג. [תוכן: רמז המארז"ל "ותשב בפתח עינים" בפתחו של אברהם אבינו – שבירר המלכיות לבניו (הגלות) – ולכן חיכתה תמר שמה, שמשניהם (תמר ויהודה) יצא זרע דוד ומלך המשיח.]

נודע מחז"ל ע"פ ויט אלי' אל הדרך שיהודה רצה ללכת שמע בת קול כו', ואפשר זה רמז רש"י זלה"ה "ותשב בפתח עינים בפתחו של אברהם אבינו", ר"ל בשביל פתיחת אאע"ה שבירר לבניו מלכיות ואנחנו מוכים ולוקים בגלות המר לכך מאת ה' צבאות נהיתה זאת שישכב יהודה עם תמר כלתו שמשם יצא דוד, וז"א "שכל עינים מצפים לראותו" את דוד אשר הוא יהי' מלך המשיח כמ"ש ודוד

◆ יום ראשון י"ז כסלו ◆

לז (א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ פְּנֵעַן: א וַיְתִיב יַעֲקֹב בְּאֶרְעָא תוֹתְבוֹת אַבְוּיָה בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן:

ה"י « וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וגו' » אחר שקתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחסובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארפה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חסובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני, וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכוברו בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר:

"וישב יעקב", הפשטני הזה, נכנסו גמלי טעונים פשתן, הפחמי תמה: אנה כנס כל הפשתן הזה? הנה פקח אחר משיב לו: ניצוץ אחד יוצא מפוח שלך, שטורף את כלו, כך יעקב, ראה כל האופים הכתובים למעלה, תמה ואמר: מי יכל לכבש את כלן? מה קתיב למטה? "אלה תלדות יעקב, יוסף", וקתיב: "והנה בית יעקב אש, ובית יוסף להכה ובית עשו לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה וטורף את כלם, ברש"י (ישן). ◆

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת וישב ה'תש"ו)

על הפסוק "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ פנען", מפרש הרב המגיד ממעזריטש: "וישב יעקב" – שיעקב היה במצב של ישיבה ועפכה "בארץ", בעניינים ארציים. ולמה עשה זאת? בכדי ללקט – "מגורי" (מלשון "אוגר בקיץ") – את ניצוצות הקדושה שנמצאים בדרךים הגשמיים ולהעלותם ל"אביו" שבשמים.

ואף-על-פי שהישיבה והעפכה בארץ היא ירידה, הרי זה רק לפי שעה, ודוקא על-ידי זה באים לתוספת ועלייה. וזהו "בארץ פנען" – **פנען** מלשון מסחר, וכמו שקתוב "ולא יהיה פנעני עוד בבית ה'", והנהגת המסחר היא שתחילה מוציאים קסף כדי להרויח לאחריו כן, כמו שקתוב "יש מפזר ונוסף עוד" ההוראה מזה:

יהודי לא צריך לחפש ענינים גדולים ודוקא, אלא עבודתו צריכה להיות ללקט, לברר ולהעלות את ניצוצות הקדושה שנמצאים בעניני העולם.

ובשביל מה צריכים לעשות זאת – בשביל "אביו", אביו שבשמים. וכמאמר רז"ל ישראל נמשלו לדבורה, "מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים", היינו, לא עבודה על-מנת לקבל פרס בגשמיית או ברוחניות, אלא העבודה כולה צריכה להיות לאביו שבשמים.

ובכדי לפעול בעצמו שלא יתערבו ("אריינכאפן זיך") פניות בעבודה – הרי זה על-ידי עבודה בעניינים פשוטים ודוקא. כאשר עוסק בעניינים נעלים של הבנה והשגה, אזי יכולים להתערב פניות, ובכדי שעבודתו תהיה נקייה, ללא פניות, הרי זה על-ידי עבודה פשוטה בעניינים פשוטים ודוקא.

וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שהפשיטות של אנשים פשוטים מתקשרת עם פשיטות העצמות, וכמו כן בנדון-דין: פשיטות העבודה בעניינים פשוטים, מתקשרת עם פשיטות העצמות.

וזוהי המעלה של קבלת-עול, שבגללה נקראים בני-ישראל בשם "צבאות הנון" – כי ענינו של איש צבא הוא קבלת עול. וזהו הפשט ב"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" – שבכדי להגיע ל"אביו", שכל עבודתו תהיה רק בשביל אביו שבשמים, הרי זה על-ידי "ארץ מגורי" ודוקא, על-ידי עבודה פשוטה, ללא חכמות וללא פשט'לעך, שאז נאבדים כל הפניות, ונעשית ההתקשרות עם "אביו".

...וזוהי גם הוראה לכל אחד ואחד מישראל, שעל-ידי ענון "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" אזי – "בארץ פנען", יש מפזר ונוסף עוד", היינו, שעל-ידי הפיזור והירידה מרויח פננסתו ברוחניות ופננסתו בגשמיית.

ועד שפועלים אחר-כך – "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", כי עבודת הביוריים בדרך קבלת-עול וחיות, שמגעת בפנימיות הנפש, פועלת ביאת משיח הפרטי אצלו, וזוהי גם הכנה לביאת משיח הכללי – "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו".

(ב) אֱלֹהִים תִּלְדֹּת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעֵ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה
 הָיָה רָעָה אֶת־אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נָעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה
 וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׂי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבְתָּם
 רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:

כ"ט « אֱלֹהִים תִּלְדֹּת יַעֲקֹב. וְאֵלֶּה שֵׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, אֵלֶּה יִשׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לְכָלֵל יִשׁוּב. סִבָּה
 רֵאשׁוּנָה: "יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעֵ־עֶשְׂרֵה וְגו'", עַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ וַיִּרְדּוּ לְמִצְרַיִם, זֶהוּ אַחַר יִשׁוּב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל
 מִקְרָא, לְהֵיטִיב "דְּבַר דְּבוּר עַל אֶפְנֵיו". וּמִדְרָשׁ אֲגָדָה דּוֹרֵשׁ: תְּלָה הַכְּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף מִפְּנֵי כַּמָּה
 דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁכָּל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֹא עָבַד אֶצֶל לְבָן אֶלָּא בְּרַחֵל, וְשֶׁהִיָּה זֵיו אִיקוֹנִינִן שֶׁל יוֹסֵף דּוֹמָה לוֹ,
 וְכָל מַה שָּׂאֲרַע לְיַעֲקֹב אֲרַע לְיוֹסֵף: זֶה נִשְׁטַם וְזֶה נִשְׁטַם, זֶה אָחִיו מִבְּקִשׁ לְהִרְגוֹ וְזֶה אָחִיו מִבְּקִשִׁים לְהִרְגוֹ,
 וְכֵן הִרְבֵּה בִּיבְרָאשִׁית רַבָּה. וְעוֹד נִדְרָשׁ בּוֹ: "וַיִּשָּׁב", בְּקִשׁ יַעֲקֹב לִישָׁב בְּשִׁלּוֹה, קִפְצֵן עָלָיו רָגְזוּ שֶׁל יוֹסֵף.
 צַדִּיקִים מִבְּקִשִׁים לִישָׁב בְּשִׁלּוֹה, אֲמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'לֹא דִּינֵן לְצַדִּיקִים מַה שֶּׁמִּתְקַנֵּן לָהֶם לְעוֹלָם הַבָּא,
 אֶלָּא מִבְּקִשִׁים לִישָׁב בְּשִׁלּוֹה בְּעוֹלָם הַזֶּה?'. וְהוּא נֶעֱרַר. שֶׁהִיָּה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נְעוּרוֹת: מִתְקַנֵּן בִּישְׁעָרוֹ,
 מִמְשַׁמֵּשׁ בְּעֵינָיו, כְּדִי שִׁיְהִיָּה נִרְאֶה יָפֵה. אֶת־דִּבְתָּם רָעָה. כָּל רָעָה שֶׁהִיָּה רוֹאֶה בְּאָחִיו בְּנֵי לֵאָה, הִיָּה מַגִּיד לְאָבִיו:
 שֶׁהִי אוֹכְלִין אֶבֶר מִן הַחֵי, וּמְזַלְזְלִין בְּכַנֵּי הַשְּׂפָחוֹת לְקִרוֹתֵן 'עֲבָדִים', וְחַשׁוּדִים עַל הַעֲרִיּוֹת. וּבִשְׁלִשְׁתֵּן
 לָקָה: עַל אֶבֶר מִן הַחֵי: "וַיִּשְׁחַטּוּ שְׂעִיר עִזִּים" בַּמְכִירָתוֹ וְלֹא אֶכְלוּהוּ חַי, וְעַל דְּבַה שֶׁסִּפְּרָה עָלֵיהֶם שְׁקוֹרִין
 לְאֲחֵיהֶם 'עֲבָדִים': "לְעֶבֶד נִמְכַר יוֹסֵף", וְעַל הַעֲרִיּוֹת שֶׁסִּפְּרָה עָלֵיהֶם: "וַתִּשָּׂא אֶשֶׁת אֲדֹנָיו וְגו'". דִּבְתָּם.
 כָּל לְשׁוֹן דְּבַה פְּרָלִי"ץ בְּלַע"ז, כָּל מַה שֶׁהִיָּה יָכֵל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה, הִיָּה מְסַפֵּר. דְּבַה לְשׁוֹן: (שִׁיר הַשִּׁירִים ז)

~ נקודות משיחות קורש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 177)

קִפְצֵן עָלָיו רָגְזוּ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לז, ב) לְכַאֲוָרָה, אִיךָ אֶפְשָׁר לּוֹמַר שֶׁסִּבַּת רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף הִיא רְצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לִישָׁב בְּשִׁלּוֹה
 - וְהָרִי וַיִּרְדְּתוּ שֶׁל יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הִיָּתָה הַכְּרַחֲתִית, כְּדִי שֶׁתִּתְקַיֵּם גְּלוּת מִצְרַיִם. זֹאת וְעוֹד: יַעֲקֹב הָרִי נֶעֱנַשׁ בְּפִרְיָה מִיוֹסֵף
 עַל שֶׁלֹּא כִּבַּד אֶת אָבִיו בְּמִשְׁפָּחָה כ"ב שָׁנָה. וַיֵּשׁ לּוֹמַר, שֶׁכְּדִי לְאֶפְשָׁר גְּלוּת מִצְרַיִם וְלַהֲעִינֵשׁ אֶת יַעֲקֹב, דִּי בְּעֵצֶם הַפְּרִיָּדָה
 בֵּין יַעֲקֹב לְיוֹסֵף, וְלֹא הָיָה צָרָךְ שִׁיעֲבֹד לֹא יִדַע בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַתְּקוּפָה אִם בְּנוֹ חַי. וְתוֹסַפֵּת צַעַר זֶה (רָגְזוּ שֶׁל יוֹסֵף) בָּאָה לוֹ
 מִצַּד רְצוֹנוֹ לְשִׁבְתָּ בְּשִׁלּוֹה.

(ג) וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים
 הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתַנְתַּת פָּסִים:

כ"ט « בֶּן־זִקְנִים. שְׁנוּלְד לוֹ לְעַת זִקְנָתוֹ. וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם: 'בֶּר חַכְמִים הוּא לֵה', כָּל מַה שֶׁלְּמַד מִשֵּׁם וְעָבַר מְסַר לוֹ.
 דְּבַר אַחַר: שֶׁהִיָּה זֵיו אִיקוֹנִינִן שֶׁלּוֹ דּוֹמָה לוֹ. פָּסִים. (שַׁבַּת ט) לְשׁוֹן כְּלֵי מִילַת, כְּמוֹ: "כְּרַפֵּס וְתַכְלֵת", וּכְמוֹ
 "כְּתַנְתַּת הַפָּסִים" דְּתַמַּר וְאַמְנוֹן. וּמִדְרָשׁ אֲגָדָה: עַל שֵׁם צְרוּתָיו: שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפָר וְלִסוּחָרִים וְלִישְׁמַעְיָאִים
 וְלִמְדִינַיִם.

(ד) וַיִּרְאוּ אָחִיו כִּי־אִתּוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל־אָחִיו
 וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם:

כ"ט « וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם. מֵתוּךְ גְּנוּתָם לְמַדְּנוּ שֶׁבָּחָם, שֶׁלֹּא דַבְּרוּ אַחַת בְּפִה וְאַחַת בְּלִב. דַּבְּרוּ. לְדַבֵּר
 עֲמוּ.

(ה) וַיַּחְלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאָחִיו וַיּוֹסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ:

ה וַיַּחְלֶם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּחְזִי לְאָחֵהוּ וַיֹּסִיפוּ עוֹד סָנוּ יָתֵהּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי שיחות מוצאי זאת חנוכה תשמ"א - מותך 'לקראת שבת')

חלומותיו של יוסף

ויחלם יוסף חלום . . ויחלם עוד חלום אחר (לז, ה-ט)

בפתרון חלומות פרעה, אמר יוסף "ועל השנות החלום אל פרעה פעמים, כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו".

והקשה בחזקוני, "והלא חלומותיו של יוסף עצמו נשנו, ולא נתקמו עד לאחר עשרים ושנים שנה?" וכן הקשו גם בריב"א וברשב"ם. ותרצו באופנים שונים.

ויש לבאר בפשטות:

שני חלומותיו של פרעה הראו על אותו מארע, ומילא זה שנשנה החלום פעמים, הוי סימן שהמארע יתקיים במהירות. מה שאין-כן חלומותיו של יוסף, רמזו לשני מארעות שונים. החלום הראשון בו השתחוו רק אלומוותיהם של אחיו לאלומות יוסף, רמז לזמן בו השבטים בלבד השתחוו אל יוסף, לפני שהגיעו יעקב ובני ביתו למצרים. והחלום השני בו גם השמש והירח (נוסף ל"א הכוכבים) השתחוו ליוסף, רמז לזמן שגם יעקב ובלהה השתחוו ליוסף. ועל-פי-זה נמצא שהחלום לא נשנה פעמים, אלא היו שני חלומות שונים, ואין פאן סימן שיתקמו במהירות.

(ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמְעוּ-נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:

וַיֹּאמֶר לְהוֹן שְׁמְעוּ כֵּן חֲלֵמָא הַדִּין דִּי חֲלַמְתִּי:

ז והא אנהנא מאסרין אסרין בגו חקלא והא קמת אסרתי ואף אודקפת והא מסתחרן אסרתכון וסגדן לאסרתי:

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קִמָּה אֲלֵמְתִי וְגַם-נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֲלֵמְתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֲלֵמְתִי:

ח"י מאלמים אלמים • כתרגומו: 'מאסרין אסרין' עמרין, וכן: (תהלים קכ) "נשא אלמתי", וכמוהו בלשון משנה: 'והאלמות נוטל ומכריז'. קמה אלמתי • נזקפה. וגם-ניצבה • לעמד על עמדה בזקיפה.

ח וַיֹּאמְרוּ לֵה אַחֵהוּ הַמֶּלֶךְ אֶת מַדְמֵי לְמַמְלַךְ עֲלָנָא או שולטן אֶת סביר לְמַשְׁלֵט בְּנָא וַאֲוֹסִיפוּ עוֹד סָנוּ יָתֵהּ עַל חֲלֻמֹּהּ וְעַל פְּתַגְמוֹהִי:

(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָחִיו הַמֶּלֶךְ תְּמַלֵּךְ עָלֵינוּ אִם-מְשׁוּל תְּמַשֵּׁל בָּנוּ וַיּוֹסְפוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ עַל-חֲלֻמְתּוֹ וְעַל-דְּבָרָיו:

ח"י וְעַל-דְּבָרָיו • על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם.

ט וַיַּחְלֶם עוֹד חֲלֵמָא אֶתְרָנָא וַאֲשַׁעֵי יָתֵהּ לְאַחֵהוּ וַאֲמַר הָא חֲלַמְתִּי חֲלֵמָא עוֹד וְהָא שְׁמָשָׂא וְסִהְרָא וְחַד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵינָא סָגְדָן לִי:

(ט) וַיַּחְלֶם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיּוֹסֶפֶר אֹתוֹ לְאָחִיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכְבִים מִשְׁתַּחֲוּוּ לִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

שם העתיד לספר להם חלום (אחד) [אחר]. אי נמי, בשביל שספרו להם תמיד כתב חלומותיו: תורה ט

(ח) על חלמתי. ואם תאמר, והלא עדיין לא סיפר להם כ"א חלום אחר. יש לומר, שנקתב המקרא על

(ז) והנה אנהנו מאלמים אלמים. ובענין שחלם עלה לגדולה, בדרבית (הלן מא מט) ויצבר יוסף בר: תורה ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פירוקוטי שיחות חלק ג, עמוד 805 – מתוך 'לקראת שבת')

החלוק בין יהודי לאינו יהודי

והנה השמש והלח ואחד עשר כוכבים משתחיים לי: (פרשתנו לז, ט)

בפרשתנו מקספר אודות ב' חלומות יוסף שהיו דומים זה לזה, וכן בפרשת מקץ מקספר אודות ב' החלומות שחלם פרעה. והחלוק ביניהם: אצל יוסף, בחלום הראשון חלם אודות ה'אלומות' – עניני הארץ, ובחלום השני אודות השמש והכוכבים – עניני השמים. אמנם אצל פרעה בתחלה חלם אודות ז' הפרות – מין החי, ולאחר מכן חלם אודות ז' שבבים – מין הצומח.

וכאן רואים החלוק בין יהודי לגוי: יהודי שרף לא רק לעניני הארץ אלא גם לעניני שמים – רוחניות. ואלו הגוי שרף רק לעניני ארץ, ובה גופא "פוחת והולך" (קדם מין החי, ולאחר מכן מין הצומח, הפחות ממונ).
וכמספר אודות פ"ק אדמו"ר הר"י צ"מ ליובאוויטש נשמתי-עדן, שבעת שבתו במאסר אצל הסובייטים, הנה באחת החקירות, אם עליו החוקר באמצעות אקדח. ואמר לו כ"ק אדמו"ר הר"י צ"מ נ"ע: דבר זה יכול להפחיד רק את אלה שיש להם אלילים רבים ועולם אחד. מה שאין-כן אלה שיש להם א-ל אחד ושני עולמות, אינם מפחדים מדבר קזה.

וְאִשְׁמְעִי לְאֲבוּהִי וְלְאֲחֻוֹהִי וְיִנְזַף בְּה אָבוּהִי וְאָמַר לָהּ מָה חֲלָמָא הָדִין דִּי חֲלָמְתָא הַמִּיתָא גִּיתִי אֲנָא וְאָמַרְךָ וְאֲחִיךָ לְמַסְגָּד לְךָ עַל אַרְעָא:

(י) וְיִסְפַּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אֲחָיו וְיִגְעַר-בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר

לֹא מָה חֲלָלֹם הָיָה אֲשֶׁר חֲלָמְתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי

וְאָמַרְךָ וְאֲחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֲרָצָה:

כ"ט ~ וְיִסְפַּר אֶל-אָבִיו וְאֶל-אֲחָיו • לאחר שספר אותו לאחיו, חזר וספרו לאביו בפניהם. ויגער-בו • לפי שהיה מטיל שגאה עליו. הַבּוֹא נְבוֹא • והלא אמך פָּכַר מֵתָה? (כ"ט) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו פָּאמו (כ"ט). ורבותינו למדו: מפאן: 'שאין חלום בלא דברים בטלים'. ויעקב נתפנן להוציא הדבר מלב בננו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו: 'הבוא נבוא וגו'', כשם שאי אפשר באמך, כך השאר הוא בטל (כ"ט) •

(יא) וְיִקְנְאוּ-בּוֹ אֲחָיו וְאָבִיו שְׁמַר אֶת-הַדְּבָר:

כ"ט ~ שְׁמַר אֶת-הַדְּבָר • היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן: (ישעיה כו) "שמר אמנים", וכן: (איוב יד) "לא-תשמר על-חטאתי", לא תמתין •

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חלק ג עמ' 161 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"היה ממתין ומצפה" – לגאולה העתידה!

כתוב בפרשתנו "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר (לז, יא) ופירש רש"י "היה ממתין ומצפה מתי יבוא, וכן 'שומר אמנים'".

ויש לבאר זה על-דרך הדרוש:

ידוע אשר כללות הענינים המבוארים בפרשה זו קאי לא רק על יעקב אבינו, השבטים ויוסף פאנשים פרטים, אלא מורים על עבודת כללות בני-ישראל שבכל הדורות, ולא רק ככל מעשה אבות שהם סימן לבנים (רמב"ן על התורה לך יב, ו), אלא שהדברים עצמם מרמזים על עבודת כללות עם ישראל (ראה בארוכה עקידה פרשתנו שער כח).

ועל-פי-זה יש לבאר, דזה שיעקב "היה ממתין ומצפה מתי יבוא" קאי על-זה שכל אחד מישראל ממתין ומצפה תמיד על הגאולה, גאולת בני-ישראל מהגלות.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ט) והנה השמש והירח וגו'. בראשית רבה (ו ט, פד יא), כשאמר לו יהושע לשמש שמש בגבעון דום (יהושע י, י), לא רצה לעמוד, עד דאמר ליה דכתב (במדבר יג ח) למטה אפרים הושע בן נון, מיד ויעמד השמש (יהושע י, יא): תורה י

ומרומו בהמשך לשון רש"י "וכן שומר אמונים", שפמבוזר ברש"י על הפתוח "שומר אמונים" פירוש הפתוח הוא מה שבני ישראל מחכים ומצפים "לאמונתו של הקדוש-ברוך-הוא כו' לגאלם" מהגלות. וזה ש"היה ממתין ומצפה" לקיים חלומו של יוסף שהוא מלוכת יוסף על שאר אחיו, הוא הצפייה וההמתנה "מתי יבוא" מלכותו של יוסף, היינו משיח בן יוסף (ראה עקידה שם), שבא כהקדמה והכנה למשיח בן דוד, כמובא בכמה מקומות ב"ל (ראה סוכה נא א"ב, זח"א בהשמטות רסג, א, ח"ג רנב, א, ובכ"מ).

♦ יום שני י"ח כסלו ♦

(יב) וַיִּלְכוּ אִחָיו לְרַעוֹת אֶת־צֵאן אֲבֵיהֶם בְּשָׂכָם: יב ואילו אחיהי למרעי נת ענא דאבוהון בשכם: כש"י ◀ לרעות את-צאן • נקוד על 'את', שלא הלכו אלא לרעות את עצמן (כ"ו).

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחֱיָךְ רָעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאִשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי: יג ואמר ישראל ליוסף הלא אחיך רען בשכם אתא ואשלחך לותרון ואמר לה הא אנא: כש"י ◀ הניני • לשון ענה וזריונת, נזדרזו למצנת אביו, ואף-על-פי שהיה ידע באחיו ששונאין אותו.

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לִדְ-נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אֶחֱיָךְ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְׁבִּנִי דְבַר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֵא שְׂכָמָה: יד ואמר לה אזיל בען חזי ית שלמא דאחודך וית שלמא דענא ואחבני פתגמא ושלחה ממישר חבורן ואתא לשכם: כש"י ◀ מעמק חבורן • והלא חבורן בהר, שנאמר: (במדבר יג) "ויעלו בנגב ויבא עד חבורן" ? אלא: (כ"ו) 'מעצה עמקה של אותו צדיק הקבור בחבורן, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הפתרים: (לעיל טו) "כי-גר יהיה ורעה". ויבא שכמה • (סוטה יא) מקום מוכן לפרענות: שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר: (מלכים א יב) "וילך רחבעם שכמה".

(טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲה בַשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תִּבְקֵשׁ: טו ואשפחה גברא והא תעי חקלא ושאלנה גברא למימר מה את בעי: כש"י ◀ וימצאוהו איש • (תנחומא) זה גבריא, שנאמר: (דניאל ט) "והאיש גבריא".

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אֲחִי אֲנֹכִי מִבְּקֵשׁ הַגִּידֶה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רָעִים: טז ואמר נת אחי אנא בעי חזי קען לי היכא אנון רען: כש"י ◀ ויאמר את-אחי אנכי מבקש הגידה-נא לי איפה הם רעים:

(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמֹרִים נִלְכָּה דְתִינְה וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אִחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדַתָּן: יז ואמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמורים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן: כש"י ◀ נסעו מזה • (תנחומא) הסיעו עצמן מן האחיה • נלכה דתינה • לבקש לך נכלי דתות, שימיתוד בהם. ולפי פשוטו: שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(טו) וימצאוהו איש והנה תעה בשדה, כאן רמו לו גבריא השלשה גליות, תי"ו של גלות מצרים, ע"י של גלות בבל, ה"א של גלות (אדם) [אדם], לסוף חמשת אלפים וכלה בהרה בזמינו. מפי מורי אבי ז"ל. וכיוצא בדבר שמעתי מרבי בנימין גז"ל מפרש על ואחר עד עתה ולעיל לב (יז) נסעו מזה. שאמרו שאינם חפצים להיות שנים עשר שבטים מכאן (טו) וימצאוהו איש והנה תעה בשדה, כאן רמו לו גבריא השלשה גליות, תי"ו של גלות מצרים, ע"י של גלות בבל, ה"א של גלות (אדם) [אדם], לסוף חמשת אלפים וכלה בהרה בזמינו. מפי מורי אבי ז"ל. וכיוצא בדבר שמעתי מרבי בנימין גז"ל מפרש על ואחר עד עתה ולעיל לב

שיעור יומי ליום שלישי י"ט כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לז - פרשת וישב

יח ויחזו יתה מרחיק עד לא קריב לנתהון
וחשיבו עלוהי למקטלה:
(יח) ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנבלו
אתו להמיתו:

כ"ט - ויתנבלו • נתמלאו נבלים וערמומיות. אתו • כמו 'אתו', 'עמו', כלומר, אלו.

יט ואמרו איש אל-אחיו הנה בעל החלמות הלזה
בא:
יט ואמרו גבר לאחיהי הא מרי חלמא דיכי
אתא:

כ • וכען אתו ונקטלגה ונרמגה בחדא מן
גביא ונימר חיתא בישתא אכלתה ונחזי מה
יהון בסוף חלמוהי:
(כ) ועתה לכו ונהרגוהו ונשליכהו באחד הבורות
ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה-יהיו
חלמתיו:

כ"ט - ונראה מה-יהיו חלמתיו • אמר רבי יצחק: מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת בן: הם
אומרים "ונהרגוהו", והפתוב מסים: "ונראה מה-יהיו חלמתיו", נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי.
ואי אפשר שיאמרו הם: "ונראה מה-יהיו חלמתיו", שמפיין שיהרגוהו, בטלו חלומותיו.

כא וישמע ראובן ויצלתו מידם לא נפנו
נפש:
כא ושמע ראובן ושזבה מידהון ואמר לא
נקטלגה נפש:

כ"ט - לא נפנו נפש • מכת נפש, זו היא מיתה.

כב ויאמר אלהם ראובן אל-תשכודם השליכו
אתו אל-הבור הנה אשר במדבר ויד אל-תשלחו
בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל-אביו:
כב ואמר להון ראובן לא תושדון דמא רמו
יתה לגבא הדין די במדברא וידא לא
תושטון בה בדיל לשיבא יתה מידהון
לאמביתה לנת אבוהי:

כ"ט - למען הציל אתו • רוח הקדש העידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו
משם. אמר: 'אני בכור וגדול שבכלן, לא יתלה הסרחון אלא בי'.

♦ יום שלישי י"ט כסלו ♦

כג ויהי כאשר-בא יוסף אל-אחיו ויפשיטו את-
יוסף את-כתנתו את-כתנת הפסים אשר עליו:
כג ויהי כד על יוסף לנת אחוהי ואשלחו
ית יוסף ית כתונה ית כתונא דפסי די
עלוהי:

כ"ט - את-כתנתו • זה חלוק. את-כתנת הפסים • הוא שהוסיף לו אביו יותר על אהיו (כ"ח).

כד ויקחהו וישלכו אתו הברה ותבור רק אין בו
מים:
כד ונסבוהי ורמו יתה לגבא וגבא ריקא לית
בה מיא:

כ"ט - והבור רק אין בו מים • משמע שנאמר: "והבור רק", איני יודע ש'אין בו מים', מה תלמוד
לומר: "אין בו מים"? מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו (כ"ד. שבת כב).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

ואילך, [זה] בגימטריא שנים (כד) והבור רק אין בו מים. פירש ועקרבים יש בו (שבת כב. ב"ר פד טז).
עשר: תורה יח רש"י, מים אין בו, אבל נחשים פירוש, דרק ואין הוי מיעוט אחר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות חלק כה, עמוד 86 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

מלוי מציאות האדם בדברי תורה

והגור רק אין בו מים: (לז, כד)

אמרו חכמינו ז"ל (בבא קמא יז, א. ושם נסמך) "אין מים אלא תורה". ועל-פי-זה יש לומר בדרך הרמז: כֹּאֲשֶׁר נִמְצָא הָאָדָם בְּמִצְבַּב שְׁאִין בּוֹ דְבַרֵי תוֹרָה "אין בו מים", בְּדֶרֶךְ מִמְּלֵא "נחשים ועקרבים יש בו", כְּלוֹמֵר שְׁאִין מִצִּיאוֹת שֶׁל מִמְצָע בֵּין צַד הַקִּדְשָׁה לְצַד הַהֶפְכִי - כְּלוֹמֵר שִׁיתְמַלֵּא בּוֹרוֹ בְּדַבְרֵי הַרְשוּת - אֵלָּא, בְּרִיקְנוּתוֹ מִדְבַרֵי תוֹרָה מִתְמַלֵּא בְּדֶרֶךְ מִמְּלֵא בְּעֵנֵיגִים הַהֶפְכִים וְהַמְנַגְדִים לְקִדְשָׁה. ועל-דרך מאמר הבעל-שם-טוב (צוואת הריב"ש סימן עו) על הפסוק "וסרתם ועבדתם": "כֹּאֲשֶׁר הָאָדָם מִפְרִיד אֶת עֲצָמוֹ מֵהַשֵּׁם-יִתְבָּרֵךְ, מִיָּד הוּא עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, וְלֹא יֵשׁ דְּבַר מִמְצָע".

וַיִּשְׁבּוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וַהֲנֵה אַרְחַת יִשְׁמְעָאִים בָּאָה מִגְּלַעַד וּגְמַלְיָהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרִימָה:

כ"ט • אַרְחַת • כְּתַרְגוּמוֹ: 'שִׁרְת', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אַרְחַ. וּגְמַלְיָהֶם נִשְׂאִים וְגו'. לְמָה פָּרַסְם הַכְּתוּב אֶת מִשְׁאֵם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, שְׁאִין דְּרָבָן שֶׁל עַרְבֵיִם לְשֵׁאת אֵלָּא נִפְטָ וְעֵטְרָן שְׁרִיחָן רַע, וְלָזֶה נִדְמָנוּ בְּשָׂמִים שְׁלֵא יִזַּק מְרִית רַע. נִכְאֹת • כָּל כְּנוּסֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קָרוֹי נִכְאֹת, וְכֵן: (מלכים ב ט) "וַיִּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נִכְתָּה", מְרַקְחַת בְּשָׂמִי, וְאוּנְקָלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן שְׁעוּה. וְצָרִי • שְׂרַף הַנּוֹטָף מֵעֵצֵי הַקִּטָּף, וְהוּא נִטָּף הַנּוֹמָה עִם סַמְנֵי הַקִּטָּרְת. וְלֹט • לוֹטִיתָא שְׂמוֹ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וְרַבּוּתֵינוּ פָּרְשׁוּ: שֶׁשׁ עֵשֶׂב וְשְׂמוֹ אִשְׁטְרוּלִיזָא"ה, בְּמִסְכַּת נְדָה (דף ט).

וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל-אֶחָיו מַה-בָּצַע כִּי נִהַרְגָתְּ אֶת-אֶחָיו וְכַסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ:

כ"ט • מַה-בָּצַע • מַה מְמוֹן, כְּתַרְגוּמוֹ. וְכַסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ • וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ.

לָכוֹ וְנִמְכַרְנוּ לְיִשְׁמְעָאִים וַיְדַנּוּ אֶל-תְּהִיבוֹ כִּי-אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו:

כ"ט • וַיִּשְׁמְעוּ • וְקַבִּילוֹ מִנְהָ, וְכָל שְׂמִיעָה שֶׁהִיא קַבְּלַת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה, וְכַגּוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע", מִתְרַגֵּם וְקַבֵּל. וְכָל שֶׁהוּא שְׂמִיעַת הָאָזָן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בְּגֹן", "וּרְבִקָּה שָׁמְעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שְׂמַעֲתִי אֶת תְּלַנּוֹת", כְּלָן מִתְרַגֵּם: 'וַיִּשְׁמְעוּ, וַיִּשְׁמַעַת, וַיִּשְׁמַע, שְׂמִיעַ קְדָמִי'.

וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִינִים סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת-יוֹסֵף מִן-הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת-יוֹסֵף לְיִשְׁמְעָאִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת-יוֹסֵף מִצְרִימָה:

כ"ט • וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִינִים • זֶה הִיא שִׁירָא אַחְרַת, וְהוֹדִיעַךְ הַכְּתוּב שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה. וַיִּמְשְׁכוּ • בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּהוּ לְיִשְׁמְעָאִים, וְהִישְׁמְעָאִים לְמַדְיָנִים וְהַמְדִינִים לְמִצְרַיִם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, לומר שהיה בו שום דבר. ואם תאמר ומנא ליה דנחשים הוי, אימא אבנים יש בו. יש לומר מדכתיב רק, (מעט) [משמע] דבר שלפעמים היה מתרוקן ממנו: תורה כה

(כח) וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ. מתחילה מכרוהו כשהיה בבור בעשרים כסף בלבד, מפני שהוריקו פניו מפחד הנחשים,

(כט) וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵינִי יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו:

כט"י וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן • וּבְמִכְרָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לִילָף וּלְשַׁמֵּשׂ אֶת אָבִיו. דְּבַר אַחֵר: עֶסוֹק הָיָה בְּשָׂקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִלְבָּל יְצוּעֵי אָבִיו.

(ל) וַיֵּשֶׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הֵילֵד אֵינָנו וְאֵנִי אָנָּה אֲנִי־כֹּה:

כט"י אָנָּה אֲנִי־כֹּה • אָנָּה אֶכְרַח מִצְעָרוֹ שֶׁל אָבָא .?

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת בָּדָם:

כט"י שְׂעִיר עִזִּים • דָּמוֹ דוֹמָה לְשֵׁל אָדָם. הַכֶּתֶנֶת • זֶה שְׂמָה, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתֵבָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן: "כֶּתֶנֶת יוֹסֵף", "כֶּתֶנֶת פְּסִים", "כֶּתֶנֶת בַּד", נִקְוֵד 'כֶּתֶנֶת'.

דעת וקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

בושי מוכר גְרוֹמְנִי, פִּירוּשׁ, גְרוֹמְנִי, אָדָם יָפֵה, וְלָכֵן אָמַר וְדָאֵי אֵין זֶה עֵבֶד, תְּנוּ לִי עָרֵב שְׂלֵא גִנְבַתֶּם אוֹתוֹ, וְכֹא הֵיִשְׁמַעְאֵלִים שְׁמַכְרוּהוּ לָהֶם וְעָרְבוּהוּ, וְלָזֶה כְּתִיב (שם) מִיד הֵיִשְׁמַעְאֵלִים לְפִי שְׁהֶם עָרְבוּהוּ (ב"ר פ"א א):

בְּעֲשָׂרִים כֶּסֶף, וְאֵם תֹּאמַר, אֵיךְ אָדָם יָפֵה כִּי־וֹסֵף לֹא נִמְכַר כִּי־אֵם בְּמַעַט כֶּסֶף. יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁנִּמְכַר בְּעֲשָׂרִים כֶּסֶף לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֶחָיו. וּבְפָרְקֵי רַבִּי אֲלֵעָזָר פְּרִיךְ הֵכִי, וּמִשְׁנֵי שְׁהוֹרִיקוּ פְּנֵיו מֵאֵימַת נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים (תנחומא א):

וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר. פִּירֵשׁ רִש"י, שֶׁהָיָה עֶסוֹק בְּשָׂקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל בְּלָבּוֹל יְצוּעֵי אָבִיו. וְתִימָה דְּכַמְסַכַּת מְכוֹת (א) מְסִיק מִי גֵרָם לְרְאוּבֵן שְׂיֻדָּה יְהוּדָה וְגו'. מִכְּלָל דְּלֹא הוּדָה רְאוּבֵן עַד לְאַחַר שְׁהוּדָה יְהוּדָה עַל מַעֲשֵׂה דְתַמָּר שֶׁהָיָה אַחַר מְכִירַת יוֹסֵף. וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּלֹא הוּדָה כְּפֻרְהֶסְיָא עַד שְׁהוּדָה יְהוּדָה, אָבָל בְּצַנְעָה חֲזוֹר בְּתִשְׁבָּה וְהִיא לּוֹבֵשׁ שָׂק: תוֹרָה ל

וְהֵם מְכָרוּהוּ לְפוֹטִיפֵר. וְאֵם תֹּאמַר לָמָּה נִכְתַּב כָּאֵן וְהַמְדִּינִים מְכָרוּ, הָיָה לוֹ לְכַתּוּב וְהַמְדִּינִים. פִּירֵשׁ רִש"י ב"ם בְּפִירוּשׁ חוֹמֶשׁ שְׁלוֹ (פסוק לו) מְדִינִים וּמְדִינִים וַיִּשְׁמַעְאֵלִים אוֹמְרָה אַחַת, אֵף כִּי מְדִן וּמְדִין וַיִּשְׁמַעְאֵלִים אַחִים הָיוּ (לעיל כה א):

וְכִשְׂאֵי דְלַעִיל (פסוק א) הִבִּיא רִש"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, מְדִרַשׁ אַנְדָּה, פְּסִים עַל שֵׁם צְרוּתֵיו, שֶׁנִּמְכַר אַרְבַּעַה פְּעָמִים. וּלְפִי זֶה לֹא מְצִינּוּ שֶׁהָיָה מְכוּר רַק שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. לָכֵן נִרְאָה לִי כֵן, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים וְגו', וְהָיוּ מְדַבְּרִים בִּינֵיהֶם לָכוֹ וְנִמְכְּרָנוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים הַבָּאִים אֲצִלְנוּ, וְטָרַם בָּאוּ הֵיִשְׁמַעְאֵלִים אֲלֵיהֶם, וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים סוֹחְרִים, וּמְכָרוּהוּ אֲלֵיהֶן בְּעוֹדוֹ בְּבוֹר בְּעֵבֶר נְעֵלִים בְּסֶפֶק אֵם חַי אִם מֵת, וּבְעוֹדָם מוֹשְׁכִים אוֹתוֹ מִן הַבּוֹר הֵיִשְׁמַעְאֵלִים בָּאוּ אֲלֵיהֶם, וַיִּמְשְׁכוּהוּ הַמְדִינִים אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְצְאוּהוּ חַי, וַיִּמְכְּרוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים, וַיִּשְׁמַעְאֵלִים לְמְדִינִים, וְהַמְדִינִים לְמַצְרַיִם, הָרִי כָּאֵן אַרְבַּעַה מְכִירוֹת. וְהָא דְכְּתִיב לְקַמֵּן (ט) אֵ וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפֵר מִיַּד הֵיִשְׁמַעְאֵלִים, כֵּן הָיָה הַמַּעֲשֵׂה, כִּי כֹּאֲשֶׁר רְאָהוּ פוֹטִיפֵר תְּמָה, אָמַר גְרוֹמְנִי מוֹכֵר בּוּשֵׁי וְאֵין

וַיִּמְשְׁכוּ עַד חֲצֵי הַבּוֹר, וּמִיַּד חוֹר לֹא תוֹאֵר יַפִּי כְּשֶׁנִּיצֵל מִן הַנְּחָשִׁים, וּכְשֶׁרְאוּהוּ אֶחָיו יָפֵה כְּבַתְחִילָה לֹא רָצוּ לְתַתּוֹ בְּעֲשָׂרִים כֶּסֶף וְאָמְרוּ [ו] הַלְחֲזִירוֹ לְבוֹר, וְנִתְּנוּ לָהֶם הֵיִשְׁמַעְאֵלִים בְּפִשְׁרָה מְנַעֲלִים יוֹתֵר, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (עמוס ב א) עַל מְכָרָם בְּכֶסֶף צְדִיק וְאָבִיוֹן בְּעֵבֶר נְעֵלִים וְגו', וּמִיַּד וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר לְגַמְרֵי: וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעְאֵלִים. פִּירֵשׁ רִש"י, שֶׁאֶחָיו מְכָרוּהוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים, וַיִּשְׁמַעְאֵלִים לְמְדִינִים, וְהַמְדִינִים לְמַצְרַיִם. וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפִרֵשׁ הַפְּרָשָׁה כֵּן, וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה, וּבְתוֹךְ כֵּן וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים וּמְדִינִים וְגו', וּלְפִיכֵן הַזְּפִירָם הַכְּתוּב כָּאֵן, כִּדִּי שְׂלֵא תִתְמָה בְּשֶׁתִּגְיַע לְפוֹטִיק וְהַמְדִינִים מְכָרוּ אֹתוֹ אֶל מְצִרַיִם, מֵאֵין בָּא לְיַד הַמְדִינִים וּמִי מְכָרוּ לָהֶם, וְהוֹדִיעַךְ כָּאֵן שֶׁכֵּן הָיָה הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁבְּתוֹךְ כֵּן שֶׁאֶחָיו דְּבָרוּ בִּינֵיהֶם לְמְכָרוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים עָבְרוּ אֲנָשִׁים מְדִינִים, וַיִּמְשְׁכוּ אֶחָיו אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וּמְכָרוּהוּ לַיִּשְׁמַעְאֵלִים, וְכֵן זֶה רָאוּ הַמְדִינִים, וְאַחֶרֶךְ כֵּן קָנֶהוּ הַמְדִינִים מֵיָדָם, כִּי הָיוּ טוֹעֲנִין בְּשֶׁבִילֵנו הוֹצִיאֵהוּ מִן הַבּוֹר כִּדִּי לְמְכָרוֹ לָנוּ, וּלְפִיכֵן מְכָרוּהוּ לָהֶם.

(לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־פְּתַנֵּת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאֵנו הַכְּרִזָּא הַפְּתַנֵּת בְּנֶדֶךָ הוּא אִם־לֹא:

לב וישלחו ית פתונא דפסי ואיתו לנת אבוהון ואמרו דא אשכחנא אשתמודע כען דכתונא דכרך היא אם לא:

(לג) וַיִּפְרֹחַ וַיֹּאמֶר פְּתַנֵּת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתֶּהוּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף:

לג ואשתמודעה ואמר פתונא דכרי חיתא כישתא אכלתה מקטל קטיל יוסף:

כ"ט וַיֹּאמֶר פְּתַנֵּת בְּנֵי חַיָּה זֶה רָעָה אֲכַלְתֶּהוּ • נִצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (כ"ד) סוּפוֹ שֶׁתִּתְגַּרְהַ בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפֵר. וְלָמָּה לֹא גָלָה לוֹ הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא? לְפִי שֶׁהִתְרִימוּ וְקָלְלוּ אֶת כָּל מִי שִׁיגְלָה, וְשִׁתְּפוּ לַהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם, אֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר: 'הָאִיךָ אֲגַלָּה, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ רוֹצֵה לְגַלּוֹת לוֹ'?

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 130)

וְשִׁתְּפוּ לַהַקְבִּ"ה עִמָּהֶם (רש"י לז, לג) הַשְּׁבָטִים חִשְׁשׁוּ שֶׁאֶחָד מֵהֶם יִתְחַרַּט וְיִלְחֹץ עַל הַשָּׂאֵר לְהַתִּיר אֶת הַחֶרֶם. לָכֵן תָּלוּ אֶת הַחֶרֶם בְּהַקְבִּ"ה, הֵינּוּ שְׁלֹא מַתִּירִים אוֹתוֹ אֲלֵא כְּאֲשֶׁר יִסְכִּימוּ לָכֶף בְּשִׂמּוּם (וְזֶהוּ שֶׁנֶּקֶט רש"י "עִמָּהֶם", וְלֹא "בַּחֶרֶם"). וְכַסּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר גָּלוּ אֶת הַסוּד לַיַּעֲקֹב, שֶׁכֵּן קִבְּלוּ סִמּוֹן מִשְׂמִימִים שֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן לָכֶף: "רָאָה בְּאַסְפַּקְלָרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁעֵדִין יֵשׁ לוֹ שֶׁבַר בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מִמֶּשׁ הַלְהוֹדִיעוּ שֶׁזֶה יוֹסֵף" (רש"י מִקֵּץ מַב, א). אַחֲרֵי סִמּוֹן זֶה הִלְכוּ לַחֲפֹשׂ אֶת יוֹסֵף, וְכִשְׁמִצְאוּהוּ – סִפְרוּ לַיַּעֲקֹב שֶׁהוּא חַי.

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתּוֹ וַיִּשֶׂם שֵׁק בְּמַתְּנָיו וַיִּתְּאָבֵל עַל־בָּנָיו יָמִים רַבִּים:

לד ויבצע יעקב לבושוהי ואסר שקא בחרצה ואתאבל על ברה יומין סגיאין:

כ"ט וַיִּמַּיֵם יָמִים רַבִּים • כ"ב שָׁנָה, מִשְׁפָּרֵשׁ מִמֶּנּוּ עַד שִׁירַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעֵ־עָשָׂר שָׁנָה וָגו', וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה, וְשִׁבְעֵ שָׁנֵי הַשְּׁבָע וְשָׁנַיִם הִרְעָב כְּשָׂבָא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, הָרִי כ"ב שָׁנָה, כִּנְגֵד כ"ב שָׁנָה שְׁלֹא קָיָם יַעֲקֹב כְּבוֹד אֵב וְאָם: (מגילה י) כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָבֵן, וּב' שָׁנִים בְּדֶרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבֵן: שָׁנָה וַחֲצִי בְּסִכּוֹת וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית־אֵל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבֵן: "זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ", לִי הֵן, עָלֵי הֵן וְסוּפֵי לְלִקוֹת כִּנְגֵדֶךָ.

(לה) וַיִּקְמוּ כָּל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמֹו וַיִּמָּאֵן לְהַתְּנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֲרַד אֶל־בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבְדֵּךְ אֹתוֹ אָבִיו:

לה ויקמו כל בנותיה וכל בנותיה וינחמוה וימאן ויבדך אתו אביו:

כ"ט וְכָל־בְּנֵי־יוֹסֵף רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: 'אֲחִיּוֹת תְּאוּמוֹת נולְדוּ עִם כָּל שְׂבָט וְשָׂבָט וַיִּשְׂאוּם'. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר: 'כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֲלֵא מָהוּ "וְכָל־בְּנֹתָיו"? פְּלוֹתָיו, שְׂאִין אָדָם נִמְנָע מִלְּקַרְא לְחַתְּנֹו, בְּנֹו, וְלִכְלָתוֹ, בַּתוֹ'. וַיִּמָּאֵן לְהַתְּנַחֵם • (כ"ד) אֵינן אָדָם מִקְּבֵל תְּנַחוּמִין עַל חַי וְסָבוּר שְׂמַת, שְׂעַל הַמַּת נִגְזְרָה גְזָרָה שִׁישְׁתַּפַּח מִן

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת פְּתַנֵּת הַפְּסִים. פִּירוּשׁ, עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, וַיָּבִיאוּ (אז) הַשְּׁלֹחִים אֶל אֲבִיהֶם. וַיֵּשׁ אֹמֶר, גְּרִירוּהָ, כְּמוֹ מַעֲבֵר בְּשִׁלְחַ (איוב לג יח), וְכַמוֹ שֶׁלְּחִיף פְּרָדָס (שיר השירים ד יג), וַיָּבִיאוּ הֵן עֲצָמוֹן אֶל אֲבִיהֶן, בְּדֵי שִׁיחָא לְהוֹן אֲמַתְלָא לומֵר טָרֵף טָרֵף (פסוק לא). הַכֵּר נָא וְגו'. יְהוּדָה אָמַר, וְלָכֶף

נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּלִשׁוֹן זֶה עַל מַעֲשֵׂה דְתָמָר, דְּכַתִּיב (להלן לח כה) הַכֵּר נָא לְמִי הַחֲתָמָה (ב"ר פד יט). תוֹרָה לג (לה) וְכָל בְּנוֹתָיו. [רבי] יְהוּדָה אָמַר תְּאוּמוֹת נולְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים וַיִּשְׂאוּם, רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֲלֵא מָהוּ וְכָל בְּנוֹתָיו, פְּלוֹתָיו, כִּי דָרַךְ אָדָם לְקַרְא (לבתו כלתו) [לְכַלְתוֹ בַּתוֹ] (ראה

תנחומא ישן י). וְקִשְׁיָא דְבַת אִישׁ כְּנַעֲנִי (להלן לח א) מִתְּרַגְּמִינָן בַּת גָּבֵר תְּגַרָּא, דְּאִיף אֲפָשָׁר אֲבָרְהֶם צוּהָ לְאַלְעָזָר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי לַעֲלֵל כּוּ א, וַיִּצְחָק צוּהָ לַיַּעֲקֹב לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן (לעיל כח א), וַיִּלְךָ יְהוּדָה וַיִּשָּׂא כְנַעֲנִית, אֲלֵא מָהוּ 'בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי', 'גָּבֵר תְּגַרָּא' (פסחים ג). וַיֵּשׁ לומֵר

הלב ולא על החי. אַרְד אֶל־בְּנֵי • כְּמוֹ: 'עַל בְּנֵי, וְהִרְבֵּה אֶל' מְשַׁמְשֵׁין בְּלִשׁוֹן 'עַל': (שמואל ב כא) "אֶל שְׂאוֹל וְאֶל בֵּית הַדְּמִים", (שמואל א ד) "אֶל הַלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וְאֶל (מות) חַמִּיָּה וְאִישָׁה". אֶבֶל שְׂאֵלָה • כְּפִשׁוּטוֹ, לִשׁוֹן קָבֵר הוּא: 'בְּאֶבְלֵי אֶקְבֵר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כֹּל יָמָי'. וּמְדַרְשׁוֹ: גִּיהֶנֶם, סִימָן זֶה הִיָּה מְסוּר בְּיַדִּי מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אַחַד מִבְּנֵי בְחַיִּי, מִבְּטַח אָנִי שְׂאִינִי רוֹאֶה גִיהֶנֶם. וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אָבִיו • יִצְחָק הָיָה בּוֹכָה מִפְּנֵי צָרְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֶבֶל לֹא הִיָּה מִתְאַבֵּל, שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ מקץ וש"פ וארא תשכ"ח)

שאחת הסיבות לכך שבפרושו על המלים "וכל בנותיו" אין רש"י מסתפק בדעת רבי יהודה, שמשמעות המלה "בנותיו" היא כפשוטה – בנות יעקב, אלא הוא מביא גם את דעת רבי נתניהו, שהבנתה היא ל"כלותיו", היא, מפני שלפי פירושו של רבי יהודה יוצא שהשבטים נשאו את אחיותיהם (מן הָאָב, דְּבַר הַמִּוֹתֵר לְבְנֵי נַח), ובפשטות יש לומר, שהשבטים שמרו את כל התורה עד שלא ניתנה, ולפחות בחיי יעקב.

(לו) וְהַמְדַּנִּים מְכָרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרַעֲהַ שֶׁר הַמִּצְרַיִם: לוי ומדינאי זבינו זתה למצרים לפוטפר רבא דפרעה רב גטוליא: פְּרַעֲהַ שֶׁר הַמִּצְרַיִם: שוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

על-פי שאומר הסרסן לא אָבֵס עִמָּהּ בְּחָרָם, שְׂגָם הוּא בְּאוֹתוֹ הַבְּרִית בְּעַל כְּרָחוּ, שְׂהָרִי יוֹסֵף לֹא נִכְנַס בְּחָרָם, שְׂאֵם כֵּן לֹא הָיָה צָרִיכִין לְשַׁמֵּר הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם, כִּי הָיָה עֲשָׂרָה בְּלֹא הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כִּי לֹא הָיָה חֲסִירִים רַק רְאוּבֵן וּבִנְיָמִין, וְאִף־עַל־פִּי כֵּן לֹא רָצָה יוֹסֵף לְגַלוֹת וּלְהוֹדִיעַ לְאָבִיו כִּי הוּא חַי. וּמִיָּהוּ לְקַמֵּן (מב א) אֶפְרַיִם טַעַם אַחֵר בְּעִזְרַת הַשֵּׁם, מִפְּנֵי מַה לֹּא הִגִּיד לְאָבִיו. וְאִם תֹּאמַר שְׂאוֹתוֹ חָרָם הִיָּה חֲמוּר לְפִי שֶׁשִּׁתְּפוּ לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, הָרִי כְּמוֹ כֵּן בְּכָל הַחֲרָמוֹת שֶׁלָּנוּ אָנוּ אוֹמְרִים עַל דַּעַת הַמְּקוֹם. וְכֵן מְצִינֵנוּ בִּיהוֹנָתָן, שְׂהָרִי לֹא שָׁמַע בְּשִׂמְרוֹ אָבִיו אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל לָחֶם הַיּוֹם (שמואל א יד ב), וְהִבִּין שְׂאוֹל בְּדָבָר עַל שֶׁבָּקָה אֲבָנוּ מִהַחֹשֶׁן, כִּי בְּשֶׁהִשְׁבַּט עוֹשָׂה מִצְוָה אֲבָנוּ מִגִּיָּה וּמִבְּהִיק אוֹרָה, וּכְשֶׁעוֹבֵר עֲבִירָה אֲבָנוּ בָּהָה, וְכִינֵן שְׂרָאָה אָבִין בְּנִימִין בָּהָה הִפִּיל גּוֹרֵל עֲלָיו וְעַל בְּנָיו. וְכֵן עֲשָׂה יְהוֹשֻׁעַ בְּחָרָם עָקֹב, שֶׁהִבִּין מִתוֹךְ אָבִין יְהוּדָה שֶׁהִיָּתָה בָּהָה (תנחומא שם): תורה לג

מקום הואיל ועתידה תורה [לאסור] איכא קצת עונש בדבר, ואפילו הכי נשאן אף על גב דאיכא קצת עונש, לפי שלא היה רוצה אלא מן הצדקניות, ולא מצא בדור צדקניות כמותן, וגם אחת מהן לא הייתה [יכולה] להוליד לבדה כל השנים עשר שבטים: וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אָבִיו. פִּירֵשׁ רִש"י, יִצְחָק הִיָּה בּוֹכָה מִצָּרְתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֶבֶל לֹא הִיָּה מִתְאַבֵּל כִּי הִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי. וְלֹא רָצָה לְגַלוֹת לְיַעֲקֹב מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה (ב"ר פד כא), בְּדַפְרֵישְׁנָא לְעִיל (ראה רש"י פסוק א) לְעַנְיֵן מִי שֶׁחָרִים, וְשִׁתְּפוּ לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶן שְׂלֹא לְגַלוֹת הַדָּבָר, וְאִף־עַל־פִּי שֶׁכְּתוּב (תהלים קמו יט) מִגִּיד דְּבָרוֹ לְיַעֲקֹב, לֹא הִגִּיד מִפְּנֵי הַחָרָם. וּכְשִׁיבֵרֵדוּ לְמִצְרַיִם וּמִצְאוּהוּ חַי, אִזּוּ הַתִּירוֹ הַחָרָם וְשָׂרְתָה עֲלָיו שְׂכִינָה, בְּדַכְתִּיב (להלן מה כו) וְתַחֲיוּ רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, מִכֻּלֵּל דְּעַד הַשְּׂתָא לֹא שָׂרְתָה עֲלָיו שְׂכִינָה (תנחומא ב). וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְהוֹכִיחַ, כִּי בְּאֲשֶׁר הִקְהֵל מִסְבִּימִים בְּדָבָר אַחַד בְּכַח חָרָם וְיֵשׁ סִרְכָּן אַחַד מִהֶן, שְׂאִף־

דהיהא אליבא דרבי יהודה דאמר תאמוות נולדו עם השבטים וגו', וכן נראה מדכתיב (להלן מה ט) ושאוּל בן הנעניוּת], מכלל שהאחרות לא היו נעניוּת, אבּל אליבא דרבי נתניהו לא נצטרף לתרגם בת איש נעניוּת, גבר תגרא, אלא נעניוּת ממש. מִיָּהוּ קָשָׂא אֲלִיבָא דְרַבִּי יְהוּדָה, מִדְּאִמְרֵינָן (יומא ב) קָנִים אֲבָרְהֶם אָבִינוּ אֶפִּילֹו עֲרוּבֵי תְבִשְׁלִין, גַּם מִצְוֹת יְבוּם הָיוּ מְקִימִין בְּדַכְתִּיב (להלן לה ט) בֹּא אֶל אִשְׁתְּ אַחִיךָ וְיִבֶם אִתָּהּ, וְאִם כֵּן הִיאךָ הַשְּׂבָטִים נִשְׂאוּ אַחִיוֹתֵיהֶם, וְגַם יַעֲקֹב הִיאךָ נִשְׂא שְׁתֵּי אַחִיוֹת בְּחַיָּהּ. וְיֵשׁ לוֹמַר כִּי מֵאַחֵר שְׂלֹא נִצְטוּוּ עַל הַתּוֹרָה, אֶף־עַל־פִּי (שירדועה) [שִׁדְעוּהָ] בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ, מַה שְׁהָיָה רוֹצֵין הָיָה מְקִימִין וּמַה שְׁהָיָה רוֹצֵין הָיָה מְנַחֵין. וְהָאֵ דְאִמְרֵינָן בְּעֲרַבֵי פְּסָחִים (קט) שֶׁבְּסִדְעוּהָ שֶׁל צְדִיקִים לְעִתִּיד לְבוֹא נִתְּנִים כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרַךְ לְיַעֲקֹב, וְהוּא אוֹמֵר לֹא אֲבָרַךְ מִפְּנֵי שֶׁשְׂאִתִּי שְׁתֵּי אַחִיוֹת בְּחַיָּהּ, אֲלֵמָּא דְשְׂלֹא בְּהוֹגֵן עֲשָׂה. אֶפְשָׁר לוֹמַר דְּמִכְּל־

♦ יום רביעי כ' כסלו ♦

לח (א) וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו
וַיֵּט עַד־אִישׁ עַד־לְמִי וְשָׁמוּ חִירָה:

כ"ט - וַיְהִי בַעַת הַהוּא • לְמָה נִסְמְכָה פְּרָשָׁה זוֹ לְכָאן וְהַפְסִיק בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף? לְלַמֵּד שֶׁהוֹרִידוּהוּ אָחִיו מִגְּדֻלְתּוֹ, כְּשָׂאוֹ בְּצֵרֶת אֲבִיהֶם, אָמְרוּ: 'אִתָּה אָמַרְתָּ לְמַכְרוֹ, אֲלוֹ אָמַרְתָּ לְהַשִּׁיבוֹ - הֲיִינוּ שׁוֹמְעִים לְךָ'. וַיֵּט • מֵאֵת אָחִיו. עַד אִישׁ עַד־לְמִי • נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ.

(ב) וַיֵּרֶא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וְשָׁמוּ שׁוּעַ
וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

ב' וַיֵּרֶא תִּמְנָא בַּת גְּבֵר תִּמְנָא וְשָׁמָּה שׁוּעַ וְנִסְכָּה וְעַל לְוִתָּהּ:

כ"ט - פְּנַעֲנִי • תִּמְנָא (פסחים נ. ב"ר):

(ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר:

ג וַעֲדִיאֵת וַיֵּלֶדֶת בֶּר וַיִּקְרָא יָת שְׁמָה עֵר:

(ד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן:

ד וַעֲדִיאֵת עוֹד וַיֵּלֶדֶת בֶּר וַיִּקְרָא יָת שְׁמָה אוֹנָן:

(ה) וַתִּסֹּף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁלָּה
וַהֲיָה בְּכֹזֵב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ:

ה וַאוֹסִיפֶת עוֹד וַיֵּלֶדֶת בֶּר וַיִּקְרָא יָת שְׁמָה שִׁלָּה וְהָיָה בְּכֹזֵב בְּד לִידֶת יָתָהּ:

כ"ט - וַהֲיָה בְּכֹזֵב • שֵׁם הַמָּקוֹם, וְאוֹמֵר אֲנִי עַל שֵׁם שִׁפְסָקָה מְלֻדֶת נִקְרָא 'בְּזִיב', לְשׁוֹן: (ירמיה טו) "הִיֹּד תִּהְיֶה לִי כְמוֹ אֲכֹזֵב", (ישעיה נה) "אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִימִיו", דָּאֵם לֹא בֵּן, מַה בָּא לְהוֹדִיעַנוּ? וּבִבְרָאשִׁית רַבָּה' רְאִיתִי: "וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁלָּה וְגו'" פִּסְקָת.

(ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וְשָׁמָּה תָמָר:
וַיִּנְסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרָה וְשָׁמָּה תָמָר:

ו וַיִּנְסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרָה וְשָׁמָּה תָמָר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

בְּכֹזֵב וְגו'. פִּירוּשׁ, עַל בֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ שִׁלָּה, עַל שִׁפְסָקָה מְלֻדֶת, בִּי לְשׁוֹן שִׁלָּה וְלְשׁוֹן כְּזִיב אָחֻד, שֶׁהָרִי כְּתוּב אָחֻד אֹמֵר (מלכים ב' ד טו) אֵל תִּכְזֹּב בְּשִׁפְחָתְךָ, וְכְתוּב אַחַר אֵל תִּשְׁלָה בִּי (שם פסוק כח), וְכֹזֵב לְשׁוֹן הַפְּסָקָה הוּא, כְּמוֹ וְכְמוֹצָא מִיֵּם אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִימִיו (ישעיה נח יא). וּמִפִּי מוֹרֵי ז'ל שְׁמַעְתִּי, כִּי כָּךְ הָיָה מְנַהֵג, הוּא הָיָה קוֹרָא שֵׁם לְבָנוֹ רֵאשׁוֹן וְהוּא קוֹרָאָה שֵׁם לְבָנוֹ שְׁנִי, וְאֵם בֵּן מִן הַדִּין הָיָה לוֹ לִיהוּדָה לְקָרְאוֹ שֵׁם לְשָׁלִישִׁי, וְהוּא קָרָאָה לוֹ שֵׁם, בְּדִכְתִּיב וַתִּקְרָא. לְכָךְ הוֹצֵרֵךְ לֹאמֵר שֶׁהָיָה יְהוּדָה בְּכֹזֵב בְּלִדְתָּהּ אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמֵד לְקָרְאוֹ לוֹ שֵׁם, וְכֹזֵב שֵׁם מְקוּם: תוֹרָה ו

בִּי רְאָתָהּ בִּי גְדֹל שִׁלָּה, מִשְׁמַע שֶׁהָיָה בֵּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, הָרִי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, שָׁנָה לְלִידֶת פְּרִיץ הָרִי שְׁבַע עֶשְׂרֵה, וְאֶפִּילוֹ כִּי נֹאמֵר שֶׁלֹּא הָיָה פְּרִיץ בִּי־אֵם בֵּן שְׁבַע־שָׁנִים כְּשֶׁהוּלֵד חֲצֵרוֹן וְשָׁנָה מְלִידֶת חֲמוּל שֶׁהוּא הָיָה מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם, הָרִי מִפְּלִמְקוֹם תִּמְצָא עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, אֲלֵמָּא הָאִי וַיֵּרֶד קוֹדֵם מְכִירָה הוּא. וַיֵּשׁ לֹאמֵר דֵּהֲאִי בִּי גְדֹל שִׁלָּה לְעֵנִן בִּיאָה אִיתְמַר, בִּי בְּכָר הָיָה בֵּן תִּשְׁעָה שָׁנִים, וּבְדִתְנֵן בְּמִסְכַּת (נדרים) [נְדָה] (מ"ה) בֵּן תִּשְׁעָה יוֹם אָחֻד שְׁבָא עַל יְבִמְתּוֹ קִנְיָאָה, וְאֶמְרִינֵן בְּסִנְהֶדְרִין (ס"ט ע"י"ש) שֶׁהוּי הֲרֵאשׁוֹנִים מוֹלִידִים בְּנֵי שְׁבַע־שָׁנִים: תוֹרָה ב (ה) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שִׁלָּה וְהָיָה

לח (א) וַיֵּרֶד יְהוּדָה. דְּרָשׁוּ רַבּוּתֵינוּ ז'ל הוֹרִידוּהוּ מִגְּדוּלְתּוֹ מִפְּנֵי הַמְּכִירָה (תנחומא ישן יב). וְהִקְשָׁה רַבִּי אֲבָרְהָם בֵּן עֲזָרָא ז'ל, כִּי לֹא תִמְצָא מִן הַמְּכִירָה עַד שֶׁיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם בִּי־אֵם עֶשְׂרִים וְשָׁתִים שָׁנִים, שֶׁהָרִי יוֹסֵף בְּמְכִירְתּוֹ הָיָה בֵּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וּבֵן שְׁלֹשִׁים הָיָה בְּעֵמְדוֹ לְפָנֵי פְרָעָה, הָרִי מִן הַמְּכִירָה עַד כָּאן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה שָׁנִים, וְשְׁבַע־דְּשׁוּבַע וְשָׁנִים דְרָעַב, הָרִי עֶשְׂרִים וְשָׁתִים שָׁנָה, וּבְאוֹתָהּ שָׁנָה יֵרְדוּ לְמִצְרַיִם, [ו]מִשְׁנָשָׂא אוֹתָהּ יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי עַד שֶׁיֵּרְדוּ לְמִצְרַיִם תִּמְצָא יוֹתֵר, שֶׁהָרִי חָשׁוּב שָׁנָה לְלִידֶת עַר וְשָׁנָה לְלִידֶת אוֹנָן [ו]שָׁנָה לְלִידֶת שִׁלָּה [הָרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכְתִיב (פסוק יד)

(ז) וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמְתְּהוּ
וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה עַר בְּכוֹרָא דִיהוּדָה בִּיש קָדָם יְיָ
וְאִמִּיתָהּ יְיָ:
יְהוָה:

כש"י רע בְּעֵינֵי ה' • פְּרַעְתּוֹ שֶׁל אוֹנָן, מִשְׁחִית זָרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן: "וַיִּמְתְּ גַם־אֹתוֹ", כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עַר, מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן. וְלָמָּה הָיָה עַר מִשְׁחִית זָרְעוֹ? כִּדְּרֵי שְׂאֵל תַּתְּעַבֵּר וַיִּכְחִישׁ יָפִיָּה.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן כֹּה אֶל־אִשְׁתְּ אַחִיד וַיִּבְּם
אֹתָהּ וְהָקָם זָרַע לְאַחִיד:
כש"י וְהָקָם זָרַע • הִבֵּן יִקְרָא עַל שֵׁם הַמֵּת.

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִי הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא
אֶל־אִשְׁתְּ אַחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נִתְּן־זָרַע
לְאַחִיו:
כש"י וְשָׁחַת אֶרְצָה • דָּשׁ מִבְּפָנִים וְזוֹרָה מִבְּחוּץ (כ"ח).

יִבְכְּאִישׁ קָדָם יְיָ דִּי עֶבֶד וְאִמִּית אִף יְתָה:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כָּל־אֵלֶיךָ
אֲבִיד עַד־יִגְדַּל שְׁלָה בְנֵי כִּי אֲמַר פְּנֵי־יְמוֹת גַּם־הוּא
כְּאַחִיו וַתִּלְדְּ תָמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ:
יֵא וְאִמֶּר יְהוּדָה לְתָמָר כָּל־אֵלֶיךָ בֵּית אָבִיהָ כִּי אֲמַר פְּנֵי־יְמוֹת
דְּלָמָא יְמוֹת אִף הוּא כְּאַחִיהָ וְאִזְלַת תָּמָר
וַיִּתִּיבַת בֵּית אָבִיהָ:

כש"י כִּי אֲמַר וְגו' • כְּלוֹמַר, דּוֹחָה הָיָה אוֹתָהּ בְּקֶשׁ, שְׂאֵל הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׁיאָהּ לוֹ. כִּי אֲמַר פְּנֵי־יְמוֹת • מִחֻקֵּת הִיא זֹו שְׂיִמּוֹתוֹ אֲנִישִׁיָּהּ (יבמות לה) •

(יא) וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתֵּמֶת בַּת־שׁוּעַ אִשְׁתְּ־יְהוּדָה וַיִּנְחָם
יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֶאֱנוּ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדֵלְמִי
תִּמְנַתָּה:
כש"י וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֶאֱנוּ • וַיַּעַל תִּמְנַתָּה לְעַמֵּד עַל גִּזְזֵי צֶאֱנוּ.

(יב) וַיִּגְדַּל לְתָמָר לְאִמֶּר הִנֵּה חֲמִיד עֲלֶיהָ תִּמְנַתָּה לְגוֹ
צֶאֱנוּ:
יֵא וְאִתְחַזָּא לְתָמָר לְמִימֶר הָא חֲמִידָא סָלַק
לְתִמְנַתָּה לְמִיגִזְזֵי עֵנָה:

כש"י עֲלֶיהָ תִּמְנַתָּה • וּבְשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּרְדַּ שְׁמִשׁוֹן וְגו'", תִּמְנַתָּה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשְׁבַת: עוֹלִין לָהּ מִכָּאֵן, וַיִּוְרְדִין לָהּ מִכָּאֵן.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על־פי לקוטר־שיחות חלק י, עמוד 122 וְאִלֶּךְ - מִתּוֹךְ 'לְקוּרַת שְׁבַת')

עֲלֶיהָ וַיִּרְדֶּה בְּעִבּוּרָתָהּ

הִנֵּה חֲמִיד עֲלֶיהָ תִּמְנַתָּה: (לח, יג)
בְּשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר וַיִּרְדַּ שְׁמִשׁוֹן גו' תִּמְנַתָּה, בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשְׁבַת, עוֹלִין לָהּ מִכָּאֵן וַיִּוְרְדִין לָהּ מִכָּאֵן (לח, יג) וּבִפְרִיֹשׁ
(כ"ח)

יש לבאר זה בדרך הדרוש:

כאשר אדם מטפס ועולה בהר, אי-אפשר לו לנוח ולעמד במקומו אפילו לרגע אחד. כי מפיון שקהר הוא בשפוע, הרי אם יפסיק, עלול הוא לפול ולהסתכן חס-ושלום.

וכמו כן הוא בעבודת האדם לקונו - "מי יעלה בהר ה'", שאי-אפשר לאדם להסתפק במצבו ולנוח לרגע מעלייתו בקדש, כי בכל זמן ועת הרי הוא נמצא "בשפוע ההר" ואם ינוח לרגע מעלייתו, עלול הוא ליפול ולבוא לידי "ירידה" חס-ושלום. וזה רמז הפתוח בזה שאצל "תמנה", ד"בשפוע ההר היתה יושבת", לא כתוב לשון ישיבה ועמידה, אלא לשונות של עליה וירידה, כי "בשפוע ההר" גם עמידה במקומו ירידה היא. ובכל מצב שבו נמצא האדם, הרי הוא או בירידה או בעליה.

יד ואעדיאת לבושי ארמלותה מפה ואתפסיאת בעיפא ואתקנת ויתכת בפרשות עינין די על ארח תמנת ארי חזת ארי רבא שלח והיא לא אתיהיבת לה לאנתו:

(יד) וְתִסְרֹּ וְתִגְדְּלִי אֶלְמִנּוּתָהּ מֵעֲלִיָּה וְתִכְסֵּם בְּצַעֲרָה וְתִתְעַלֶּף וְתִשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דְּרָךְ תִּמְנַתָּה כִּי רָאִתָּה כִּי־גָדַל שִׁלָּה וְהוּא לֹא־נִתְנָה לִּי לְאִשָּׁה:

כ"ט - וְתִתְעַלֶּף • כִּסְתָה פְּנֵיהָ שֶׁלֹּא יִכִּיר בָּהּ. וְתִשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם • בְּפִתְחַת עֵינַיִם, בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים שֶׁעַל דְּרָךְ תִּמְנַתָּה. וְרַבּוּתֵינוּ דָרָשׁוּ: (סוטה) בְּפֶתַחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שָׁכַל עֵינַיִם מְצֻפּוֹת לְרֵאוֹתָיו. כִּי רָאִתָּה כִּי־גָדַל שִׁלָּה וְגו' • לְפִיכֵף הַפְּקִירָה עֲצָמָה אֲצֵל יְהוּדָה, שֶׁהִיְתָה מִתְאַוָּה לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בָנִים.

(טו) וְיִרְאָה יְהוּדָה וְיִחְשְׁבָה לִזְוָנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ: טו וְיִחְשְׁבָה יְהוּדָה וְיִחְשְׁבָה כְּנִפְקַת בְּרֵא אַרִי כְּסִיאת אֶפְהָא:

כ"ט - וְיִחְשְׁבָה לִזְוָנָה • לְפִי שִׁיּוֹשְׁבַת בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים. כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ • וְלֹא יָכַל לְרֵאוֹתָהּ וּלְהִפְרָהּ. וּמְדַרְשׁ רַבּוּתֵינוּ: "כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ", כְּשֶׁהִיְתָה בְּבֵית חַמִּיהָ הִיְתָה צְנוּעָה, לְפִיכֵף לֹא חָשְׁדָה.

(טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הִבְהִינָא אָבוּא אֵילַיְךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי בָלְתוּ הוּא וְהֵאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוּא אֵלַי:

כ"ט - וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ • מְדַרְשׁ שֶׁהִיָּה בָּהּ, נִטָּה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבְלִשׁוֹן לַע"ז דְּשִׁטּוּרֵנוּ"ר. הִבְהִינָא • הִכִּינִי עֲצָמָה וְדַעְתָּךְ לְכַף. כֹּל לְשׁוֹן 'הִבָּה' לְשׁוֹן הַזְּמָנָה הוּא, חוּץ מִמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְתַרְגְּמוֹ בְּלִשׁוֹן נְתִינָה. וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְּמָנָה, קְרוּבִים לְלִשׁוֹן נְתִינָה הֵם.

(יז) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי־עֵזִים מִן־הַצֹּאן וְהֵאמֶר אִם־תִּתֶּן עֲרֻבֹן עַד שְׁלַחְךָ:

יז וַאֲמַר אָנָּה אֲשַׁלַּח גְּדֵי בַר עֵזִי מִן עֲנָא וְאִמְרַת אִם תִּתֶּן מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח:

כ"ט - עֲרֻבֹן • מִשְׁכּוֹן.

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אֲשַׁלַּח גְּדֵי עֵזִים וְגו', וְהֵאמֶר אִם תִּתֶּן עֲרֻבֹן וְגו', וַיֹּאמֶר וְגו', וְהֵאמֶר חוֹתְמָךְ וּפְתִילְךָ וְגו', פִּירוּשׁ, טַבְעָתְךָ שֶׁאֵתָּה חוֹתֶם בָּהּ, וְקִדְשָׁה בְּטַבְעַת. וְתִימָא לְהַרְבֵּי רַבִּי מִשָּׁה וְכִי מַה הוֹעִילוּ הַקִּידוּשִׁין וְהָרִי צְרִיכִים עֲדִים, וְאֶפְּלוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים, כִּדְאִיתָּא בְּמִסְכַּת קִידוּשִׁין (סח). וַיֵּשׁ לֹמַר דְּמִסְתְּמָא אָדָם חָשׁוּב בִּיהוּדָה לֹא הִיָּה יוֹצֵא לְדָרְךָ

זו, מִיַּד שֶׁלַּח לוֹ הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִכַּבָּאֵל וְהַחֲזִירוּ, כְּתִיב הֲכֵא וַיֵּט אֵלֶיהָ, וְכְתִיב (במדבר כב ג) וַתֵּט לְפָנָי, מַה הָתָם עַל־יַדִּי מִלֶּאֱךָ הֲכֵא נָמִי עַל־יַדִּי מִלֶּאֱךָ (תנחומא ישן יז): תורה טז (טז-יח) וְהֵאמֶר אִם תִּתֶּן עֲרֻבֹן, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים שֶׁבֵּא עֲלֶיהָ בְּקִידוּשִׁין, וְכֵן מִפְּרָשִׁים מַה תִּתֶּן לִי כִּי תָבוּא אֵלַי, כְּלוֹמַר בְּמַה תִּקְדָּשְׁנִי, וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי

בְּפֶתַח עֵינַיִם. שְׁתַּנְּהָה פֶּתַח לְדַבְרֶיהָ, כִּדְאִיתָּא בְּמִסְכַּת סוֹטָה (א), שֶׁאִמְרָה יְתוּמָה אָנִי, פְּנוּיָה אָנִי. פִּירוּשׁ כְּשֶׁנִּשְׁאֲתִי לְבָנָיו (וּאֲנִי) [וְאִינִי] כְּלָתוֹ: תורה טז (טו) וְיִחְשְׁבָה לִזְוָנָה. וְכִי מַה אֵיכַפַּת לִיָּה, אֵלֹא בִּיקָשׁ לִילֵךְ לוֹ, נִשְׂאָה עֵינֶיהָ לְמִרוֹם וְאִמְרָה, רַבּוֹן הַעוֹלָמִים וְכִי לֹא אָנִי וְזָכָה לְהוֹצִיא חֶסֶם מִגּוֹפוֹ שֶׁל צַדִּיק

יח ואמר מה משכונא די אתן לך ואמרת
עזקתך ושושפך וחוטריך די בידך ויהב ליה
ועל לותה ועדיאת ליה:
(יח) וַיֹּאמֶר מֶה הָעֲרֹבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לְךָ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ
וּפְתִילְךָ וּמַטְרָךְ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ
וַתֵּהָר לֹו:

כ"ט - חתמך ופתילך • עזקתך ושושפך טבעת שאתה חותם בה, ושמלתך שאתה מתכסה בה. ותהר לו •
גבורים פיוצא בו, צדיקים פיוצא בו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 331)

טבעת שאתה חותם בה ושמלתך שאתה מתכסה בה (רש"י לה, יח) תמר רצתה להבטיח שיהודה יעמוד בדבורו. לכן
לא בקשה ממנו טבעת ושמלה סתם, שהם חפצים נפוצים, אלא את חותמו המיוחד ואת בגדו המיוחד (שלבש לאות
חשיבות) - "שאתה חותם בה... שאתה מתכסה בה".

יט ונתקם ותלך ותסר צעיפה מעליה ותלבש בגדי
אלמנותה:
(יט) וַתִּקֶּם וַתֵּלֶךְ וַתִּסַּר צְעִיפָהּ מֵעֲלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי
אֱלֻמְנוֹתֶיהָ:

יט ונתקמת ואללת ואעדיאת עיפה מנה
ולבישת לבושי ארמלותה:

כ וישלח יהודה את-גדי העזים ביד רעהו העדלמי
לקחת הערבון מיד האשה ולא מצאה:
(כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת-גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלְמִי
לְקַחַת הָעֲרֹבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצְאָהּ:

כ ושדר יהודה ית גדיא בר עזי בידא רחמה
עדלמאה למסב משכונא מידא דאתתא
ולא אשכחה:

כא וישאל את-אנשי מקמה לאמר איה הקדשה
הוא בעינים על-הדרך ויאמרו לא-היתה בזה
קדשה:
(כא) וַיִּשְׁאַל אֶת-אֲנָשֵׁי מְקָמָהּ לֵאמֹר אֵיךָ הַקֹּדֶשֶׁה
הוּא בְּעֵינַיִם עַל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא-הִיְתָה בְּזֶה
קֹדֶשֶׁה:

כא ושאל ית אנשי אתרה למימר לאן
מקדשתא היא בעינין על ארשא ואמרו לית
הכא מקדשתא:

כ"ט - הקדשה • מקדשת ומזמנת לזנות.

כב וישב אל-יהודה ויאמר לא מצאתיה וגם אנשי
המקום אמרו לא-היתה בזה קדשה:
(כב) וַיָּשֶׁב אֶל-יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצְאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי
הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא-הִיְתָה בְּזֶה קֹדֶשֶׁה:

כב ותב לות יהודה ואמר לא אשכחיתה
ואף אנשי אתרא אמרו לית הכא
מקדשתא:

כג ויאמר יהודה תקח-לה פן נהיה לבזו הנה
שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה:
(כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח-לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז הַנֶּהָה
שֶׁלַּחֲתִי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מָצְאתָהּ:

כג ואמר יהודה תסב לה דילמא נהי לחוף
הא שדרית גדיא הדין ואת לא אשכחתה:

כ"ד - תקח-לה • יהיה שלה מה שבגדה. פן נהיה לבזו • אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי
מה עלי לעשות עוד לאמת דברי. הנה שלחתי הגדי הזה • לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים
שהטביל פתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (כ"ד).

כד ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר
זנתה תמר פלתך וגם הנה הרה לזנוגים ויאמר
יהודה הוציאה ותשרף:
(כד) וַיְהִי כַּמֶּשֶׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַּד לְיְהוּדָה לֵאמֹר
זָנְתָה תָמָר פִּלְתְּךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזִנוּגִים וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה הוֹצִיָּאָהּ וַתִּשְׂרַף:

כד והיה בתלות ירמיה וירמיהא ואתחנא ליהודה
למימר וניאת תמר פלתך ואף הא מעדיא
לזנותא ואמר יהודה אפקיה ותתוקד:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בלא שנים, רעהו ואחר עמו, כמו
תלמיד חכם (ראה ויק"ר כו ז), וקדשה
בפניהם. ואם תאמר ואכתי היאך
הועילו הקדושים, והלא לא מסר לה
הטבעת אלא בתורת משכון, ואמרינן
בקדושים (ט) קדשה בפרוטה והביא
משכון עליה, אינה מקודשת. ויש
לומר שהקנה לה הטבעת באותה שעה

לגמרי, אמנם לאחר מכן התנה עמה
שלא שולח גדי עזים שתחזיר לו
הטבעת, בן נראה לי: תורה יט

כַּמְשָׁלֶשׁ הַחֲדָשִׁים • (גדה מג) רבו של ראשון ורבו של אחרון ואמצעי שלם, וישון "כמשלש חדשים", כהשתלש החודשים, כמו: (אסתר ט) "ומשלוח מנות", "משלח ידם", וכן תרגם אונקלוס: 'בתלות ירחיא'. הרה לזנונים • שם דבר: מעברת, כמו "אשה הרה", וכמו: "ברה בחמה". ותשרף • אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר: בתו של שם היתה, שהוא כהן, לפיכך דנוה בשרפה.

~ נקודות משיחות קורש ~ (משיחת ש"פ מקץ וש"פ וארא תשכ"ח)

אדמו"ר הזקן פוסק להלכה, "שלא נאמר את אביה היא מחללת אלא כשיזנתה בעדים והתראה וכשהעידו בפני סנהדרין". לפי זה מתעוררת השאלה: כיצד דנו את תמר לשרפה כבת כהן? הרי עונש זה מגיע לה רק מפני ש"את אביה היא מחללת", ואילו אצל תמר לא היו כלל עדים והתראה, ולא מסירת עדות בפני סנהדרין?

קושי זה מבהיר רש"י על-ידי הוספת המלים "אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר": אפרים מקשאה נוקט בשיטתו, שאף פאשר הקשר רחוק ביותר (במצויאות, בזמן או בענין) עדין הוא קיים, ולכן אף פאשר זינתה שלא בעדים וכו', בכל זאת "אביה היא מחללת", ולכן נפסק דינה – "הוציאה ותשרף".

על הפסוק "הוציאה ותשרף" נאמר בספר הזהר "בשלהובי טיהרא בגלותא" (=בשלהבת טהרה על-ידי הגלות). שעל-ידי ירידת הנשמה, הנקראת "בת איש כהן", לגלות – "הוציאה בגלותא", וכן על-ידי ירידתה למטה בגוף, אפילו בזמן שבית המקדש קיים, היא מתעוררת "בשלהובי טיהרא" – "ותשרף", ברשפי אש האהבה לקב"ה, הנקרא "כהן".

ואינו מובן: כיין שהנשמה כבר נמצאת במצב של "הוציאה", היא יצאה מבית אביה, כיצד היא יכולה להתעורר באהבה ברשפי אש? ההסבר על-כף הוא: "אפרים מקשאה משום רבי מאיר" – כיין ששורש הנשמה הוא מהקדוש-ברוך-הוא, הרי על-אף כל השינויים והירידות שיחולו בה, עד כדי "הוציאה", היא נשארת תמיד "בת כהן", ומתעורר אצלה רגש של "ותשרף".

לפי זה מובן גם הדיוק בלשון הפסוק "ויאמר יהודה הוציאה ותשרף":

הנשמה שלמטה נמצאת בכל זאת במצב של "הוציאה" – בגלותא, וכדי שיתעורר אצלה הענין של "ותשרף" צריך להתגלות בה עצם הנשמה שאיננו בגלות, ולפיכך זקוקים לדרגת "יהודה", לעבודה של הודאה וקבלת עול המגיעה לעצם הנשמה ומגלה זאת גם בנשמה שבגוף.

בכך יובנו שתי ה"סברות ההפוכות" שהיו לגבי תמר: בתחילה סברו שמפני ש"זנתה תמר פלתי" צריך להיות דין של "הוציאה", כפירוש הזהר – בגלותא. ולאחר מכן יצאה בקשר למעשה תמר זה עצמו בת-קול "ממני ומאתי יצאו הדברים... להעמיד מלכים בישראל", שהמעשה נגרם כדי שילד פרוץ וכו' ועד משיח, שענינו גאולה.

ההסבר לכך הוא: תכלית הגלות "מפני חטאינו" היא כדי שעל-ידי בירור וזיכוף חשכת הגלות יתגלה יתרון האור בגאולה העתידה.

ולפיכך, למרות שבתחילת הענין נחשבה פעולתה של תמר למעשה שלילי, שתוצאתו צריכה להיות "הוציאה בגלותא", הרי שלאחר העבודה של יהודה, עבודת ההודאה הגורמת לכך שעל-ידי הגלות (הוציאה) מתעוררים "הצמאון והאהבה בחילא יתיר" ("ותשרף") – אז מתגלה ש"ממני ומאתי יצאו הדברים... להעמיד מלכים בישראל", שיש בכך מלכתחילה פונה עליונה, שמכך יולד פרוץ וכו' ועד "עלה הפורץ לפניהם", שיפרוץ את כל הגבולות, אפילו את ההגבלות שהיו בזמן הבית, וכן לפני ירידת הנשמה למטה – יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מעשה אלא כדי לרדות ישראל. ומיהו קשיא, כיון [דבתו] של שם היתה, אם כן מאי האי דכתיב לעיל (פסוק יא) שבי אלמנה בית אביה, והרי בשתחשוב שנותיו של שם תמצא שכבר מת, והתם במסכת סוטה (י) משמע הכי, דמסיק דאמרה לו תומה אני פנויה אני. ונראה לי בבית אביה קרי נמי לאחר מיתת אביה: תורה כה

בשריפה (כ"ד פה י). ותימא שלא היו עדים והתראה בדרך. ותיירץ הרב יוסף מארץ ישראל, דדור פרוץ היה [לכך] חיבוה, כדי לעשות סייג לתורה, כדאמרינן בסנהדרין פרק נגמר הדין (מ), תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר בית דין מכין ועונשין שלא מן הדין וכו', וכן יהושע שהרג עכו, ומסיק תלמודא (ראה סנהדרין מד) דלא עשה בה

(כד) זנתה תמר בלתי. למה הוצרך לומר אחר כן וגם הנה הרה לזנונים. ושקמא יש לומר שלא היו דנין באותה פרק בזנות בלא הריון. דבר אחר, שלא היו דנין אלא בשמונה לשני בני אדם:

הוציאה ותשרף. אמר אפרים מקשאה, תמר בתו של שם היתה, שהיה כהן, ובת כהן שזינתה היא

כה היא מתפקא והיא שלחת לחמוהא למימר לגבר די אלין דילה מנה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע פצן למן עזקתא ושושפא וחוטרא האלין:

(כה) הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה ותאמר הפרגא למי החתמת והפתילים והמטה האלה:

כז"ל הוא מוצאת • לישרף • והיא שלחה אל-חמיה • לא רצתה להלבין פניו ולומר: 'ממך אני מעברת', אלא 'לאיש אשר אלה לו', אמרה: 'אם יודה מעצמו, יודה. ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו'. מכאן אמרו: 'נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים'. הפרגא • אין 'נא' אלא לשון בקשה: 'הפרגא בוראך ואל תאבד שלש נפשות'.

כו ואשתמודע יהודה ואמר זכאה מני מעדיא ארי על פן לא יהבמה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למידעה:

(כו) ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני פיעל-פן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה:

כז"ל צדקה • בדבריה • ממני • היא מעברת. ורבותינו זכרונם-לברכה דרשו שיצאה בת קול ואמרה: 'ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה צנועה בבית חמיה, גורמי שיצאו ממנה מלכים, ומשכט יהודה גורמי להעמיד מלכים בישראל'. פיעל-פן לא-נתתיה • כי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני. ולא-יסף עוד • יש אומרים: 'לא הוסיף', ויש אומרים: 'לא פסק', וחברו גבי אלדד ומידד: 'ולא יספו', ומתרגמין: 'ולא פסקו'.

כו והנה בעדן דמילדה והא תימין במעהא:

(כו) ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:

כז"ל בעת לדתה • ובכרקה הוא אומר: 'וימלאו ימיה לדת', להלן למלאים, וכאן לחסרים. והנה תאומים • מלא, ולהלן: 'תומים', חסר. לפי שהאחד רשע, אכל אלו שניהם צדיקים.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

משה, הרי אין קידושין תופסין בכלתו, ולפי מאי דמסיק במסכת סוטה (י) תומה אני, ניהא. וגם שם פירש רש"י תומה אני וקידושי בנה אין קידושין, כי אפילו ממאנת בו עתה, ונמצא שלא היתה בלתו. ולהא ניהא נמי דברי המפרשים (שם ע"ג) ולא יסף עוד לדעתה, לא פסק מלבוא עליה. ונראה לי דהך שיטה אתיא כמאן דאמר (ט"ה כ"ג) אפילו בנה מורקב על כתפה יכולה למאן. דבר אחר, צדקה ממני, אפילו אם היתה מעוברת לא נתחייבה דין בת כהן, דבית דינו של שם גורו דוקא על עכו"ם הבא על בת ישראל, ולא על ישראל הבא על בת ישראל, וכן איתמר בעבודת-ה' פרק אין מעמידין (ט"ו) ונות, בית דינו של שם גורו וכו'. תורה כו

לנות מחמיה. ויש לומר שפך הנה דרפן, כי כאשר לא הנה אחים למת, הנה הקרוב יותר מייבם, והכי קאמר, צדקה ממני פי על פן לא נתתיה לשלה בני, ועלי הנה ליבם, שלא ראיתי שיעשה שלה היבום. ובשעה שאמר יהודה צדקה ממני, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא אתה הצלת ארבע נפשות, שלש מאש ואחד מן הבור, חירף שאציל בניה אחד מן הבור ושלשה מן האש, שנאמר (דניאל א ט) (ויהיו שם) [ויהי בהם] מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה, מבני חזקיה לא נאמר אלא מבני יהודה, דניאל מן הבור, חנניה מישאל ועזריה מן האש (תחומא יש שם). דבר אחר, צדקה ממני, ממני היא הרה ובקידושין באתי עליה כדפרישית לעיל (פסוק יז), ולא בנות. וקשה להרב

(כו) ויאמר צדקה ממני. לא כמדת הקדוש-ברוך-הוא מדת בשר ודם, אדם בא לפני הדיין אם הוא מודה בפשעו הורגו, אבל הקדוש-ברוך-הוא ומודה ועוב ירחם (משלי כח ט). ומיד שראה ראובן שיהודה הודה, עמד הוא והודה על בלבול יצועי אביו, ונהו שאמר אליפו לאיוב אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם (איוב טו יח), אלו יהודה וראובן, ולפיקר להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר (בתוכה) [בתוכם] (שם פסוק ט), ונהו כשבכרם משה רבינו עליר-השלום, שאין הפסקה ביניהם, שנאמר (דברים לג א-ב) וחי ראובן ואל ימת וכו', וזאת ליהודה [ויאמר] שמע וכו', הרי לא עבר זר בתוכם (תחומא יש ט): צדקה ממני. פירוש, כתרגומו, ממני הרה. ותימה, דאדרבא ונות גדול הוא

(כח) וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמַּיִלֶדֶת וַתִּקְשָׁר
עַל־יָדוֹ שְׁנֵי לְאָמָר זֶה יֵצֵא רֵאשֹׁנָה:

כ"ט • וַיִּתֵּן יָד • הוֹצִיא הָאָחִיד יָדוֹ לַחֹזֵן, וּלְאַחַר שֶׁקָּשְׂרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנֵי, הִחֲזִירָהּ •

(כט) וַיְהִי כִּמְשֻׁב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אָחִיו וַתֹּאמֶר
מִה־פְרָצָתָ עַל־יָד פָּרֵץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֵץ:

כ"ט • פְּרָצָתָ • חִזְקָתָ עַל־יָד חִזָּק •

(ל) וְאַחַר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
זָרַח:

כ"ט • אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנֵי • אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת פֶּאֶן, כְּנֶגֶד אַרְבַּעַת חַרְמֵי שְׁמַעַל עֶכָן שֵׁיִצָּא מִמֶּנּוּ. וַיֵּשׁ
אוֹמְרִים: כְּנֶגֶד ד' דְּבָרִים שֶׁלְקַח: אֲדָרַת שְׁנַעַר, וְשִׁפְי חֲתִיכוֹת כְּסָף שֶׁל מֵאֲתִים שֶׁקְלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (כ"ח) •
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח • עַל שֵׁם זָרִיחַת מְרֵאִית הַשְּׁנֵי •

♦ יום חמישי כ"א כסלו ♦

לט (א) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פּוֹטִיפָר סָרִיס
פְּרֹעֵה שַׂר הַמַּבְחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים
אֲשֶׁר הוֹרְדֵהוּ שָׁמָּה:

כ"ט • וַיּוֹסֶף הוֹרֵד • חוֹזֵר לְעִנְיָן רֵאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁהַפְּסִיק בּוֹ כְּדֵי לְסַמֵּךְ רִידָתוֹ שֶׁל יְהוָה לְמַכִּירָתוֹ שֶׁל
יוֹסֵף, לומר לך שֶׁבְשִׁבִילוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ. וְעוֹד, כְּדֵי לְסַמֵּךְ מַעֲשֵׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָר לְמַעֲשֵׂה תָמָר,
לומר לך, מִה זֶה לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֵף זֶה לְשֵׁם שְׁמַיִם, שֶׁרֵאֲתָה בְּאַצְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלָּה שְׁעֵתִידָה לְהַעֲמִיד בְּנִים
מִמֶּנּוּ, וְאֵינָה יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבֵּתָהּ •

(ב) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרַיִי:

כ"ב וַיְהִי מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָה דִּי יוֹסֵף וְהוּא גְבַר
מְצַלַּח וְהוּא בְּבֵית רַבּוּנָה מְצַרְאָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ב) וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף. מְדַרְשׁ, לֵאמֹר
כְּמִדַּת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִדַּת בְּשֵׁר-
וְדָם, מִדַּת בְּשֵׁר-וְדָם כֹּל זְמַן שֶׁאֲהוּבֵו
בְּגִדוּלָה הוּא מְצוּי אֶצְלוֹ תָמִיד, יָרַד
מִגְּדוּלָתוֹ הוּא מְשַׁלֵּיכוֹ אַחַר גּוֹו,
וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ כֵן, כִּי הֵיחָד
עִמּוֹ בְּגִדוּלָתוֹ וּבִירִידָתוֹ, בְּבֵית הַמִּצְרַיִ

לְהוֹרִיד אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם. מִשָּׁל לְפָרָה
שֶׁרָצוּ לְהַכְנִיסָהּ לְמִקְוֵינָן וְלֹא רָצְתָה,
מִה עָשׂוּ, לְקַחוּ וְלָדָה וְהַכְנִיסוּהוּ לְשֵׁם
בְּפִנְיָהּ, אֵף הִיא רָצְתָה מִיָּד וְנִכְנְסָה
אֲחֵרָיו. כִּף כְּשֶׁהוֹרֵד יוֹסֵף נִכְנְסוּ אֲחֵרָיו,
לְקַיִם גְּזֵירַת הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא רֵאשׁוֹן בֵּינָם
פ"ב: תורה ב

לט (א) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִם. וְקוֹדֵם
רִידָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף יָרַד יְהוָה, לְהַתְקַיֵּם
גּוֹאֵל אֲחֵרוֹן זֶה מְלַךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁיֵּצֵא
מִפְּרֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לח א) וַיִּרַד יְהוָה
יג"ו (תנחומא ישן יא):
הוֹרֵד. 'יָרַד' לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הוֹרֵד,
לְקַיִם גְּזֵירַת הַמְּקוֹם לְגַלְגַּל הַדָּבָר

(ג) וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוּה אֵתָו וְכָל אֲשֶׁר־הוּא עֲשָׂה
יְהוּה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:
כ"ט"א • כִּי ה' אֵתָו • שָׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו (כ"ה).

(ד) וַיִּמְצָא יוֹסֵף תֵּן בְּעֵינָיו וַיִּשְׂרַת אֵתָו וַיַּפְקְדֵהוּ
עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:
כ"ט"ב • וְכָל־יִשְׁלֹו • הָרִי לְשׁוֹן קָצֵר, חֶסֶר 'אֲשֶׁר'.

(ה) וַיְהִי מֵאִזְ הַפְּקִיד אֵתָו בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר
יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יְהוּה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בְּגַלְלַל יוֹסֵף
וַיְהִי בְרַפְתַּ יְהוּה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבִשְׂדֵה:
ה' הַיְהוּה מַעֲדָן דְּמַנִּי יְתֵה בְּבֵיתָה וְעַל כָּל דֵּי
אֵית לָהּ וּבְרִיךְ יְיָ יְתֵ בֵית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף
וַהֲוֵה בְּרַפְתָּא דְּיְיָ כָּכָל דֵּי אֵית לָהּ בְּבֵיתָא
וּבְחַקְלָא:

(ו) וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹו בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֵתָו
מֵאִמּוֹמָה כִּי אִם־הִלְחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף
יִפְה־תָאֵר וַיִּפֶּה מְרָאָה:
וַיִּשְׁבַּק כָּל דֵּי לָהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלֹא יָדַע
עַמְהָ מַדְעָם אֲלֵהִין לְחַמָּא דֵּי הוּא אֹכֵל
וַהֲוֵה יוֹסֵף שְׁפִיר בְּרִינָא וְנָאִי בְּחִזּוּא:

כ"ט"ג • וְלֹא־יָדַע אֵתָו מֵאִמּוֹמָה • לֹא הָיָה נוֹתֵן לְבוֹ לְכֹלֵם • כִּי אִם־הִלְחֵם • הִיא אֲשֶׁתוֹ, אֲלֵא שְׂדֵבֵר בְּלִשׁוֹן
נִקְיָה • וַיְהִי יוֹסֵף יִפְה־תָאֵר • בִּינֹן שְׂרָאָה עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל, הַתְּחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ וּמְסַלֵּס בְּשַׁעְרֵוֹ. (כ"ה) אָמַר
הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'אֲבִיךָ מֵתָאֵבֵל, וְאַתָּה מְסַלֵּס בְּשַׁעְרֶךָ? אֲנִי מְגַרָה בְּךָ אֶת הַדֵּב', מְיָד:

♦ יום שישי כ"ב כסלו ♦

(י) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֵׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו
אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׂכַבְהָ עִמּוֹ:
כ"ט"ד • וַתֵּשֵׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו וְגו' • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחַר", סְמוּךְ.

בְּבֵית בִּימֵי הַחוּרָף, וּבִשְׂדֵה בִימֵי
הַקִּיץ, וְכֵן אוֹמֵר בְּסֵדֶר עוֹלָם (פ"א) שֶׁלֹּא
הָיָה יוֹסֵף עֹבֵד בְּבֵית אֲדֹנָיו כִּי־אִם
שָׁנָה אַחַת, בֵּית וְשָׂדֵה, וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר
שָׁנִים הָיָה בְּבֵית הַסְּהָר: תוֹרָה ו'
(ו) כִּי אִם־הִלְחֵם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל
וְגו'. בְּפֶרֶשֶׁת וַיְהִי מִקֵּץ (לֵהֲלֹן מִג' ל"ב) כִּי
לֹא יוֹכְלוֹן הַמִּצְרָיִם לֶאֱכֹל וְגו'. וְלִקְמֹן
(פסוק ט) בְּשֶׁאֱמַר וְלֹא חָשָׂה מִמְּנֵי מֵאִמּוֹמָה
כִּי־אִם אוֹתָךְ וְגו', לֹא חָשַׁשׁ לְהוֹכִיר
הַלְחָם: תוֹרָה ז'

הַנִּיחָם בְּלֵם וְהִלָּךְ לוֹ אֲצֵל הַקֶּטֶן, לְפִי
שְׁהִיָה תֵשׁ בַּח וְצִרִיךְ סִיוַע יוֹתֵר מִכָּלֵם.
וְעוֹד מִשָּׁל לְאָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה
חֲמוּרִים טְעוּנִין וְיֵן בְּרִשׁוֹת הֶרְבִּיבִים,
נִכְנַס אַחַד מֵהֶם בְּבֵית (עֵבֶר"ם)
[עֲבוּדֵה־וְנָרָה], הַנִּיחַ כָּל חֲמוּרָיו וְהִלָּךְ
אַחַר אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס בְּבֵית (הֵעֶבֶר"ם)
[עֲבוּדֵה־וְנָרָה] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְנַסֵּף הַיֵּין,
כֵּךְ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הָיָה עִם יוֹסֵף
בְּבֵית הַמִּצְרִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמֶּנְעֻשָׁיו
(כ"ד פ"ד): תוֹרָה ג'
(ה) בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּבֵית וּבִשְׂדֵה.

הָיָה עִמוֹ, וּכְשֶׁהָיָה רֹאשׁ וּמִשְׁנֵה לְמִלְךְ
גַּם שָׁם הָיָה עִמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי ה' אֵת
יוֹסֵף, וְכֵן בְּבֵית הַסְּהָר וַיְהִי ה' אֵת יוֹסֵף
וַיֵּט אֵלָיו הַסֵּד (פסוק כ"א) (רֹאשׁ תַּחֲנוּמַי יֵשׁ טו).
וְכִמוֹ כֵּן מִדַּת יוֹסֵף אֵינֹו כְּשֶׁאֵר בְּנֵי
אָדָם, שֶׁהָרִי אָדָם עֲנִי יָרָא אֶת אֱלֹהִים,
אֲבָל הָעֲשִׂיר אֵינֹו יָרָא, אֲבָל יוֹסֵף בְּבֵית
אֲדוֹנָתוֹ אָמַר וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הִרְעָה
הַגְּדֹלָה וְגו' (פסוק ט), וּכְשֶׁהָיָה מִלְךְ אָמַר
אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרָא (לֵהֲלֹן מִב' י"ח). דְּכָר
אַחַר, וַיְהִי ה' אֵת יוֹסֵף, מִשָּׁל לְאָדָם
שְׁהִיוֹ לוֹ עֲשָׂרָה בָּנִים בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת,

ח וְסָרִיב וְאָמַר לִנְתַּת אֶתֶּת רְבוּנָהּ הָא רְבוּנִי
לֹא יָדַע עֲמִי מָה דְּבִבִּיתָא וְכָל דִּי אֵית לָהּ
מָסַר בִּידֵי:

ט ליתוהי רב בביתא הדין מני ולא מנע מני
מדעם אלהין תיף בדיל את אתתה ואכדין
אעביד בישתא רבתא הדי ואחוב קדם יי:

י וְהָיָה כִּד מְלִילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא
קָבִיל מִנָּה לְמִשְׁכַּב לְנֶתֶת לְמַהְרֵי עִמָּה:

(ח) וַיִּמָּאן וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֲנָן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע
אֶתִּי מִה־בַּבַּיִת וְכָל אֲשֶׁר־יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדִי:

(ט) אֵינְנו גְּדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חֲשַׁךְ מִמֶּנִּי
מֵאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בְּאִשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאוֹךְ
אֵעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטְאתִי לְאֱלֹהִים:
כ"ט - וְחָטְאתִי לְאֱלֹהִים • בְּנִי נָח נִצְטוּו עַל הַעֲרִיּוֹת.

(י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ
לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ לְהִיּוֹת עִמָּה:

כ"ט - לְשֹׁכֵב אֶצְלָהּ • אֶפְלוּ בְּלֹא תִשְׁמִישׁ. לְהִיּוֹת עִמָּה • לְעוֹלָם הַבָּא.

יא וְהָיָה כִּיּוֹמָא הַדִּין וְעַל לְבִיתָא לְמַבְדַּק
בְּכַתְבֵּי חֲשַׁבְנָה וְלִית אַנְשׁ מְאָנְשֵׁי בֵיתָא
תַּמָּן בְּבִיתָא:

(יא) וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתּוֹ
וְאִין אִישׁ מְאָנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבַּיִת:

כ"ט - וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה • כְּלוּמַר: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מִיְחַד' (תנחומא) יוֹם צָחוּק, יוֹם אִיד שְׁלֵהֶם, שְׁהֲלָכוּ
כָּלָם לְבֵית עֲבוּדַת אֱלִילִים, אָמְרָה: 'אִין לִי יוֹם הַגּוֹן לְהִזְקַק לְיוֹסֵף כִּהְיוֹם הַזֶּה', אָמְרָה לְהֶם: 'חֹלָה אָנִי
וְאִינִי כְּלָה לִילָךְ'. לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶתּוֹ • רַב וּשְׂמוּאֵל, חַד אָמַר: 'מְלֶאכֶתּוֹ מִמֶּשׁ', וְחַד אָמַר: 'לַעֲשׂוֹת צָרְכֵי
עִמָּה אֶלָּא שְׁנָרְאִית לוֹ דְּמוֹת דְּיוֹקְנֵי שְׁל אַבְרָהָם וְכוּ'', כְּדָאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לז).

יב וְהִתְפַּשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמַר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ
בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

(יב) וְהִתְפַּשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמַר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ
בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

יג וְהָיָה כִּד חֲזַת אַרְי שְׂבָקָה לְלִבּוּשָׁה בְּיָדָהּ
וַעֲרַק לְשׂוּקָא:

(יג) וַיְהִי כִּרְאוּתָהּ כִּי־עָזַב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם הַחוּצָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

לְכָל הַפְּרִיּוֹת, ה' אֶהָב צְדִיקִים (שם).
הַרְיִנִי מוֹכֶרֶת אוֹתָךְ בְּאַרְץ רְחוֹקָה, ה'
שֹׁמֵר אֶת גְּרָיִם (שם פסוק ט) (אבות דר"ג פט"ז
ה"ג). כִּיּוֹן שְׂרָאָתָה כְּךָ אָמְרָה לְחַבְשׁוֹ
בְּבֵית הָאֶסּוּרִין, וְאֶלְמָלֵא הַכּוּמְרִין
שְׁדַנְדוּו לְזִכּוֹת כְּמוֹ שְׂאֶפְרָשׁ בְּפִרְשֵׁת
וַיִּגָּשׁ בְּעֶזְרַת ה' (ראה הדר זקנים להלן מז כב)
הָיָה דְּנִין אוֹתוֹ בְּכָל אֵלוֹ:
וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחוּצָה, אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא בְּזִכּוֹת וַיֵּנֶם, בְּחִינָה שְׁהִיָּם
יְנוּס מִפְּנֵי אַרְוֹן שְׁלֵף, וְהוּא שְׂאֶמַר
הַכְּתוּב (תהלים קיד ג) הִיָּם רָאָה וַיֵּנֶם, מָה
רָאָה, אַרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף (תנחומא ט, נשא
ל: תורה יג

אָמְרָה לוֹ, לְמָה אֵין אַתָּה שׁוֹמֵעַ לִי,
וְלֹא אֵשֶׁת אִישׁ אָנִי וְאֵין אִישׁ יוֹדֵעַ בְּנֹג,
אָמַר לָהּ, אֶפִּילוֹ הַפְּנוּיּוֹת שְׁלָכְם
אֶסּוּרוֹת לָנוּ, נְשׂוּאוֹת לֹא כְּל־שָׁבֹן,
מְשָׁל (לעכ"ם) [לְנִכְרִי] שְׂאֶמַר
לִישְׂרָאֵל בֹּא לְאָכּוּל עִמִּי וְאִנִּי מְאִכִּילְךָ
יָפָה בֶּשֶׁר חֲזִיר שָׁמֹן, אָמַר לוֹ, רִיקָה
אֶפִּילוֹ בֶּשֶׁר שְׁחוּטָה שְׁלָכְם אֶסּוּר לָנוּ,
בֶּשֶׁר חֲזִיר לֹא כְּל־שָׁבֹן (תנחומא ח). כִּיּוֹן
שְׂרָאָתָה כְּךָ אָמְרָה לוֹ אִם אֵינְךָ שׁוֹמֵעַ
לִי הַרְיִנִי חוֹבֶשֶׁת בְּבֵית הָאֶסּוּרִים, אָמַר
לָהּ ה' מַתִּיר אֶסּוּרִים (תהלים קמו ז). הַרְיִנִי
מַעֲנַת עֵינַיְךָ, אָמַר לָהּ ה' פִּקֵּחַ עֵרְוִים
(שם פסוק ח). הַרְיִנִי בּוֹרְתַת קוּמְתָךְ, אָמַר
לָהּ ה' זָקַף כְּפוּפִים (שם). הַרְיִנִי מִשְׁנִיאָךְ

(יב) וְהִתְפַּשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ. מְדַרְשׁ,
אֶלְמָלֵא שְׂכָתוּב בְּאִשָּׁה (ספ"ט כח) לְבָה
אֶסּוּרִים יְדִידָהּ, הִיָּתָה תּוֹפֶשֶׁת אָדָם
בְּשׂוּק, שְׁהָרִי בְּצַנּוּעוֹת שְׂבָאוּמוֹת כְּתִיב
כִּיּוֹן וְהִתְפַּשְׁהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמַר שְׂכָבָה
עִמִּי (תנחומא ח). וּשְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ הִיָּתָה
מִתְגַּרְהּ בּוֹ, שְׁנַאֲמַר (פסוק י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ
אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם, וְאִין יוֹם יוֹם אֶלָּא
שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֲדָשׁ, שְׁנַאֲמַר (אסתר ג ז) מִיּוֹם
לְיוֹם וּמַחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ שְׁנַיִם עֶשֶׂר.
וּכְשֶׁהִיא בָּאָה לְדַבֵּר, הִיָּה מְרַכִּין רֵאשׁוֹ
וְכּוּבֵשׁ פְּנֵיו בְּקַרְקַע, וְהִיא עֲשֶׂתָה לוֹ
מַעֲשָׂה שֶׁל בְּרוּל תַּחַת זְקָנוֹ שְׁלֵא יוּכַל
(להררים) [לְהַרְפִּין] שְׁנַאֲמַר (תהלים קה יח)
עֲנוּ בְּכָכֶל רַגְלֹו בְּרוּל בָּאָה נִפְשׁוֹ.

(יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיאוּ לָנוּ אִישׁ עֲבָרֵי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:

כ"י – ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה: "הביא לנו", ולא פירש מי הביאו, ועל בעלה אומרת כן. עברי. (כ"ה) מעבר הנקר, מבני עבר (ספרים אחרים: מעבר הנקר).

(טו) וַיְהִי כַשְׁמֹעוֹ כִּי־הִרְיַמְתִּי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּגַּם וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

(טז) וַתִּנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדָנָיו אֶל־בֵּיתוֹ: כ"י – אדניו. של יוסף.

(יז) וַתִּדְבַר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הַעֲבֵד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הִבֵּאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי: כ"י – בא אלי. לצחק בי, העבד העברי אשר הבאת לנו.

(יח) וַיְהִי כִּהְרִימִי קוֹלִי וְאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּגַּם הַחוּצָה:

(יט) וַיְהִי כַשְׁמֹעַ אֲדָנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ וַיַּחַר אַפּוֹ:

כ"י – ויהי כשמע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה: 'בדברים האלה עשה לי עבדך', ענייני תשמיש כאלה.

(כ) וַיִּקַּח אֲדָנָיו יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַפַּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֶסְרִי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שֵׁם בְּבֵית הַפַּהַר:

דעת וקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יט) בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה וגו'. פירש רש"י, בשעת תשמיש אמר[ה] לו כן. ותיממה להרב משה, דבמסכת סוטה (יג) פריה, כתיב (פסוק א) פוטיפר וכתיב (להלן מא מה) פוטיפרע, בתחילה נקרא פוטיפר, וכשנגדה יוסף קנהו למשכב זכור ונסתרט ונקרא פוטיפרע, אלמא לא הִיָּה משמש משתו. ויש לומר בשעת תשמיש לאו דוקא אלא בשעה שעוסק בענייני תשמיש. ועוד יש לומר שלא נסתרט לגמרי, אך כשהיָה רוצה להודקק עם יוסף הִיָּה מסתרט. ורבי אברהם פירש, כי יש שני מיני סירוס, סריס חמה וסריס צנה, סריס צנה צריך חימום גדול ואינו יכול להודקק לזכר כִּי־אם לנקבה שהיא חמה יותר, ופוטיפר סריס צנה הִיָּה; תורה כ

(כא) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֲנוּ
בְּעֵינָיו שֵׁר בֵּית־הַפֶּהַר:

כ"א - וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד • שֶׁהָיָה מְקַבֵּל לְכָל רוּאָיו, לְשׁוֹן 'פְּלֵה נָאָה וַחֲסוּדָה' שְׁבַמְשָׁנָה.

(כב) וַיִּתֵּן שֵׁר בֵּית־הַפֶּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֶת פְּלֵה־הָאֲסִירִים
אֲשֶׁר בְּבֵית הַפֶּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֲשִׂים שָׁם הוּא
הָיָה עֹשֶׂה:

כ"ב - הוּא הָיָה עֹשֶׂה • כְּתַרְגוּמוֹ: 'בְּמִימְרֵיהֶּ הָיָה מִתְעַבֵּד'.

(כג) אֵין שֵׁר בֵּית־הַפֶּהַר רֹאָה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ
בְּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ:
כ"ג - בְּאֲשֶׁר ה' אִתּוֹ • בְּשִׁבִיל שְׁה' אִתּוֹ.

♦ שבת קודש כ"ג כסלו ♦

מ (א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה
מְלֹךְ־מִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֹדְנֵיהֶם לְמֹלֵךְ מִצְרַיִם:

א וַיְהִי בְּתַר פִּתְגָמֵי־הָאֵלִין סָרְחוּ שְׁקִינָא
מְלָכָא דְּמִצְרַיִם וְנַחְתוּמֵי לְרַבּוּנֵיהוֹן לְמִלְכָא
דְּמִצְרַיִם:

כ"א - אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה אוֹתָהּ אַרְוֶרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כָּל־בּוֹ לְגַנוּתוֹ, הִבִּיא
לָהֶם הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא סָרְחָנָם שֶׁל אֱלוֹ שִׁיפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו. וְעוֹד, שֶׁתְּבֹא הַרְוָחָה לְצַדִּיק עַל־יְדֵיהֶם.
חֲטָאוּ • זֶה נִמְצָא זְכוּב בְּפִלִי פוֹטִירִין שְׁלוֹ, וְזֶה נִמְצָא צָרוּר בְּגִלוּסְקִין שְׁלוֹ. וְהָאֶפֶה • אֶת פֶּת הַמֶּלֶךְ, וְאֵין
לְשׁוֹן אֶפֶיָה אֵלָא בְּפֶת, וּבְלַע"ז, פִּיסְטוֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 163)

אוֹתָהּ אַרְוֶרָה (רש"י מ, א) רש"י פֶּרֶשׁ לְעִיל (לט, א) שֶׁאֲשֶׁת פוֹטִיפֶר הִתְפַּוְּנָה לְשֵׁם שְׁמִים. לְכוּ לֹא נִקֵּט רש"י כָּאן "מִרְשַׁעַת",
אֵלָא רַק "אַרְוֶרָה", עַל־דֶּרֶךְ לְשׁוֹן רש"י (ח"ש כד, לט) לְגַבֵּי אֲלֵיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם: "בְּנֵי בְרוּךְ וְאִתָּה אַרְוֶר", הִרִי שֶׁלְשׁוֹן "אַרְוֶר"
מִתְאַיְמָה גַם אִם אֵין שֵׁם הַנְּהַגָה רַעָה. וְצִרִיךְ עֵינֵינוּ קִצֵּת מִפֶּרֶשׁ"י לְעִיל (לז, לג): חִיָּה רַעָה אֲכַלְתָּהּ... סוֹפּוֹ שֶׁתִּתְגַּרָה בּוֹ אֲשֶׁת
פוֹטִיפֶר.

(ב) וַיִּקְצַף פְּרַעָה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֵׁר הַמִּשְׁקִים
וְעַל שֵׁר הָאוּפִים:

ב וַיִּרְגַז פְּרַעָה עַל תְּרִין בְּרַבְּבֹנְהֵי עַל רַב
שְׁקֵי וְעַל רַב נַחְתוּמֵי:

(ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמֶר בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית
הַפֶּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:

ג וַיִּהְיֶה יְתֵהוֹן בְּמִשְׁרָא בֵּית רַב קְטוּלֵיָא לְבֵית
אֲסִירֵי אֲתַר דֵּי יוֹסֵף אֲסִיר תְּמָן:

(ד) וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף אֹתָם וַיִּשְׂרַת אֹתָם
וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמֶר:

ד וַיִּמְצֵי רַב קְטוּלֵיָא יְתֵ יוֹסֵף עִמָּהוֹן וְשִׁמְשׁ
יְתֵהוֹן וְהוּוּ יוֹמִין בְּמִשְׁרָא:

כ"ד - וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטְּבָחִים וְגו' • לְהִיּוֹת אִתָּם. וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמֶר • י"ב חֳדָשׁ.

ה וַיַּחְלְמוּ חֲלֹם חֲלֹמָה תְּרוֹיהוּן גְּבַר חֲלֹמָה בְּלִילָא
חַד גְּבַר פּוֹשְׁרֵן חֲלֹמָה שְׁקִינָא וְנִתְּוּמִי דִּי
לְמַלְכָא דְּמַצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירִי:

(ה) וַיַּחְלְמוּ חֲלֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלִילָה אֶחָד
אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמְּשָׁקָה וְהָאִפָּה אֲשֶׁר לְמַלְךְ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֵּהר:

כ"ג - וַיַּחְלְמוּ חֲלֹם שְׁנֵיהֶם • וַיַּחְלְמוּ חֲלֹם, זֶה פְּשוּטוֹ. וּמְדַרְשׁוֹ: כָּל אֶחָד חָלַם חֲלֹם שְׁנֵיהֶם:
שְׁחָלַם אֶת חֲלֹמוֹ וּפְתָרוֹן חֲבֵרוֹ, וְזֶהוּ שְׁנָאָמַר: "וַיֵּרָא שְׂרָה־אֹפִים פִּי־טוֹב פֶּתֶר". אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ •
כָּל אֶחָד חָלַם חֲלֹם הַדּוּמָה לְפִתְרוֹן הַעֲתִיד לְבֹא עֲלֵיהֶם.

(ו) וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָה וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים: יוֹאֲתָא לְוַתְּהוּן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יְתֵהוּן
וְהָא אַנְיֹן נְסִיסִין:

כ"ג - זֹעֲפִים • עֲצָבִים, כְּמוֹ: (מלכים א כ) "סַר וְזָעַף", (מִיכָה ז) "זָעַף ה' אֶשְׂא".

(ז) וַיִּשְׂאֵל אֶת־סִרְיֵי פְרַעֲה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמֶר
בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:
ז וַיִּשְׂאֵל יוֹסֵף אֶת רַבְרָבֵי פְרַעֲה דִּי עֲמָה בְּמִשְׁרָא
בֵּית רַבּוּנָה לְמִימְרָא מָא דִּין אֲפִיכּוֹן בִּישִׁין
יוֹמָא דִּין:

- נקודות משיחות קודש ~ (על פי שיחת ש"פ מקץ תשל"ד - שיחות קודש תשל"ד עמ' 112 ואילך)

מדוע שאל יוסף "מדוע פניכם רעים היום"?

בְּפִרְשֵׁתְנוּ מְסוּפֵר אֹדוּת דְּבָרֵי יוֹסֵף לְשָׂרֵי פְרַעֲה, וְאֲשֶׁר "וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבִקְרָה וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים. וַיִּשְׂאֵל גּוֹ'
מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם" (מ, ר).

וְהֵנָּה, מִפְּרִטֵי דְּבָרֵי יוֹסֵף לְשָׂרֵי פְרַעֲה, וּמֵאֹפֶן הַנְּהַגְתּוֹ אִתָּם, יֵשׁ לְלִמּוּד הַנּוֹרָאָה נִפְלְאָה:

לְאַחֲרֵי שֶׁ"גִּבּוֹ גִּבּוֹתֵי מֵאֲרָץ הָעֵבְרִים", וְנִמְכַר יוֹסֵף לְעַבְד, וְאַחֲרַי כֹּל זֶה עוֹד הוֹשִׁיבוֹ אוֹתוֹ בְּבֵית הָאֲסוּרִים לְלֹא פֶשַׁע וְעוֹן,
הָיָה אֲפֶשֶׁר לְחַשׁוֹב שֶׁבְּמִצְבַּב כִּזֶּה יִהְיֶה "בְּרוּגְזוֹ" עַל כָּל הָעוֹלָם, וּבְמִיּוֹחַד עַל שָׂרֵי פְרַעֲה, שֶׁהָיָה אֶחָד מִשְׁרָיו הוֹשִׁיבוֹ בְּבֵית
הָאֲסוּרִים.

וְאִם־כֵּן פֶּאֶשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שָׂרֵי פְרַעֲה "וְהֵנָּם זֹעֲפִים" הָיָה אֲפֶשֶׁר לְחַשׁוֹב שֶׁלֹּא הָיָה מִתְּעַנֵּן בָּהֶם כֹּל עֵיקַר. יִתֵּר עַל
כֵּן, הָיָה מִצְבַּב זֶה שֶׁשָׂרֵי פְרַעֲה "הֵנָּם זֹעֲפִים" לֹא הָיָה צְרִיף לְעוֹרֵר אֶצֶל יוֹסֵף תְּמִיּהָה, שֶׁהָיָה פְּשוּט שֶׁשָׂרֵי הַנְּמִצָּא בְּבֵית
הָאֲסוּרִים יִהְיוּ פְּנִי "זֹעֲפִים".

אֲךָ לְפִועֵל לֹא הָיָה כֵּן, וּכְאֲשֶׁר רָאָה יוֹסֵף אֶת שָׂרֵי פְרַעֲה שֶׁ"הֵנָּם זֹעֲפִים", הֵנָּה מְבַלֵּי הַבֵּט עַל מִצְבּוֹ וְכוּ', הַתְּעַנֵּן בְּמִצְבָּם,
וַיִּשְׂאֵל אוֹתָם "מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם", וְאִם הוּא יָכוֹל לְעֹזֵר לָהֶם בְּמִשְׁהוֹ.

וְדוֹקָא עַל־יָדֵי מַעֲשֵׂה זֶה, שֶׁהַתְּעַנֵּן בְּמִצְבָּם שֶׁל שָׂרֵי פְרַעֲה, נִהְיָה ל'מִשְׁנָה לְמַלְךְ', וְהִצִּיל אֶת הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּשָׁנוֹת הָרַעֲב.
וּמִזֶּה יֵשׁ לְלִמּוּד עַד כִּפָּה יֵשׁ לְהַתְּעַנֵּן בְּטוֹבַת הַזּוֹלָת.

(ח) וַיֵּאמְרוּ אֵלָיו חֲלֹם חֲלֹמָנוּ וּפְתַר אֵין אִתּוֹ וַיֵּאמֶר
אֱלֹהִים יוֹסֵף הִלּוֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָנִים סְפָרוּנָא לִי:
ח וַיֵּאמְרוּ לֵיהּ חֲלֹמָא חֲלֹמָנָא וּפְתַר לִית לֵיהּ
וַיֵּאמֶר לְהוּן יוֹסֵף הִלּוֹא מִן קֳדָם יְיָ פּוֹשְׁרֵן
חֲלֹמָנָא אֲשִׁתַּעוּ כַּעַן לִי:

(ט) וַיִּסְפֹּר שְׂרָה־מְשָׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֵּאמֶר לוֹ
בְּחֻלּוֹמֵי וְהִנְהִגְפֹן לְפָנָי:
ט וַיִּסְפְּרֵי רַב שְׁקֵי יוֹסֵף חֲלֹמָה לְיוֹסֵף וַיֵּאמֶר
לֵיהּ בְּחֻלּוֹמֵי וְהָא גִרְפְּנָא קֳדָמִי:

(י) וּבִגְפֹן שְׁלִשָּׁה שָׂרִיגִם וְהוּא כְּפָרְחַת עֲלֵתָהּ נִצָּה
הַבְּשִׁילוֹ אֲשִׁפְלָתִיהָ עֲנָבִים:
י וּבִגְפֹנָא תְּלַתָּא שְׁבָשִׁין וְהִיא כַּד אֲפְרַחַת
אֲפַקַת לְכַלְבִּין וְאֲנִיצַת גִּין בְּשִׁילוֹ אֲתַפְלְתָהּ
עֲנָבִין:

כ"ג - שָׂרִיגִם • זְמוּרוֹת אֲרָפּוֹת שְׁקוּרִין וּיְדִי"ן. וְהוּא כְּפָרְחַת • דּוּמָה לְפּוֹרְחַת. וְהִיא כְּפּוֹרְחַת, נִדְמָה לִי
בְּחֻלּוֹמֵי כְּאֵלוֹ הִיא פּוֹרְחַת, וְאַחַר הַפְּרַח עֲלֵתָהּ נִצָּה וְנִעְשָׂה סְמָדָר, אֲשֶׁפְנִי"ר בְּלַע"ז, וְאַחֲרֵי־כֵן הַבְּשִׁילוֹ.
וְהִיא כַּד אֲפְרַחַת אֲפַקַת לְכַלְבִּין, עַד כָּאֵן תְּרַגּוּמוֹ שֶׁל פּוֹרְחַת. גִּין גְּדוֹל מִפְּרַח, כְּדָכְתִּיב: (ישעיה יח) "וּבִסָּר
גּוֹמֵל יִהְיֶה נִצָּה", וְכַתִּיב: (במדבר יז) "וַיִּצָּא פֶּרַח" וְהָדָר "וַיִּצֵּץ צִיץ".

יא וְכִסָּא דְפְרָעָה בְיַדִּי וְנִסִּיבַת יָת עֲנָבִיא
וְעֲצִרִית יְתֵהוֹן לְכִסָּא דְפְרָעָה וַיְהִיבִית יָת
כִּסָּא עַל יְדָא דְפְרָעָה :

(יא) וְכֹסֶם פְּרָעָה בְיַדִּי וְאָקַח אֶת־הָעֲנָבִים וְאֶשְׁחַט
אֹתָם אֶל־כֹּסֶם פְּרָעָה וְאֶתָּן אֶת־הַכֹּסֶם עַל־כַּף
פְּרָעָה:

כ"א • וְאֶשְׁחַט • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְעֲצִרִית', וְהִרְבָּה יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה.

יב וַיֹּאמֶר לֵה יוֹסֵף דִּין פְּשָׁרְנָה תִלְתָּא שְׁבָשִׁין
תִּלְתָּא יוֹמִין אַנּוּן :

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁנִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

כ"ב • שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם • סִימָן הֵם לָךְ לְשֹׁשֶׁת יָמִים, וְיֵשׁ מִדְרָשִׁי אַגְדָּה הִרְבָּה (חולין צב).

יג בְּסוּף תִּלְתָּא יוֹמִין דְּדְבָרְנָךְ פְּרָעָה יָת רִישָׁךְ
וַיִּתִּיבְנָךְ עַל שְׁמוּשָׁךְ וְתַתָּן כִּסָּא דְפְרָעָה
בְיַדָּה כְּהַלְכְתָּא קְדָמָא דִּי הַגִּיטָא מִשְׁקִי
לָה:

(יג) בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשׂא פְּרָעָה אֶת־רֹאשְׁךָ
וְהִשִּׁיבְךָ עַל־כַּנְךָ וְנָתַתְּ כֹּסֶם־פְּרָעָה בְיָדוֹ כְּמִשְׁפָּט
הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקָהוּ:

כ"ג • יֵשׂא פְּרָעָה אֶת־רֹאשְׁךָ • לִשׁוֹן חֲשִׁבוֹן, כְּשִׁיפְקֹד שָׂאָר עֲבָדְיוֹ לְשֶׁרֶת לְפָנָיו בְּסַעֲדָה, יִמְנָה אוֹתָךְ עִמָּהֶם.
כַּנְךָ • כְּסִים שְׁלָךְ וּמוֹשְׁבְךָ.

יד אֱלֵהֶן תְּדַכְרֵנִי עִמָּךְ כִּד יֵיטֵב לָךְ וְתַעֲבֹד
כְּעַן עִמִּי טִיבוֹ וְתִדְכַּר עָלַי קְדָם פְּרָעָה
וְתִסְקַנְנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הַדִּין:

(יד) כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֹתָךְ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְעֲשִׂיתָ־נָא
עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פְּרָעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־
הַבַּיִת הַזֶּה:

כ"ד • כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֹתָךְ • אֲשֶׁר אִם זִכְרְתָנִי אֹתָךְ, מֵאַחַר שִׁיֵּיטֵב לָךְ כְּפִתְרוּנִי. וְעֲשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד.
אֵין 'נָא' אֵלָא לִשׁוֹן בְּקִשָּׁה: הָרִי אֹתָה עוֹשָׂה עִמִּי חֶסֶד.

טו אַרִי מְגַנֵּב גְּנָבָא מֵאַרְעָא דְעִבְרָאִי וְאִף
הָקָא לֹא עֲבָדִית מִדְעַם אַרִי שְׁוִיאִו יְתִי בְּבֵית
אֲסִירִי:

(טו) כִּי־גִנַּב גְּנָבְתִי מֵאַרְצָא הָעִבְרָאִים וְגַם־פַּה לֹא־
עֲשִׂיתִי מֵאוֹמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בְּבוֹר:

טז וַיִּחַזַּא רַב נְחֹתוּמִי אַרִי לְאוֹת פֶּשֶׁר וַיֹּאמֶר
לְיוֹסֵף אִף אֲנָא בְּחֻלְמִי וְהָא תִלְתָּא סְלִין
דְּחִירוֹ עַל רִישִׁי:

(טז) וַיִּרְא שְׂרֵה־הָאִפִּים כִּי טוֹב פְּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אִף־אֲנִי בְּחֻלּוּמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סְלֵי חֲרִי עַל־רֹאשֵׁי:

כ"ה • סְלֵי חֲרִי • סְלִים שֶׁל נְצָרִים קְלוּפִין חוֹרִין חוֹרִין, וּבְמִקוּמְנֵו יֵשׁ הִרְבָּה, וְדָרְךְ מוֹכְרֵי פֶת כִּיסְגִין, שְׁקוֹרִין
אוּבְלִי"ש, לְתַתָּם בְּאוֹתָם סְלִים.

יז וּבְסִלָּא עֲלָאָה מִכָּל מִיכָל פְּרָעָה עוֹבֵד
נְחֹתוּם וְעוֹפָא אַכָּל יְתֵהוֹן מִן סִלָּא מַעְלֵוִי
רִישִׁי:

(יז) וּבְסֶל הַעֲלִיזוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פְּרָעָה מַעֲשֶׂה אִפָּה
וְהַעוֹף אַכֵּל אֹתָם מִן־הַסֶּל מַעַל רֹאשֵׁי:

מ (יד) כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֹתָךְ וְגו' בְּעֲצֻמָּךְ, וְהִזְכַּרְתָּנִי עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, לֹא הִזְכִּירוּ, וַיִּשְׁכַּחְהוּ, אִף עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ: חֶסֶת פְּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב

וְהִינֵנוּ דְכַתִּיב בְּסוּף הַפְּרָשָׁה (פסוק כג) וְלֹא זָכַר שֶׁר הַמְשַׁקִּים, הוּא עֲצוּמוֹ

כִּי אִם־זִכְרְתָנִי אֹתָהּ שְׁמַעְתִּי מִפִּי מוֹרֵי אָבִי אֹתָהּ

(יא) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פָּתַרְנוּ שְׁלֹשֶׁת הַסְּלִים
שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

(יב) בַּעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פְרַעְה אֶת־רֵאשֶׁךְ
מֵעֲלִיד וְתִלָּה אוֹתְךָ עַל־עַיַן וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ
מֵעֲלִיד:

(כ) וַיהוֹ | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדָת אֶת־פְּרַעְה וַיַּעַשׂ
מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיֵּשָׂא אֶת־רֵאשׁ | שַׂר הַמְּשָׁקִים
וְאֶת־רֵאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו:

כ"ג יום הולדת את־פְּרַעְה • יום לְדָתוֹ, וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גִּינוֹסְקָא. וּלְשׁוֹן הַלֵּדָת, לְפִי שְׂאִין הַנֶּלֶד נוֹלַד אֶלָּא
עַל־יְדֵי אַחֲרִים, שֶׁהַחַיָּה מְלַדָּת אֶת הָאִשָּׁה, וְעַל פֶּן הַחַיָּה נִקְרָאת מְלַדָּת, וְכֵן: (יחזקאל טו) "וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בַּיּוֹם
הַלֵּדָת אוֹתְךָ", וְכֵן: (ויקרא יג) "אַחֲרֵי הַכֹּפֶס אֶת הַנֶּגַע", שֶׁכַּבּוֹסוֹ עַל־יְדֵי אַחֲרִים. וַיֵּשָׂא אֶת־רֵאשׁ וְגו' • מְנַאֵם
עִם שְׂאָר עַבְדָּיו, שֶׁהָיָה מוֹנֵה הַמְּשָׁרְתִים שִׁישְׂרְתוּ לוֹ בְּסַעֲדָתוֹ, וְזָכַר אֶת אֱלוֹ בְּתוֹכָם, כְּמוֹ: "שְׂאוּ אֶת רֵאשׁ",
לְשׁוֹן מְנַן.

(כא) וַיֵּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמְּשָׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס
עַל־כַּף פְּרַעְה:

(כב) וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תִּלָּה בְּאִשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף:
(כג) וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמְּשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ:

כ"ג וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמְּשָׁקִים • בּוֹ בַּיּוֹם. וַיִּשְׁכַּחְהוּ • לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתִּלָּה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ, הַזְקַק
לְהִיּוֹת אֶסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שְׁנַאֲמַר: (תהלים מ) "אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים", וְלֹא
בָּטַח עַל מְצָרִים הַקְּרוֹיִים רְהַב:

פפפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן. חסלת פרשת וישב

הפטרה לפרשת וישב לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' רכו

אגרות קודש

בי"ה, ד' כסלו, ה'תשי"א
ברוקלין

הווי"ח אי"א נו"מ איש אשכולות וכו' מוהרי"י שי

שלום וברכה!

במענה על כתבו אודות משלוח טלית ותפלין לאחד בעיר אחת בטשעכאסלאוואקיע, הנה אם מצד המקבל אין כל חששות לקבל זה בשים לב לתנאי המקום כעת, יודיע נא השם והכתובת ואמסור למלי"ח או מחנה ישראל לשלוח הטו"ת.

בברכת הצלחה בעבודתו ובריאות הנכונה,

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וישב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ' כסלו פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג</p>	<p>יום ראשון - י"ז כסלו מפרק פג עד סוף פרק פז</p>
<p>יום חמישי - כ"א כסלו מפרק קד עד סוף פרק קה</p>	<p>יום שני - י"ח כסלו מפרק פח עד סוף פרק פט</p>
<p>יום שישי - כ"ב כסלו מפרק קו עד סוף פרק קז</p>	<p>יום שלישי - י"ט כסלו פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו</p>
<p>שבת קודש - כ"ג כסלו פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ז כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 322, הגה לא טובה... עד עמ' 324, וד"ל.

40 וְאַנְסֵי רְחֵמָא פְּטִירֵיהּ, - את האנוס פטר הקדוש ברוך הוא, 40
 41 כיון שהוא אנוס, הוא מוכרח ללכת - הרי הוא פטור מלשמוע 41
 42 "קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו - וְהַשְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיאֵו יְדֵי 42
 43 הוֹבְתוֹ - לשמוע "קדושה" ו"ברכו". אַף שְׁלֵא שְׁמַע, כְּאֵלוּ 43
 44 שְׁמַע שְׂהוּא כְּעוֹנָה 44
 45 מְמַשׁ, - הרי, שהאנוס 45
 46 כאן אינו כמו בשאר 46
 47 הדברים, שאם אמנם הם 47
 48 דברים ש"אנוס רחמנא 48
 49 פטרי", אבל אינם "כמאן 49
 50 דעביד" (כאילו עשה) - 50
 51 "אונסא כמאן דלא עביד" 51
 52 - אונס - כמי שלא עשה, 52
 53 ואילו כאן הרי זה כאילו 53
 54 עשה מצד זה ששליח 54
 55 הציבור מוציא ידי חובתו, 55
 56 וְכִדְאִיתָא - כפי שאנו 56
 57 מוצאים בְּמִקְרָא גְבִי עִם 57
 58 שְׂבִשְׂדוֹת דְּאִנְיָ, - 58
 59 שהם אנוסים, וְיוֹצִיאִים 59
 60 יְדֵי הוֹבְתֵי הַתְּפִלָּה 60
 61 שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה עֲצֻמָּה 61
 62 בְּחֻזְרֵי הַשְׁלִיחַ צִבּוּר - 62
 63 לא מדובר על "קדושה" 63
 64 ו"ברכו", אלא אודות 64
 65 "שמונה עשרה" עצמה, 65
 66 כְּאֵלוּ שְׁמַעוּ מְמַשׁ, וְגַם 66

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרנו כמני אשר
 עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ
 בחיים ואריכות ימים של כל אנ"ש שבמקדש מעט
 הזה של אנ"ש כמארז"ל שלשה דברים מאריכים ימיו
 של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי
 שהשעה דחוקה לו ביותר וא"א לו בשום אופן להמתין
 עד אחר עניית קדושה של חזרת הש"ץ הלא טוב
 טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מליד לחייהם
 של החפצים בחיים ואונס רחמנא פטריה. והש"ץ
 מוציא ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא
 כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות
 דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת
 הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל.
 והנה זאת חקרנוה כן הוא אף גם בדורות הראשונים
 של חכמי המשנה והגמרא שהיתה תורתם קבע ועיקר
 עבודתם ולא תפלתם. ומכש"כ עתה הפעם בעקבות
 משיחא שאין תורתנו קבע מצוק העתים. ועיקר
 העבודה בעקבות משיחא היא התפלה כמ"ש הרח"ו
 ו"ל בע"ח ופע"ח. מכש"כ וק"ו שראוי ונכון ליתן נפשינו

1 בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו.
 2 שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל
 3 שאחד מהם ממחר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.
 4 רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו"
 5 (כשאין הוא יכול בשום אופן
 6 להתמחמה יותר) מאשר
 7 להפריע לאחרים להאריך 1
 8 בתפלה. שכן, אריכות התפלה 2
 9 היא ענין של חיים, ונותנת 3
 10 אריכות ימים, וכשמפריעים 4
 11 לאחרים באריכות התפלה - 5
 12 הרי יורדים לחייהם. 6
 13 רבנו הזקן גם מציין, שענין 7
 14 ההתבוננות בתפלה בכונה 8
 15 גלות את האהבה להקדוש 9
 16 ברוך הוא, האהבה המסותרת 10
 17 בכל אחד מישאל - הוא 11
 18 חיוב מן התורה. שכן, בכך 12
 19 מתבטאת מצות "ואהבת" - 13
 20 להתבונן כדי לעורר ולגלות 14
 21 את האהבה. 15
 22 הנה, לא טובה 16
 23 השמועה, שמעתי ותרנו 17
 24 כמני, - אומר רבנו הזקן, 18
 25 אשר עם ה' מעבירים: 19
 26 מלפני התקנה - אינם 20
 27 מרשים לגשת עוד פעם 21
 28 ל"עמוד", את האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל 22
 29 אנשי שלומינו שב"מקדש מעט" - של בית הכנסת, הנה של 23
 30 אנ"ש, - אנשי-שלומנו, שעל-ידי תפלתו באריכות בתור שליח 24
 31 ציבור, ועל-ידו גם כל השאר מתפללים באריכות - הוא מביא 25
 32 להם חיים ואריכות ימים, כְּמִאֲמַר רַ' לִי: שְׁלֵשָׁה דְבָרִים 26
 33 מְאִרְכִּים יְמֵי שֶׁל אָדָם, וְאֶחָד מֵהֶם - הוּא, הַמְאִרְךָ 27
 34 בְּתַפִּלָּתוֹ. - הרי שתפלה באריכות קשורה באריכות ימים. וְאִף 28
 35 גַם מִי שֶׁהִשְׁעָה דְחֻקָּה לוֹ בְיֹתֵר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְשׁוּם אִפְּן 29
 36 לְהִמָּתֵן עַד אַחַר עֲנִיַת קְדוּשָׁה שֶׁל חֻזְרֵי הַשְׁלִיחַ צִבּוּר הַזֶּה 30
 37 - מפני שבעל תפלה זה מאריך בתפלה, הלא טוב טוב לו 31
 38 שלא לשמע קדושה וברכו, מליד לחייהם של החפצים 32
 39 בחיים, - אלה שרוצים להתפלל באריכות, דבר המביא חיים,

67 קְדוּשָׁה וְכִרְכּוֹ בְּכֻלָּ. - ששליח הציבור מוציא ידי חובתו.
 68 הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע
 69 "קדושה" ו"ברכו", מוציא השליח-ציבור ידי חובה, הרי שגם
 70 אותו יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים
 71 מלהתפלל באריכות. וְהֵנָּה, זֹאת חִקְרֵנוּהָ, בֵּן הוּא אַף גַם
 72 בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חֲכָמֵי הַמְּשֻׁנָּה וְהַמְּקָרָא, שֶׁהָיְתָה
 73 תוֹרָתָם קָבֵעַ וְעֵקֶר עֲבוֹדָתָם, - עיקר עבודתם היה לימוד
 74 תורה, וְלֹא תַפִּלָּתָם. - הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות
 75 ענין של חיים ואריכות ימים. וּמִכָּל שֶׁכֵּן עֲתָה הַפְּעַם - בזמננו
 76 אנו, בְּעֵקֶב מְשִׁיחָא, שְׂאִין - לימוד תורתנו קבע, מצוק
 77 העתים, וְעֵקֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֵקֶב מְשִׁיחָא הִיא - עבודת
 78 הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרֵב חַיִּים וְיִשְׁאֵל וְיִפְרִי

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) - תפלה יחוד
 שכינה וקוב"ה". 2. ראה מגילה כט, א. 3. ברכות לב, ב. 4. נצבים כז, א. 5. שו"ע אדה"ז סק"ד ס"א. 6. ר"ה לה, א. 7. ליתר הסברה,
 כדאי להעתיק אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" - אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"ט סימן ט"ו): לאו"ע הרבני הנגיד המפורסם
 גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיהו ולא אכיר מראהו אך לשמע אזן שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו
 שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שכלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ה ומי יתן והי'
 זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא

33 בפרק ד' ש"המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי", שכדי
 34 לקיים באמת ר"ח מצוות עשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'".
 35 ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות
 36 בתפלה, לעורר ולגלות את האהבה. שכן, על אהבה עצמה הרי

לא שייך שום "ציווי",

37 "ואהבת", כי אהבה היא

38 הרי מדה שבלב ועל מדה

39 שבלב לא מתאים שום

40 ציווי, שהרי, אם יש לאדם

41 מדה זו – הרי שיש לו, ואם

42 אין לו אותה מדה – מה

43 יעזור כאן הציווי (על

44 פעולה של דיבור מתאים

45 ציווי, אבל לא על רגש

46 הלב), וכפי שאכן שואל

47 הרב המגיד ממזריטש³³:

48 כיצד מתאים הציווי

49 "ואהבת"? והוא עונה,

50 שהציווי אינו על האהבה,

51 כי אם על ההתבוננות, שיהיה

52 ההתבוננות בענין "ה' אלקיני ה' אחד" ואז "ואהבת" – תאהב

53 (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא,

54 שתהיה ההתבוננות בתפלה שתיביא ל"ואהבת" – הרי שהתפלה

55 באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. **כִּי עַל אַהֲבָה**

56 **הַמְסַתֵּר בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדָתָם וּמִכַּעַם לֹא שִׁיךְ צִוּוּ**

57 **כָּלָל.** – שנאמר ש"ואהבת" הכוונה להאהבה המסתורת בכל

58 אחד מישראל. שכן, היא הרי ישנה, ולא זקוקים לה לציווי

59 "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את האהבה, שלא זו בלבד

60 שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי אם גם בנפשו

61 החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – וְדַעַת

62 לְנִבְוֵן נִקְל, כִּי כִשְׁתֵּאֲהָבָה הִיא מְסַתֵּרָת – הִיא עוֹדֵנָה בְּנִפְשׁ

63 הַאֱלֹקִית לְבָדָה, וּכְשֶׁתֵּאֲהָבָה לְבָחִינַת גְּלוּי לְנִפְשׁ הַחַיּוֹנִית – אִזּוֹ

1 עֵץ חַיִּים⁸, – שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות

2 משיחא, הוא עבודת התפלה – מְבַלְשֵׁבֵן וְקָל־וְחִמְדֵּי שְׂרָאוּי

3 וְנִבְוֵן לְתַן נִפְשֵׁנוּ מִמֶּשׁ עֲלֵיהָ. – על עבודת התפלה, וְהִיא –

4 התפלה באריכות תוך ההתבוננות בגדלות ה', היא חוֹבָה שֶׁל

5 תוֹרָה מִמֶּשׁ, לְמִבְיָי

6 מְדַע – המבינים תועלת

7 הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְעִמְקֵי הַדַּעַת

8 קֶצֶת, כֹּל חֵד לְפִיָּם

9 שְׁעוֹרָא דִּילְיָה, – כל אחד

10 לפי שיעורו. כפי שאומר

11 רבנו הזקן בחלק הראשון

12 של ספר ה"תניא" בפרק

13 מ"א, ששיעורו של דבר,

14 שההתבוננות תפעל ענין

15 היראה או האהבה, אינו

16 דומה בכל אחד: יש מי

17 שבהתבוננות והעמקת

18 הדעת מעטה הוא

19 מתעורר ביראה או

20 באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת

21 הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות

22 להיות בְּסִדּוּר שֶׁבָּחוּ שֶׁל מְקוֹם בְּרִיךְ־הוּא⁹ בְּפִסּוּקֵי דִּוְקָרָה

23 וְשֵׁתֵי בְּרִכּוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע: "וּצִוּר" וְ"אַהֲבָה" –

24 "אהבת עולם", לְעוֹרֵר בְּהֵן – בברכות שלפני קריאת שמע,

25 הַאֲהָבָה הַמְסַתֵּרָת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לְבֹא – שאהבה זו תבוא,

26 לְבָחִינַת גְּלוּי בְּהַתְּגַלּוּת הַלֵּב – שבמקום שעד אז היתה אהבה

27 זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בְּשַׁעַת קְרִיאַת

28 שְׁמַע עֲצֻמָּה, – אחרי ברכות קריאת שמע, שְׁוֹאֵת הִיא מְצֻת

29 הַאֲהָבָה שֶׁבְּפִסּוּק¹⁰: "וְאַהֲבָתָ גו' בְּכָל לְבָבְךָ גו'", הַנְּמִינִית

30 רֵאשׁוֹנָה¹¹ בְּתוֹרָה מְצֻת, כְּמוֹ שֶׁתֵּבֵב הַרְמַב"ם וְ"לֵב" שֶׁהִיא

31 מִיְסוּדֵי הַתּוֹרָה וְשִׁרְשָׁה וּמְקוֹר לְכָל רַמ"ח – 248, מְצֻת

32 עֲשָׂה, – כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא"

בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדרגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדס תרפנה כנפיהם
 ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה
 כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין ראי' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל
 אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם
 כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו
 בדעה שלימה ומישיבת בבית הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפוץ
 מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת
 הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשבי" וחבריו ה' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב
 הנאמן בכריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת
 רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עליונו ביותר וד"ל. וע"כ על
 כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפך מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם
 ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי' בעזרו ויגמורו בעדו כי הבא
 לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"י דו"ש. שניאור זלמן באאמור"י ברוך נ"י. 8. פע"ח שער התפלה
 פ"ז. 9. טאו"יח סנ"ב. 10. ואתחנן ו, ה. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בוח"א יא, ב:
 א' - יראה, ב' - אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה
 שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה (שורש מל"ת) וכמילא) שורש כל המצוות". 12. הלי' יסוה"ת רפ"ב. 13. וראה גם בהוספות לספר

- 1 היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי, - שהוא מקום משכן
 2 נפש החיונית. - הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, וזהו ענין
 3 ברור ניצוצות המזכר שם בעין תיים' ופרי עין תיים' גבי
 4 תפלה, - שבתפלה מבררים ניצוצות, שלכן - התפלה, היא
 5 עקר העבודה בעקבות
 6 משיחא, לברר ניצוצות
 7 כו', - בירור הניצוצות
 8 שבתפלה, מתבטא בכך
 9 שהוא בחינת אתהפכא
 10 - (=פיכת הרע לטוב).
 11 או אתכפיא - (=כפיית
 12 הרע), של נפש החיונית
 13 לנפש האלקית בנודע,
 14 כי הדם הוא הנפש
 15 כו'¹⁴, - וחיות האדם,
 16 ודם מתחדש בכל יום
 17 מאכלין ומשקין, -
 18 שהאדם אוכל ושותה, הרי
 19 שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלין
- ומשקין ומברר את הניצוצות שבהם, וגם - האדם, מתפעל
 ונתקן ממלבושים - שהוא לובש אותם, ודירה - שהוא דר
 בה, כו'. - הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של נפש
 האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה על
 ידי התגלות האהבה
 בשעת התפלה, ולכן
 נדרשת כעת אריכות
 התפלה בהתבוננות. מה'
 שאין לן בדורות
 הראשונים, שהיו
 נשמות האלקית גדולי
 הערך - היה תפירה -
 של הניצוצות, נעשה
 כרע בקריאת שמע
 לבד וברכות שלפניה
 ופסוקי דזמרה בקצרה
 וכו', - שמוה בלבד כבר
 נעשה ביהודי התגלות
 האהבה והתוצאות של האהבה, ודי למבין:

קונטרס אחרון

לכדה וכשבאה לבחי' גילוי לנפש החיונית אזי היא
 בהתגלות הלב בחלל שמאלי מקום משכן נפש
 החיונית וזהו ענין בירור ניצוצות המזכר שם בע"ח
 ופע"ח גבי תפלה היא עיקר העבודה בעקבות
 משיחא לברר ניצוצות כו' שהוא בחי' אתהפכא או
 אתכפיא של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע
 כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום
 מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה
 כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית
 גדולי הערך היה הבירור נעשה כרגע בק"ש לבד
 וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

יום שני י"ח כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 324, הוכח תוכיח... עד עמ' קסג, זה כו'.

- 39 "הוכח תוכיח את עמיתך" - אומרים על כך חכמינו ז"ל:
 40 "אפלו מאה פעמים" - למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם
 41 - יעשו זאת אפילו מאה פעמים. ולואת, - אומר רבנו זקוק, לא
 42 אוכל להתאפק ולהחריש מלועק עוד - למרות שרבנו זקוק
 43 כבר עורר והוכיח על כך,
 44 בקול ענות חלושה: -
 45 מצד העגמת נפש שבענין,
 46 במשנתא מניכו, ברחמין
 47 נפישין, - הריני מבקש
 48 מכם ברחמים רבים, חוסו
 49 נא על נפשותיכם,
 50 והשמרו והחזירו מאד
 51 מאד על התורה ועל
 52 העבודה שלכם - זו
 53 תפלה, כבונת, להתחיל
 54 - התפלה, בלם יחד
 55 באחד מלה במלה, ולא
 56 זה בכה וזה בכה, וזה
 57 דומם וזה משיח שיחה
 58 במלה, ה' ישמרנו. ועקר
- הספה ונרמא בנזקין - וגורם הנזק, מה שלא מתפללים כולם
 יחד כפי שצריך להיות, הוא מהיוודים לפני התבה, - לפני
 ה"עמוד", שהיא - הירידה לפני ה"תיבה", הפקר לכל הרוצה
 לפשט רגליו, החוטף אפרתי, או מחמת שאין גם אחד
 רוצה וכו'. - לגשת לפני
 ה"עמוד", ובמילא ניגש מי
 שאינו מתאים לכך. ואי
 לואת, - ולכן, זאת
 העצה העוצה, ותקנה
 קבועה חק ולא יעבר
 עוד חס-ושלום, דהיינו
 לבחר אנשים קבועים
 הראויים לזה - להתפלל
 לפני ה"עמוד", על-פי
 הגורל, או ברצון רב
 המנין, - שירצו שאלה
 או אלה יתפללו לפני
 ה"עמוד". ומי הם הראויים
 לכך? דהיינו - אלה,
 שמתפללים מלה במלה
- הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים. ולואת
 לא אוכל להתאפק ולהחריש מלועק עוד בקול
 ענות חלושה במשנתא מוניכו ברחמין נפישין חוסו
 נא על נפשותיכם. והשמרו והחזרו מאד מאד על
 התורה ועל העבודה שכלב זו תפלה בכונה להתחיל
 כולם יחד כאחד מלה במלה ולא זה בכה וזה בכה
 וזה דומם וזה משיח שיחה במילה ה' ישמרנו ועיקר
 הסיבה וגרמא בנזקין הוא מהיוודים לפני התיבה
 שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי
 או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לואת זאת
 העצה העוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו
 דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה עפ"י הגורל
 או ברצון רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה

אור תורה להח"מ (הוצאת קה"ת) ס"ב. 14. ראה יב, כג. 1. קדושים יט, יז. 2. ב"מ לא, א. 3. ע"פ ל' הכתוב - תשא לב, יח. 4. תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו - ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א ס' תנ (הובא בכ"י אור"ח ס"ג), 'החוטף' - ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' - אולי הכוונה לכו' הפי' בזה הובאו ברד"ק (ש"א א, א) מיחוס, פליג חולק בקודשיא כו"ל.

45 האות אל"ף וכך באות ב"ת עד ת"ו. לכאורה: איזו שייכות יש
46 באמירת תהלים ללימוד הש"ס? – אומר על כך הרבי הקודם
47 נשמתו-עדן בשיחה קדושה⁹, שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס
48 הוא בשלימות? – כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים,

49 ולאמירת תהלים צריכים

50 ללימוד הש"ס. ולהיות

51 מחמת חלישות הדור

52 אין פה בכל אחד ואחד

53 להתענות פראוי לו, –

54 כנזכר ב"אגרת

55 התשובה"¹¹ מספר

56 הצומות שפרי המוסר

57 קבעו לצום על כל חטא –

58 כדי להיות לרצון

59 להקדוש ברוך הוא (אחרי

60 התשובה) כמו לפני

61 החטא, לזאת עצה

62 היעוצה במאמר רז"ל¹²:

63 כל השומר שבת

64 כהלכתו מוחלין לו על

65 כל עונותיו –

66 "כהלכתו" דיקא, –

67 המלה "כהלכתו" היא

68 כאן בדיוק, שכדי להיות

69 שומר שבת כהלכתו – מן

70 ההכרח שתהיה ידיעת

71 הלכות שבת. לכן מוטל

72 על כל אחד ואחד –

73 חובה, להיות בקני

74 ב"הלכתא רבתי

75 לשבתא". – בהלכה

76 הגדולה של שבת,

77 בהתאם ללשון הגמרא¹³

78 בנוגע שצריך למשמש

79 בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת.

80 כלומר, ישנן הלכות בהלכות שבת שאינן מורות מה הוא איסור

81 – אלא גם איך להישמר מאיסור. ונגם יוהר מאד שלא לשינה

82 שום שיחה במלה חסד'ש'לום. – בשבת. בהיות מודעת זאת

83 – ידוע הדבר לידעי חן, – יודעי חכמה נטרה, תורת הקבלה,

84 כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות, – הפנימיות

85 והרוחניות של המצוה, וחיצונית והפעולה הגשמית של

86 המצוה, וחיצוניות – של המצוה, מהשבת היא שבייתה

87 מעשיה גשמיות, כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ

88 גשמיים, ופנימית – מצות השבת היא הפונה בתפלת

1 בדרך המצוה בקול רם, ולא מאריכים – בתפלה, יותר

2 מדאי ולא מקצרים וחוטפים חסד'ש'לום. – את התפלה.

3 ועליהם מוטל חובה לרד לפני התכה, כל אחד ואחד

4 ביומו אשר יגיע לו, ולאכף אליו סביב סמוך – לבעל

5 התפלה, כל המתפללים

6 בקול קצת על-כל-

7 פנים, ולא – אלה

8 שמתפללים בלחש ולא –

9 אלה ש-חוטפים חס-

10 ושלום, וכמבאר

11 בתקנות ישנות בכמה

12 ערות, – שנקבע בהן כר.

13 ועתה – אומר רבנו הזקן,

14 באתי לחדשן ולחזקן

15 ולאמצן, כל ימוטו עוד

16 לעולם חסד'ש'לום,

17 (בכתב-יד: גואלד

18 גואלד), – כך היה כתוב

19 בכתב-יד רבנו הזקן,

20 באידיש⁶ "גואלד

21 גואלד", עד מתי יהיה

22 זה לנו למוקש, – שלא

23 להתפלל בכונה כפי

24 שצריך להיות, ולא די

25 לנו בכל התוכחות

26 והצרות שעברו עלינו

27 ה' ישמרנו, וינחמנו

28 בכפלים לתושיה,

29 ויטהר לפני לעבדו

30 באמת, חזקו ואמצו

31 לכבכם כל המתחלים

32 לה'. גם – לקבוע, לגמר

33 כל הש"ס בכל שנה

34 ושנה, ובכל עיר ועיר

35 לחלק המספחות על-פי הגורל או פרצון, – איזו מסכת

36 ברצונו ללמוד במשך השנה, ועיר שיש בה מנינים תרבה –

37 יגמרו – לימוד כל הש"ס, בכל מנין ומנין, ואם איזה מנין

38 קמן מהכיל – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, יצרפו

39 אליהם אנשים מאיזה מנין גדול, בכל ישנה, חק ולא

40 יעברו. – שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה, וכל אחד

41 ואחד מהלומדים הנ"ל – שלומדים מסכת מהש"ס כפי

42 שחולק, יגמרו לעצמו – לומר בכל שבוע ה'תמניא אפי"

43 שבתהלים – פרק קיט". – בו כל אות היא התחלה של שמונה

44 פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת

קונטרס אחרון

בדרך המצוה בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מוטל חובה לרד לפני התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבואר בתקנות ישנות בכמה עיירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמצן כל ימוטו עוד לעולם ח"ו (ככ"י גואלד גואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמצו לכבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קמן מהכיל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישונה חק ולא יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארז"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו. כהלכתו לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יוהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצונית מהשבת הוא שבייתה מעשיה גשמית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה

9. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. 7. ל' הכתוב - וראו ו, ז. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: 'ל' הכתוב - תהלים לא, כה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". וכמקום אחר מוסיף הרבי: "ולהעיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיטל זה ביום השבת לאחרי תפלת מנחה (וכן ה' נוהג אדמו"ר ז"ל)". 10. ספר השיחות תשי"ד ע' 48. 11. פרק ג'. 12. שבת קיח, ב. 13. שבת יב, א.

1	הַשֶּׁבֶת וּבִתְלֻמוֹת תּוֹרָה – להתפלל וללמוד בכוונה, לְדַבְּקָה	15	לקדשו ¹⁵ , הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת,
2	בְּה' אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבִּתּוֹב ¹⁴ : "שֶׁבֶת לָהּ" אֶלְקִיךָ", – שענין	16	בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור", וּבְחִינַת "שְׁמוֹר"
3	השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שנח ממלאכה,	17	בפנימיות היא השְׁבִיטָה מְדַבְּרִים גְּשָׁמִים, כְּמוֹ שֶׁשֶׁבֶת
4	עולה אז הכוח, שהיה מלוּבש במלאכה – למקורו בנפש, כך	18	ה' מִיּוֹד מֵאֲמֵרוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ בָהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ גְּשָׁמִים, –
5	הוא ענין השביתה של	19	"שמור" בחיצוניות היא
6	שבת, התעלות הנפש	20	השמירה ממלאכה
7	(שהיתה עסוקה בימי	21	ועשיה, ו"שמור" בפנימיות
8	החול ב"עובדין דחול",	22	היא השמירה והמנוחה
9	בעניני חולין) הנפש עולה	23	מדיבורים בענינים
10	ל"ה' אלְקִיךָ", ה' אחד. וְזוֹ	24	גשמיים, כִּי זֶה לְעֵמֶת זֶה
11	– פנימיות השבת, היא	25	כִּי ¹⁶ : – הדיבורים
12	בְּחִינַת "זְכוֹר", – שני	26	בענינים גשמיים – הם
13	ענינים בשבת "זכור"	27	ה"לעומת זה" של שבת
14	ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת	28	והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

14. יתרו כ, י. 15. ואתחנן ה, יב. 16. ע"פ קהלת ז, יד.

גוט יום טוב. לְשָׁנָה טוֹבָה בְּלִמּוּד הַחֲסִידוֹת וְדַרְכֵי הַחֲסִידוֹת תְּכַתְּבוּ וְתַחְתְּמוּ.

מִמְכַתֵּב אֲדֹנָי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי (הַרש"ב)

... י"ט כסלו ... החג אֲשֶׁר פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ וְאוֹר וְחַיּוֹת נַפְשֵׁנוּ נִתְּן לָנוּ, הַיּוֹם
הַזֶּה הוּא רֵאשִׁי הַשָּׁנָה לְדַ"ח (דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוֹת) אֲשֶׁר הִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ
הַקְּדוֹשִׁים זְכוּלָלָהּ נ"ע זי"ע, וְהִיא הִיא תּוֹרַת הַבְּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל.
זֶה הַיּוֹם תְּחַלַּת מַעֲשֵׂיךָ, שְׁלֵמוֹת הַפְּנִינָה הָאֲמִתִּית בְּבְרִיאַת הָאָדָם עָלֵי אָרֶץ,
לְהַמְשִׁיךְ גְּלוֹי אֹר וּפְנִימִיּוֹת תּוֹרַתְנוּ הַקְּדוֹשָׁה, אֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בַּיּוֹם הַזֶּה בְּבְחִינַת
הַמְשָׁכָה כְּלָלִית עַל כְּלָלוֹת הַשָּׁנָה, וְעַלֵינוּ לְהַעֲרִי לְבַבְנוּ בַּיּוֹם הַזֶּה בְּבְחִינַת חֶפְץ וְרָצוֹן
פְּנִימִי וְעֲצָמִי בְּאֲמִתַּת נְקוּדַת לְבַבְנוּ, שִׁיֵּאִיר נַפְשֵׁנוּ בְּאוֹר פְּנִימִיּוֹת תּוֹרַתוֹ יִתְבַּרֵךְ.
מִפְּעֻמְקַיִם קְרֵאתִיךָ ה', לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֶמְק וּפְנִימִיּוֹת תּוֹרַת ה' וּמְצוֹת ה'
מְבַחֲרֵינִי פְּנִימִיּוֹת וְעֲצֻמוֹת אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא שִׁיֵּאִיר בְּפְנִימִיּוֹת נַפְשֵׁנוּ, אֲשֶׁר כָּל
עֲצֻמוֹתֵינוּ (רוּצָה לֹמַר כָּל מְצִיאוֹתֵנוּ, הַעֲצָם וְהַהֲתַפְשֻׁטוֹת כו') יִהְיוּ אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ לְבַד,
לְגַרְשׁ מֵאֲתָנוּ כָּל מִדָּה רָעָה וּמְגַנָּה מִהַמְדוּת הַטְּבָעִיּוֹת, כִּי אִם כָּל עֲשִׂיוֹתֵנוּ וְעַנְיָנוּ
(הֵן בְּעֻבְדוּת הַיְנוּ תְּפִלָּה וְתוֹרָה וּמְצוֹת, וְהֵן בְּעַנְיָנוּ עוֹלָם הַמְכַרְחִים לְקַיִם הַגּוֹרֵן) יִהְיוּ
בְּכֻנָּה אֲמִתִּית לְשֵׁם שָׁמַיִם אֲשֶׁר חֶפְץ ה' כו', וְה' יִתְבַּרֵךְ אֲב הַרְחִמֵם יְרַחֵם עָלֵינוּ
וְיִנְחֵנוּ בְּדַרְךְ הַטוֹבָה וְהַיְשָׁרָה יֵשֶׁר יִחְזוּ פְּנִימוֹ. . .

יום שלישי י"ט כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' א, ספר לקוטי אמרים הנקרא בשם... עד עמ' 4, הרב... הכהן.

<p>41 הדבר? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, פְּדָרְךָ אֲרָפָה וְקַצְרָה,</p> <p>42 פְּעוֹרֵת ה' יִתְפָּרֵךְ. – בשני אופנים מוסבר בספר, כיצד קרוב</p> <p>43 הדבר: "בדרך ארוכה" – על-ידי התבוננות, העמקת מחשבתו</p> <p>44 בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה</p> <p>45 להשי"ת ולירא מפניו;</p> <p>46 "בדרך קצרה" – על-ידי</p> <p>47 שמעורר את האהבה</p> <p>48 המסותרת שבקרבו,</p> <p>49 הנטועה בטבע מתולדתו</p> <p>50 בלבו של כל אחד</p> <p>51 מישראל, ואשר יש רק</p> <p>52 לעוררה ולגלותה. ועל כך</p> <p>53 מבוסס ספר ה"תניא".</p> <p>54 אגב, הספר נקרא בשם</p> <p>55 "תניא", על שם המלה</p> <p>56 הראשונה, בה פותח</p> <p>57 המחבר, רבנו הזקן, את</p> <p>58 ספרו.</p> <p>59 על הסכמותיהם של</p> <p>60 הצדיקים רבי יהודא ליב</p> <p>61 הכהן ורבי זושא, מביא הרבי</p> <p>62 (מוהרי"צ) נ"ע באחד</p> <p>63 ממכתביו¹ קבלה מהרבי</p> <p>64 האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה,</p> <p>65 הוסיף והחסיר², ודייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב</p> <p>66 מילה מסויימת עם וא"ו או בלי וא"ו): עד שזיקק את הספר ב"חסר</p> <p>67 ויתיר" רק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. ברם, עקב</p> <p>68 "העתקות רבות" ו"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, "רבו כמו רבו</p> <p>69 הטעויות" סופר במאד מאד" (וכפי שמובא במקום אחר, היו גם כאלה</p> <p>70 ש"תואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שגיאות בענינים שונים, כדי</p> <p>71 שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו"³).</p> <p>72 שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים אל הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן</p> <p>73 ורבי זושא, לבקש הסכמתם להדפסת ספר ה"תניא". כפי שכתוב במכתב</p> <p>74 האמור⁴ היו השלוחים, החסידים המפורסמים של רבנו הזקן – רבי משה</p> <p>75 ווילנער, רבי פנחס משקלוב ורבי יצחק משה מיאס. אותם שלח רבנו הזקן</p> <p>76 להתייעץ עם הצדיקים האמורים אודות הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.</p> <p>77 שני הצדיקים ביטאו את התפעלותם מספר ה"תניא". רבי יהודא ליב</p> <p>78 הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרחוניות של עקבות</p> <p>79 משיחא".</p> <p>80 רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".</p>	<p>1 סֵפֶר לְקוּטֵי אֲמָרִים חֶלֶק רֵאשׁוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סֵפֶר שֶׁל</p> <p>2 בִּינּוּנִים</p> <p>3 בּדֶף-הַשַּׁעַר שֶׁל סֵפֶר הַ"תְּנִיָּא", כּוֹתֵב רַבְּנוּ הַזִּקֵּן, שֶׁהִסְפִּיר: מְלֻקֵּט</p> <p>4 מִפִּי סַפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיוֹן נִשְׁמָתֵם-עֲדוֹן, מִיּוֹסֵד</p> <p>5 עַל פְּסוּקֵי "כִּי קָרוֹב</p> <p>6 אֵלֶיךָ ה'רָבֵךְ מְאֹד, בְּפִיךָ</p> <p>7 וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"; –</p> <p>8 הֵלֵב, הִפֵּה וְהַעֲשִׂיהָ הֵם</p> <p>9 שְׁלֹשֶׁת הַכּוּחוֹת: מַחֲשָׁבָה,</p> <p>10 דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, בָּהֶם</p> <p>11 מִתְלַבֶּשֶׁת הַנֶּפֶשׁ, כִּדִּי</p> <p>12 לְבַצֵּעַ אֶת רְצוֹנָה. כְּלוּמֵר,</p> <p>13 שְׁלֹשָׁה אֱלֹהִים הֵם כְּלִי</p> <p>14 הַבִּיצוּעַ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ: "בְּפִיךָ"</p> <p>15 – בְּכוּחַ הַדִּיבּוּר שֶׁלְךָ;</p> <p>16 "וּבִלְבָבְךָ" – בְּכוּחַ</p> <p>17 הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלְךָ; "לַעֲשׂוֹתוֹ"</p> <p>18 – בְּכוּחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלְךָ.</p> <p>19 בְּמוֹבֵן עֵמוּק יוֹתֵר, רוּמּוֹת</p> <p>20 הַמְּלֵאָה "וּבִלְבָבְךָ" לֹא רַק</p> <p>21 עַל הַמַּחֲשָׁבָה, כִּי-אֵם גַּם</p> <p>22 עַל רִגְשֵׁי הֵלֵב, אַהֲבָה</p> <p>23 וִירָאָה, לַאֲהוּב אֶת הַקֶּב"ה</p> <p>24 וְלִירָא מִפְּנֵי: כִּשְׂיִהוּדִי מַקִּיִּים מִצּוּה מִשׁוּם אַהֲבָתוֹ לַהַקֶּב"ה,</p> <p>25 וּבִיּוֹדְעוֹ שֶׁהַדָּרֵךְ הַיְחִידָה לַהֲתִיחֵד עִם הַקֶּב"ה, הִיא עַל-יְדֵי קִיּוּם</p> <p>26 מִצְוּוֹתָי – נַעֲשׂוֹת אִזּוּ הַמִּצְוּוֹת מִתּוֹךְ רִגֵּשׁ פְּנִימִי שֶׁל חַיּוֹת וְעוֹנֵג.</p> <p>27 כְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ שֶׁל יְדִידוֹ הָאֲהוּב עֲלָיו, שֶׁעֲשִׂיתוֹ הִיא בְּעוֹנֵג</p> <p>28 וּבַחַיּוֹת מִיּוֹחֲדִים, הוּא מִתִּיגֵעַ אִזּוּ לְבַצֵּעַ הַכֹּל בְּמִדּוּק, לְכֹל</p> <p>29 פְּרִטּוֹ, כִּדִּי לַהֲנִיחַ דַּעַת יְדִידוֹ. הַרְגֵּשׁ שֶׁל יִרְאָתָם שְׁמִים, לִירָא</p> <p>30 מִהַקֶּב"ה, פּוֹעֵל עַל הַיְהוּדִי, לְהִימָנַע מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר בְּנִיגוּד לְרִצּוֹן</p> <p>31 הַקֶּב"ה. יְהוּדִי שׁוֹמֵר עַל עֲצָמוֹ שֶׁלֹּא לְהִיכְשֵׁל בְּעֲשִׂיַת עֲבִירָה</p> <p>32 בְּגַלְל רִגֵּשׁ הִירָאָה שֶׁל כֻּלֵּי הַקֶּב"ה. זֹאת אֹמֵר לָנוּ מִחֲבֵר סֵפֶר</p> <p>33 הַ"תְּנִיָּא", שֶׁהִסְפִּיר מְבוֹסֵס עַל פְּסוּק זֶה, לְפִי קְרוֹב הַדָּבָר שֶׁל</p> <p>34 תּוֹרָה וּמִצְוּוֹת לְקִיּוּמוֹ מִתּוֹךְ רִגֵּשׁ שֶׁל אַהֲבַת ה' וִירְאָתָהּ. לְבָאֵר</p> <p>35 הַיִּטְבָּ, אֵיךְ הוּא קָרוֹב מְאֹד, – מִטְּבַע הָאָדָם לְהִיּוֹת לְבוֹ נוֹטֵה</p> <p>36 לְתַאווּת גּוֹפְנִיּוֹת, וְכִדִּי שֶׁהֵלֵב יִתְאוּוֶה לְאַלְלוּת, נִדְרֵשׁ לְהַפּוֹךְ אֶת</p> <p>37 רִגְשׁוֹת הֵלֵב בְּפוּעַל מַקְצֵה אֶחָד – מִתְאוּוֹת הַעוֹלָם-הַזֶּה, לְקַצֵּה</p> <p>38 הַפּוֹךְ – לְקַדְוֶשָׁה. כֵּן מְאֹד קֶשֶׁה לְאָדָם לְנִטּוֹעַ בְּלָבוּ רִגֵּשׁ הִירָאָה</p> <p>39 מִהַקֶּב"ה, כְּמֵאמֵר הַגְּמֵרָא²: "וְכִי יִרְאָה מִילְתָּא זּוֹטְרַתָּא הִיא",</p> <p>40 הָאֵם יִרְאָה הִיא דָּבָר קִטְּן? – כִּיצַד, אִיפּוּא, אֹמֵר הַפְּסוּק שֶׁ"קְרוֹב</p>
--	--

ספר¹ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ שלשלת האור היכל שלישי

ספר לקוטי אמרים

חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים

1. דברים ל, יד. 2. ברכות לג, ב. 1. נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. 2. וראה (ועייני) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ.י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. ועפ"י יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. בספר הקיצורים עמוד קכ"ה.

39 – לבני ישראל, דרכי קדש, פאשר כל אחד יחזה – יראה, 39
 40 בפנימיות דבריו, והמפרסם אין צריך ראיה. – ובגלל כך
 41 לא היה ספר זה זקוק להסכמה, רק מחשש קלקול הדבר –
 42 של הדפסת הספר, שלא יגרום הזק למדפיסים, פאתי לתן
 43 תקוף ואזהרה לכל ירים
 44 איש את ידו ורגלו
 45 לדפוס – להדפיס את
 46 הספר, עד משך חמש
 47 שנים מיום הלמטה.
 48 ושומע לדברי אלה –
 49 יבא עליו ברכת טוב.
 50 הלא כה דברי המדבר
 51 זאת לכבוד התורה,
 52 היום יום ג' פרשה תבא
 53 תקנ"ו לפרט קטן.
 54 יהודא ליב הכהן.¹²
 55 שמעת' מהחסיד
 56 המפורסם, רבי יצחק
 57 מתמיד, זכרוננו לברכה:
 58 כשהשלוחים הביאו את
 59 ה"תניא" לאניפאלי, אל
 60 רבי יהודא לייב הכהן
 61 ורבי זושא, הם השאירו
 62 בידם את הקונטרסים
 63 למשך הלילה, כדי
 64 שהצדיקים יעיינו בהם.
 65 בשעה שעיין ב"תניא",
 66 באמצע הלילה, נכנס רבי
 67 יהודה לייב הכהן
 68 בהתפעלות עצומה
 69 ובתהלהבות רבה, ומבלי
 70 יכולת לעצור בתוכו את
 71 ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו
 72 באניפאלי), להתחלק אתו בהתלהבות המרובה מספר
 73 ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא
 74 היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט
 75 ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב
 76 בהלכם אחד אל השני, ואניפאלי כולה בערה...".

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי
 קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודא ליב
 הכהן:

הכמת אדם תאיר פני הארץ בראותי
 יד קדש המחבר הרב הגאון
 איש אלקים קדוש וטהור חסיד ועניו
 אשר מכבר נגלה מפתחו יושב בשבת
 תחבונני אצל אדונינו מורינו ורבינו
 גאון עולם ולזה מים מבאר מים
 חיים וכעת ישמח ישראל בהגלות דברי
 קדשו המנוכר להביא לבית הדפוס ללמד
 לעם ה' דרכי קדש כאשר כל אחד יחזה
 בפנימיות דבריו והמפורסם אין צריך לראיה
 רק מחשך קלקול הדבר שלא יגרום
 הזק למדפיסים בלתי ליתן תוקף ואזהרה
 לכל ירים איש את ידו ורגלו לדפוס עד
 משך חמש שנים מיום ללמטה ושומע
 לדברי אלה יבוא עליו ברכת טוב הכ"ד
 המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג'
 פשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.
 רגלו לגרום להמדפיסים הנזכרים לעיל שום הזק חס ושלום בהשגת גבול בשום אופן.
 ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המדפיסים הג"ל עד משך חמש
 שנים מדפיס מיום ללמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדוכס
 זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנכפל בו כי טוב פשת תבא שנת פרותינו לפ"ק.

הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

1 טוב, – ביום שלישי למעשה בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב",
 2 פרשת תבא, שנת פדותנו לפרט קטן. – תקנ"ו בגימטריא
 3 פדותינו, לפרט קטן, בלי לחשב את שנות האלפים מאז בריאת
 4 העולם, כ"אם מספר השנים של מאות, עשרות וכו' לאלף
 5 הנוכחי.
 6 הקטן משולם זוסיל
 7 מאניפאלי.
 8 הסכמת הרב החסיד
 9 המפורסם, איש אלהי,
 10 קדוש יאמר לו, מורנו
 11 ורבינו הרב רבי יהודא
 12 ליב הכהן:
 13 חכמת אדם תאיר פני
 14 הארץ, בראותי ידיו¹⁰
 15 קדש – כתבי, המהפך
 16 הרב הגאון איש
 17 אלקים קדוש וטהור
 18 חסיד ועניו, אשר מכבר
 19 נגלה מפתחו, –
 20 שלמרות השתדלותו
 21 להישאר נסתר, שלא ידעו
 22 מצדקותו ומגדולתו, כבר
 23 מזמן נתגלו צדקותו
 24 וגדלותו, יושב בשבת
 25 תחבונני אצל
 26 אדונינו מורינו ורבינו
 27 גאון עולם, – וי"ל
 28 כפשוטו בנגלה – והכוונה
 29 על הרב המגיד ממזריטש,
 30 ודלה מים – למד תורה,
 31 מבאר מים חיים, –
 32 יש המפרשים שבמלה

הגה בראותי את הכתבים של הרב הא"י
 גאון איש אלקים קדוש וטהור
 אספקלריא הגאולה ועוב אשר עשה ואשר
 הפליא ה' חסדו ונתן כלבו הטהור לעשות
 את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הק'.
 ולענו היה שלח להעלות את הכתבים
 ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו כדך.
 רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם
 בקרב כל ישראל בהעתקות רבות מידי
 סופרים שגונים ומחמת ריבוי העתקות
 שונות רבו הט"ס במאד. והוכרח
 להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס.
 והעיר ה' את רוח השותפים ה"ה הרבני
 המופלג התיק מוהר"ר שלום שבנא
 במוהר"ר נח ו"ה הרבני הגופלג התיק
 מוהר"ר מרדכי במוהר"ר שמואל הלוי
 להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס
 בסלחוויטה ולפעלא טבא אמרתו יישר
 חילא אך עלו בלבם מגור מסוכי מן
 הדפוסים אשר רבו שדרכו להזיק ולהלקל
 המאזנים או לזאת גמננו בלבינו ליתן
 הסכמה לכל ירים איש את ידו וזאת

33 "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם
 34 "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, ובעת ישמח ישראל
 35 – הכוונה על הבעל-שם-טוב, ששמו הקדוש היה ישראל,
 36 בהגלות דברי הקדוש – התגלות דברי הבעל-שם-טוב היא
 37 ב"תניא", בו מתגלים דברי הבעל-שם-טוב בשכל והשגה של
 38 חב"ד, המהפך להביא לבית הדפוס – כדי ללמד לעם ה'

10. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" – ככהסכמה הקודמת – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. לשון הכתוב שמואל
 ב כג, ת. 12. בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר – הוא ספר הנ"ל. ראה בית רבי,
 תולדות הרב פרק נד.

יום רביעי כ' כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ג, הסכמת הרבנים... עד עמ' 6, ז"ל נבג"מ.

44 כל דבור על אופניו שכתב בלקוטי אמרים, – הרי שזה
45 נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – ראו ראינו שראוי ונכון
46 לחברם – להדפיסם יחד עם ספר לקוטי אמרים ואגרת
47 התשובה של פבוד קדשת אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל.

48 אי לזאת, – לכן, פאנו
49 להטיל גנדא רפה –
50 איסור גדול, ונורת נידוי
51 חרם שמתא דרבנן –
52 דלית לה אסותא, –
53 שאין לה רפואה (שאי
54 אפשר להתיר), שלא
55 ידים איש את ידו
56 להדפיס – את הספר,
57 כתבניתם – "לקוטי
58 אמרים" ו"אגרת הקודש"

59 יחד, או זה בלא זה
60 משך חמשה שנים מיום
61 דלמשה¹⁵. ברם כגון דא
62 צריך לאודועי, – רק
63 זאת עלינו להודיע,
64 שבעונותינו הרבים ספו
65 תמו בתיב ידו הקדושה
66 בעצמו אשר היו
67 בדקדוק גדול לא חסר
68 ולא יתר אות אחת,
69 ולא נשאר פראם זה
70 המעט מהרבה אשר
71 נלקטו אחד לאחד
72 מהעתיקות המפורים
73 אצל התלמידים, ואם
74 המצא תמצא איזה
75 טעות, שגיאות מי יבין,
76 ימצא הפעות דמוכה

77 מפעות סופר, – מהכתב ממנו הדפיסו את הספר, והפניה –
78 של הענין, תהיה ברורה:
79 נאום לב פער בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון החסיד
80 קדוש ישראל מרנא ורבנא¹⁶ שניאור זלמן ז"ל, נשמתו
81 בגניו מרומים. (הרבי האמצעי).
82 ונאום חיים אברהם בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון
83 החסיד מרנא ורבנא שניאור זלמן ז"ל, נשמתו בגניו
84 מרומים.
85 ונאום משה בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון החסיד
86 שניאור זלמן ז"ל, נשמתו בגניו מרומים.

87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

1 הסכמת הרבנים שיחיו בני הגאון המחבר ז"ל נשמתו ערוך.
2 היות שהסכמם אצלנו לתן רשות והרמנא – וכוח הרשאה,
3 להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני ישראל כתוב
4 דברי ישר ואמת – דברי הישר והאמת הכתובים, דברי
5 אלקים חיים – כך
6 נקראת תורת החסידות,
7 של אדוננו אבינו מורנו
8 ורבנו ז"ל כתובים
9 בכתב ידו הקדושה
10 בעצמו ולשונו הקדוש
11 שכל דבריו פנחלי אש
12 בוערות – אשר ולהיבו
13 תלכבות לקרבן לאביהן
14 שבשמים, ובשם אגרת
15 הקדש נקראו, שרבים
16 היו אגרת שלוח מאת
17 פבוד קדשו להורות
18 לעם ה' הדרך ולכו בה
19 – הכוונה מן הסתם לעניני
20 העבודה הפנימית, כמו
21 התעוררות אהבת ה'
22 ויראת ה' בעבודת
23 התפלה, ההתעוררות
24 ללימוד התורה, והמעשה
25 אשר יעשון, –
26 ההתעוררות בענינים של
27 צדקה וכדומה. וימתת
28 שפכמה מקומות¹³ –
29 ב"אגרת הקדש", הציב
30 לו ציונים בספר לקוטי
31 אמרים שלו, ודברי
32 תורה עניים במקום
33 אחד ועשירים במקום
34 אחר¹⁴, – שלכן אפשרי הדבר שענינים ב"אגרת הקדש" יהיו

35 יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי
36 אמרים"; ולא ידך, ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים
37 ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש";
38 ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו – ב"אגרת הקדש" המוסיף
39 חידוש ובידור בספר "לקוטי אמרים" – קונטרס אחרון על
40 איזה פקדים – מספר "לקוטי אמרים", אשר כתב – רבנו
41 הזקן, בעת חברו הספר לקוטי אמרים – פלפול ועיון עמק
42 על מאמרי זהר ועין חיים' ופרי עין חיים' שנראים
43 בסותרים זה את זה, וברוח מבינתו מישבם – רבנו הזקן,

44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

הסכמת

הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע.

היות שהוסכם אצלנו לתן רשות והרמנא להעלות על מכבש
הדפוס לזכרון לבני כתוב דברי ישר ואמת דברי אלקים
חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו
הקדוש שכל דבריו כנחלי אש בוערות ולהיבו הלבבות לקרבן
לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת
שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ולכו בה והמעשה אשר
יעשו ומחמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים
שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם בשביל דבר
שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיברו
הס' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ח ופנ"ח שנראים
כסותרים זא"ו וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב
בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון לחברם עם ספר לקוטי אמרים
ואגרת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. אי לזאת באנו להטיל גודא רבה
ונורת נח"ש דרבנן דלית לה אסותא שלא ידים איש את ידו
להדפיס כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמשה
ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה
בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר
כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתיקות המפורים
אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין
ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום דוב בער בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל
מרנא ורבנא שניאור זלמן ז"ל נבג"מ.

ונאום חיים אברהם בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא
ורבנא שניאור זלמן ז"ל נבג"מ.

ונאום משה בא"א מו"ר הגאון החסיד שניאור
זלמן ז"ל נבג"מ.

13. כסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה 2). כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב.
15. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ז) בא כסיום ההסכמה: "היום יום ה' כיב אייר תקע"ד לפ"ק". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

13. כסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה 2). כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב.
15. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ז) בא כסיום ההסכמה: "היום יום ה' כיב אייר תקע"ד לפ"ק". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יום חמישי כ"א כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 6, הקדמת המלקט... עד עמ' ד, בעלה וגו':

39 אנושי, שהשכל האנושי מכתוב את עניני המוסר והמדות. וברור
40 הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם
41 שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע
42 על אחד התעוררות והתפעלות, ובשני - לא. (ב) ספרים הבנויים
43 על מדרשי רז"ל,
44 שבהיותם ענינים של
45 תורה, יש להם שייכות
46 לכל אחד מישראל,
47 וממילא יש בהם ענין (או)
48 ענינים) שיש לו שייכות
49 מיוחדת אליו, שיהיה
50 ביכולתו להתפעל
51 ולהתעורר. ברם, רבנו
52 הזקן מסביר, שגם בספרים
53 אלה (מהסוג השני) לא
54 כל אחד זוכה להכיר את
55 מקומו הפרטי, ולקלוט את
56 מה שיש לו שייכות
57 מיוחדת אליו. ובלשון
58 רבנו הזקן: **וְכַר מִן דִּין**, -
59 וחזן מזה, שבגלל
60 הבלבול בשכלו וכדומה,
61 אין ביכולתו לראות את
62 ה"אור כי טוב" בספרים,
63 הנה ספרי היראה -

64 ספרי המוסר, הבנויים על-פי שכל אנושי בודאי אין שוין
65 לכל נפש, כי אין כל השכלים והדעות שוות, ואין שכל
66 אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל ומתעורר שכל
67 הברו, וכמו שאמרו רז"ל: **גַּבִּי** - בקשר לברכת חכם הרוים
68 על ששים רבוא מישראל, - בשעה שראים שש מאות אלף
69 מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרוים" - מברכים את הקב"ה
70 שהוא החכם שידוע סודותיהם של כל שש מאות האלף, שאין
71 דעותיהם - והבנתם ורגשותיהם, דומות זו לזו וכו', וכמו
72 שכתב הרמב"ן ז"ל ב'מלחמות' שם: **כְּפִירוֹשׁ הַסְּפָרִי גַבִּי**
73 **יְהוֹשֻׁעַ שְׁנַאמַר בּוֹ** - שהוא היה "איש אשר רוח בו", -
74 ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: **שִׁיכּוּל הַלְלוּךָ נְגִיד**
75 **רוחו של כל אחד ואחד וכו'.** אלא אפילו בספרי היראה
76 - ספרי המוסר, אשר יסודותם בחררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה'

1 **הַקְּדָמָת הַמְּלַקֵּט**
2 רבנו הזקן, בגודל ענותנותו, קורא לספר ה"תניא" - "לקוטי
3 אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת
4 הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". **וְהִיא אֲנֵרַת**
5 **הַשְּׁלוּחָה לְכָללוֹת אָנְשֵׁי**
6 **שְׁלוּמְנָה**, - אל כל
7 החסידים, **יְשַׁמְרֵם צִוְרֵם**
8 **וְיִחְזְקֵם**;
9 **אֵלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא**,
10 **שְׁמַעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צַדֵּק**
11 **מִבְּקִשֵׁי ה', וְיִשְׁמַע**
12 **אֵלֵיכֶם אֵלֵקִים לְמַגְדוֹל**
13 **וְעַד קֶזְזוֹ**, - מגדולי בעלי
14 המדרגה בעבודת ה', עד
15 לאלה שהם נחותים
16 במדרגה, **כֹּל אָנְשֵׁי**
17 **שְׁלוּמְנָה דְמַדְיָנֵינוּ**
18 **וּסְמוּכוֹת שְׁלֹה, אִישׁ עַל**
19 **מְקוֹמוֹ יְבוֹא לְשָׁלוֹם**
20 **וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם נִצָּח**
21 **סָלָה וְעַד, אָמֵן בֶּן יְהוִי**
22 **רְצוֹן**;
23 **הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, כִּי**
24 **מַגְדוֹלָא בְּפִי דְאִנְשֵׁי**
25 **כָּל אָנְשֵׁי שְׁלוּמְנָה**

26 **לְאֹמַר**, - ידוע שרגיל בפי אנשי שלומינו לומר, כי אינה דומה
27 **שְׁמִיעַת דְּכָרֵי מוֹסֵר לְרֵאִיָּה וְקִרְיָאָה בְּסַפְרִים**, - שהקריאה
28 בעניני מוסר והתעוררות מתוך ספרים, שנכתבו בשביל כולם,
29 איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה כאשר שומעים אותם
30 ענינים באופן אישי מפיו של המדבר. **שְׁהַקְרָא** - בספרים,
31 **קוֹרָא לְפִי דְּרַבּוּ וְדַעְתּוֹ וּלְפִי הַשְּׁנָת וְתַפְסִיט שְׁכָלוֹ בְּאִשְׁרֵי**
32 **הוּא שֵׁם, וְאִם שְׁכָלוֹ וְדַעְתּוֹ מְבַלְבְּלִים וּבַחֲשִׁבָה יִתְהַלְכוּ**
33 **בְּעִבְרַת ה', בְּקִשֵׁי יוֹבֵל לְרֵאוֹת אֵת הָאוֹר כִּי טוֹב הִנְנּוּ**
34 **בְּסַפְרִים, אֶף כִּי מְתוֹק הָאוֹר** - השורה בספרים, לעינים
35 **וּמְרַפָּא לְנַפְשׁוֹ**. - אך, מפני ששכלו מבלבל והוא ממשש
36 באפילה בענינים של עבודת ה', אין הוא רואה את האור שיכול
37 וצריך להביא מרפא לנפשו. להלן מסביר רבנו הזקן, שספרי
38 המוסר חלוקים בשני סוגים: (א) ספרים הבנויים על פי שכל

לע"ע לא מצאתי שיעור על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דתר"ס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה ה' החותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - ה' או רב פוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - ה' או גאון וחסיד (כידוע בספורי רבותינו נשיאנו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" - ב"צ"ל" שבחתימה הב' - (באם כן הוא הבת"ח ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי' מציין בצדקות שלו, בעניותו ושפלותו בעיני עצמו וכו'.
1. או י"ל ישמרם צורתו וגואלנו, או כיצוא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרתך..." - אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2. ברכות נח, א. 3. על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. 4. במדבר כז, יח. 5. את עצם הפירוש "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיכול להלוך נגד

41 שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת
 42 הגבורה וכו', בַּנְדָּע, - כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט
 43 ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית-שמואי לרוב מחמירים, מפני
 44 ששורשם ממדת הגבורה, ובית-הלל מקילים ברוב המקרים,
 45 מפני ששורשם ממדת

46 החסד; אלא, היות
 47 שבקדושה

48 בהתכללות, כך שחסד
 49 כוללת בתוכה גם גבורה,
 50 וגבורה כוללת בתוכה גם

51 חסד, לכן ישנם מקרים
 52 בהם בית-שמואי מקילים
 53 ובית-הלל מחמירים. -

54 הרי אם כך הדבר בענינים
 55 של נגלה דתורה, שאפשר
 56 הדבר שתהיה מחלוקת

57 "מן הקצה אל הקצה"
 58 בהסקת מסקנת פסק
 59 ההלכה מהתורה - וְכָל

60 שֶׁבָּן וְכָל-וְחֶמְדָּה -
 61 בענינים שהם בְּהִנְסְתָּרוֹת

62 לַה' אֱלֹהֵינוּ דְּאֵינוֹן
 63 דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ -

64 וְחַד לְפָנֵי שִׁיעוּרָא דִּילְיָה - המתבטאים במוחו ולבו של כל
 65 אחד ואחד לפי שיעורו, לְפָנֵי מַה דְּמִשְׁעָר בְּלִבֵּיהּ, - לפי מה
 66 שהוא משער בלבו, ופוחח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה
 67 שבמוח בלבו. בְּמִן שֶׁפְּתוּב בְּוַהַר תְּקוּדָשׁ עַל פְּסוּקֵי נוֹדָע

68 בְּשַׁעְרֵים פְּעֻלָּה וְגו'; - הוזהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה,
 69 ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתיידע ואתדבק", - הוא
 70 נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים
 71 ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער
 72 ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה
 73 מהמות. על-כּל־פּנים מתברר מדברי הוזהר הקדוש, שהענינים
 74 של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי
 75 שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בוזהר שם: "שערים" מלשון
 76 שיעור) - וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת
 77 לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה
 78 שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי
 79 התעוררות והדרכות בעבודת ה' למה שרואים וקוראים
 80 בספרים - ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא")

1 אֲשֶׁר רוּחַ ה' דָּבַר בָּם, וּמְלִתּוֹ - של הקב"ה, עַל לְשׁוֹנָם -
 2 ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, וְאוֹרֵייתָא וְקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא
 3 בְּלֵא חַד, - התורה והקב"ה הם דבר אחד; וְכָל שְׂשִׁים רְבּוּא
 4 בְּלִלוֹת יִשְׂרָאֵל וּפְרִטֵיהֶם עַד נִיצוּץ - של קל שֶׁבְּקָלָם
 5 וּפְחוּתֵי הָעֵרֶךְ שֶׁבְּעֵמּוּנוֹ
 6 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלָהוּ¹

7 מִתְקַשְׂרָאן בְּאוֹרֵייתָא, -
 8 כל אלה מתקשרים
 9 בתורה, וְאוֹרֵייתָא הִיא
 10 הַמְקַשְׂרֶת
 11 לַהֲקַבְ"ה בַּנְדָּע בְּוַהַר
 12 הַתְּקוּדָשׁ, - והתורה הרי
 13 כבר כוללת בתוכה מה
 14 שנוגע לשכלו ולדעתו של
 15 כל אחד מישראל - הַרְי

16 וְהַרְי דְּרַךְ בְּלִלוֹת לְבָלְלוֹת
 17 יִשְׂרָאֵל. - מכל־מקום
 18 הרי דבר זה הוא ענין
 19 כללי המופנה לכלל כולו.
 20 וְאִם שֶׁנִּתְנָה הַתּוֹרָה
 21 לְדָרֵשׁ בְּכָלל וּפְרִט
 22 וּפְרִטֵי פְרִטוֹת לְכָל נֶפֶשׁ

23 פְּרִיטֵי מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשַׁרְשֶׁת בָּהּ, - בתורה, הרי שבתורה
 24 ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד
 25 מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל
 26 שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל
 27 יהודי לחוד? - הַרְי אֵין כָּל אָדָם זֹכֵה לְהִיּוֹת מְכִיר מְקוּמוֹ
 28 הַפְּרִטֵי שֶׁבְּתוֹרָה; - לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת
 29 ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. וְהֵנָּה, אִם בְּהַלְלוֹת
 30 אִסּוּר וְהֵתֵר הַנְּגַלוֹת לָנוּ וּלְבְנֵינוּ מְצִאנוּ רְאִינוּ מִחֻלְקַת
 31 תְּנָאִים וְאִמּוּרָאִים מִן תְּקַצָּה אֶל תְּקַצָּה מְשִׁי, - שאחד
 32 אומר ההיפך מהשני - זה אוסר וזה מתיר וכדומה, וְאֵלוּ וְאֵלוּ
 33 דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים⁴⁰ לְשׁוֹן רַבִּים - לא אלקה חי, אלא אלקים
 34 חיים שהוא לשון רבים, עַל שֵׁם מְקוֹר הַחַיִּים לְנִשְׁמוֹת
 35 יִשְׂרָאֵל הַנְּחַלְקוֹת - נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם
 36 במקורם, דְּרַךְ בְּלָל לְשִׁלְשָׁה קוּי, יְמִין וְשְׂמָאל וְאִמְצַע,
 37 שָׁהֶם - שלשה קוים אלה, הם: חֶסֶד - קו הימין, וְגִבּוּרָה - קו
 38 השמאל, וְכוּ', - כלומר, הפארת שהוא הקו האמצעי. וְנִשְׁמוֹת
 39 שֶׁשְׂרָשׁוּן מְמַדַּת חֶסֶד הַנְּהַנְתָּן גַּם בֵּין לְהַטּוֹת בְּלִפְיֵי חֶסֶד
 40 לְהַקְלֵ בּוֹ' - להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה,

הקדמה

דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל
 ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים
 ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולהו מתקשראן באורייתא
 ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה
 דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל
 ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה
 הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה:
 והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו
 מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו
 ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים
 לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל
 ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממדת חסד
 הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל בו' כנודע וכ"ש וק"ו
 בהנסתרות לה' אלהינו דאינון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל
 חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש
 בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו':

הקדמה
 דחילו ורחימו - שהם יראה ואהבה, דְּכִמּוּחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד
 וְחַד לְפָנֵי שִׁיעוּרָא דִּילְיָה - המתבטאים במוחו ולבו של כל
 אחד ואחד לפי שיעורו, לְפָנֵי מַה דְּמִשְׁעָר בְּלִבֵּיהּ, - לפי מה
 שהוא משער בלבו, ופוחח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה
 שבמוח בלבו. בְּמִן שֶׁפְּתוּב בְּוַהַר תְּקוּדָשׁ עַל פְּסוּקֵי נוֹדָע
 בְּשַׁעְרֵים פְּעֻלָּה וְגו'; - הוזהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה,
 ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתיידע ואתדבק", - הוא
 נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים
 ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער
 ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה
 מהמות. על-כּל־פּנים מתברר מדברי הוזהר הקדוש, שהענינים
 של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי
 שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בוזהר שם: "שערים" מלשון
 שיעור) - וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת
 לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה
 שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי
 התעוררות והדרכות בעבודת ה' למה שרואים וקוראים
 בספרים - ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא")

רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, שכן, ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן - להלכה - שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה - וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיוכל להלון נגד רוחו של כל אחד ואחד", שכן, בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד". 6. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, 7. על פי תניא פל"ו - מת, א. חלק ג', עג, ב. 9. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'". 10. עירובין יג, ב. 11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 12. משלי לא, כג.

- 1 הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה'
 2 מסביר, אבל, רבנו הזקן להלן, שמדובר כאן ב"יודעי ומכירי",
 3 באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו
 4 ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה
 5 היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך

יום שישי כ"ב כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, אך ביודעי... עד עמ' ה, את ה' וגו' אכיר':

- 11 אך ביודעי ומכירי קאמינא, - אני מדבר אודות אלה שאני
 12 יודע אותם ומכירם - אומר רבנו הזקן, הם כל אחד ואחד
 13 מאנשי שלומנו שבמדניתנו וסמוכות שלה - והסמוכות
 14 למדינתנו, אשר היה הדבור של חיפה מצוי בינינו -
 15 בהיכנסם אל רבנו הזקן

הקדמה

- 16 ל"יחידות", וגילו לפני כל
 17 תעלומות לבם ומחם
 18 בעבודת ה' התלויה
 19 בלב, אליהם תפס מלתי
 20 ולשוני עט סופרי
 21 בקונטרסים אלו - של
 22 ספר ה"תניא", הנקראים
 23 בשם 'לקומי אמרים',
 24 מלקטים מפי ספרים
 25 ומפי סופרים קדושי
 26 עליון נשמתם עדן - כפי
 27 שהוכרנו בלמדנו את דף
 28 השער", אומרים חסידים,
 29 שב"ספרים" הכוונה לספרי
 30 השל"ה הקדוש וספרי
 31 מהר"ל (מפראג)
 32 וב"סופרים" הכוונה על
 33 הבעל-שם-טוב והרב
 34 המגיד ממזריטש,
 35 המפרסמים אצלנו,
 36 וקצת מהם נרמזו
 37 לחכימין - חלק
 38 מה"אמרים" מרומזים לפני החכמים, אלה שדי להם ברמו "די
 39 לחכימין ברמיזא", באגרות הקדש מרבנותינו שפארץ תקדש
 40 תבנה ותבונן במחרה בימינו אמן, - רבנו הזקן קרא לכמה
 41 מקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל
 42 מויטבסק, בשם "רבנותינו", הרביים שלו; וקצתם שמעתי
 43 מפייהם הקדוש בהיותם פה עמנו, - לפני עלייתם לארץ
 44 ישראל, וכלם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואל
 45 בעצה כל אנשי שלומנו המדינתנו תמיד כל אחד לפי
 46 ערבו - ומצבו בעבודת ה', לשית - לתת, עצות בנפשם
 47 בעבודת ה', להיות כי אין הזמן גרמא עוד - אין הזמן

- מרשה עוד, להשיב לכל אחד ואחד על שאלות בפרטות,
 וגם השבחה מצויה, על בן רשמתו כל התשובות על כל
 השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד ואחד לזכרון
 בין עיניו - כפי שכתוב לגבי תפילין¹⁵ "ולזכרון בין עיניך", ולא
 ירחק עוד לבנם לדבר
 עמי ביחידות, כי פתח -
 בענינים שבספר ה"תניא",
 ימצא מרגוע לנפשו
 ועצה נכונה לכל דבר
 הקשה עליו בעבודת ה',
 ונכון יהיה לבו בטוח
 בה' גומר בעדנו: -
 ככתוב¹⁶: "לא-ל גומר
 עלי". ומי שדעתו קצרה
 להבין דבר עצה מתוך
 קונטרסים אלו, - שאין
 הוא יודע כיצד ללמוד
 מה"תניא" עצה שהוא
 נוקק לה בעבודת ה',
 יפרש שיחתו לפני
 הגדולים - גדולי
 המבינים ועובדי ה',
 שבעירו והם יבוננהו. -
 הם יסבירו לו. ואלהים -
 לאותם "גדולים",
 בקשתו, שלא לשום די
 לפה - שלא לשתוק כדי

אך ביודעי ומכירי קאמינא הם כל אחד ואחד מאנשי
 שבמדינותינו וסמוכות שלה אשר היה הדבור של חיבה
 מצוי בינינו וגילו לפני כל תעלומות לבם ומוחם בעבודת ה'
 התלויה בלב אליהם תפוס מלתי ולשוני עט סופר בקונטרסים
 אלו הנקראים בשם לקומי אמרים מלוקטים מפי ספרים ומפי
 סופרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלנו וקצת
 מהם נרמזו לחכימין באגרות הקדש מרבנותינו שבאה"ק
 תובכ"א. וקצתם שמעתי מפייהם הקדוש בהיותם פה עמנו
 וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל
 אנשי דמדינתנו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם
 בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד
 ואחד על שאלות בפרטות וגם השבחה מצויה על בן רשמתו
 כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד
 וא' לזכרון בין עיניו ולא ירחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות
 כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו
 בעבודת ה' ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדנו: ומי
 שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש
 שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננהו ואלהים בקשתו
 שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו
 וכנודע עונש המר על מונע בר וגדול השכר ממאמר רז"ל
 ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני

- שלא להראות שהם הם המבינים, להתנהג בענוה ושפלות
 של שקר חסדי ושלום, - שכן, ענוה ושפלות שלא במקומן, הן
 ענין של שקר, וכןודע¹⁷ ענש המר על מונע בר, - כלומר,
 למנוע ענינים של תורה מהזולת, ונגדל השקר - לאלה
 שמוסרים עצמם ללמוד עם הזולת, כפי שידוע מאמרו רז"ל¹⁸
 על פסוק¹⁹ "מאיר עיני שניהם ה'", - הגמרא מפרשת שם
 את הפסוק "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'" -
 "רש" היינו מי שעני בתורה, ו"איש תככים" - מי שעשיר בתורה,
 הרי כששני אלה "נפגשו", ובן התורה מתעסק עם ה"עני"
 בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" - הקב"ה מאיר עיני שניהם באור

13. תורת שלום ע' 56. 14. תהלים מה, ב. 15. שמות יג, ט. 16. תהלים נז, ג קלח, ח. 17. ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. 18. ראה תמורה טז, א. 19. משלי כט, יג.

1 שלמעלה משניהם, **בִּי יֵאֵר ה' פָּנָיו** – והפנימיות שלו, **אִישׁ אֶת רַעְהוּ וּגו' כִּי כּוֹלֵם יַדְעוּ אוֹתִי וּגו'** – את הקב"ה, 7
 2 **אֲלֵיהֶם אוֹר** – של, **פָּנָיו**
 3 **מִלֶּךְ חַיִּים. וּמִתְחִילָה חַיִּים**
 4 – זה שנותן חיים לחיים, 1 **מִלֶּךְ חַיִּים. וּמִחִיָּה חַיִּים יּוֹכְנֵנוּ וַיַּחֲיִינוּ לַיּוֹמִים אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ**
 5 **יּוֹכְנֵנוּ וַיַּחֲיִנוּ לַיּוֹמִים** 2 **עוֹד אִישׁ אֶת רַעְהוּ וּגו' כִּי כּוֹלֵם יַדְעוּ אוֹתִי וּגו' כִּי מִלֵּאָה**
 6 **אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ עוֹד** 3 **הָאֲרִיז דַּעַה אֶת ה' וּגו' אֲכִי"ר:**
 12 **הָאֲרִיז דַּעַה אֶת ה' וּגו' אֲכִי"ר:**
 12 **רְצוֹן:**

יום ש"ק כ"ג כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ד, והנה אחר... עד עמ' 8, אמרים הנ"ל:

13 **וְהִנֵּה אַחַר שְׁנַת־פְּשָׁטוֹ הַקּוֹנְטְרִיסִים הַנְּזָכְרִים לְעֵיל בְּקֶרֶב**
 14 **כָּל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ הַנְּזָכְרִים לְעֵיל בְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִיָּדוֹ**
 15 **סוֹפְרִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, הִנֵּה עַל יְדֵי רַבּוֹי הַהַעֲתָקוֹת**
 16 **שׁוֹנוֹת רַבּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ הַמְּעוֹיֹת־סוֹפְרִים כְּמֵאֵד מֵאֵד, – כִּפִּי**
 17 **שֶׁכֶּבֶר הַזְּכָרֵנוּ בְּלִמְדוֹ**
 18 **הַסַּכְמוֹתֵיהֶם שֶׁל הַצַּדִּיקִים**
 19 **רַבִּי זוֹשָׁא וְרַבִּי יְהוּדָה לִיב**
 20 **הַכֹּהֵן, נִפְלוּ עַל פִּי טַעוֹת**
 21 **שִׁגְיָאוֹת בְּכַתְבֵּים, עֵקֶב**
 22 **הַמַּעֲתִיקִים הַשׁוֹנִים, וְהִיוּ**
 23 **גַּם כְּאֵלֶּה שֶׁבִּמְכוּוֹן זִיפּוֹ**
 24 **עֲנִינִים בִּ"תְּנִיא", כִּדִּי**
 25 **שִׁיבְלוּ לְהַעֲלִיל וְכו', וַיֵּשׁ**
 26 **לִזְמַר שַׁעַל אֱלֹהֵי רֹמֹם**
 27 **רַבְּנוּ הַזֶּקֶן בְּמִלָּה**
 28 **"מְשׁוֹנִים". וְלִזְאוֹת – וְלוֹכְן,**
 29 **נִדְבָּה רוּחָם שָׁל אֲנָשִׁים**
 30 **אֲפָרְתִים – אֲנָשִׁים**
 31 **חֲשׁוּבִים, הַנְּקוּבִים**
 32 **הַנְּזָכְרִים לְעֵיל מַעְבַּר לְדַף 22 לְמַדְחַ בְּגוֹפֶם וּמֵאֲדָם לְהִבְיָא**
 33 **אֶת קוֹנְטְרִיסִים הַנְּזָכְרִים לְעֵיל – סֵפֶר הַ"תְּנִיא", לְבֵית הַדְּפוס**
 34 **מְנַקֵּים מִכָּל סִיג – כְּמוֹ הַפְּסוּלֹת הַמוֹפְרָשֶׁת מִהַתְּבוּאָה וְכוּדוּמָה,**
 35 **וּמְעוֹיֹת־סוֹפְרִים וּמְנַהֵים הַיִּטָּב, – כִּפִּי שֶׁכ"ק רַבִּינוּ מַעִיר, יֵשׁ**

לומר שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזיפפו אותם, 36
 והיה צורך לנקות את הקונטרסים מהזיפפים. ואמינא לפעלא 37
 טבא וישר חילא. – ואני אומר לפעולה טובה זו: יישר כת. 38
 ולהיות כי מקרא מלא דפר הכתוב 23 "ארור מסיג גבול 39
 רעהו", וארור בו קללה 40
 בו נדוי חס ושלום 41
 וכו', 24 על בן ביהודה 42
 ועוד לקרא 25 קאתינא 43
 למשדי גודא רבא – 44
 כדבר מיותר (כפי 45
 שמביאים למשל ראה 46
 ממה שמתנהגים 47
 ב"יהודה" בשעה שיש על 48
 כך פסוק מפורש) אני בא 49
 להטיל איסור גדול, על 50
 כל המדפיסים שלא 51
 להדפיס קונטרסים 52
 הנזכרים לעיל לא על 53
 ידי עצמן ולא על ידי 54
 גודא דילהון – ולא על ידי באי כוחם, בלתי רשות הנקובים 55
 הנ"ל משך חמש שנים מיום בלות הדפוסם. 26. ולשומעים 56
 יונעם וקבוא עליהם ברבת טוב. פה דברי המלקט – ספר 57
 לקוטי אמרים הנזכר לעיל: 58

20. ירמיה לא, לג. 21. ישעיה יא, ט. 22. השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם.
 23. דברים כז, ז. 24. שבועות לא, א – בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. 25. קידושין ו, א. 26. כניל יום
 ג' פ' תבא תקניו - ראה לעיל בהסכמתו.

יום ראשון

יום שלישי

יו כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.

חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהפיר את מי שאמר והיה העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שבלב המחכת מהשכלה זו, ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפום שעורא דיליה [לפי רמתו] יכול לגשת אל הקדש לעבד את הוי' במוחו ולבו.

יום שני

יום רביעי

יח כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.

במנחה אין אומרים תחנון.

הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפוץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:

איך וויל זע גאר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין.

ה"צמח צדק" כותב: אהבה דבחינת "ועמך לא חפצתי", (היינו) שלא לחפץ שום דבר זולתו יתברך, ולא אפילו שמים וארץ שהם גן-עדן עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו יתברך לבד, דהיינו למהותו ועצמותו יתברך ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממורי ורבי נשמתו-עדן (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:

איני חפץ מאומה; איני רוצה את גן-העדן שלך, איני רוצה את העולם-הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד.

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלמוד החסידות ודרכי החסידות

תכתבו ותחתמו.

יום שלישי

שבת

יט כסלו

ה'תש"ג

הפטרה: חזון עזריה. אין אומרים אב תרחמים וצדקתך.

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.

תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.

הסכמת א' הרב . . . מאניפאלי.

ב' הרב . . . הכהן.

אין השליח-צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה.

הלולא [=יום הסתלקותו] של הרב המגיד - ממעזריטש - ג' וישב תקל"ג, ומנוחתו כבוד [=קבורתו] באנפאלי.

אדמו"ר הזקן יצא לחרות ממאסרו הראשון - י"ט כסלו, ג' וישב, תקנ"ט, לפנות ערב. ממכתב רבנו הזקן: "ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ה' לנו יום יט כסלו, יום ג' שהכפל בו כי טוב, יום הלולא רבא של רבנו הקדוש נשמתו-עדן, וכשקריתי בספר תהלים בפסוק 'פדה בשלום נפשי', קדם שהתחלתי פסוק שלאחריו - יצאתי בשלום מד' שלום".

יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח [דברי אלקים חיים, חסידות] ברכים, וחזוק דרכי החסידים באהבת רעים.

נוהגים לסדר חלקת הש"ס, ועל-פי הסדר המבאר באגרת הקדש דבור-המתחיל הוכח תוכיח. בליובאוויטש משנת תרס"ג ואילך היו מסדרים חלקת הש"ס כ"ד בטבת - יום הלולא של רבנו הזקן - מפני אפס הפנאי ביי"ט כסלו.

יום רביעי

יום ראשון

כ כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: צו"קג. תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.

הדפסת ספר של בינונים - תניא - בפעם הראשונה, נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון - ספר של בינונים, חלק שני - חנוך קטן ושער היחוד והאמונה. אגרת התשובה - מהדורא קמא - נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא - נדפסה לראשונה: שקלאו תקס"ו. אגרת הקדש - בפעם הראשונה - שקלאו תקע"ד. תוצאה מתקנת של כל ה' החלקים - וילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.

יום חמישי

יום שני

כא כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: קד"קה. תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'.

מען זאל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי, און געהן אין גאס און חזרן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח. חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים - יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים - שעה אחת בכל יום.

יש לשנן משניות בעל פה כל אחד כפי ערכו, ובעת ההליכה ברחוב לחזר משניות. בכך נזכה לקבל פני המשיח.

חסידים צריכים ללמד חסידות: חסידים סתם [=חסידים רגילים] - יום שני, יום חמישי ויום השבת. תמימים - שעה אחת בכל יום.

יום
שלישי

יום שלישי

כב כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.
תניא: אך ביודעיי . . . את ה' וגו' אכ"ר.

מתקנות כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהור"צ נשמתו־עֲדָן]: לאמר בְּכָל בִּקְר אַחַר
הַתְּפִלָּה - וְגַם בְּשַׁבַּת וַיּוֹם טוֹב, ראש השנה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים - תְּהַלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחֲדָשׁ,
וְאַחַר אֲמִירָה בְּעֶשְׂרֵה - קִדִּישׁ יְתוּם.
בְּחֲדָשׁ שֶׁל כַּט יוֹם אוֹמְרִים בְּיוֹם כַּט הַשְּׁעוֹר דְּשֵׁנֵי הַיָּמִים.

שבת
קודש

יום רביעי

כג כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח"קב.
תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל.

משיחות אאזמו"ר - אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף
שבת זאָגט ער אין זהר דמיני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי
השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א
בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום
ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים.

משיחות אָדני אָבי זְקֵנֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [המהר"ש] - אַלּוּל תרל"ה: ג' יָמִים קִדְּם הַשַּׁבָּת הוּא הַכְּנָה
לְשַׁבָּת. עַל שַׁבַּת נֶאֱמַר בְּזֵהָר שֶׁמֶמְנוּ מִתְּבָרְכִים כָּל הַיָּמִים. כָּל הַיָּמִים - הֵם כָּל שֵׁשֶׁת יְמֵי הַשְּׁבִיעִי,
בְּעִבּוּרָם נִתְּן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָכָה כְּלָלִית "וּבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". בְּרַכַּת הַשַּׁבָּת
הָרִי הִיא מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו, הַהַכְּנָה לְשַׁבָּת הִיא מִיּוֹם ד' - שֶׁהַהוֹרָאָה וְהַצִּיּוּי עַל כֵּךְ הוּא ה"לְכוּ
נִרְנְנָה" הַקְּטָן [אותו אוֹמְרִים בְּשִׁיר שֶׁל יוֹם הַרְבִּיעִי בְּתַפְלַת שַׁחֲרִית] שֶׁהוּא ג' פְּסוּקִים.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשי"ט
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה משה שי הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום השני עם המוסגר בו, וכבקשתו מצו"פ הקבלה ממעמד.

וכיון שנמצאים אנו בימי חנוכה, אשר הלכה כב"ה דמוסיף והולך מיום ליום בנר ואור, והנס
הי' ככהנים, והנרות אינם בטלים לעולם, הנה כן יבש"ט ויוסיף, הלוך והוסיף בנר מצוה תורה אור
ובמאור שבתורה, שהרי הנס הי' בשמן רזי דרזין דאורייתא, ובכל המצטרך לנר ה' נשמת אדם.

ברכה לחנוכה שמח ולבשו"ט,

תורתך קבע ומלאכתך עראי' - ביודע כל התורה יום ראשון י"ז כסלו ה'תשע"ו

קבע ואל תעשם עראי".
 וזהו שכתב הרמב"ם כאן שקיום מצוות תלמוד תורה כראוי הוא באופן של "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי", אף אם למד כבר את התורה כולה, והעושה מלאכתו קבע כדי לקנות עושר אינו מקיים 'לא ימוש ... והגית'.
 אמנם, מה שכתב הרמב"ם כאן "דרכה של תורה, פת במלח תאכל... וחיי צער תחיה" אינו חובה אלא למי שרוצה "להיות מוכתר בכתרה של תורה", "אבל מי שאינו רוצה להיות מוכתר, רק לקיים מצוות-עשה... שהן חובה" יכול לעסוק במלאכה "כדי צרכו לדי מחסורו" באופן של "תורתך קבע ומלאכתך עראי", כי לא מצאנו ש"חייבה תורה לסבול חיי צער", כמו שכתבו התוספות (בבא קמא ט, ב. ד"ה אילימא) ש"אין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג, אפילו לא ימצא בפחות והוא מצוה עוברת, ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב, ואמרינן נמי המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו".

(שלחן ערוך אדח"ה הל' ת"ת פ"ג ק"א א)

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכות ו-ז: מי ששאלו לכו ללמוד תורה וזו פראו... ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר... אלא עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי.
 בתלמוד תורה יש שתי מצוות: א. "ולמדתם אותם..." (דברים ה, א) היא מצוות ידיעת התורה, כי "התלמוד מצד עצמו הוא גם כן מצוות-עשה, אף אם לא היה מביא לידי מעשה" (הל' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ה"ב). ב. "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה" (יהושע א, ח), "ואפילו מי שלמד כבר כל התורה כולה... חייב לקיים 'והגית בו יומם ולילה' ממש" (שם פ"ג ה"ז).
 והנה, לדעת רשב"י (מנחות צט, ב) אם למד כבר את כל התורה יכול לעשות מלאכתו קבע ותורתו עראי, ולקיים 'והגית בו יומם ולילה' בקריאת-שמע שחרית וערבית. ולדעת רבי ישמעאל, "הנהגה בהן מנהג דרך ארץ" (שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליכטל מדברי תורה - רש"י ברכות לה, ב) ומכל-מקום חייב לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, כדברי רבי אחא (יומא יט, ב) שדורש 'ודברת בס' (דברים ו, ז) - "עשה אותן

יום שני י"ח כסלו ה'תשע"ו

הקבלת פני רבו ברגל

בארץ ישראל לקיים מצות הקבלת פני רבו ברגל ביום השני, כאשר אצלו הוא 'יום טוב' ואצלם יום חול.
 לפי הטעם הראשון צריך להקביל פני רבו דוקא ביום טוב' של התלמיד, שהרי אז חל עליו החיוב להקביל פני השכינה, וכן לפי הטעם השני שהוא משום לימוד הלכות היום עליו להקביל את פני רבו ביום טוב' שלו (של התלמיד) בו הוא חייב ללמוד מענייניו של יום.
 אך לדעת רש"י והרמב"ם שהוא משום כבוד רבו, מסתבר שהחיוב תלוי רק ביום-טוב של רבו, ויכול להקביל פניו ביום טוב שני' אף-על-פי שאצלו איננו 'יום טוב' (בצל החכמה א, ס' טג).
 ועוד נפקא מינה' בין הטעמים: האם יוכל הרב למחול לתלמיד על החובה לקבל את פניו.
 אם החיוב הוא מצד כבוד רבו, תועיל מחילת הרב שהרי 'הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול', אך אם הטעם הוא כדי שילמד תורה מפיו, לא תועיל מחילת הרב (ראה שבכי אש מועדים א' ע' ריח).

הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ז: ותניב אדם להקביל פני רבו ברגל.
 כמה טעמים נאמרו להקבלת פני רבו ברגל:
 יש אומרים שהקבלת פני הרב היא כהקבלת פני שכינה, והיא במקום עלייה לרגל בזמן שבית המקדש היה קיים (יערות דבש א, יב).
 יש אומרים שהטעם הוא כדי ללמוד מרבו את ההלכות הנצרכות, שכן צריך ללמוד בכל 'יום טוב' מענייניו של יום (ספר הסידים ס' יג).
 ומדברי רש"י (תגינה ג, א) מבואר שהטעם הוא כדי לכבד את רבו, וכן מוכח מדברי הרמב"ם שהביא הלכה זו כאן בין ההלכות העוסקות בכבוד רבו, באותה הלכה בה מדובר על חיוב הקימה מפני רבו.
 ונפקא מינה' בין הטעמים:
 רב המתגורר בחו"ל ומבקר בארץ ישראל, ומאחר ודעתו לחזור למקומו דינו כבן חו"ל והוא חוגג 'יום-טוב שני' בשהותו בארץ ישראל, האם יוכלו תלמידיו המתגוררים

נסיעה במכונית שיש בה צורת 'שתי וערב' יום שלישי י"ט כסלו ה'תשע"ו

לבכנס וחלל לבכס - רש"י שם) שאסור להסתכל בדמות מצוירת אף אם נעשתה לנוי ולא לעבודה זרה, אך לדעת התוספות (שם ד"ה ודייקני) האיסור הוא רק אם הדמות עשויה לעבודה זרה, אבל אם עשויה לנוי, מותר. וראיה לזה מהאמור (ע"ז ג, א) שרבי מנחם ברבי סמאי היה מכונה 'בנן של קדושים' משום שלא הסתכל בצורת מטבע, משמע שמעיקר הדין אין

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ב: ספרים רבים הברו עובדי כוכבים... צנונו הקדוש-פרוך-הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל... ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האילים".
 לדעת רש"י (שבת קמט, א. ד"ה כתב) למדים מהפסוק "אל תפנו אל האילים" (אילים' מלשון 'חללים', אשר אתם נוטים מדעת

איסור. וכן דעת הרמב"ם כאן (כסף משנה).

דברי השלחן ערוך (י"ד סי' קמו סט"ו) שאסור להסתכל בנוי אלילים אם נהנה מזה, ומשמע שאם אינו ענין של נוי ואינו מתכוין ליהנות, אין איסור. והאיסור להסתכל בדמות צורה שנעשתה לשם עבודה זרה, האמור בהלכה זו, הוא רק כשמסתכל בהתבוננות (וכדברי המ"א לעיל) שזו משמעות הפסוק 'אל תפנו אל האלילים', היינו פניה והסתכלות מכוונת, אבל בראיה שטחית ללא כוונה, אין איסור מן הדין. אמנם בספר חסידים (סי' קעח) החמיר גם בראיה בעלמא, אבל לנסוע במכונית שיש בה צורת ע"ז ללא כל כוונת הסתכלות ואין אפשרות להימנע מנסיעה זו, יש להתיר.

והנהגה כדעת הרמב"ם והתוספות, לאסור רק "בדיוקנא העשויה לשם עבודת אלילים". וגם לדעת האוסרים גם אם לא נעשתה לעבודה זרה (רש"י ועוד), רק בהסתכלות בעיון כדוגמת הסתכלות בצורת מטבע - אסור, אבל ראייה בעלמא מותרת לכל הדעות (כעין החילוק לעניין ראיית הקשת שנפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' רכט ס"א) שאסור להסתכל בקשת, והכוונה להסתכלות מעמיקה, אבל ראייה שטחית מותרת שהרי כדי לברך עליה צריך לראותה). וה'שבט הלוי' (ח"ח סי' לו) דן בשאלה האם מותר לנסוע במכונית של גוי שמונה בה צורת 'שתי וערב'. והביא את

יום רביעי כ' כסלו ה'תשע"ו

הטף והנשים בעיר הנידחת

הקטנים עצמם החייבים מיתה על הטאם (ולא מחמת אביהם), ואם יוזמו יקיימו בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם' כהלכה.

אך משמעות הרמב"ם היא שהנשים והטף שבעיר הנידחת נעשים אף שהם עצמם לא חטאו (מגדל עזו כאן, מנחת חינוך שם, וכיון שלעדים עצמם אי אפשר יהיה לעשות כאשר זממו (להעניש גם את הנשים והטף) הרי לא יתקיים הדין 'ועשיתם לו כאשר זמם'!

ומבאר בספר 'עבודת המלך':

עדות העדים היא רק על יחידים שבעיר שעברו עבודה זרה, ועדותם היא כדין ולאחר התראה אלא שאחר-כך בית-דין הגדול "דורשים וחוקרים עד שידעו בידיעה ברורה שהודחה כל העיר או רובה" ומחילים על העיר דין 'עיר הנידחת', וכך נגמר דין הנשים והטף. אך אין זה מכות העדות, ולקביעת בית-דין שזו עיר הנידחת לא צריכים עדים. וכיון שעדותם היא רק על היחידים, יכול להתקיים בהם 'כאשר זמם'.

הלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ו: וְהָיָא דִּין עִיר הַנִּידַחַת...? הַחֲקָה כָּל הָעִיר אוּ רֶבֶחָ... מִכֵּן אֵת כָּל נֶפֶשׁ אֲדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חַרְב, טַף וְנָשִׁים.

והקשו אחרונים (חתם סופר ח"מ סי' כד, מנחת חינוך מצוה תסד ועוד): מבוואר בגמרא (מכות ב, א) שאין להטיל עונש של עדים זוממין על זרעו או על אשתו שנאמר 'ועשיתם לו כאשר זמם' - 'לו ולא לזרעו'. ואם כן, גם עדים המעידים על אנשי עיר הנידחת (שזממו להורגם 'לפי חרב, טף ונשים') אם יזימו אותם, לא יהיה ניתן להעניש את נשותיהם וזרעם. ואם כן, איך מקבלים עדות על אנשי עיר הנידחת, והרי זו 'עדות שאי אתה יכול להזימה' כי אם יוזמו אי אפשר לקיים בהם 'ועשיתם לו כאשר זמם', ועדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות?

ותירץ הגר"י ענגל (גליוני הש"ס, מכות ב, א) על פי דברי ה'מרדכי' (סנהדרין סי' תרטז בשם מהר"מ), שהקטנים (וכן הנשים) נהרגים רק אם עברו עבודה זרה (והחידוש הוא שנהרגים אף שאינם בני עונשין). ואם כן, עדות העדים היא על

יום חמישי כ"א כסלו ה'תשע"ו

'זה וזה גורם' - בעבודה זרה

הרמב"ם סתם וכתב "אפה בו את הפת ולא צננו, הפת אסורה" ומשמע שבין בתנור חדש ובין בתנור ישן הפת אסורה. ויש להבין: הרי בתנור ישן האפיה היא בעצי אשרה של איסור ותנור של היתר, ו'זה וזה גורם מותר'?

וביאר:

ההיתר של 'זה וזה גורם' הוא רק אם החום שבו נאפתה הפת לא בא ישירות מעצי האשרה (שגרף את האש או שדעכה), אבל אם 'אבוקה כנגדה' והחום בא ישירות מעצי האשרה הפת אסורה, כי 'יש שבח עצים בפת' וכאילו חלק מהאשרה נבלע בפת, וזה האופן שבו הרמב"ם כאן אוסר פת שנאפתה בעצי אשרה גם בתנור ישן, אבל אם גרף את האש ואפיית הפת היא מחום התנור - הפת מותרת.

וה'מגן אברהם' (א"ח סי' תמה סק"ה) נקט שלדעת הרמב"ם

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יג: הַסִּיק בְּהֵן אֵת הַתְּנֹור, יֵצֵן, וְאַחֲרֵיכֵן יִסִּיק בְּעֵצִים אַחֲרָיו שֶׁל הַתֵּן וְיֵאָפֶה בו. אָפֶה בו אֵת הַפֶּת וְלֹא צָנְנוּ — הַפֶּת אֲסוּרָה בְּהֵנָּה.

נחלקו תנאים (ספחים כו, ב) בדין 'זה וזה גורם', היינו דבר הנעשה על ידי שני גורמים, אחד של היתר ואחד של איסור. לפי הדעה ש'זה וזה גורם אסור', אם הסיק תנור חדש בעצי אשרה יותץ התנור, כי נגמרה על ידי הסיק זה, ופת שתאיפה בו, אף אם יוסק בעצי היתר, אפייתה על ידי איסור והיתר ו'זה וזה גורם' אסור, אבל הרמב"ם פוסק כהאומרים 'זה וזה גורם מותר', ולכן תנור חדש שהוסק בעצי אשרה לא יותץ אלא יוצץ (שלא יאפה בו פת בהיסק זה רש"י) ואחר הצינון מותר לאפות בו עם עצי היתר.

והקשה ה'כסף משנה':

אך אדמו"ר הזקן (קונטרס אחרון א"ח סי' תמה סק"ו) סובר שהרמב"ם מתיר 'זה וזה גורם' גם בעבודה-זרה שהרי שתנור שהוסק בעצי אשרה – יוצן 'ולא חילק בין חדש לישן, דאפילו חדש בצינון סגי ליה' (כדברי הכסף משנה הנ"ל).

'זה וזה גורם' מותר רק באיסורים שיש בהם דין ביטול (ברוב או במאתיים וכדו'), אבל בעבודה-זרה שאיסורה במשהו 'זה וזה גורם' אסור, וגם בתנור ישן הפת שנאפתה בעצי אשרה אסורה.

יום שישי כ"ב כסלו ה'תשע"ו

מתי אין לחפש טעם למצוות?

המצוה כל שאין אנו יודעים את הטעם" אלא כך מתפרשים הדברים:

הרמב"ם הסביר שהאיסור לגלח פאות הראש הוא מפני שדרך עובדי עבודה-זרה וכמריהם לעשות כך, ואם כן יש להתיר לגלח פאות הראש כאשר הדבר נדרש משום 'שלוש מלכות', כי לצורך זה התירו דבר האסור משום חוקות הגויים ואמרו כי 'מי שהוא קרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם - מותר בכל' (יר"ד סי' קעח ס"ב). ועל כך חולק ה'טור' ולדעתו האיסור להידמות לעכו"ם הותר משום 'שלוש מלכות' רק בדבר האסור משום חוקות הגויים, ואילו איסור גילוח פאות הראש שלא מפורש בו שהוא משום חוקות הגויים, אין להתירו משום שלוש מלכות. ואי אפשר לומר שהיות ואין אנו יודעים טעם אחר, נפרש מעצמנו שטעם האיסור הוא משום חוקות הגויים (ונתיר משום שלוש מלכות) - כי "אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות כי מצוות המלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמן" ואין להתיר גילוח הפאות משום שלוש מלכות.

הלכות עבודה זרה פרק יב, הלכה א: אין מגלחין פאתי הראש כמו שקיו עושין עובדי כוכבים, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם".

כתב ה'טור' (יר"ד סי' קפא) כי הטעם שכתב הרמב"ם - שהתורה אסרה גילוח פאות הראש מפני שכך עושים עובדי עבודה זרה - אינו מפורש בתורה ו"אין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצוות מלך הם עלינו אף אם לא נדע טעמם". וביאר ה'בית יוסף' (שם) שכונת ה'טור' כך היא: מדברי הרמב"ם שמחדש טעם למצוה זו משמע שאם לא נדע טעמה לא נהיה מצווים לקיימה, ואין הדבר כן אלא מצוות מלך היא ועלינו לעשותה אף אם לא נדע טעמה. ותמה על זה ה'בית יוסף': וכי יעלה על דעת שהרמב"ם רצה לומר שאין לקיים המצווה אלא אם כן נדע טעמה, ו"מי יחוש לכבוד התורה יותר ממנו?", אלא וודאי גם לדעתו "כל חיובי התורה גזירת מלך הם", אלא כל שאפשר למצוא טעם למצווה נפרש את טעמה.

וכתב ה"ט"ז (יר"ד שם סק"א) על דברים אלו: "חסד-שלום שה'טור' יחשוב כן בדעת הרמב"ם, שאין צריכים לקיים את

שבת קודש כ"ג כסלו ה'תשע"ו

'עשה' מול 'לא תעשה'

היתרון שבמצוות-עשה לגבי 'לא-תעשה' הוא כי על ידי קיום מצוות-עשה נמשך אור ושפע אלוקי בעולמות ובנפש האדם, כדברי חז"ל שמצוות-עשה הן כנגד האיברים, ופירוש הדברים על-פי חסידות הוא כי כשם שכל אבר 'ממשיך' חיות מהנפש, כך כל מצוה ממשיכה אור וחיות מהקב"ה.

ולכן, כאשר מצוות-עשה ו'לא-תעשה' 'מתנגשות', צריך לקיים את המצוות-עשה, כי אם לא תתקיים המצוה, יחסר האור והשפע הנמשך על ידה.

ועם זאת, התשובה על ביטול מצוות-עשה קלה יותר, משום שהיתרון שבקיום מצוות-עשה, המשכת האור והשפע, בלאו הכי אינו ניתן לתיקון על ידי התשובה כי התשובה אינה 'ממשיכה' את האור שנחסר בגלל אי קיום המצוה אלא מכפרת על האדם, ולשם כך מספיקה תשובה בלבד, אך בעבירה על לא-תעשה נגרם פגם בנפש האדם וכדי לתקנו אין די בתשובה אלא נדרש גם כוח הכפרה של יום הכיפורים.

הלכות תשובה פרק א, הלכה ד: עבר אדם על מצוות עשה שאין בה פרת ועשה תשובה - אינו זן משם עד שמוחלן לו... עבר על מצוות לא-תעשה... תשובה תולדה ויום-הכיפורים מכפר.

מה חמור יותר, מצוות 'עשה' או מצוות 'לא תעשה'? בהלכה זו מבואר כי כדי לכפר על ביטול מצוות-עשה די בתשובה בלבד, ואילו בעבירה על לא-תעשה אין די בתשובה ורק יום הכיפורים מכפר, ולכאורה ניתן להסיק מזה כי מצוות-עשה פחות חמורה מ'לא-תעשה' ולכן הכפרה עליה קלה יותר.

מאידך, כאשר קיימת 'התנגשות' בין מצוות-עשה ל'לא תעשה', היינו שקיום המצוות-עשה כרוך בהכרח בעבירה על 'לא-תעשה', הרי 'עשה דוחה לא תעשה' וצריך לקיים את ה'עשה' אף שעל-ידי זה יעבור על הלאו, ומכך עולה לכאורה כי מצוות-עשה חשובה יותר מ'לא תעשה'!

ומבאר אדמו"ר הזקן (אגרת התשובה פ"א):

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ז כ"ג כסלו תשע"ו

על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו). וכן במדרש-רבה (שמות, פרשה מז) על הפסוק: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שמות לד, כח) אמרו: לכך התקינו שיהיו המִשְׁנֵים (המלמדים משנה לתלמידים) יושבים בבוקר ובערב, לקיים מה שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח).
13 מאחר חצות היום (סוכה כח). אמרו על רבן יוחנן בן־זכאי, שמיימו לא אמר: הגיעה עת לעמוד מבית־המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים (כגירסת רבינו חננאל).
14 שיתענגו וישמחו שמחת יום־טוב, כמו שאמרו: חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל (פסחים קט). 15 מה שלא קראו עוד מימיהם, שטורח הוא להם ומצער אותם (נדרים לו). 16 אבל חוזרים על מה שקראו כבר פעם קודם השבת, ואפילו חזרה ראשונה (שם). 17 (שבת ק"ט:).

ג. מְלַמֵּד הַתִּינוּקוֹת, שֶׁהוּא מְנִיחַ הַתִּינוּקוֹת¹⁸ וְיוֹצֵא,¹⁹
או שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מְלֶאכֶה אַחֲרַת עֲמֵהוֹן¹⁹, או שֶׁהוּא
מְתַרְשֵׁל בְּלַמּוּדוֹן²⁰ - הֲרֵי זֶה בְּכָלֵל "אָרוּר עֹשֶׂה
מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה"²¹. לְפִיכֵף אֵין רְאוּי לְהוֹשִׁיב
מְלַמֵּד, אֲלֵא בַעַל יְרָאָה²², מְהִיר לְקָרוֹת²³ וְלִדְקָדֵק²⁴.

18 בשעת לימודם (בבא בתרא ח:). 19 בשעה שהוא מלמד אותם עוסק הוא גם במלאכה אחרת ואין עיניו וליבו פנויים ונתונים כליל לתלמידים. וכמו שאמרו בתוספתא (בבא מציעא, פרק ד): המושיב את חברו בחנות למחצית שכו - אם היה אומן אל יעשה מלאכתו, לפי שאין עיניו על החנות, וכל שכן במלאכת שמים. ויש מפרשים: כשהוא עושה מלאכה בביתו אפילו אחרי לימודו עם התלמידים. המלאכה מחלישה אז כוחותיו ואינו יכול אחר כך למלא חובתו כלפי התלמידים. וכמו שאמרו (ירושלמי, דמאי פרק ז, הלכה ג): לא יעשה בתוך שלו בלילה וישכיר עצמו ביום, מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית. רבי יוחנן מצא פעם מלמד תינוקות בשעת לימודו כשהוא חלש, אמר לו: מה זה? אמר לו: צם אני. אמר לו: אסור לך, ומה, אם מלאכתו של בשר ודם אסור - מלאכתו של הקדוש-ברוך הוא לא כל שכן! 20 ואינו משתדל להסבירם שיבינו כל דבר לאשורו ולא ישתבשו. 21 (בבא בתרא כא:). מסופר שם: דוד שאל את יואב למה הרג באדום רק את הזכרים ולא גם את הנקבות, ככתוב: כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום (מלכים-א יא, טז). ענה יואב: מפני שכתוב בתורה: מִחַה תִּמְחֶה יָזְכַּר עֲמֶלֶק (דברים כה, יט). תמה דוד ושאל: הלא יָזְכַּר כתוב? רצה יואב להרוג את רבו כי לא דיקדק עימו בלימודו ובאשמתו נשתבש, וקרא עליו: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה!" 22 שיש בו יראת שמים ויראת חטא. 23 מרבה בקריאה עמהם. 24 מדייק ומקפיד שיבינו כל דבר על בוריו.

ד. וְמִי שְׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת²⁵, מְפָיִי
אֲמוֹתֵיהֶם, הַבָּאוֹת אֲצֵל בְּנֵיהֶם. וְכָלֵל²⁶ אִשָּׁה לֹא

יום ראשון י"ז כסלו ה'תשע"ו

הַלְכוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה

פֶּרֶק עֲנִי

1 הושבת מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר; מתי יבטלו התינוקות מלימודם; מספר התלמידים אצל מלמד אחד.

1 א. מוֹשִׁיבֵין² מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וּבְכָל פְּלֶיף³ וּפְלֶיף, וּבְכָל עִיר וְעִיר. וְכָל עִיר שְׁאֵין בָּהּ תִינוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן, מְחַרְמִין⁴ אֶת אַנְשֵׁי הָעִיר, עַד שְׁמוֹשִׁיבֵין מְלַמְּדֵי תִינוּקוֹת; וְאִם לֹא הוֹשִׁיבוּ - מְחַרְמִין⁵ אֶת הָעִיר; שְׁאֵין הָעוֹלָם מְתַקְּיָם, אֲלֵא בְּהַבְלֵ⁶ פִּיהֶם שָׁל תִינוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן.

2 (בבא בתרא כא.) "התקין יהושע בן־גמלא (שהיה כהן גדול בימי בית שני) שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות" וכו'. 3 גליל. חלק של מדינה, כמו: שר פלך המצפה (נחמיה ג, טו). חמש או שש עיירות מקובצות במקום אחד נקראות: פלך ("הערוך"). 4 (שבת ק"ט:). מחרימין - לשון חרם ונידוי: שלא להיכנס לתוך העיר. ושלא לבוא בבית עם תושביה וכיוצא באלו. 5 בנוסח אוקספורד, מחריבים. 6 בזכות האד היוצא מפיהם בשעה שהם לומדים תורה. "שאינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא" (שם).

7 ב. מְכַנְיִסִין אֶת הַתִּינוּקוֹת לְהַתְלַמֵּד, כְּכֵן שֶׁשׁ כְּכֵן שָׁבַע, לְפִי פַח הַיָּן וּבִגְנֵן גּוֹפּוֹל⁷. וּפְחוֹת מְכֵן שֶׁשׁ, אֵין מְכַנְיִסִין אוֹתוֹ⁸. וּמְכָה אוֹתָן הַמְלַמֵּד לְהִטִּיל עֲלֵיהֶם אֵימָה⁹; וְאֵינוּ מְכָה אוֹתָם מִפֶּת אוֹיֵב, מִפֶּת אֲכָזְרִי. לְפִיכֵף לֹא יִכָּה אוֹתָם בְּשׁוֹטִים וְלֹא בְּמִקְלוֹת¹⁰, אֲלֵא בְּרִצּוּעָה קִטְנָה¹¹. וְיוֹשֵׁב וּמְלַמְּדֵן כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ וּמְקַצֵּת מִן הַלֵּילָה¹², כְּדִי לְחַנְכֵן לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְלֹא יִבְטְלוּ הַתִּינוּקוֹת כָּלֵל, חוּץ מִעֲרָבֵי שְׁבֵתוֹת וְיָמִים טוֹבִים בְּסוּף¹³ הַיָּמִים, וּבְיָמִים טוֹבִים¹⁴. אֲבָל בְּשֵׁבֶת, אֵין קוֹרִין בְּתַחֲלָה¹⁵, אֲבָל שׁוֹנֵין פְּרָאוֹן¹⁶. וְאֵין מְבַטְלִין הַתִּינוּקוֹת, וְאִפְלוּ לְבַגְנֵן בֵּית הַמְקַדָּשׁ¹⁷.

7 (בבא בתרא כא:). כמבואר למעלה (פרק א, הלכה ו). 8 (שם; כתובות נ). ומה שאמרו (אבות פרק ה, כא): "בן־חמש למקרא" - היינו בילד בריא גמור ומפותח בדעת; או שכונתם לאותם הפסוקים שאביו מלמדו מעט ומגלגל עימו עוד בטרם שהגיע לגיל הלימוד (הגהות מיימוניות). 9 (שם) למען ישמעו בקולו ויטו אוזן קשבת ללימודים. 10 שיש בזה משום אכזריות וגם סכנה. 11 שיכחו מכה קלה שלא יזיוק. 12 (תענית לא:): "מכאן ואילך (מחמישה־עשר בבא שהימים הולכים וקצרים והלילות נעשים ארוכים) דמוסיף - יוסיף" (מי שיוסיף את הלילות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ז כסלו - ספר המדע - הלכות תלמוד תורה עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 תְּלַמַּד תִּינוּקוֹת²⁷, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶם, שֶׁהֵם בָּאִים אֲצֶל
 2 הַבָּנִים.
 25 (קידושין פב.) כמעונו הפרטי ההלכה מדברת.
 26 בנוסחת אוקספורד "וכן". (27) כמעונו הפרטי.
 3 ה. עֲשִׂירִים וְחֲמִשָּׁה תִינוּקוֹת לְמַדִּים אֲצֶל מְלַמֵּד
 4 אֶחָד. הָיוּ יוֹתֵר עַל עֲשִׂירִים וְחֲמִשָּׁה, עַד אַרְבָּעִים -
 5 מוֹשִׁיבִין עִמּוֹ אַחֵר לְסִיעוּם²⁸ בְּלַמּוּדָם; הָיוּ יוֹתֵר עַל
 6 אַרְבָּעִים²⁹ - מִעֲמִידֵין לְהֵם שְׁנֵי מְלַמְדֵי תִינוּקוֹת.

2 (אבדר"נ פ' מא; יומא עב:) ושם בנוסח אחר: "שלשה זרים הם: של מזבח, ושל ארון, ושל שלחן. של מזבח - זכה אהרן ונטלו; של שלחן וסמל המלכות) - זכה דוד ונטלו; של ארון (סמל כתר-תורה) - עדיין מונח הוא; כל הרוצה ליקח - יבוא ויקח". (3) התורה אומרת מקרא זה: וגדול הממליך מן המלך (רש"י, שם). (4) וכן הובא בילקוט משלי ח' מאמר ה"ספרי": "כל עצמם של שני כתרים הללו: כתר-כהונה וכתר-מלכות, אינם אלא מכוחה של תורה".

32 ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: מִמְּזֹר תְּלַמֵּיד-חֲכָם קוֹדֵם⁵ לְכֹהֵן
 33 גְּדוֹל עַם-הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִקְרָה הֵיא מִפְּנִינִים" -
 34 מִכֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁנִּכְנַס לְפָנָיו וּלְפָנֵים⁶.

5 (להחיותו, לפדותו וכיו"ב (הוריות יג; ירוש', שם פ"ג, ה"ה). (6) לקודש הקדשים ביוה"כ. מדרש זה מיוסד על הכתיב: "מפנינים" (אור שמח)."

35 ג. אֵין לָךְ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת פְּלֹן, שֶׁהִיא שְׁקוּלָה⁷
 36 כְּנֶגֶד תְּלַמּוּד תּוֹרָה, אֲלֵא תְּלַמּוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל
 37 הַמִּצְוֹת פְּלֹן⁸, שֶׁהַתְּלַמּוּד מְבִיא לְיַד מַעֲשֵׂה⁹; לְפִיכָף
 38 הַתְּלַמּוּד קוֹדֵם לְמַעֲשֵׂה בְּכָל מְקוֹם¹⁰.

7 (שתוכל להשתוות. (8) (פאה פ"א, מ"א). (9) (קידושין מ:). (10) ואם בא אחד להימלך אם ילמד תחילה או יעסוק במעשה, אומרים לו: למד תחילה - לפי שאין עם-הארץ חסיד (תוספות, שם).

39 ד. הֵיךְ לְפָנָיו עֲשִׂית מִצְוָה וְתְּלַמּוּד תּוֹרָה - אִם
 40 אֶפְשָׁר לְמַצְוָה לְהַעֲשׂוֹת עַל-יַדֵי אַחֲרִים, לֹא יִפְסִיק
 41 תְּלַמּוּדוֹ¹¹; וְאִם לְאוֹ¹² - יַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה וְיִחְזֹר
 42 לְתְּלַמּוּדוֹ.

11 יסופר על ר' אבהו מן קסרין ששלח את בנו ללמוד תורה בטבריה. באו ואמרו לו: בנך גומל חסדים הוא, מטפל הוא במתים ועוסק בקבורתם. שלח לו אביו: המבלי אין קברים בקסרין שלחתיך לטבריה? כבר נמנו וגמרנו, שהתלמוד קודם למעשה! (ירושלמי, פסחים פ"ג, ה"ז). (12) כגון קבורת מת מצוה - יעשה ואחר כך ילמד (שם; מ"ק ט:).

43 ה. תְּחִלַּת דִּינּוֹ שֶׁל אָדָם, אֵינוֹ נִדוֹן אֲלֵא עַל
 44 הַתְּלַמּוּד¹³, וְאַחַר-כֵּן עַל שְׂאָר מַעֲשָׂיו. לְפִיכָף אָמְרוּ
 45 חֲכָמִים¹⁴: לְעוֹלָם יַעֲסֵק אָדָם בַּתּוֹרָה, בֵּין לְשִׁמְהָ¹⁵,

28) להיות לו לעזר בעבודתו. ועוזר זה נקרא בתלמוד: "ריש דוכנא", ראש הספסל שעליו יושבים התלמידים. ותפקידו לפי רש"י: שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפני התינוקות (בבא בתרא כא.). (29) ולדעת הרא"ש: עד ארבעים מספיק מלמד אחד בלי סיוע; מארבעים עד חמישים מושיבים אחר לסיוע, וכשהם חמישים - מושיבים להם שניים (הגהות מיימוניות).

7 ו. מוֹלִיכִין אֶת הַקְּטָן מִמְּלַמֵּד לְמְלַמֵּד אַחֵר, שֶׁהוּא
 8 מְהִיר³⁰ מִמֶּנּוּ, בֵּין בְּמִקְרָא בֵּין בְּדִקְדוּקָה. בְּמָה דְּבָרִים
 9 אֲמוּרִים? כִּשְׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּעִיר אַחַת, וְלֹא הָיָה הַנֶּהָר
 10 מִפְּסִיק בֵּינֵיהֶם; אֲבָל מַעִיר לְעִיר, אוּ מִצַּד הַנֶּהָר
 11 לְצַדוֹ אֶפְלוּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר - אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַקְּטָן,
 12 אֲלֵא-אִם-כֵּן הָיָה בְּנֵן בְּרִיא³¹ עַל-גְּבֵי הַנֶּהָר, בְּנֵן
 13 שְׂאִינוֹ רְאוּי³² לְפַל בְּמַהְרָה.

30 (בבא בתרא, שם). שהוא מחונן בכישרונות הוראה יותר מן הראשון בשני המקצועות. (31) גשר רחב וחזק. (32) רעוע ועלול לנפול. פן יקראנו אסון.

14 ז. אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּי³³ שֶׁבִקֵּשׁ לְהַעֲשׂוֹת מְלַמֵּד, אֶפְלוּ
 15 אֶחָד מִבְּנֵי הַחֶצֶר - אֵין יְכוּלִין שְׁכַנּוּ לְמַחֹת בְּיָדוֹ³⁴.
 16 וְכֵן מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת, שֶׁבָּא חֲבֵרוֹ וּפְתַח בֵּית לְלַמֵּד
 17 תִּינוּקוֹת בְּצַדוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּבְאוּ תִינוּקוֹת אַחֲרָיִם לוֹ, אוּ
 18 כְּדֵי שֶׁיִּבְאוּ מִתִּינוּקוֹת שֶׁל זֶה אֲצֶל זֶה - אֵינוֹ יְכוּל
 19 לְמַחֹת בְּיָדוֹ³⁵, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יִגְדִיל
 20 תּוֹרָה וְיִאֲדִיר"³⁶.

33) מלשון: מבוא העיר (שופטים א, כד). רחוב צדדי הפתוח לרשות הרבים והרבה חצרות פתוחות לתוכו. (34) ולומר: כי קול התינוקות מפריע מנוחת דיורי החצר. (35) בטענה של הסגת גבול. (36) ועל ידי ההתחרות שביניהם תרבה הדעת של התלמידים, כי "קנאת סופרים תרבה חכמה". אבל באומנות אחרת אסור לאחד לרדת לאומנות חבירו ולהפוך בחירתו (שם).

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות; כיצד יתנהג מי שרוצה ללמוד תורה ולזכות בכיתה.

21 א. בְּשִׁלְשָׁה כְּתָרִים² נִכְתָּר יִשְׂרָאֵל: כְּתָר תּוֹרָה, וְכְתָר
 22 כְּהֵנָה, וְכְתָר מַלְכוּת. כְּתָר כְּהֵנָה - זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן,
 23 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיְתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָת

1 בין שלא לשמה¹⁶, שמתוך שלא לשמה בא
2 לשמה¹⁷.
13 לעתיד לבוא טובעים אותו ונפרעים ממנו קודם כל
על עוון ביטול תורה (קידושין מ:). 14 (פסחים נ:).
15 לשם התורה גופא, בתור תכלית לעצמה. 16 בתור
אמצעי לשם תכלית אחרת, כגון שיקראוהו: "רבי" וכיו"ב.
17 אבל מי שלומד על מנת לקנטר ולקפח אחרים בתורתו -
נוח לו שלא נברא (ברכות יז).

32 (תענית ז.) מדרון - מורד, שיפוע. 33 שקע במקום
שטוח למקוה מים ("הערוך"). 34 גאוותנים.
35 (עירובין נד.) "אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת
ואוכלת - תלמודו מתקיים בידו". ופירש רש"י: "שאינו
מקפיד על תענוגים ואוכל בשר בלא תבלין, כאותה חיה
הדורסת ואוכלת מיד לאחר הריגתה; וכן שאר עינוגים".
36 (ברכות לה:) "דורות הראשונים עשו תורתם קבע
ומלאכתם ארעי - זו וזו נתקיימו בידם; דורות האחרונים
שעשו מלאכתם קבע ותורתם עראי - זו וזו לא נתקיימו
בידם".

32 י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה, ולא יעשה
מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חלל את
השם, ובזה את התורה, וכפה מאור הדת, וגרם רעה
לעצמו, ונטל חיייו מן העולם הבא³⁷, לפי שאסור
להנות מדברי תורה בעולם הזה³⁸. אמרו חכמים³⁹:
"כל הנהנה מדברי תורה, נטל חיייו מן העולם".
ועוד צונו ואמרנו⁴⁰: "אל תעשם עטרה להתגדל בהן
ולא קרדם לחפור בהן". ועוד צונו ואמרנו⁴¹: "אהב
את המלאכה ושנא את הרבנות"; "וכל תורה שאין
עמה מלאכה⁴², סופה בטלה וגוררת עון", וסוף
42 אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות⁴³.

37 כלומר: אין לו חלק לעולם הבא, כי כבר אכלו בעולם
הזה. 38 (נדרים סב.). רבינו ז"ל בפירושו לאבות (פ"ד,
ה) מדבר קשות נגד שכר הרבנים העושים תורתם אומנותם
וקרדום לחפור בה - שזהו בניגוד למוסר התורה ודברי
חכמינו הראשונים. וה"כסף משנה" כאן טוען נגד רבינו
ומוכיח בהוכחות שונות שמוטל עלינו לתמוך בתלמידי-
חכמים שיתמסרו לתורה ולתעודה רמה: להיות רבנים
ודיינים בישראל - שאם אין גדיים אין תישים. ואם פרנסתם
לא תהא מצויה ובטוחה ולא יוכלו לעסוק בעסק התורה
כראוי מתוך הרחבת הדעת - אז תשתכח חסו-שלום תורה
מישראל. וכבר נפסקה ההלכה (בשו"ע, יורה דעה סימן
רמו) וכן נוהגים בכל מקומות שבני-ישראל נמצאים שם
לפרנס בכבוד את רבם שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני
הבריות ותתבוזה התורה בפני ההמון. 39 (אבות פ"ד, ה).
40 (שם). 41 (שם פ"א, י). 42 (אבות פ"ב, ב).
43 (קידושין כט.) "כל מי שאינו מלמד את בנו אומנות
כאילו מלמדו ליסטות".

43 יא. מעלה גדולה היא למי שהיא מתפרנס ממעשה
44 ידיו⁴⁴, ומדת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה
לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא,

3 ו. מי שנשארו לבו לקיים מצוה¹⁸ זו פראוי ולהיות
4 מכתר בכתר-תורה - לא יסיח דעתו¹⁹ לדברים
5 אחרים, ולא ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר
6 והכבוד פאחת²⁰. כך היא דרכה של תורה²¹: פת
7 במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ
8 תישן, וחי צער תחיה - ובתורה אתה עמל. ולא
9 עליך הדבר לגמור²², ולא אתה בן-חורין לבטל
10 ממנה. ואם הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר לפי
11 הצער²³.

18 של לימוד התורה. 19 מלימוד התורה והתעסקות
בה. 20 (עירובין נה:). "לא תימצא בסחרנים ולא
בתגרים". 21 (אבות פ"ו, ד). רק מי שמתפקע במועט
ואינו רודף אחרי מותרות וחי רווחה - זוכה לכתר תורה.
22 (שם פ"ב, טז). כי "לא שכר הקב"ה לגמור את כולה
כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה (ברטנורא); העיקר הוא
שלא תיבטל ממנה. 23 (לפום צערא - אגרא (שם פ"ה,
כג).

12 ז. שמה תאמר: עד שאקבץ ממון אחרזר ואקרא²⁴!
13 עד שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחרזר
14 ואקרא! - אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה
15 זוכה לכתרה של תורה לעולם²⁵; אלא עשה תורתך
16 קבע²⁶ ומלאכתך עראי, ולא תאמר: לכשאפנה
17 אשנה! שמה לא תפנה²⁷.

24 לעת עתה איבטל ממנה כדי שאקיימנה אחר כך מעושר.
25 שאם בטלת ממנה לא בנקל תחזור אליה, כי לקיבוץ
ממון ורכישת קנינים אין גבולות. 26 בכל העתים ובכל
המצבים. 27 (שם פ"ב, ד).

18 ח. פתוב בתורה: "לא בשמים היא", "ולא מעבר
19 לים היא"; "לא בשמים היא" - לא בגסי הרוח היא
20 מצויה, ולא במהלכי מעבר לים²⁸ היא. לפיכך אמרו
21 חכמים²⁹: לא כל המרבה בסחורה מחכים, וצונו
22 חכמים³⁰: הוי ממעט בעסקי³¹, ועסק בתורה.

28 בתגרים היורדים באניות סוחר (עירובין נה:).
29 (שם פ"ב, ה). 30 (שם פ"ד, י). 31 בדרך ארץ
ובמשא ומתן.

23 ט. דברי-תורה נמשלו פמים, שנאמר: "הוי כל
24 צמא לכו למים", לומר לך: מה מים אינם מתפנסין

22 שְׁנָאֵמַר: "יִגְיַע פְּפִיךָ בִּי תֹאכְלִי, אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ" -
 23 יֵאבֵד אֶפְלוּ אֶחָד מֵהֵן בְּשִׁנָּה וְאֶכְלֶה וּשְׁתִּיחָה וּשְׁתִּיחָה
 24 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֲלֵא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְדִבְרֵי חֻקֵּיהֶן.
 25 אָמְרוּ חֻקֵּימֵינוּ⁶⁰: אֵין רְנָה שֶׁל תּוֹרָה אֲלֵא בְּלִילָה,
 26 שְׁנָאֵמַר: "קוּמִי רַנֵּי בְּלִילָה". וְכָל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה
 27 בְּלִילָה, חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם⁶¹, שְׁנָאֵמַר:
 28 "יוֹמָם יִצְנֶה ה' חֶסֶדוֹ, וּבְלִילָה שִׁירָה עִמִּי תִפְלָה
 29 לְאֵל חַיִּי". וְכָל בֵּית, שְׂאִין נִשְׁמָעִים בּוֹ דְּבַר־תּוֹרָה
 30 בְּלִילָה, אֵשׁ אוֹכְלֶתוֹ⁶², שְׁנָאֵמַר: "כָּל חֶשֶׁךְ טָמוּן
 31 לְצַפּוֹנָיו, תִּתְּקַלְהוּ אֵשׁ לֹא נִפְחָ" ⁶³. "כִּי דָבַר ה' בְּזֶה"
 32 - זֶה שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיתָ עַל דְּבַר־תּוֹרָה כָּל עֶקְרָה⁶⁴.
 33 וְכֵן כָּל שְׂאֵפְשֶׁר לוֹ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וְאִינוּ עוֹסֵק, אוֹ
 34 שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וּפְרָשׁ⁶⁵ לְהַכְלִי עוֹלָם, וְהַנִּיחַ תְּלִמּוּדוֹ
 35 וּנְחָחוּ - הָרִי זֶה בְּכָלל "בּוֹזֵה דְּבַר ה'". אָמְרוּ
 36 חֻקֵּימֵינוּ⁶⁶: כָּל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעֶשֶׂר, סוֹפּוֹ
 37 לְבַטְלָה מֵעֶנִי; וְכָל הַמְקַזֵּם אֶת הַתּוֹרָה מֵעֶנִי, סוֹפּוֹ
 38 לְקַיְמָה מֵעֶשֶׂר. וְעַנְיָן זֶה מִפְּרָשׁ הוּא בְּתוֹרָה - הָרִי
 39 הוּא אוֹמֵר: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עִבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
 40 בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב, מְרַב כָּל, וְעִבַדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ"
 41 וְאוֹמֵר: "לְמַעַן עֲנִתְךָ⁶⁷ לְהִיטְבֶךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ".

59 (שם, סה.) "לא איברא סהרא אלא לגירסא", כי במנוחת הלילה יכולים להתרכז ולהתמסר ללימוד ללא הפרעה.
 60 (שמות-רבה, פ' מז.) 61 הוא מוצא חן בעיני אלהים ואדם (ע"ז ג.). 62 (סנהדרין צב.). 63 (סנהדרין צב.) ופירושו לפי רש"י שם: כל לילה צפון ונחבא ממצפוני (מסתרי) התורה: שאין דברי תורה נשמעים באותו בית - בגלל זה תאכלהו אש של גיהנום שאינה צריכה ניפוח. 64 שאינו מתחשב עמהם ואינו שם אליהם לב כלל (סנהדרין צט.). 65 קרא מקרא ושנה תורה שבעל-פה ולבסוף נתרחק וזנח לימודי ה'. 66 (אבות פ"ד, ט.) 67 מי שמתענה ולומד תורה מעוני - סופו לקיימה מעושר ומרוב כל.

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 שאין מלמדים לתלמיד שאינו הגון; סדר לימוד הרב לתלמידים ואופן ישיבתם; ההתנהגות בבית המדרש; שני תלמידיו ששאלו כאחת, למי עונים תחילה?

42 א. אֵין מְלַמְדִין תּוֹרָה, אֲלֵא לְתַלְמִיד הַגּוֹי², נֶאֱמַר
 43 בְּמַעֲשָׂיו, אוֹ לְתַם³. אֲבָל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא
 44 טוֹבָה, מְחַזְרִין אוֹתוֹ לְמוֹטָב, וּמְנַהֲיִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ
 45 יִשְׂרָאֵל, וּבּוֹדְקִין⁴ אוֹתוֹ, וְאַחֲרָיֶךָ מְכַנְסִין אוֹתוֹ
 46 לְבֵית־הַמְּדַרְשׁ וּמְלַמְדִין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֻקֵּימֵינוּ⁵: כָּל
 47 הַשּׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שְׂאִינוּ הַגּוֹן, כָּאֵלוּ זֶרֶק אֲבָן
 48 לְמַרְקוּלִים⁶, שְׁנָאֵמַר: "כְּפָרוֹר אֲבָן בְּמַרְגְּמָה⁷, כֵּן
 49 נוֹתֵן לְכֶסֶל כְּבוֹד" - אֵין כְּבוֹד אֲלֵא תּוֹרָה⁸, שְׁנָאֵמַר:
 50 "כְּבוֹד חֻקֵּימֵינוּ יִנְחָלוּ". וְכֵן הָרַב שְׂאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ
 51 טוֹבָה - אֶף־עַל־פִּי שֶׁחָכֵם גְּדוֹל הוּא וְכָל הָעָם
 52 צְרִיכִין לוֹ, אֵין מְתַלְמְדִין⁹ מִמֶּנּוּ, עַד שׁוֹבוּ לְמוֹטָב,

1 שְׁנָאֵמַר: "יִגְיַע פְּפִיךָ בִּי תֹאכְלִי, אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ" -
 2 "אֲשֶׁרֶיךָ" בְּעוֹלָם הַזֶּה, "וְטוֹב לָךְ" לְעוֹלָם הַבָּא,
 3 שְׁפָלוּ טוֹב⁴⁵.

44 (ברכות ח.) "גדול הנהנה מיגיע כפו יותר מירא-שמים".
 45 (שם).

4 י.ב. אֵין דְּבַר־תּוֹרָה מְתַקְנִין בְּמִי שֶׁמְרַפֶּה⁴⁶ עַצְמוֹ
 5 עָלֵיהֶן, וְלֹא כָּאֵלוּ שְׁלֹמְדִין מִתּוֹךְ עֵדוּן⁴⁷ וּמִתּוֹךְ
 6 אֶכְלֶה וּשְׁתִּיחָה; אֲלֵא בְּמִי שֶׁמַּמִּית עַצְמוֹ עָלֵיהֶן⁴⁸,
 7 וּמְצַעֵר גּוּפוֹ תְּמִיד⁴⁹, וְלֹא יִתֵּן שְׁנָה לְעֵינָיו⁵⁰
 8 וּלְעַפְעָפֵי תְּנוּמָה. אָמְרוּ חֻקֵּימֵינוּ⁵¹ דֶּרֶךְ רַמְזוֹ: "זֹאת
 9 הַתּוֹרָה אָדָם בִּי יָמוּת בְּאֵהֶל" - אֵין הַתּוֹרָה
 10 מְתַקְנֶת אֲלֵא בְּמִי שֶׁמַּמִּית עַצְמוֹ בְּאֵהֶל חֻקֵּימֵינוּ⁵².
 11 וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻקְתּוֹ: "הַתְּרַפֶּיָה, בַּיּוֹם צָרָה
 12 צַר פְּתִיחָה"⁵³; וְעוֹד אָמַר: "אֶף חֻקְתִּי עֲמֶדָה לִי"
 13 - חֻקְתִּי שְׁלֹמְדֵתִי בְּאֶף⁵⁴, הִיא עֲמֶדָה לִי. אָמְרוּ
 14 חֻקֵּימֵינוּ⁵⁵: בְּרִית קְרוּתָה, שְׁפָל הִיגַע בְּתוֹרָתוֹ
 15 בְּבֵית־הַמְּדַרְשׁ⁵⁶, לֹא כְּמַהְרָה הוּא מְשַׁכַּח; וְכָל
 16 הִיגַע בְּתַלְמוּדוֹ בְּצַנְעָה⁵⁷, מְחַפֵּים, שְׁנָאֵמַר: "וְאֵת
 17 צְנוּעִים חֻקְתִּי"; וְכָל הַמְשַׁמֵּעַ קוֹלוֹ בְּשַׁעַת
 18 תְּלִמּוּדוֹ, תְּלִמּוּדוֹ מְתַקֵּם בְּיָדוֹ; אֲבָל הַקּוֹרֵא
 19 בְּלִחָשׁ, בְּמַהְרָה הוּא שׁוֹכַח⁵⁸.

46 מתרשל (עירובין נד.). אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: לוחות אבן? - אם אדם משים עצמו, את לחייו כאבן זו שאינה נמחית (מדריסת רגלי בני-אדם, כך לחייו אינן נלאין מלחזור על לימודו וללמד לאחרים, רש"י) - תלמודו מתקיים בידו; ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.
 47 פינוק והתענוגות. "לא תימצא תורה במי שמחיה עצמו עליה" (סנהדרין קיא.). וכן בתנחומא (נח, אות ג.): לא תימצא תורה שבעל-פה אצל מי שמבקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, שנאמר: לא תמצא בארץ החיים (איוב כח, יג.) וכי בארץ המתים תימצא? - אלא במי שמחיה עצמו עליה". 48 (ברכות ג:.) 49 (שם) כי מיץ חלב יוציא חמאה (משלי ל, לג.) "במי אתה מוצא חמאה של תורה? - במי שמקיא חלב שניק משדי אמו". 50 (כתובות סב.). 51 (ברכות ג:.) 52 נוסח אוקספורד; ונוסח רוב הדפוסים: "החכמים". 53 (שם, ג:.) אמרו: "כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה". 54 בכעס שרבי כעס עלי וסטר על לחיי (קהלת-רבה פ"ב.). 55 (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א.). 56 וכל-שכן בבית-המדרש המיוחד לתלמוד-תורה, בעוד שבית-הכנסת עיקרו לתפילה. כך הוא נוסח אוקספורד, קושטא; וכן גם בירושלמי. בשאר הדפוסים: "בית-המדרש". 57 לא בשוק, ולא בקולי קולות (ירושלמי, ברכות פ"ה, ה"א; מ"ק טז.). 58 (עירובין נד.).

20 י.ג. אֶף־עַל־פִּי שֶׁמְצַוָּה לְלַמֵּד בַּיּוֹם וּבְלִילָה - אֵין
 21 אָדָם לְמַד רַב חֻקְתּוֹ, אֲלֵא בְּלִילָה⁵⁹. לְפִיכֶךָ מִי

19 אַתְּ הָרֵב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרֵב. אֵיךְ הַמְתַּרְגֵּם רִשָּׁאִי, לֹא
20 לְפָחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת, אֲלֵא-אִם-כֵּן הָיָה
21 הַמְתַּרְגֵּם אֲבִי¹⁸ שֶׁל חָכָם אוֹ רַבּוֹ. אוֹמְרֵי¹⁹ הָרֵב
22 לְמַתְרַגְּמָן: 'כִּף אָמַר לִי רַבִּי!' אוֹ 'כִּף אָמַר לִי אֲבָא
23 מְרִי!' וּכְשֶׁאוֹמְרֵי²⁰ הַמְתַּרְגֵּם הַדְּבָרִים לְעַם, אוֹמְרֵי
24 בְּשֵׁם הַחֶכֶם, וּמְזַכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל אֲבִי הָרֵב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ,
25 וְאוֹמְרֵי: 'כִּף אָמַר רַבָּנָא פְּלוֹנִי! אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא
26 הַזְּפִיר הָרֵב שְׁמוֹ שֶׁל חָכָם, שְׂאָסוּר לְקִרְוֹת לְרַבּוֹ אוֹ
27 לְאֲבִי בְּשְׁמוֹ²¹.

15) זהו המתורגמן שהיה עומד לפני החכם הדורש. החכם
לוחש לו בלשון עברית, והוא מתרגם לרבים בלשון שהם
שומעים (רש"י, יומא כ:). (16) (ברכות מה:). (17) אבל
בעת שהוא משמיע הדברים לפני הקהל ודאי מותר לו
להגביה קולו, שהרי זה תפקידו להשמיע דברי הרב
הנאמרים בלחישה ולהסבירם. והטעם, שאין המתרגם
מגביה קולו בעת ששואל ושואן הרב מגביה קולו יותר מן
המתרגם - כדי לחלוק כבוד זה לזה (מעשה רוקח).
(18) (ירושלמי, מגילה פ"ד, ה"י). (19) כנוסח אוקספורד.
ונוסח אחר: אומר. (20) כנוסח אוקספורד. ונוסח אחר:
וכשאומר. (21) (קידושין לא:).

ד. הָרֵב שֶׁלְמַד וְלֹא הִבִּינוּ הַתְּלָמִידִים - לֹא יִכְעַס²²
עֲלֵיהֶם וְיִרְגֵז, אֲלֵא חוֹזֵר וְשׁוֹנֵה הַדְּבָר אֲפִלּוּ בְּמָה
פְּעָמִים²³, עַד שֶׁיִּבְיֵנו עִמָּךְ הַהֲלָכָה. וְכֵן לֹא יֹאמֵר
הַתְּלָמִיד: הִבְנֵתִי! וְהוּא לֹא הִבִּין²⁴, אֲלֵא חוֹזֵר
וְשׁוֹאֵל אֲפִלּוּ בְּמָה פְּעָמִים²⁵. וְאִם פְּעַם עָלְיוֹ רַבּוֹ
וְיִרְגֵז, יֹאמֵר לוֹ: רַבִּי, תּוֹרָה הִיא, וְלִלְמַד אֲנִי צָרִיךְ²⁶,
וְיִדְעֵתִי קֶצֶרָה!

22) ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב, ה). וכן אמרו במסכת
(סופרים פ' טז): "פנים שוחקות להלכה, פנים מסבירות
לאגדה". (23) (עירובין נד:) רבי עקיבא אומר: מניין
שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? - שנאמר:
ולמדה את בני ישראל (דברים לא, יט). ומניין עד שתהא
סדורה בפיהם? - שנאמר: שימה בפיהם (שם). (24) שהוא
בוש לומר את האמת. ועל כגון זה אמרו: ולא הביישן למד
(אבות ב, ה). (25) (דא"ז פ"ב) "ואם שנו לך ולא שמעת,
אל תבוש לומר: שנו ליי!" (26) (מגילה כח). מסופר שם:
שרבי שאל את ר' יהושע בן קרח: רבי, במה הארכת
ימים? אמר לו: קצת בחיי? כלומר: חיי עליך למשא, מה
לך ולאריכות ימי?! אמר לו: רבי, תורה היא וללמוד אני
צריך, רצוני לדעת במה זכית לכך. רואים אנו מזה, שבמקום
תורה אין משגיחים על רגוזו של הרב.

ה. לֹא יִהְיֶה הַתְּלָמִיד בּוֹשׁ מִחֲבָרָיו, שֶׁלְמַדוֹ מִפְּעַם
רִאשׁוֹנָה אוֹ שְׁנִיָּה, וְהוּא לֹא לְמַד אֲלֵא אַחֵר בְּמָה
פְּעָמִים²⁷; שְׂאֵם נִתְפָּיֵשׁ מְדַבֵּר זֶה, נִמְצָא נִכְנָס וְיוֹצֵא
לְבֵית-הַמְדַּרְשׁ וְהוּא אֵינוֹ לְמַד פְּלוּם. לְפִיכֶךָ אָמְרוּ
חֲכָמִים הֲרִאשׁוֹנִים²⁸: "אֵיךְ הִבִּישׁן לְמַד, וְלֹא הִקְפְּדוּן
מִלְמַד". בְּמָה דְבָרִים אָמְרוּרִים? בְּזִמְן שְׂלֵא הִבִּינוּ

1 שְׁנֵאמַר: "כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ
2 מִפִּיהוּ, כִּי מִלְאֲפָה ה' צְבָאוֹת הוּא" - אָמְרוּ חֲכָמִים¹⁰:
3 אִם הָרֵב דּוֹמֵה לְמִלְאֲפָה ה' צְבָאוֹת, תּוֹרָה יִבְקְשׁוּ
4 מִפִּיהוּ; אִם לֹאוּ, אֵל יִבְקְשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ.

(2) (תענית ז.). (3) שאין אנו יודעים אם הוא הגון או לא.
שהיה רבן גמליאל (ברכות כח.), מכריז: "כל תלמיד שאין
תוכו כבור, אל ייכנס לבית המדרש" והעמיד שומר על פתח
בית-המדרש לבדוק את התלמידים - אבל חבריו לא הסכימו
עמו וסילקוהו לשומר הפתח, באמרם: כל עוד שהתלמיד
אינו מוחזק ל"אינו הגון", אסור לדחותו ולרחקו מביית-
המדרש. (4) לדעת אם הטיב דרכו. (5) (חולין קלג:).
(6) מרקוריוס או מרקור - שם אליל, שהיו עובדים אותו
בזריקת אבנים לפניו, כמבואר (סנהדרין ס, עב. ע"ז ג.)
(7) ערימת אבנים שנצברה ע"י רגימה. (8) ופירושו: הנותן
לכסיל כבוד, כלומר: תורה, כאילו זרק צרור אבן אל תוך
המרגמה שנרגמה לכבוד ע"י מרקוליס. (9) (מ"ק יז:).
(10) (שם).

ב. מִיֵּצֵד מְלַמְּדִים? הָרֵב יוֹשֵׁב בְּרֵאשׁ, וְהַתְּלָמִידִים
מְקַפֵּים לְפָנָיו כְּעֵטְרָה, כְּדִי שְׂיִהְיוּ כְּלָם רוֹאִים הָרֵב¹¹
וְשׁוֹמְעִים דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב הָרֵב עַל הַפֶּסֶא וְתְלָמִידָיו
עַל הַקֶּרְקַע, אֲלֵא אוֹ הַכֹּל עַל הָאָרֶץ, אוֹ הַכֹּל עַל
הַפֶּסֶא¹². וּבְרִאשׁוֹנָה הָיָה הָרֵב יוֹשֵׁב¹³, וְהַתְּלָמִידִים
עוֹמְדִים. וּמְקַדְּם חֲרַפְּן בֵּית שְׁנִי¹⁴, נִהְגוּ הַכֹּל לְלַמַּד
11 לְתְלָמִידִים וְהֵם יוֹשְׁבִים.

(11) (כריתות ו:). כשתשבו לפני רבכם תראו את פניו,
שנאמר: והיו עניניך רואות את מוריך (ישעיה ל, כ).
(12) (מגילה כא). "מנין לרב שלא ישב על גבי המיטה וישנה
לתלמידו על גבי הקרקע? (אלא או שניהם על גבי המיטה,
או שניהם על גבי הקרקע, רש"י) שנאמר: ואתה פה עמוד
עמדי (דברים ה, כח). (13) (שם) "מימות משה רבינו עד
רבן גמליאל (הזקן, כגירסת הב"ח) לא היו לומדין תורה
אלא מעומד". ואף על פי שלא נזכר פה בפירוש שהרב היה
יושב לפני תלמידיו בשעת לימודו, הרי מצינו זה בכמה
מקומות: "נסתלק אהרן וישב לשמאל משה" (עירובין נד:).
"רוד הוה יתיב אארעא והוה מתני להר לרבנן" (מ"ק טז:).
(14) משמת רבן גמליאל הזקן שהיה בסוף בית שני והוא
אבי אביו של רבן גמליאל דיבנה. וזהו ששנינו (סוטה פ"ט,
מ"ט): "משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה" -
שעד שמת הוא היתה בריאות בעולם והיו לומדים מעומד:
ומשמת באה תשות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב,
וזהו: "בטל כבוד התורה" (ברטורא).

ג. אִם הָיָה מְלַמַּד מִפִּי תְלָמִידִים, מְלַמַּד; וְאִם הָיָה
מְלַמַּד עַל-פִּי מְתַרְגֵּם¹⁵ - [הַמְתַּרְגֵּם] עוֹמֵד בֵּינוּ וּבֵין
הַתְּלָמִידִים, וְהָרֵב אוֹמֵר לְמַתְרַגֵּם, וְהַמְתַּרְגֵּם מְשַׁמְעֵ
15 לְכָל הַתְּלָמִידִים. וּכְשֶׁהֵן שׁוֹאֲלִין לְמַתְרַגֵּם, הוּא
16 שׁוֹאֵל לְרַב, וְהָרֵב מְשִׁיב לְמַתְרַגֵּם, וְהַמְתַּרְגֵּם מְשִׁיב
17 לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יִגְבִּיֵה הָרֵב קוֹלוֹ יוֹתֵר מִקּוֹל
18 הַמְתַּרְגֵּם, וְלֹא יִגְבִּיֵה הַמְתַּרְגֵּם קוֹלוֹ בְּעַת שְׁשׁוֹאֵל¹⁷

רק באותו נושא שלומדים: שאם לומדים דיני שבת אל ישאלנו בדיני יום-טוב: ופה הוא אומר, שאפילו באותו נושא עצמו אין שואלים אלא בענין שהם למדים, כלומר: שאם עסוקים בדיני הוצאה מרשות לרשות אל ישאלנו: חבית שנשברה, מה תקנה יעשו בשבת? אף אם שהכל מדיני שבת (כסף-משנה). (45) ולא בקלות-ראש (תנחומא, בהעלותך אות יא).

ח. שנים ששאלו - שאל אחד פעננין⁴⁶, ושאל אחד שלא פעננין - נזקקין לעננין; מעשה⁴⁷ ושאינו מעשה - נזקקין למעשה; הלכה⁴⁸ ומדרש⁴⁹ - נזקקין להלכה; מדרש ואגדה⁵⁰ - נזקקין למדרש; אגדה וקל-וחמר⁵¹ - נזקקין לקל-וחמר; קל-וחמר וגדרה⁵² שוה - נזקקין לקל-וחמר. היו השואל שנים, אחד חכם ואחד תלמיד - נזקקין לחכם; תלמיד ועם הארץ - נזקקין לתלמיד; שניהם חכמים, שניהם תלמידים, שניהם עמי-הארץ; שאלו שניהם בשתי הלכות או בשתי תשובות⁵³ או בשתי שאלות⁵⁴ שני מעשים - הרשות ביד המתרגם מעתה⁵⁵.

(46) ונוסחא אחרינא: בענין. כששואלים בהלכות פסח שלשים יום לפני הפסח - זהו שואל כענין (רבינו נסים, מגילה). (47) שאלה שהיא אקטואלית: שצריכים לדעת כעת מה לעשות ואין להתנהג, קודמת לשאלה שהיא רק להלכה, תיאורטית. (48) שנאמרה למשה מסיני. (49) כגון: מכילתא, ספרא וספרי שהם מדרשי הלכה מתוך הפסוקים שבתורה. (50) שיחות אמרי חכמה, והגיויני לב סומכים על המקרא ואין בהם ענין לדינים. עיין הרא"ש (נדרים לו:). (51) אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. (52) גם היא מ"ג המידות, אלא בעוד ש"קל וחומר" אדם דן מעצמו על פי סברא, אין אדם דן "גזירה שוה" מעצמו אלא אם כן קיבלה מרבו (סוכה לא, רש"י, דיבור המתחיל: לא מקשינן). ולפיכך "גזירה שוה" שהיא בקבלה, אין לחשוש שמא ישכחנה: אבל "קל וחומר" שהיא רק מסברא ויש לחוש לשכחה - לכן נזקקין לה תחילה (פרי"ח). (53) כשהרב אמר איזה חידוש משיבים עליו התלמידים בביקורת וניתוח. כמו שאמרו: שתי תשובות בדבר (קידושין ה:). (54) בשתי שאלות ששתיהן למעשה ואין אחת עדיפה מחברתה (עיין לעיל עמוד קא, הערה י). (55) הרשות בידו לבכר את מי שהוא רוצה על פני השני.

ז. אין ישנים⁵⁶ בבית-המדרש. וכל המתנמנם בבית-המדרש, חכמתו נעשית קרעים קרעים⁵⁷; וכן אמר שלמה בחכמתו: "והקרעים תלביש נומה". ואין משיחין בבית-המדרש, אלא בדברי-תורה בלבד. אפילו מי שנתעטש, אין אומרים לו רפואה⁵⁸. בבית-המדרש, ואין צריף לומר שצריך שצריך⁵⁹. וקדשת בית-המדרש חמורה⁶⁰ מקדשת בתי-כנסיות. (56) (סוכה כח:). (57) הוא שוכח תלמודו ואינו נזכר אלא לסירוגין (רש"י, סנהדרין עא:), כלומר: ידיעותיו לקויות ואין בהן שלימות ובהירות. (58) גם בימינו נוהגים מטעם

1 התלמידים הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא
2 קצרה; אבל אם נפר לרב, שהם מתרשלין בדברי-
3 תורה ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז
4 עליהן ולהכלימן בדברים פדי לחידם²⁹. וכענין זה
5 אמרו חכמים³⁰: זרק מרה³¹ בתלמידים. לפיכך אין
6 ראוי לרב לנהג קלות-ראש³² לפני התלמידים, ולא
7 לשחק בפניהם, ולא לאכל ולשתות עמהם, פדי
8 שתהא אימתו עליהן³³ וילמדו ממנו במהרה.

(27) (ברכות ג:): "כל המנבל עצמו על דברי תורה - סופו להתנשא". ופירש רש"י: ששואל כל ספקותיו ואף על פי שיש בהם שחבריו מלעיגים עליו. (28) (אבות פ"ב, ה). (29) כלומר: לעוררם ולזרזם. (30) (כתובות קג:). (31) הטל עליהם אימה. (32) זלוזל בעצמו. (33) "כל תלמיד-חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר (מחמת פחד) - תכוינה" (שבת ל:).

9 ו. אין שואלין את הרב פשיפנס למדרש, עד
10 שתתישב דעתו עליו³⁴. ואין התלמיד שואל
11 פשיפנס, עד שיתישב וינוח³⁵. ואין שואלין שנים
12 באחד³⁶. ואין שואלין את הרב מענין אחר, אלא
13 מאותו הענין שהן עסוקין בו, פדי שלא יהביש³⁷.
14 ויש לרב להטעות³⁸ את התלמידים בשאלותיו
15 ובמעשים³⁹ שעושה בפניהם, פדי לחדדן, ופדי
16 שידע אם זוכרים הם מה שלמדם או אינם זוכרים.
17 ואין צריף לומר, שיש-לו רשות לשאל אותם פעננין
18 אחר שאין עוסקין בו, פדי לזרזם⁴⁰.

(34) (תוספתא, סנהדרין פ"ז). (35) שלא תהא שאלתו מבוהלת ושלא כענין. (36) שאין בזה משום נימוס ודרך-ארץ. ועוד: שני קולות אינם נשמעים. (37) (שבת ג:). (38) להוליך שולל, כמו שאנו מוצאים: "לא אמרה רבי עקיבא, אלא לחדד בה התלמידים (עירובין יג:), כדי לידע אם ישיבו על דבריו. ורש"י פירש: שישמו לבם לתורה ויאמרו פלפול מלבם". (39) כגון רבה, שבדק בפני אביי תלמידו את הושט מבחורין, אף על פי שאין בודקים ושט אלא מבפנים, כדי לראות אם ירגיש אביי בדבר (חולין מג:). (40) לעורר התענינותם.

19 ז. אין שואלין⁴¹ מעמד ואין משיבין מעמד⁴², ולא
20 מגבוה ולא מרחוק, ולא מאחורי⁴³ הזקנים. ואין
21 שואלין הרב, אלא פעננין שהן קורין⁴⁴ בו. ואין
22 שואלין, אלא מיראה⁴⁵. ולא ישאל פעננין יותר
23 משלש הלכות.

(41) המקור לכל הדינים שבהלכה זו הוא (תוספתא, סנהדרין פרק ז). (42) מפני שהשאלה המוצעת או התשובה הניתנת מתוך ישיבה היא תמיד מיושבת ומתוקנת יותר ממתוך עמידה. (43) הזקנים יושבים קרוב לרב בשורה הראשונה, ולכן על השואל היושב מאחריהם לצאת ולעמוד לפנייהם כדי שיראוהו גם הם בשעת הדיון. (44) כבר הזהיר רבינו על זה בהלכה הקודמת, אלא שם אמר שלא ישאל את הרב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהלכות "גזילה ואבירה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה ו"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדיון שבויים שחייבם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או יגיעת הגוף, כגון: אבירה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לז, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנינם; אבל אם אביו שכר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. (9) (אבות פרק ד, יב). (10) (סנהדרין קי.). (11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). (12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. (13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). (14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). (15) מחפה עליו דברים (שם), שבורה עליו מליבו דברי גנאי. (16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם".

22 ב. איזהו חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש,
23 ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו¹⁷, ורבו קיים,
24 ואף-על-פי שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם
25 להורות בפני רבו לעולם¹⁸, וכך המורה הלכה בפני
26 רבו, חייב מיתה¹⁹.

(17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשורה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנתו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. (18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. (19) (עירובין ג.ס).

27 ג. היה בינו ובין רבו שנים-עשר²⁰ מיל, ושאל
28 לו אדם דבר הלכה - מתר להשיב²¹. ולהפריש
29 מן האסור²² - אפילו בפני רבו מתר להורות.
30 פיצד? כגון שראה אדם עושה דבר האסור,
31 מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו -
32 יש-לו להפרישו ולומר לו: דבר זה אסור!
33 ואפילו בפני רבו, ואף-על-פי שלא נתן לו רבו
34 רשות, שקל מקום שיש הלול ה', אין חולקין
35 פבוד לרב²³. במה דברים אמורים²⁴? בדבר
36 שנקרה מקרה²⁵; אבל לקבע עצמו להוראה,
37 ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף
38 העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות

נימוס ודרך-ארץ לומר לאיש שנתעטש אסותא! מרפא!
רפואה! ו"של בית רבן גמליאל לא היו אומרים: "מרפא!"
בבית-המדרש - משום ביטול בית-המדרש" (ברכות נג.).
(59) שאין בהם לא תורה ולא דרך-ארץ. (60) בית-המדרש,
עיקר יסודו ותעדוהו היה להרביץ בו תורה - כאשר יעיד
עליו שמו - אבל היו גם מתפללים בו: ובית-הכנסת מיוחד
רק לתפילה. וגדול הבית שמגדלים בו תורה, מבית
שמגדלים בו תפילה (מגילה כז). - ולכן אומרים בבית-
הכנסת: רפואה! מה שאין כן בבית-המדרש.

יום שני י"ח כסלו ה'תשע"ו

פרק חמישי

(1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו.

1 א. פֶּשֶׁם שְׁאָדָם מְצָנָה בְּכָבוֹד אָבִיו וְיִרְאָתוֹ, כִּף הוּא
2 חֵיב בְּכָבוֹד רְבוֹ² וְיִרְאָתוֹ יֵתֵר מְאֹבִיו³; שְׁאָבִיו מְבִיאֵו
3 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרְבוֹ, שְׁלִמְדוֹ חֻמְהָ, מְבֹאֵו לְחַיֵּי
4 הָעוֹלָם הַבָּא⁴. רָאָה אֲבֵדַת אָבִיו וְאֲבֵדַת רְבוֹ - שֶׁל
5 רְבוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרְבוֹ נוֹשָׂאִים בְּמִשְׁאָ -
6 מְנִיחַ אֶת שֶׁל רְבוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן שֶׁל אָבִיו⁵. אָבִיו וְרְבוֹ
7 שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה - פּוֹדֶה אֶת רְבוֹ⁶, וְאַחֲרֵי-כֵן פּוֹדֶה
8 אֶת אָבִיו. וְאִם הָיָה אָבִיו תְּלִמִיד-חֹכֵם - פּוֹדֶה אֶת
9 אָבִיו תְּחִלָּה⁷; וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו תְּלִמִיד-חֹכֵם,
10 אַף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ שְׁקוּל כְּנֶגֶד רְבוֹ⁸ - מְשִׁיב אֲבֵדַתוֹ,
11 וְאַחֲרֵי-כֵן מְשִׁיב אֲבֵדַת רְבוֹ. וְאִין לֵךְ כְּבוֹד גְּדוֹל
12 מְכָבוֹד הָרֵב, וְלֹא מוֹרָא מְמוֹרָא הָרֵב. אָמְרוּ
13 חֻמְיִים⁹: מוֹרָא רַבָּה כְּמוֹרָא שְׁמִים; לְפִיקָה אָמְרוּ¹⁰:
14 כֹּל הַחוֹלֵק¹¹ עַל רְבוֹ, כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֹאֲמַר:
15 "בְּהִצְתָּם עַל ה' ה'"; וְכֹל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה¹³ עִם רְבוֹ,
16 כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֹאֲמַר: "אֲשֶׁר רְבוֹ בְּנִי
17 יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדַּשׁ בִּם"; וְכֹל הַמְתַּרְעֵם¹⁴ עַל רְבוֹ,
18 כְּמְתַרְעֵם עַל ה', שְׁנֹאֲמַר: "לֹא עֲלִינוּ תְּלַגְתִּיכֶם פִּי
19 עַל ה'"; וְכֹל הַמְהַרְהֵר¹⁵ אַחֵר רְבוֹ, כְּאֵלוֹ מְהַרְהֵר
20 אַחֵר שְׂכִינָה, שְׁנֹאֲמַר: "וַיִּדְבֵּר הָעַם בְּאֱלֹהִים
21 וּבַמִּשְׁה¹⁶".

(2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. (3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסח אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו ....". (4) (בבא מציעא לג.). (5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. (6) (שם). (7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבי חייו בסכנה. (8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבירה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבית אביו עם אבית רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח

1 עד שְׁיָמוּת רַבּוֹ²⁶, אֶל־אִם־כֵּן נִטַּל רְשׁוֹת מִרְבוֹ.
2 וְלֹא²⁷ כָּל מִי שְׁמַת רַבּוֹ, מִתָּר לוֹ לִישֵׁב וְלַהוֹרוֹת
3 בַּתּוֹרָה; אֶל־אִם־כֵּן הָיָה תִּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ
4 לַהוֹרָאָה²⁸.

16 "אֶחָזוּ לָנוּ שׁוֹעֲלִים, שְׁעָלִים קִטְנִים מִחֻבְלִים
17 פְּרָמִים".
(אבות פרק ד, ז). רשע - שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30) לשון נָפַל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חלליו. (31) מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:).

18 ה. וְאָסוּר לוֹ לְתִלְמִיד לְקָרוֹת לְרַבּוֹ בְּשֵׁמוֹ, וְאֶפְלוּ
19 שְׁלֹא בְּפָנָיו³². וְהוּא, שְׁיִהְיֶה הַשֵּׁם פְּלִאי, שְׁפָל
20 הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי. וְלֹא יִזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו;
21 וְאֶפְלוּ לְקָרוֹת לְאַחֵרִים שֶׁשָּׁמָם כֶּשֶׁם רַבּוֹ, כְּדָרְךָ
22 שְׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אֲבִיו³³; אֶל־אִם לְשִׁנָּה אֶת שְׁמֵם³⁴, אֶפְלוּ
23 לְאַחַר מוֹתָם³⁵. וְהוּא שְׁיִהְיֶה הַשֵּׁם פְּלִאי³⁶, שְׁפָל
24 הַשׁוֹמֵעַ יַדַּע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי³⁷. וְלֹא יִתֵּן שְׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ
25 יִחְזִיר לוֹ שְׁלוֹם, כְּדָרְךָ שְׁנוֹתְנִים לְרַעִים וּמְחַזְרִים זֶה
26 לְזֶה³⁸; אֶל־אִם שׁוֹחֵחַ³⁹ לְפָנָיו וְאוֹמֵר לוֹ בְּיָרְאָה וְכַבּוֹד:
27 שְׁלוֹם עֲלֶיךָ, רַבִּי! וְאִם נִתֵּן לוֹ רַבּוֹ שְׁלוֹם, יִחְזִיר
28 לוֹ: שְׁלוֹם עֲלֶיךָ, רַבִּי וּמוֹרִי⁴⁰!

(32) סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים ב' ת, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33) כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. (34) של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. (35) של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). (36) מלשון הכתוב: בני-אדם. (37) אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששםם כשם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות ג): את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. (38) (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכינה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". (39) כורע לפניו ושואל בשליומו (תנחומא, בעלותך אות יא). (40) (ברכות ג).

29 ו. וְכֵן לֹא יִחְלַץ תְּפִלּוֹתָיו⁴¹ לְפָנָיו רַבּוֹ, וְלֹא יִסְבֵּא⁴², אֶל־אִם
30 יוֹשֵׁב פְּיוֹשֵׁב לְפָנָיו הַמְּלַךְ⁴³. וְלֹא יִתְפַּלֵּל, לֹא לְפָנָיו⁴⁴
31 רַבּוֹ וְלֹא לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ; וְאִין צְרִיף לוֹמַר,

(20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). (21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. (22) להרחיק אדם מן העבירה. (23) (עירובין ג:), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). (24) שמותו לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? (25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. (26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכוחתא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שמותו לאכול ביצה טבולה בכוחתא (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על בינתו. (27) נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכן הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28) שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאיין אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושה כתובים ומנחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר.

5 ד. וְכָל תִּלְמִיד שְׁלֹא הִגִּיעַ לַהוֹרָאָה וּמוֹרָה - הָרִי זֶה
6 רָשָׁע, שׁוֹטֵה וְגַם הַרְוֵחַ²⁹, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "כִּי רַבִּים
7 חֻבְלִים הִפִּילָהָ³⁰ וְגו'". וְכֵן חֲכָם שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה
8 וְאִינוּ מוֹרָה - הָרִי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה, וְנוֹתֵן מְכַשׁוּלוֹת
9 לְפָנָיו הַעוֹרִים, וְעָלָיו נֶאֱמַר: "וַעֲצָמִים³¹ כָּל הַרְגִיחָה"
10 - אֵלוֹ הַתִּלְמִידִים הַקִּטְנִים, שְׁלֹא הִרְבּוּ תוֹרָה פְּרָאוּי,
11 וְהֵם מְבַקְשִׁים לְהַתְגַּדֵּל בְּפָנָיו עַמִּי-הָאָרֶץ וּבֵין אֲנָשֵׁי
12 עִירָם, וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לְדִין וְלַהוֹרוֹת
13 בְּיִשְׂרָאֵל; הֵם הַמְּרַבִּים הַמְּחַלְקֵת, וְהֵם הַמְּחַרְיבִים
14 אֶת הָעוֹלָם, וְהַמְּכַפִּין נְרָה שֶׁל תּוֹרָה, וְהַמְּחַבְלִים
15 בָּרָם ה' צְבָאוֹת. עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחֻכְמָתוֹ:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 ופּוֹרֵק מִמֶּנּוּ יֵרָאֵת שְׁמַיִם. וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמְזַלְזֵל דְּבַר
19 מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְנֵיהָ שֶׁתִּסְתַּלַּק⁶⁰ מִיִּשְׂרָאֵל.
(56) (בבא בתרא קי"ט): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו,
בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד.
(57) (כתובות צ"ו). עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת
המנעלים וחליצתם וכדומה. (58) להניחן, שיכירו בזה
שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין.
(59) (שם). (60) (ברכות כז:).

20 ז. רָאָה רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי-תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ:
21 לְמַדְתָּנוּ⁶¹ רַבֵּנוּ כֶּף וְכָף! וְכָל-זְמַן שֶׁמְזַפֵּיר שְׁמוּעָה
22 בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: כֶּף לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבֵּנוּ! וְאֵל אוֹמֵר
23 דְּבַר שְׁלֵא שְׁמַע מִרַבּוֹ, עַד שֶׁיִּזְכְּרֵי שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³.
24 וּכְשֵׁימֹת רַבּוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֵּה אֶת
25 לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מְאַחֶה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
26 בְּרַבּוֹ מְבַהֵק⁶⁶, שֶׁלְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמוֹ; וְאֵבֵל אִם לֹא
27 לְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֻקָּמוֹ, הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ
28 חֲזֵק בְּכַבּוּדוֹ כְּכֹל אֵלּוּ הַדְּבָרִים; אֲכָל עוֹמֵד
29 מִלְּפָנָיו⁶⁸, וְקוֹרֵעַ עֲלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל
30 הַמֵּתִים שֶׁהוּא מְתַאֲבֵל עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֲפֹלוֹ לֹא לְמַד
31 מִמֶּנּוּ אֲלֵא דְּבַר אֶחָד - בֵּין קָטָן, בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד
32 מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.

(61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות
טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'.
וכן (קידושין לב). אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה",
אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר
לרב (כסף-משנה). (62) (מועד קטן ז:). (63) (ברכות
כז:). כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמע
מרב רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרב
שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:; ירושלמי, ברכות פרק
ב, הלכה א'). (64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע
על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו:),
וסובר רבינו: כשם שהושווה רבו לאביו ואמו לעניין
"איחוי", כך הושוו לעניין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא
חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). (65) אינו
תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשִׁלָּל: תפירה
גסה וארעית (שם, כו:). (66) מואר באור נוגה, ומוסב על
התלמיד המזהיר באור התורה שיצק עליו רבו. ו"רבו
מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא
המבהיק, הפועל ולא הפועל (תוספות יום טוב, בבא מציעא
פרק ב, משנה י"א). (67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר
אחד או שניים (רש"י, עירובין סג:). (68) בריחוק ארבע
אמות ולא כמלוא עיניו. (69) שאינם אביו ואמו, שאינו
קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום.

33 י. וְכָל תַּלְמִיד-חֶסֶם שֶׁדַּעוֹתָיו מְכוֹנּוֹת⁷⁰, אֵינוֹ מְדַבֵּר
34 בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּמָה⁷¹, אֶף-עַל-פִּי
35 שְׁלֵא לְמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

(70) נכונות וישרות. (71) (אבות פרק ה, ז).

1 שְׁאָסוּר לוֹ לְהִלָּף בְּצַדוֹ; אֲלֵא יִתְרַחַק לְאַחַר רַבּוֹ,
2 וְלֹא יֵהָא מְכוֹן פְּגַד אַחֲרָיו, וְאַחֲרֵי-כֵן יִתְפַּלֵּל. וְלֹא
3 יִכְנַס עִם רַבּוֹ בְּמַרְחֵץ⁴⁵, וְלֹא יִשָּׁב⁴⁶ בְּמִקּוּם רַבּוֹ, וְלֹא
4 יִכְרִיעַ⁴⁷ דְּבָרָיו בְּפָנָיו, וְלֹא יִסְתַּר⁴⁸ אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא
5 יִשָּׁב לְפָנָיו, עַד שְׁיֵאמַר לוֹ: שָׁב⁴⁹, וְלֹא יַעֲמֵד
6 מִלְּפָנָיו, עַד שְׁיֵאמַר לוֹ: עֲמֵד, אוֹ עַד שְׁיִטַּל רְשׁוֹת⁵⁰
7 לְעַמֵּד. וּכְשֵׁיפֹטֵר מִרַבּוֹ, לֹא יִחְזֹר לוֹ לְאַחֲרָיו⁵¹,
8 אֲלֵא נִרְתַּע לְאַחֲרָיו⁵², וּפְנָיו פְּגַד פָּנָיו.

(41) (סנהדרין קא:) ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו
חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו
חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ראויים למלכות".
ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר:
בי מלכים ימלוכו (משלי ה, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח
חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ
תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס.
וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא
בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42) (פסחים קח:), כי הסיבה
על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והריהי פגיעה
ב"מורא רבו". (43) (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה).
(44) הכל במסכת ברכות כז:.. וטעם כל אלה, משום הירות
(כפירוש רש"י, שם). (45) (פסחים נא:), מפני שצריך לו
להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו
שישמשוה - מותר. (46) (קידושין לא:), באביו אמרו זאת,
וקל וחומר ברבו. (47) שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים
בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי
פלוגי. (48) לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון!
(49) (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו
(רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישוב עד שייתן לו רבו
רשות. (50) (עבודה זרה יט). אמר לוי: "רבי, נתת לנו
רשות לעמוד". (51) נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו
אחוריו". (52) ילך אחורנית (יומא נג:).

9 ז. וְחֲזֵק לְעַמֵּד מִפְּנֵי רַבּוֹ - מִשְׁיָרְאָנוּ מִרְחֹק מְלֵא
10 עֵינָיו⁵³, עַד שְׁיִתְפַּסֵּה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יֵרָאֵה קוּמָתוֹ,
11 וְאַחֲרֵי-כֵן יִשָּׁב. וְחֲזֵק אֲדָם לְהִקְבִּיל⁵⁵ פְּנֵי רַבּוֹ בְּרִגְלָ.

(53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה.
(54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא
יראנו עוד (יומא נג:). (55) (סוכה כז:) לקדם את פניו,
להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא
כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם
יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמת אתה וביתך
(דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו,
ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה).

12 ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפָנָיו רַבּוֹ, אֲלֵא-אִם-בֵּין
13 דְּרָף רַבּוֹ לְחֻלְקֵי⁵⁶ לוֹ כְּבוֹד. וְכָל הַמְּלָאכּוֹת שֶׁהָעֶבֶד⁵⁷
14 עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ, תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ. וְאִם הָיָה בְּמִקּוּם
15 שְׂאִין מְפִירִין אוֹתוֹ, וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּפִלִּין⁵⁸, וְחָשׁ שְׂמָא
16 יֵאמְרוּ עָבֵד הוּא - אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְּעָלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ.
17 וְכָל הַמוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשַׁמְשׁוֹ, מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֲסֵד⁵⁹

1 **יא. הרב המבקה, שרצה למחל על פבודו בכל**
 2 **הדברים האלו או באחד מהן, לכל תלמידיו או**
 3 **לאחד מהן - הרשות פדו⁷². ואף-על-פי שמחל,**
 4 **חוב התלמיד להדרו⁷³, ואפלו בשעה שמחל⁷⁴.**

72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). (73) כגון: לקום מפניו (שם).
 74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילת לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך).

5 **יב. פשם שהתלמידים חביבין בכבוד הרב, פך הרב**
 6 **צריך לפבד את תלמידיו ולקרבן. פך אמרו**
 7 **חכמים⁷⁵: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך פשך".**
 8 **וצריך אדם להזהר בתלמידיו ולאחבם, שהם הפנים,**
 9 **המהנים⁷⁶ לעולם הזה ולעולם הבא.**

75) (אבות פרק ד, יב). וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). 76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייה בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו נתחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח).

10 **יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב ומרחיבין לבו⁷⁷.**
 11 **אמרו חכמים: הרבה חכמה למדתי מרבתי, ויותר**
 12 **- מחברי, ומתלמידי - יותר מפלם⁷⁸. וכשם שעין**
 13 **קטן מדליק את הגדול, פך תלמיד קטן מחדד הרב,**
 14 **עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפארה.**

77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). (78) (תענית ז).

פרק עשוי

1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לעניין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

15 **א. כל תלמיד-חכם, מצוה להדרו, ואף-על-פי**
 16 **שאינו רבו, שנאמר: "מפני שיבה תקום והדרת פני**
 17 **זקן" - זקן², זה שקנה חכמה. ומאימתי חביבין**
 18 **לעמד מפניו? משיקרב ממנו בארבע אמות³, עד**
 19 **שיעבר מנגד פניו.**

2) נוטריקון: זה קנה - "אין זקן אלא זה שקנה חכמה" (קידושין לב:); ואפילו כשהוא רך בשנים. (3) "איזוהי קימה שיש בה הידור (שיהא ניכר שבשבילו עמד)? הוי אומר: ארבע אמות" (שם, לג.). וברבו מובהק - משיראנו מלוא עיניו, כמבואר למעלה (פ"ה, ה"ז).

14) (יומא לו.). לא ילכו זה אחר זה, אלא זה בצד זה, כמלאכים שבאו לבקר את אברהם אבינו, שכתוב אצלם: "נצבים עליו" - ואלמלי הלכו זה אחר זה לא היו "ניצבים" עליו, רק ראשון (רש"י, שם). (15) לא סמוך "לימינו" ממש, שהרי אמרו (שם): "המהלך לימין רבו - הרי זה בור", אלא מצד ימינו קצת לאחוריו. ורבינו שלא דק לבאר כל זה, כי סמך על מה שכתב כבר לעיל פ"ה, ה"ו (כסף-משנה).

20 **ב. אין עומדין מפניו, לא בבית-המרחץ ולא בבית-**
 21 **הכסא, שנאמר: "תקום והדרת" - קימה שיש-בה**
 22 **הדור⁴. ואין פעלי אמניות חביבין לעמד מפני תלמידי**
 23 **חכמים בשעה שעוסקין במלאכתן⁵, שנאמר: "תקום**
 24 **והדרת" - מה הדור, שאין בה חסרון-פיס⁶, אף**
 25 **קימה, שאין בה חסרון-פיס. ומניין שלא יעצים עיניו**
 26 **מן החכם⁷, פדי שלא יראה⁸ עד שלא יעמד מפניו?**
 27 **שנאמר: "ויראת מאלהיך" - הא כל דבר שהוא**
 28 **מסור ללב⁹, נאמר בו: "ויראת מאלהיך"¹⁰.**

4) כבוד. ואין "הידור" במקומות אלו (קידושין, שם). ובבית-המרחץ - דווקא בחדרים הפנימיים שבני-אדם עומדים שם ערומים, ושפילו הרהור בדברי תורה אסור שם; אבל בחדרים החיצוניים, מקום "הידור" הוא וחייבים לקום (כסף-משנה). (5) משום ביטול מלאכה; אבל כשהם רוצים להיבטל ולהדר - רשאים הם; ודווקא כשהם עוסקים במלאכתם הם, אבל במלאכת אחרים - אסור, משום גזל בעלים (קידושין, שם ובתוספות). (6) הפסד ממון. (7) כשהוא עוד רחוק ממנו, דאילו מקרוב - כבר נתחייב בקימה. (8) כשיתקרב לארבע אמותיו ולא יתחייב בקימה. (9) שעין אדם לא תשלוט בו, ורק העושה לבדו יודע את האמת. (10) הבוחן כליות ולב ויודע מחשבותיו, שאתה מבקש תחבולות להיפטר ממצוותו (רש"י, שם).

29 **ג. אין ראוי לחכם, שיתריח את העם ויבנן עצמו**
 30 **להם¹¹, פדי שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה,**
 31 **ומתפנן שלא יראו אותו, פדי שלא יטריחן לעמד.**
 32 **והחכמים היו מקיפין¹² והולכין בדרך החיצונה,**
 33 **שאין מפיריהן מצוייין שם, פדי שלא יטריחום.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ה. הַרְוָאָה חֲכָם¹⁶ - אֵינוֹ עוֹמֵד מִפְּנֵיו, עַד שֵׁיגִיעַ לוֹ
 2 לְאַרְבַּע אַמּוֹת; וְכִינּוֹן שֶׁעֵבֶר, יוֹשֵׁב. רָאָה אֲבִית־דִּין
 3 - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו, מִשְׁיָרְאָנוּ מִרְחוֹק מְלֵא עֵינָיו; וְאֵינוֹ
 4 יוֹשֵׁב, עַד שֶׁעֵבֶר מֵאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת. רָאָה אֶת
 5 הַנְּשִׂיא - עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֵא עֵינָיו; וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב, עַד
 6 שֵׁישֵׁב בְּמִקְוָמוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְכַסֶּה מֵעֵינָיו¹⁷. וְהַנְּשִׂיא
 7 שֶׁמְחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּל¹⁸. כִּשְׁהַנְּשִׂיא
 8 נִכְנָס¹⁹, כֹּל הָעַם עוֹמְדִים; וְאֵינָן יוֹשְׁבִין, עַד שֶׁיֵּאמַר
 9 לָהֶם: שִׁבּוּ! כִּשְׁאֲבִית־דִּין נִכְנָס, עוֹשִׂין לוֹ שֶׁתִּי
 10 שׁוֹרוֹת²⁰ וְעוֹמְדִין מִקְּאֵן וּמִקְּאֵן, עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב
 11 בְּמִקְוָמוֹ, וְשָׂאָר הָעַם²¹ יוֹשְׁבִין בְּמִקְוָמָן.
- 12 (16) (קידושין לג:): אחד מחברי הסנהדרין. סנהדרי גדולה
 היתה מורכבת משבעים ואחד חכמים. הגדול שבכולם -
 נשיא; משנהו - אב בית-דין, והשאר נקראים: "חכמים"
 (מ"ת, הלכות סנהדרין פ"א, ה"ג). (17) שנאמר: והביטו
 אחרי משה עד באו האהלה (שמות לג, ח) - ומשה נשיא
 היה. (18) (קידושין לב:). ולא כמלך שאין כבודו מחול,
 משום שנאמר אצלו: שום תשים עליך מלך (דברים יז, ט):
 - שתהא אימתו עליך. (19) לבית-המדרש (הוריות יג:),
 ועד כאן דיבר רבינו מ"הידור" שבשוק. (20) רק שתי
 שורות: אחת מכאן ואחת מכאן והוא הולך ביניהן באמצע.
 (21) שאר כל השורות שבבית-המדרש.
- 13 ז. חֲכָם שֶׁנִּכְנָס - כֹּל שֵׁיגִיעַ לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עוֹמֵד
 14 מִלְּפָנָיו, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב²², עַד שֶׁנִּכְנָס וְיוֹשֵׁב
 15 בְּמִקְוָמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים²³ וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים²⁴, בְּזִמְן
 16 שֶׁהַרְבִּים צָרִיכִין לָהֶם²⁵, מְקַפְּצִין עַל רֵאשֵׁי הָעַם
 17 וְנִכְנָסִים לְמִקְוָמָם²⁶. וְאֵין שֹׁבֵחַ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים
 18 שֵׁיכְנָסוּ לְאַחֲרוֹנָה²⁷. יֵצֵא לְצַרְפָּה²⁸, חוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ. בְּנֵי
 19 חֲכָמִים - בְּזִמְן שֵׁישׁ בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעַ, הוֹפְכִין פְּגִיחָן
 20 כְּלָפִי אֲבִיחָן²⁹; אֵין בְּהֵן דַּעַת לְשִׁמְעַ - הוֹפְכִין פְּגִיחָן
 כְּלָפִי הָעַם.
- 21 (22) ואין עושים לו שורה כלל. (23) שאביהם ממונים על
 הציבור ומשום כבוד אביהם מושיבים אותם בצד הזקנים
 (רש"י, שם). (24) שעדיין לא נסמכו ולא הגיעו למעלת
 "חכם". (25) שמשתמשים בהם לצורך הרבים (הט"ז, יו"ד
 רמז, ס"ק ז); ויש מפרשים: שצריכים לחכמתכם: תלמידים
 המחכימים את רבותיהם, כאותו מעשה ברבי ישמעאל ברבי
 יוסי (יבמות קה:), ושם נאמר: "מי שצריך לו עם קדוש -
 יפסע על ראשי עם קדוש" (פרי חדש). (26) לשבת
 במקומם הקבוע להם. (27) משום דקרו ליה: "פושע"
 (ברכות מג:): לזה שנכנס לאחרונה קוראים: פושע, מתעצל
 (רש"י). והמהרש"א "בחיודשי אגדות" (שם) כותב: ויותר
 נראה לפרש "פוסע" בסמך (כלומר: "פושע" בשין
 שמאלית) שקוראים לו: "פוסע על ראשי עם קדוש", שהבא
 באחרונה צריך לפסוע עליהם. והם הם דברי רבינו כאן,
 שלא לפסוע על ראשי העם בשעת הלימוד (הגהות
 האדר"ת). (28) לנכבים (הוריות יג:). ויש מפרשים: לצורך
 העם, באיזו שליחות (עיין תוספות, יבמות קה:), ובאמצע
- 31 ח. תְּלַמֵּיד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לְפָנָיו רַבּוֹ תְּלַמֵּיד, אֵינוֹ רֵשָׁאֵי
 32 לְעַמֵּד מִפְּנֵיו, אֶלָּא שְׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּלִבּוֹ; וְשֵׁלֵא יְהֵא
 33 כְּבוֹדוֹ מִרְבָּה מִכְּבוֹד שְׁמַיִם³⁰.
- 34 (30) שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים אלא פעמים ביום:
 שחרית וערבית ב"קריאת שמע" (קידושין לג:). במה דברים
 אמורים? - בבית-המדרש; אבל בחוץ חייב לעמוד אפילו
 כמה פעמים, שלא ייראה כמזלזל בכבוד רבו (כסף-משנה,
 בשם התוספות).
- 35 ז. מִי שֶׁהוּא זָקֵן מִפְּלֵג³¹ בְּזִקְנָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינוֹ
 36 חֲכָם, עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְאֶפְלוּ הַחֲכָם שֶׁהוּא יוֹד³²,
 37 עוֹמֵד בְּפָנָיו הַזָּקֵן הַמְּפֹלֵג בְּזִקְנָה. וְאֵינוֹ חַיֵּב לְעַמֵּד
 38 מְלֵא קוֹמָתוֹ³³, אֶלָּא פְּדֵי לְהִדְרֹו³⁴. וְאֶפְלוּ זָקֵן פּוֹתִי,
 39 מִהִדְרִין אוֹתוֹ בְּדַבְרִים³⁵ וְנִתְנִין לוֹ יָד לְסִמְכּוֹ³⁶,
 40 שְׁנֵאמַר: "מִפְּנֵי שִׁבְחָה תְּקוּם" - כֹּל שִׁיבְחָה³⁷
 בְּמִשְׁמַע.
- 41 (31) זקן למאד. (32) צעיר לימים. (33) מכיון שהוא עצמו
 חכם ואחרים חייבים בכבודו. (34) הידור כלשהו: לנוע
 מעט כאילו הוא רוצה לעמוד מפניו. אבל כל איש אחר
 שאינו חכם, צריך לקום מפני זקן מופלג מלוא קומתו (טור
 יו"ד, סימן רמד). (35) (קידושין לג:). (36) בחולשתו.
 (37) אפילו כשאינו חכם, ואפילו כשאינו יהודי; אלא ליהודי
 בהידור של קימה, ולשאינו יהודי - בדברים ונתינת יד
 לסמכו (כסף-משנה).
- 42 י. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֵינָם יוֹצֵאִין בְּעַצְמָן³⁸ לַעֲשׂוֹת עִם
 43 כֹּל הַקְּהָל בְּכַנּוֹן וְחִפְזָה שֶׁל מְדִינָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן,
 44 פְּדֵי שֵׁלֵא יִתְבַּזּוּ בְּפָנָיו עַמֵּי-הָאָרֶץ³⁹. וְאֵין גּוֹבִין מִהֵן
 45 לְכַנּוֹן הַחוֹמָה וְתַקּוֹן הַשְּׁעָרִים וְשִׁכְרַי הַשּׁוֹמְרִים⁴⁰
 46 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְלֹא לְתַשׁוּרַת הַמְּלָךְ⁴¹. וְאֵין מְחַיְבִים
 47 אוֹתָן לְתַן הַמַּס - בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל בְּנֵי
 48 הָעִיר⁴², בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל כֹּל אִישׁ⁴³ וְאִישׁ,
 49 שְׁנֵאמַר: "גַּם פִּי יִתְנוּ"⁴⁴ בְּגוֹיִם עֲתָה אֶקְבָּצֶם, וְיִחַלּוּ
 50 מִעֵט מִמֶּשָׂא מְלָךְ וְשָׂרִים⁴⁵. וְכֵן אִם הִיְתָה סְחוּרָה
 51 לְתַלְמִיד־חֲכָם, מְנִיחִים אוֹתוֹ לְמַפְרֵ תְּחִלָּה, וְאֵין
 52 מְנִיחִים אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוֹק לְמַכּוֹר עַד שֶׁיִּמְכּוֹר⁴⁶ הוּא.
 53 וְכֵן אִם הִיְתָה לוֹ דִּין, וְהִיְתָה עוֹמֵד בְּכִלְל בְּעַלֵּי-דִינָם
 הַרְבֵּה - מְקַדְּמִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין⁴⁷ אוֹתוֹ.
- 38 (38) (ב"ב ח:). (39) אלא שוכרים הם פועלים שהם יעשו
 את מלאכתם. (40) "רבנן לא צריכי נטירותא" (שם), כי
 התורה להם לחומה והיא משמרתם. (41) מתנה שנותנים
 לגדול, כמו: ותשורה אין להביא לאיש האלהים (שמואל-א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

52) בפרהסיא, ואין חסים על כבודו. (53) משקלה שלשים וחמשה דינרי זהב. (השווה הלכות מ"ת, הלכות חובל ומזיק פ"ג, ה"ה). (54) בין בארץ ובין בחוץ-לארץ. מקור הלכה זו (ירושלמי, ב"ק פ"ח, ה"ו). וראוי להעיר, שבש"ע (יו"ד, סימן רמג) כתב הרמ"א: "אין בדורנו עכשיו חכם כזה לענין קנס ליטרא זהב על בושתו". כי אין הדברים אמורים אלא בזקן מופלג בחכמה מאד (הגר"א, שם). (55) (ברכות י"ט). מלשון רבינו "אפילו" נראה שגדול עונש המבוזה בחייו יותר ממבוזה לאחר מותו (הריב"ש). (56) (מ"ק טז). ואם לא נתרצה לו החכם, בית-דין מתירין לו - הואיל ועשה מה שהיה עליו לעשות (כסף-משנה). (עיי' הלכות דעות פ"ו, ה"ו). (57) בלי בית-דין. (58) שנהג בו הפקרות, כלומר: שהתחצף וזילזל בכבודו. (59) (מ"ק, יז): "צורבא מרבנן עושה דין לנפשו בדבר ברור, שאין לו בו כל ספק. (60) אמר רב פפא: "תייתי לי דלא שמית אינש מן יומי" - תיחשב לי לצדקה ולזכות, שלא נידיתי איש מעולם (מ"ק יז), ועיין גם (ירושלמי, מ"ק ס"ג, ה"א) מעשה בריב"ל שלא רצה לנדות איש שנתחייב לו נידוי. ואם ביזהו בפרהסיא - אסור לו למחול על כבודו, שהוא כבוד התורה, כמבואר לקמן (פ"ו, ה"ג).

ט, ז). ותלמיד-י-חכמים פטורים מכל המסים האלה, שכן אנו מוצאים בעולי בבל שצוה המלך דרוש את פחת עבר ההנהר (עזרא ז, כד) שלא להטיל שום מס: מנדה (מס אדמה), בלו (מס אוכל) והלך (תשורת המלך, לדעת הרי"ף) על אנשי כנסת-הגדולה, מפני שהיו עוסקים במלאכת-שמים בבנין בית המקדש - והוא הדין לתלמיד-י-חכמים העוסקים בתורה (רש"י ותוספות, שם). (42) מס ציבורי. (43) מס גולגולת. (44) וכך פירושהו חז"ל (שם): אם יתנו (ישנו) כשיגלו בגויים ויעסקו בתורה כולם - עתה בקרוב אקבעם; ואף אם מועטים יהיו השונים ועוסקים בתורה בין העמים, יהיו גם כן בטלים וחפשים ממשא מלך ושרים כלומר: מן המסים. "ויחלו" מלשון: לא יחל דברו (במדבר ל, ג), לשון ביטול. (45) כנוסחת הש"ס במסכת (ב"ב ח). והנוסחה שבתנ"ך היא: "מלך שרים", בלי "ו" החיבור. (46) (ב"ב כב). (47) אע"פ שעל בעלי הדין לעמוד בעמדם במשפט לפני השופטים, כמו שנאמר: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב (דברים יט, יז); אבל מצות-עשה של כבוד התורה: את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמיד-י-חכם (פסחים כב:) - עדיפה (שבועות ל:).

22 יג. הרב שנגדה לכבודו - כל תלמידיו חייבין לנהג
23 נדוי במנדה. אבל תלמיד שנגדה לכבוד עצמו⁶¹, אין
24 הרב חייב לנהג בו נדוי, אבל כל העם חייבין לנהג
25 בו נדוי. וכן מנדה לנשיא - מנדה לכל ישראל;
26 מנדה לכל ישראל - אינו מנדה לנשיא. מנדה לעירו
27 - מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר אחרת - אינו
28 מנדה לעירו⁶².

1 יא. עון גדול הוא לְבָזוֹת אֶת הַחֲכָמִים או לְשַׁנְאָתָן.
2 לא חרבה ירושלים, עד שבזו⁴⁸ בה תלמידי חכמים,
3 שְׁנֵאָמַר: "וַיְהִי מוֹלְעֵבִים מִמְּלֶאכֵי הָאֱלֹהִים וּבִזְוִים
4 דְּבָרָיו וּמִתַּעֲתָעִים בְּנִבְאֵי"ו", כְּלוֹמַר: בִּזְוִים מִמְּלֶאכֵי
5 דְּבָרָיו; וְכֵן זֶה שְׁאֵמְרָה תּוֹרָה: "אִם פָּחַתְתִּי תִמְאָסוּ"
6 - מִמְּלֶאכֵי⁴⁹ חֲקֵתִי תִמְאָסוּ. וְכָל הַמְּבֹזֵה אֶת הַחֲכָמִים,
7 אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁵⁰, וְהָרִי הוּא כְּלָל "כִּי דָבַר
8 ה' בְּזָה".

61) דווקא. אבל כשנידהו על עבירות שעבר כלפי שמים, או כלפי הבריות וחיי החברה, חייב גם הרב לנהוג בו נידוי. (62) מפני שדין עיר אחרת לגבי עירו שהוא כפוף לה ולנימוסיה, כדין "מנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב" ("בית-יוסף", יו"ד שלד). המקור לכל הלכה י"ג הוא (מו"ק טז, ע"א).

(48) (שבת קי"ט:). (49) (ת"כ, בחוקותי). (50) (סנה' צ). שנינו שם: "ואלו אין להם חלק לעולם הבא: ... ואפיקורוס, ואמרו חז"ל (שם, צ"ט); אפיקורוס - זה המבוזה תלמידי חכמים.

29 יד. במה דברים אמורים⁶³? במי שנגדהו על שפזה
30 תלמידי חכמים; אבל מי שנגדהו על שאר דברים
31 שחייבים עליהם נדוי⁶⁴, אפלו נדהו קטן שבישראל
32 - חייב הנשיא וכל ישראל לנהג בו נדוי, עד שייחזר
33 בתשובה מדבר שנגדהו בשבילו, ויתירו לו. על
34 עשרים וארבעה⁶⁵ דברים מנדין את האדם, בין
35 איש, בין אשה, ואלו הן:

9 יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק
10 לעולם הבא - אם באו עדים שפזהו, אפלו בדברים,
11 חייב נדוי⁵¹, ומנדים אותו בית-דין גרבים⁵², וקונסין
12 אותו לישראל⁵³ זהב ככל מקום⁵⁴, ונותנין אותה
13 לחכם. והמבזה את החכם בדברים, אפלו לאחר
14 מיתה⁵⁵ - מנדין אותו בית-דין, והם מתירין אותו
15 שייחזר בתשובה. אבל אם היה החכם חי, אין
16 מתירין אותו עד שירצה⁵⁶ זה שנגדהו בשבילו. וכן
17 החכם עצמו⁵⁷ מנדה לכבודו לעם-הארץ שהפקיר⁵⁸
18 בו, ואין צריך, לא עדים ולא התראה⁵⁹; ואין
19 מתירין לו עד שירצה את החכם. ואם מת החכם,
20 באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם למחול לו
21 ולא נדהו - הרשות בידו⁶⁰.

63) שהמנודה לתלמיד אינו מנודה לרב, וכן כל אלה שהמנודה לזה אינו מנודה לזה? (64) כמו שאמרנו לעיל: על עבירות כלפי שמים והחברה, וכמבואר בסמוך. (65) (ברכות י"ט). (א). המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו⁶⁶. (ב) המבזה שליית בית-דין⁶⁷. (ג) הקורא לחברו עבד⁶⁸. (ד) מי ששלחו לו בית-דין וקבעו לו זמן ולא בא⁶⁹. (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים⁷⁰, ואין צריך

(51) לשון ריחוק והבדלה. שמבדילים אותו מתוך הקהל: אין יושבים בארבע אמותיו, ואין מצרפים אותו לכל דבר שבקדושה וכדומה, כמבואר לקמן (פ"ו, ה"ד).

המקדש היה קיים, משום מעשה שהיה (ר"ה ל:). היו עושים בני ארץ-ישראל כל החגים רק יום אחד. והיהודים שבתפוצות הגולה, ששליחי בית-דין שבארץ ישראל לא יכלו להגיע אליהם ולהודיעם מתי היה ראש-חודש, היו עושים שני ימים יום-טוב מספק - ולכן הוא נקרא: "יום טוב שני של גלויות". (79) כי מאחר שבית-הדין הגדול שבארץ-ישראל שהיה מקדש את החדשים על פי עדי ראייה בטל עוד בתקופת אחרוני האמוראים, ומאו - בני חוץ-לארץ כבני ארץ-ישראל קובעים את החדשים ומעברים את השנים על פי חשבון קבוע, מן הראוי היה שגם הם לא יעשו יום-טוב אלא יום אחד כבני ארץ-ישראל - אלא תקנת חכמים היא שייזהרו ביום-טוב שני, משום מנהג אבותיהם בירייהם (ביצה ד:). (80) תקנת חכמים היא, שלא יהא טרוד במלאכה, ויכין הכל לצרכי החג ולסדר הלילה (פסחים נ:). (81) (נדרים ז:), שנאמר: את ה' אלהיך תירא (דברים י, כ), וקיבלו חז"ל (תמורה ד:), שזוהי אזהרה לזה שמזכיר שם-שמים לבטלה. (82) דברים של מה בכך, שאין הכרח ואינם כדאי להישבע עליהם. (83) כאותו מעשה בחוני המעגל, שפעם בשנת בצורת עג עוגה ועמד בתוכה ואמר: "נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך", ואז התחילו גשמים יורדים. שלח לו שמעון בן-שטח: צריך אתה להתנדות, שאלמלי נגזרה גזירה כמו בימי אליהו שלא ירדו גשמים, לא נמצאת מביא את הרבים לידי חילול השם? וכל המביא רבים לידי חילול השם - חייב נידוי (ירושלמי, תענית פ"ג, ה"י). (84) (פסחים נג:): תודוס איש רומי הנהיג לאכול בלילי פסחים גדיים מקולסים (צלויים) "ראשו על כרעיו ועל קרבו" (כדרך צליית קרבן פסח). שלחו לו: "אלמלא תודוס אתה, גזרנו עליך נידוי, שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ". (85) אם השנה תהא פשוטה, או מעוברת. (86) מלא, או חסר. (87) בעוד שכל אלה מסורים לבית-דין שבארץ, שנאמר: "כי מציון תצא תורה", כמבואר הכל (ברכות סג:). (88) עיוור לאו דווקא, המכשיל את חבריו ומביאו לידי עבירה, כגון: המכה את בנו הגדול (ראב"ד). וכן סיפרו חכמינו (מ"ק יז:): שפחתו של רבי ראתה איש מכה את בנו הגדול, אמרה לו: תהא בנידוי! שעברת על "ולפני עיוור לא תתן מכשול" (שמא יתרגו ויבעט באביו, רש"י). (89) כרבי עקיבא, שפעם עברו דרך עירו לוד יותר מארבעים זוג שבאו להעיד עדות החודש - ושבת היתה - ועיכבם ולא נתנם לעלות לירושלים, כי אמר: "די בזוג אחד, ואין מן הצורך שכולם יחללו את השבת". שלח לו רבן גמליאל: עקיבא! אם אתה מעכבם לא יבואו פעם שנית ואתה מעכבם מן המצוה - ועל זה חייבים נידוי (ירושלמי, ר"ה פ"א, ה"ה). (90) שמכר בשר טריפה ללקוחותיו (סנהדרין כה:). (91) (חולין יח:). שעל השוחט להראות סכיניו לחכם לבדיקה כמבואר (שם, יז:). וכתב הטור (יר"ד, סימן יח), שדין זה אינו נוהג עכשיו (כסף-משנה). (92) מגרה במתכוון את יצרו המביאו לידי עבירות חמורות (גדה יג:). (93) להיות זקוקים זה לזו ולהתקרב בדברים. (94) לדין. (95) (כתובות כח:). על שעשו ביניהם שותפות שתביאם בוודאי לידי עבירה, בהיות לבם גס זה בזו. שיצא עליו קול שאינו נוהג כשורה (מ"ק יז:).

1 לומר בדברי-תורה. (ו) מי שלא קבל עליו את הדין,
2 מנדין אותו עד שיתן⁷¹. (ז) מי שיש פרושות דבר
3 המזיק, כגון קלב רע או סלם רעוע⁷², מנדין אותו
4 עד שייסיר הזיקו. (ח) המוכר קרקע שלו לעובד-
5 כוכבים, מנדין אותו, עד שיקבל עליו כל אנס⁷³
6 שייבא מן העובד-כוכבים לישאל חבירו פעל המצר.
7 (ט) המעיד על ישראל בערפאות⁷⁴ של עובדי-
8 כוכבים, והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין
9 ישראל⁷⁵, מנדין אותו עד שישלם⁷⁶. (י) טבח פהן,
10 שאינו מפריש המתנות⁷⁷ ונותן לכהן אחר, מנדין
11 אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום-טוב שני של
12 גלויות⁷⁸, אף-על-פי שהוא מנהג⁷⁹. (יב) העושה
13 מלאכה בערב הפסח אחר חצות⁸⁰. (יג) המזכיר
14 שם-שמים לבטלה⁸¹ או לשבועה בדברי הבאי⁸². (יד)
15 המביא את הרבים לידי חילול השם⁸³. (טו) המביא
16 את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ⁸⁴. (טז)
17 המחשב שנים⁸⁵ וקובע חדשים⁸⁶ בחוזה-לארץ⁸⁷.
18 המכשיל את העור⁸⁸. (יח) המעכב הרבים
19 מלעשות מצוה⁸⁹. (יט) טבח שיעצה טרפה⁹⁰ מתחת
20 ידו. (כ) טבח שלא בקד סכיניו⁹¹ לפני חכם. (כא)
21 המקשה עצמו לדעת⁹². (כב) מי שגרש את אשתו,
22 ועשה בינו ובינה שתפות או משא-מתן, המביאין
23 להן להזקק⁹³ זה לזה - כשבואו לבית-דין⁹⁴, מנדין
24 אותם⁹⁵. (כג) חכם ששמועתו רעה⁹⁶. (כד) המנדה מי
25 שאינו חיב⁹⁷ נדוי.

(66) (שם). (67) (קידושין ע:). (68) עבד כנעני שהוא בכלל: ארור כנען עבד עבדים וגו' (בראשית ט, כה). על זלזול כזה מקללים אותו ב"ארור", שזהו נידוי (קידושין כח:, ובתוספות שם, ד"ה: "הקורא"). (69) כתבינן פתיחה עילויה (שטר שמתא) ב"ק קיב: ; ובירושלמי, שם). (70) כגון: המזלזל בנטילת ידים לסעודה (עדויות פ"ה, מ"ו). (71) (ב"ק קיג:). "עד שיקבל" צריך היה לומר? - אלא שהיה כבר מנודה על סירוב לקבל עליו את הדין; וכשקיבלו - התירוהו. וכעת הוא משתמט גם מלפרוע, ולפיכך מנדים אותו שוב עד שיתן (כסף-משנה). (72) (כתובות מא:). (73) כל היזק שנגרם על ידי הלוקח הנכרי לשכנו היהודי - מפני שעליו היה למכור לבעל המצר (ב"ק קיד:). ובתוספות העירו שם: במה דברים אמורים? - כשבעל המצר רצה לתת אותו המחיר שנתן הנכרי, אבל אם לא - אין למוכר להפסיד משום כך (כסף-משנה). (74) בבתי המשפט. (75) כגון: שהעיד בערכאותיהם יחידי לחובתו של הנתבע. ביני ישראל היה הנתבע פטור, מפני שאין דבר שבממון קם על פי עד אחד, ובעדותו זו אצלם גרם לו הפסד ממון. (76) דמי היזקו (ב"ק קיד:). (77) זרוע, לחיים וקיבה, שכל בן-ישראל חייב להפריש לכהן מבהמתו שנשחטה; רק כהן ששחט - פטור. אבל אם הכהן הוא טבח המוכר בשר באטליו, חייב גם הוא להפריש את המתנות לכהן. ואם אינו מפרישן - חייב נידוי (חולין קלב:). (78) (פסחים נב:). חוץ מראש-השנה שעשאוהו יום-טוב שני ימים גם בזמן שבית-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ישולם שכרי) דלא שמתו צורבא מרבנן מימי (שם).
 (18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר
 חמור ומעליב. (19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב
 ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות
 שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן
 הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום-טוב שני של גלויות
 (פסחים נב.).

- 14 **ב. וְכִיצַד הוּא הַנְּדוּי? אֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשִׁמְתָא²⁰!**
 15 **וְאִם נְדוּהוּ בְּפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשִׁמְתָא!**
 16 **וְהַחֲרָם²¹ - אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מְחָרֵם! וְאֲרוּר - בּוֹ²²**
 17 **אֵלָּה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נְדוּי!**

(20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא
 מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם
 הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם -
 נידוי: חמור ממנה - שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים
 לו בשעת נידויו: ארוור אתה! וחרם - החמור מכולם. ומאי
 שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה
 (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" - זה עונש
 המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז,
 ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. (21) מבואר
 למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם.
 (22) כלומר: לשון "ארוור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם
 החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארוור אתה! הרי הוא מנודה
 וצריכים לנהוג בו כמנודה: ואם השביע איש חבריו ואמר
 לו: ארוור אם... והלה קיבלה בעניית אמן - הרי זו שבועה:
 ואם קיללו ב"ארוור" - הרי זו קללה וחיוב משום "המקלל
 את חבריו" (שבועות לו.).

- 18 **ג. וְכִיצַד מְתִירֵין²³ הַנְּדוּי אוֹ הַחֲרָם? אֹמֵר לוֹ:**
 19 **שְׂרוּי²⁴ לָךְ וּמְחוּל לָךְ! וְאִם הִתִּירוּהוּ שְׁלֵא בְּפָנָיו,**
 20 **אֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שְׂרוּי לוֹ וּמְחוּל לוֹ!**

(23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה
 מפורשת אינם מותרים. (24) כמו שמצינו ברבי אליעזר
 הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו
 ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

- 21 **ד. מַהוּ הַמְּנַהֵג שִׁינְהַג הַמְּנַדָּה בְּעַצְמוֹ, וְשִׁנְהִיגִין**
 22 **עִמּוֹ? מְנַדָּה אֲסוּר לְסַפְּרוֹ²⁵ וּלְכַבֵּס כְּאֵבֶל, כֹּל יָמָיו**
 23 **נְדוּיוֹ; וְאִין מְזַמְּנִין²⁶ עָלָיו, וְלֹא כוֹלְלִין אוֹתוֹ**
 24 **בְּעֶשְׂרָה לְכָל דְּבַר שְׂצָרִיף עֶשְׂרָה²⁷; וְלֹא יוֹשְׁבֵין עִמּוֹ**
 25 **בְּאַרְבַּע אַמּוֹת²⁸; אֲבָל שׁוֹנְהָ²⁹ הוּא לְאַחֲרִים, וְשׁוֹנִין³⁰**
 26 **לוֹ, וְנִשְׁכְּרִין³¹, וְשׁוֹכְרִין³². וְאִם מֵת בְּנְדוּי - בִּית־דִּין**
 27 **שׁוֹלְחִין וּמְנַחֲחִין אָבָן עַל אַרְוֹנָה, כְּלוּמַר, שְׁהֵן**
 28 **רוֹמְמִין³³ אוֹתוֹ, לְפִי שְׁהוּא מְבַדֵּל מִן הַצְּבוּר. וְאִין**
 29 **צְרִיף לוּמַר, שְׂאִין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ וְאִין מְלוּיִן אֶת**
 30 **מִשְׁתּוֹ.**

(25) להסתפר (מ"ק טו.). (26) אין מצרפים אותו לברכת
 המזון שהיא בשלשה. (27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל
 עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם

(97) ריש לקיש היה שומר פרדסים, בא איש ואכל מן
 הפירות, גער בו ריש לקיש והלה לא השגיח בו. אמר לו
 ריש לקיש: תהא בנידוי! הלה השיב: אדרבה, תהא אתה
 בנידוי! אם ממון נתחייבתי, נידוי מי נתחייבתי? אמרו
 בבית-המדרש: של האחרון נידוי, של ריש לקיש אינו נידוי
 - הרי מי שמנדה את מי שאינו חייב נידוי, הריהו בעצמו
 בנידוי (מ"ק יז.). ב"שולחן-ערוך" (יו"ד סימן שלד, סעיף
 פז) נמנים עוד דברים שחייבים עליהם נידוי, אלא שכולם
 כוללים בתוך עשרים וארבעה אלה המנויים כאן.

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד
 מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום
 אדם.

- 1 **א. חָכֵם זָקֵן² בְּחֻמָּה, וְכֵן נְשִׂיא אוֹ אֲב־בֵּית־דִּין³,**
 2 **שְׁפָרְחָה⁴ - אִין מְנַדִּין⁵ אוֹתוֹ בְּפִרְהֶסְיָא⁶ לְעוֹלָם;**
 3 **אֵלָּא־אִם־כֵּן עֶשְׂה כְּרַבְעָם⁸ בְּן־נִבְט וְחַבְרִיו. אֲבָל**
 4 **בְּשִׁטָּא שְׂאָר⁹ חֲטָאוֹת, מְלַקֵּין אוֹתוֹ בְּצַנְעָה¹⁰,**
 5 **שְׁנֵאמַר: "וְכִשְׁלַת הַיּוֹם וְכִשְׁל גַּם נְבִיא עֲמָדָה לִילָה"**
 6 **- אֶף־עַל־פִּי שְׁכִשְׁל, פְּסַהוּ פְּלִילָה¹¹; וְאֹמְרִים לוֹ¹²:**
 7 **הַכְּבֵד¹³ וְשֵׁב בְּבֵיתְךָ! וְכֵן כֹּל תְּלַמֵּיד־חֻכֵּם שְׁנַתְחַיֵּב**
 8 **נְדוּי, אֲסוּר לְבֵית־דִּין לְקַפְּיָן¹⁴ וּלְגִדּוֹתוֹ בְּמַהֲרָה¹⁵,**
 9 **אֵלָּא בּוֹרְחִין מְדַבֵּר זֶה וְנִשְׁמָטִין¹⁶ מִמֶּנּוּ. וְחֻסְיָדִי**
 10 **הַחֻכְמִים הִיוּ מְשַׁתְּבָּחִים, שְׁלֵא נִמְנו מְעוֹלָם¹⁷ לְגִדּוֹת**
 11 **תְּלַמֵּיד־חֻכֵּם, אֶף־עַל־פִּי שְׁנִמְנִין לְהִלְקוֹתוֹ אִם**
 12 **נַתְחַיֵּב מְלֻקּוֹת¹⁸; וְאִפְלוּ מִכַּת־מְרֻדוֹת¹⁹ נִמְנִין עָלָיו**
 13 **לְהַפּוֹתוֹ.**

(2) מופלג בחכמה (3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"ג).
 (4) שחטא. (5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה).
 מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. (6) אבל בצנעה מנדים
 אותו, כמבואר בסמוך. (7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא
 כמה פעמים (מ"ק יז.). (8) שחטא והחטיא את הרבים
 (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). (9) שאין עליהם עונש נידוי
 אלא מלקות. (10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של
 עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדין הנשיא - כדי להעלים
 קלונו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן - נמצאת
 עלייתו ירידתו (שם, סנה"ב, ה"א). (11) שחשיכה ואין
 אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש
 לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.),
 גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" - וזה משמע בין
 בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. (12) חוזר אל
 נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. (13) מלשון הכתוב
 (מלכים-ב יד, ז), כלומר: אין אומרים לו בפירושו: מנודה
 אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני
 חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו
 ראשו ושב בביתך". (14) בחפזון ובזריזות יתירה.
 (15) בלי שהיות. (16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא
 כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער
 שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש
 בצערו של המנודה. (17) כרב פפא שאמר: תיתי לי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעווננו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שבזוהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

15 י. מי שְׁלֵא יָדַע מִי נִדְּהוּ, יִלְךָ לוֹ אֶצֶל הַנְּשִׂיא⁴⁵ וְיִתִּיר
16 לוֹ נִדְּוֵו.

45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

17 יא. נִדְּוֵו עַל תְּנֵא⁴⁶, אֶפְלוּ עַל-פִּי עֲצָמוּ⁴⁷, צָרִיף
18 הַפְּרָה⁴⁸. תְּלַמְּדֵי-חֶכֶם שֶׁנִּדְּהוּ עֲצָמוּ, וְאֶפְלוּ נִדְּהוּ
19 עֲצָמוּ עַל דַּעַת⁴⁹ פְּלוֹנִי, וְאֶפְלוּ עַל דָּבָר שֶׁחֵיב⁵⁰ עָלָיו
20 נִדְּוֵו - הַרִי זֶה מִפְּרָ לְעֲצָמוּ⁵¹.

46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה - יהא בנידוי. (47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. (48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו־תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" - זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו - אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. (49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת - אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). (50) ולא רק כנידויו של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדרים ז:). (51) שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" - מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

21 יב. מִי שֶׁנִּדְּוֵוהוּ בְּחֵלוֹם, אֶפְלוּ יָדַע מִי נִדְּהוּ - צָרִיף
22 עֲשָׂרָה⁵² בְּנֵי-אָדָם שֶׁשׁוֹנֵי הַלְּכוֹת⁵³ לְהִתִּירוֹ מִנִּדְּוֵו. וְאִם לֹא מָצָא, טוֹרַח אַחֲרֵיהֶם עַד פְּרָסָא⁵⁴. לֹא מָצָא
23 - מִתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ עֲשָׂרָה שֶׁשׁוֹנֵי מִשְׁנָה. לֹא מָצָא
24 - מִתִּירִין לוֹ עֲשָׂרָה שֶׁיִּדְּעִין לְקִרוֹת בְּתוֹרָה. לֹא מָצָא
25 - מִתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ עֲשָׂרָה שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לְקִרוֹת. לֹא
26 מָצָא בְּמִקוֹמוֹ עֲשָׂרָה - מִתִּירִין לוֹ אֶפְלוּ שְׁלֹשָׁה⁵⁵.
27

52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.).
53) שבקאים בדיני התרה. (54) היא ארבעה מיל. והמיל - אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורח עד פרסה". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף-משנה" - מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא - ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני-אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאליות"

יצרפיהו עמהם - היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף-משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב-יד רומי נמצאת גירסה של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומגלן דמנזרינן ליה מן ציבורא? - דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. (28) (ב"מ נט:). (29) מלמד לאחרים. (30) ומלמדים אותו. (31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. (32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). (33) שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

1 ה. יוֹתֵר עָלָיו הַמְּחַרֵּם³⁴, שְׁאֵינֵו שׁוֹנֵה לְאַחֲרִים וְאֵין
2 שׁוֹנֵין לוֹ; אֶבֶל שׁוֹנֵה הוּא לְעֲצָמוּ, שְׁלֵא יִשְׁפַח
3 תְּלַמְּדוֹ. וְאֵינֵו נִשְׁפָּר, וְאֵין נִשְׁפָּרִין לוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאֵין
4 וְנוֹתְנֵין עִמוּ; וְאֵין מִתְעַסְקִין עִמוּ, אֶלָּא מְעַט עִסְק
5 כְּדֵי פְּרָנְסָתוֹ³⁵.

34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. (35) להחיות נפשו ונפש בני-ביתו (מ"ק טו.).

6 ו. מִי שֶׁנִּשְׁבַּח בְּנִדְּוֵו שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ,
7 מִנְּדִין אוֹתוֹ שׁוֹנֵה. יִשַּׁב שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרִים וְלֹא
8 בִקֵּשׁ לְהִתִּירוֹ, מִתִּירִין אוֹתוֹ³⁶.

(36) שם, טז.).

9 ז. בְּכִמְהָ מִתִּירִין הַנְּדִוֵי אוֹ הַחֶרֶם? בְּשִׁלְשָׁה³⁷, אֶפְלוּ
10 הַדְּיוֹטוֹת³⁸. וְיַחֲדֵי מִמְּחָה³⁹ מִתִּיר הַנְּדִוֵי אוֹ הַחֶרֶם
11 לְבִדּוֹ⁴⁰. וַיֵּשׁ לְתַלְמִיד לְהִתִּיר הַנְּדִוֵי אוֹ הַחֶרֶם, וְאֶפְלוּ
12 בְּמִקוֹם הַרְבֵּי⁴¹.

37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). (38) שאינם תלמידי חכמים. (39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. (40) (נדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ה.). (41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובין על המנודה עד שימצא את הרב - אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

13 ⁴²מ. שְׁלֹשָׁה שָׁנָה וְהֵלְכוּ לְהֵן, וְחָזַר זֶה⁴³ מִדְּבָר
14 שֶׁנִּדְּהוּ בְּגִלּוֹ - בְּאֵין שְׁלֹשָׁה אַחֲרִים⁴⁴ וּמִתִּירִין לוֹ.

42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה - יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות - יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנונו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. (43) בתשובה שלימה. (44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שציעורוהו (שם). (65) כמו רבי יהושע בן-לוי ששלח לקרוא לבן-אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד-קטן פרק ג, הלכה א). (66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. (67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. (68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. (69) (יומא כג.) השומר עברה ואיכה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש - שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחתו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמר (ערכין טו: מדרש-רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס - ואוכל: זאב טורף - ואוכל: אתה - מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אות קט).

דרכי אהא גאון, סימן שכת. (55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאליתות" הנ"ל.

- 1 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו⁵⁶.
- 2 גדוהו שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושללא בפניו⁵⁷.
- 3 ואין בין גדוי להפרה כלום, אלא מנדין ומתירין
- 4 בנע אהד⁵⁸, שפיחור המגדה למוטב. ואם ראו
- 5 בית-דין להנחית זה בנדוי כמה שנים - מניחין⁵⁹ כפי
- 6 רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים לזה
- 7 לכתחלה⁶⁰, ולהחרים מי שיאכל עמו ושותה⁶¹ עמו,
- 8 או מי שיעמד עמו בארבע אמות - מתירין פדי
- 9 ליסרו וכדי לעשות סניג לתורה, עד שלא יפרצו⁶²
- 10 החוטאים. אף-על-פי שיש רשות להכם לנדות
- 11 לכבודו - אינו שבה לתלמיד-הכם להנהיג עצמו
- 12 בדבר זה, אלא מעלים⁶³ אֲנִינוּ מדברי עם-הארץ ולא
- 13 ישיית לבו להן, כענין שאמר שלמה בחכמתו: "גם
- 14 לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לפך". וכן היה
- 15 דרך חסידים הראשונים, שומעים הרפתם ואינן
- 16 משיבין; ולא עוד, אלא שמוחלים למחרף
- 17 וסולחים⁶⁴ לו. וחכמים גדולים⁶⁵ היו משתבחים
- 18 במעשיהם הנאים ואומרים, שמעולם לא נדו אדם
- 19 ולא החרימוהו לכבודן; וזו היא דרךן של תלמידי
- 20 חכמים שראוי לילף בה. במה דברים אמורים⁶⁶?
- 21 ששבוהו או חרפוהו בסתר; אבל תלמיד-הכם,
- 22 ששבוהו או חרפו אדם בפרהסיא⁶⁷, אסור לו למחל
- 23 על כבודו; ואם מחל, נענש, שזה בזיון תורה⁶⁸;
- 24 אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש⁶⁹, עד שיבקש ממנו
- 25 מחילה ויסלח לו.

יום שלישי י"ט כסלו ה'תשע"ו הלכות עבודת פוכבים וחקותיהם

יש בכללן חמשים ואחת מצות. שתי מצות עשה, וארבעים ותשע מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: (א) שלא לפנות אחר עבודת פוכבים. (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה. (ה) שלא ישתתן לה. (ו) שלא לעשות פסל לעצמו. (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים. (ח) שלא לעשות צורות אפלו לגוי. (ט) שלא להדיח אחרים אחריה. (י) לשרף עיר הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא להנות מפל ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת פוכבים לעבדה. (יד) שלא לאהב המסית. (טו) שלא לעזב שגאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט) שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג) שלא לשבע בשם עבודת פוכבים. (כד) שלא לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא להעביר למלך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא להשתתות על אבן משפית. (כט) שלא לטע אשרה. (ל) לאבד עבודת פוכבים וכל הנעשה בשבילה.

(56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד - שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה - כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התיירוהו שלא בפניו - מותר הוא. (57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני - כך התיירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). (58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקד וביזה תלמיד חכם - אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). (59) מפני שבית-דין רשאים לעשות סניג לתורה (כסף-משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז.) "שלא נהגו חכמים קלות-ראש בנידיה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. (60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" - "בתחילה" במקום "לכתחילה". (61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז.). (62) שלא ירבו. (63) אוטם אזונו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. (64) כמו רבי נחוניא בן-הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קיא:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א).
 (8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי.
 (10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים לגלגל כמה ואומרים:
 הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים
 דמות כמה - לפי שהיו משתחווים לה - והם אומרים
 לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים!
 (בראשית-רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי
 דעתם המשובשת. (13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום
 עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-
 אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני האדם נביאי
 שקר ואמרו, שהאל צוה ואמר להם: עבדו פוכב
 פלוני או כל הפוכבים, והקריבו לו ונסכו לו פך
 וכף, ובנו לו היכל ועשו צורתו, פדי להשתחות לו
 כל העם, הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ!
 ומדיע¹⁵ להם צורה שפדה מלבו, ואומר: זו היא
 צורת הפוכב פלוני, שהודיעוהו¹⁶ בנבואתו.
 והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת
 האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות¹⁷, ומתקבצים
 ומשתחווים להם, ואומרים לכל העם, שזו הצורה
 מטיבה¹⁸ ומרעה¹⁹, וראוי לעבדה וליראה ממנה.
 וכנהיגהם אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו,
 ועשו כף וכף ואל תעשו כף וכף! והתחילו
 כזבים²⁰ אחרים לעמד ולומר, שהפוכב עצמו או
 הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם: עבדוני
 בכף וכף! והודיע להם דרך עבודתו; ועשו כף ואל
 תעשו כף! ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את
 הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להם
 ולהשתחות. ובין שארכו הימים, נשפח השם
 הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא
 הפירוהו, ונמצאו כל עם הארץ, הנשים והקטנים,
 אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל
 של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחות לה
 ולעבדה ולהשבע בשמה²¹. והתחמם שהיו בהם,
 כגון כנהיגהם וכיוצא בהן, מדמין שאין שם²² אלוה
 אלא הפוכבים והגלגלים, שנעשו הצורות האלו²³
 בגלגלם²⁴ ולדמותן²⁵. אבל צורה²⁶ העולמים, לא היה
 שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו, אלא יחידים
 בעולם, כגון חנוף ומתושלח, נח שם ועבר²⁷. ועל
 דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל²⁸, עד שנוולד
 עמודו של עולם²⁹ והוא אברהם אבינו.

(15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים.
 (17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה.
 (19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה
 (סוף פרשת נח). (22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב,
 כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א).
 (23) הנתונות בהיכלות לעבדן. (24) לשמם. (25) לפי

1 (לא) שלא להנות בעבודת פוכבים ובכל משמשיה.
 2 (לב) שלא להנות בצפוי נעבד. (לג) שלא לכת
 3 ברית לעובדי כוכבים. (לד) שלא לחן עליהם. (לה)
 4 שלא ישבו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם
 5 ובמלבושם. (ליז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסם.
 6 (לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבר חבר. (מא) שלא
 7 לדרש אל המתים. (מב) שלא לשאל פאוב. (מג)
 8 שלא לשאל בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא
 9 להקיף פאת הראש. (מו) שלא להשתחית פאת זקן.
 10 (מז) שלא יעדה איש עדי אשה. (מח) שלא תעדה
 11 אשה כלי זין ועדי איש. (מט) שלא לכתב קעקע.
 12 (נ) שלא להתגודד. (נא) שלא לעשות קרחה על מת.
 13 ובאור כל המצות האלו בפרקים אלו:

פָּרֶק ראשון

(1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו
 והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

15 א. בימי אנוש² טעו בני האדם³ טעות גדולה,
 16 ונבערה⁴ עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו⁵ מן
 17 הטועים היה. וזו היתה טעותם - אמרו: הואיל
 18 והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את
 19 העולם⁷, ונתנם במרום, וחלק להם פבוד⁸, והם
 20 משמשים המשמשים לפניו - ראויין הם לשבחם
 21 ולפאדם ולחלק להם פבוד; וזהו רצון האל, ברוך
 22 הוא, לגדל ולכבד מי⁹ שגדלו וכבדו, כמו שהמלאך
 23 רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלאך.
 24 בין שפעלה דבר זה על לפם, התחילו לבנות
 25 לפוכבים היכלות, ולהקריב להם קרבנות, ולשבחם
 26 ולפאדם בדרבים¹⁰ ולהשתחות למולם, פדי להשיג¹¹
 27 רצון הבורא פדעתם הרעה¹². וזה היה עקר עבודת
 28 פוכבים¹³. וכך היו אומרים עובדיה, היודעים
 29 עקרה; לא שהן אומרים, שאין שם אלוה אלא פוכב
 30 זה. הוא שירמיהו אומר: "מי לא יראך מלאך הגוים
 31 פי לך יאתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם
 32 מאין פמוך. ובאמת יבערו ויכסלו, מוסר הבלים עין
 33 הוא". פלומר: הפל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל
 34 טעותם וכסילותם, שמדמים שזה ההבל רצונך
 35 הוא¹⁴.

(2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז
 הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון
 חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו
 של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על
 הפיסקא: שור או כשב כי יולד): "כשעמד דורו של אנוש
 והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'".
 (4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה,
 מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים.
 (6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת

29 קורא, שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שֵׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם".
 30 וְכִינּוּן שֶׁהָיוּ הָעַם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל
 31 דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַעְתּוֹ, עַד
 32 שֶׁיִּחְזְרוּהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים
 33 וּרְבָבוֹת, וְהֵם אָנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בְּלֶפֶס
 34 הָעֶקֶר הַגָּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחָפַר בּוֹ סְפָרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעוּ
 35 לְיִצְחָק בְּנֵוֹ. וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מִלְמַד וּמְזַהֵיר⁴⁹. וַיִּצְחַק
 36 הוֹדִיעַ לְיִצְעָק⁵⁰ וּמְנַהֵג⁵¹ לְלִמּוֹד, וַיֵּשֶׁב מִלְמַד וּמְחַזֵּק
 37 כָּל הַגְּלוּיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אַבְיָנוּ לְמֹד בְּנֵיו בְּלֶס, וְ
 38 וְהַבְּדִיל לְוֵי וּמְנַהֵג⁵² רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה⁵³,
 39 לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וַצִּוָּה אֶת
 40 בְּנָיו, שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ מִבְּנֵי לְוֵי מְנַהֵג אַחַר מְנַהֵג, כְּדִי
 41 שֶׁלֹּא תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהָיָה הַדְּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּבָנָיו
 42 יַעֲקֹב וּבְנֵי לְוִיָּהוּ, וְנִעְשִׂיתִי⁵⁴ בְּעוֹלָם אִמָּה שֶׁהָיָה
 43 יוֹדֵעַ אֶת ה'. עַד שֶׁאַרְכּוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם,
 44 וְחִזְרוּ לְלַמֵּד מִעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד כּוֹכָבִים⁵⁵ כְּמוֹתָן, חִזְּן
 45 מִשִּׁבְט לְוֵי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמַעוֹלָם לֹא עָבַד
 46 שִׁבְט לְוֵי⁵⁶ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכַמְעַט-קֵט⁵⁷ הָיָה
 47 הָעֶקֶר⁵⁸ שֶׁשָׁתַל אַבְרָהָם נֶעְקַר, וְחִזְזוּרִין בְּנֵי יַעֲקֹב
 48 לְטָעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וְהִעֲזִיחוּן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתֵנּוּ,
 49 וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת הַשְּׂבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אַבְיָנוּ, עָשָׂה⁶¹
 50 מִשָּׂה רַבָּנוּ רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וְשִׁלְחוֹ. כִּינּוּן
 51 שֶׁנִּתְנַבְּא מִשָּׂה רַבָּנוּ, וּבִחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה,
 52 הַכְּתִיבִין בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעֵם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמָה יִהְיֶה
 53 מִשִּׁפְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרָיָה.

30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים.
 31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי - זה אברהם (בבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימיו אינם פוסקים. 32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד). 33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג?! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט). 34) שקוע ונתון בתוכם. 35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) - מה טל זה פורת, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד). 36) ומתבונן. 37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא). 38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39) ידע גם גלגולי

דמות תבניתם. 26) הקדוש-ברוך-הוא. 27) חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). ותז"ל אמרו תשעה נכסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח): אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבולו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרכיצי תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו): בבית-דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. 28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

1 ג. כִּינּוּן שֶׁנִּגְמַל³⁰ אֵיתָן³¹ זֶה, הַתְּחִיל לְשׁוֹטֵט³² בְּדַעְתּוֹ
 2 וְהוּא קָטָן, וְהַתְּחִיל לְחַשֵּׁב בְּיוֹם וּבְלַיְלָה וְהָיָה תָמִיד:
 3 הַיָּאֵף אֶפְשֵׁר שִׁיְהִיָּה הַגְּלַגַּל הַזֶּה נוֹהֵג תָמִיד וְלֹא
 4 יִהְיֶה לוֹ מְנַהִיג³³? וְמִי יִסְבֵּב אוֹתוֹ, כִּי אֵי אֶפְשֵׁר
 5 שִׁיִּסְבֵּב אֶת עֲצָמוֹ? וְלֹא הָיָה לוֹ מִלְמַד וְלֹא מוֹדִיעַ
 6 דְּבַר, אֲלֵא מִשְׁקַע³⁴ בְּאוֹר-פְּשָׁדִים בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 7 הַטְּפָשִׁים, וְאַבְיָנוּ וְאִמּוֹ וְכָל הָעַם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,
 8 וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם³⁵. וְלָבוּ מְשׁוֹטֵט וּמְבִינ³⁶, עַד
 9 שֶׁהִשִּׁיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהִבִּין קוֹ הַצֶּדֶק מִתְּבוֹנָתוֹ
 10 הַנְּכוֹנָה³⁷, וַיִּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד וְהוּא מְנַהִיג
 11 הַגְּלַגַּל, וְהוּא בְּרָא הַכָּל, וְאֵין כָּל הַנְּמַצָּא³⁸ אֱלֹהִים
 12 חוּץ מִמֶּנּוּ. וַיִּדַע שֶׁכָּל הָעוֹלָם טוֹעִים. וְדָבָר³⁹ שֶׁגָּרַם
 13 לָהֶם לְטָעוֹת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַפּוֹכָבִים וְאֵת
 14 הַצִּוּרוֹת עַד שֶׁאַבְד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם. וּבֵין אַרְבָּעִים שָׁנָה
 15 הִפִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. כִּינּוּן שֶׁהִפִּיר וַיִּדַע, הַתְּחִיל
 16 לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת⁴⁰ עַל בְּנֵי אוֹר-פְּשָׁדִים⁴¹ וְלַעֲרֵף דִּין⁴²
 17 עִמָּהֶם וְלוֹמַר, שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים
 18 בָּהּ! וְשׁוֹבֵר הַצְּלָמִים⁴³, וְהַתְּחִיל לְהוֹדִיעַ לָעַם, שֶׁאֵין
 19 רְאוּי לַעֲבֹד אֱלֹהִים לְאֱלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת
 20 וְלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּף, כְּדִי שֶׁיִּפְרֹוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים
 21 הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאָבֵד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצִּוּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא
 22 יִטְעוּ בְּהֵן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֵלוֹ שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאֵין שָׁם
 23 אֱלֹהִים אֲלֵא אֱלֹהִים. כִּינּוּן שֶׁנֶּבֶר עֲלֵיהֶם בְּרְאוּתָיו, בְּקֶשׁ
 24 הַמֶּלֶךְ⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וְנִעְשָׂה לוֹ גַּם וַיִּצָּא לְחָרֵן. וְהַתְּחִיל
 25 לְעַמֵּד וּלְקַרֵּא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וְלְהוֹדִיעֵם,
 26 שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רְאוּי לַעֲבֹד.
 27 וְהָיָה מְחַלֵּף וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעַם מֵעִיר לְעִיר
 28 וּמִמְּמַלְכָּה לְמִמְּמַלְכָּה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְץ כְּנַעַן וְהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 תְּשׁוּטָה⁸ בְּעֵין לִפְיָהּ⁹, תִּרְאֶה שְׂאֵלוֹ הֵן הַמְּנַהֲיִים¹⁰ אֵת
11 הָעוֹלָם, וְהֵם שִׁחֲלָק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת
12 חַיִּים וְהַיּוֹם¹¹ וְאֵינָם נִפְסָדִים¹² כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם¹³,
13 וְתֹאמַר, שְׂרָאוִי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעַבְדָּן¹⁴. וּבְעֵנִין
14 הַזֶּה צִוָּה וְאָמַר: "הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם";
15 כְּלוּמַר, שְׂאֵל תִּטְעוּ בְּהַרְהוּר הַלֵּב לְעַבְד אֱלֹהֵי לְהִיּוֹת
16 סְרוּסוּר¹⁵ בְּיַנְיָכֶם וּבֵין הַבּוֹרָא.

(2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיין הלכות יסודי התורה, פרק ב.) (3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת - שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם - הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם - הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג.) (4) אש, רוח, מים, עפר. (5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד.) המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" - לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" - לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" - לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" - לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". (6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרוסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). (7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. (8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי-הימים ב טז, ט). (9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. (10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. (11) הויה מתמדת. (12) כלים ועוברים. (13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). (14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. (15) המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח): ביחס למטטרון: "הימנותא בדינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בדינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ג, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים - בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

17 ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּעֹבֹדְתָהּ,
18 הַיֵּאָף עַקֵּר עֹבֹדְתָהּ וְיָמָה מַעֲשֵׂיהָ וּמַעֲשֵׂיָהּ - צָנִינוּ
19 הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂאֵל לְקִרּוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים
20 כָּלֵל, וְלֹא נִהְרַהֵר בָּהּ וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וְאֶפְלוּ
21 לְהִסְתַּכַּל בְּדַמּוֹת הַצּוּרָה¹⁶ אֲסוּר, שְׂנֵאָמַר: "אֵל תִּפְנוּ
22 אֶל הָאֱלִילִים". וּבְעֵנִין הַזֶּה נֹאמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ
23 לְאֱלֹהֵיהֶם לְאֹמַר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שְׂאֵל תִּשְׁאֵל עַל
24 דְרָךְ עֹבֹדְתָהּ הַיֵּאָף הַיָּא, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין אֶתָּה
25 עוֹבְדָהּ, שְׂדָבָר זֶה גוֹרֵם לְהַפְנוֹת אֶתְרֵיהָ וּלְעֲשׂוֹת
26 כְּמָה שֶׁהֵן עוֹשִׂין¹⁷, שְׂנֵאָמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי".

הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. (40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה". (41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. (42) להתווכח. (43) (שם). (44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). (45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י.). (46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום (בראשית-רבה, לט). (47) שורש האמונה באל-עולם אחד ואפסות האלילים. (48) גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה-זרה יד): - קבלה בדינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. (49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". (50) (שמות-רבה, פרשה א). (51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. (52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם... התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפני בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימיהם; היו במדבר - ישיבה עימיהם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך יצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבתו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנון יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שנזכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

פָּרָק שְׁנִי

(1) שלא לעבוד אחד הברואים, וזהו עיקר עבודה-זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

1 א. עַקֵּר הַצּוּרִי בְּעֹבֹדַת כּוֹכָבִים, שְׂאֵל לְעַבְד אֶחָד
2 מִכָּל הַבְּרֹאִים - לֹא מִלְאָךְ² וְלֹא גִלְגָּלִי וְלֹא כּוֹכַב,
3 וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת⁴, וְלֹא אֶחָד מִכָּל
4 הַנְּבְרָאִים מִקֵּץ⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַעֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא
5 הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבְרָא הַזֶּה עַל דְּרָךְ שֶׁעַבְד
6 אָנוּשׁ וְאָנְשֵׁי דוֹרוֹ תִּחְלָה⁶ - הֲרִי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
7 וְעֵנִין זֶה⁷ הוּא שֶׁהַזְהִירָה תוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "וּפֶן
8 תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׂמִימָה וְרֵאִיתָ אֵת הַשָּׁמַשׁ וְגו', אֲשֶׁר
9 חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הָעַמִּים"; כְּלוּמַר: שְׂמָא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני לו, או רבים הם האלוהות. (32) משמי השמים. (33) מתחת לארץ. (34) קודם שנברא העולם. (35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים - מעבר הרקיע למזרח; לאחור - למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). (36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. (37) אלא חזון לבו ידבר. (38) הנכונות, מידות הגיון לפשוט בהן במישרים. (39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. (40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). (41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז:).

ד. מצות עבודת פוכבים כנגד המצות פלן היא, 26 שְׁנֵאמַר: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות" 27 וגו'. ומפי השמועה למדנו, 28 שבעבודת פוכבים הפתיב מדבר. הא למדת, שכל המודה בעבודת פוכבים, כופר בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנוצטוו הנביאים, מאדם 43 ועד סוף העולם, 44 שְׁנֵאמַר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדרתיכם". 32 וכל הכופר בעבודת פוכבים, מודה 45 בכל התורה כלה ובכל הנביאים ובכל מה שנוצטוו הנביאים, 34 מאדם ועד סוף העולם, והוא עקר כל המצות פלן. 35

(42) (ספרי, שלח; הוריות ח:): איזוהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? - הוי אומר: זו עבודה זרה. (43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). (44) וכך לשון (ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם - כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוו משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם" וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום - כך המגדף ועובר עבודה זרה, אינו משייר אחריו מצוה". (45) (חולין ה:).

ה. ישראל שעבד עבודת פוכבים, 46 הרי הוא כעובד פוכבים לכל דבריו, 47 ואינו כישׂראל שעובד עברה 37 שיש בה סקילה 48. מומר לעבודת פוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כלה 49. וכן המינים 50 מישׂראל אינן כישׂראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם 51, שְׁנֵאמַר: "כל באייה לא ישובין ולא ישיגו ארחות חיים" 52. והמינים - הם התרים אחר מחשבות לפם בסבלות דברים שאמרונו, 53 עד שנמצאו עוברים על גופיהם 54 תורה להכעים, 55 בשאט כנפש 56, ביד רמה 57, ואמרים שאין בזה עון. ואסור לספר 58 עמהן ולהשיב עליהן תשובה 59 כלל, שְׁנֵאמַר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבה 60 של אפיקורוס - לעבודת פוכבים. 48

(46) אפילו רק פעם אחת. (47) שחיתתו פסולה, יינו - יין נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. (48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. (49) כלומר:

(16) שנעשתה לשם עבודה זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט:). (17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" - אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם - סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה" "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וכל הלאוין האלו 18 בענין אחד הן, והוא, שלא 1 יפנה 19 אחר עבודת פוכבים. וכל הנפנה אחריה 2 בדרך שהוא עושה בו מעשה 20 - הרי זה לוקה. ולא 3 עבודת פוכבים בלבד הוא שאסור להפנות אחריה 4 במחשבה, אלא כל מחשבה שהוא גורם 21 לו לאדם 6 לעקר עקר 22 מעקרי התורה, מזהרין אנו שלא 7 להעלותה על לבנו, ולא נסיח דעתנו 23 לכה ונחשב 8 ונמשך אחר ההוריה 24 הלב, מפני שדעתו של אדם 9 קצרה 25, ולא כל הדעות יכולין להשיג האמת על 10 בריו 26. ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מחריב את העולם 27, לפי קצר דעתו. כיצד 28? 11 פעמים תור אחר עבודת פוכבים 29, ופעמים יחשב 12 ביחוד 30 הבורא, שמה הוא 31 שמה אינו; מה 13 למעלה 32 ומה למטה 33; מה לפנים 34 ומה לאחור 35; 14 ופעמים בנבואה, שמה היא אמת 36 שמה היא 15 אינה 37; ופעמים בתורה, שמה היא מן השמים שמה 16 אינה. ואינו יודע המדות 38 שדין בהן עד שידע 17 האמת על בריו, ונמצא יוצא לירי מינות 39. ועל ענין 18 זה הזהירה תורה ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים"; כלומר: לא 20 ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה 21 שפחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים 40: 22 "אחרי לבבכם" - זו מינות, "ואחרי עיניכם" - זו 23 זנות. ולא זו, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרו 24 מן העולם הבא, אין בו מלקות 41. 25

(18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתח" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" - אינו אלא ל"ת" (עירובין צו:). (19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. (20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו - הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (21) שסופה להיות גורמת. (22) לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה, כאלישע בן אבויה (חגיגה יד:). (23) ולא נרכו כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... - פירושו: חדול מחשוב על זה; היסח דעת ל... - להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. (24) ספיקות ופפוקים המנקרים בלב. (25) מוגבלת. (26) הבהירה, את האמת לאמתה. (27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. (28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות? (29) שמה יש בה ממש. (30) באחדותו. (31) אחד ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין מה:). (65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. (66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה-זרה. (67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה-זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת-אברהם" תשובה ד).

10 ז. וְאֵלוֹ הֵן דִּינֵי הַמְּגַדֵּף: אֵין הַמְּגַדֵּף חֵיב סְקִילָה,
11 עַד שִׁפְרָשׁ⁶⁸ אֶת הַשֵּׁם הַמְּיֻחָד שֶׁל אֲרַבַּע אוֹתוֹת,
12 שֶׁהוּא אֶלֶף דָּלֶ"ת נו"ן יו"ד⁶⁹, וַיִּבְרָךְ⁷⁰ אוֹתוֹ בְּשֵׁם
13 מִן הַשְּׂמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים⁷¹, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּנְקֹב שֵׁם
14 ה' ⁷²" - עַל הַשֵּׁם הַמְּיֻחָד חֵיב סְקִילָה, וְעַל שְׂאָר
15 הַפְּנוּיִים⁷³ בְּאֲזַהְרָה⁷⁴. וַיֵּשׁ מִי⁷⁵ שֶׁמְּפָרֵשׁ, שֶׁאֵינּוּ חֵיב
16 אֶלָּא עַל שֵׁם יו"ד ה"א וְא"ו ה"א⁷⁶. וַאֲנִי אוֹמֵר,
17 שְׁעַל שְׁנֵיהֶם⁷⁷ הוּא נִסְקָל.

(68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו - פטור. (69) "אדני", ומכל-שכן שם הויה. (70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. (71) ושבעה שמות הם: הויה ודני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). (72) אמרו (סנהדרין נו:): נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת (ויקרא כד, טז) - אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. (73) שאינם נמחקים. (74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. (75) דעה זו הובאה ב"כסף-משנה" בשם רבי מאיר הלוי. (76) אבל לא על שם אדנות. (77) מפני שאמרו (סנהדרין ס:): "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" - ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

18 ח. אֲזַהְרָה שֶׁל מְגַדֵּף מִזֵּין? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲלֵהִים⁷⁸ לֹא
19 תִּקְלָל". בְּכָל יוֹם וְיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֲדִים בְּכַנּוּפֵי⁷⁹:
20 "יִכֶּה יוֹסִי אֶת יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין⁸⁰ - מוֹצִיאִין אֶת כָּל
21 אֲדָם לַחוּץ⁸¹, וְשׂוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּעֲדִים וְאוֹמְרִים
22 לוֹ: אָמַר מַה שֶׁשְּׂמַעְתָּ בְּפִרוּשׁ⁸²? ! הוּא אוֹמֵר,
23 וְהַדְּבָרִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם⁸³ וְקוֹרְעִין⁸⁴, וְלֹא
24 מְאַחֲזִין. וְהָעֵד הַשְּׂנִי אוֹמֵר: אָף אָנִי כְּמוֹתוֹ⁸⁵
25 שְׂמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֲדִים רַבִּים - צְרִיף כָּל אֶחָד
26 וְאֶחָד⁸⁶ מֵהֶן לֹאמַר: כִּזֶּה שְׂמַעְתִּי!

(78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודש מחול (סנהדרין סו:). (79) כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמה יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה - לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי-חול, למשל: במקום לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? - מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים".

ישראל שעבד עבודה-זרה רק פעם אחת - הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה-זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). (50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" - כוזבים ובעלי דעות כוזבות. (51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"ד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה - מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה - אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף ת"ח). (52) אמרו (עבודה-זרה יז:): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו - לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות - מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז:). (53) למעלה (הלכה ג). (54) מצוות עיקריות. (55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. (56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבו עשו את הבכורה (בראשית כה, לר) תרגומו: וְשֵׁט עָשׂוּ יַת בְּכֻרָתָא. (57) בעזות מצח ובזדון. (58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז:). (59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" - אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקד עוד יותר (סנהדרין לח:). (60) (חולין יג:): הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה - אסורה היא כתקרובת לעבודה-זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה - תשרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

1 ו. כָּל הַמּוֹדָה בְּעִבּוּד פּוֹכְבִים שֶׁהִיא אִמָּת, אֶף-עַל-
2 פִּי שֶׁלֹּא עֲבָדָה, הָרִי זֶה מְחַרֵּף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם
3 הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד⁶¹ הַעוֹבֵד עִבּוּד פּוֹכְבִים, וְאֶחָד
4 הַמְּגַדֵּף אֶת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כִּיד
5 רָמָה מִן הָאֲזָרַח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"⁶².
6 לְפִיכָף⁶³ תּוֹלֵין עוֹבֵד עִבּוּד פּוֹכְבִים⁶⁴, כְּמוֹ שְׂתוֹלֵין
7 אֶת הַמְּגַדֵּף⁶⁵, וּשְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלְתִי⁶⁶ דִּין
8 הַמְּגַדֵּף⁶⁷ בְּהִלְכוֹת עִבּוּד פּוֹכְבִים, שֶׁשְׁנֵיהֶם פּוֹפְרִים
9 בְּעֵקֶר הֵם.

(61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. (62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. (63) הואיל והם שוים. (64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן-משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חברו בשם. 94) (ישעיה לו, כב). 95) המגדף. 96) (סנהדרין ס). 97) (ספרא, אמור). 98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

פָּרֶק שְׁלִישִׁי

1) דין העובד עבודה-זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה-זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

- 17 א. פֶּל הַעֹבֵד פּוֹכְבִים בְּרִצּוֹנָא² בְּדוֹן³, חֵיב פְּרֹת⁴.
- 18 וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהִתְרַאֲהוּ⁵ - נִסְקָל. וְאִם עָבַד⁶
- 19 בְּשִׁגְגָה⁶ - מְבִיא קֶרְבֵן חֲטָאת קְבוּעָה⁷.

2) פרט לאנוס. 3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). 4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיני למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). 5) שהעדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שעונשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). 7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה-זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ד), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב: סנה"ג).

- 20 ב. עֲבֹדוֹת הַרְבֵּה קְבָעוּ עֹבְדֵי כֹכְבִים לְכָל צֶלֶם⁸
- 21 וְצֶלֶם וְלִכְל צוּרָה⁹ וְצוּרָה, וְעֲבֹדוֹת זֶה אֵינָה פְּעֻבֹדוֹת
- 22 זֶה. כְּגֹן פְּעוּר¹⁰, שְׁעֲבֹדָתוֹ, שְׁפוּעָר¹¹ אָדָם עֲצָמוֹ
- 23 לוֹ; וּמִרְקוּלִים¹², שְׁעֲבֹדָתוֹ, שְׁיִזְרֵק לוֹ אֲבָנִים אוֹ
- 24 יִסְקָל¹³ מִלְּפָנָיו אֲבָנִים¹⁴; וְהַרְבֵּה עֲבֹדוֹת כְּגֹן אֵלוֹ
- 25 תִּקְנֵנוּ לְשָׂאָר צֶלְמִים. לְפִיכָּה, הַפּוּעֵר עֲצָמוֹ
- 26 לְמִרְקוּלִים, אוֹ שְׁיִזְרֵק אֶבֶן לְפַעוּר, פְּטוּר¹⁵, עַד
- 27 שְׁיַעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ, שְׁנַאָמַר: "אֵיכָּה יַעֲבֹדוּ
- 28 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם¹⁶ וְאֶעֱשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי"¹⁷.
- 29 וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין, צְרִיכִין בֵּית-דִין לִידַע דְּרָכֵי
- 30 הָעֲבֹדוֹת¹⁸, שְׂאִין סוֹקְלִין עֹבֵד פּוֹכְבִים, עַד שְׁיִדְעוּ
- 31 שֶׁזֶה הִיא דֶּרֶךְ עֲבֹדָתוֹ.

8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת - מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. 9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי ידי צייר. 10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופער פיה (ישעיה ה, יד). 11) ומתריז רעי לפניו. 12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו

80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה השעה לחרון את המשפט. 81) כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83) (סנהדרין ס). 84) כחזקיה מלך יהודה, שכתב אצלו: "ויקרא את-בגדיו" (ישעיה לו, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבה, בטלה כל העדות - על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

- 1 ט. מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹף-פְּדִי-דְבוּר¹⁷, אֵינוֹ כְּלוֹם¹⁸;
- 2 אֲלֵא פִּינֵן שְׁגַדֵּף בְּעֵדִים¹⁹, נִסְקָל. מִי שְׁגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם
- 3 בְּשֵׁם עֲבֹדוֹת פּוֹכְבִים - קְנָאִים²⁰ פּוֹגְעִים²¹ בּוֹ
- 4 וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ קְנָאִים, וְכָא לְבֵית-
- 5 דִין - אֵינוֹ נִסְקָל עַד שְׁיִכְרֵף בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת
- 6 הַמִּיחֲדִים²².

87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88) אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" - שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש - ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז). 89) אפילו בלא התראה - סובר בעל ה"כסף משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית-דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו - כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית כשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן-סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן-אלעזר בן-אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאלהיו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנאו קנאתי לה... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים-א יט, י). 91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים-א ב, מז). 92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם - אין ברשות בית-הדין להמיתו.

- 7 י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בְּרַפְתַּת הַשֵּׁם, חֵיב לְקַרְעַ. וְאֶפְלוּ עַל
- 8 בְּרַפְתַּת הַכְּפוּיִין²³ חֵיב לְקַרְעַ. וְהוּא, שְׁיִשְׁמַעְנָה
- 9 מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ,
- 10 חֵיב לְקַרְעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעֹבֵד פּוֹכְבִים, אֵינוֹ
- 11 חֵיב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרַעוּ אֲלֵיקִים וְשִׁבְנָא²⁴, אֲלֵא מִפְּנֵי
- 12 שְׂרָבְשָׁקָה²⁵ הִיָּה יִשְׂרָאֵל מוֹמְרָה²⁶. כָּל הָעֵדִים וְהַדְּנִינִים
- 13 סוֹמְכִים²⁷ אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְּגַדֵּף,
- 14 וְאוֹמְרֵ לוֹ: דְּמָךְ בְּרֵאשָׁה, שְׂאִתָּה גְרַמְתָּ לָּךְ! וְאִין
- 15 בְּכָל הַרוּגֵי בֵית-דִין מִי שְׁסוֹמְכִים עָלָיו, אֲלֵא מְגַדֵּף
- 16 בְּלִבָּה, שְׁנַאָמַר: "וְסִמְכוּ כָּל הַשְּׁמַעִים אֶת יְדֵיהֶם"²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודת פנים כשלש העבודות האחרות - אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" (29) אף שהיא אינה עבודת פנים. (30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' - אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. (31) ניסוך - כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. ספת³² לה צוֹאָה או שְׁנִסֵּף לָהּ עֲבִיט³³ שֶׁל מִי־רִגְלִים - חֵיב³⁴. שְׁחַט לָהּ הֶגֶב - פְּטוּר³⁵, אֶל־אִם־כֵּן הֵיחָה עֲבוּדָתָהּ בְּכָף. וְכֵן אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מִחִסְרַת אָבֶר, פְּטוּר³⁶, אֶל־אִם־כֵּן הֵיחָה דֶרֶךְ עֲבוּדָתָהּ בְּכָף. עֲבוּדַת פּוֹכְבִים שְׁעוּבָדִין אוֹתָהּ בְּמִקְלָה³⁷ - שָׁבַר מִקְל בְּפָנֶיהָ, חֵיב³⁸, וְנֹאסְרָת³⁹; זֶרֶק מִקְל בְּפָנֶיהָ, חֵיב⁴⁰, וְאִינָה נֹאסְרָת⁴¹, שְׁאִין זְרִיקַת הַמִּקְל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שְׁהָרִי הַמִּקְל כְּמוֹ שְׁהוּא⁴², וְהָדָם מִתְפָּזֵר. הַמִּקְבֵּל עֲלוֹהּ אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדַת פּוֹכְבִים⁴³ בְּאֵלוֹהַ, חֵיב סְקִילָה⁴⁴. וְאֶפְלוּ הַגְּבִיּוֹת לְבִנְהָ⁴⁵ וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אַתָּה! וְכֵן פֵּל פִּיּוּצָא בְּדַבּוּר זֶה, חֵיב. וְאֶפְלוּ חֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ־פְּדִי־דַבּוּר וְאָמַר: אֵין זֶה אֵלֵי! - אֵין חֲזַרְתּוֹ פְּלוּם⁴⁶, אֶל־אֵן נִסְקָל.

(32) (ע"ז נ:): האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף-משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פעור בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד:). (33) כלי מיוחד לכך. (34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. (35) כי אין שחיטה בחגיבים, ואין בזה משום זביחה. (36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקריבה אצל בני נח - נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה-זרה - חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא:). (37) שמקשקים לפניה במקל. (38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). (39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסרת", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה-זרה - נאסרת (רש"י, ע"ז נא:). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה-זרה: שעבודה-זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). (40) משום זורק לעבודה-זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף-משנה). (41) העבודה-זרה, או המקל (עייני לעיל, הערה י). שאין עבודה-זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים - וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. (42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא:). (43) כשזה היה כבר לעבודה-זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. (44) (סנהדרין ס:). כעובד

היו מקימים אבן אחת על שתיים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספיא ב"ערוך" ערך זה). (13) מלשון: ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים, כמו: דשן - לפנות את הדשן: שרש - לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. (14) (סנהדרין סד:): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) - חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. (15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא:). (16) כדרך עבודתם הם. (17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. (18) של כל האלילים למיניהם.

ג. וְאִזְוָהָהּ שֶׁל עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים¹⁹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, הוּא מַה שְׁפָתוֹב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"²⁰. בְּמַה דְּבָרִים אָמּוּרִים²¹? בְּשָׂאֵר עֲבוּדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוִה וְזוֹבַח וּמִקְטִיר וּמִנִּסֵּף²²; אֶבֶל הַעוֹבֵד בְּאֶחָת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת אֱלֹהִים לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוּדַת פּוֹכְבִים, חֵיב, וְאֶף־עַל־פִּי שְׁאִין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף. כִּי־צִד? הָרִי שְׁנִסֵּף לְפַעוּר אוֹ שְׁזַבַּח לְמַרְקוּלִים, חֵיב, שְׁנֵאָמַר: "זִבַּח לְאֱלֹהִים²³ יִתְרָם²⁴, בְּלֹתִי לָהּ לְבִדּוֹ" - זְבִיחָה בְּכֻלָּל עֲבוּדָה²⁵ הֵיחָה, וְלִמָּה יָצָאת? לֹמַר לָךְ: מַה זְבִיחָה מִיחֲדָתָה, שְׁעוּבָדִין בָּהּ לְשֵׁם²⁶, וְחֵיב הַזּוֹבַח לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עֲלֶיהָ, בֵּין הֵיחָה דֶרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּזְבִיחָה אוֹ אִינָה בְּזְבִיחָה - אֶף כֹּל עֲבוּדָה שְׁהִיא מִיחֲדָתָה לְשֵׁם²⁷, אִם עֲבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שְׁהֵיחָה דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף בֵּין שְׁאִינָה בְּכָף, חֵיב עֲלֶיהָ. לְכָף נֵאָמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר²⁸", לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה²⁹ אֶפְלוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף; וְהוּא הַדִּיּוֹן³⁰ לְמִקְטֵר וּמִנִּסֵּף. וְזוֹרֵק וּמִנִּסֵּף³¹ אֶחָד הוּא.

(19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאונו כדרך עבודתן. כלומר: את העונש של עובדי עבודה-זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מניין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? (20) כל עבודות אלילים למיניהן. (21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? (22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. (23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). (24) יומת. (25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). (26) בבית-המקדש, עבודת פנים. כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש-עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) - לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). (28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאונו לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה - פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה-זרה או מתוך יראה מפניה, שמה תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה-זרה אינם עובדים לאיליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כספ-משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה-זרה" - הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). (57 המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג). תרגומו: וגפף ליה. (58 במטאטא. (59 מזלף מים להשכיב את האבק. (60 בשמן ובמיני בשמים. (61 אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. (62 עבודות כבוד הן מעין השתחוויה ומוזהרים עליהן. (63 שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא: אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). (64 שכל "שכדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

- 20 ז. יִשָּׁב לוֹ קוֹץ⁶⁵ פְּרָגְלוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, לֹא יִשְׁוֹחֵץ⁶⁶ וְיִטְלֹנוּ, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ⁶⁷.
- 21 נִתְפָּצְרוּ לוֹ מַעוֹת בְּפִנְיָהּ, לֹא יִשׁוּחַ וְיִטְלֹם, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֲלֵא יִשָּׁב, וְאַחֲרֵיכֶּן יִטַּל.
- 22 (65 נתחב לו קוץ ברגלו. (66 יתכופף. (67 (ע"ז יב). ואם אינו נראה כמשתחוה לה, כגון שמפנה אחריו או צדו לעבודה-זרה - מותר.
- 24 ח. פְּרִצוּפוֹת הַמְקַלְחוֹת⁶⁸ מֵיָמִים בְּפִנְיָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים - לֹא יִנָּחַ פִּיּוֹ עַל פִּיָּהֶם וְיִשְׁתָּה, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה כְּמִנְשֵׁק לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים⁷⁰.
- 25 (68 פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). (69 כלומר: שהן עצמן אינן עבודה-זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה-זרה. (70 ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה-זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה-זרה (שם).

- 27 ז. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים לְעַצְמוֹ⁷¹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עֲשָׂהָ בְּיָדוֹ וְלֹא עֲבָדָהּ, לֹאֲקָהּ, שְׁנֵאָמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לָּהּ⁷² פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּיָדוֹ לְאַחֲרִים, אֶפְלוּ עֲשָׂהָ לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, לֹאֲקָהּ, שְׁנֵאָמַר: "וְאֵלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"⁷³.
- 28 לְפִיכֶּן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לֹאֲקָהּ לְפִיָּהֶם עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאֵינֶן בְּפִרוּשׁ⁶³. וְאֵם הֵיטָה דְרָף עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעֲשָׂהוּ לְעֲבָדָהּ - חֵיב⁶⁴.
- 29 (71 שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. (72 אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידי, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" - מלמד שכל העושה עבודה-זרה לעצמו עובר משום שמים: משום - "לא תעשה", ומשום - "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. (73 שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו

עבודה-זרה. (45) שלא היתה עוד לעבודה-זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (להם-משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג:). אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" - שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "להם-משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבנה נאסרת כעבודה-זרה עד שיעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). (46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור - חוץ מעבודה-זרה (נדרים פז:). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

- 1 ה. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים כְּדַרְבָּהּ, וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה דְרָף בְּזִיזוֹת⁴⁷ - חֵיב⁴⁸. פִּינֵד? הַפּוֹעֵר עֲצָמוֹ לְפַעוֹר כְּדִי לְבִזּוֹתוֹ, או זֶרֶק אֶבֶן לְמִרְקוּלִים כְּדִי לְבִזּוֹתוֹ⁴⁹ - הוֹאִיל וְעֲבוֹדָתוֹ בְּכָף, חֵיב, וּמִבֵּיא קֶרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ⁵⁰.
- 2
- 3
- 4
- 5

(47) שכוונתו לבזותה. (48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. (49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה-זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כספ-משנה", בשם הרמ"ך). (50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד - הוואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון - הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת-כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

- 6 ו. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים מֵאֵהָבָה, פְּגוֹן שֶׁחֲשַׁק בְּצִנְיָהּ זֹו מִפְּנֵי מִלְּאֲכָתָהּ שֶׁהֵיטָה נֶאֱדָה בְּיֹתֵר, או שֶׁעֲבָדָהּ מִיִּרְאָתָהּ לָהּ שֶׁמָּא תַרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֵיהָ, שֶׁהֵיא מְטִיבָה⁵¹ וּמְרַעָה⁵² - אִם קָבְלָה עָלָיו בְּאֵלוֹהֵי⁵³, חֵיב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ דְרָף עֲבוֹדָתָהּ, או בְּאֶחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת⁵⁴, מֵאֵהָבָה או מִיִּרְאָה⁵⁵ - פְּטוּר⁵⁶. הַמְגַפֵּף⁵⁷ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד⁵⁸ וְהַמְרַבֵּץ⁵⁹ לְפִנְיָהּ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף⁶⁰ וְהַמְלַפֵּישׁ וְהַמְנַעִיל, וְכָל פִּיּוּצָא בְּדַבְרֵי כְבוֹד הָאֵלּוּ⁶¹ - עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם", וְדַבְרִים אֵלּוּ בְּכָלֵל עֲבוֹדָהּ⁶² הֵן. וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵינִי לֹאֲקָהּ עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שְׁאֵינֶן בְּפִרוּשׁ⁶³. וְאֵם הֵיטָה דְרָף עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעֲשָׂהוּ לְעֲבָדָהּ - חֵיב⁶⁴.
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19

(51) לעובדיה. (52) לכופרים בה. (53) ועבדה לשם אלוהות. (54) שהיו בבית-המקדש: השתחוויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנוכר לעיל. (55) ולא בתור אלוהות. (56) כרבא (סנהדרין, סא:)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה - אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? - תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

1 י. אסור לעשות צורות לנזי, ואף-על-פי שאינה
2 עבודה פוכבים, שנאמר: "לא תעשון אתי";
3 פלומר: צורות של פסח וזהב, שאינם אלא לנזי⁷⁵ -
4 כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודת
5 פוכבים. ואין אסור לצור לנזי, אלא צורת האדם
6 בלבד⁷⁶. לפיכך אין מצירים, לא בעץ ולא בסיד ולא
7 באבן, צורת האדם. והוא, שתהיה הצורה בולטת,
8 כגון הציור והפיור⁷⁷ שבטרקלין וכיוצא בהן. ואם
9 צר - לוקה⁷⁸. אבל אם היתה הצורה משקעת או
10 צורה של סמנין⁷⁹, כגון הצורות שעל-גבי הלוחות
11 והטבילות⁸⁰, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו
12 מותרות⁸¹.

יום רביעי כ' כסלו ה'תשע"ו

פרק רביעי

1 דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים
וערי מקלט.

- 24 א. מדיחה² עיר מישראל, הרי אלו נסקלין³,
25 אף-על-פי שלא עבדו עבודת פוכבים⁴, אלא הדיחו
26 את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר
27 המדיחין נהרגין בסוף⁵. והוא, שעבדו עבודת
28 פוכבים, או שקבלוה⁶ עליהם באלוה. ואזרה
29 למדיח מנין? שנאמר: "לא ישמע על פיך"⁸.

2 שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג-ט). 3 (סנהדרין פט): אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מגזירה שווה: נאמר כאן במדיח: "ידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. 4 המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. 5 בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). 6 אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חייב, שנאמר: וישתחו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוקיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). 7 היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). 8 (סנהדרין סג:).

- 30 ב. אין העיר נעשית עיר הנידחת, עד שיהיו מדיחיה

74 צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. 75 (מכילתא, יתרו) "שלא תאמר: הריני עושה לנזי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה-זרה, כי לצורות כחות". 76 (ע"ז מג:): תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" - לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש - אין בה איסור (טור, שם). 77 ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. 78 שעבר על "לא תעשון אתי". 79 צבעים. 80 של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. 81 (ע"ז מג:).

- 13 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם
14 היתה הצורה בולטת, אסור להניחה⁸², ומתיר לחתם
15 בה⁸³; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה,
16 ואסור לחתום בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה
17 בולטת⁸⁴. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה,
18 פוכבים מזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון אתי" -
19 לא תעשו פדמות שמשו הממששין לפני
20 במרום⁸⁵ ואפלו על הלוח⁸⁶; צורות הבהמות ושאר
21 נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות האילנות ודשאים
22 וכיוצא בהן - מתיר לצור אותם⁸⁷, ואפלו היתה
23 הצורה בולטת⁸⁸.

82 באצבעו, או להשהותה בביתו - מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה-זרה. 83 מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת - ומשוקעת מותר. 84 הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה - אסור גם כן לישראל לעשותה. 85 (ע"ז מג:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 מתוכה⁹ ומאותו השבט¹⁰, שְׁנֵאַמְר: "מִקְרָבָךָ¹¹
 2 וַיִּדְיָחוּ אֶת יִשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שֶׁיְהִי מִדִּיחָיָהּ
 3 שְׁנֵימ¹² או יָתֵר עַל שְׁנַיִם, שְׁנֵאַמְר: "יֵצְאוּ אֲנָשִׁים¹³
 4 בְּנֵי בְלִיעֵל, וַיִּדְיָחוּ אֶת יִשְׁבֵי עִירָם"¹⁴; וְעַד שֶׁיִּדְיָחוּ
 5 רַבָּה¹⁵, וְיִהְיֶה הַמִּדְּחִין מִמָּאָה וְעַד¹⁶ רַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט.
 6 אָבֵל אִם הִדַּח רַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט¹⁷, דָּגִין אוֹתָם
 7 פִּיחִידִים¹⁸, שְׁנֵאַמְר: "יִשְׁבֵי הָעִיר" - לֹא כִפֵּר קֶטֶן
 8 וְלֹא כִרְף גְּדוֹל¹⁹; וְכֵל פְּחוֹת מִמָּאָה - כִּפֵּר קֶטֶן²⁰,
 9 וְרַבּוֹ שֶׁל שֶׁבֶט - כִּרְף גְּדוֹל. וְכֵן אִם הִדְיָחוּ נְשִׁים²¹
 10 או קֶטְנִים, או שֶׁהִדְיָחָה יְחִיד, או שֶׁהִדַּח מְעוּטָה²²,
 11 או שֶׁהִדְחוּ מְאֻלְיָהֵן, או שֶׁהִיוּ מִדִּיחָיָהּ מִחוּצָה לָהּ²³
 12 - אֵין דָּגִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדְּחָת; אֲלֵא הֲרֵי הֵן
 13 פִּיחִידִים שֶׁעֲבָדוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי
 14 שֶׁעֲבָר, וּמְמוֹנֵן לְיִוְרְשִׁיָּהֵן, כִּשְׁאָר הָרוּגֵי בֵּית־דִּין²⁴.

28 פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן
 מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד
 משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר
 בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי
 הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט",
 מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה -
 בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנידחת" ולא
 תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת
 עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים
 בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על
 גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה
 לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים,
 כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש
 תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה;
 שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב
 ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף
 משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין
 עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא
 בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה
 וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו
 של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

28 ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְּחָת, עַד שֶׁיִּדְיָחוּ מִדִּיחָיָהּ
 29 בְּלִשׁוֹן רַבִּים³⁵, וְיֵאמְרוּ לָהֶן: גִּלְף וְנִעְבַּד³⁶! או גִּלְף
 30 וְנִזְבַּח³⁷! או גִּלְף וְנִקְטִיר! או גִּלְף וְנִסְפָּה. או גִּלְף
 31 וְנִשְׁתַּחֲוֶה! או גִּלְף וְנִקְבַּל בְּאֵלוֹהֵ! וְהֵם שׁוֹמְעִים,
 32 וְעֲבָדוּ אוֹתָהּ דְרָף עֲבוֹדָתָהּ, או בְּאֶחָת מְאֻרְבַּע
 33 עֲבוֹדוֹת, או שֶׁקְבַּלוּהָ³⁸ בְּאֵלוֹהֵ. עִיר הַנִּדְּחָת שְׁלֹא
 34 נִתְקַנְמוּ בָּהּ וּבְמִדִּיחָיָהּ כָּל הַתַּנְּאִים הָאֵלוֹהִים³⁹, הֵיאָף
 35 עוֹשִׂים לָהֶם? מִתְרִין וּמְעִידִין כִּכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן
 36 שֶׁעֲבָד עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם פִּיחִידִים
 37 שֶׁעֲבָדוּ, וּמְמוֹנֵם לְיִוְרְשִׁיָּהֶם⁴⁰.

35 (סנהדרין יז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה
 למד שאינה נעשית עיר הנידחת עד שידיחוה מדיחיה
 בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן).
 36 עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא
 עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה.
 ואלה ארבעה מיני העבודה הנמניים מכאן עד "נלך
 ונשתחוה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה,
 וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה
 (פרק ג, הלכה כ). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל
 עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים
 נסקלים, מפני שנאמר: "וידיחו את יושבי עירם", שמשמעו
 - שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי
 ביקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה
 להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא

9 מאותה העיר. (10) ושמה תאמר: איך אפשר שיהיו
 מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו
 לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה
 בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד
 ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך
 ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים
 פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם).
 15 "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה
 (רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש הוולף.
 17 כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו
 עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה
 ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם
 פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:).
 20 רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל:
 "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאיר מאה
 (עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא
 נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד
 (סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר
 ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין
 מח:).

15 ג. אֵין דָּגִין עִיר הַנִּדְּחָת אֲלֵא בְּבֵית־דִּין שֶׁל אֶחָד
 16 וְשִׁבְעִים²⁵, שְׁנֵאַמְר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא או
 17 אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדְּבָר הַרַע הַזֶּה אֶל
 18 שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נִהְרָגִים בְּבֵית־דִּין שֶׁל כָּל שְׁעָרֶיךָ²⁶
 19 וְשֶׁר, וְאֵין הַמְּרַבִּים נִהְרָגִין אֲלֵא בְּבֵית־דִּין הַגְּדוֹל²⁷.

25 הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית
 שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב:). (26) הוא
 בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם).
 27 (שם טז:).

20 ד. אֵין אֶחָת מִעָרֵי מְקַלְט נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְּחָת,
 21 שְׁנֵאַמְר: "[בְּאֶחָת עָרֶיךָ]²⁸ [בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ]" וְלֹא
 22 יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשִׂית עִיר הַנִּדְּחָת, לְפִי שְׁלֹא נִתְחַלְקָה
 23 לְשִׁבְטִים²⁹. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְּחָת בְּסִפְרֹי³⁰, כְּדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאינן דנים עיר הנידחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטולטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב"? וחכמי לונגל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים, ונשים - לומדים אנו מעדת קורה ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). הנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: 'פוקד עוון אבות על בנים' - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: 'החרם אותה ואת כל אשר בה'. כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן וצדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים, כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושלל התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ם בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגרות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר!" עיין לקמן (הלכה ט"ו בבאורנו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכוש. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) סנהדרין קיא:א. (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביכרין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: 'ושרפת את כל שללה', שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: 'בהמתה לפי חרב". 'בהמתה' בכלל 'שללה' הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונה אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממונם פלט; והמרוכים בסייף (מיתה קלה) - ולפיכך ממונם אבד".

1 ו. והיאף דין עיר הנידחת, בזמן שתהיה ראיה
2 להעשות עיר הנידחת? בית-דין הגדול שולחין
3 ודורשין וחוקרין, עד שידעו בראיה ברורה⁴¹
4 שהדחה כל העיר או רפה וחזרו לעבודת
5 פוככים. אחר-כך שולחים להם שני תלמידי
6 חכמים להזהירם ולהחזירם⁴². אם חזרו ועשו
7 תשובה - מוטב⁴³; ואם יעמדו באולתן - בית-דין
8 מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא. והן צרין
9 עליהן ועורכין עמהן מלחמה עד שתפקע העיר.
10 כשתפקע, מיד מרביץ⁴⁴ להם בתי-דינין ודנים
11 אותם. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד
12 עבודת פוככים אחר שהתרו אותו, מפרישין⁴⁵
13 אותו. נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין
14 אותן⁴⁶, ושאר העיר נצול. נמצאו רפה - מעלין
15 אותן לבית-דין הגדול⁴⁷ וגומרין שם דינם,
16 והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל
17 נפש אדם אשר פה לפי חרב, טף ונשים⁴⁸, אם
18 הדחה פלה. ואם נמצאו העובדים רפה - מפים
19 את כל הטף ונשים של עובדים לפי חרב. ובין
20 שהדחה כלה, בין שהדחה רפה, סוקלין את
21 מדיחיה⁴⁹, ומקבצין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה.
22 אין לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה
23 חוצה לה - בונין חומה חוץ ממנו עד שפנס
24 לתוכה, שנאמר: "אל תוף⁵² רחבה". והורגין כל
25 נפש חיה אשר פה⁵³, ושורפין את כל שללה עם
26 המדינה באש. ושרפתה⁵⁴ - מצות עשה, שנאמר:
27 "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".

(41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:א) בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצוין שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים או כעיר הנידחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברשי, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם

28 ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר
29 שלא הדחו עם רפה - נשרפין בכלל שללה הואיל
30 וישבו שם⁵⁵, ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה בכל-
31 שהוא⁵⁶, לוקה אחת⁵⁷, שנאמר: "ולא ידבק בידך
32 מאומה⁵⁸ מן החרם".

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי כ' כסלו - ספר המדע - הלכות עכו"ם קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב.). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - גשופים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

19 **יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר**
20 **אחרת, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה.**⁷⁶ **ועפה**
21 **שהיא כן, מתרת, לפי שאפשר לחלקה.**⁷⁸

75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנדחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

22 **יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה,**⁷⁹ **אסורה**
23 **בהנאה, פשור הנסקל שנשחט.**⁸⁰ **שער הראש**⁸¹ -
24 **בין של אנשים בין של נשים שפה - מתר בהנאה;**⁸²
25 **אבל של פאה נכרית,**⁸³ **הרי הוא מפלל שללה**
26 **ואסורה.**⁸⁴

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. (80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. (81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. (82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). (83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. (84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

27 **יג. פרות המחברין**⁸⁵ **שבתוכה, מתרין, שנאמר:**
28 **"תקבץ ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוץ**
29 **ושרפה; יצאו פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה**
30 **וקבוץ ושרפה. והוא הדין לשער הראש.**⁸⁶ **ואין**
31 **צריך לומר האילנות עצמן, שהן מתרים,**⁸⁷ **והרי הן**
32 **של יורשיהם.**⁸⁸ **ההקדשות שבתוכה:**⁸⁹ **קדשי מזבח**
33 **ימותו.**⁹⁰ - **"זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק הבית**
34 **יפדו.**⁹¹ **ואחר-כך שורפין אותן,**⁹² **שנאמר:**
35 **"שללה", ולא שלל שמים.**⁹³

85) לאילן. (86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה

55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת ז.). (57) לא כאותו הנהנה מעבודת-כוכבים ומתקרובתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, ונוצנינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד.) משמעו: כל שהוא.

1 **ח. ועיר הנדחת שהוזמרה**⁹⁴ **עדיה - כל המחזיק**
2 **בנכסיה זכה,**⁶⁰ **ומתו להנות בו, שהרי הוזמרה.**⁶¹
3 **ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד פכר הפקיר ממונו**
4 **משעה שנגמר דינה.**⁶² **ואינה נבנית לעולם. וכל**
5 **הבונה אותה לוקה, שנאמר: "לא תבנה עוד".**
6 **ומתו לעשותה גנות ופרדסים, שנאמר: "לא תבנה**
7 **עוד" - לא תבנה מדינה.**⁶³ **כמו שהיתה.**⁶⁴

59) שנתברו. שנתברו, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

8 **ט. שיא**⁶⁵ **העוברת ממקום למקום: אם עברה בעיר**
9 **הנדחת והדחה עמה - אם שהתה שם שלשים יום,**
10 **הרגין בסיף וממונם אבד;**⁶⁶ **ואם לאו - הן**
11 **בסקילה, וממונם ליורשיהן.**⁶⁷

65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לו, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיהידים. (67) כיהידים.

12 **י. נכסי אנשי מדינה**⁶⁸ **אחרת שהיו מפקדין בתוכה**⁶⁹
13 **- אף-על-פי שקבלו עליהן אחריות,**⁷⁰ **אין נשרפין,**⁷¹
14 **אלא יחזרו לבעליהן,**⁷² **שנאמר: "שללה", ולא**
15 **שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין**
16 **במדינה אחרת - אם נקבצו עמה,**⁷³ **נשרפין בכללה;**
17 **ואם לאו - אין מאבדים אותם,**⁷⁴ **אלא ינתנו**
18 **ליורשיהם.**

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנידחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזווה אחת, אינה נעשית עיר הנידחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזווה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזווה כן - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

9 **זו. פל העושה**¹⁰⁴ **דין בעיר הנדחת, הרי זה פמקריב**
10 **עולה כליל**¹⁰⁵, **שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא**
11 **עוד, אלא שמסלק חרון-אף**¹⁰⁶ **מישראל, שנאמר:**
12 **"למען ישוב ה' מחרון אפו"; ומביא עליהם פרקה**
13 **ורחמים**¹⁰⁷, **שנאמר: "ונתן לה' רחמים ורחמך**
14 **והרחף**¹⁰⁸.

(104) כל המסייע בחורבנה. (105) הנקטרת כולה על המזבח. (106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). (107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמה יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנתה בליבם עלינו? אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבת בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאזכריות על אלה שמטעים את העם אחורי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). (108) שלא תאמר: הייני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרחף" ("מדרש תנאים").

פָּרָק חֲמִישִׁי

1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

15 **א. המסית**² **אחד מישראל, בין איש**³ **בין אשה -**
16 **הרי זה נסקל**⁴; **אף-על-פי שלא עבד המסית ולא**
17 **המוסת עבדות פוככים, אלא מפני שהורהו**⁵ **לעבד.**
18 **בין שהיה המסית הדייט**⁶, **בין שהיה נביא**⁷; **בין**
19 **שהיה המוסת יחיד, איש או אשה או יחידים**⁸ -
20 **מיתתו**⁹ **בסקילה**¹⁰.

(2) א: המסית, כמו: ברוך בן-נריה מסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבד עבודה-זרה. (3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיך - זה איש; בתך - זו אשה. (4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). (5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). (6) איש פשוט שאינו נביא. (7) המתנבא בשם ה' לעבד עבודה-זרה. (8) (שם, סא:), רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של

(כסף-משנה). (87) (סנהדרין קיג.). (88) שבעיר אחרת, או לירשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. (89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח - בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקפת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגובר קופת ההקדש. (90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). (91) על ידי בית-הדין. (92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור?" אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. (93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.

1 **יד. הבכור**⁹⁴ **והמעשר**⁹⁵ **שבתוכה - תמימים, הרי הן**
2 **קדשי מזבח, וימותו**⁹⁶; **ובעלי מומים, הרי הן בכלל**
3 **בהמתה, ונהרגין**⁹⁷. **התרומות שבתוכה - אם הגיעו**
4 **לנד פהן, ירקבו, מפני שהם נכסיו**⁹⁸; **ואם עדין הן**
5 **ביד ישראל, ינתנו לכהן של מדינה אחרת**⁹⁹, **מפני**
6 **שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף**¹⁰⁰.

(94) בכור בהמה. (95) מעשר בהמה. (96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. (97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). (98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. (99) של עיר אחרת. (100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

7 **זו. מעשר שני**¹⁰¹ **וכסף מעשר שני**¹⁰² **וכתבי-הקדש**
8 **שבתוכה, הרי אלו יגזרו**¹⁰³.

(101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. (102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטרה. (103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. (20) הניסיתם עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

19 ג. ואין המסית צריך התראה. אומר לאחד²¹ - הוא אומר²²: יש לי חברים רוצים בך! ומערים²³ עליו, עד שישית בפני שנים, פדי להרגו²⁴. אם לא רצה המסית להסית לשנים²⁵ - מצוה להכמין²⁶ לו. כל חיבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן, חוץ מזה. כיצד מכמינין לו? המוסת מביא שנים²⁷ ומעמידן במקום אפל, פדי שיראו המסית וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למסית: אומר מה שאמרת לי ביהוד²⁸! והוא אומר לו. והמוסת משיבו: היאך נניח את אלהינו שפשמים, וגלף ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר בו או שתק - פטור. ואם אומר לו: פך היא חובתנו וכה יפה לנו! - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית-דין וסוקלים אותו²⁹.

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים כהקודמים. (22) זה האחד המוסת. (23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. (24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. (25) מיראתו פן יעידו עליו. (26) לשים לו מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? - מצינו (ב"מדרש תנאים), עמוד 56): "בסתר לאמר" - למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) - מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). (27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? - אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה - מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים - ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). (28) ביחידות, בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין זז:). (29) (סנהדרין זז:).

ד. מצוה פיד המוסת להרגו, שנאמר: "ידך תהיה בו בראשונה להמיתו" וגו'. ואסור למוסת לאהב את המסית, שנאמר: "לא תאבה לו". ולפי שנאמר בשו"א: "עזב תעזב עמו" - יכול אתה עזוב³¹ לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שנאמר: "ולא תעמד על דם רעהך" - יכול אי אתה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "ולא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שנאמר: "ולא תחמל". ואם ידע לו חובה, אינו

העיר, נקראים: "יחידים". (9) מוסב אל המסית. (10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:). - למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" - מה מסית הדיוט - בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית - בסקילה (סנהדרין פט:).

ב. המסית את רב אנשי העיר, הרי זה מדיח, ואינו נקרא מסית¹¹. היה זה שהדיח רב העיר נביא - מיתתו בסקילה; והנדיחים - הרי הן פייחידים¹², ואינם פאנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: "אמרה לי עבודת פוכבים: עבדוה!" או שאמר: "אמר לי הקדוש-ברוך-הוא: עבדו עבודת פוכבים!" - הרי זה נביא שהדיח. ואם הדחו אחריו רב העיר - נסקל¹³. המסית שהסית - בין פלשון רבים, בין פלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לחברו: אעבד¹⁴ פוכבים! אלף¹⁵ ואעבד! גלף ונעבד¹⁶ בעבודה פלונית, שדרך אותה עבודת פוכבים להעבד בה; אופח! אלף ואופח! גלף ונפח! אקטר. אלף ואקטר. גלף ונקטר! אנסף! אלף ואנסף! גלף וננסף. אשפתורה. אלף ואשפתורה. גלף ונשפתורה¹⁷! - הרי זה מסית. הסית¹⁸ לשנים¹⁹ - הרי הן עדי²⁰, והן מביאין אותו לבית-דין ומעידין עליו שפך אמו להן, וסוקלין אותו.

11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין זז:). ומה בין מדיח למסית? - מסית אינו צריך התראה, ומדיח - צריך התראה; מסית - חייב אפילו כשהמוסת לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא - כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח - אין מכמינים לו. (12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא - הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנדחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה-זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). (13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר - הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר - נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא - אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). (14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן - אין פה הסתה (כס"מ). (15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה, ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. (16) אם הסית באחת מלשונות הללו המנויות כאן. (17) על ארבע עבודות אלה המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה-זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. (18) כאן תחילת ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ.), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיות עינים. (43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה-זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה-זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). (44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). (45) על מצוות התורה. (46) ממצוותיה. (47) וסתם מיתה - בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו - מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"א, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה⁴⁸, או מי ששמע דברי נביא חבירו, ואמר שדבר זה לוי⁴⁹ נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר⁵⁰, ומיתתו⁵¹ בחנק.

(48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). (49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) - אותו לא צויתי, אבל את חבריו צויתי. (50) (סנהדרין פט.).

ז. כל המונע עצמו מהריגת נביא השקר מפני מעלתו, שהרי הולך בדרך הנבואה⁵¹ - הרי זה עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תגורו⁵² ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חובה, או הפוחד וירא מדבריו, הרי הוא בכלל "לא תגורו ממנו"⁵³. ואין דיין נביא השקר, אלא בבית-דין של שבעים ואחד⁵⁴.

(51) ושאר רוח לו. (52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף-משנה"; וב"ספרי" שלנו - אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" - אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". (53) (ספרי, שם). (54) (סנהדרין ב.). ולמדוה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי ילא ממך דבר (שם יח, ח) - מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית-דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית-דין הגדול (סנהדרין טז.).

י. הנודר בשם עבודת פוככים⁵⁵ והנשבע⁵⁶ בה - לזקה, שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - אחד הנשבע בה לעצמו, ואחד הנשבע בה לעבודת פוככים⁵⁷. ואסור להשביע העובד פוככים⁵⁸ ביראתו. אפלו להזכיר שם עבודת פוככים שלא דרך שבועה, אסור⁵⁹, שנאמר: "לא תזכירו".

(55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם - בשם עבודה-זרה פלוגית - אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). (56) שאמר: הריני נשבע בשמה. (57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. (58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו כאלילו שלא מעל בו. ורבינו-תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור-המתחיל: "אסר

1 רשאי לשחק ממנה, שנאמר: "ולא תכסה³² עליו".
2 ואזהרה להדיוט המסית מניין? שנאמר: "וכל
3 ישאל ישמעו ויראו"³³.

(30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה). (31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונא... עזוב תעזוב עמו". (32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). (33) (סנהדרין ג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

4 ה. המסית אחרים לעבדו³⁴ ואמר להם: עבדוני! -
5 אם עבדוהו, נסקל. ואם לא עבדוהו, אף-על-פי
6 שקבלו ממנו ואמרו הן - אינו נסקל³⁵. אבל אם
7 הסית לעבודת איש אחר או לשאר מיני עבודת
8 פוככים, אם קבל ממנו ואמר: הן, גלף ונעבד!
9 אף-על-פי שעדיין לא עבד - שניהן נסקלין, המסית
10 והמוסת, שנאמר: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו",
11 הא אם שמע ואבה, חיב³⁶.

(34) אותו עצמו, את המסית. (35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמרום בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). (36) אף על פי שלא עבד.

12 ו. נביא המתנבא בשם עבודת פוככים, פיצד? זה
13 האומר: אמרה לי עבודת פוככים פלוגית או כוכב
14 פלוגי, שמצוה לעשות פך וכו', או שלא לעשות -
15 אפלו פון את ההלכה, לטמא את הטמא ולטהר את
16 הטהור³⁷, אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק,
17 שנאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת³⁸
18 הנביא ההוא". ואזהרה שלו מקלל, שנאמר: "ושם
19 אלהים אחרים לא תזכירו"³⁹.

(37) (סנהדרין פט:). (38) וסתם מיתה האמורה בתורה - היא חנק (סנהדרין נב:). (39) (מכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" - זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה-זרה.

20 ו. ואסור לערף דין ותשובה⁴⁰ עם המתנבא בשם
21 עבודת פוככים, ואין שואלין ממנו אות ומופת⁴¹.
22 ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו ואין
23 מהרהרין בו⁴². וכל המחשב באותות שלו שמא
24 אמת הן, עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תשמע
25 אל דברי הנביא⁴³ ההוא". וכן נביא השקר⁴⁴, מיתתו
26 בחנק, אף-על-פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף⁴⁵
27 ולא גרע⁴⁶, שנאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר
28 דבר בשמי את אשר לא צויתי, ומת⁴⁷ הנביא
29 ההוא".

(40) ויכוחי דברים. (41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להוכיח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). (42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמר: "שאפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). (8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). (9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). (10) כמבואר (סנהדרין סה): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. (11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). (12) מגיע אותו הנה והנה. (13) מיני לחש. (14) זה שבא לשאל באוב. (15) עם בעל האוב. (16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). (17) כלומר: אין כאן קול ממש החורר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירושו המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם:

לאדם): "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממנו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". (59) (סנהדרין, שם).

1 **יא. לא יאמר אדם לחברו: שמו לי בצד עבודת פוכבים פלונית!** ⁶⁰ וכיוצא בה. **וכל עבודת פוכבים**
2 **הפתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה⁶¹, כגון**
3 **פעור וכל ונבו ונגד⁶² וכיוצא בהן⁶³. ואסור לגרם**
4 **לאחרים⁶⁴ שידרו ושקיימו⁶⁵ בשם עבודת פוכבים.**
5 **ואינו לוקה, אלא הנודר בשמה והמקום בשמה⁶⁶,**
6 **והוא הנשבע בשמה⁶⁷.**
7

(60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". (61) שאין זה כמזכיר שם עבודה-זרה, אלא כקורא בתורה. (62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); כל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). (63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. (64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג). (65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: - קגם לי. (66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג): "כל לא-תעשה שבתורה: עשה בו מעשה - לוקה; לא עשה בו מעשה - פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"ספ"ח-משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה - הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

פָּרֶק שְׁשִׁי

(1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

21 **ב. פיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף²¹, ששמו**
22 **ידוע, בפיו, ומקטיר²², ועושה מעשים אחרים²³, עד**
23 **שיפל פנכפה²⁴ וידבר בפיו דברים שעתידים להיות.**
24 **וכל אלו, מיני עבודת פוכבים הן. ואזהרה שלחן**
25 **מנין? שנאמר: "אל תפנו²⁵ אל האבת ואל**
26 **הידעונים".**

8 **א. העושה² אוב³ או ידעוני⁴ ברצונו⁵ בדרין⁶, חיב**
9 **כרת⁷. ואם היו שם עדים והתראה - נסקל⁸. הנה**
10 **שוגג⁹ - מביא חטאת¹⁰ קבועה¹¹. פיצד הוא מעשה**
11 **האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה,**
12 **ואחז שרביט של הדס בידו ומניפו¹², והוא מדבר**
13 **בלאט בדברים ידועים אצלם¹³, עד שישמע**
14 **השואל¹⁴ פאלו אחד מדבר עמו¹⁵, ומשיבו על מה**
15 **שהוא שואל בדברים מתחת הארץ¹⁶ בקול נמוך עד**
16 **מאד, וכאלו אינו נפר לאזן, אלא במחשבה**
17 **מרגיש¹⁷ בו. וכן הלוקח גלגלת המת ומקטיר לה**
18 **ומנחש¹⁸ בה, עד שישמע פאלו קול יוצא מתחת**
19 **שחיה¹⁹ שפל עד מאד, ומשיבו - כל אלו מעשה**
20 **אוב הן²⁰, והעושה אחד מהן נסקל.**

(21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פי בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן-צפור" - שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? - ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". (22) (שם, סה): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. (23) מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. (24) החולה במחלת הנופלים. (25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"א ה"ד).

(2) מעשה אוב וידעוני. (3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשר בעלת אוב של שואל (שמואל-א כה, ז). (4) מכשף המתיימר לידוע תעלומות ומגיד עתידות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היה חייב עליה גם בשאר האיללים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף-משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעבירו בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא ולהטו ולווננו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

ד. אינו חייב פרת³⁸ או סקילה³⁹, עד שימסר בנו למלך ויעבירו ברגליו באש דרך העברה⁴⁰. מסר⁴¹ ולא העבירו, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא בדרך⁴² העברה - פטור. ואינו חייב עד שימסר מקצת זרעו ויניח מקצת, שנאמר: "פי מזרעו נתן למלך" - מקצתו ולא כלו⁴³.

(38) במזיד, אבל בלי התראה. (39) במזיד ובהתראה. (40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ - שזוהי "דרך העברה". (41) לכהנים. (42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף-משנה). (43) (סנהדרין סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית-דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עווננו כל כך גדול שאין לו כפרה - ולפיכך לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שימות מיתת בית-דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור-המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אחד זרע פשר ואחד זרע פסול⁴⁴; אחד פניו ובנותיו, פניהם ובני פניהם - על כל יוצאי ירכו הוא חייב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אהיו או אהיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו, פטור. העביר אחד מזרעו והוא ישן או שהיה סומא⁴⁵ - פטור.

(44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה. (45) (שם).

ו. מצבה שאסרה תורה היא כגון שהפל מתקבצין אצלה, ואפלו לעבד את ה'⁴⁶, שכן היה⁴⁷ דרך עובדי כוכבים, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה". וכל המקום מצבה, לוקה. וכן אכן משפית⁴⁸ האמורה בתורה, אף-על-פי שהוא משתחה עליה לה⁴⁹,

ג. הנותן מזרעו למלך²⁶ פרוצו וכו' וכו', חייב פרת; בשוגג - מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה, נסקל, שנאמר: "אשר יתן מזרעו למלך מות יומת" וגו'. ואזהרה שלו מנין? שנאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", וילה"ן²⁷ הוא אומר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש". ביצד היו עושים? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת²⁸ זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הפניהם נותנין²⁹ הין לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשותו³⁰; ואבי הין הוא³¹ שמעביר בנו על האש ברשות הפניהם, ומעבירו ברגליו³² מצד זה לצד אחר בתוף השלהבת³³. לא שהוא שורפו למלך בדרך ששורפין פניהם ובנותיהם לעבודת כוכבים אחרת³⁴, אלא בהעברה בלבד³⁵ היתה עבודה זו ששמה מלך. לפיכך³⁶ העושה עבודה זו לעבודת כוכבים אחרת חוץ ממלך, פטור³⁷.

(26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקוץ בני עמון (מלכים-א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקוץ עמונים (שם, ה). (27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה - ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). (28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" - ולא כל זרעך. (29) בחזרה. (30) כנוסח אוקספורד. (31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירונו". (32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוהז בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן - פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירונו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם-משנה" ו"תפארת-ישראל" בפירוש דברי רבינו). (33) בקפיצה, שלא יישרף. (34) כגון: והספורים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים-ב יז, לא). (35) השהוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו העברה" אינה שריפה - כמו שחשב המון רב למאד - אבל עיקרו הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. (36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. (37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר - אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבוקות בקרקע ("כסף-משנה" בדעת הרמב"ם).
 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע.
 65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחוויה לעכו"ם - כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

מ. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה⁶⁶ - בין אילן סרק⁶⁷, בין אילן מאכל, אף-על-פי שעשאו לנוי למקדש ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אֶשְׂרָה כָּל עֵץ, אֲצִלֶּה⁶⁸ מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ"; מפני שהיה זה דרך עובדי כוכבים, נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח - היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלושים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). (67) אילן שאינו עושה פירות. (68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אסור לעשות אכסדראות⁶⁹ של עץ במקדש כדרך שעושין בחצרות, אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה היא, שנאמר: "כל עץ. אלא כל האכסדראות והפסכות⁷⁰ היוצאות מן הפתלים שהיו במקדש, של אבן היו, לא של עץ.

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. (70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסככות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

יום חמישי כ"א כסלו ה'תשע"ו

פרק שביעי

1) איסור הנאה מעבודה-זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל.

א. מצות עשה היא לאבד עבודת פוכבים ומשמשיה² וכל הנעשה בשבילה, שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות"³, ונאמר: "פי אם כה תעשו להם מזבחתיהם תתצו". ובארץ-ישראל מצוה לרדה אחריה, עד שנאבד אותה מפל ארצנו. אבל בחוץ לארץ אין אנו מצוין לרדה אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודת פוכבים שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ-ישראל אתה מצוה לרדה אחריה, ואי אתה מצוה לרדה אחריה בחוץ לארץ.

2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה. (3) אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים

1 לוקה, שנאמר: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה"; מפני שהיה דרך עובדי כוכבים להניח אבן לפניה⁵⁰ להשתחות עליה, לפיכך אין עושין פן לה. ואינו לוקה, עד שיפשט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כלו מוטל עליה, שזו היא השתחויה האמורה בתורה⁵¹.

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות היא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף-משנה). (47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). (48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית - משרש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). (49) כמבואר (מגילה כב:). (50) לפני עבודה-זרה. (51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לו, י), מכאן שהשתחויה - זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות (נ"א המקומות⁵²); אבל במקדש מתר להשתחות על האבנים, שנאמר: "בארצכם" - בארצכם⁵³ אי אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפצלות⁵⁴ במקדש⁵⁵. ומפני זה⁵⁶ נהגו כל ישראל להציע⁵⁷ מהצאלאות⁵⁸ בבתי-כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים⁵⁹. ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן, הולך למקום אחר⁶⁰ ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה⁶¹, כדי שלא ידביק פניו באבן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגוררות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). (55) ככתוב דברי הימים-ב ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. (56) שאסור להשתחוות על האבן. (57) לשטוח. (58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים. (59) וכן אנו נוהגים כיום בראש-השנה ויום-הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. (60) שאינו רצוף אבנים. (61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אב"י ורבא (מגילה כג.).

ח. כל המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים, אינו לוקה⁶², אלא מפין אותו מפת מרדות⁶³. אבל לעבודת פוכבים, אחד השתחויה בפשוט ידים ורגלים או בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שיכבש פניו⁶⁴ בקרקע, נסקל⁶⁵.

62) שאין זו השתחויה האמורה בתורה. (63) מלקות רבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה - מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 דְּבָרִים שְׂפֹטֶתָ¹³, שֶׁהֵן עֲבֹדָתָהּ. וּמִשְׁמָשִׁי עֲבֹדָתְךָ
20 כּוֹכְבִים, בֵּין שֶׁל עֹבֵד כּוֹכְבִים בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינֶן
21 אֲסוּרִין עַד שִׁשְׁתִּמְשׂוּ בָהֶן לְעֲבֹדַת כּוֹכְבִים¹⁴.

11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין.
12) (עבודה-זרה נב.). 13) כי ישראל עובד עבודה-זרה,
עובד אותה בסתר שלא יראוהו, שמא ישמעו בית-דין
ויסקלוהו. 14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדון... אשר
עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם
(עבודה זרה נא:).

22 ה. הַעוֹשֶׂה עֲבֹדַת כּוֹכְבִים לְאַחֲרִים - אֶף-עַל-פִּי
23 שֶׁהוּא לֹקְחָהּ¹⁵, שִׁכְרוּ מִתָּר; וְאִפְלוּ עֲשָׂאָה לְעֹבֵד
24 כּוֹכְבִים, שֶׁהִיא אֲסוּרָה מִיָּד, מִפְּנֵי שְׁאִינָה נֶאֱסָרֶת עַד
25 שֶׁתִּגְמַר, וּמִכּוֹשׁ¹⁶ אַחֲרֵי שֶׁגִּמְרָה אֵין בּוֹ שָׁנָה
26 פְּרוּטָה¹⁷. הַלֹּקֵחַ גְּרוּטָאוֹת¹⁸ מִן הַעֹבֵד כּוֹכְבִים
27 וּמֵצֵא בָהֶן עֲבֹדַת כּוֹכְבִים¹⁹ - אִם נִתֵּן מְעוֹת וְלֹא
28 מִשְׁךְ, וְחִזְרִים לְעֹבֵד כּוֹכְבִים²⁰. וְכֵן אִם מִשְׁךְ וְלֹא
29 נִתֵּן מְעוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּשְׁכָּה בְּעֹבֵד כּוֹכְבִים
30 קוֹנְנָה²¹, כְּמִקְחַ טְעוֹת הִיא²². נִתֵּן מְעוֹת וּמִשְׁךְ -
31 יוֹלִיכֶם לָיִם הַמֵּלַח²³. וְכֵן עֹבֵד כּוֹכְבִים וְגַר, שִׁירְשׁוּ
32 אֶת אֲבִיחֵן עֹבֵד כּוֹכְבִים - כְּכֹל הַגֵּר לִמְרָ לְעֹבֵד
33 כּוֹכְבִים: טַל אֶתָּה עֲבֹדַת כּוֹכְבִים, וְאֵנִי מְעוֹת²⁴! טַל
34 אֶתָּה יַיִן-נֶסֶךְ, וְאֵנִי פְרוֹת! וְאִם מִשְׁבָּאוֹ לְרִשׁוֹת הַגֵּר
35 - אֲסוּר²⁵.

15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה
(פרק ג, הלכה ט). 16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא
גמר מלאכה. 17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות
מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי
הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות
מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל
שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה
בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה
כדי שוה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר
עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה
(עבודה-זרה יט:). 18) שברי כלי מתכות. 19) והרי
אסור ליהנות מעבודה-זרה. 20) כי כל עוד שלא משך את
החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן
לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות.
21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא
מחזירה לנכרי ודיו. 22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם
לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה.
23) שמימיו עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו,
עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא
קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את
כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי
זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשידרוש כספו מאת הנכרי
יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור -
לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד
ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). 24) ואף על פי

שהשתמשו בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:).
4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ
הוא: בארץ - מחוייבים אנו לדרוף אחריה ולאבדה אפילו
במקום שלא כבשנוהו, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה
מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצווים לאבדה אלא במקום
שכבשנוהו.

1 ב. עֲבֹדַת כּוֹכְבִים וּמִשְׁמָשִׁיָּהּ, וְתִקְרַבְתָּ שָׁלָה, וְכָל
2 הַנְּעֻשָׂה⁶ בְּשִׁבְלֶיהָ, אֲסוּר בְּהִנָּאָה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא
3 תָּבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". וְכָל הַנְּהַנֶּה בְּאֶחָד מִפְּלֵ
4 אֱלוֹ, לֹקֵחַ שְׁתֵּים: אַחַת מִשׁוֹם "וְלֹא תָּבִיא", וְאַחַת
5 מִשׁוֹם "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוֹמָה מִן הַחֲרָם".

5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניה.
6) כל נויי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים לפניה, וכן
בגדים ששוטחים לכבודה. 7) (ספרי, ראה; מכות כב.) אף
על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה,
דרשוהו חז"ל לענין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה,
נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים
ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו
התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על
הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ם ב"ספר
המצוות" (לא-תעשה, קצב), הסובר שאין מלקות שתיים
בנהנה ממשמשי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב.)
שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא
ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי
(עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: יין נסך
ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לענין
תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות",
לא-תעשה כה).

6 ג. בְּהִמָּה שֶׁהִקְרִיבוּהָ כְּלָה לְעֲבֹדַת כּוֹכְבִים⁸, אֲסוּרָה
7 בְּהִנָּאָה; אִפְלוּ פִּרְשָׂהּ⁹ וְעֲצָמוֹתֶיהָ וְקַרְנֶיהָ וְטַלְפֶיהָ
8 וְעוֹרָהּ, הַכֹּל אֲסוּר בְּהִנָּאָה. לְפִיכָךְ אִם הָיָה בְּעוֹר
9 סִימָן, שִׁיּוּדַע בּוֹ שָׁנָה הַעוֹר תִּקְרַבְתָּ עֲבֹדַת כּוֹכְבִים
10 הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים, שִׁקְרָעִים קָרַע עֲגֵל¹⁰ כְּנָגֵד
11 הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הָרִי כֹל אוֹתָן הַעוֹרוֹת שֶׁהֵן כָּךְ
12 אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-
כוכבים". 9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק
בידך מאומה". 10) פרט לקרע משוך - שמותר, שאין
עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה
(עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם
קריעתם כנגד הלב.

13 ד. מֵה בֵּין עֲבֹדַת כּוֹכְבִים שֶׁל עֹבֵד כּוֹכְבִים לְעֲבֹדַת
14 כּוֹכְבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבֹדַת כּוֹכְבִים שֶׁל עֹבֵד
15 כּוֹכְבִים אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה מִיָּד¹¹, שְׁנֵאמַר: "פְּסִילִי
16 אֶלֶהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ" - מִשְׁפָּסְלוּ, נְעֻשָׂה לוֹ
17 אֱלוֹהֵי. וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה עַד
18 שֶׁתַּעֲבֹד¹², שְׁנֵאמַר: "וְשֵׁם פְּסִתָּר" - עַד שִׁנְעֻשָׂה לָהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ח. המוצא כלים ועליהן צורת חמה³³ ולבנה¹⁷
 18 ודרקון³⁴ - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני³⁵,
 19 או שהיו חקוקים על הנזמים³⁶ ועל הטבעות, הרי
 20 אלו אסורין³⁷; ועל שאר הכלים³⁸, מתרין, מפני
 21 שהזקתן לנוי³⁹. וכן שאר הצורות הנמצאות על כל
 22 הכלים⁴⁰, חזקתן לנוי ומתרין.

(33 רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך, יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34 הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג.), והיו מייחסים צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35 בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36 תכשיט האף והאזניים. (37 כי צורות אלו נעבדות הן. (38 שאינם יקרים וחשובים. (39 ולא לעבודה-זרה (שם, מב): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים - אסורים: שעל המבזים - מותרים". (40 אפילו מכובדים.

23 ז. עבודת פוכבים ומשמשיה וכל התקרבת שלה,
 24 אוסרים בכל-שהן⁴¹. פיצד? עבודת פוכבים
 25 שנתערבה בצורות של נוי, אפלו אחת כקמה אלפים
 26 - יוליף הפל לים המלח. וכן אם נתערב פוס⁴² של
 27 עבודת פוכבים כקמה כוסות, או חתיכה מן הבשר⁴³
 28 שנתערבה כקמה חתיכות - יוליף הפל לים המלח.
 29 וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערב כקמה עורות - הפל אסור
 30 בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבודת פוכבים או אהד
 31 מממשמשיה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין
 32 בהנאה, ואוסרין בכל-שהן, פעבודת פוכבים,
 33 שנגמר: "והיית חרם כמהוי" - כל מה שאתה מביא
 34 מעבודת פוכבים ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי
 35 היא כמותה⁴⁶.

(41 (עבודה-זרה עד). (42 היא אסורה משום: "משמשי עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בברייתא (זבחים עד). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. (43 שהקריבה לעבודה-זרה. (44 עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (45 (עבודה-זרה עד). (46 (שם, נד): "כל מה שאתה מנהיג (מהוה) ממנו - הריהו כמהוה".

36 י. עבודת פוכבים או אשרה שנסרפה, אפרה אסור
 37 בהנאה⁴⁷. וגחלת של עבודת פוכבים אסורה,

שחלפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה זיכוהו מן ההפקר ולא מצד חלפי עבודה-זרה. (25 הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחלפיה (דמאי פרק ו, משנה י).

1 ו. צורות שעשאוים עובדי כוכבים לנוי, מתרין
 2 בהנאה, וצורות שעשאוים לעבודת פוכבים, אסורין.
 3 פיצד? כל הצורות הנמצאים בפפרים, אסורים
 4 בהנאה, מפני שהזקתן שלעבודת פוכבים הן
 5 עשויות²⁶; והנמצאות במדינה²⁷ - אם היו עומדין על
 6 פתח המדינה, והיה ביד הצורה צורת מקל או צפור
 7 או כדור או סיף²⁸ או עטרה וטבעת, חזקתו שהוא
 8 לעבודת פוכבים, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי
 9 הוא פחזקת לנוי ומתה.

(26 שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27 בעיר. (28 (עבודה זרה מא). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הרידוי, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחידוש זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

10 ז. צלמי עבודת פוכבים הנמצאים משלכים בשוקים
 11 או בתוף הגרוטאות, הרי אלו מתרין²⁹; ואין צריך
 12 לומר שבדי צלמיהן³⁰. אבל המוצא יד³¹ מצורת
 13 פוכב או מזל או רגלה או אבר מאבריה משלך -
 14 הרי זה אסור בהנאה, הואיל ונדע פודאי שזה האבר
 15 מן צורת עבודת פוכבים הנועבדת, הרי היא באסורה,
 16 עד שיודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה בטלוה³².

(29 מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מוודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלו עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטלה עובדיה מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30 כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלו ומותרים מכוח "ספק-ספיקא". (31 "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירושו המשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב). (32 (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה. והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה). (53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה־זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק־ספיקא", כאמור (כסף־משנה בשם רש"י, שם). (54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק־ספיקא" ומותרת.

יא. האַשְׁרָה⁵⁵ - בִּין שְׁהִיתָה נְעֻבְדָּתָ⁵⁶, בִּין שְׁהִיתָה¹⁵
עֲבוּדָת פּוֹכְבִים מְנַחַת תַּחְתִּיהָ⁵⁷ - אֲסוּר לִישֵׁב בְּצֵל¹⁶
קוֹמְתָהּ⁵⁸, וּמִתָּר לִישֵׁב בְּצֵל הַשְּׂרִיגִים⁵⁹ וְהַעֲלִים¹⁷
שָׁלָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ דֶּרֶךְ אַחֲרָתָ⁶⁰, אֲסוּר לוֹ לְעֹבֵר¹⁸
תַּחְתִּיהָ. וְאִם אֵין שָׁם דֶּרֶךְ אַחֲרָתָ - עוֹבֵר תַּחְתִּיהָ¹⁹
כְּשֶׁהוּא רִץ⁶¹.²⁰

(55) אילן הנטוע לשם עבודה־זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". (56) שעברו לאילן עצמו. (57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה־זרה תחתיה (עבודה־זרה מח. 58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה־זרה. (59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח:): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף־משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה־זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איזהו צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה, אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי: ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה־זרה מח:). (60) קצרה כמותה. (61) (שם, מח:): ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף־משנה).

יב. אֲפֻרֹתִים שֶׁקָּנְנוּ בָּהּ⁶² וְאֵין צְרִיכִין לְאֻמְן⁶³ -
מִתְרִין; וְהָאֲפֻרֹתִים וְהַבְּיָצִים שֶׁצְּרִיכִין לְאֻמְן⁶⁴,
אֲסוּרִין, שֶׁהָרִי הָאֲשֶׁרָה פָּמוּ בָּסִיס לְהוֹן⁶⁵. וְהָקָן²³
עֲצָמָה⁶⁶ שֶׁבְּרָאשָׁה מִתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהַעוֹף מְבִיא עֲצָיו²⁴
מִמָּקוֹם אַחֲרָי⁶⁷.²⁵

וְהַשְּׁלֵהֶבֶת⁴⁸ מִתְרָת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהּ מִמֶּשׁ. סִפֵּק¹
עֲבוּדָת פּוֹכְבִים אֲסוּר; סִפֵּק סִפֵּקָה מִתָּר. בִּיצַד? פּוֹס²
שֶׁל עֲבוּדָת פּוֹכְבִים שֶׁנִּפְל בְּאוֹצָר מְלֵא כוֹסוֹת, כִּלְן³
אֲסוּרִים, מִפְּנֵי שֶׁעֲבוּדָת פּוֹכְבִים וְכָל מִשְׁמֻשֵׁיהָ⁴
אֲסוּרִין בְּכָל־שָׁהוֹן. פֶּרֶשׁ פּוֹס אֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת וְנִפְל⁵
לְכוֹסוֹת שְׁנַיִם⁴⁹ - הָרִי אֵלּוּ מִתְרִין⁵⁰. טִבְעַת שֶׁל⁶
עֲבוּדָת פּוֹכְבִים⁵¹ שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּמֵאָה טִבְעוֹת, וְנִפְלו⁷
שֵׁתִים מֵהֶן לִים הַגְּדוֹל - הִתְרוּ כִּלְן, שֶׁאֵנִי אוֹמֵר:⁸
אוֹתָהּ הַטִּבְעַת הֵיחָה בְּכָל־ל הַשֵּׁתִים⁵². נִתְעַרְבָה⁹
בְּמֵאָה, וְנִתְחַלְקוּ אַרְבָּעִים לְמָקוֹם אֶחָד וְשֵׁשִׁים¹⁰
לְמָקוֹם אַחֵר, וְנִפְלו הָאַרְבָּעִים כִּלְן לְטִבְעוֹת אַחֲרוֹת¹¹
- כִּלְן מִתְרוֹת, שֶׁאֵנִי אוֹמֵר: אוֹתָהּ הַטִּבְעַת הָאֲסוּרָה¹²
בְּרֹב הִיא⁵³. נִפְלו הַשֵּׁשִׁים לְטִבְעוֹת אַחֲרוֹת - כִּלְן¹³
אֲסוּרוֹת⁵⁴.¹⁴

(47) להכין ממנו בורית לכביסה וכדומה (תמורה לד.).

(48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט.).

(49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים. (50) (זבחים

עד.) מחמת ספק־ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה

מהתערובת הראשונה של עבודה־זרה הייתה, או לא;

ואפילו של עבודה־זרה הייתה, שמא כוס זו שהוא משתמש

בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס

מהתערובת השנייה, כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים

להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה.

וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו: "פרש אחד מהם לרבוא,

ומרבוא לרבוא - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת

השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת השלישית?

ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף־משנה).

ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם

התערובת השנייה מותרת מטעם ספק־ספיקא, אלא שבכל

זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה

אסור ליהנות ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא

יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת

הראשונה של עבודה־זרה הייתה, או לא - וספק אחד

בעבודה־זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות

ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל הכוסות בבת אחת.

כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של

עבודה־זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק־ספיקא": שמא אותה

שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר

ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשטה בה עבודה־זרה.

(52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק־ספיקא": שמא

הטבעת שנפלה לים של עבודה־זרה הייתה; ואפילו אם

נניח: של היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה

של עבודה־זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתיים" - אינו

אלא כדי שתהא נפילתה ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין

חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמא יבואו להתיר אף

בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים בחבית של תרומה

שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים -

כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (זבחים עד:; משנה-

תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב.). עיין (כסף-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א כסלו - ספר המדע - הלכות עכו"ם קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר.

יד. נטל מִמְּנָה פְּרָכָר⁷² וְאַרְגּ בּוֹ אֶת הַבְּגָד - אָסוּר
7 בְּהִנָּאָה. נִתְעַרְבּ בְּבָגְדִים אַחֲרִים, יוֹלִיף דְּמֵי אוֹתוֹ
8 הַבְּגָד לָיִם הַמְּלַח, וְשָׂאָר כָּל הַבְּגָדִים⁷³ מִתְרִין. וּמִתָּר
9 לְטַע תַּחֲתֵיהֶּ יָרְקוֹת - בֵּין בִּימוֹת הַחֲמָה, שֶׁהֵן צְרִיכִין
10 לְצַל, בֵּין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים⁷⁴, מִפְּנֵי שֶׁצֶל הָאֲשֶׁרָה,
11 שֶׁהוּא אָסוּר, עִם הַקְּרָקַע, שְׂאִינָה נֶאֱסָרֵת, גּוֹרְמִין
12 לְיָרְקוֹת אֵלּוּ לְצַמַּח; וְכֹל שֶׁדָּבַר אָסוּר וְדָבַר מִתָּר
13 גּוֹרְמִין לוֹ, הֲרֵי זֶה מִתָּר בְּכָל מְקוֹם⁷⁵. לְפִיכָּה שְׂדֵה
14 שְׂזֻבְלָה בְּזָבֵל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, מִתָּר לְרַע אוֹתָהּ,
15 וּפְרָה שֶׁפִּטְמָה בְּכַרְשֵׁינָי⁷⁶ עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים⁷⁷ תֵּאֱכָל⁷⁸,
16 וְכֵן כֹּל פְּיּוּצָא בְּזָה.
17

(72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. (73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו. (74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבודם (לשון רש"י שם, מט.). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר", והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת.

זו. בְּשָׂר אוֹ יֵין אוֹ פְרוֹת, שֶׁהֲכִינוּם לְהַקְרִיבָם
18 לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, לֹא נֶאֱסָרוּ בְּהִנָּאָה⁷⁹, אֶף-עַל-פִּי
19 שֶׁהֲכִינוּם לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, עַד שֶׁיִּקְרִיבוּם
20 לְפָנֶיהָ. הַקְרִיבוּם לְפָנֶיהָ - נַעֲשׂוּ תַקְרָבָת; וְאֶף-עַל-פִּי
21 שֶׁחָזְרוּ וְהוֹצִיאוּם⁸⁰, הֲרֵי אֵלּוּ אָסוּרִין לְעוֹלָם⁸¹. וְכֹל
22 הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים⁸², אֶפְלוּ מִיָּם⁸³ וּמִלַּח,
23 אָסוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כָּל-שֶׁהוּא⁸⁴,
24 לֹאֲקָה⁸⁵.
25

(79) (עבודה-זרה כט:) כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבו לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאו. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקרבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפנים מן הוילון הפרוס לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשיש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א).

זו. הַמוּצָא כְּסוֹת וְכֵלִים וּמַעוֹת בְּרֵאשׁ עֲבוֹדַת

(62) באשרה. (63) שגדולים הם. (64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. (65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשירה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). (66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. (67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים".

יג. נטל מִמְּנָה⁶⁸ עֲצִים - אָסוּרִים בְּהִנָּאָה. הַסִּיק בְּהֵן
1 אֶת הַתְּנוּר, יִצֵּן⁶⁹, וְאֶחֶר-כֵּן יִסִּיק בְּעֲצִים אַחֲרִים שֶׁל
2 הַתָּר וְיֶאֱפֶה בּוֹ. אֶפֶה בּוֹ אֶת הַפֶּת וְלֹא צָנָנו - הַפֶּת
3 אָסוּרָה בְּהִנָּאָה. נִתְעַרְבָה בְּאַחֲרוֹת, יוֹלִיף דְּמֵי אוֹתָהּ
4 הַפֶּת לָיִם הַמְּלַח⁷⁰, פְּדֵי שֶׁלֹא יִהְיֶה בָּהּ, וְשָׂאָר
5 הַכְּפָרוֹת מִתְרִין⁷¹.
6

(68) מהאשרה. (69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זה וזה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינון (כסף-משנה). (70) כבר גילה הר"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכתב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח:), ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): ים המלח, "הנקרא מ"ר בטיא"ה (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר אפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא ייכשלו בה בניי-אדם ויטלוהו. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אלילים"): "מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותירצו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. (71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים

22 עומדת על הביב¹⁰³ והכל משתינין בפניה¹⁰⁴. ואם
23 היתה דרך עבודתה בכף¹⁰⁵, אסור לפגס בו.

101) שאליל עומד בתוכו. 102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. 103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחרץ. 104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעברו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתכם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח), מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרוחץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ".

דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום... ומשתין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות רי"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, וזוהי היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחד, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). 105) (שם).

24 ימ. ספין של עבודת פוככים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
25 מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה
26 מסכנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰;
27 והרי זה התקון מהנאת משמשי¹¹¹ עבודת פוככים.
28 וכן אסור לחתף בה פשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם
29 חתף דרך הפסד¹¹³ והשחטה - מתר.

106) שמשמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניה כתקובת. 107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. 108) שבשחיתתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. 109) חולה. 110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. 111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. 112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). 113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ת.ח). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם

1 פוככים - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתרין;
2 ואם מצאן דרך כבוד, הרי אלו אסורין⁸⁶. ביצד?
3 מצא כיס תלוי בצנארו⁸⁷, קסות מקפלת⁸⁸ ומנחת על
4 ראשו, כלי כפוי על ראשו - הרי זה מתר, מפני
5 שהוא דרך בזיון, וכן כל פיוצא בזה. מצא בראשו
6 דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה
7 אסור⁹⁰. בקמה דברים אמורים⁹¹? בזמן שמצאן חוץ
8 למקום עבודתו; אבל אם מצאו בפנים⁹² - בין דרך
9 כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
10 שאינו ראוי - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים⁹³
11 ומלח. ופעור ומרקוליס⁹⁴, כל הנמצא עמהן, בין
12 בפנים בין בחוץ, אסור⁹⁵ בהנאה. וכן אבני מרקוליס
13 - אכן הנראית שהיא עמו, אסור בהנאה⁹⁶.

(עבודה-זרה נא:) משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: וטראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימם (דברים כט, טז) - כל שעימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. 87) פרט למעות עצמן בלי כיס המונחות על ראשה - שדרך כבוד הן. 88) פרט לבלתי מקופלת ותלויה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. 89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. 90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שריים הם (ר"ן, שם). 91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. 92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. 93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשמיש עבודה-זרה הובאו שם. 94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). 95) כי באלה המבזוים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). 96) (שם, מט:) כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקוליס נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה.

14 יז. עבודת פוככים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה -
15 נהנים בהם שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה.
16 הנה לה ולאחרים⁹⁹ - נהנין בהן אפלו בטובת
17 כהנה, ובכלבד שלא יתן שקר¹⁰⁰.

97) בחצר עבודה-זרה. 98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוניה". 99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. 100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת.

18 יח. מרחץ שיש בה עבודת פוככים¹⁰¹, מתר לרחץ
19 בה, מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבדה¹⁰²,
20 שנקמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג
21 אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן; כגון זו שהיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אין לחוש שרבים חפרו לשם עבודה-זרה, ולפיכך אינם נאסרים כדין כל "מחובר" (פרישה, טור יו"ד קמה; ראה ט"ז, יו"ד שם, ס"ק ג). (8) (תמורה כח:): "דבר שיש בו רוח חיים - מותר". (9) כשהם מחוברים באילן, ואף על פי שסופם להיתלש מהאילן אינם נחשבים כ"תלוש". (10) שייחודה לעבודה-זרה ועדיין לא נעבדה. (11) תקרובת לעבודה-זרה. (12) כי אין מוקצה לעבודה-זרה אסור אפילו לגבוה, עד שיעשו בו מעשה, כגון: שיגזזו אותו לשם עבודה-זרה, או יעבדו בו איזו עבודה לשם עבודה-זרה (תמורה כט.). (13) משני סימני השחיטה: הוושט או הגררת ואסר אותה משום תקרובת עבודה-זרה (חולין מ.). (14) שהיה לו אליל והחליפו בבמה (ע"ז נד:). (15) כשהחליף את הבמה המוחלפת בחפץ אחר, הרי אותו החפץ נקרא: "חלופי חליפין". (16) ואסורים, משום שנאמר (דברים ז, כו): "והיית חרם כמוהו" - כך שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו (שם). (17) שהבמה נאסרת על ידי מעשה. (18) (חולין מ:): ואין הדברים אמורים אלא בישראל סתם, שהואיל וכשר הוא אין הוא מתכוון לאסרה אלא לצער את חברו בעלמא; אבל ישראל מומר, או גוי ששחט בהמת ישראל לעבודה-זרה - אסרה, כמבואר (שם, מא.). ורבינו ביאר בהלכות שחיטה (פ"ב, ה"כב) וקיצר כאן, מפני שסמך על מה שכתב שם (כסף-משנה). ומניין שאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה? - מכלים של אחז, שנאמר בהם (דברי הימים-ב כט, יט): "ואת כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו, הִכְנוּ וְהִקְדְּשׁוּ". ואמרו חז"ל: הכנו - שגזזנום, כי נאסרו אף להדיוט; והקדשנו - שהקדשנו אחרים תחתיהם, והלא כלי המקדש האלה לא של אחז היו, ולמה נאסרו במעלו? אלא מתוך שעשה בהם מעשה והשתמש בהם לעבודה-זרה - נאסרו (ע"ז נד:). (19) קרקע טבעית, שלא הביאו עפר תלוש ממקום אחר; כי אילו היתה מנוסת מעפר תלוש, הרי יש בה "תפיסת יד אדם" ונאסרת ככל דבר תלוש (הרב "המאירי" לסנה' מז:). (20) (ע"ז נד:): הואיל ועשה בה מעשה.

לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן.

פָּרֶק שְׁמִינִי

(1) אלו דברים אינם נאסרים משום עבודה-זרה; ביטול עבודה-זרה וכל דיניו.

- 1 א. כֹּל שֶׁאֵין בוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם² וְלֹא עֲשֵׂהוּ³ אָדָם,
- 2 אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּעֱבַד, הֲרִי זֶה מִתְּרֹם⁴ בְּהִנָּאָה. לְפִיכֹךְ
- 3 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הָעוֹבְדִים אֶת הַהָרִים וְאֶת הַגְּבָעוֹת
- 4 וְאֶת הָאֵילָנוֹת הַנְּטוּעִין⁵ מִתְּחַלְתֵּן לְפָרוֹת⁶, וְאֶת
- 5 הַמַּעֲנִנּוֹת הַנּוֹבְעִין לְרִבִּים⁷ וְאֶת הַבְּהֵמָה⁸ - הֲרִי אֵלוֹ
- 6 מִתְּרִין בְּהִנָּאָה, וּמִתְּרִין לְאָכַל אוֹתָן הַפָּרוֹת שֶׁנֶּעֱבְדוּ
- 7 בְּמִקּוֹם גְּדִילְתָן⁹ וְאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה. וְאֵין צְרִיף לומר
- 8 הַבְּהֵמָה שֶׁהִקְצַת¹⁰ לְעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא מִתְּרַת
- 9 בְּאֵכִילָה בֵּין שְׁהִקְצוּהָ לְעִבְדָּהּ, בֵּין שֶׁהִקְצוּהָ
- 10 לְהַקְרִיבָהּ¹¹, הֲרִי זֶה מִתְּרַת¹². בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים
- 11 שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה נֹאסֶרֶת? בְּשֵׁלֹא עֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה לְשֵׁם
- 12 עִבּוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲבָל עֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֵׂה כָּל-שְׁהוּא,
- 13 אֶסְרָה. פִּיצֵד? כִּגוֹן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ סִימֵן¹³ לְעִבּוֹדַת
- 14 כּוֹכָבִים. עֲשֵׂאָה חֲלִיפִין¹⁴ לְעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶסְרָה;
- 15 וְכֵן חֲלִיפֵי חֲלִיפִין¹⁵, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֱשִׂים דְּמֵי עִבּוֹדַת
- 16 כּוֹכָבִים¹⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים¹⁷? בְּבִהְמַת עֲצָמוֹ;
- 17 אֲבָל אִם שָׁחַט בְּהֵמַת חִבְרוֹ לְעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹ
- 18 הַחֲלִיפָה, לֹא נֹאסְרָה, שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר דְּבַר שֶׁאֵינוֹ
- 19 שְׁלוֹ¹⁸. הַמְשַׁתְּחוּהָ לְקַרְקַע עוֹלָם¹⁹, לֹא אֶסְרָה. חִפְר
- 20 בָּהּ בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, לְשֵׁם עִבּוֹדַת כּוֹכָבִים -
- 21 אֶסְרָה²⁰.

(2) כגון הרים וגבעות שהם מחוברים, ואינם נתפסים בידי אדם. (3) כגון בהמה ושאר בעלי חיים, אף על פי שתלושים הם ונתפסים בידי אדם, אבל אין עשייתם בידי אדם. (4) (ע"ז מה.) שנאמר (דברים יב, ב): אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים... את אלהיהם על ההרים - אלהיהם על ההרים אסורים, ולא ההרים אלהיהם, כי אין ה"מחובר" נאסר. וכן "בעלי חיים" אינם נאסרים, מתוך שהיה צורך בפסוק מיוחד למעט בעל חי נעבד לקרבן, כמו שדרשו (תמורה כח:): "מן הבקר" (ויקרא א, ב) - להוציא את הנעבד, מכלל שמותו להדיוט באכילה; כי אילו היה נאסר להדיוט באכילה, הרי ממילא פסול הוא לקרבן על פי הכלל: ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) - מן המותר לישראל תקריב, ולא מן האסור (תמורה כט.). (5) אף על פי שנטעם אדם, אין הם בכלל: "עשהו אדם", כי הקרקע והמים הם הם המגדלים אותה (כסף-משנה). (6) פרט לנטעם מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסרים, שהרי זוהי ה"אשרה" שאסרתה תורה, בצוותה: "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג). (7) שהרי מחוברים הם ואינם נתפסים בידי אדם; אבל מעיינות של יחיד אסורים, כי יש לחוש שמא חפר את הבור לשם עבודה-זרה ואז נאסר מימיו, כי גם ה"מחובר" נאסר כשעושה בו מעשה לשם עבודה-זרה, כמו שיתבאר בסמוך; אבל במעיינות הרבים

- 22 ב. מֵיִם שֶׁעֲקָרְנָן הַגֵּל וְהַשְּׁתַחֲוּהָ לְהֵן, לֹא אֶסְרֵן²¹.
- 23 נְטִלָן בְּיָדוֹ וְהַשְּׁתַחֲוּהָ לְהֵן - אֶסְרֵן²². אֲכַנֵּי הָר
- 24 שֶׁנֶּגְדֵלְדֵל²³ וְעִבְדָן בְּמִקּוֹמָם²⁴ - מִתְּרֹת, שֶׁהֲרִי אֵין
- 25 בְּהֵן תְּפִיסַת יַד אָדָם²⁵.

(21) כי לא נתלשו על ידי אדם, ועדיין יש להם דין מחובר (ע"ז נט.). (22) הראב"ד משיג: אם מים אלה של רבים הם מדוע נאסרים? הלא אמרו (שם): מים של רבים אינם נאסרים? אבל רבינו סובר שאם נטלם לתוך ידו זכה בהם מן ההפקר ונעשו שלו ולפיכך נאסרו, כדין כל מים של יחיד, כפירוש התוספות ר"ד (שם). (23) שנעקרו ממקומן על ידי סערה. (24) שעוד לא הגביהו אדם. (25) (שם, מו.). וגם כאן משיג הראב"ד ושואל: הלא בגמרא (שם) נחלקו בזה בני רבי חייה ורבי יוחנן: חד אוסר וחד מתיר, ולא נתברר שם מיהו המתיר - והרי זה "ספק איסור תורה" שהולכים בו תמיד לחומרא? אבל דברי רבינו נובעים מהירושלאמי (ע"ז פ"ג, ה"ה) שאמרו שם: חזקיה (בן רבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כגפן חדשה, וזוהי: "הַבְּרָכָה", מלשון: "ויברך הגמלים" (בראשית כד, יא). (39) הביא ענף של אילן אחר והרכיבו בזה, והיא: הַבְּרָכָה, ושתייהן נזכרות במשנה (שביעית פ"ב, מ"ו). (40) הצמיח ענפים. (41) אף על פי שעשה מעשה בגוף האילן, אין זה כאילו שנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה שנאסר כולו, אלא שריגיו החדשים אסורים ושאר האילן מותר (שם). (42) שלא עשה בו שום מעשה. (43) הפרחים הצומחים באילן בעת לבלובו. וכן הענפים הרכים היוצאים מן האילן בשעת לבלובו, נקראים: "לולבים" ונזכרים במשנה (עקצין פ"ג, מ"ד). (44) (ע"ז מח.). (45) (שם).

ד. אילן שצמעידין תחתיו⁴⁶ עבודת פוכבים - 22
 כל-זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה. נטלה מתחתיו, 23
 הרי זה מתר⁴⁷, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. 24
 בית שבנאו העובד פוכבים מתחלה שיהא הבית 25
 עצמו נעבד, וכן המשתנה לבית פנוי - הרי זה 26
 אסור בהנאה⁴⁸. הנה פנוי, וסידו⁴⁹ וכירו⁵⁰ לשם 27
 עבודת פוכבים עד שנתחדש - נוטל מה שחדש, 28
 והחדש אסור בהנאה, מפני שעשאהו לעבדו, 29
 ושאר הבית מתר⁵¹. הכניס עבודת פוכבים לתוך 30
 הבית⁵² - כל-זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה; 31
 הוציאה - התר הבית⁵³. וכן אבן שחצבה⁵⁴ מתחלה 32
 לעבדה, אסורה בהנאה⁵⁵. היתה חצובה, וצירה 33
 וכירה⁵⁶ שתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף⁵⁷ האבן, 34
 ואין צריף לומר אם פיר עליה⁵⁸ - נוטל⁵⁹ מה 35
 שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד, 36
 ושאר האבן מתר⁶⁰. 37

חייא) מתיר ור' יוחנן אוסר - הרי שבני ר' חייא המתירים ופסק כמותם (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג).

ג. ישאל שזקף לבנה להשתנות לה ולא השתנה 1
 לה, ובא עובד פוכבים והשתנה לה, אסרה²⁶ 2
 בהנאה, שזקיפתה - מעשה²⁷. וכן אם זקף ביצה²⁸, 3
 ובא עובד פוכבים והשתנה לה - אסרה²⁹. התך 4
 דלעת וכיוצא בה והשתנה לה - אסרה³⁰. השתנה 5
 לחצי דלעת, וחצי האחר מערה³¹ בו - הרי זה 6
 אסור³² מספק, שמא זה החצי כמו יד³³ לחצי 7
 הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהיה נעבד, אסור 8
 בהנאה³⁴; וזו היא אשרה האמורה בתורה. הנה 9
 אילן נטוע, וגדעו³⁵ ופסלו³⁶ לשם עבודת פוכבים³⁷, 10
 אפלו הבריף³⁸ והרביב³⁹ בגופו של אילן והוציא 11
 שריגים⁴⁰ - כורת את השריגים, והם אסורים 12
 בהנאה, ושאר האילן מתר⁴¹. וכן המשתנה לאילן, 13
 אף-על-פי שלא נאסר גופו⁴² - כל השריגים והעלים 14
 והלולביין⁴³ והפרות שיוצא כל-זמן שהוא נעבד, 15
 הרי אלו אסורין בהנאה⁴⁴. אילן שהיו העובדי 16
 כוכבים משמרין את פרותיו, ואמרים שהם מוכנים 17
 לעשות שכר לבית עבודת כוכבים פלוני, ועושין 18
 מהן שכר ושותים אותו ביום חגם - הרי זה האילן 19
 אסור בהנאה, מפני שסתמו שהוא אשרה, ולפיכך 20
 עושין בפרותיו פך, שזו היא חקה של אשרה⁴⁵. 21

(26) אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אלא אם כן עשה בו מעשה, והשתחוויה אינה נחשבת "מעשה". (27) ובה גילה דעתו שנוח לו לעבד עבודה זרה, וכשהנכרי משתחוה לה הרי הוא כשליחו של ישראל ואוסרה, ואף על פי שאינה שלו (ע"ז מו.). (28) אף על פי שאין זקיפתה ניכרת כל כך כזקיפת הלבנה. (29) (שם). (30) אף על פי שאינה שלימה. וכך אמרו (חולין קכח.): "המשתחוה לחצי דלעת - אסרה". (31) מחובר אל החצי השני הנעבד. (32) החצי השני הבלתי נעבד. (33) בית יד לאוכל, כמו בית יד לכלי; וה"ד נדונית כאוכל עצמו, ולפיכך נאסר גם החצי השני בתורת "יד". והואיל שבגמרא (שם) נסתפק בזה ולא פשטוה, לפיכך אומר רבינו: "אסור מספק" כדן כל "תיקו" שהולכים בו לחומרא באיסור דאורייתא. (34) שהרי היתה בו תפיסת ידי אדם לשם עבודה-זרה כשנטעו. ואין זה דומה לאילן שנטעו ולסוף עבדו שאינו נאסר, כמבואר לעיל (ה"א), כי בשעה שעובדו אין בו "תפיסה". שהרי מושרש הוא בארץ ומחובר לה; אבל כשנטעו מתחילה לשם עבודה-זרה, הרי בשעת נטיעת הגרעינים, יש בהם "תפיסת יד אדם" לשם עבודה-זרה (ע"ז מח.). (35) קיצץ ענפיו. (36) שהסיר פסולתו. ויש מפרשים: שחתך כל ענפיו כדי שהאילן יתעבה, מלשון: "פסל לך" (שמות לד, א). הערוך, ערך "זבל". (37) כדי לעבוד גידוליו שיגדלו בו מעתה. (38) דרך הכורמים לכוּפף זמורה המחוברת לאילן ולטמון אותה בעפר ואת ראשה הם מוציאים מצד אחר, כדי שתשריש ותצמח משם

(46) שהיה נטוע מתחילה לשם כך, כי אם לא כן אינו נאסר - שהרי אינו גרוע מאילן שנטעו ולבסוף עבדו, שאינו נאסר כמבואר לעיל (ה"א; ר"ן, שם). והתוספות (שם, מז: בדיבור המתחיל: "העמיד תחתיו") פירשו: שאף על פי שלא נטעו מתחילה לשם כך, נאסר האילן מדרבנן - משום שבשעה שעבודה-זרה נראית תחתיה נראה הדבר כאילו האילן נטוע מתחילה לשם כך. (47) (שם). (48) אף על פי שהבית מחובר הוא, הרי עציו ואבניו תלושים היו טרם שבנוהו, וכל "תלוש ולבסוף חיברו" - כתלוש דומה (שם, מז:). ואין זה דומה לאילן שאינו נאסר הואיל ושרשיו מעורים בארץ, שהרי הוא "מחובר" יותר מבית (ש"ך, יו"ד קמה, ס"ק ג). (49) טח אותו בסיד. (50) עשה בו צורות בולטות או שוקעות. (51) (ע"ז, מז): שהרי לא עבד לבית עצמו; אבל אם אחרי שחידשהו עבד את הבית עצמו, נאסר בהנאה כדן המשתחוה לבית. (52) שלא הקצהו לעבודה-זרה, אלא לפי שעה. (53) (שם). (54) מההר. (55) אף על פי שעדיין לא עבדה, כי עבודה-זרה של נכרי נאסרת בהנאה מיד. (56) שפסל בה ציורים וציצים. (57) שחקק בה באבן גופה. (58) ולא באבן גופה. (59) כשבא ישראל להשתמש בה. (60) שהאבן עצמה לא נעבדה (שם).

ה. אבן שהעמיד עליה⁶¹ עבודת פוכבים, הרי זו 38
 אסורה כל-זמן שהיא עליה. סלקה - האבן מתרת⁶². 39

ואף על פי שאר משמשי עבודה-זרה לוקה עליהם שמים, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ב), אין הציפוי של נעבד מחובר נאסר אלא משום: "לא תחמוד כסף וזהב"; אבל ציפוי של "נעבד תלוש", כשאר משמשי עבודה-זרה הוא שחייבים עליהם שמים ("נר מצוה", בפירושו ל"ספר המצוות" לרבינו ל"ת, כב.) (75 של אלילים תלושים. 76) ולוקים עליהם שמים, משום משמשי עבודה-זרה. וכן לענין ביטול: שאם ביטל הנכרי את האליל בטלו משמשיה מאליהם, כמבואר בסמוך (ה"ט).

17 ת. עבודת פוכבים של נכרים שפטלוה נכרים קדם⁷⁷
 18 שתבא לידי ישראל, הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש" - כשבאו לידינו
 19 והן נהגין בהם אלהות; אבל אם בטלו, הרי אלו
 20 מתריין⁷⁸.

77) כי אם כבר באה לידי ישראל - לא מועיל לה ביטול, כמבואר בסמוך. (78) (תוספתא דע"ז, פ"ו; ע"ז נב.) דרשו: "מנין לנכרי שפוסל אלהיו? שנאמר: פסילי אלהיהם תשרפון באש". ועוד אמרו (שם): כתוב: "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב: "ולקחת לך" - הא כיצד? פסלו לאלוה - לא תחמוד; פסלו מאלוה (ביטלו) - ולקחת לך.

22 ז. עבודת פוכבים של ישראל אינה בטלה לעולם⁷⁹.
 23 אפלו היה לנכרי בה שתפוט⁸⁰, אין בטולו מועיל
 24 כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה⁸¹.
 25 וכן עבודת פוכבים של נכרי שבאת לידי ישראל,
 26 ואחר-כך בטלה הנכרי - אין בטולו מועיל כלום,
 27 אלא אסורה בהנאה לעולם⁸². ואין ישראל מבטל
 28 עבודת פוכבים, ואפלו ברשות עובד פוכבים⁸³.
 29 עובד פוכבים קטן או שוטה אינו מבטל עבודת
 30 פוכבים⁸⁴. ועובד פוכבים שפטל עבודת פוכבים, בין
 31 שלו, בין של עובדי פוכבים אחרים, בעל פרחו,
 32 אף-על-פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו בטלה;
 33 ובלבד שיהא הנכרי המבטל עובד עבודת פוכבים;
 34 אבל מי שאינו עובד עבודת פוכבים, אין בטולו
 35 בטול⁸⁵. המבטל עבודת פוכבים - בטל משמשיה⁸⁶.
 36 בטל משמשיה - משמשיה מתרים, והיא אסורה
 37 בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרבת עבודת
 38 פוכבים אינה בטלה לעולם⁸⁷.

79) סמכו חז"ל על הפסוק: "ארור האיש אשר יעשה פסל... ושם בסתר" (דברים כז, טו) - אין לה תקנה אלא גניזה (ע"ז, שם). (80) וזה ביטל את חלקו, אין אנו אומרים: ישראל על דעת הנכרי הוא עובדה, ומתוך שהנכרי ביטל את חלקו יהיה חלקו של ישראל מבוטל מאליו - אלא ישראל על דעת עצמו עובדה ואינו תלוי בביטול הנכרי שותפו (שם, ג.). (81) קבורה בקרקע; לא כעבודה-זרה של נכרי הטעונה שחיקה וזרייה לרוח, או שריפה. וכדעת התוספות (יבמות קד.). (82) (ע"ז סד:). (83) שהנכרי נתן לו רשות לבטל אליל שלו, אין ביטול של ישראל מועיל כלום - כי לא נאמרה תורת ביטול אלא לנכרי בלבד (שם, נב:).

1 מי שהיה ביתו סמוך לעבודת פוכבים⁶³ ונפל - אסור
 2 לבנותו⁶⁴. כיצד יעשה? כונס לתוך שלו⁶⁵ ובונה,
 3 ואותו הרוח ממלאהו קוצים או צואה, כדי שלא
 4 ירחיב לבית עבודת פוכבים⁶⁶. היה הפתל שלו ושל
 5 עבודת פוכבים⁶⁷ - ידון מחצה למחצה: מחצה
 6 שלו⁶⁸ מתר בהנאה, ושל עבודת פוכבים, הכל אסור
 7 בהנאה. אבניו, עצי וועפרו, הכל אסור בהנאה⁶⁹.

(61) באופן זמני. (62) (שם) אבל אם מתחילה הקצה את האבן שתשמש בסיס לאליל בקביעות - הרי היא אסורה כעבודה-זרה עד שיבטלנה הנכרי, כמבואר בסמוך (ה"ט). (63) שהיה אחד מכתליו משמש קיר לבית עבודה-זרה. (64) שהרי בונה בית לעבודה-זרה. ובירושלמי מפרש: שהיה בנין ביתו קודם לבית עבודה-זרה, שאם לא כן, הרי אסור לישראל לסמוך ביתו בקיר בית עבודה-זרה. (65) כנוסח המשנה (ע"ז פ"ג, מ"ו): כונס בתוך שלו ארבע אמות ובונה; וכן הרמב"ם כתב-יד אברבנאל. (66) (ע"ז מז.). (67) שעובי הכותל, חציו של עבודה זרה וחציו של ישראל. (68) האבנים שלו מותרות, וכגון שמכיר איזו אבנים הן שלו; אבל אם אינו מכירן - אסורות, אלא שיכול למכור לנכרי חלקו בכל מקום שהוא (ר"ן, בשם הירושלמי, שם). (69) כנוסח אוקספורד.

8 ו. כיצד מאבד⁷⁰ עבודת פוכבים ושאר דברים
 9 האסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרבת שלה?
 10 שזחק וזורה לרוח⁷¹, או שזרף ומטיל לים המלח⁷².

(70) שמצוה עליו לאבדה, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"א). (71) ואף על פי שתיעשה זבל ותועיל לקרקע - אין חוששים לה, כי הזבל האסור והקרקע המתור מגדלים את הצמחים, וכבר נתבאר לעיל (פ"ז, ה"א): כ"שזה וזה גורם - מותר". (72) שאין ספינות עוברות שם (מלשון רש"י, פסחים כח.). וראה בבאורנו לעיל (פ"ז, ה"ג). אבל לזרוק לים כשהוא שלם - אסור (ע"ז מג:). ויש מפרשים דברי רבינו לצדדים: "או שורף", הכוונה לאליל של עץ שאפשר לשרפו ואין צורך בזרייתו לרוח, או בהטלתו לים המלח; ואליל של מתכת שאי אפשר לשרפו - אפשר להטילו לים המלח בלי שחיקה; ואם אינו רוצה לטרוח ללכת לים המלח, ישחקנו ויזרנו לרוח, באופן ששלשה דרכים באיבוד עבודה-זרה: שחיקה וזרייה לרוח, שריפת אליל של עץ, או הטלה לים המלח אפילו כשהוא שלם (מרכבת המשנה). השווה דברי רבינו (הלכות חמץ ומצה, פ"ג).

11 ז. דבר שאין בו תפיסת יד אדם שנעבד, כגון הרים
 12 ובהמה ואילן - אף-על-פי שהנעבד עצמו מתר
 13 בהנאה, צפוי⁷³ אסור בהנאה. והנהיגה בכל-שהוא
 14 מהן, לוקה, שנאמר: "לא תחמוד כסף וזהב
 15 עליהם"⁷⁴. וכל צפוי עבודת פוכבים⁷⁵ הרי הן בכלל
 16 משמשיה⁷⁶.

(73) אם ציפה את ההר כסף או זהב. וכסף וזהב לאו דווקא, אלא כל מיני ציפוי לנוי. (74) גזירת הכתוב היא: שכל ש"עליהם", אפילו שעל "נעבד מחובר" - נאסר (ע"ז מה.).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

97 של חוליות קטנות ונתפרקו חוליותיה. (98 מי שאינו אומן לכך. 99) ואין האחד ניתר בביטול חברו. (100) כי הואיל ואין ההדיוט יכול להחזירם הרי זה נידון ככלי שבור, ובביטול כל שהוא נתבטל ומותר (שם מט:).

20 יב. מְזַבְּחָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים שְׁנִפְגָּם¹⁰¹ - עֲדִין הוּא
21 אָסוּר בְּהִנָּאָה, עַד שִׁנְתֵּן רַבּוֹ¹⁰² בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
22 וּבִימוֹס¹⁰³ שְׁנִפְגָּם - מִתָּר¹⁰⁴. אֵי-זִהוּ בִימוֹס וְאֵי-זִהוּ
23 הוּא מְזַבְּחָה? בִּימוֹס - אֶבֶן אַחַת, מְזַבְּחָה - אֶבְנִים
24 הַרְבֵּה¹⁰⁵. וְכִיצַד מְבַטְּלִין אֲבָנֵי מְרַקּוּלִים? פִּינֵן שְׁפָנָה
25 מֵהֶם בְּנִין אוֹ חִפָּה בְּהִין¹⁰⁶ אֶת הַדְּרָכִים וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ
26 - הָרִי הֵן מִתְרִין בְּהִנָּאָה¹⁰⁷. כִּיצַד מְבַטְּלִים אֶת
27 הָאֲשֵׁרָה? קְרָסִם¹⁰⁸ מְמַנָּה עֲלָהּ אוֹ זֶרֶק מְמַנָּה
28 וְיוֹנָק¹⁰⁹; וְטַל מְמַנָּה מִקָּל אוֹ שְׂרָבִיט, אוֹ שְׁשַׁפְּאָה¹¹⁰
29 שְׁלֵא לְצַרְפָּה¹¹¹ - הָרִי זֶה בְּטֹלָה¹¹². שְׁשַׁפְּאָה לְצַרְפָּה¹¹³
30 - הִיא אָסוּרָה, וְשְׁשַׁפְּאִיהָ¹¹⁴ מִתְרִים. וְאִם הִיתָה שָׁל
31 יִשְׂרָאֵל - בֵּין לְצַרְפָּה בֵּין שְׁלֵא לְצַרְפָּה, בֵּין הִיא וּבֵין
32 שְׁשַׁפְּאִיהָ - אָסוּרָה לְעוֹלָם¹¹⁵, שְׁעֲבוּדַת כּוֹכָבִים שָׁל
33 יִשְׂרָאֵל אֵין לָהּ בְּטוּל לְעוֹלָם.

101 שניתן מקצתו. (שם, נג:.) כי כל זמן שלא ניתן רובו עדיין דעתם עליו לתקנו. וסמכו חכמינו על הפסוק: בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מנופצות לא יקומו אשירים וחמנים (ישעיה כז, ט), אם נופץ כאבני גיר - לא יקומו אשירים וחמנים, ואם לא - יקומו, עוד יקריבו עליו (שם, נד:). 103 אבן שמעמידים עליה עבודה-זרה, והיא משמשת בסיס לה. 104 כי הואיל ונפגמה משליכים אותה ונותנים אחרת במקומה. 105 (שם, נג:). 106 כיסה, ריצף. 107 (שם, נ.) בלי כל חשש. ואפילו רבי מנחם בר' סימאי שהיה נקרא בנם של קדושים, מפני שלא היה מסתכל בצורה של מטבע משום חשש של עבודה-זרה, היה מהלך עליהן. 108 קטף. 109 חתך ענף רך. 110 שהחליקה במקצועה. 111 לא כדי ליפותה, אלא מפני שהוא צריך לשפאים להסיק בהם, או לצורך תשמיש אחר. 112 (שם, מט:), מפני שבמעשים אלה גילה דעתו שבזויה היא בעיניו וכבר ביטלה, כי על כן משתמש הוא בה לצרכיו: היא משמשת אותו ולא להיפך. 113 ליפותה. 114 השבכים הדקים הנופלים מתחת המקצועה. 115 (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1 (א) איסור משא ומתן עם עובדי עבודה-זרה בחגיהם ולפני חגיהם.

2 א. שְׁלֹשָׁה יָמִים לִפְנֵי חֲגֵם שָׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אָסוּר
3 לְקַח² מֵהֶם וּלְמַכֵּר לָהֶם דְּבַר הַמִּתְקַיֵּם³; לָלוֹת מֵהֵן⁴
4 וּלְהִלּוֹתָם⁵, לִפְרַע⁶ מֵהֵן וּלְפָרַע לָהֶם מְלוֹה בְּשִׁטְרָה⁷
5 אוֹ עַל הַמְשָׁכּוֹן⁸. אֲבָל מְלוֹה עַל-פֶּה נִפְרָעִין מֵהֵן,
6 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל⁹ מִדָּם. וּמִתָּר לְמַכֵּר לָהֵן דְּבַר
7 שְׂאֵינּוּ מִתְקַיֵּם, כְּגוֹן יִרְקוֹת וְתַבְשִׁיל, עַד¹⁰ יוֹם חֲגֵם.
8 בְּמַה דְּבָרִים אָמוּרִים¹¹? בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל¹², אֲבָל בְּשָׂאָר
9 אֲרָצוֹת¹³, אֵינּוּ אָסוּר אֲלֵא יוֹם חֲגֵם בְּלָבָד. עֶבֶר וְנִשְׂא

84) כי אינו יודע בטיב עבודה-זרה ומשמשיה ואין ביטולו מועיל, כפי שיתבאר בסמוך. 85) "אמר רבי יהושע בן-לוי: פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון. ומצא נכרי קטן ולא אמר לו כלום; ומצא נכרי גדול ואמר לו: בטלה! ולא ביטלה. סטרו וביטלה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים: שנכרי מבטל עבודה-זרה של חברו, וכל מי שאינו יודע בטיב עבודה-זרה אינו מבטל, ושנכרי מבטל אפילו בעל כרחו (ע"ז מג:). 86) (שם, נב:). 87) שנאמר: ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים (תהלים קו, יח) - מה מת אין לו ביטול לעולם (שאסור בהנאה לעולם) אף תקרובת עבודה-זרה אינה בטלה עולמית (שם, נג:).

1 י. כִּיצַד מְבַטְּלִים? קָטַע רֹאשׁ הַטְּמֵה, רֹאשׁ אֲזָנָה,
2 רֹאשׁ אֲצַבְעָה; פְּחִסָּה⁸⁸ בְּפָנֶיהָ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא
3 חִסְרָה; אוֹ שְׁמֹכְרָה לְצוּרָה יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה⁸⁹ בְּטֹלָה.
4 אֲבָל אִם מְשַׁפְּנָה אוֹ מְכָרָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים⁹⁰ אוֹ
5 לְיִשְׂרָאֵל שְׂאֵינּוּ צוּרָה, אוֹ שְׁנִפְּלָה עֲלֶיהָ מִפְּלֵת וְלֹא
6 פָּנָה; גְּבוּיָה לְסֻטִּים וְלֹא תַבְעוּיָה; רִקָּן בְּפָנֶיהָ,
7 הַשְׂתִּיין בְּפָנֶיהָ, גְּרָרָה⁹¹, זֶרֶק בַּהּ אֶת הַצּוּרָה - הָרִי
8 זֶה אֵינָה בְּטֹלָה⁹².

88 היכה בפטיש על פניה ומיעך צורתה. 89) כי יודע הוא מראש שהצורף ישברנה ויתכנה לעשות ממנה כלים שונים (שם, נג:); אבל מכרה לצורף נכרי עדיין לא ביטלה, כי סובר המוכר שהצורף הנכרי יעבדנה ולא ישברנה. 90) ואפילו צורף. 91) בטיט, סחוב והשלך (רש"י). 92) כי בכל אלה אין עוד הוכחה גמורה שמתכוון לבטלה, כי ייתכן שכעס עליה לשעה ואחרי עבור כעסו ישוב ויעבדנה, וחכמינו ז"ל סמכו על המקרא: "והיה כי ירעב והתקצף, וקלל מלכו ובאלהיו ופנה למעלה, ואל ארץ יביט והנה צרה וגו' (ישעיה ח, כא-כב) - אף על פי שקילל מלכו ואלהיו, חוזר ל"הביט אל ארץ", לעבוד עבודה-זרה שלו (שם).

9 יא. עֲבוּדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִנִּיחוּהָ עוֹבְדֵיהָ - בְּשַׁעַת
10 שְׁלוֹם⁹³, מִתְרַת בְּהִנָּאָה, שֶׁהָרִי בְּטֹלָה⁹⁴; בְּשַׁעַת
11 מְלַחְמָה, אָסוּרָה, מִפְּנֵי שְׁלֵא הִנִּיחוּהָ אֲלֵא מִפְּנֵי
12 הַמְלַחְמָה. עֲבוּדַת כּוֹכָבִים שֶׁנִּשְׁפְּרָה מֵאֲלֵיהָ -
13 שְׂבָרִיהָ אָסוּרִים⁹⁵ בְּהִנָּאָה, עַד שִׁבְטֹלָהּ. לְפִיכָךְ,
14 הַמוֹצֵא שְׂבָרֵי עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, הָרִי אֵלּוֹ אָסוּרִין
15 בְּהִנָּאָה, שְׂמָא לֹא בְּטֹלָה הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁹⁶. וְאִם
16 הִיתָה שָׁל פְּרָקִים⁹⁷, וְהִדְיוּט⁹⁸ יְכוּל לְהַחְזִירֵם - צְרִיךְ
17 לְבַטֵּל כָּל פְּרָק וּפְרָק מִפְּרָקֵיהֶם⁹⁹. וְאִם אֵינּוּ יְכוּל
18 לְהַחְזִיר - פִּינֵן שְׁבַטֵּל אֲבָר אֶחָד מִמֶּנָּה, בְּטֹלָה כָּל
19 הַשְּׂבָרִים¹⁰⁰.

93) ואין דעתם לחזור. 94) ולפיכך לא לקחנה עמהם (שם, נג:). 95) (שם, מא:.) כי עובדים הם אפילו לשברים. 96) אף על פי שיש לומר: הנכרי ביטלה ולפיכך שברה, אין אנו מקילים בה כל כך. הואיל והיא ודאי עבודה-זרה, וספק ביטולה או לא - ואין ספק מוציא מידי ודאי (ע"ז מא:).

ד. פְּנֵעֲנִים עֹבְדֵי כֹכְבִים וּמִזְלוֹת הֵם, וְיוֹם רֵאשׁוֹן
 14 הוּא יוֹם אֵידִם. לְפִיכֶן אָסוּר לָתֵת וּלְשֹׂאת עִמָּהֶם
 15 בְּאַרְץ־יִשְׂרָאֵל יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם שְׂשִׁי שֶׁבְכָל שַׁבַּת
 16 וְשַׁבַּת, וְאִין צְרִיךְ לֹאמַר יוֹם רֵאשׁוֹן עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא
 17 אָסוּר בְּכָל מְקוֹם. וְכֵן נוֹהֲגִין עִמָּהֶם בְּכָל אֲדִיהֶם.²¹

21) עיין לעיל בפרקנו (ה"א, הערה יג).

ה. יוֹם שְׁמֵת־פְּנִסִין בּוֹ עֹבְדֵי כֹכְבִים לְהַעֲמִיד לָהֶם
 19 מִלֶּךְ, וּמְקַרְבִּין וּמְקַלְסִים לְאֱלֹהֵיהֶם - יוֹם חֲגָם הוּא,
 20 וְהַרְי הוּא פְּשָׁר חֲגֵיהֶם.²² אָבָל עֹבֵד פּוֹכְבִים
 21 שְׁעוֹשֶׂה הוּא חָג לְעֲצֻמוֹ, וּמוֹדָה לְפֹכֵב שְׁלוֹ וּמְקַלְסוֹ
 22 בְּיוֹם שְׁנוֹלֵד בּוֹ, וְיוֹם תְּגַלַּחַת זְקֵנוֹ אוֹ בְּלוּדִיתוֹ,²³
 23 וְיוֹם שְׁעָלָה בּוֹ מִן הַיָּם וְשִׁיָּצָא מִבֵּית־הָאָסוּרִים, וְיוֹם
 24 שְׁעָשָׂה בּוֹ מִשְׁתָּה.²⁴ לְבָנוּ, וְכִי־יָצָא בְּאֵלוֹ - אֵינּוּ אָסוּר
 25 אֲלָא אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאוֹתוֹ²⁵ הָאִישׁ בְּלֶבֶד. וְכֵן יוֹם
 26 שְׁיָמוּת לְהֵן בּוֹ מֵת וְנִעְשָׂוְהוּ חָג²⁶ - אוֹתָם הָעוֹשִׂים
 27 אָסוּרִין אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכָל מֵיתָה שְׁשׁוּרְפִין בָּהּ בְּלִים²⁷
 28 וּמְקַטְרִים קְטָרֶת²⁸, בְּיָדוּעַ שִׁישׁ בָּהּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים.²⁹
 29 אִין יוֹם הַחֶג אָסוּר, אֲלָא לְעֹבְדֵיהָ בְּלֶבֶד, אָבָל אוֹתָם
 30 שְׁשִׁמְחִים בּוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וּמְשִׁמְרִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי
 31 מְנַהֲגָם³⁰ אוֹ מִפְּנֵי כְבוֹד הַמִּלֶּךְ, אָבָל הֵם אֵין מוֹדִין בּוֹ
 32 - הַרְי אֵלוֹ מְתִרִין לְשֹׂאת וּלְתֵת עִמָּהֶן.³¹

22) ששלשה ימים לפניהם - אסורים. 23) מניחים השער
 באמצע הראש, ומגלחים כל מה שסביבותיו. השער האמצעי
 שנשאר נקרא: בלורית, ופעם בשנה יגלחו אותה (על פי
 פירוש המשנה לרבינו, ע"ז פ"א, מ"ג). 24) סעודת
 נישואין. 25) פרט למשועבדיו, כלומר: משרתיו והסרים
 למשמעתו אינם בכלל איסור זה ומותר לישא וליתן עמהם,
 ואין חוששים שילכו ויודו לעבודה-זרה ביום חג אדוניהם
 (ע"ז ח. 26) משנה לשנה. 27) כגון: מיטתו וכלי
 תשמישי המת, כדרך ששורפים על המלכים ביום מתם,
 ככתוב (ירמיה לד, ה): בשלום תמות ובמשרפות אבותיך
 המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך. ושריפה
 זו - חשיבות היא להם, כלומר: אין אדם אחר ראוי
 להשתמש במה שנשתמש בו זה (ע"ז יא, ובר"ן שם).
 28) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"ב). 29) מרוב חשיבות המת
 קבעו יום מותו לחג (ע"ז ח. 30) משום שלום המדינה
 שהם חוסים בצלה. 31) (שם, ח:).

ו. דְּבָרִים שֶׁהֵן מִיְחַדִּין לְמִין מִמֵּינֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים³²
 34 שֶׁבְּאוֹתוֹ מְקוֹם, אָסוּר לְמַכּוֹר לְעֹבְדֵי אוֹתָהּ עֲבוֹדַת
 35 פּוֹכְבִים³³ שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְעוֹלָם³⁴; וְדְבָרִים שֶׁאֵינֶן
 36 מִיְחַדִּין לָהֶן, מוֹכְרִין אוֹתָם סֶתֶם³⁵. וְאֵם פֶּרֶשׁ הָעֹבֵד
 37 פּוֹכְבִים שֶׁהוּא קוֹנֶה אוֹתָם לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים - אָסוּר
 38 לְמַכּוֹר לוֹ³⁶, אֲלָא-אֵם-כֶּן פֶּסְלוֹ מִלְּהַקְרִיבוֹ³⁷ לְעֲבוֹדַת
 39 פּוֹכְבִים, לְפִי שֶׁאֵין מְקַרְבִּין חֶסֶר לְעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים.⁴⁰

32) כגון תאנות לבנות ולבונה זכה, כמבואר (שם, יג:).
 33) (שם) לפי שיקריבום לעבודה-זרה, ועובר ישראל

1 וְנָתַן עִמָּהֶן בְּאוֹתָן הַשְּׁלֵשָׁה יָמִים - הַרְי זֶה מְתִר
 2 בְּהִנָּאָה. וְהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּיוֹם חֲגָם עִמָּהֶן, הַרְי זֶה
 3 אָסוּר בְּהִנָּאָה.¹⁴

(2) (ע"ז ב.) כי על ידי זה שהנכרי ירויה במכירת סחורתו,
 או ישיג בקנייתו את המצרכים הנחוצים לו לשמחת החג,
 ישמח ויודה לאלהיו והישראל יהיה הגורם בדבר.
 (3) המשתמר ואינו מתקלקל מהר, שאז יראהו הנכרי ביום
 חגו וישמח בו. ולקחת ממנו: בין דבר המתקיים ובין דבר
 שאינו מתקיים - אסור. כי דמי החפץ הנמכר המונחים
 ברשותו משמחים לבו והוא מודה לעבודה-זרה (ע"ז ו:).
 (4) יש לחשוש שמא יודה לאלהיו על שהישראל נצרך לו.
 (5) אף על פי שנצטרך לישראל, אבל לא ידע מחסור ביום
 חגו ויודה לעבודה-זרה. (6) לקבל ממנו תשלום חוב. ואף
 על פי שהוא מצטער בשעת הפרעון, אבל שמח הוא לאחר
 זמן, וישמח למחר ביום אידו (שם, ב.). (7) הואיל והכסף
 בטוח ואין פה הצלת ממון - אסור לו להיפרע מהם (שם,
 ו:). (8) (ירושלמי, ע"ז פ"א, ה"א). (9) (ע"ז ו:).
 (10) הואיל וביום חגם לא יהיה כבר, או שיהיה כבר מקולקל
 ונשחת ושוב לא ישמח בו ולא יודה (שם). (11) שכל אלה
 אסורים. (12) שאין אנו זקוקים להם ואין אנו מתפרנסים
 מהם. (13) שבתוכם אנו יושבים ופרנסתו מהם (שם, יא:).
 (14) (שם, ו:). וכבר נפסקה ההלכה (שו"ע יו"ד קמח, סעיף
 יב): שאין הדברים הללו אמורים אלא בזמנם: אבל בזמן
 הזה שאינם בקיאים בטיב האיליים - מותר לשאת ולתת
 עמהם ביום חגם, ללוות ולהלוות וכדומה (על פי הרשב"א
 והתוספות, ע"ז ב.). והרמ"א מוסיף שם: ואפילו לתת מעות
 לכהניהם אין איסור, כי אין עושים מהם תקרובת או נוי
 לעבודה-זרה אלא אוכלים ושותים בהם.

ב. וְאָסוּר לְשַׁלַּח דוֹרוֹן¹⁵ לְנֹכְרֵי בְּיוֹם אֲדוּרוֹ¹⁶, אֲלָא-
 4 אֵם-כֶּן נוֹדַע לוֹ שֶׁאֵינּוּ מוֹדָה בְּעֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵינּוּ
 5 עֹבְדֵיהָ.¹⁷ וְכֵן נֹכְרֵי שְׁשַׁלַּח דוֹרוֹן לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם חָגוֹ,
 6 לֹא יִקְבְּלוּ מִמֶּנּוּ. וְאֵם חָשַׁשׁ לְאֵיכָה¹⁸ - נוֹטְלוֹ
 7 בְּפָנָיו, וְאֵינּוּ נִהְיָה בּוֹ עַד שְׁיִדַּע לוֹ שֶׁזֶה הַנֹּכְרֵי אֵינּוּ
 8 עֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִים וְאֵינּוּ מוֹדָה בָּהּ.¹⁹

(15) מתנה. (16) כינוי ליום חגו של עובד-כוכבים, מלשון
 הכתוב: כי קרוב יום אידם (דברים לב, לה). (17) (ע"ז
 סה.). (18) שיגרום סירובו לקבל ממנו את הדורון.
 (19) (שם, ו:).

ג. הִיָּה אֵידִן שֶׁל אוֹתָן עֹבְדֵי כֹכְבִים וּמִזְלוֹת יָמִים
 10 הַרְבֵּה, שְׁלֵשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה אוֹ עֶשְׂרֵה - כָּל אוֹתָן
 11 הַיָּמִים בְּיוֹם אֶחָד הֵן, וְכֵלֶן אָסוּרִין עִם שְׁלֵשָׁה יָמִים
 12 לְפָנֵיהֶן.²⁰

(20) (ע"ז ח.) ובמשנה מנו חכמים את חגיגה, וביניהם חגים
 הנמשכים שמונה ימים, כגון: "קלנדא" הנמשך שמונה ימים
 אחר תקופת טבת, היא התחלת שנתם: ו"סטורנא" הנמשך
 שמונה ימים הוא גם הוא לפני תקופת טבת בסוף השנה
 למנינם. ואף על פי שארוכים הם אסרו חכמינו גם שלשה
 ימים לפניהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום: "ולפני עור לא תתן מכשול", כי גם בני נח הוזהרו על עבודה-זרה. (34) אפילו שלא בימי חגם. (35) כל שאינו מפרש בשעת הקנייה שלצורך עבודה-זרה הוא קונה. (36) אפילו דברים שאינם מיוחדים לעבודה-זרה. (37) כגון שקטע בטרם שמכר אצבע מתרנגול לבן שנהגם להקריבו לעבודה-זרה, שמאחר שמחוסר אבר הוא שוב לא יקריבוהו (שם).

1. וְהָיוּ מְעַרְבִין דְּבָרִים הַמֵּיחָדִין עִם דְּבָרִים שְׂאִין מֵיחָדִין, כְּגוֹן לְבוֹנָה זָפָה³⁸ בְּכֻלָּל לְבוֹנָה שְׁתָּרָה³⁹ - מוֹכֵר הַפֶּל סֵתָם, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יִלְקֹט הַזָּפָה לְבָדָה לְעֹבֹדַת כּוֹכְבִים, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָהָה.⁴⁰

2. (38) המיוחדת לעבודה-זרה. (39) שאינה מיוחדת. (40) (שם). "מותר למכור לו תרנגול בין התרנגולים", כלומר: אף על פי שתרנגול לבן מיוחד לעבודה-זרה ואסור למכרו בפני עצמו, אבל אם מוכר לו הרבה תרנגולים מצבע אחר וביניהם נמצא תרנגול לבן - מותר למכרו עם השאר, כי מכיון שקונה גם תרנגולים אחרים, מוכח הדבר שלא לשם עבודה-זרה הוא קונה. וכן בכל הדברים המעורבים. וראוי להעיר שבגמרא (שם, יד.) אמרו: "ומכולם הוא מוכר להם חבילה. וכמה חבילה? - משקל שלשה מנים", כלומר: שמותר למכור להם כמות גדולה של "מינים המיוחדים לעבודה-זרה", ואין אנו חוששים שיקריבם לעבודה-זרה, כי ודאי לסחורה הם מתכוננים. ושמו תאמר: עדיין יש חשש של מכירת "דברים המיוחדים לעבודה-זרה" לשם עבודה-זרה, שיש לחשוש שהסוחרים ימכרום לצרכנים שהם יקריבוהו? כבר השיבו בגמרא (שם) על "לפני עור" חוששים, על "לפני דלפני" אין אנו חוששים - כי כל שאין הצרכן קונה מידינו אנו, אין אנו אחראים לו.

3. ח. כְּשֵׁם שְׂאִין מוֹכְרִין לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים דְּבָרִים שְׂמַחֲזִיקִין⁴¹ בְּהֵן יִדְהֵן לְעֹבֹדַת כּוֹכְבִים, כְּפֵן אֵין מוֹכְרִין לָהֶם דְּבָר שְׂיֵישׁ בּוֹ נִזְק לְרַבִּים⁴², כְּגוֹן דְּבִים וְאֶרְיוֹת וְכִלְיִין וְכַבְלִים וְשִׁלְשָׁלוֹת⁴³; וְאֵין מְשַׁחֲזִין⁴⁴ לָהֶם אֵת הַזָּיִן⁴⁵. וְכָל שְׂאִסוֹר לְמַכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, אִסוֹר לְמַכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַחֲשׂוֹד לְמַכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים. וְכֵן אִסוֹר לְמַכְרוֹ פְּלִי נִזְק לְיִשְׂרָאֵל לְסֻטִים⁴⁶.

4. (41) שמסייעים להם. (42) כדי שלא יזיקו בהם את ישראל (ע"ז, טו:). (43) שקושרים בהם ידי בני אדם ורגליהם ומענים אותם. (44) מחדדים. (45) כגון: החרב והרומח. (46) (שם) אף על פי שאינו רוצח ואינו חשוד על פשיכות דמים, אבל מתוך שהוא גולן השומט ממון מידי בעליו ונמלט, וכשרודפים אחריו הוא נלחם בנשק ומציל עצמו, ובינתיים יאבד זה ממונו (מלשון רש"י, שם).

5. ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וְכִתְרוֹ לָהֶם בְּרִית - מִתָּר לְמַכְרוֹ פְּלִי-זָיִן לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגִיּוֹסְתֵי⁴⁷, מִפְּנֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם מְלַחְמָה עִם צָרֵי הַמְּדִינָה לְהַצִּילָהּ, וְנִמְצָאוּ מְגַנְנִים עָלֵינוּ, שְׁהָרֵי אֲנֵנו שְׂרוּיִין בְּתוֹכָם⁴⁸. עִירֵינוּ⁴⁹ שְׂיֵישׁ בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים,

6. בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (57) (ע"ז ט:): כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (58) (שם טז.) "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

7. עִיר שְׂיֵישׁ בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים, וְהָיוּ בָּהֶן חֲנִיּוֹת מְעַטְרוֹת⁵⁹ וְשְׂאִינָן מְעַטְרוֹת - הַמְעַטְרוֹת אִסוֹר לְהַנּוֹת בָּהֶן, בְּכָל מָה שְׂפָתוֹכֶן⁶⁰, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן שְׂבָגְלָל עֹבֹדַת כּוֹכְבִים נִתְעַטְרוּ⁶¹; וְשְׂאִינָן מְעַטְרוֹת, מִתְרוֹת בְּהַנְּאֻחָה⁶². חֲנִיּוֹת שֶׁל עֹבֹדַת כּוֹכְבִים⁶³, אִסוֹר לְשַׁכְּרָן, מִפְּנֵי שְׂמֵהֶנָּה עֹבֹדַת כּוֹכְבִים⁶⁴.

8. (59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהנייה (רש"י

18 מִתָּר לְהַלֵּךְ חוּצָה⁵⁰ לָהּ, וְאִסוֹר לְהַפְּנֵס בְּתוֹכָהּ⁵¹. הָיָה חוּצָה לָהּ עֹבֹדַת כּוֹכְבִים - מִתָּר לְהַלֵּךְ בְּתוֹכָהּ.

19. (47) חיילות שלו. (48) (שם, טז.). (49) בדפוסים האחרונים נמשכת הלכה זו להלכה ט' שלפניה, אבל מתוך מרוצת הדברים נראה שכאן התחלת הלכה חדשה: וכן נראה מתוך הדפוסים הישנים. (50) שאין הם נמשכים אחרי עבודה-זרה שבעיר הסמוכה להם. (51) (ע"ז יא:). וכה יאמר שם רבינו בפירושו למשנה: "לפי שאסור להיכנס בעיר שיש בה עבודה-זרה, כל שכן לדור בתוכה, וכל שכן לסחור בה" וכו'. אבל רוב המפרשים והראב"ד בראשם, מפרשים את המשנה (ע"ז, שם): שבעיר שיש בה יריד ידובר, וכל האיסור אינו אלא לשאת ולתת עמהם: אבל הכניסה לתוכה בלא משא ומתן - אין בה איסור, אם לא ביום חגם שיש לחוש שמא ישא ויתן עמהם.

20. י. הַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אִסוֹר לוֹ לְעַבְרָה⁵² בְּעִיר שְׂיֵישׁ בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שְׁתִּדְרֹךְ מִיחָדָת⁵³ לְאוֹתוֹ מְקוֹם; אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דְּרָךְ אַחֲרָהּ, וְנִקְרָה⁵⁴ וְהָלַךְ בָּזוֹ - מִתָּר⁵⁵.

21. (52) אפילו שלא לשהות בתוכה, אלא לעבור דרכה לעיר אחרת - מפני שאסור ליהנות מאותה הדרך. (53) שאין דרך אחרת להגיע לאותו מקום אלא דרך עיר זו, אז הוא נקרא: "נהנה". (54) וקרה מקרה. (55) כי אין הנאתו ניכרת, הואיל ואפשר לו ללכת דרך עיר אחרת (שם).

22. יא. אִסוֹר לְבָנוֹת עִם הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים כְּפָה⁵⁶ שְׂמַעֲמִידִים בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים. וְאִם עֶבֶר וּבָנָה, שְׂכָרוּ מִתָּר⁵⁷. אֲבָל בּוֹנָה הוּא לְכַתְחִילָה הַטְּרַקְלִין אוֹ הַחֲצָר שְׂיֵישׁ בָּהֶן אוֹתָהּ הַכְּפָה⁵⁸.

23. (56) בנין עשוי כמין קשת עם תקרה מקומרת ובה מעמידים את האליל, והרי זה כמשמשי עבודה-זרה. (57) (ע"ז ט:): כי משמשי עבודה-זרה אינם אסורים עד שיעבדו, אבל אסור לבנותה לכתחילה. (58) (שם טז.) "הגיע לכיפה מותר לבנות אפילו לכתחילה (הגהות הגר"א, יורה דעה קמג, ס"ק ו). והעיר הט"ז (שם, ס"ק ד), שאינו מותר אלא לסייע להם, כלשון המשנה (שם): "בונים עמהם", אבל שהישראל לבדו יהיה הבונה בלי עזרת הנכרים - ודאי שאסור.

24. יב. עִיר שְׂיֵישׁ בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים, וְהָיוּ בָּהֶן חֲנִיּוֹת מְעַטְרוֹת⁵⁹ וְשְׂאִינָן מְעַטְרוֹת - הַמְעַטְרוֹת אִסוֹר לְהַנּוֹת בָּהֶן, בְּכָל מָה שְׂפָתוֹכֶן⁶⁰, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן שְׂבָגְלָל עֹבֹדַת כּוֹכְבִים נִתְעַטְרוּ⁶¹; וְשְׂאִינָן מְעַטְרוֹת, מִתְרוֹת בְּהַנְּאֻחָה⁶². חֲנִיּוֹת שֶׁל עֹבֹדַת כּוֹכְבִים⁶³, אִסוֹר לְשַׁכְּרָן, מִפְּנֵי שְׂמֵהֶנָּה עֹבֹדַת כּוֹכְבִים⁶⁴.

25. (59) מקושטות בוורדים והדסים או בפירות. (60) אפילו שלא מן הקישוט עצמו. (61) ולכן כל מה שבתוכן כ"דברים המיוחדים לעבודה-זרה" הם (שם, יב:). ורבים מפרשים טעם האיסור: מפני שחנניות אלה מעלות מכס לכהני עבודה-זרה ונתקשטו להיות מסומנות וניכרות - ולכן אסור לקנות בהן, כי מהנה הוא עבודה-זרה וכהנייה (רש"י

13. ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְנִים בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וְכִתְרוֹ לָהֶם בְּרִית - מִתָּר לְמַכְרוֹ פְּלִי-זָיִן לְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְגִיּוֹסְתֵי⁴⁷, מִפְּנֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם מְלַחְמָה עִם צָרֵי הַמְּדִינָה לְהַצִּילָהּ, וְנִמְצָאוּ מְגַנְנִים עָלֵינוּ, שְׁהָרֵי אֲנֵנו שְׂרוּיִין בְּתוֹכָם⁴⁸. עִירֵינוּ⁴⁹ שְׂיֵישׁ בָּהֶן עֹבֹדַת כּוֹכְבִים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ור"ן). (62) (שם). (63) שהם קנין לעבודה-זרה. ודוקא "עבד בגויותו", אבל "עבד כנעני" הנימול - הרי הוא כישאל ומצוה להעלותו (שם). (64) (ירושלמי, ע"ז פ"ד, ה"ג).

19. זון. עובד פוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה⁸¹,
20. אסור להנות מעבודתו. ואפלו לאכל ולשתות
21. הישראל משלו שם, אסור⁸², הואיל ובמסבת עובדי
22. כוכבים אכלו. ומאימתי אסור לאכל אצלו?
23. משיתחיל לעסק ולהכין צרכי סעודה, וכל ימי
24. המשתה, ולאחר ימי המשתה שלשים יום. ואם
25. עשה סעודה אחרת מחמת הנשואין⁸³ - אפלו לאחר
26. שלשים יום אסור, עד שנים-עשר חדש. וכל
27. ההרחקה הזאת, מפני עבודה של פוכבים⁸⁴ הוא,
28. שגאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחתו"⁸⁵, ולקחת מבנתיו
29. לכניף וזנוי וגו'.

(81) לשמחת נישואין. (82) (ע"ז ת.י). (83) שאמר לו בפירוש: שמוזינו למסיבתו מחמת הנישואין. (84) שלא יימשך אחריה לעבדה על ידי התקרבותו היתירה, ולא כדעת רש"י (שם) המנמק את האיסור, מפני שהנכרי יודה לעבודה-זרה ויקריב לה תקרובת. (85) ואמרו (שם): רבי ישמעאל אומר: ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודה-זרה בטרהה הם (בלא כוונה, ואינם שמים על לב, רש"י). כיצד נכרי שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אף על פי שאוכלים משלהם ושותים משלהם, ושמש שלהם עומד לפנייהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים (כינוי לתקרובת עבודה-זרה), שנאמר: "וקרא לך ואכלת מזבחתו" - משעה שאתה קורא לו, מעלה אני על אכילתך כאילו היא מזבחו.

30. זון. פת ישראל לא תיניק את בנה של עובדת
31. פוכבים⁸⁶, מפני שמגדלת בן לעבודת פוכבים; ולא
32. תילד את הנכרית עפ"ם. אכל מילדת היא בשכר,
33. משום איבה⁸⁷. והנכרית עפ"ם מילדת את פת
34. ישראל ומניקה את בנה⁸⁸ פרשתה⁸⁹, פדי שלא
35. תהרגנו⁹⁰.

(86) ואפילו בשכר, כי אין לחוש לאיבה שתעורר על ידי זה, כי יכולה היא לומר: איני רוצה להתגנות בעיני בעלי (ע"ז כו). וכתבו ה"הגהות מיימוניות": שאם יש לה חלב הרבה והיא מצטערת - מותר לה להיניק משום רפואתה. (87) (שם). אבל בלא שכר אין חשש איבה, כי יכולה היא לומר: צריכה אני ללכת לעבודתי להרויח מזונותי. ובגמרא (שם) אמרו: שבשבת אסור לה לילד אפילו בשכר, כי יכולה היא לומר: בנינו שישמרו את השבת - מותר לנו לחללה עליהם: שלכם, שאינם שומרי שבת - לא נחללה עליהם. וה"כסף-משנה" תמה: למה לא הזכיר רבינו הלכה זו? אבל באמת מביאה רבינו (הלכות שבת פ"ב, ה"יב), כי שם מקומה. (88) ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"א) למדוה ממקרא מפורש (ישעיה מט, כג): "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך" - הרי שמותר לינוק מאשה נכרית. (89) בביתה של הישראלית ובנוכחותה. (90) (ע"ז כו).

1. יג. המוכר בית לעבודת פוכבים, דמיו אסורים
2. בהנאה⁶⁵, ויוליכם לים המלח⁶⁶. אכל עובדי כוכבים
3. שאנסו ישראל ונגזלו ביתו והעמידו בו עבודת
4. פוכבים, דמיו מתרין⁶⁷, וכותב⁶⁸ ומעלה בערפאות
5. שלהם⁶⁹.

(65) (תוספתא דע"ז, פ"ז: גיטין מד.) משום קנס, שמכר ביתו לעבודה-זרה. (66) מבואר לעיל (פ"ז, ה"ט). וכבר שאלו ה"תוספות" (ע"ז מג: דיבור-המתחיל: "שוחק"): "וכי בכל שעה ילך לים המלח? ותיצו: שאפשר לשחוק ולזרות במקום שאינו מגדל צמחים, ולא נאמר: "ים המלח" אלא להצריך מקום שאינו מגדל צמחים. (67) שהרי אנוס הוא ואין לקנסו. (68) שטר מכירה. (69) בבתי דינים לחתום עליו. ואף על פי שהוא מחשיבם בזה שמחתימם על שטר - מותר, מפני שהוא כמציל מידם (שם).

6. יד. וכלילין⁷⁰ של עובדי כוכבים, אסור לספד
7. בהן⁷¹. הולכין ליריד⁷² של עובדי כוכבים, ולוקחין
8. מהן בהמה, עבדים ושפחות, בגיותן⁷³, ובתים
9. ושרות וקרמים, וכותב ומעלה בערפאות שלהן⁷⁴,
10. מפני שהוא כמציל מידם⁷⁵. במה דברים אמורים?
11. בלוקח מבעל-הבית שאינו נותן מקס, אכל הלוקח
12. שם מן התגר⁷⁶, אסור, מפני שהוא נותן מקס,
13. והמקס לעבודת פוכבים, ונמצא זה מהנה עבודת
14. פוכבים. עבר ולקח מן התגר - אם בהמה לקח,
15. מנשר⁷⁷ פרסותיה מן הארפקה ולמטה; ואם פסות
16. וכלים לקח - ירקבו. לקח מעות וכלי מתכות⁷⁸,
17. ויוליכם לים המלח. לקח עבד - לא מעלים⁷⁹ ולא
18. מורידין⁸⁰.

(70) כלי-נשיפה שמספידים בהם את המת, כנזכר במשנה (ב"מ פ"ו, מ"א). (71) (תוספתא דע"ז, פ"ז). (72) שוק גדול שבאים אליו לסחורה מכל הסביבה, ושלא בימי חגם ידובר. (73) שהם עדיין נכרים: וכל שכן "עבדים כנענים" שכבר נמכרו פעם לישראל ונימולו ונמכרו אחר כך לנכרים - שהם חייבין אז במצוות שאין הזמן גרמא (ע"ז יג). (74) אף על פי שתפארת וכבוד הוא להם, ויש לחשוש שיוודו לאלילים על זה. (75) "שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעים להצילו מן העוררים" (לשון רש"י, שם). (76) סוחר. (77) מפיל. עוקר וחותר פרסותיה למטה מן הארכובה, מקום שאינו עושה טריפה: כי למעלה מן הארכובה נטרפת, ואסור לנו לטרוף בהמה בידים. וטעם ה"נישור" - כדי שלא ייהנה בה, כי אחרי שנעקרו פרסותיה אינה ראויה לעבודה וגם לשחטה ולאכלה - אסור (כדעת רש"י, שם). ושם בגמרא מצאו סמך ל"עיקור" זה, ממה שנאמר (יהושע יא, ו): "את סוסיהם תעקר". (78) שאינם נרקבים. (79) אותו מן הבור כשנפל לתוכו. (80) לבור ולהמתו בידים, כדין כל הנכרים עובדי עבודה-זרה שלא מעלים ולא מורידים (שם, יג:).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעבודה-זרה. ולדמי עבודה-זרה אין לחוש - כי דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים. (103) כנוסחת ונציה, דפוס קדום. ונוסח אחר: תרפות. (104) כי יש לחוש לדמי עבודה-זרה שבידו: אבל אין לחוש שמא ישוב להודות, כי ה"יריד" יש לו זמן קבוע ואחרי עבור זמנו אין שם ע"ז. לא כן ב"תרפות" (לעיל, ה"יז) הואיל וקבועה היא, יש לחוש שמא ישוב להודות. (105) כי ילך לשם ויודה לעבודה-זרה. (106) משום דמי ע"ז בידו (עבודת המלך).

יום שישי כ"ב כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֵשִׂירִי

(1) מכירת בתים ושדות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל ובחול; שמפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל.

א. אֵין פּוֹרְתִין בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמֻמִּין? פְּדֵי שְׁנַעֲשֶׂה 16
עֲמֵהֶן שְׁלוֹם וְנִנְיַח אוֹתָם לְעֶבֶד עֲפוּ"ם, שְׁנֹאֲמַר: 17
"לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית". אֲלָא יַחְזְרוּ מְעַבְדְּתָם אוֹ 18
יְהַרְגוּ. וְאִסּוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא 19
תַחְנֵם". 4. לְפִיכָף אִם רָאָה מָהֶם אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בְּנֶהַר, 20
לֹא יַעֲלֶנּוּ; רָאָהוּ נְטוּי לְמוֹתָ, לֹא יַצִּילֶנּוּ. אֲבָל 21
לְאֶבְדּוֹ בְּיָדוֹ אוֹ לְדַחְפוֹ לְכוּר וְכִיּוֹצֵא בְּזָה, אִסּוּר, 22
מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ עוֹשֶׂה עֲמָנוּ מְלַחְמָה. בְּמָה דְבָרִים 23
אֲמוּרִים? בְּשִׁבְעָה עֲמֻמִּין; אֲבָל הַמוֹסְרִים? 24
וְהָאֲפִיקוֹרְסִין? מִיִּשְׂרָאֵל, הֲיָה דִין לְאֶבְדֵּן בְּיָד 25
וְלַהוֹרִידֵן עַד בָּאָר שְׁחַתָּה, מִפְּנֵי שְׁהִיוּ מְצִירִים 26
לְיִשְׂרָאֵל וּמְסִירִין אֶת הָעַם מְאַחְרֵי ה', פְּצִדוֹק 27
וּבִייתוֹסִים 11 וְתַלְמִידֵיהֶם - "שֵׁם רְשָׁעִים, יִרְקָב" 12
29 (משלי ז, ז).

(2) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ-ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה-זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה-זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (3) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחרי ה'. (4) כתרגום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחנותי את אשר אחון (שמות לג, יט). (5) ונוסח אוקספורד: לקוח למות. (6) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה-זרה כו.). (7) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (8) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפנה"ס) שהיה כופר בהישארות נהפש והורה כי תענוגי העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג).

וכתבו ה'תוספות' (שם) שאסור להשהות תינוק ותינוקת יחידים בבית הנכרי לרפואתם, מפני שחשודים על שפיכות דמים. ואפילו הם גדולים קצת - אסור, שמא ימשכום למינות.

1 יו. הַהוֹלְכִין לְתַרְפוֹת 91 עֲפוּ"ם, אִסּוּר לְשֵׂאת וּלְתַת 1
2 עֲמֵהֶן, 92 וְהַבָּאִים מְתָרִין 93. וְהוּא, שְׁלֵא יְהִיו 2
3 קְשׁוּרִין 94 זֶה בְּזָה, שְׂאֵם הִיוּ קְשׁוּרִין - שְׂמָא דַעְתָּן 3
4 לְחִזּוּר. יִשְׂרָאֵל הַהוֹלְךְ לְתַרְפוֹת עֲפוּ"ם - בְּהַלִּיכָה 4
5 מְתָר לְשֵׂאת וּלְתַת עֲמוֹ, שְׂמָא יַחְזוּר בּוֹ 95, וּבְחִזְרָה 5
6 אִסּוּר 96. יִשְׂרָאֵל מוּמָר - בֵּין בְּהַלִּיכָה בֵּין בְּחִזְרָה, 6
7 אִסּוּר 97.

(91) כינוי של גנאי ודרך בזיון לבתי עבודה-זרה שהולכים אליהם מאמיניהם למרחוק. ולפי "הערוך" (ערך "תרף") מקורו בלשון רומית. "לעג וקלס" (תהלים מד, יד) מתורגם ממקנותא ותורפיתא. ובירושלמי (ע"ז פ"ב, ה"ג) פירשו: מלשון "תרפים" הנזכרים בתורה (בראשית לא, יט). (92) (ע"ז כט): שילך ויודה לעבודה-זרה. וכן יש לחוש, שמא יקנו אצלנו דברים ויקריבום לעבודה-זרה. (93) כי אחרי שחזרו משם, אין לחוש עוד (שם, ל.ב.). (94) שלא ילכו חבורות חבורות אלא בד בבד, ואז מסתמא ילך כל אחד לביתו ולא יחזור להודות (שם, לג.). (95) ולא ילך שמה כלל. (96) שיש לחוש שדבק בעבודה-זרה ויחזור להודות לה. (97) שיוודה לע"ז בהליכתו ככל נכרי, וגם בחזירתו ישוב ויודה לה הואיל והוא אדוק בה ביותר (ע"ז לג.).

8 יח. יִשְׂרָאֵל שְׁהַלֵּךְ לְיָרִיד 98 שְׁל עֲפוּ"ם - בְּחִזְרָה 8
9 אִסּוּר לְשֵׂאת וּלְתַת עֲמוֹ, שְׂמָא עֲפוּ"ם מְכַר 99 לְהֵן 9
10 שֵׁם; וְדָמֵי עֲפוּ"ם בְּיַד יִשְׂרָאֵל אִסּוּרִין בְּהִנְאָה, וּבְיַד 10
11 עֲפוּ"ם מְתָרִין בְּהִנְאָה 100. וּמִפְּנֵי זֶה 101 נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין 11
12 עִם עֲפוּ"ם הַבָּא 102 מִן הַתַּרְפוֹת שְׁל עֲפוּ"ם 103, וְאֵין 12
13 נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתַּרְפוֹת 104
14 הַהוּא; וְלֹא עִם יִשְׂרָאֵל מוּמָר, לֹא בְּהַלִּיכָתוֹ 105 וְלֹא 14
15 בְּחִזְרָתוֹ 106.

(98) שוק גדול שמתקבצים שם מכל הסביבה לסחורה ויש שם עבודה-זרה שעובדים אותה כל ימי היריד. (99) כי אילו היה בידו חפץ אחר למכור לא היה הולך שמה, אלא היה מוכרו כאן לנו (שם). (100) (שם, סד.). והטעם: כי מה שעבודה-זרה תופסת דמיה אנו למדים מ"והיית חרם כמוהו" (דברים ז, כו), "כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו" (ע"ז נד.). ופסוק זה בישראל נאמר ולא בבן נח, ולפיכך דמי עבודה-זרה ביד נכרי מותרים (תוספות שם, דיבור המתחיל: "מסתברא"). (101) שדמי עבודה-זרה ביד נכרים - מותרים. (102) אבל בהליכתו שם - אסור, כי יש לחוש שיוודה לעבודה-זרה שבידי, כגירסת הרי"ף (ע"ז, פ"ב): "נכרי ההולך ליריד: בהליכתו - אסור, בחזירתו - מותר". והטעם: הואיל ויש עבודה-זרה ביריד שעובדים אותה, הרי זה כשלשה ימים לפני חגם שאסור לישא וליתן עמהם: אבל בחזירתו אין לחוש, שהרי לא ישוב להודות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ב כסלו - ספר המדע - הלכות עכו"ם קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא.). (27) (עבודה-זרה, שם).

9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורידין ולא מעלין (עבודה-זרה כו.). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטיגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתבוע רעה (אבות דרבי נתן פרק ה.). (12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפיסקה.

15 ד. אף במקום שהתירו²⁸ להשפיר, לא לבית דירה התיירו, מפני שהוא מכניס לתוכה עבודת פוככים, ונאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". אבל משפיר להן פתים לעשותן אוצר²⁹. ואין מוכרין להן פרות ותבואה וכיוצא בהן במקדש לקרקע³⁰, אבל מוכר הוא משפיר³¹, או מוכר לו על-מנת³² לקן, וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להן? שנאמר: "ולא תחנם"³³ - לא תתן להם חניה בקרקע, שאם לא יהיה להם קרקע, ושיבתן ושיבת עראי היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפלו לומר: פמה נאה עובד פוככים זה בצורתו!³⁴ קל-וחמר שישפר בשבח מעשיו, או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם"³⁵ - לא יהיה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים. ואסור לתן להם מתנת חנם³⁶, אבל נתן הוא לגר תושב³⁷, שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לנכרי" - במכירה ולא בנתנה.

1 ב. מאן¹³ אתה למד, שאסור לרפאת¹⁴ עכו"ם אפלו בשכר. ואם היה מתיר¹⁵ מהן או שהיה חושש משום איבה¹⁶ - מרפא בשכר, אבל בחנם אסור¹⁷. וגר תושב¹⁸, הואיל ואתה מצוה להחיותו¹⁹, מרפאים אותו בחנם.

13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חיינו בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם. ג) עבודה-זרה. ד) שפיכת דמים. ה) גילוי עריות. ו) גזל, ז) אבר מן החי (סנהדרין נו.). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה.). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה).

6 ג. אין מוכרין להם פתים ושודות²⁰ בארץ-ישראל; ובסוריא²¹, מוכרין להם פתים, אבל לא שדות²². ומשפירין להם פתים בארץ-ישראל, ובלבד שלא יעשו שכוונה²³. ואין שכוונה פחות משלשה. ואין משפירין להם שדות²⁴. ובסוריא, משפירין להם שדות²⁵. ומפני מה החמירו בשדה? מפני שיש בה שתים: מפקיעה²⁶ מן המעשרות, ונותן להם חניה בקרקע²⁷. ומתר למכר להם פתים ושודות בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

20) (עבודה-זרה כא.). והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמה יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם תיאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה

28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאינ עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי ליין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג). (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטיפה - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן. (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משורש קנה, שלא יהיו חוננים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כ.). אבל אם כוונתו לתת שבח והודייה לה' שברא בריות נאות ושכחה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם).

32 ה. מפרנסים³⁸ עניי עובדי פוככים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום³⁹. ואין ממהינין⁴⁰ ביד עניי עובדי פוככים בלקט, שכתה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום חגם⁴¹, מפני דרכי שלום. ואין פופלין⁴² להן שלום לעולם⁴³. ולא יפנסו לביתו של עובד פוככים ביום חגו⁴⁴ לתת לו שלום. מצאו בשוק, נתן לו שלום בשפה רפה ובכבד ראש⁴⁵.

38) מקופת הצדקה (גיטין סב.). (39) שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְאֶבְדֶּלָה אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". לֹא
20 לְבַשׁוּ בְּמַלְבוּשׁ הַמִּיחָדָה לְהֵן, וְלֹא יַגְדֵּל צִיּוֹת¹⁰
21 רֵאשׁוּ כְמוֹ צִיּוֹת רֵאשִׁים, וְלֹא יַגְלַח מִן הַצְּדָדִין
22 וַיִּנְיַח הַשַּׁעַר בְּאֲמֻצָּע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנִּקְרָא
23 בְּלוּרִית¹¹. וְלֹא יַגְלַח הַשַּׁעַר מִכְּנֶגֶד פְּנֵיו מֵאֲזֵן לְאֲזֵן
24 וַיִּנְיַח הַפְּרָעָה¹² מִלְּאֲחָרָיו, פְּדָרָה שְׁעוֹשִׂין הֵן¹³. וְלֹא
25 יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבָנֵן הַיְכָלוֹת שֶׁל עַפְוִ"ם¹⁴ כְּדִי
26 שְׂיִפְנְסוּ בְהֵן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכֵל הָעוֹשָׂה
27 אַחַת מֵאלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - לוֹקָה¹⁵.

(2) בתספורת השער ובגידולו, כמבואר בסמוך. (3) אמרו (ספרא, אחרי): "וכי מה הניח הכתוב שלא אמרו? והלא כבר נאמר (דברים יח, ט): "לא ימצא בך מעביר בנו וכתו באש" וכיו"ב, ומה תלמוד לומר: "ובחוקותיהם לא תלכו? - שלא תלכו בנימוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון: תיאטראות וקרקסאות" וכו'. (4) כמו שאמרו (ספרי, ראה): "פן תנקש אחריהם" וגו' - שלא תאמר: הואיל הם יוצאים באבטיגא (מין מלבוש) - אף אני יוצא באבטיגא; הואיל והם יוצאים בארגמן - אף אני יוצא בארגמן וכו'. ורבינו (ב"ספרא-המצוות, ל"ח ל) מוסיף ואומר: "וכבר ידעת לשון הנביא על כל הלוכשים מלבוש נכרי", כוונתו לדברי הנביא (צפניה א, ח). (5) בתורתו ובהשקפת עולמו. (6) במידותיו. (7) "אם מובדלים אתם מן העמים - הרי אתם שלי, ואם לאו - הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו" (ספרא, קדושים). (8) רבינו הולך ומפרט בזה מה שאמר עד כאן בדרך כלל. (9) לא נתכוון רבינו לאסור אלא מלבוש המיוחד להם ופרשו הישראלים ממנו משום צניעות וכדומה; ואם הישראלים ילבשוהו כעת אחרי שפרשו ממנו, יהא נראה כאילו הם מודים בהם ונמשכים אחריהם. אבל מלבוש שאינו מיוחד להם - אין הישראל חייב להשתנות מהם כלל ועיקר (כס"מ, בשם מהר"י קולון). (10) קווצות השער שממעל למצח, מלשון: ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח, ג). (11) כמבואר (ע"ז ט). (12) קווצת שער ארוכה היורדת ונופלת מאחורי הראש. (13) והוא הנקרא בפי חז"ל: מספר קומי (ב"ק פג). ופירש שם רש"י: "שמספריין מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהם". ובתוספתא פ"ז דשבת שנינו: "אלה דברים מדרכי האמורי: המספר קומי, והעושה בלורית". (14) כדמותם וכתבניתם. וכתבו (הגהות מיימוניות): "שאיין להוסיף מסברא על מה שמנו חכמים - שהיתה קבלה בידם - שהוא מחוקות הגויים". (15) וכן אמרו (דברים רבה, ס"ב): "המספר קומי והעושה בלורית... מהו חייב? - סופג את הארבעים".

28 ב. עכו"ם שְׁהִיהָ מִסְתַּפֵּר מִיִּשְׂרָאֵל - פִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ
29 לְבְלוּרִית¹⁶ קְרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצַבְעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוֹמֵט¹⁷
30 אֶת יָדוֹ.

(16) שהוא משאיר באמצע ראשו כמבואר לעיל (ה"א). (17) מסלק את ידו, שלא יהא מתקן ועוזר בגידול הבלורית שהיא לשם עבודת-זרה (ע"ז ט).

ג. יִשְׂרָאֵל שְׁהִיהָ קְרוֹב לְמַלְכוֹת וְצִרְיָה לְיֹשֵׁב לְפָנָי

(40) אין מעכבים בידם מללקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמא יודה על זה לאלילו ביום אידו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאלילו ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, ג). (45) (שם).

1 ו. אֵין קָל הַדְּכָרִים הָאֵלוֹ⁴⁶ אַמּוּרִים, אֶלָּא בְזִמְן שְׁגָלוֹ
2 יִשְׂרָאֵל לְבִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, אוֹ שְׂיֵד עַפְוִ"ם
3 תְּקִיפָה עַל יִשְׂרָאֵל; אֶבְל בְּזִמְן שְׂיֵד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה
4 עֲלֵיהֶם, אֶסוּר לָנוּ לְהִנְיַח עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים בִּינְיָנוּ.
5 וְאֶפְלוֹ יוֹשֵׁב יְשִׁיבָת עֲרָאֵי אוֹ עוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם
6 בְּסוּחָרָה⁴⁷, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֶלָּא עַד שְׂיִקְבֵּל עֲלָיו
7 שְׁבַע מִצּוֹת שְׁנַצְטוּוּ בְּנֵי נַח, שְׁנַאָמַר: "לֹא יִשְׁבּוּ
8 בְּאַרְצֵךְ" - אֶפְלוֹ לְפִי שְׁעָה⁴⁸. וְאִם קָבַל עֲלָיו שְׁבַע
9 מִצּוֹת, הָרִי זֶה גֵר תּוֹשֵׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשֵׁב,
10 אֶלָּא בְזִמְן שְׁהִיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁹, אֶבְל שְׁלֹא בְזִמְן הַיּוֹבֵל,
11 אֵין מְקַבְּלִין אֶלָּא גֵר⁵⁰ צָדֵק בְּלֶבֶד.

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתרש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישבו בארץ" - זו אוהרה שלא יושבו גוי עובד עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנם? תלמוד לומר: "פן יחטיאו אותך לי". (49) (ערכין ט). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל: וקראתם דורו בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היו כבר עשרת השבטים (ערכין לב). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו קדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח).

פָּרֵק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

12 א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וְלֹא מְדַמֵּין
13 לְהֵן, לֹא בְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשַׁעַר² וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, שְׁנַאָמַר:
14 "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקֵּי הַגּוֹיִם", וְנֹאמַר: "וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא
15 תִלְכוּ"³, וְנֹאמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" -
16 הַפֵּל בְּעֵינֵן אֶתְּךָ הוּא מְזַהֵר, שְׁלֹא יִדְמָה לְהֵן; אֶלָּא
17 הִיהָ הַיִּשְׂרָאֵל מְבָדֵל מֵהֵן וְיִדְוַע בְּמַלְבוּשׁוֹ⁴ וּבְשַׁעַר
18 מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבָדֵל מֵהֵן בְּמַדְעוֹ⁵ וּבִדְעוֹתָיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תנחשו", מגדיר יפה הר"ן (חולין, שם), שה"נחש" שאסרה תורה היא רק בתולה את מעשיו בסימן שאין השכל מחייב אותו לתועלתו של הדבר או להפסדו, כגון: "נפל פתו מפיו" וכדומה. אבל התולה מעשהו בסימן שהשכל מחייב אותו - וודאי אין זה נחש, וזהו הניחוש של אליעזר ויונתן: אם הנערה תיענה לו ולא תתרושל ותשאב ותשקה גם את הגמלים - אות ומופת הוא, כי חרוצה היא וטובת לב וראויה היא להיות לאשה לבן-אדוניו. וכן אם הפלשתים לא יאמרו: "דומו! עד הגיענו אליכם", ויאמרו: "עלו אלינו!" אות הוא, כי נפל פחד העברים עליהם. ולסימנים כאלה לא נאמר: "נחש", כי כך הם כל מעשי בני אדם ותחבולותיהם בנויים על סימנים ואותות הגיוניים.

ה. מי שאמר: דירה זו שבניתי, סימן טוב היתה עליי! אשה זו שנשאתי ובהמה זו שקניתי מברכת היתה; מעת שקניתי, עשרתי! וכן השואל לתינוק: איזה פסוק אתה לומד? אם אמר לו פסוק מן הפרכות, ישמח ויאמר: זה סימן טוב! - כל אלו וכיוצא בהן מותר, הואיל ולא כונן מעשיו ולא נמנע מלעשות²⁶, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שפבר היה - הרי זה מותר²⁷.

כי מאז שבניתי הצלחתי בעסקי; אבל אינו מכוון מעשיו לעתיד לפי סימן זה. (25) אבל אין בדעתו לכוון על פיו את פעולותיו אשר יעשה, או שלא יעשה. (26) על פי הסימן. (27) כמבואר (חולין זה): "בית, תינוק ואשה - אף על פי שאין נחש, יש סימן", כלומר: לנחש עליהם בנוגע למעשים בעתיד - אסור, אבל לקבוע אותם בתור סימן טוב למעשיו שהצליחו בעבר - מותר. ורבים חולקים על רבינו ובראשם הראב"ד ודעתם היא: שמתור לסמוך על סימנים אלה גם כלפי המעשים לעתיד לבוא. והסמ"ג (הובא ב"כסף-משנה") כתב: מצינו כמה גדולים שאמרו לתינוק: פסוק לי פסוקין (חולין, שם) ועשו מעשיהם על פי זה, בחשבם זאת כעין נבואה.

ו. איזהו קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות, פדי שלשם²⁸ ותפנה מחשבתו מפל הדברים²⁹, עד שיאמר דברים שעתידים להיות, ויאמר: דבר פלוני עתיד להיות או אינו יהיה, או שיאמר שראוי לעשות פן, והזהרו מפן! יש מן הקוסמין שמשמשים פחול או באבנים; ויש מי שגורח³⁰ לארץ וינוע וצועק; ויש מי שמתפלל במראה של ברזל או בעשית ומדמין³¹ ואומרים³². ויש מי שנושא מקל בידו ונשען עליו ומפה בו, עד שתפנה מחשבתו ומדבר. הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ושאל ומקלו³³ יגיד לו".

28) שיהא כאיש משמים ונדהם, נבהל ומשתומם. 29) שמסביב לו, שיהיה מרוחק מהמציאות והיישות עד שלא ירגיש בהן. השווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ח לא): "שיזעק וזקוק משונות ויעזב מחשבותיו ויביט לארץ, כמו ענין חולי הנופל ויגיד מה שעתיד להיות על פי כח

מלכיהם, והיה לו גנאי, לפי שלא ידמה להן - הרי זה מותר ללבש במלבושיהן ולגלח פניו, פדרן שיהן עושין¹⁸.

18) שכן אמרו חז"ל (סוטה מט:): שאבטלוס בן-ראובן התירו לו לספר קומי, מפני שהיה קרוב למלכות. וכן אמרו (מעילה יז.) על ר' ראובן בן-איסטורבלי שהיה מספר קומי והלך וישב לפני השרים.

ד. אין מנחשין¹⁹ כעכו"ם, שנאמר: "לא תנחשו". כיצד הוא הנחש? כגון אלו שאומרים: הואיל ונפלה פתו²⁰ מפי או נפל מקלי מדי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלה, אין חפצי נעשים! הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם אצא, יפגעני אדם רמאי! וכן אלו ששומעים צפצוף העוף²¹ ואומרים: יהיה כך ולא יהיה כך! טוב לעשות דבר פלוני, ורע לעשות דבר פלוני! וכן אלו שאומרים: שחט תרנגול זה, שקרא ערבית²²! שחט תרנגולת זו, שקראה פמו תרנגול! וכן המששים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך וכך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי, לא אעשה! פאליעזר עבד אברהם²³; וכן כל פיוצא בדברים האלו, הפל אסור. וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

19) מלשון: נחשתי ויברכני ה' בגללך (בראשית ל, כז). לחשוב איזה דבר לאות וסימן; לקסום ולהגיד עתידות על פי אותות שונים. 20) (סנהדרין סה:). 21) (שם, סו.). 22) כמו עורב (רש"י, שבת יז:). 23) סמך על נחשו ואמר: והיה הנערה אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה, ואמרה: שתה וגם גמליך אשקה, אותה הוכחת לעבדך ליצחק (בראשית כד, יד). וכל כך היה לבו בטוח בניחושו, שתיכף אחרי השקותה את גמליו נתן צמידים על ידיה, עוד בטרם ששאל אותה: בת מי היא ובטרם ידע כי ממשפחת אברהם היא, והראב"ד בהשגותיו מתקף קשה את רבינו ואומר: "זה שיבוש גדול, שהרי דבר זה מותר ומותר! ואיך חשב על צדיקים כמותם, כמו אליעזר עבד אברהם ויונתן בן-שאוול - שגם הוא נחש במלחמתו עם הפלשתים, באמרו לנער נושא כליו: ואם כה יאמרו: עלו, ועלינו... וזה לנו האות (שמואל יד, י) - שהם נחשו ועברו על "לא תנחשו"! ומה שאמרו חז"ל (חולין זה): "כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן-שאוול אינו נחש" - לא לענין איסור נאמר, אלא לומר: שאין ראוי לסמוך על נחש אחר שלא התנה מראש כנחש אליעזר ויונתן, שהדגישו ואמרו: אם יארע כך - נעשה זה; ואם לא יארע כך - לא נעשה". והראב"ד מסיים: "אלמלי היו הם בחיים היו מצליפים לו פולסי דנורא". אבל לאמיתו של דבר דעת רבינו מתאימה לדעת רבותינו ז"ל, ונחש כזה של אליעזר ויונתן אסור. שהרי המאמר הנ"ל שבמסכת חולין, לענין איסור נאמר ולא כדעת הראב"ד. אולם כדי ליישב גם את תמיהתו של הראב"ד איך עברו אליעזר ויונתן על "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדמיון... בעלי הכוחות הדמיוניים לא יתפעלו מבלי שיעשו איזה מעשה או פעולה אשר יגיעו כח דמיונו" וכו'. (30) מלשון הכתוב: ויגהר ארצה (מלכים-א יח, מב) ופירושו: כופף את עצמו לארץ: משתטח על הארץ. (31) הוזהר בכה דמיונם מחשבות כוזבות. (32) ומגידים לשואליהם עתידות. (33) "איזהו קוסם? - זה שאוחז במקלו ואומר: אלך, אם לא אלך?" (ספרי, שופטים).

דסנהדרין, שדעתם היא: שאין "חוזים בכוכבים" בכלל מנחשים ומעוננים, ועל זאת יתפלל כל חסיד לה': שיגן עליו מגזירת הכוכבים והמזלות. אבל רז"ל הזהירו שלא ישים אדם מחשבתו באלו הדברים, ואמרו (פסחים קיג): מניין שאין שואלים בכלדיים (חוזים בכוכבים)? - שנאמר: תמים תהיה עם ד' אלהיך (דברים יח, יג). ודעת הטור כדעת הרמב"ם. (40) על פי עצת האיציטגנינים. (41) (ישעיה מז, יג). קבר - מקורו בערבית, והוראתו: גִּזְר, חֶלֶק. ו"הוברי שמים" הם האסטרונומים הגוזרים ומחלקים את השמים למחלקות ומתימרים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים. וגם הרד"ק, כנראה, פירשו מלשון: גזור. (עיי' שם). (42) שהרי עשה מעשה, אבל המעונן עצמו שאינו אלא בודה דברים ומכזב ואינו עושה מעשה ממש - אינו אלא באזהרה ואינו לוקה. (43) העושה מעשה להטים ומראה דברים שאינם בטבע המציאות. (44) מטעה במעשי להטיו את דמיון הרואים לחשוב שיש ממש במעשיו; והרואים - כמדומה להם שכן הוא. ואולי ייתכן לנגד: מדמה - התפעל בחסרון תההתפעל לפני אות ד' כדין. וכן: "כאדם מדמה כועס ואינו כועס" (הלכות דעות פ"ב, ה"ו). (45) נגזר משם העצם: עינים, וכמאמרם: איזהו מעונן? - זה האוחז את העינים (סנהדרין ס:). וסובר רבינו, שהחכמים אינם חולקים על רבי עקיבא האומר: "לא תעוננו" - זה המחשב עתים ושעות, אלא מוסיפים הם על דבריו, ולפיכך הוא מבאר את האיסור של "מעונן" בשתי דרכים: מחשב עתים ואוחז עינים (כסף-משנה). (46) ואף על פי שלא שאין בו מעשה הוא, שהרי אינו אלא אוחז את העינים ומראה כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום, אבל בעצם הדבר של "אחיות העינים" שהוא מכה את עיני הרואים בסנוורים ומטעה אותם, יש ויש מעשה שבאמצעותו הוא מוציא להטיו אל הפועל - ועל מעשה להטים זה הוא לוקה (כס"מ, לקמן ה"טו).

1 ז. אָסוּר לְקוֹסֵם,³⁴ וְלִשְׂאֵל לְקוֹסֵם. אֲלֵא שֶׁהַשְׂוֹאֵל
2 לְקוֹסֵם, מִפְּיֵן אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֵדוֹת³⁵. אֲבָל הַקּוֹסֵם
3 עֲצָמוֹ, אִם עָשָׂה מַעֲשֵׂה מַכַּל אֱלֹהִים³⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
4 לֹקְהָ, שְׁנֵאָמַר: "לֹא יִמְצֵא בָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וגו', קוֹסֵם
5 קְסָמִים".

(34) לעשות מעשה קסמים בעצמו. (35) מלקות רבנו, מדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת לא) משמע, שהשואל לקוסם אינו בכלל הלאו של: "לא ימצא בך... קוסם קסמים", שעיקרו לקוסם עצמו ולא לשואל בו. וכן כתב שם מפורש: "אבל השאלה לקוסם מגונה מאד". (36) המנויים בהלכה הקודמת.

6 ח. אִיזְהוּ מַעֲוֹנָן? אֵלּוּ נוֹתְנֵי עֵתִים³⁷, שְׂאוֹמְרִים
7 בְּאִצְטַגְנִינּוֹת³⁸: יוֹם פְּלוֹנִי טוֹב! יוֹם פְּלוֹנִי רָע! יוֹם
8 פְּלוֹנִי רָאוּי לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה פְּלוֹנִית! שָׁנָה פְּלוֹנִית
9 אוֹ הֲדָשׁ פְּלוֹנִי רָע לְדָבָר פְּלוֹנִי!

(37) המחשבים את העתים והשעות. מעונן - מלשון: וענתה לא יגרע (שמות כא, י), שפירושו: עת וזמן. (38) חכמת הוברי שמים (אסטרונוגיה בלע"ז) המתפארים להגיד עתידות על פי מעמד הכוכבים ומהלכם. וחושב רבינו שמה שאמר רבי עקיבא (סנהדרין סה): איזהו מעונן? - זה המחשב עתים ושעות ואומר: היום יפה לצאת וכו' - על פי איציטגנינות הוא אומר.

10 ז. אָסוּר לְעוֹנָן, אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא עָשָׂה מַעֲשֵׂה, אֲלֵא
11 הוֹדִיעַ אוֹתָן הַפְּזָבִים שֶׁהַפְּסִילִים מְדַמְּיִן³⁹ שֶׁהֵן דְּבָרֵי
12 אֱמֶת וְדְבָרֵי חֲכָמִים. וְכָל הַעוֹשֵׂה מִפְּנֵי
13 הָאִצְטַגְנִינּוֹת⁴⁰, וְכֵן מְלֶאכֶתוֹ אוֹ הִלִּיכְתּוֹ פְּאוֹתוֹ הַעֵת
14 שֶׁקָּבְעוּ הוֹבְרֵי⁴¹ שְׂמִים - הֲרִי זֶה לֹקְהָ⁴², שְׁנֵאָמַר:
15 "לֹא תַעֲוִנּוּ". וְכֵן הָאוֹחֲזִי⁴³ אֶת הָעֵינַיִם, וּמְדַמְּהָ⁴⁴
16 בְּפְנֵי הָרוֹאִים שְׁעוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה תַמְהוֹן, וְהוּא לֹא עָשָׂה
17 - הֲרִי זֶה בְּכֻלָּל מַעֲוֹנָן⁴⁵, וְלֹקְהָ⁴⁶.

(39) טועים לחשוב בדמיונם הכוזב. רבינו נאמן בזה לשיטתו בפירוש המשנה (ע"ז פ"ד, מ"ז), שחכמת הוברי שמים (אסטרונוגיה) חכמת הבל היא ואין בה ממש, ואלה דבריו: "לפי שאני יודע שרוב בני-אדם נפתים בזה פיתוי גדול עד כי הטובים, החסידים מבני דתנו, חושבים שהם דברים אמיתיים, אלא שהם אסורים מצד התורה; ואינם יודעים שהם דברים בטלים וכוזבים, ונצטוינו בתורה שלא לעשותם, כמו שהזהירה אותנו על הכוזב". וראוי להעיר, כי ה"בית יוסף" (על הטור יו"ד, קעט) מאריך בנידון זה ומביא מקורות שונים ובתוכם גם את ה"נימוקי יוסף" לסוף פ"ז

18 י. אִיזְהוּ חוֹבֵר⁴⁷? זֶה שֶׁמְדַבֵּר בְּדְבָרִים שְׂאִינָן לְשׁוֹן
19 עִם⁴⁸ וְאִין לָהֶם עֲגוּנָן⁴⁹, וּמַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ בְּסִכְלוֹתוֹ,
20 שְׂאוֹתָן הַדְּבָרִים מוֹעִילִין; עַד שֶׁהֵן אוֹמְרִים,
21 שֶׁהָאוֹמֵר בָּךְ וְכָךְ עַל הַנְּחַשׁ אוֹ עַל הַעֲקָרָב, אִינוֹ
22 מִזִּיק, וְהָאוֹמֵר בָּךְ וְכָךְ עַל הָאִישׁ, אִינוֹ נִזְוֵק. וּמִהֵן
23 - אוֹחֲזֵי בִידוֹ בַּעַת שֶׁמְדַבֵּר מִפְּתָח אוֹ סֵלַע וְכִיּוֹצֵא
24 בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ, הַפֶּל אָסוּר. וְהַחוֹבֵר עֲצָמוֹ שְׂאֵחֻז
25 בִּידוֹ כְּלוֹם אוֹ שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה עִם דְּבוּרוֹ, אֲפִלּוּ
26 הֲרָאָה בְּאִצְבָּעוֹ - הֲרִי זֶה לֹקְהָ, שְׁנֵאָמַר: "לֹא יִמְצֵא
27 בָךְ וגו', וְחֹבֵר חֲבֵר". אֲבָל אִם אָמַר דְּבָרִים בְּלִבּוֹ,
28 וְלֹא הִגִּיד לֹא אֲצַפֵּה וְלֹא רֹאשׁ, וְלֹא הִיָּה בִידוֹ כְּלוֹם;
29 וְכֵן אֲדָם שְׂאָמַר עָלָיו הַחֲבֵר אוֹתָן הַקּוֹלוֹת, וְהוּא
30 יוֹשֵׁב לְפָנָיו וּמְדַמְּהָ שִׁישׁ לוֹ בְּזֶה הַנְּאָה - מִפְּיֵן אוֹתוֹ
31 מִפֶּת מְרֵדוֹת⁵⁰, מִפְּנֵי שְׁנֵשְׂתַתָּה בְּסִכְלוֹת הַחֲבֵר. וְכָל
32 אוֹתָן הַקּוֹלוֹת וְהַשְּׂמוֹת הַמְּשִׁנִּים, הַמְּכַעְרִים, לֹא
33 יִרְעוּ, וְגַם הֵיטֵב אִין אוֹתָם⁵¹.

(47) שאמרה תורה: לא ימצא בך... וחובר חבר (דברים יח, י"א). (48) אלא הברות בעלמא, כמו שאמרו (סוטה כב.):

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ב כסלו - ספר המדע - הלכות עכו"ם קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

57) שאמרה תורה: לא ימצא בך... ודורש אל המתים (דברים יח, י"א). (58) (סנהדרין סה:).
יד. אָסוּר לְשַׁאֵל בְּעַל אוֹב אוֹ בְּעַל יְדַעוּנִי, שְׁנֹאֲמַר: 23
"לֹא יִמְצָא בְּךָ מַעֲבִיר וְגו', וְשֹׁאֵל אוֹב וְיַדְעוּנִי". 24
נִמְצְאָתָּ לְמַד, שְׁבַעַל אוֹב וְיַדְעוּנִי עֲצָמָן בְּסִקְלָה⁵⁹, 25
וְהַנְּשֹׂאֵל בְּהֵן - בְּאַזְהָרָה, וּמִפִּינֵן אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת⁶⁰. 26
וְאִם פִּוֵן מַעֲשִׂיו וְעֵשָׂה כְּפִי מֵאַמְרָן - לֹקְהָ⁶¹. 27

59) ואזהרתם: אל תפנו אל האובות ואל הידעונים (ספרא, קדושים פ"ט). השווה "ספר המצוות", ל"ת לו. (60) ולא מלקות, מפני שלא עשה מעשה בזה ששאל, שהשאלה היא רק דברים בעלמא. (61) כדין כל לאו שיש בו מעשה.

זו. הַמְכַשֵּׁף - חִיִּב סִקְלָה⁶². וְהוּא, שְׁעֵשָׂה מַעֲשֵׂה 28
כְּשֵׁפִים⁶³. אֲבָל הָאוֹחֵז אֶת הַעֵינַיִם⁶⁴, וְהוּא, שְׁיִרְאֶה 29
שְׁעֵשָׂה וְהוּא לֹא עֹשֶׂה - לֹקְהָ מִפֶּת מְרִדוֹת⁶⁵; מִפְּנֵי 30
שְׁלָאוֹ זֶה⁶⁶ שְׁנֹאֲמַר בְּמִכְשַׁף בְּכָלֵל "לֹא יִמְצָא בְּךָ"⁶⁷ 31
הוּא, וְלֹא שְׁנֵתָן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית־דִּין הוּא⁶⁸, וְאִין 32
לֹקִין עֲלֵיו⁶⁹, שְׁנֹאֲמַר: "מִכְשַׁפָּה לֹא תַחִיָּה". 33

62) (סנהדרין נג.). כגון: שהיתה שדה מלאה קישואים והוא ליקטה כולה בכשפים. (64) שהראה כאילו הוא מלקט את הקישואים, בעוד שהקישואים לא זזו ממקומם. (65) ולא מלקות ממש, כדברי רבי עקיבא משום רבי יהושע: "שנים לוקטים קישואים: אחד ליקט - חייב; ואחד ליקט - פטור. העושה מעשה - חייב; האוחז את העינים - פטור" (שם, סז). (66) רבינו הולך ומפרש את הטעם מדוע הוא פטור ממלקות. (67) לא ימצא בך... קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף (דברים יח, י). (68) שדין המכשף בסקילה (שם), שנאמר: "מכשפה לא תחיה", ועל לאו כזה אין לוקין אפילו בשעה שאינו חייב מיתה, כמו כאן שהוא מכשף רק באחיזת עינים. אבל משום "לאו שאין בו מעשה" אין לפטור שהרי כבר אמרנו לעיל (ה"י) שאחיזת עינים יש בה מעשה. (69) (מכות יג:). ובעל כרחנו עלינו לומר שכוונת רבינו כאן היא, כשהתרו בו משום "מכשף" ואז הוא פטור ממלקות, מפני שזה לא שניתן לאזהרת מיתת בית-דין הוא; אבל כשהתרו בו משום "מעונן" אז הוא חייב מלקות מן התורה כשהיה אוחז את העינים, היות שהוא לאו שיש בו מעשה, כמבואר למעלה (הלכה ט). עיין (כסף-משנה).

זו. וּדְבָרִים⁷⁰ הָאֵלוֹ בְּלֵן דְּבָרֵי שְׁקָר וְכֹזֵב הֵן, וְהֵם 34
שְׁהֻטְעוּ בְּהֵן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַקְּדֻמוֹנִים לְגוּיֵי 35
הָאַרְצוֹת כְּדֵי שְׂיִנְהַגוּ⁷¹ אַחֲרֵיהֶן. וְאִין רְאוּי לִישְׂרָאֵל, 36
שְׁהֵם חֲכָמִים מְחַכְּמִים, לְהַמְשִׁיךְ בְּהַבְלִים אֵלוֹ, וְלֹא 37
לְהַעֲלוֹת עַל לֵב שֵׁישׁ תּוֹעֵלַת בְּהֵן, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי לֹא 38
נִחַשׁ בְּעֵינֶיב וְלֹא קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל", וְנֹאֲמַר: "כִּי הַגּוֹיִם 39
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֵל מַעֲנִינִים וְאֵל 40
קְסָמִים יִשְׁמְעוּ, וְאָתָּה לֹא כֵן" וְגו'. כֹּל הַמְּאֲמִין 41
בְּדְבָרִים הָאֵלוֹ כְּיֹצֵא בְּהֵן, וּמִחֻשָּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהֵן אֱמֶת 42
וְדָבָר חֲכָמָה, אֲבָל הַתּוֹרָה אֶסְרְתָן - אִינֵן אֵלֶּה מִן 43

רטין מגושא ולא ידע מאי אמר (המכשף מלמל ולא ידע בעצמו מה שמלמל). "וחובר חבר" - תרגומו: וְרִטִין רִטֵן. רבים מרבותינו מפרשים: חובר חבר - זה המחבר הרבה נחשים ועקרבים ואוספם למקום אחד. וכן פירש גם רש"י על התורה על סמך דברי חז"ל (סנהדרין סה:). ודברי רבינו מוצאים סמוכים בתוספתא (מכות, פ"ד) שמצינו שם: "החובר את האדם ואת הבהמה", שלפי דעתו פירוש הדברים: שהוא לוחש על אדם ועל הבהמה שלא יזיק וכדומה. (49) תוכן ומוכן. (50) אבל לא מלקות מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.). (51) כלשון הכתוב (ירמיה י, ה).

יא. מִי שְׁנִשְׁכּוֹ עֶקְרֵב אוֹ נָחַשׁ, מִתֵּר לְלַחֵשׁ עַל מְקוֹם 1
הַנְּשִׁיכָה, וְאִפְלוּ בְּשַׁבְּתָה⁵², כְּדֵי לִישָׁב דַּעְתּוֹ וְלִחְזֹק 2
לְבוֹ; אֶף־עַל־פִּי שְׁאִין הַדָּבָר מוֹעִיל כְּלוּם, הוּאִיל 3
וּמִסְכָּן הוּא, הַתִּירוֹ לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִטְרַף דַּעְתּוֹ 4
עֲלָיו⁵³. 5

52) שאסור להרבות בו בשיחה בטלה. (53) מרוב פחד וצער; ומשום פיקוח נפש - מותר (סנהדרין קא.).

יב. הַלּוֹחֵשׁ עַל הַמְּכָה⁵⁴ וְקוֹרָא פְּסוּק מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן 6
הַקּוֹרָא עַל הַתִּינוּק שֶׁלֹּא יִפְעַת, וְהַמְנִיחַ סִפְרֵי־תּוֹרָה 7
אוֹ תַפְלִין עַל הַקֶּטֶן בְּשִׁבְיִל שְׁיִישׁוּן⁵⁵ - לֹא דִי לְהֵם 8
שְׁהֵם בְּכָלֵל מְנַחְשִׁים וְחוֹבְרִים, אֲלֹא שֶׁהֵן בְּכָלֵל 9
הַנּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֵן עוֹשִׂין דְּבָרֵי תּוֹרָה רְפוּאָת 10
גוֹף, וְאִינֵן אֲלֹא רְפוּאָת נַפְשׁוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וְיִהְיֶה 11
חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ". אֲבָל הַבְּרִיא שְׁקָרָא פְּסוּקִין וּמִזְמוֹר 12
מִתְּהִלִּים, כְּדֵי שֶׁתִּגְּזֵן עֲלָיו זְכוֹת קְרִיאָתָן וְיִנְצַל מִצָּרוֹת 13
וּמִנְזָקִים - הִרִי זֶה מִתְּרָה⁵⁶. 14

54) דברי לחשים כסגולה לרפואת המכה. ויש שהיו משתמשים לפעמים לתכלית זו גם בפסוקים מן התורה (סנהדרין צ.). (55) (ירושלמי, שבת פ"ו, ה"ב). (56) כמו שמצינו בריב"ל (שבועות טו:), שהיה קורא פסוקים ממזמורי תהלים לפני שנתו, אף על פי שהוא עצמו אמר: "אסור להתרפאות בדברי תורה"; אבל להשתמש בדברי תורה בתור אמצעי הגנה שלא להיזק - מותר. וכן צריכים לפרש דברי רבינו: "אסור להניח ספר-תורה על תינוק בשביל שיישן", אינו אלא אחרי שחלה כבר; אבל כשהוא בריא מותר להשתמש בכגון אלה, בתור אמצעי הגנה שלא יחלה (כסף-משנה).

יג. אִיזְהוּ דוֹרֵשׁ אֵל הַמֵּתִים⁵⁷? זֶה הַמְּרַעִיב אֶת 15
עֲצָמוֹ, וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת⁵⁸, כְּדֵי שְׁיִבּוֹא מֵת 16
בְּחֵלוֹם וְיִוְדְעוּ מַה שְׁשֹׂאֵל עֲלָיו. וְיֵשׁ אַחֲרֵים, שְׁהֵם 17
לוֹבָשִׁים מְלַבּוּשִׁים יְדוּעִים, וְאוֹמְרִים דְּבָרִים, 18
וּמְקַטְרִין קְטָרֵת יְדוּעָה, וְיִשְׁנִים לְבָדָן, כְּדֵי שְׁיִבּוֹא 19
מֵת פְּלוּנִי וְיִסְפֵּר עִמּוֹ בְּחֵלוֹם. כְּלָלוֹ שֶׁל דְּבָר: כֹּל 20
הַעוֹשֶׂה כְּדֵי שְׁיִבּוֹא מֵת וְיִוְדְעוּ, לֹקְהָ, שְׁנֹאֲמַר: 21
"לֹא יִמְצָא בְּךָ מַעֲבִיר וְגו', וְדָרַשׁ אֵל הַמֵּתִים". 22

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להגדיל האזהרה: שמלבד הלאו המפורש בהקפת הראש והזקן, הוא עובר גם משום: "ובחוקותיהם לא תלכו". (4) הימנית והשמאלית. (5) רקותיו. חלק הפנים שבין העינים והאזנים. וחלפה רקתו (שופטים ה, כו) תרגומו: אעברת סכתא בצדיעה. (6) ויחד עמו גם הפאות. (7) שהקפת כל הראש שמה: הקפה (נזיר נז:). (8) שלוקה. (9) על ידי אחרים. (10) שהרי לא עשה מעשה. הראב"ד משיג ואומר: אף-על-פי שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה - עובר הוא על לאו. אולם מרן בעל ה"כסף-משנה" דוחה זאת ואומר: יותר נראה לי דלא שייך לומר שהוא עובר בלאו, כיון שלא עשה מעשה כלל. ואפילו אם אמר לו למגלה להקיף לו פאת ראשו - הלא אין שליח לדבר עבירה. (11) שהזמין שערותיו והמציאן למגלה, ואז שניהם: גם המקיף וגם הניקף חייבים (מכות כ:). (12) שאינו בר-עונשין. (13) כי כשהזהירה תורה: "לא תקיפו", אף על פאות הקטן הזהירה (נזיר נז:).

ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - 17
פטורה¹⁴, שגאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא 18
תשחית פאת זקנך" - כל שישנו ב'בל תשחית'¹⁵ 19
ישנו ב'בל תקיף'; ואשה, שאינה ב'בל תשחית', 20
לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'¹⁶. לפיכך 21
העבדים¹⁷, הואיל ויש להם זקן, אסורים¹⁸ בהקפה. 22

(14) ממלקות. ויש הפרש בין "גילחה" ל"נתגלחה": כשגילחה - היא פטורה אבל אסורה, שהרי הניקף מזהה על הקפה ואסור להקיפו: וכשנתגלחה - היא פטורה ומותרת אף לכתחילה. ומפני שרבינו עירבם יחד, כתב סתם: פטורה (כסף-משנה). (15) כגון: איש שיש לו זקן. (16) (קידושין לה:). ושם הוסיפו ללמוד זה גם מ"גזירה שוה": פאת - פאת מבני אהרן. נאמר כאן בסתם ישראל: "ולא תשחית את פאת זקנך", ונאמר בבני אהרן: "ופאת זקנם לא יגלחו" - מה להלן נשים פטורות, שהרי "בני אהרן" אמורים בפרשה ולא "בנות אהרן", אף כאן נשים פטורות. ורבינו קיצר ולא הזכיר את ה"גזירה שוה" (כסף-משנה). (17) כנענים, אף על פי שאינם חייבים אלא במצוות שנשים חייבות בהן, כמבואר במסכת (חגיגה ד). (18) כי אין יסוד לפטרם כמו שנפטר הנשים על-ידי "פאת זקנך", ועדיפים הם בזה מהן, הואיל ויש להם זקן (כסף-משנה).

ג. פל מצות לא-תעשה שבתורה, אָחַד אָנָּשִׁים וְאָחַד 23
נָשִׁים תְּכַבֵּים¹⁹, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל 24
ישמא כהן²⁰ למתים'. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵיא מְזַמֵּן 25
לְזַמֵּן²¹ וְאִינָה תְּדִירָה²², נָשִׁים פְּטוּרוֹת²³, חוץ מְקִדוּשׁ 26
הַיּוֹם²⁴, וְאִכִּילַת מִצָּה²⁵ פְּלִילִי הַפֶּסַח²⁶, וְאִכִּילַת 27
הַפֶּסַח וְשִׁחִטָּתוֹ²⁷, וְהִקְהֵל²⁸, וְשִׁמְחָה²⁹, שֶׁהַנָּשִׁים 28
תְּכַבֵּוֹת. 29

(19) (קידושין לה:). שנאמר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדבר ה, ו) - השהה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. (20) כי באזהרה של היטמאות

הַסְּכָלִים וּמְחִסְרֵי הַדַּעַת, וּבְכָלֵל הַנְּשִׁים וְהַקְּטָנִים 1
שְׂאִין דַּעְתָּן שְׁלֵמָה²². אָבֵל בַּעֲלֵי הַחֲכָמָה וְתַמְיָמִי 2
הַדַּעַת יִדְעוּ בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת, שְׂכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים 3
שְׂאִסְרָה תוֹרָה אֵינָם דְּבָרֵי חֲכָמָה, אֲלֵא תְהוּ וְהַבֵּל, 4
שְׁנַמְשָׁכוּ בְּהֵן חִסְרֵי הַדַּעַת וְנָטְשׁוּ פֶל דְּרָכֵי הָאָמֶת 5
בְּגִלְלָן. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרָה תוֹרָה פְּשֵׁהזְהִירָה עַל פֶּל 6
אֱלוֹ הַהֲבָלִים: "תָּמִים²³ תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ". 7

(70) אוב וידעוני, וכל דברי נחש וכשפים למיניהם. (71) שיתגעגעו ויימשכו אחריהם. מלשון: וינהו כל בית ישראל אחרי ה' (שמואל-א ז, ב). ניקדנוהו בנפעל כניקוד המקרא, ואף על פי שרבינו (באיגרתו לר' יהונתן כהן) השתמש בו בקל: "הנוהים אחריו". (72) השווה פירוש המשנה לרבינו (ע"ז פ"ד, מ"ז). (73) וכן אמרו חז"ל (פסחים ק"ג:): מניין שאין שואלים בכלדיים (חזוים בכוכבים)? שנאמר: תמים תהיה וגו', כלומר: היה בוטח בו בכל הקורות והנולדות הבאות לך (רשב"ם).

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

(1) דיני הקפת הראש וגילוח הזקן; מצוות-עשה שהנשים פטורות מהן; דיני כתובת קעקע וכו'.

א. אֵין מְגַלְחִין פְּאֵתָי²² הָרֵאשׁ כְּמוֹ שְׁהִיו עוֹשִׁין 8
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים³, שְׁגֹאֵמֵר: "לֹא תְקִיפוּ פְּאֵת 9
רֵאשְׁכֶם". וְחֵיב עַל פֶּל פְּאֵה וּפְאֵה⁴. לְפִיכֵךְ הַמְּגַלַּח 10
שְׁנֵי צְדָעִיּוֹ⁵, אִפְלוּ בְּכַת אַחַת וְהִתְרַאָּה אַחַת - לוֹקֵה 11
שְׁתַּיִם. אָחַד הַמְּגַלַּח הַפְּאוֹת בְּלִבְד וּמְנִיחַ שְׁעָר פֶּל 12
הָרֵאשׁ, וְאָחַד הַמְּגַלַּח פֶּל הָרֵאשׁ כְּאָחַד⁶, לוֹקֵה⁷, 13
הוֹאִיל וּגְלַח הַפְּאוֹת. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁸? בְּאִישׁ 14
הַמְּגַלַּח, אָבֵל אִישׁ הַמְּתַגַּלַּח⁹ אֵינוֹ לוֹקֵה¹⁰, אֲלֵא- 15
אִם-כֵּן סִיעַ¹¹ לְמַגְלַח. וְהַמְּגַלַּח אֶת הַקֶּטָן¹² לוֹקֵה¹³. 16

(2) השער הצומח על שתי הרקות, שבין העינים והאזנים. (3) רבינו מנמק את איסור גילוח הפאות כאן, ולקמן (הלכה ז) את איסור גילוח הזקן: "מפני שדרך העכו"ם וכנהניהם לעשות כן" - ועל זה יצאו עליו עוררים. הטור יו"ד סי' קפא כתב: "וזה אינו מפורש!" (כלומר: לא נזכר לא בתורה ולא בתלמוד) ואין אנו צריכים לבקש טעם למצוות, כי מצות המלך עלינו אף אם לא נדע טעמה". ומרן ה"בית-יוסף" מגן שם על רבינו ועל דעתו שגילה בסוף הלכות מעילה: "שכל מצוה שנוכל למצוא בה טעם - עלינו לאמרו: ומה שלא נמצא בה טעם - נייחס הדבר לקוצר השגתנו" וכו'. ומה שנוגע לגילוח הפאות והזקן. שרבינו נותן בהם טעם משום "עבודת כוכבים" - אומר ה"בית-יוסף" - שזה למד מתוך סמיכות הכתובים שלפניהם ושלאחריהם המדברים בחוקת העכו"ם, כמו: "לא תנחשו ולא תענונו", וכתובת קעקע לא תתנו", שבודאי גם איסור הגילוח מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו" הוא. והב"ח כותב (שם): שמדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מג) רואים, שמפי ספרים נתברר לו, שכך היו העכו"ם וכמריהם עושים לשם עבודה-זרה. וכן הוא מעיד בספרו (מו"נ ח"ג, לז): שכך היה מנהגם כפי שקרא הרבה בספריהם. ורבינו כתב כל זה בטעם המצוה כאן, כדי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ב כסלו - ספר המדע - הלכות עכו"ם קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבנים ואינו אוכל בקדשי המקדש וכיו"ב, כמבואר (שם, מ"ג. 35) כאנשים ונשים. (36) שאין לוקים על הספק (שם).

ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה³⁷ לגלח פאת ראש האישי; ואפלו קטן³⁸, אסור לה לגלח לו פאה.

37 אבל אינה לוקה, הואיל והיא גופה אינה בכל תקיף והאיסור הוא רק מדרבנן (כס"מ). (38) שאינו בר עונשים.

ו. ופאה זו שפניחים בצדעים, לא נתנו בו חקמים שעור. ושמענו מן רבינו, שאינו מניח פחות מארבעים שערות³⁹. ומתיר ללקט⁴⁰ הפאות במספרים; לא נאסר אלא השחתה בתער⁴¹.

39 שרוחב הפאה לא יהיה פחות מארבעים שערות (בית יוסף, טור יו"ד, קפא). (40) לגזוז. (41) המקור לדברי רבינו הוא (תוספתא, מכות מ"ג), שמפורש שם: "אינו חייב עד שיקפנו בתער". וכפירוש "היראים", שהקפת הראש נלמדת מהשחתת הזקן ששתיהן סמוכות זו לזו: לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז) - מה זו בהשחתה, אף זו בהשחתה (עבודת המלך).

ז. דרך פהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם⁴². לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו: לחי העליון⁴³, ולחי התחתון⁴⁴ מזמין, וכן משמאל, ושבלת הזקן⁴⁵. ולוקה על כל פאה ופאה⁴⁶. ואם נטלן בלן פאחת - לוקה חמש. ואינו חייב עד שגלחנו בתער, שנאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם גלח זקנו במספרים⁴⁷, פטור⁴⁸. ואין המתגלח לוקה עד שיסמיע⁴⁹. ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער בזקן. ואם השחיתה זקן האישי - פטורה⁵⁰.

42 השוה "ספר המצוות", ל"ת מד: "וזה היה קישוט, כמו שהוא מפורסם היום בקישוט גלחי עכו"ם שהם יגלחו זקנם". (43) המחובר לצדעים. ובמקרא: לחי חמור טריה (שופטים טו, טו), נקבה. (44) זה מקום חיבור הסנטר לעצם משני צדדיו (הרע"ב, מכות פ"ג, מ"ה). (45) השער שעל הסנטר. (46) (מכות כ.), כי לא נאמר בתורה: לא תשחית זקנך, אלא "פאת זקנך" - לחייב על כל פאה ופאה, כדברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת מד). (47) שאינם משחיתים כתער החותך את השער בצד עיקר (רש"י). (48) ומותר אף לכתחילה (כס"מ). (49) וימציא את השער למגלח. (50) אבל אסורה.

ח. השפה, מתיר לגלחו בתער⁵¹; והוא השער שעל גב השפה העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף-על-פי שהוא מתיר⁵², לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא יגלחו⁵³ קצתו, עד שלא יעקב אכילה ושחיתה⁵⁴.

51 ואין בו משום גילוח הזקן (מ"ק יח.). (52) חוזר אל

למתים (ויקרא כא, א) "בני אהרן" כתיב ולא "בנות אהרן" - וקל-וחומר נשיהם (קידושין לה:). (21) בשערות קבועות במשך היממה (יום ולילה), או ימים וזמנים קבועים במשך השנה. מצוה כזאת נקראת: מצות-עשה שהזמן גרמא. (22) תמיד, בכל עת ובכל שעה. (23) כי כל התורה הוקשה למצוות תפילין, ככתוב: והיה לאות על ירך... למען תהיה תורה ה' בפיך (שמות יג, ט). וכשם שמצוות תפילין "מצות-עשה שהזמן גרמא היא, שאינה נוהגת אלא ביום ולא בלילה, בחול ולא בשבת ומועד, ונשים פטורות הימנה - כך כל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין מנין שנשים פטורות? - מתלמוד תורה. כתוב: ולימדתם אותם את בניכם (דברים יא, יט) - "בניכם", ולא בנותיכם. וסמוך למעלה מזה כתוב: וקשרתם אותם לאות על ידכם (שם, יח) - להגיד: כשם שנשים פטורות מתלמוד תורה, כך הן פטורות מתפילין (קידושין לד:). (24) של שבת שהוא מצות-עשה שהזמן גרמא. וכן אמרו חז"ל: "נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה" (ברכות כ:), שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח) ובדיברות השניות כתוב: שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב). וכלל הוא: כל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא בלא-תעשה (ע"ז נא:). ולפי זה, הציווי: "שמור את יום השבת" הוא לא מצות-עשה אלא מצות לא-תעשה, כמו "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - ומצוות ל"ת, אחד אנשים ואחד נשים, חייבים. ולפיכך אמרו חכמינו (ברכות, שם): "כל שישנו בשמירה, ישנו בזכירה". ומפני שנשים ישנן בשמירה של "לא תעשה כל מלאכה", ישנן גם בזכירה של "זכור את יום השבת לקדשו", שהוא קידוש היום שזוכרים אותו על היין. (25) כמבואר (פסחים מג:). כתוב בתורה: לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות (דברים טז, ג) - כל שישנו ב"בל תאכל חמץ", ישנו באכילת מצה. והנשים, הואיל והוזהרו על אכילת חמץ שהיא ל"ת - חייבות על אכילת מצה. (26) כי בכל שאר ימי הפסח אין חובת אכילת מצה: יש רק איסור של אכילת חמץ. (27) שנאמר בקרבן פסח: במכסת נפשות תכוסו על השם (שמות יב, יד), "נפשות" - גם אשה במשמע (פסחים צא:). (28) מצות הקהל היתה מתקיימת בזמן שבית-המקדש היה קיים בחג הסוכות מקץ שנת השמיטה, כמפורש בתורה: הקהל את העם, האנשים והנשים וגו' (דברים לא, יב). (29) שמחת החג, כמפורש בתורה: ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו' (שם טז, יד).

ד. טמטום³⁰ ואנדרוגיניוס³¹, הרי הן ספק³² - נוטלין עליהן חמרי האישי³³ וחמרי האשה³⁴ בכל מקום, וחיבים בכל³⁵. ואם עברו - אינם לוקין³⁶.

30 משורש אטם, טמטם. שאין להבחין בו את הבדל המין. (31) שיש לו זכרות ונקבות. ביוונית קוראים לזכר: אנדרו, ולנקבה: גיניוס ("הערוך", ערך "אנתרופי"). שניהם נזכרים במשנה (ביכורים פ"א, מ"ה: חגיגה פ"ב, מ"א). (32) אם איש או אשה. (33) להתחייב ב"בל תקיף" וב"בל תשחית": ואם כהנים הם - ב"בל יטמא" למת, וכן בכל המצוות שהזמן גרמא, כמבואר (ביכורים פ"ד, מ"ב). (34) שאינו מתייחד עם אנשים, שאינו חולק בנחלה עם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור לה לגלח ראשה כאיש, כמבואר למעלה. אבל במסכת (ביכורים, פ"ב), ששם המקור להלכה זו, הנוסח הוא: "ומסתפר כאנשים" וזה ההיפך מדברי רבינו. אולם בכתב-יד תימן הנוסח: "ולא מגלה ראשו כאיש" - אלא מכסה אותו משום צניעות כאשה.

22 יא. כתבת קעקע האמורה בתורה⁷⁰ הוא, שישרט על
23 בשרו, וימלא מקום השריטה פחול⁷¹ או דיו או
24 שאר צבעונים⁷² הרושמים⁷³. וזה היה מנהג העפוי"ם
25 שרושמיין⁷⁴ עצמן לעבודת פוכבים, פלומר, שהוא
26 עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומעת שירשם
27 באחד מדברים הרושמיין אחר שישרט באיזה מקום
28 מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב⁷⁵ ולא
29 רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה -
30 פטור, עד שיקרב ויקעקע, שגאמר: "וכתבת
31 קעקע"⁷⁶. במה דברים אמורים? בכותב⁷⁸, אבל זה
32 שכתבו בבשרו וקעקעו בו, אינו חיב, אלא-אם-כן
33 סיע, פדי שיעשה מעשה⁷⁹; אבל אם לא עשה
34 פלום, אינו לוקה.

70 וכתובת קעקע לא תתנו בכס (ויקרא יט, כח).
71 צבע שנשים כוחלות בו את עיניהן. (72) (מכות כא.).
73 שרישומם ניכר. (74) שמסמנים את עצמם להיות
חותרם ברית תמיד בבשרם: שיכירו הכל כי לעכו"ם הם
מוקדשים. (75) שרט. (76) משמע שצריכים שתיהן:
כתובת וקעקע. (77) שלוקה. (78) כשהוא כותב ורושם
בעצמו. (79) כנראה שדין זה נלמד מדין הקפת הראש
(כסף-משנה).

35 יב. השורט שריטה אחת על המת⁸⁰, לוקה, שגאמר:
36 "וישרט לנפש לא תתנו בפשקם" - אחד פהן ואחד
37 ושראל⁸¹. שרט שריטה אחת על חמש מתים או
38 חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש⁸²; והוא,
39 שהתרו בו על פל אחת ואחת⁸³.

80 מתוך אבל וצער. (81) שהרי לאו זה מפורש גם אצל
כהנים: ובבשרם לא ישרטו שרטת (ויקרא כא, ה), וגם
בישראל (שם יט, כח). (82) שנאמר: "ושרט לנפש" -
לחייבו על כל נפש ונפש (מכות כ:). וכן דרשו (שם):
"ושרט לנפש" - לחייב על כל שריטה ושריטה.
(83) כששרט חמש שריטות זו אחר זו ידובר כאן: אבל
כששרט אותן בחמש אצבעותיו בבת אחת - לוקה חמש,
אפילו כשלא התרו בו אלא פעם אחת, כמבואר בסמוך אצל
קרחא (ה"ט).

40 יג. גדידה ושריטה, אחת⁸⁴ היא. וכשם שהיו
41 העכו"ם שורטים בפשקם על מתיהם מפני הצער,
42 כך היו חובלין⁸⁵ בעצמן לעבודת פוכבים⁸⁶, שגאמר:
43 "ויתגדדו כמשפטם" - גם זה אסרה⁸⁷ תורה,
44 שגאמר: "לא תתגדדו". אלא שעל מת, בין שרט
45 פידו בין שרט בקלי, לוקה; לעבודת פוכבים: בקלי
46 - חיב מלקות, פידו - פטור⁸⁸.

השפם. (53) לא בתער אלא במספרים, כמו בגילוח הזקן
(ב"ח, יו"ד קפא). (54) (מ"ק, שם).

1 ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי⁵⁵
2 ובית הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי
3 סופרים⁵⁶. והמעבירו, מכין אותו מפת מידות. במה
4 דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא
5 נשים, פדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל
6 במקום שמעבירין השער הנשים ואנשים, אם
7 העביר, אין מפין אותו⁵⁷. ומתר להעביר שער שאר
8 איברים במספרים בכל מקום⁵⁸.

55 השקע שמתחת לאצילי הידים מול השכם. (56) נזיר
(נט). מפני שזה מקישוטי נשים ואסור לאיש להתקטט ולתקן
עצמו בתיקוני נשים: ואפילו במספרים אסור לו להעבירו.
(57) היא דעת רב שריא גאון שהובאת בר"ן (ע"ז, פ"ב).
ומדברי רבינו: "אין מכים אותו" - משמע שעל-כל-פנים
ישנו איסור. (58) אפילו במקום שאין מנהג האנשים
להעביר שער אבריהם (עבודת המלך). ובשם הגאונים מובא
ב"הגהות מיימוניות" ("שמי שמגלח כל שער: מראשו ועד
רגליו - מותר לו לגלח גם שער בית-השחי ובית-הערוה -
שארן זה יפוי, אלא ניוול הוא לו").

9 י. לא תעדה⁵⁹ אשה עדי⁶⁰ האיש, כגון שתשים
10 בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון⁶¹ וכיוצא
11 בו, או שתגלח ראשה פאיש⁶². ולא יעדה איש עדי
12 אשה, כגון שילבש בגדי צבעונים וחלי זהב⁶³
13 במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין משימים
14 אותו החלי אלא נשים - הכל כמנהג המדינה. איש
15 שעדה עדי אשה, ואשה שעדה עדי איש -
16 לוקין⁶⁴. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות,
17 מראשו או מזקנו⁶⁵ - משילקט שיערה אחת, לוקה⁶⁶,
18 מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחור -
19 משיצבע שער לבנה אחת, לוקה⁶⁷. טמטום
20 ואנדווגינוס אינו עוטף⁶⁸ פאשה, ולא מגלח ראשו
21 פאיש⁶⁹; ואם עשה כן, אינו לוקה.

59 לא תתקטט. (60) קישוטי האיש, מלשון: הורד עדיך
מעליך (שמות לג, ה). (61) כר' אליעזר בן-יעקב (נזיר
נז): מניין לאשה שלא תצא בכלי זין למלחמה? שנאמר:
לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב, ה). וכן מתרגם
אונקלוס: לא יהא תיקון זין דגבר על אתתא.
(62) (ביכורים פ"ד, מ"ב) שנאמר שם על אנדווגינוס:
"ומסתפר כאנשים" - משמע שאשה אסורה בתספורת
אנשים. את המקור הזה לדברי רבינו מציין הגר"א (יו"ד
קפב, ס"ק ח). ובכתב-יד תימן הנוסח: או שתגלה ראשה.
(63) שם תכשיט: חלי, או חליה, כמו: ותעד נזמה וחליתה
(הושע ב, טו). (64) שעברו על ל"ת שבתורה: לא ילבש
גבר שמלת אשה, ולא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב,
ה). (65) מתנאה בנויי אשה (רש"י, מכות כ:).
(66) (שם). (67) זה נלמד ממלקט שערות לבנות מתוך
שחורות (כסף-משנה). (68) אינו מתלבש. (69) כי האשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

96) כחצי הפול, ושיעורו: כשליש ושש שערות, כמבואר במסכת נגעים פ"ו, מ"א.

18 מו. הקורח ראשו או השורט בכשרו על ביתו שנפל
19 ועל ספינתו שנטבעה בים - פטור, ואינו לוקה אלא
20 על המת⁹⁷ בלבד, או השורט לעבודת פוכבים⁹⁸.
21 הקורח קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה
22 בכשר חברו, והפוחת פתכת קעקע בכשרו של חברו,
23 והיה חברו מפצע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן
24 לוקין⁹⁹; אחר שנגג ואחד מזיד - המזיד משניהם
25 לוקה והשנגג פטור.

97) (מכות כ:). 98) ודווקא בכלי, כמבואר לעיל (ה"יג), שחייב רק על הגדידה שהיא בכלי: וכן פירש גם (מעשה רוקח). 99) (תוספתא, מכות פ"ג).

יום ש"ק כ"ג כסלו ה'תשע"ו

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה.

ובאור מצוה זו ועקרם הנגדרים עמה בגללה - בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) מעלת התשובה, וידי דברים; עבירות שמתכפרות בשעתן (מיד כשחוזרים בתשובה) ועבירות שמתכפרות לאחר זמן.

26 א. כל מצות שפותרה - בין עשה, בין לא-תעשה -
27 אם עבר אדם על אחת מהן, בין פזרון, בין בשגגה
28 - פשיעשה תשובה² וישב מחטאו³, חיב להתודות⁴
29 לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה פי
30 יעשו וגו'. והתודו את חטאתם אשר עשו" - זה
31 ודוי דברים⁵. ודוי זה מצות עשה. כיצד מתודין?
32 אומר: אָנָּה הַשֵּׁם, חֲטָאתִי⁶, עוֹיִתִי⁷, פִּשְׁעֹתִי⁸ לְפָנֶיךָ
33 וְעֲשִׂיתִי כִּךָ וְכָךְ, וְהָרִי גַחְמִי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשֵׁי,
34 וְלֵעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עֲקָרוֹ שֶׁל וְדוֹי.
35 וְכָל הַמְרֻבָּה לְהַתְּוֹדוֹת וּמְאָרֶיךָ בְּעֵינֵי זֶה - הָרִי זֶה
36 מִשְׁבַּח. וְכֵן בְּעַלֵּי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת¹¹, בַּעַת שְׁמִבְיָאִין
37 קְרִבְנוּתֵיהֶן עַל שְׁגָגָתָן אוֹ עַל זְדוּנָן¹² - אֵין מִתְּפַכֵּר
38 לָהֶן בְּקִרְבָּנָם עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְּוֹדוּ וְדוֹי
39 דְּבָרִים, שְׁנֵאֲמַר: "וְהַתְּוֹדָה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". וְכֵן
40 כָּל מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין וּמְחִיבֵי מִלְּקוֹת - אֵין
41 מִתְּפַכֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה
42 וְיִתְּוֹדוּ¹⁴. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחִבְרוֹ וְהַמְזִיק מְמוֹנוֹ -
43 אֶף־עַל־פִּי שְׁשֵׁלָם לוֹ מֵה שֶׁהוּא חִיב לוֹ, אֵינוֹ
44 מִתְּפַכֵּר עַד שִׁיתְּוֹדָה וְיָשׁוּב מִלַּעֲשׂוֹת פְּזָה לְעוֹלָם,
45 שְׁנֵאֲמַר: "מִכָּל־חֲטָאת הָאָדָם"¹⁵.

84) אף על פי ש"גדידה" הוא בכלי, ככתוב: ויתגודדו כמשפטם בחרבות (מל"א יח, כח), ושריטה היא ביד. ולפיכך אם גדר בכלי והתרו בו משום "ושרט לנפש" - חייב (כסף-משנה). 85) בכלי משחית. 86) לא שהיו עובדים אותה בכך - שאלמלי כן היו חייבים סקילה על הגדידה משום עובד עבודה-זרה - אלא כדי לעורר רחמים אצל פסיליהם לקבל תפילתם. כפי דעתם המשובשת (כסף-משנה). 87) כלומר: אף על פי ש"לא תתגודדו" בעכ"ם כתוב, בכל זאת אם גדר בכלי על מת - גם כן חייב. 88) (מכות כא.).

1 יד. ובכלל אזהרה⁸⁹ זה, שלא יהיו שני⁹⁰ בתי-דינין בעיר אחת, זה נוהג פמנהג זה וזה נוהג פמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר: 4 "לא תתגודדו" - לא תעשו אגדות אגדות⁹¹.

89) של לא תתגודדו. 90) כדברי אביי האומר: "לא תתגודדו" - כגון: שני בתי-דינין בעיר אחת, הללו מורים כבית-שמאי והללו כבית-הלל (יבמות יד.). ולפי שבכל מקום אין הלכה כאביי לגבי רבא, נדחק רבי דוד הכהן לפרש דברי רבינו, שכוונתם לבית-דין אחד שחבריו חלוקים בדעותיהם. וייתכן שחסר פה כ' הדמיון וצריך להיות: "שלא יהיו כשני בתי-דינין", וכרבא האומר (שם): כגון: בית-דין בעיר אחת, פלג (חציו) מורים כבית-שמאי ופלג כבית-הלל: אבל שני בתי-דינים בעיר אחת - מותר (כסף-משנה). 91) מפני שלא כתוב: לא תגודדו, או לא תגודדו - אלא "לא תתגודדו", למדו מזה גם שלא ליעשות אגודות אגודות, כתות שונות (שם).

5 מו. הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחר ישראל ואחד 6 פהן ששרט על המת, אינו לוקה אלא אחרת⁹². 7 הקורח ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה 8 קמנן הקרחות; והוא, שהתרו בו על כל קרחה 9 וקרחה. אחר הקורח בידו או כסם⁹³, או הטביל 10 אצבעותיו פסם והניחם בחמשה מקומות בראשו 11 בבת אחת - הואיל וקרחה חמש קרחות, אף-על-פי 12 שהיא התראה אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין 13 כאחת⁹⁴. וחייב על כל הראש⁹⁵ פבין העינים, 14 שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור 15 הקרחה? פדי שיראה מראשו פגריס⁹⁶ פנוי פלי 17 שער.

92) שלא תטעה לומר: הואיל ונאמר בכהנים: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה), ונאמר בתורה סתם: ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (דברים יד, א), לפי זה יתחייבו הכהנים שתיים - לפיכך הוא אומר: "אינו לוקה אלא אחת". 93) משחה חריפה המשירה את השער. 94) (מכות כ:). 95) אף על פי שכתוב: ולא תשימו קרחה בין עיניכם (דברים, שם), לומדים אנו ביגזירה שוה/קרחה - קרחה מכהנים שכתוב בהם: לא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כא, ה) - לחייב על שערות כל הראש (מכות כ:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביא קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה. ; משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט.) (20) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב. :). (21) כמבואר לקמן (פרק ה, הלכה א.) (22) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט.). (23) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשיבעוהו הדיינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב.). (24) (שבועות לט.). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז.).

ג. בַּזְמַן הַזֶּה, שְׂאִין בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קָיָם וְאִין לָנוּ מִזְבַּח־פְּפֹרָה²⁵ - אִין שְׂמִים²⁶ אֲלֵא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרָת עַל כָּל הַעֲבֹרוֹת²⁸. אֲפֹלוּ רִשְׁעֵי כָּל יָמָיו וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אִין מִזְכְּרִין לוֹ שְׁמוֹ דְּבָר מְרֻשְׁעוֹ²⁹, שְׁנֹאֲמַר: "רִשְׁעַת הַרְשָׁעֵי לֹא יִכְשַׁל־בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעֲצָמוֹ³⁰ שְׁל יוֹם־הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר לְשָׁבִים³¹, שְׁנֹאֲמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפָּר עַל־יָכֶם".

(25) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (26) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א.). (27) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטור מטומאת החטא - אלא תשובה. (28) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד.) (29) (קידושין מ:). (30) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לכדה אינה מועילה (יומא פו.), כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד.). (31) אבל לא לשאינם שבים.

ד. אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרָת³² עַל הַכֹּל וְעֲצָמוֹ שְׁל יוֹם־הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר - יֵשׁ עֲבֹרוֹת שֶׁהֵן מִתְּכַפְּרִים³³ לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֹרוֹת שֶׁאִין מִתְּכַפְּרִים אֲלֵא לְאַחַר זְמַן. בְּצִדָּה? עֵבֶר אֲדָם עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאִין בָּהּ כְּרַת³⁵ וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - אִינוּ זֶז מִשָּׁם עַד שְׁמוֹת־לִין³⁶ לוֹ. וּבְאֵלוֹ נֹאֲמַר: "שׁוּבוּ בְּנֵים שׁוֹכְבִים, אֲרַפֶּה³⁷ מִשׁוֹבְתֵיכֶם וְגו'". עֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁאִין בָּהּ כְּרַת³⁸ וְלֹא מִיתַת בֵּית־דִּין וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תוֹלָה³⁹ וְיוֹם־הַכְּפּוּרִים מִכְּפָר. וּבְאֵלוֹ נֹאֲמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכְפָּר עַל־יָכֶם". עֵבֶר עַל כְּרַתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם־הַכְּפּוּרִים תוֹלָין, וְיִסְוֶרִין הַבָּאִין עֲלֵינוּ⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה. וְלַעֲלוֹם⁴² אִין מִתְּכַפְּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שְׁבֹאוֹ עֲלֵנוּ יִסְוֶרִין. וּבְאֵלוֹ נֹאֲמַר: "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטֵי פִשְׁעֵם וּבִנְגְעֵים⁴³ עֲוֹנֵם". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁴? בְּשֵׁלָא חָלַל אֶת הַשֵּׁם⁴⁵ בְּשַׁעֲהָ שְׁעֵבֶר; אֲבָל הַמְחַלֵּל

(2) כשיגמור בליבו לשוב מדרכו הרעה אל ה' ואל תורתו. (3) שלא יוסיף לעשותו. (4) להודות בפיו כי חטא ולהביע את חרטתו על זה. (5) שהמתוודה צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב.). (7) בזדון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא.). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים ב ג, ז.). (9) וסדר היודיו הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו:). שכן מצינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידוי: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה.). (9) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו.). (10) "וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ה, הלכה ז.). (11) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (12) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הזדון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד סז.). (13) (שבועות יג.). (14) (סנהדרין מג:). אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מצינו בעכשן שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכשן: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, יט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב.). (15) ממה שבינו לבין חבירו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו.

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּהֵן גְּדוֹל מִתְּוֹדָה עֲלֵינוּ עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַתְּוֹדָה עֲלֵינוּ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכְּפָר עַל כָּל עֲבֹרוֹת שֶׁבַתְּוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמוּרוֹת - בֵּין שְׁעֵבֶר בְּזִדוֹן, בֵּין שְׁעֵבֶר בְּשַׁגְּגָה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ - הַכֹּל מִתְּכַפְּר¹⁹ בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעֵשָׂה²⁰ תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עֵשָׂה תְּשׁוּבָה, אִין הַשְּׁעִיר מִכְּפָר לוֹ אֲלֵא עַל הַקְּלוֹת. וּמָה הֵן הַקְּלוֹת וּמָה הֵן הַחֲמוּרוֹת? הַחֲמוּרוֹת הֵן, שְׁתִּיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין אוֹ כְּרַת²¹. וְשִׁבְעַת שְׁנֹא²² וְשִׁקְרָה²³, אַף־עַל־פִּי שֶׁאִין בָּהֵן כְּרַת. הֲרִי הֵן מִן הַחֲמוּרוֹת²⁴. וְשִׁאָר מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאִין בָּהֵן כְּרַת - הֵם הַקְּלוֹת.

(16) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, י). (17) שהיה אומר בוידוי עלינו: חטאו, עונו, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא סו.). (18) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומיהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלווי", מפני שכפרתו תלויה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (19) אשם תלווי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו

21 הגִּשְׁם" - שְׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה. מִפְּלֵל, שְׁאֵם זָכַר
22 בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְם שְׁמִימוֹת - נִסְלַח לוֹ⁹.

(2) מפני שגמר בלבו לחזור בתשובה שלימה. (3) משום שהוא מתיירא ממי שהוא. (4) חולשת הגוף. (5) נזדמנו יחד במקרה למקום אחד. (6) כלומר: הוא נמצא באותו המצב ובאותם התנאים שהיה אז כשעבר את העבירה. (7) כמאמר חז"ל (שבת קנא:): "עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועידן בידך". (8) מפני שבאה אצלו בתקופת חיים שאין כבר חפץ בה. וכמו שאמרו (ע"ז יט.): אשרי איש ירא את ה' (תהלים קיא, א) - אשרי איש, ולא אשה?! - אלא אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (בגבורתו). (9) וכן אמרו: "אלו רשעים גמורים שבישראל שמכניסים יגון ואנחה בלבם (שמתחרטים) בשעה שנכנסים לבית עולמם בשביל מעשים שעשו - אם חזרו ועשו תשובה ומתו מתוך תשובה, הם בני עולם הבא" (ילקוט, בלק, על הפסוק: כנחלים נטיו).

23 ב. ומה היא התשובה? הוא, שיעזב החוטא חטאו
24 ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד,
25 שנאמר: "יעזב רשע דרכו וגו'". וכן יתנחם על
26 שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי שובי נחמתי". ויעיד¹⁰
27 עליו יודע תעלומות¹¹, שלא ישוב לזה החטא
28 לעולם, שנאמר: "ולא נאמר עוד¹² אלהינו למעשה
29 ידינו וגו'". וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות
30 אלו שגמר בלבו.

(10) ויקח לו לעד, כאחד המעיד עליו שמים וארץ. (11) את ה', שאין דבר נעלם ממנו. (12) פסוק זה מחובר אל שלפניו: "ושובו אל ה', אמרו אליו: כל תשא עוון... ולא נאמר עוד" וגו' - הרי שלוקחים אותו יתברך לעד על זה: שלא נאמר עוד... ולא ישוב עוד לאותו עוון (לחם-משנה). ובפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט על הפסוק: שובה ישראל עד ה' אלהיך (הושע יד, א): "אומרים ישראל לפני הקב"ה: רבנו של עולם! אם אנו עושים תשובה, מי מעיד עלינו? אמר להם הקב"ה: לרעה נעשיתי עד, שנאמר: וקרבתי אליכם למשפט, והייתי עד ממהר במכשפים... ובנשבעים לשקר ובעושי שקר שכר שכיר וגו' (מלאכי ג, ה), ולטובה איני נעשה לכם עד?! הוי, שובה ישראל עד (עד) ה' אלהיך".

31 ג. כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי
32 זה דומה לטובל¹³ ושרץ¹⁴ בידו, שאין הטבילה
33 מועלת לו עד שישליך השרץ¹⁵. וכן הוא אומר:
34 "ומודה ועוזב¹⁶ ירחם". וצריך לפרט את החטא¹⁷,
35 שנאמר: "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו
36 להם אלהי זהב".

(13) להיטהר מטומאתו. (14) מת שמטמא. (15) תענית (זו): אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתוודה ואינו חוזר בו (שאינו גומר בלבו לשוב), למה הוא דומה? לאדם שתופס שרץ בידו, שאף על פי שטובל בכל מימות שבעולם - לא עלתה לו טבילה; ורקו מיידו, כיון שטבל

1 אֶת הַשֵּׁם, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ יוֹם-
2 הַכַּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וְכֹאֵף עָלָיו יְסוּרִין -
3 אֵינּוּ מִתְּכַפֵּר לוֹ בְּפֶרֶה גְמוּרָה עַד שְׁמִימוֹת. אֲלֵא
4 תְּשׁוּבָה, יוֹם-הַכַּפּוּרִים וְיְסוּרִין, שְׁלִשְׁתָּן תּוֹלִין,
5 וּמִיָּתָה מְכַפֵּרֵת, שְׁנֵאמַר: "וְנִגְלָה בְּאָזְנֵי ה' צְבֹאוֹת,
6 אִם יִכְפַּר הָעוֹן הַזֶּה" ⁴⁶ לָכֵם עַד תִּמְתּוּן"⁴⁷.

(32) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט. (33) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. (34) תיכף בשעת עשיית התשובה. (35) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. (36) מיד, מחילה גמורה. (37) ומיד כשתשובו - ארפא לכם. (38) כגון: "לא תלבש שעטנז". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממרים עוונותיו. (42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום-הכיפורים. (43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עוון קל, וחמור על עוון חמור. (44) שיסורים ממרים עוונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי-התורה פרק ה, הלכה י.). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתיתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

7 א. אִי זוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְמוּרָה? זֶה שְׁבֹא לְיָדוֹ דְּבַר
8 שְׁעֵבֵר בּוֹ, וְאֶפְשֵׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרַשׁ וְלֹא עָשָׂה
9 מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה?; לֹא מִיִּרְאָה³ וְלֹא מִפְּשִׁלוֹן-פֶּחַ⁴.
10 מִיִּצְדָּד? הֲרִי שְׁבֹא עַל אִשָּׁה בְּעֵבְרָה, וְלֹאֲחֵר זְמַן
11 נִתְיַחַד עִמָּה⁵, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכַחַת גּוּפוֹ
12 וּבְמִדִּינָה שְׁעֵבֵר בָּהּ⁶, וּפְרַשׁ וְלֹא עָבַר - זֶהוּ בַּעַל
13 תְּשׁוּבָה גְמוּרָה. הוּא שְׁשִׁלְמָה אָמַר: "וְזָכַר אֶת
14 בּוֹרְאֵיךָ בִּימֵי בְּחוּרֹתֶיךָ"⁷. וְאִם לֹא שָׁב אֲלֵא בִּימֵי
15 זְקֻנוֹתָי וּבַעַת שְׁאֵי אֶפְשֵׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מֵה שְׁהִיָּה
16 עוֹשָׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינָה תְּשׁוּבָה מַעֲלָה⁸, מוֹעֲלֵת
17 הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוֹ עָבַר כָּל יָמָיו,
18 וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בְּתְשׁוּבָתוֹ - כָּל
19 עוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא-תִחַשֵּׁף
20 הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כח, יג). הא כיצד? כאן בעבירות שבין אדם להבירו (פרסם); כאן בעבירות שבין אדם למקום (יכסה). והטעם: משום כבוד שמים - שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא הוא ממעט בזה את כבוד שמים (מלשון רש"י, שם). והראב"ד משיג וסובר: שעל עבירות המפורסמות והגלויות, אף על פי שהן בין אדם למקום צריך להתוודות בגלוי: שכמו שנתפרסם החטא, כך צריך לפרסם התשובה ויתבייש ברבים. אבל רבינו סובר, שמכל-מקום אין מצוה לפרסמן: אולי יהיה שם אדם שלא ידע עוד בדבר, ועכשו יודע לו ויתחלל שם שמים (כס"מ). ויש להביא ראיה לשיטת רבינו מפסיקתא דרב כהנא, וכן בילקוט (הושע, יד): "אמר ר' אליעזר: בנהוג שבעולם, אדם המבזה את חברו ברבים ולאחר זמן הוא מבקש לרצות אותו, הוא אומר: אתה מבזה לי ברבים, ומתרצה לי ביני ובינך?! לך והבא אותם אנשים שביזיתי בפניהם, ואני מתרצה לך. אבל הקב"ה אינו כן; אלא אדם עומד ומחרף ומגדף בשוק, והקב"ה אומר לו: עשה תשובה ביני ובינך ואני מקבלך" ("אור שמח"). (26 חוצפה היא מצדו. (27 ברכות לד:), מפני שדומה שאינו מתבייש עליהן; אבל אם מכסה עליהן, סימן שמתבייש בהן. ואמרו (שם, יב:): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלים לו על כל עוונותיו" (תוספות שם, דיבור-המתחיל: כסוי חטאה). ואינו אסור אלא כשפירסמן שלא לצורך, אבל לצורך - מותר, שהרי יהודה הודה במעשה תמר כדי שלא תישרף; וכן ראובן הודה ולא בוש, כדי שלא יהיו שאר אחיו נחשדים מאביהם, כמבואר (סוטה ז:), ונחלו חיי עולם הבא (פר"ח). (28 לבלי פרוט לפניהם עוונותיו בפרוטורוט.

- 21 ו. אף-על-פי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יָפָה לְעוֹלָם²⁹ -
- 22 בְּעֵשְׂרָה הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכְּפּוּרִים
- 23 הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר³⁰ וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִנְּדָ, שֶׁנֶּאֱמַר:
- 24 "דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצֵאוֹ"³¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
- 25 בְּיַחֲדִי; אֲבָל צָבוּר - כָּל זְמַן³² שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה
- 26 וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם, הֵם נִעְנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּה'
- 27 אֶלְקִינִי בְּכָל קְרָאנִי אֵלָיו"³³.

(29 בכל ימות השנה. (30 שהם ימי רחמים ורצון. ועוד: כל אדם נידון בראש-השנה וגזר דינו נחתם ביוה"כ, ולפיכך יכול גם היחיד לבטל גזר דינו קודם שנחתם (מהרש"א, יבמות מט:). (31 משמע שאינו מצוי ואינו נענה בכל עת אלא בעתים ידועות (יבמות קה:). (32 אפילו בשאר ימות השנה (שם). (33 כי גדולה זכות הציבור שאפילו נחתם גזר דינו, הוא נקרע על-ידי תשובה (ר"ה יח:).

- 28 ז. יום-הַכְּפּוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל³⁴, לְיַחֲדִי
- 29 וְלְרַבִּים, וְהוּא קִיץ³⁵ מַחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכָף
- 30 חֲבִיבִים הֵכֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלִהְיוֹת בְּיוֹם-
- 31 הַכְּפּוּרִים. וּמַצּוֹת וְדוּי יוֹם-הַכְּפּוּרִים, שֶׁתְּחִיל מְעַרְב
- 32 הַיּוֹם קָדָם שְׁלֵאכֵל³⁶, שְׁמָא יִחַן³⁷ בְּסַעֲוֵדָה קָדָם
- 33 שֶׁתְּוֹדָה. וְאֵף-עַל-פִּי שֶׁתְּוֹדָה קָדָם שְׁלֵאכֵל, חוֹזֵר
- 34 וּמִתְוֹדָה בְּלֵילֵי-יוֹם-הַכְּפּוּרִים עֲרֵבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְוֹדָה
- 35 בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְנִעְוִילָה. וְהֵיכָן מִתְוֹדָה?

בארבעים סאה - עלתה לו טבילה". (16) אמר ר' יהודה: "ומודה" על מנת "ועוזב" (ילקוט, תהלים ק). (17) לפרוש ולבטא בפיו ולומר: חטא פלוני חטאתי (יומא פו:), כדעת רבי יהודה בן-בבא. והטור (או"ח, סי' תרו) פסק כרבי עקיבא, דאין צריך לפרוט.

- 1 ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיֹּת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לְפָנֵי
- 2 הַשָּׁם בְּכֵי וּבְתַנּוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כַחֲסֵי¹⁸,
- 3 וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדְּבָר שֶׁחָטָא¹⁹ בו, וּמְשַׁנֶּה
- 4 שְׁמוֹ²⁰, כְּלוּמַר: אָנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה
- 5 אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כְּלֵן לְטוֹבָה וְלְדַרְךָ
- 6 יְשָׁרָה, וְגוֹלָה²¹ מִמְּקוֹמוֹ; שְׁגָלוֹת מִכְּפַרְתָּ²² עוֹן. מִפְּנֵי
- 7 שְׁגוּרָמַת לוֹ לְהִפְנֹעַ וְלִהְיוֹת עָנּוּ וְשִׁפְלֵ-רוּחַ.

(18) כפי יכלתו, כאשר תשיג ידו. ורבינו (הלכות מתנות עניים פ"ז, ה"ה) יאמר: וכמה? עד חמישית נכסיו - מצוה מן המובחר; אחד מעשרה מנכסיו - בינוני; פחות מכאן - עין רעה. (19) כמו שאמר רבינו (הלכות דעות פ"ב, ה"ב): "שאם היה גבה-לב ינהוג עצמו בבזיון הרבה וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו". (20) להיקרא בשם אחר. (21) (ר"ה טז:) אמר ר' יצחק: ארבעה דברים מקרעים גזר דינו של אדם, ואלו הם: צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה. צדקה - שכתוב: וצדקה תציל ממות (משלי י, ב); צעקה - שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם" (תהלים קז, כח); שינוי השם - שכתוב: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה. ונאמר: וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן (בראשית יז, טו); שינוי מעשה - שכתוב: "וירא האלהים את מעשיהם... וינחם האלהים על הרעה וגו' (יונה ג, י). ויש אומרים: אף שינוי מקום - שכתוב: ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך... ואעשך לגוי גדול (בראשית יב, א). (22) (סנהדרין ז:).

- 8 ה. וְשָׁבַח גְדוֹל לְשָׁב, שֶׁתְּוֹדָה בְּרַבִּים וְיודִיעַ פְּשָׁעָיו
- 9 לָהֶם, וּמַגְלֶה עֲבֻרוֹת שְׁפִינֵי לְבִין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרֵים²³
- 10 וְאוֹמֵר לָהֶם: אֲמַנֶּם חָטְאֵתִי לְפָלוּנִי וְעֵשִׂיתִי לוֹ כָּף
- 11 וְכָף, וְהִרְיִנִי הַיּוֹם שָׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְנַגֵּה וְאֵינוֹ
- 12 מוֹדִיעַ, אֵלָא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה,
- 13 שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְּבָרִים
- 14 אֲמוּרִים²⁴? בְּעֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ; אֲבָל
- 15 בְּעֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְסָם
- 16 עֲצוּמוֹ²⁵, וְעֻזוֹת-פָּנִים הִיא לֹא²⁶ אִם גִּלְסָם²⁷. אֵלָא שָׁב
- 17 לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חָטְאָיו לְפָנָיו, וּמִתְוֹדָה
- 18 עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סִתְּם²⁸. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֵא
- 19 תִּגְלֶה עוֹנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשָׁרֵי נִשְׁוִי פֶשַׁע כְּסוּי
- 20 חָטְאָה".

(23) (יומא פו:), כדי שייבקשו בעדו מחבירו שימחל לו (רש"י, שם). (24) שעליו להתוודות ברבים ולהודיע להם פשעיו. (25) (יומא פו:), כתוב אחד אומר: "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים לב, א), וכתוב אחד אומר:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ג כסלו - ספר המדע - הלכות תשובה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר (משלי ו, ב): נוקשת באמרי פיך... לך והתרפס ורבה רעיך - הרבה עליו רעים שיבקשו עליך מחילה ממנו. (48) (שם), שנאמר (בראשית נ, טז): "אנא, שא נא, ועתה שא נא" - הרי שלש פעמים "נא", ואין "נא" אלא לשון בקשה. (49) (ב"ק צב.), ובמדרש תנחומא (חוקת, אות יט) אמרו: "ומניין שאם סרח אדם לחבירו ואומר לו: חטאתי! שאם אינו מוחל לו - נקרא חוטא? שנאמר (שמואל-א יב, כג): "גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם". אימתי? - כשבאו ואמרו: חטאנו, שנאמר (שם): "התפלל בעד עבדיך... כי יספנו על כל חטאתנו רעה". (50) כמו שמצינו ברב, שהלך לפייס את רבי חנינא רבו שלש-עשרה שנה, בכל ערב יום-כפורים, על שפגע בכבודו (יומא פז):

24 י. אסור לאדם להיות אכזרי⁵¹ ולא יתפייס, אלא יהא
25 נוח לרצות וקשה לכעס. ובשעה שמבקש ממנו
26 החוטא למחל, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה.
27 ואפלו הצר לו וחתא לו הרבה, לא יקם ולא יטר.
28 וזהו דרכם של זרע ישראל ולבם⁵² הנכון; אבל
29 העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן כן, אלא: "ועברתן
30 שמרה נצח"⁵³. וכך הוא אומר על הגבעונים לפי
31 שלא מחלו⁵⁴ ולא נתפייסו⁵⁵: "והגבעונים לא מבני
32 ישראל המה"⁵⁶.

(51) (ב"ק צב.) כמו שמצינו באברהם אבינו, אחרי שאבימלך ביקש ממנו מחילה - נתפייס. ולא עוד אלא שהתפלל עליו לה', כמו שנאמר (בראשית כ, יז): ויתפלל אברהם אל האלהים. (52) (בירושלמי, פרק החובל) הא דאת אמר: שצריך למחול - "בשלא הוציא לו שם רע; אבל הוציא לו שם רע - אין לו מחילה עולמית" (הגהות מיימוניות). (53) מלשון הכתוב (עמוס א, יא). (54) לשאלו המלך שהמית את הגבעונים, כמו שמוספר (שמואל-ב, כא). (55) על ידי דוד המלך, כששאל אותם: "מה אעשה לכם וכמה אכפר?" ושמו את עברתם הקשה בלבם (שם). וראה במסכת (יבמות עח:). (56) ואינם ראויים לבוא בקהל ה' (שם, עט.). וכך אמר דוד: "שלשה סימנים יש באומה זו (ישראל): רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כל שיש בו שלשה סימנים הללו - ראוי להידיבק באומה זו; ואלה הגבעונים, מתוך שאינם רחמנים - אינם ראויים להידיבק בהם". ומיד גזר עליהם ואמר: והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל-ב, כא, ב).

33 יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שייבקש מחילה
34 - מביא עשרה פגיו-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר
35 בפניהם: חטאתי לה' אלהי ישראל⁵⁷ ולפלוני זה
36 שפך וכהן עשיתי לו. ואם היה חייב לו מומן - יחזירו
37 ליורשים. לא היה יודע לו יורשין - יניחנו בבית-
38 דיין⁵⁸ ויתודה.

(57) (יומא פז.). וחילוק יש בין המבקש מחילה מחבירו בחייו, ובין המבקש ממנו אחרי מותו: שבראשון - הוא מבקש מחילה מחבירו קודם ואחרי-כן הוא מתודה לפני ה',

1 יחיד - אחר תפלתו³⁸, ושליח-צבור - באמצע
2 תפלתו, בברכה רביעית³⁹.

(34) שהרי נאמר ביום-הכפורים: "לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל). (35) גמר ימי המחילה שהם מראש-השנה ועד יום הכפורים ("מעשה ורוקח"). (36) את הסעודה המפסקת. (37) (יומא פז): לפי גירסת הרי"ף שם. אבל בנוסח הגמרא שלפנינו כתוב: "שמא תיטרף דעתו בסעודה" (מחמת שיכרות, כפירוש רש"י, שם). (38) אחרי שגמר תפילת "שמונה-עשרה". (39) היא ברכת היום, שהיא הברכה האמצעית בין שלש הראשונות ושלש האחרונות שבתפילת "שמונה-עשרה" (שם).

3 ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל: "אבל אנחנו חטאנו
4 (כלנו)"⁴⁰, והוא עקר הודוי⁴¹. עברות שהתודה
5 עליהם ביום-הכפורים זה - חזר ומתודה עליהן
6 ביום-הכפורים אחר, אף-על-פי שהוא עומד
7 בתשובתו⁴², שנאמר: "כי פשעי אני אדע וחתאתי
8 נגדי תמיד"⁴³.

(40) כנוסח מנטובה. (41) (יומא פז): והוא גם ממשך ואומר: עוינו, פשענו, שכל זה מעיקר הודוי הוא, כמבואר לעיל (פ"א, ה"א, וכדברי ה"לחם-משנה"). (42) ואינו יודע בעצמו שום עוון וחטא. (43) (יומא פז): "איני סבור שכיפרת לי, והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד" (מלשון רש"י, שם).

9 ז. אין התשובה ולא יום-הכפורים מכפרין אלא על
10 עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור
11 או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות
12 שבין אדם לחברו, כגון החובל את חברו⁴⁴ או
13 המקלל חברו או גזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו
14 לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו
15 וירצהו⁴⁵. אף-על-פי שהחזיר לו מומן שהוא חייב
16 לו - צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו⁴⁶. אפלו
17 לא הקניט את חברו אלא בדברים - צריך לפייסו⁴⁷
18 ולפגע בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו
19 - מביא לו שורה של שלשה פגיו-אדם מרעיו
20 ופוגעין בו ומבקשין⁴⁸ ממנו. לא נתרצה להן -
21 מביא לו שניה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך
22 לו, וזה שלא מחל הוא החוטא⁴⁹. ואם היה רבו -
23 הולך ונא אפלו אלף פעמים, עד שימחל לו⁵⁰.

(44) בגופו. (45) (יומא פה:). "את זו דרש רבי אלעזר בן-עזריה: "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" - עבירות שבין אדם למקום יום-הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום-הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. (46) (ב"ק פ"ח, מ"ז). אבל שם לא נאמר זה אלא בחובל בחבירו ולא בגוזלו. ויש מביאים ראיה מדרשת חז"ל (ב"ק ס:) על הפסוק: "חבל ישיב רשע, גזלה ישלם" (יחזקאל לג, טו): "אף על פי שגזילה משלם - רשע הוא". וכל זה כשעוד לא פייס את חברו ("קובץ" על הרמב"ם). (47) (יומא פז:).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לנו שהוא רשע גמור, אבל הוא עשה מצוה אחת שבזכותה זכה לחיים ארוכים (כסף-משנה). ויש מפרשים: שרבינו ידבר כאן בשיקול הנעשה בשעת מיתת האדם: אם ימות בחטאו כבהמה ויכרת מחיי העולם הבא, או יזכה לחיי עולם הבא. וכן מוכח מדברי רבינו בסמוך (ה"ג) שבשיקול העשוי בשעת מיתת ידובר כאן (לחם-משנה). (4) הרי שהאדם נידון לפי רוב עוונותיו. (5) הרי שהעיר נידונית לפי רוב עוונותיה. (6) מין האדם. (7) באביה בן ירעבם בן-נבט נאמרו הדברים הללו, שלמרות חטאתיו וחטאות אביו יבוא לקבורת ישראל, ככתוב: "כי זה לבדו יבוא לירבעם אל קבר, יען נמצא בו דבר טוב". ואמרו חז"ל (מ"ק כל:): "שביטל פרדסאות (משמרות) שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל". רואים אנו, שלפעמים דבר טוב אחד שקול כנגד הרבה לא טובים. (8) כפשוטו חטא אחד לפעמים יאבד הרבה זכויות גדולות וטובות.

ג. פל מי שגחם על המצות שעשה ותהיה על הזכיות, ואמר בלבו: ומה הועלתני בעשיתן, הלואי לא עשיתי אותן - הרי זה אבד את פלן, ואין מזכירים לו שום זכות בעולם, שנאמר: 'וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו' - אין זה אלא פתוהה על הראשונות¹⁰. וכשם ששוקלין זכיות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות פל אהד ואהד מבאי העולם עם זכיותיו ביום-טוב של ראש-השנה. מי שנמצא צדיק - נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע - נחתם למיתה. והבינוני - תולין אותו עד יום-הכפורים: אם עשה תשובה - נחתם לחיים, ואם לאו - נחתם למיתה¹¹.

(9) התחרט וניחם. וינחם ה' כי עשה את האדם (בראשית ו, תרגום ירושלמי: והוה תהי מן קדם ה' הערוך). (10) (קידושין מ: מ) כי אם לא כן מדוע לא תצילנו צדקתו ביום פשעו, הרי זכויותיו מרובות על עוונותיו? ומדוע לא יחשבו לו לכל הפחות כמחצה על מחצה: מחצה עוונות ומחצה זכויות? אלא על כרחך, במי שתוהה ומתחרט על הטוב שעשה הכתוב מדבר. (11) (ר"ה טז:). כבר הזכרנו למעלה (ה"ב) את השאלה הידועה: הרי רואים אנו שכמה צדיקים אשר זכויותיהם מרובות מעוונותיהם, מתים: ורשעים שעוונותיהם מרובים - חיים ומאריכים ימים? שאלה זו מתרץ הרמב"ם ב"שער הגמול" (הובא בר"ן, ר"ה) כך: שצדיקים ורשעים האמורים כאן, הכוונה לצדיקים בדין זה או לרשעים בדין זה. כי אלה שיצאו זכאים בדין מחמת איזו זכות נקראים כאן: צדיקים גמורים, היות שבדין זה זכו ויצאו זכאים למרות היותם חוטאים בדרך כלל. כי כך מידתו של הקב"ה לשלם שכר בעולם הזה על איזו זכות מיוחדת של הנידון בשעת דינו. וכן הצדיקים שזכויותיהם מרובות, כיון שנתחייבו באיזה דין עכשיו מפני עבירה קלה שעשו, נקראים: רשעים ביחס לדין זה, כמו שאמר הכתוב: והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע (דברים כה, א). ועוד כותב הרמב"ם (שם): אין האדם נידון בראש-השנה אלא על עניני עולם הזה. וזה שאמרו: לחיים או למיתה אין זה בימים בלבד (אורך ימים או קוצר ימים), אלא כל

כי כל עוד שלא פייס את חבירו הוא מעוכב מחילה מאת ה'; ובשני - הוא מתוודה קודם לפני ה' ואחר כך מבקש מחילת חבירו, וכך נאה לו: להקדים כבוד שמים לכבוד חבירו המת ("מעשה רוקח"). (58) ויהי הממון מונח ביד בית-דין עד שיבואו היורשים; או בית-הדין יעשו בו כטוב בעיניהם. כפירוש רבינו (ב"ק פ"ט, מ"ה).

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) מי נקרא צדיק, בינוני או רשע; טעם לתקיעת שופר בראש-השנה; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא; מי הם שאין להם חלק לעולם הבא; המינים והאפיקורסים למיניהם.

א. פל אהד ואהד מפני-האדם יש-לו זכיות ועונות. מי שזכיותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי שעונותיו יתרות על זכיותיו - רשע. מחצה למחצה - בינוני. וכן המדינה - אם היו זכיות פל יושביה מרבות על עונותיהן, הרי זו צדקת; ואם היו עונותיהם מרביין, הרי זו רשעה. וכן פל העולם פל².

(2) (קידושין מ: מ) רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות: עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט, יח) - בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה. ושמא תשאל: מה מועיל לנו שיקול המדינה אם צדקת היא או רשעה, הלא דנים את העולם כולו, והכל הולך אחרי שיקול העולם? על זה יש להשיב: "שיקול המדינה" נצרך לפעמים, כגון: כשהעולם כולו חציו זכאי וחציו חייב, אז שוקלים ורואים כל מדינה כפי מה שהיא: אם היא רשעה - היא נחרבת: ואם היא צדקת - היא ניצולת וחוטאיה המועטים נאבדים (לחם-משנה).

ב. אדם שעונותיו מרביין על זכיותיו, מיד הוא מת ברשעה³, שנאמר: "על רב עונדך"⁴. וכן מדינה שעונותיה מרביין - מיד היא אוברת, שנאמר: "ועקת סדם ועמרה פי רבה⁵ וגו'". וכן פל העולם פלו - אם היו עונותיהם מרביין מזכיותיהן, מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא ה' פי רבה רעת האדם"⁶. ושיקול זה אינו לפי מגן הזכיות והעונות, אלא לפי גדלם: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שנאמר: "יען נמצא בו דבר טוב"⁷. ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות, שנאמר: "וחוטא אהד⁸ יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות.

(3) ואף על פי שאנו רואים רשעים גמורים שעוונותיהם מרובים על זכויותיהם ומאריכים ימים - אולם "שיקול" זה, אינו לפי רוב מספר המצוות והעבירות אלא לפי גדלן, כמבואר בסמוך בסוף הלכה זו. ולכן אפשר אדם שידמה

למוטב. וכאן שהמדובר בתפילה, אולי יש לפרשו: לעורר רחמיו של הקב"ה שיכבוש כעסו מעלינו.

ה. בַּשָּׁעָה שֶׁשׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת אָדָם עִם זְכוּתוֹ, אֵין
 23 מְחַשְׁבִּין עָלָיו עֲוֹן שֶׁחָטָא בוֹ תַחֲלָה וְלֹא שְׁנֵי²¹, אֲלֵא
 24 מְשַׁלְשֵׁי וְאֵילָךְ. אִם נִמְצְאוּ עֲוֹנוֹתָיו מְשַׁלְשֵׁי וְאֵילָךְ
 25 מְרַבֵּין עַל זְכוּתוֹ - אוֹתָם שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת מְצַטְרְפִים,
 26 וְדִנְיָן אוֹתוֹ עַל הַפֶּל; וְאִם נִמְצְאוּ זְכוּתוֹ²² כִּגְד
 27 עֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מְעוֹן שְׁלִישֵׁי וְאֵילָךְ - מְעַבְרִים כֹּל
 28 עֲוֹנוֹתָיו רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן²³, לְפִי שֶׁהַשְּׁלִישֵׁי נִחָשֵׁב
 29 רֵאשׁוֹן, שֶׁכָּבֵד נִמְחַלוּ הַשְּׁנָיִם; וְכֵן הַרְבֵּיעֵי הָרִי הוּא
 30 רֵאשׁוֹן, שֶׁכָּבֵד נִמְחַל הַשְּׁלִישֵׁי, וְכֵן עַד סוֹפֵן²⁴. בְּמָה
 31 דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? בְּיָחִיד, שְׁנֵי אֱמָר: "הֵן כֹּל אֵלֶּה
 32 יִפְעַל-אֵל פְּעָמִים שְׁלוֹשׁ עַם-גָּבֵר"²⁶. אֲבָל הַצָּפוֹר,
 33 תּוֹלֵין לָהֶן עֲוֹן רֵאשׁוֹן, שְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי, שְׁנֵי אֱמָר: "עַל
 34 שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבוּ"²⁵.
 35 וְכִשְׁמַחְשְׁבִין לָהֶן - עַל דֶּרֶךְ זֶה מְחַשְׁבִין לָהֶן
 36 מְרַבֵּיעֵי²⁷ וְאֵילָךְ. הַבִּינֹנִים - אִם הִיָּה בְּכֹל מַחְצָה
 37 עֲוֹנוֹת שְׁלֵחָן, שְׁלֹא הֵנִיחַ תְּפִלִּין מְעוֹלָם, דְּנִין אוֹתוֹ
 38 כְּפִי חֲטָאוֹ²⁸, וְיִשְׁ-לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כֹּל
 39 הַרְשָׁעִים שְׁעוֹנוֹתֵיהֶן מְרַבֵּים - דְּנִין אוֹתָן כְּפִי
 40 חֲטָאוֹתֵיהֶם²⁹, וְיִשׁ לָהֶן חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא; שֶׁכֵּן יִשְׂרָאֵל
 41 יִשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁰ אֶף-עַל-פִּי שֶׁחָטְאוּ,
 42 שְׁנֵי אֱמָר: "וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם וְיִרְשׁוּ אֶרֶץ" -
 43 אֶרֶץ זֹו מְשָׁל, כְּלוֹמֵר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הַעוֹלָם
 44 הַבָּא³¹. וְכֵן חֲסִידֵי אֲמוֹת הַעוֹלָם³², יִשׁ לָהֶם חֵלֶק
 45 לְעוֹלָם הַבָּא³³.
 46

הענשים שבעולם הזה: מנגעים ופגעים, מיתת בנים ועוני וכיוצא בזה, כינו אותם חכמינו בלשון: מיתה, ואת השכר והגמול הטוב - בלשון: חיים.

ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֵאשֶׁ-הַשָּׁנָה גְּזֵרַת
 1 הַפֶּתוּב¹² - רָמְזוּ יֵשׁ בָּהּ, כְּלוֹמֵר: עוֹרוּ יִשְׁנֵים
 2 מְשַׁנְתְּכֶם, וְנִרְדְּמִים הִקְיֵצוּ מִתְרַדְּמַתְכֶם וְחַפְּשׁוּ
 3 בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בְּתִשְׁבָּחָה¹³ וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֲלוֹ¹⁴
 4 הַשׁוֹכְחִים אֵת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים¹⁵ כֹּל
 5 שְׁנָתָם בְּהַבְל וְרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַעֲזִיב - הַבֵּיטוּ
 6 לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעֲלָלֵיכֶם, וְיַעֲזֹב כֹּל
 7 אֶחָד מִכֶּם דְּרָכּוֹ הִרְעָה וּמִחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה.
 8 לְפִיקָךְ¹⁶ צְרִיךְ כֹּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כֹּל הַשָּׁנָה כְּלָה
 9 כְּאֵלוֹ חֲצִי וְחֲצִי זָכָאי וְחֲצִי חַיֵּב; וְכֵן כֹּל הָעוֹלָם, חֲצִי
 10 זָכָאי וְחֲצִי חַיֵּב: חֲטָא חֲטָא אֶחָד - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת
 11 עֲצָמוֹ וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-חֻזְבָּה וְגֵרַם לוֹ
 12 הַשְּׁחָתָה; עֲשֵׂה מַצְוָה אַחַת - הָרִי הַכְרִיעַ אֵת עֲצָמוֹ
 13 וְאֵת כֹּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף-זְכוּת, וְגֵרַם לוֹ וְלָהֶם
 14 תְּשׁוּעָה וְהַצְּלָה, שְׁנֵי אֱמָר: "צְדִיק יִסּוֹד עוֹלָם" - זֶה
 15 שְׁצַדֵּק, הַכְרִיעַ אֵת כֹּל הָעוֹלָם לְזְכוּת וְהַצִּיל¹⁷.
 16 וּמִפְּנֵי עֲגִינָן¹⁸ זֶה נִתְּגוֹ כֹּל בֵּית-יִשְׂרָאֵל לְהַרְבוֹת
 17 בְּצַדִּיקָה וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים וְלַעֲסֹק בְּמַצּוֹת מְרֵאשֶׁ-
 18 הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם-הַכְּפוּרִים¹⁹ יִתֵּר מְכֹל הַשָּׁנָה. וְנִתְּגוֹ
 19 כָּלֵם לְקוֹם בְּלִילָה בְּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלוֹ וְלָהַתְּפַלֵּל
 20 בְּבִתְי-כְּנִסְיֹת בְּדַבְרֵי תַחֲנוּנִים וּבְכַבוּשֵׁין²⁰ עַד שִׁיאֹר
 21 הַיּוֹם.
 22

(12) מבלי תת טעם לדבר, כלשון חז"ל: "למה תוקעים? - רחמנא אמר: תקעו" (ר"ה טז.). (13) וכן מצינו דרשת חז"ל (ויקרא-רבה, אמור): "תקעו בחודש שופר (תהלים פא, ד), "בחודש" - חדשו מעשיכם: "בשופר" - שפרו מעשיכם. אם שיפרתם מעשיכם - הריני נעשה לכם כשופר: מה שופר זה מכניס בוז ומוציא בוז, אף אני עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים". ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא בחודש השביעי) אמרו: "שכך התקנתי לכם: שתהיו תוקעים בשופר בראש-השנה, שתהיו חרדים מתקיעת השופר להתקין עצמכם לתשובה. (14) הישנים והנרדמים (15) עוסקים בהתמסרות. ולדברי ר' משה הדרשן הובאו ברש"י על הפסוק: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט), מקור המלה בערבית והוראתה: עסק וטיפול. ויש מפרשים מלשון: משגה. תועים במעשיהם. (16) חוזר אל מה שנאמר בהלכות הקודמות, כי האדם נידון אחרי רובו, בין בראש-השנה ובין בשעת מיתה: וכן העולם נידון אחר רובו. לפיכך, הואיל והרוב קובע - צריך כל אדם וכו'. וכן הוא הנוסח בברייתא (קידושין מ:). (17) וכאילו הוא היסוד שעליו העולם קיים. (18) שהימים האלה הם ימי שיקול הזכויות והעוונות, ועת חיפוש דרכים ופישפוש במעשים. (19) (ירושלמי, פאה פ"ח, ה"ח). (20) במסכת תענית (פ"ב מ"א) שנינו: "הזקן שבהם אומר לפניו דברי כיבושין", ופירושו: דברי מוסר הכובשים את הלב ומחזירים אותו

(21) (יומא פו:). (22) שקולות. (23) שנאמר: נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז, יח). "תנא דבי ר' ישמעאל: מעביר ראשון, ראשון", כלומר: עוון הבינונים מעבירו ראשון ראשון. כמו שהעביר שנים הראשונים ולא צירפם לחשבון, כן מתחיל להעביר ולמחול את העוון השלישי של בינוני זה שעוונותיו שקולים כנגד זכויותיו (ר"ה יז.). (24) ושמא תאמר: אם כן למה כתב רבינו לעיל (ה"ג) "והבינוני תולים לו עד יום-הכפורים, ואם לא עשה תשובה - נחתם למיתה", הלא מעבירים עוונותיו ראשון ראשון, ואם כן כבר נמחלו כל עוונותיו וצריך היה איפוא להיחתם לחיים? ויש לומר: שלעיל מדבר בראש-השנה ואז אין מעבירים לו ראשון, ראשון: וכאן ידובר בשעת מיתה ששוקלים עוונותיו לדעת אם ילך לגן-עדן או לגיהנום (כסף-משנה). (25) שמתחילים לחשוב עוונות האדם משלישי ואילך. (26) שמהפעם השלישית יפעל אל לעשות חשבונותיו על גבר חוטא. (27) שאין מניחים ג' הראשונים על כף המאזנים עד שישקלו כל עוונותיהם. ואם נמצאו עוונותיהם מרביעי ואילך מרובים על זכויותיהם, אז מצרפים אליהם גם את השלשה הראשונים ודנים אותם על הכל: ואם נמצאו זכויותיהם כנגד עוונותיהם מרביעי ואילך - אז מעבירים עוונותיהם ראשון, ראשון. (28) מה שאמרנו שהבינונים עוונותיהם נמחלים ואינם נידונים לגיהנום, זהו רק כשאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) כמו שאמרו (ברכות יב): "אחרי לבבכם" - זו מינות. וכן הוא אומר: אמר נבל בלבו: אין אלהים (תהלים יד, א). ובמדרש תהלים (פרק א) דרשו: ולב כסילים לא כן (משלי טו, ז) - אלו המינים שאומרים: אבטומטוס הוא העולם, כלומר: שאין לו בורא ומנהיג, והוא מנהיג עצמו. 43) כמו שאמרו: "לפיכך נברא אדם יחיד, שלא יהיו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים" (סנהדרין פ"ד, מ"ה). (ראה הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ו). 44) והרי נאמר: כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו). וכל תארי הגוף הנמצאים אצל ה' בתורתנו ובספרות הנביאים והכתובים, אינם אלא לשון ומליצה לשבר את האוזן: מפני שאין בני-אדם מכירים אלא הגופות - לפיכך דיברה תורה כלשון בני-אדם. ראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"ט). והראב"ד משיג על זה ושואל: "למה קרא לזה: "מין"? וכמה גדולים טובים ממנו (מן הרמב"ם) הלכו בזו המחשבה, לפי שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות". וה"כספ"מ-משנה" משתומם על השגת הראב"ד ואומר "ויש לתמוה על פה קדוש איך יקרא לאומרים שהוא גוף ובעל תמונה: "גדולים טובים ממנו"? וכדי להניח את דעת עצמו ודעת אחרים מסיים ה"כספ"מ-משנה" ואומר: "ואפשר שיעקר הנוסחה של השגת הראב"ד, כמו שכתוב ב"ספר העיקרים" (פ"כ. מאמר ראשון) וזה לשונו: אמר אברהם: אף על פי שיעקר האמונה כן הוא (כדברי הרמב"ם), בכל זאת המאמין היותו גוף - מצד תפישתו לשונות הפוסקים והמדרשות כפשוטן - אין ראוי לקרותו: מין. והגאון בעל "אור שמח" מגיה נוסח הראב"ד שלפנינו ומתקן: "גדולים טובים ממנו", במובן: מאתנו בגוף ראשון, ולא אל הרמב"ם ז"ל התכוון הראב"ד באמרו: "ממנו". דעה זו של רבינו, שאין לבורא תמונה ולא דמות הגוף עוררה התנגדות גדולה בעולם הרבנים, ויש שרצו לגנוז את "ספר המדע" בגלל זה. והרמב"ן ערך מכתב לרבני צרפת, ובו הוא לוחם מלחמת רבינו ואומר: ואחרים, שמעת, אומרים שאתם תופשים על "ספר המדע" באמרו: "שאין למעלה צורה ותבנית". ולמה, רבותינו, תפשתם עליו בדבר הזה? הרי כל הגאונים בחיבוריהם, וכל חכמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד - הכל יחשבו את הנוטה מזה כהולך אחר ההבל". (ראה דברי רב האי גאון ורבינו נסים גאון ז"ל ב"הכותב" ל"עין יעקב" (ברכות נט.), והובאו דבריהם ב"אוצר הגאונים" לברכות: שכל התוארים הגשמיים הנמצאים בפסוקים ובמדרשים, אינם אלא משל לשבר את האוזן, כי דיברה תורה בלשון בני-אדם). "סוף דבר, ממשיך הרמב"ן במכתבו לרבני צרפת, הכל נשמע - כי על זאת האמונה אומתנו אומנה. גם לחכמי צרפת אשר אימתם צרופה מצאתי שכתוב כן בחיבוריהם. וכן ראיתי בחיבור הרב החסיד ר' אליעזר מגרמזיא ז"ל בשער "יסוד האיחוד והאמונה" שכתב שם: "יוצר הכל אין לו פנים ואחור וגובה וכו'. ומה שכתוב בקרא ענינים גשמיים, לא נכתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר הזהירנו בתורתו שלא נחשוב עליו דמות וצורה, שכן כתוב: "ונשמרתם מאד לנפשותיכם, כי לא ראיתם כל תמונה..." וכל הסובר על הבורא שיש לו צלם, דמות ואיברים - אין לו אלוה כלל. על כן אני אומר: שהמאמין באלהים יבין, כי כמו שאין

בין עונותיהם עוון ביטול מצות תפילין: אבל אם נמצא בנייהם עוון חמור זה שהעושה אותו נקרא: "פושע ישראל בגופו" - הוא נידון בגיהנם, ואחרי שקיבל ענשו הוא נוחל חיי עולם הבא (ר"ה יז.). (29) (שם). (30) (סנה' פ"י, מ"א). (31) עולם הנפשות הם החיים אחרי החיים עלי אדמות. (32) שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח. וזה לשון רבינו (הל' מלכים פ"ח, ה"א): "כל המקבל עליו שבע מצוות ונזהר לעשותן - הרי זה מחסידי אומות העולם", על ז' המצוות עיין למעלה בביאורנו (הל' עבודת-כוכבים פ"י, ה"ו). (33) (סנהדרין קה.).

1 ו. וְאֵלוּ הֵן שְׂאֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֶלֶּא
2 נִקְרְתִים וְאוֹבְדִים וְנִדְוָנִין³⁴ עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחַטָּאתָם
3 לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמֵּינִים³⁵, וְהָאֶפִיקוֹרְסִין,
4 וְהַפּוֹפְרִים בְּתוֹרָה, וְהַפּוֹפְרִים בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים וּבְקִיאת
5 הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים³⁶ וּמַחְטִיאֵי הַרְבִּים וְהַפּוֹרְשֵׁין
6 מִדְּרָבִי צְבוּר³⁷ וְהַעוֹשֶׂה עֲבֹרוֹת בְּיַד רָמָה בְּפִרְהֶסְיָה
7 בְּהוֹיָקִים³⁸ וְהַמּוֹסְרִים וּמַטִּילֵי אֵימָה עַל הַצְּבוּר
8 שְׁלֹא לָשֶׁם שְׁמִים³⁹ וְשׁוֹפְכֵי דָמִים וּבַעֲלֵי לְשׁוֹן הָרַע⁴⁰
9 וְהַמּוֹשֵׁף עֶרְלָתוֹ⁴¹.

34) בגיהנם. 35) כל אלה המנויים כאן בהלכה ו' ביארם רבינו בהלכות הבאות שבפרק זה. 36) כגירסת אוקספורד, דפוס קושטא. וכן הגירסא בפירוש רבי חננאל לר"ה יז.: ונוסחה אחרת: המורדים. 37) כל אלה שנויים בכרייתא (ר"ה יז.). 38) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). וחז"ל סיפרו עליו, שהיה אומר: "המלכים שהיו לפני לא ידעו להרגיז את ה'. כולם אנו צריכים לאורו? יש לנו זהב פרווים שאנו משתמשים בו, יטול לו אורו!" והכתוב מעיד עליו (דברי-הימים ב, לו, ח): "ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה" (סנהדרין קג.). 39) (ר"ה יז.), ומפורשים בסמוך (הלכה יא-יב). 40) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א בשם תוספתא). וזה לשון רבינו (אבות פ"א, מ"ז): "ולשון התוספתא: על שלשה דברים נפרעים מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים - ולשון הרע כנגד כולן". וראוי להעיר שבתוספתא (פאה, פ"א) שלפנינו כתוב: "נפרעים מן האדם בעולם הזה והקדן קיימת לעולם הבא - אבל המכוון אחד הוא. וכן בפדר"א פ' נג: "כל המספר לשון הרע - אין לו חלק לעולם הבא. 41) שלא יכירו שהוא מהול, שהוא מתבייש בכריתו של אברהם אבינו. וזהו ששנינו באבות (אבות פ"א, מ"א): המפר בריתו של אברהם אבינו... אין לו חלק לעולם הבא.

10 ו. חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מֵינִים: הָאוֹמֵר שְׂאֵין שָׁם
11 אֱלוֹהִים וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהִיג⁴²; וְהָאוֹמֵר שֵׁישׁ שָׁם
12 מְנַהִיג, אֶבֶל הֵן שְׁנַיִם⁴³ או יוֹתֵר; וְהָאוֹמֵר שֵׁישׁ שָׁם
13 רְבוֹן אֶחָד, אֶבֶל שֶׁהוּא גּוֹף וּבַעַל תְּמוּנָה⁴⁴. וְכֵן
14 הָאוֹמֵר, שְׂאֵינִי לְבִדּוֹ הָרָאוּשׁוֹן וְצוּר לְכָל⁴⁵. וְכֵן
15 הָעוֹבֵד פּוֹכֵב אוּ מְזַל זְוֹלוֹתוֹ, פְּדִי לְהִיּוֹת מְלִיץ בֵּינוּ
16 וּבֵין רְבוֹן-הָעוֹלָמִים⁴⁶; כֹּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלוֹ הוּא
17 מִיָּן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים. (50) והפסוק מעיד: וירא ה' כי רבה רעת האדם (בראשית ו, ה). וברמייה (לב, יט) אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני-אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. (51) (סנהדרין צט.) כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא) - "זה האומר אין תורה מן השמים". ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו - עליו נאמר: "כי דבר ה' בזה". ורבינו בפירושו המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד השמיני) יאמר: משה בנט היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב, ולפיכך נקרא: מחוקק. ואין הפרש בין: "ובני חם כוש ומצרים", ותמנע היתה פילגש" לבין: "אנכי ה' אלהיך". ומי שאומר שאלה הפסוקים משה סיפרם מדעתו, הוא אצל חכמינו - כופר. אין בתורה לב וקליפה, אלא כל דיבור ודיבור יש בו חכמה ופלאים למי שיבין אותו... ואין לאיש אלא - להלך בעקבות דוד משיח אלוהי יעקב שהתפלל: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט, יח). (52) (סנהדרין צט.). "ואפילו אמר: כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מגזירה שוה זו - הרי הוא בכלל: כי דבר ה' בזה", שאין חילוק בין מכחיש תורה שבכתב למכחיש תורה שבעל-פה. (53) הם חכמי התורה ומפרשיה, שדרך משנתם היתה לומר: "מגיד הכתוב". (54) שכפרו בקבלת החכמים ובמסורת ופירשו את התורה כטוב בעיניהם והם: הצדוקים ותלמידיהם הקראים, שאינם מחזיקים אלא בצורת המקרא כפשוטו. ואנו הוזהרנו: על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, יא). מדברי רבינו בפירושו לאבות (פ"א, מ"ג) (55) והרי נאמר (דברים כט, כח): והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"א).

14 ז. שְׁנַיִם הֵם הַמוֹמְרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמוֹמֵר לַעֲבֹרָה 14
15 אַחַת, וְהַמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לַעֲבֹרָה אַחַת 15
16 - זֶה שֶׁהִחֲזִיק עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּדוֹן 16
17 וְהַרְגֵל וְנִתְפָּרֵס בָּהּ, אֶפְלוּ הִיָּתָה מִן הַקְּלוֹת⁵⁶, כְּגוֹן 17
18 שֶׁהִחֲזִיק תְּמִיד לְלִבֵּשׁ שַׁעֲטָנָיו⁵⁷ אוֹ לְהִקִּיף פָּאָה, 18
19 וְנִמְצָא כְּאֵלוֹ בְּטֻלָּה מְצוּהָ זוֹ מִן הָעוֹלָם אֲצִלוֹ - הֲרִי 19
20 זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דָּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַקְעִיס⁵⁸. 20
21 מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - כְּגוֹן הַחוּזְרִים לְדַתִּי 21
22 הַעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים בְּשַׁעַר שְׁגוֹזְרִין גְּזֵרָה⁵⁹, וְיִדְבֹּק בָּהֶם 22
23 וְיֹאמֵר: מַה בָּצַע לִי לְהִדְבֹּק בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שְׁפֵלִים 23
24 וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שֶׁאֲדַבֵּק בְּאֵלוֹ שִׁיָּדִים תִּקְיֶפָה⁶⁰ - 24
25 הֲרִי זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

(56) שאין בה עונש כרת אלא איסור לאו גרידא. (57) (הוריות יא.). (58) מומר להקעים - כל שהיתר ואיסור מונחים לפניו ואוחז באיסור ומניח את ההיתר: ומומר לתאיבון - זה שאינו עובר אלא להנאתו, דינו כישראל ויש לו חלק לעולם הבא (חולין ד.). (59) קשה על ישראל, ויש לו האפשרות לברוח ולמלט נפשו ואינו בורח, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). (60) וקל-וחומר החוזר לדתם שלא בשעת הגזירה. והראב"ד השיג: "אם הוא חוזר

איברים לנשה שיצאה מכסא כבודו, כך אין לבורא גוף ודמות כלל... וידוע תדעו כי לא ישמעו הקהילות בגזירתכם לגנוז ספרי הרב הגדול... והפורש מהם כפורש מחיינו... ומה יאמרו ל'ספר המדע'? והמכתב מכתב אלהים הוא: מפתח לספרי הרב בתלמוד ומבוא לכל חיבוריו: מלמד לתלמידים כבוד ומורא בהלכות תלמוד תורה: יורה חטאים דרך בהלכות "תשובה" בלי קושיות והוויות, מפיק מרגליות. כי לא מצינו דברי "תשובה" בתלמוד רק מפורדים ומפורזים בין ההלכות וההגדות בלי בירוים. ובכל חיבורי הגאונים הראשונים והאחרונים לא מצינו אותם הענינים דרושים לכל חפציהם ומזומנים, כאשר המה מפורשים ומבוארים בספר ההוא הממולא פנינים, המיוחס בספרים מבוחרין ומבפנים... (45) שיצר וברא את הכל. כלומר: אמת שיש אלוה יחיד ואינו גוף, אבל אינו לבדו ראשון, כי יש חומר קדום שלא בראו ה', ומן החומר ההוא ברא אלהים את העולם. כאותו הפילוסוף שאמר לרבן גמליאל (בראשית-רבה, פ"א): "צייר גדול הוא אלהים, אלא שמצא סמנים טובים שסייעו אותו: תהו ובהו, חושך ומים ורוח" וכו'. ובפירושו למשנה (סנהדרין פ"ו, היסוד הרביעי) אומר רבינו: "שנאמין כי ה' הוא קדמון בהחלט, וכל מה שנמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו, הוא שאמר הכתוב: מעונה אלהי קדם (דברים לג, כז)". (46) זאת היתה טעות אנוש ובני דורו, כאמור למעלה (הלכות עבודת כוכבים פ"א, ה"א).

1 ח. שְׁלֹשָׁה הֵן הַנְּקָרָאִין אֶפִיקוֹרְסִין: הָאוֹמֵר שְׁאִין 1
2 שֵׁם⁴⁷ נְבוֹאָה כְּלָל, וְאִין שֵׁם מְדַע⁴⁸ שֶׁמְגִיעַ מִהַבּוֹרָא 2
3 לְלֵב בְּנֵי-הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוֹ⁴⁹; 3
4 וְהָאוֹמֵר שְׁאִין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂהוּ⁵⁰ בְּנֵי-הָאָדָם; כֹּל 4
5 אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלוֹ הֵן אֶפִיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הֵן 5
6 הַפּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שְׁאִין הַתּוֹרָה מֵעַם ה'. 6
7 אֶפְלוּ פְסוּק אֶחָד, אֶפְלוּ תִבָּה אַחַת - אִם אָמַר: מֹשֶׁה 7
8 אָמַרוּ מִפִּי עֲצָמוֹ, הֲרִי זֶה פּוֹפֵר בַּתּוֹרָה⁵¹. וְכֵן הַכּוֹפֵר 8
9 בְּפִרְוֶשָׁה וְהוּא תּוֹרָה שְׁבַע-פָּה⁵², וְהַמְכַחֵשׁ 9
10 מַגִּידֶיהָ⁵³, כְּגוֹן צְדוּק וּבִיתוֹס⁵⁴. וְהָאוֹמֵר, שֶׁהַבּוֹרָא 10
11 הִחֲלִיף מְצוּהָ זוֹ בְּמַצוּהָ אַחֶרֶת, וְיִכָּבֵר בְּטֻלָּה תּוֹרָה 11
12 זוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא הִיָּתָה מֵעַם ה'⁵⁵; כְּגוֹן הַהֲגָרִים 12
13 כֹּל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה אֵלוֹ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

(47) מלה מיותרת לפי הסגנון העברי, אבל מתיקוני הלשון הערבית היא, ורבינו השתמש בה גם בעברית. ראה ביאורנו (הלכות יסודי התורה פ"א, ה"א). (48) חכמה מן החכמות: תורה ומצוה הנמסרת מאת אלהים לנביא בהקיץ או בחלום, כפי מדרגתו ומעלתו. והרבה מקומות בתורה ובנביאים מעידים על מציאות הנבואה, כמו: נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים לך ה'... אליו תשמעון (דברים יח, טו). ולמעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"א) אמר רבינו: "מיסודי הדת: לידע, שהאל מנבא את בני האדם". (49) שהיה אדון הנביאים ואביהם, לקודמים לפניו ולבאים אחריו והגיע עד למדרגת המלאכים ו"לא נשאר מסך שלא קרעו ונכסה ממנו" (מלשון רבינו, סנהדרין פ"י, היסוד השביעי). וראה למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ז, ה"ו) ארבעה חילוקים בין

24 יד. פֶּלֶא אֶחָד וְאֶחָד מֵעֲשָׂרִים-וְאַרְבָּעָה⁷³ אֲנָשִׁים אֵלּוּ
25 שְׁמַנֵּינוּ - אֶף-עַל-פִּי שְׁהֵם מִיִּשְׂרָאֵל, אֵין לָהֶם חֵלֶק
26 לְעוֹלָם הַבָּא. וַיֵּשׁ עֲבֹרוֹת קָלוֹת מֵאֵלּוּ, וְאֶף-עַל-פִּי-
27 כֵן אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַרְגִיל בְּהֵן אֵין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
28 הַבָּא, וְכַדִּי הֵן לְהַתְחַבֵּק מֵהֵן וּלְהִזְהַר בְּהֵן. וְאֵלּוּ הֵן:
29 הַמְכַנְּה שֵׁם לְחִבְרוֹ⁷⁴, וְהַקּוֹרֵא לְחִבְרוֹ בְּכַנּוּיָו⁷⁵,
30 וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חִבְרוֹ בְּרַבִּים⁷⁶, וְהַמְתַּכְּבֵּד בְּקִלוֹן
31 חִבְרוֹ⁷⁷, וְהַמְכַנְּה תַלְמִידֵי-חֲכָמִים⁷⁸, וְהַמְכַנְּה רַבּוֹתָיו,
32 וְהַמְכַנְּה אֶת הַמוֹעֲדוֹת⁷⁹, וְהַמְחַלֵּל אֶת הַקְּדוּשִׁים⁸⁰.
33 בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֵלֶק
34 לְעוֹלָם הַבָּא? כְּשִׁמַּת בְּלֹא תְשׁוּבָה; אֲכָל אִם שָׁב
35 מִרְשָׁעוֹ וּמַת וְהוּא בְּעַל-תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה מְבַגֵּי
36 הָעוֹלָם הַבָּא; שְׂאִין לָף דְּבַר שְׁעוּמֵד בְּפָנֵי
37 הַתְּשׁוּבָה⁸¹. אֲפֵלוּ כִּפּוּר בְּעֶקֶר פֶּלֶא יְמִיו, וּבְאֲחֻרּוֹנָה
38 שָׁב - יִשְׁלוּ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֹאֲמַר: "שְׁלוֹם
39 שְׁלוֹם לְרַחֲוֹק⁸² וְלִקְרוֹב אָמַר ה' וּרְפָאֲתוּ". פֶּלֶא
40 הַרְשָׁעִים וְהַמוֹמְרִים וְכִיֹּצֵא בְּהֵן, שֶׁחֲזָרוּ בַתְּשׁוּבָה -
41 בֵּין בְּגִלוּי, בֵּין בְּמַטְמוֹנִיּוֹת⁸³ - מְקַבְּלִין אוֹתָן,
42 שְׁנֹאֲמַר: "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים" - אֶף-עַל-פִּי שְׁעַדִּין
43 שׁוֹבֵב הוּא, שֶׁהֲרֵי בִּסְתֵר שָׁב וְלֹא בְּגִלוּי, מְקַבְּלִין
44 אוֹתוֹ בַתְּשׁוּבָה⁸⁴.

73) חמשה מינים, שלשה אפיקורסים, שלשה כופרים, שני מומרים, שני מוסרים, כופר בתחיית המתים, כופר בביאת הגואל, מחטיא את הרבים, פורש מדרכי ציבור, עושה עבירות ביד רמה, מטיל אימה על הצבור, שופך דמים, לשון הרע, מושך בערלתו - כל אלה יחד עולים לעשרים וארבעה. (74) (ב"מ נח:). (75) שכניוהו אחרים (שם: תענית כ:). "שאלו תלמידי את רב אדא בר אהבה: במה הארכת ימים? אמר להם: ולא קראתי לחברי בחניכתי: ויש אומרים: בחניכתי" (בגרות הערוך) ופירש הערוך: "בחניכתי" - שלא כניתי לו שם. "בחניכתי" - שאפילו שם שכניו לו אחרים לא קראתי. (76) (אבות פ"ג, מ"א: ב"מ נח:). (77) (ירושלמי, חגיגה פ"ב, ה"א). (78) (סנהדרין צט:). (79) (אבות פ"ג, מ"א) שעושה מלאכה בימי חול-המועד ונוהג בהם כבחול. (80) (שם) שמביא קדשי זבח ליד פיגול ונותר: או המועל ונהנה מקדשי מזבח ומקדשי בדיק הבית. (81) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א). (82) לזה שהיה רחוק ונתקרב. (83) בסתר ובטמון. (84) (ע"ז ז:) והכס"מ שאל: הלא רבינו כתב לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה): "האפיקורסים מישראל - אין מקבלין אותם בתשובה לעולם, שנאמר: כל באיה לא ישוּבוּן?" שאלה זאת נשאלה כבר בחיי רבינו והשיב: "ידוע תדע כי אין כאן שום סתירה, כי ענין המאמר: "אין מקבלים אותם בתשובה" הוא: שאנו לא נקבל מהם תשובה ולא יהיו בעניניו במעלת בעלי תשובה... ואם גם מתנהגים ביושר ובחסידות - אולי מפני היראה, וגניבת דעת הבריות יש כאן. וענין המאמר האחר הוא: אם שבו באמת בכל לבכם בינם ובין בוראם - אז בודאי יש להם חלק לעולם הבא: וזה אם כן נוגע לדבר

לדתי עכו"ם הנה הוא מודה באלהיהם, והריהו מין?" כלומר: שהוא גרוע ממומר. והכס"מ מתרץ: "מין" הוא המאמין באחד מחמשת הדברים המנויים לעיל בפרקנו (ה"ז): והחזור לדתי עכו"ם אינו מאמין בדתם, אלא מתחבר אליהם כדי שלא יהא נרדף, אבל בלבו יודע הוא שאין צור וולתי אלהינו.

1 י. מִחְטִיאֵי הַרְבִּים פִּיצֵד? אֶחָד שֶׁהֲחִטִּיא בְּדָבָר
2 גָּדוֹל, כְּגוֹן יִרְבָּעִם⁶¹ וְצִדוּק וּבִתּוֹס⁶²; וְאֶחָד
3 שֶׁהֲחִטִּיא בְּדָבָר קָל, אֲפֵלוּ לְכַטֵּל מִצֹּת עֲשֵׂה⁶³;
4 וְאֶחָד הַאוֹנֵס אַחֲרֵים עַד שִׁיחֲטָאוּ בְּמִנְשָׂה, שֶׁהִיָּה
5 הַזֵּיג אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שִׁיעַבְדּוֹ עֲבוֹדַת-כּוֹכָבִים⁶⁴, או
6 שֶׁהֲטָעָה אַחֲרֵים וְהִדִּיחֵם⁶⁵.

61) שחטא והחטיא את אחרים לעבודה-זרה. (62) כמבואר לעיל בכיארנו (ה"ח). (63) מבואר בברייתא המובאת ברי"ף (סוף מסכת יומא): ורבינו הביאה לקמן (פ"ד, ה"א): "המעכב את הרבים מלעשות מצוה - אין מספיקים בידו לעשות תשובה". (64) (סנהדרין קג:) כמו שמעיד עליו הכתוב: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד וגו' (מלכים-ב כא, טז). (65) מהדרך הישרה בדברי חלקות ומרמה.

7 י.א. הַפּוֹרֵשׁ מִדְּרָכֵי צְבוּר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא עָבַר
8 עֲבֹרוֹת, אֵלֹא נִבְדֵּל מְעַדַת יִשְׂרָאֵל וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצֹּת
9 בְּכִלְלָן, וְלֹא נִכְנַס בְּצַרְתָּן, וְלֹא מִתְעַנֶּה בַתְּעִנְיָתָן,
10 אֵלֹא הוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ כְּאֶחָד מִגִּוְיֵי הָאָרֶץ, וּכְאֵלוֹ אֵינוֹ
11 מֵהֵן - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא⁶⁶. הַעוֹשֶׂה עֲבֹרוֹת
12 בְּיַד רְמָה כִּיהוֹנִקִּים - בֵּין שֶׁעֲשָׂה קָלוֹת⁶⁷, בֵּין שֶׁעֲשָׂה
13 חֲמוּרוֹת⁶⁸ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
14 מְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה⁶⁹, מְפַגֵּי שֶׁהֵצִי מִצָּחוֹ וּגְלָהּ פָּנָיו
15 וְלֹא בּוֹשׁ מִדְּבַר־תּוֹרָה.

66) כבר העירונו לעיל (הלכה ו), כי מקורו (ר"ה יז).
67) שאין בהם כרת. (68) שענשן כרת או מיתה.
69) (ירושלמי, פאה פ"א, ה"א).

16 י.ב. שְׁנֵים הֵם הַמוֹסְרִין: הַמוֹסֵר חִבְרוֹ בְּיַד עֲכוּ"ם
17 לְהַרְגוֹ אוֹ לְהַפּוֹתוֹ, וְהַמוֹסֵר מְמוֹן חִבְרוֹ בְּיַד
18 עֲכוּ"ם⁷⁰, או בְּיַד אֲנָס⁷¹ שֶׁהוּא כְּעֲכוּ"ם; וּשְׁנֵינֵיהֶם אֵין
19 לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

70) גם זה נקרא: מסור, כמבואר (ב"ק קיז). ברב כהנא שהרג את מי שמסר ממון ישראל ביד נכרי. השווה דברי רבינו (הלכות חובל ומזיק פ"ח, ה"י), ודברי הרב המגיד (שם). (71) איש זרוע, חמסן.

20 י.ג. מְטִילֵי אֵימָה עַל הַצְּבוּר שֶׁלֹּא לְשֵׁם-שְׂמִים - זֶה
21 הַרְוָה צְבוּר בְּחֻזְקָה, וְהֵם יִרְאִים וּמִפְתָּדִים מִמֶּנּוּ,
22 וְכֹנְנָתוֹ לְכַבּוֹד עֲצָמוֹ, וְכָל חֲפָצָיו שֶׁלֹּא לְכַבּוֹד שְׂמִים,
23 כְּגוֹן מַלְכֵי הָעֲכוּ"ם⁷².

72) הנותנים חתימתם בארץ ומרגיזים תבל - והכל לכבוד עצמם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ז כסלו – ספר הפלאה – הלכות ערכין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שבינם לבין בוראם. וההלכה האחרת נוגעת לדבר שבינם לבין שאר האנשים" (תשובות הרמב"ם סימן קא, הוצאת פרימין). ראה לעיל (הלכות עבודת כוכבים פ"ב, ה"ה) בכיורני.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז כ"ג כסלו תשע"ו

10 משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע" וכמבואר לעיל אות ז.

ה. עשירי שֶהֶעֱרִיף וְהֶעֱנִי¹¹, או שֶהֶעֱרִיף כִּשְׁהוּא עֲנִי וְהֶעֱשִׂיר¹² - הָרִי זֶה חֵיב בְּעֶרְףָּ עֲשִׂיר¹³. אֲבָל אִם הֶעֱרִיף כִּשְׁהוּא עֲנִי וְהֶעֱשִׂיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי¹⁴ - נֹתֵן עֶרְףָּ עֲנִי¹⁵.

11 קודם שיעריכנו הכהן. 12 כשעמד לפני הכהן להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן בתוספות י"ט שם. 13 משנה ערכין יז. ובגמרא שם: עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז. 14 בשעת הערכת הכהן. 15 שם, שהרי גם בשעת הנדר וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא" - עד שיהא במכותו (בעניותו) מתחילתו ועד סופו (שם).

ו. עשירי שֶאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, או עֶרְףָּ פְּלוּנִי¹⁶, וְשָׁמַע הָעֲנִי וְאָמַר: מָה שֶׁאָמַר זֶה עָלַי - הָרִי הָעֲנִי חֵיב בְּעֶרְףָּ עֲשִׂיר, שֶׁהוּא עֶרְףָּ שְׁלֹם¹⁷. אֲבָל עֲנִי שֶהֶעֱרִיף אֶת הָעֲשִׂיר וְאָמַר: עֶרְףָּ זֶה עָלַי - אִינּוּ חֵיב אֶלָּא בְּעֶרְףָּ עֲנִי, שֶׁהוּא כְּפִי אֲשֶׁר תִּשְׁיַג יְדוֹ¹⁸.

16 בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. 17 משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור-המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכו"ס"מ). 18 משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

ז. מָה בֵּין הַחֵיב בְּעֶרְףָּ עֲנִי לְהַחֵיב בְּעֶרְףָּ עֲשִׂיר, שֶׁהוּא הָעֶרְףָּ הַקְּצוּב פְּלוּנִי¹⁹? שֶׁהַחֵיב בְּעֶרְףָּ עֲנִי שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ פֶל מָה שֶׁיָּדוּ מִשְׁגָּת, אֶפְלוּ סֵלַע אָחַד, וְאֶחָד כֶּף הָעֲשִׂיר - אִינּוּ חֵיב לְשֵׁלֶם²⁰; וְאִם הָיָה חֵיב בַּתּוֹרָה.

יום ראשון י"ז כסלו ה'תשע"ו הלכות עֶרְכִּין וְחֶרְמִין

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

א. הַמְעֲרִיף אֶת הַפְּחוֹת מִבֵּין עֲשָׂרִים², וְלֹא עָמַד בְּדִין³ עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֲשָׂרִים⁴ - אִינּוּ נֹתֵן אֶלָּא עֶרְףָּ פְּחוֹת מִבֵּין עֲשָׂרִים; שְׁאִין הָעֶרְףָּ אֶלָּא בְּזִמְן הָעֶרְףָּ, לֹא בְּזִמְן הַהֶעֱמָדָה בְּדִין⁵.

2 שערכו הוא עשרים שקל. 3 שכל נערך צריך לעמוד לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג. 4 וערכו חמישים שקל. 5 משנה בערכין יח. ובגמרא שם למדוה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן הערך". וראה בתוספות י"ט שם.

ב. כָּל הָעֶרְכִּין הַקְּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שְׁנוֹתֵן הַמְעֲרִיף אִם הָיָה עֲשִׂיר; אֲבָל אִם הָיָה עֲנִי וְאִין יָדוּ מִשְׁגָּת - נֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֶפְלוּ סֵלַע⁶ אָחַד, וְנִפְטָר⁷; שְׁנֵאמַר: וְאִם מָךְ הוּא מְעַרְפָּךְ, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיַג יְד הַנֹּדֵר.

6 שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד. 7 ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך ה"ז.

ג. וּמִנֵּיין שֶׁהוּא נֹתֵן אֶפְלוּ סֵלַע אָחַד אִם אִין לוֹ אֶלָּא סֵלַע אָחַד? שְׁנֵאמַר: וְכָל עֶרְפָּךְ יְהִי בְּשֶׁקֶל הַקֶּדֶשׁ⁸. הָא לְמִדָּת, שְׁאִין בְּעֶרְכִּין פְּחוֹת מִסֵּלַע, וְלֹא יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים⁹.

8 "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין ז). ועל-כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר. 9 כמפורש בתורה בערך הזכר, מבין עשרים שנה ועד בן ששים שנה (ויקרא כז, ג).

ד. הָרִי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אֶפְלוּ סֵלַע - אִין לֹזְקֵחִין מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִסֵּלַע¹⁰, אֶלָּא יִשְׁאָר הַפֶּל עָלָיו חוֹב, וְאִם מְצָאָה יְדוֹ וְהֶעֱשִׂיר - יִתֵּן עֶרְףָּ שְׁלֹם הַקְּצוּב בַּתּוֹרָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. (28 ערכין ד: שנאמר: "בערכך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

יא. האומר: ערכי עלי, ויחזר ואמר: ערכי עלי, והיו בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה²⁹ וסלע לראשונה³⁰ - יצא ידי שתייהן³¹. שבערכין לאו כחובות הן³². שאף על פי שכל מה שבידו משעבד לראשונה, הקדש מאחר שגבה - גבה³³. אבל אם נתן תשע לראשונה³⁴ ואחת לשניה - ידי שניה יצא, שהרי פשנתן הסלע לא נשאר בידו פלוס והרי אין ידו משגת; ידי ראשונה לא יצא, שהרי כל מה שהיה בידו משעבד לראשונה, וכשנתן התשע נשאר לו סלע, והרי לא נתן כל מה שידו משגת. לפיכך ישאר עליו³⁵ שאר ערך ראשון עד שיעשיר וישלם³⁶.

29 שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעובד הוא לתשלום ערכו הראשון. 30 שאחר-כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. 31 שם ז: והוא-הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתייהן. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות ז. דיבור-המתחיל שמע-מינה). 32 שדינים: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאם מידו (הל' מלוה פ"כ, ה"א). 33 חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב, ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו ה"הם דברי רב שרירא גאון (הובאו ברי"ף לכתובות צד). האומר בקשר לגמרא שבערכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחי ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכוון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוח מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב ככתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז. 34 שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. 35 חוב. 36 ערכין ח. וכן ברש"י שם.

יב. האומר: שני ערכי עלי³⁷, ולא היה בידו אלא פחות מפידי שני ערכין - הרי הדבר ספק אם נתפס³⁸ לשניהן ונותן חצי מה שיש לו לערך אחד וחצי

1 בערך עשיר - ישאר שאר הערך עליו עד שיעשיר
2 וישלם הערך שעליו.

19 והלא עני הוא, ומה נרויה אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. 20 תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לפני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר-כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

3 ח. המפרש את הערך ואמר: ערכי עלי חמשים סלעים, או ערך פלוני עלי שלשים סלעים - אינו נדון בהשג יד²¹, אלא לוקחין כל הנמצא בידו, והשאר עליו חוב עד שיעשיר ויתן.

21 כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

7 וכן האומר: דמי עלי²², או דמי פלוני עלי - אינו נדון בהשג יד²³. שחייב דמים²⁴ הרי פרושו נדר²⁵, והרי הן פמי שאמר: מנה עלי הקדש, שהוא חייב לתן מנה גמור²⁶.

22 שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. 23 שם כ. "חומר בנדרים מבערכין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. 24 ראה לעיל פ"ב, ה"א. 25 כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין הכל יודעים שנותיו של פלוני ודמי ערכו. 26 ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור-המתחיל ואין נדונים, פירושו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" מ-שמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחייב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדונו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

11. האומר 'הרי עלי ערך' סתם, ולא פירש - אינו כמפרש שלשת שקלים²⁷, אלא נדון בהשג יד כשאר המעריכין²⁸.

27 אע"פ שדינו לתת פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים

17 לְשִׁמּוֹן⁵⁰. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ כָּל נִכְסָיו - לֹא הֶקְדִּישׁ אֶת
18 אֱלֹהֵי.

46) גזבר נכנס לבתייהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". (47) לאחר שנישמו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). (48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזור משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה", ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד.) "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". (49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. (50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). (51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ה.

19 זֹו. וְנוֹתְנִין לוֹ מִכָּל נִכְסָיו, לְזֶה שֵׁשׁ עָלָיו עֶרְכִּין אוֹ
20 דָּמִים אוֹ שֶׁהֶקְדִּישׁ מִנֶּה לְבִדָּק הַבֵּית⁵² וְאֵין לוֹ -
21 נוֹתְנִין לוֹ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד, וְסַנְדְּלָיו, וְכֶסֶף
22 יְלִישׁב עָלָיו, וּמָטָה וּמִצְעָה⁵³ הָרְאוּיִין לוֹ לִישָׁן
23 עָלֵיהֶם⁵⁴. וְאִם הָיָה עָנִי⁵⁵ - נוֹתְנִין לוֹ מָטָה וּמִפְּצִין⁵⁶
24 לִישָׁן עָלָיו. וְנוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁷, וְכֶסֶת
25 שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשִׁים⁵⁸. לוֹ לְבָדוֹ, אֲבָל לֹא לְאִשְׁתּוֹ
26 וּבָנָיו⁵⁹, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיֵב בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶם
27 וּבְכֶסֶתָם⁶⁰. וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ אֲלָא כְּסוֹת הָרְאוּיָה לוֹ.

52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. (53) כלי מיטה, כגון מזון סדין וכו'. (54) ואם אין לו, משיירים לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). (55) שאינו רגיל במצעות. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא קיג:). לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה הל' מלוה פ"ג, ה"ו. (58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת-ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכת - החייהו מערכת". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. (59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכתך" - ולא אשתו ובניו מערכת (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת-ישראל שם). (60) ראה הל' אישות פ"ב, ה"ב, וה"ד. ופי"ג, ה"ו.

28 זֹו. הָיוּ עָלָיו כְּלֵי מְשִׁי וּבְגָדִים מְזֻבְהִין - מִעֲבָרִין
29 אוֹתָן מִעָלָיו, וְנוֹתְנִין לוֹ כְּסוֹת הָרְאוּיָה לְאִישׁ
30 כְּמוֹתָו⁶¹. לְהַל, אֲבָל לֹא לְשִׁבְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים⁶².

61) בבא מציעא קיג: לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". (62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ז.

1 לְעֶרְךָ הַשְּׁנִי וַיִּפְטָר³⁹; אוֹ יִתֵּן עֶרְךָ אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹם,
2 אוֹ כָּל הַנִּמְצָא⁴⁰ בְּיָדוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וַיִּשְׂאֵר הָעֶרְךָ
3 הָאֲחֵר עָלָיו חוֹב עַד שְׁתֵּתָן אוֹתוֹ בְּעִנְיֹת אוֹ בְּעִשְׂרֹת
4 כִּפְי הַשָּׂג יָדוֹ⁴¹.

37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט. (38) הכסף שבידו. (39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשירי אחר-כך, לא יהיה חייב כלום. (40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. (41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ה, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (להם-משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדינו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתיך, שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הלוייתי, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ה, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבלשונות.

5 יֵג. הַמְפָרִישׁ עֶרְכוֹ⁴² אוֹ דָּמָיו וְנִגְנְבוֹ אוֹ אֶבְדּוֹ, אִף
6 עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר 'עָלָי'⁴³ - חָיֵב בְּאֶחָדֵיהֶן⁴⁴ עַד
7 שְׁיָגִיעוּ לְיָד הַגְּזָבֵר; שְׁנֵאמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם
8 הַהוּא קָדֵשׁ לַה' - הָרִי הֵן חֲלִין אִף עַל פִּי שֶׁהֶפְרִישָׁן
9 עַד שְׁיָגִיעוּ לְיָדֵי הַגְּזָבֵר⁴⁵.

42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. (43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכתי"י התימנים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריותך". (44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט:). (45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזתו, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

10 יֵד. חָיֵב עֶרְכִּין וְדָמִים - מִמְּשַׁפְּנִין אוֹתָן⁴⁶, וְלוֹקְחִין
11 מֵהֶן בְּעַל פְּרִיחַן מֵה שְׁנָדָרוֹ⁴⁷. וְאֵין חָיֵבִין לְהַחְזִיר
12 לָהֶם הַמְּשֻׁכָּן בַּיּוֹם אוֹ בַּלַּיְלָה⁴⁸. וּמוֹכְרִין כָּל הַנִּמְצָא
13 לָהֶם מִן הַקְּרָקַע וּמִן הַמְּטָלְטָלִין, מִכְּסוֹת וּכְלֵי
14 תְּשֻׁמִּישׁ הַבַּיִת וְעֶבְדִים וּבְהֵמָה, וְנִגְרָעִין מִן הַכֹּל.
15 וְאֵין מוֹכְרִין לֹא כְּסוֹת אִשְׁתּוֹ וְלֹא כְּסוֹת בָּנָיו, וְלֹא
16 בְּגָדִים שֶׁצָּבְעָן לְשִׁמּוֹן⁴⁹, וְלֹא סַנְדְּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלְקָחַן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תשהה את מכירתם כדי להשיבם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיזולו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לדרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש רבינו גרשום שם.

21 **ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים⁸⁰ ? בְּמַטְלָטְלִין וְעִבְדִּים⁸¹ ;**
22 **אָבֵל הַקְּרָקְעוֹת⁸² - מְכַרְזִין עֲלֵיהֶם שְׁשִׁים יוֹם**
23 **רְצוּפִים בְּבִקְרָוּ וּבְעֵרֶב⁸³ וְאַחַר כֵּן מוֹכְרִין אוֹתָם⁸⁴.**

80 שאין משהים את מכירתם. 81 שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פי"ב, הי"א. 82 שאין בהם חשש של גניבה והברחה. 83 שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ו. 84 משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרות הקדש - רצופים הם (לחם-משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור-המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

יום שני י"ח כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי

1 שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדינונה, דין המקדיש שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה אין הם נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה ולא נפדית ביובל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה על שומת מכירת שדה ההקדש.

24 **א. שָׂדֶה שִׁירְשָׁה אָדָם מִמּוֹרִישׁוֹ - הִיא הַנִּקְרָאת**
25 **שָׂדֶה אַחְזָה. וְשָׂדֶה שֶׁלְקָחָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ - הִיא**
26 **הַנִּקְרָאת שָׂדֶה מְקַנָּה. וְהַמְקַדֵּשׁ שָׂדֶה אַחְזָתוֹ -**
27 **מוֹדְדִין אוֹתָהּ, וְעֵרֶבָה הוּא הָעֵרֶךְ הַקָּצוּב בְּתוֹרָה.**

28 **ב. וְכַמָּה הוּא? כָּל מְקוֹם שֶׁרְאוּי לְזַרְעַ בּוֹ חֶמֶר**
29 **שְׁעוּרִים, וְיִזְרְעוּנוּ בִּיד וְלֹא יִקְרַב זְרִיעָתוֹ וְלֹא יִרְחַק**
30 **אוֹתָהּ - עֵרְכּוּ חֲמִשִּׁים שֶׁקָּלִים לְכָל שָׁנֵי יוֹבֵל. וְאִין**
31 **שָׁנַת יוֹבֵל מִן הַמִּנְיָן. וְאַחַד הַמְקַדֵּשׁ שָׂדֶה טוֹבָה**
32 **שָׂאִין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שָׂדֶה רְעָה שָׂאִין**
33 **כְּמוֹתָהּ לְרַע - כְּפָה מְעֵרִיכִין אוֹתָהּ.**

34 **ג. כִּכָּר בְּאֶרְצוֹ בְּהִלְכוֹת שֶׁקָּלִים, שֶׁהִשְׁקֵל הָאֹמֹר**

1 **י.ו. וְאִם הָיָה אֶמֶן - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כָּלֵי אֶמְנוֹת מִכָּל**
2 **מִין וּמִין. כִּיצַד? אִם הָיָה חֶרֶשׁ⁶³ - נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי**
3 **מַעְצִדִּים⁶⁴ וְשְׁתֵּי מְגֹרֹת⁶⁵. הֵיוּ לוֹ כָּלִים מְרַבִּין מִמִּין**
4 **אֶחָד וּמוֹעֲטִין⁶⁶ מִמִּין שְׁנֵי - אִין מוֹכְרִין מִן הַמְרַבָּה**
5 **וְלוֹקְחִין לוֹ מִן הַמוֹעֵט⁶⁷, אֲלֵא נוֹתְנִין לוֹ שְׁנֵי כָּלִים**
6 **מִן הַמְרַבִּין וְכָל שְׁנֵי לוֹ מִן הַמוֹעֵט⁶⁸.**

63 חרש-עץ, נגר. 64 מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמיה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". 65 משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים-א, כ, ג) "וישר במגרה". 66 כלי אחד. 67 להשלים לו שני כלים למין המועט. 68 כשם שהספיק לו כלי יחיד זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילם לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאילו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

7 **יח. הָיָה חֶמֶר אוֹ אֶפְרָי⁶⁹ - אִין נוֹתְנִין לוֹ בְּהִמְתּוֹ⁷⁰,**
8 **אֶף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ מְזוֹנוֹת אֲלֵא מְמַנְהוּ⁷¹. הָיָה סִפָּן**
9 **- אִין נוֹתְנִין לוֹ סְפִינְתוֹ, אֲלֵא וּמְכָר הַכֶּלֶל⁷².**

69 עובד אדמה, חקלאי. 70 צמדו. 71 כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אליעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. 72 שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם, ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

10 **יט. הָיָה בְּנִכְסִים בְּהִמָּה וְעִבְדִּים וּמְרַגְלִית, וְאָמְרוּ**
11 **הַתְּגָרִים⁷³: אִם יִלְקַח לְעֵבֵד זֶה כְּסוֹת בְּשִׁלְשִׁים⁷⁴,**
12 **מִשְׁבַּח⁷⁵ הוּא מֵאָה; וּפְרָה זֹאת, אִם יִמְתִּינוּ בָּהּ**
13 **לְאֲטָלְס⁷⁶, מִשְׁבַּחַת עֶשְׂרֶה; וּמְרַגְלִית זוֹ, אִם מַעְלִין**
14 **אוֹתָהּ לְמְקוֹם פְּלוּנִי, תְּשׁוּרָה מְמוֹן רַב, וְכָאֵן אֵינָה**
15 **שָׂדֶה אֲלֵא מְעַט - אִין שׁוֹמְעִין לָהּ⁷⁷. אֲלֵא כִּיצַד**
16 **עוֹשִׂין? מוֹכְרִין הַכֶּל בְּמִקוֹמוֹ וּבְשַׁעֲתוֹ כְּמָה שֶׁהוּא.**
17 **שְׁנֵאמַר: וְנָתַן אֶת הָעֵרֶכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לָהּ -**
18 **לְרִבּוֹת כֹּל דְּבָר שֶׁל הַקְּדֵשׁ שָׂאִין מִפְּרָכְסִין⁷⁸ אוֹתוֹ**
19 **וְאִין מִמְתִּינִין בּוֹ לְשׁוֹק וְלֹא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ מִמְקוֹם**
20 **לְמְקוֹם. אִין לְהַקְדֵּשׁ אֲלֵא מִקוֹמוֹ וּשְׁעֵתוֹ⁷⁹.**

73 הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לו, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. 74 דינר. 75 בכת"י התימנים: משביח, וכן בלשון המשנה ערכין פ"ו, מ"ה. כלומר, הבגד היפה, משבחו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). 76 ובכת"י התימנים: אם תמתנו בה לאטליס, אטליס - יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. 77 להשהות את מכירתם. 78 מייפים ומקשטים. 79 ערכין כד. כי אם

מ. לפיכך אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני
היובל בפחות משתי שנים. ואם הקדישה - הרי זו
מקדשת. ואינה נפדית בגרעון כסף; אלא אם רצה
הפודה לתן חמשים שקל לכל חמר - פודה אותה.
ואם לא פדאה - הרי זו יוצאה לפניהם ביובל, כמו
שיתבאר.

י. הקדיש שדהו בשנת היובל עצמה - אינה
מקדשת. וכזה ולוי שהקדישו בשנת היובל עצמה -
הרי זו מקדשת.

יא. כשם שגואלין לעולם, כך מקדישין לעולם.

יב. המקדיש את שדהו אחר היובל - אינה נפדית
בגרעון כסף עד שיגמר שנה אחר היובל, לפי שאין
מתשבין חדשים להקדיש. לפיכך, אם רצה הפודה
לתן חמשים שקל לכל זרע חמר - הרי זה פודה
אפלו ביום שאחר היובל, ואינו גורע פלוס.

יג. כשמודדין - אין מודדין אלא מקומות הראויין
לזריעה. היו שם סלעים גבוהים עשרה טפחים, או
נקעים מלאים מים עמקים עשרה טפחים - אין
נמדדין עמה; פחות מכאן - נמדדין עמה.

יד. היו בה מקומות נמוכות עשרה או יותר ואין
בהן מים - נמדדין בפני עצמן, ומחשבין להם מה
שראוי להם.

טו. היתה מלאה אילנות, אף על פי שלא פרש -
הרי הקדיש גם האילנות; שקל המקדיש - בעין יפה
הוא מקדיש. ומחשבין את האילנות בשנייהן,
והקרקע מודדין אותה ויהיה ערכה סלע ופונדיון
לכל שנה ולכל זרע חמר, כמו שבארנו.

טז. המקדיש את השדה שאינה ראויה לזריעה,
והיא הנקראת טרשין - פודין אותה בשנייה. וכן
המקדיש את האילנות בלבד - פודין אותן בשנייהן.

יז. היו האילנות שלשה אילנות לתוך בית סאה, ולא
פרש שהאילנות בלבד הוא שהקדיש - הרי זה
הקדיש את הקרקע ואת האילנות שבניהן. אבל אם
היו האילנות נטועים כל שלשה אילנות בתר מבית
סאה או בפחות, או שהקדישן זה אחר זה - הרי
זה לא הקדיש את הקרקע ולא את האילנות
שבניהם.

יח. הקדיש האילנות ואחר כך הקדיש את הקרקע

בתורה הוא הנקרא סלע בלשון חכמים. והגרה
האמורה בתורה - היא המעה בדברי חכמים.
והוסיפו על השקל ועשו אותו סלע. והסלע ארבעה
דינרין. והדינר שש מעין. והמעה שני פונדיון.
נמצא לכל שנה סלע ופונדיון. שאף על פי שהסלע
שמונה וארבעים פונדיון, כשיתן פונדיונות לקח
סלע מן השלחני - נתן תשעה וארבעים.

ד. החמר הוא הפר, והוא שני לתכין. והלתך חמש
עשרה סאין. נמצא החמר שלשים סאה, שהן עשר
איפות. כל שלש סאין - איפה. וכבר בארנו בהלכות
שבת, שהמקום שיש בשבורו חמשים אמה על
חמשים אמה הוא בית סאה, והוא מזרע סאה.
נמצאת למד, שהמקום שיש בשבורו חמשה
ושבעים אלף אמה, שהוא ברבוע מאתיים ארבע
ושבעים אמות על מאתיים ארבע ושבועים אמות
בקרוב, הוא בית פר, והוא זרע חמר שעורים.

ה. כיצד דרך החשבון בערכי שדות? הרי שהקדיש
שדה אחתו, ונשאר ליובל שמונה שנים, חוץ
משנת היובל שאינה בחשבון כמו שבארנו, כל
הרוצה לפדותה מיד הקדש - נתן לכל זרע חמר
שעורים שמונה סלעים ושמונה פונדיונות. ואם רצו
הבעלים לפדותה - נתנין עשר סלעים ועשרה
פונדיונות, לפי שהן מוסיפין חמש. וכן כל חמש
האמור בתורה, צריך שיהא הקרן עם התוספת
חמשה, נמצא שהוסיף רביע הקרן. וכן אם פדתי
אשתי של מקדיש או אחד מיורשיו - הרי אלו
מוסיפין חמש.

ו. נשאר ליובל ארבע שנים - נתן הפודה ארבע
סלעים וארבעה פונדיונות לכל חמר. ואם הבעלים
פדו אותה - נתן חמש. וכן לפי חשבון זה סלע
ופונדיון לכל שנה. ואינו נתן שנה בשנה, אלא
נתן הכל כאחד.

ז. נשאר בינו ובין היובל שנה - אינו יכול לתן סלע
ופונדיון לפדותה; שנאמר: וחשב לו הכהן על פי
השנים הנותרות - אינה נפדית בגרעון כסף אלא
קדם ליובל בשתי שנים או יותר.

ח. נשאר בינו ובין היובל שנה וחדשים, אם רצה
הגזבר לחשב החדשים שנה ויתן שנים שקלים
ושנים פונדיונים לכל זרע חמר - הרי זה מתר. לפי
שאינו מחשבין חדשים להקדיש; שנאמר: על פי
השנים הנותרות - שנים אתה מחשב להקדיש, ואי
אתה מחשב חדשים.

- 1 - פודה את האילנות בשנייהן, ואת הקרקע על פי
2 מדתה.
- 3 י.מ. המקדיש שדה אחתו והגיע היובל ולא נפדית,
4 אלא הרי היא תחת יד הקדש - הפהנים נותנין את
5 דמיה ותהיה אחזה להם; שאין הקדש יוצא בלא
6 פדיון. ואותן הדמים יפלו להקדש בדרך הבית.
- 7 כ. גאלה המקדיש קדם שניגע היובל - הרי זו
8 חוזרת לבעליה, והערך שנתן יפל לבידק הבית, כמו
9 שבארנו. וכן אם גאלה בנו של מקדיש - הרי זו
10 חוזרת לאביו ביובל. אבל אם גאלה אותה בתו או
11 שאר קרוביו או נכרי מיד ההקדש: אם חזר
12 המקדיש וגאלה מידן - חוזרת לו לעולם; ואם לא
13 גאלה מידן, אלא הגיע היובל והיא תחת יד הבת
14 או שאר קרובים או נכרי - הרי זו יוצאה להקדש,
15 ואינה חוזרת לבעלים לעולם, אלא תהיה אחזה
16 לפהנים; שנאמר: והיה השדה בצאתו ביבל לפהן
17 וגומר. ואין הפהנים צריכין לתן דמים, שפכר
18 נפדית מיד ההקדש ולקח ערפה מאחר, אלא תחזר
19 לפהנים פאלו הם בעליה.
- 20 כ.א. במה דברים אמורים? בישראל; אבל אם היה
21 המקדיש כהן או לוי - הרי זה גואל לעולם. ואפלו
22 עבר עליה היובל ולא נפדית מן ההקדש - פודה
23 אותה אחר היובל; שנאמר: גאלת עולם תהיה
24 ללויים.
- 25 כ.ב. האשה שהקדישה שדה אחתה, וגאלה בעלה
26 מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת יד הבעל -
27 הרי הדבר ספק אם תחזר לאשה או תצא לפהנים.
28 לפיכך, קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל -
29 אין הפהנים יכולין להוציא מדתה. וכן אם קדמו
30 הפהנים והחזיקו בה - אינה יכולה להוציא מידם.
- 31 כ.ג. המקדיש שדהו ופדה אותה כהן מיד ההקדש,
32 והגיע היובל והיא תחת יד הפהן - לא יאמר:
33 הואיל והרי היא יוצאה לפהנים, הרי היא תחת ידי
34 וזכיתי בה; אלא יוצאה לכל אחיו הפהנים.
- 35 כ.ד. בשתצא השדה לפהנים ביובל - תנתן לפהנים
36 שבמשמר שפגע בו היובל. ואם היה ראש השנה
37 של יובל בשבת, שהרי משמר יוצא ומשמר נכנס -
38 תנתן למשמר היוצא.
- 39 כ.ה. המקדיש את האילנות, והגיע היובל ולא פדו
40 אותם - אינן יוצאין לפהנים; שנאמר: והיה השדה
41 בצאתו ביבל, ואין אלו שדה. אבל המקדיש את
- 42 הטרשים, והגיע יובל ולא פדו אותן הבעלים - הרי
43 אלו יוצאין לפהנים; שנאמר: והיה השדה, וזו
44 נקראת שדה.
- 45 כו. כיצד דין מקדיש שדה מקנתו? שמין אותה
46 בדמיה, ורואין כמה היא שנה עד היובל, ופודה
47 אותה כל מי שירצה. ואם פדה אותה המקדיש -
48 אינו מוסף חמש. ופדיונה לבידק הבית, כשאר
49 ערכין ודמים. וכשניגע היובל - תחזר לבעלים
50 הראשונים שמכרה. בין שנפדית מיד הגזבר והרי
51 היא יוצאה מיד אחר, בין שלא נפדית והרי היא
52 יוצאה מיד ההקדש - הרי זו חוזרת למוכר, ואינה
53 יוצאה לפהנים; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.
- 54 כז. כל שדה ששמין אותה להקדש למכר אותה
55 בדמיה, מכריזין עליה ששים יום רצופין בכר
56 בשעת הכנסת פועלים ובערב בשעת הוצאת
57 פועלים. ומסימין מצריה ואמרין: כך היא יפה
58 וכך היא שומה, כל הרוצה לקח - יבוא ויקח.
- 59 כח. הלוקח שדה מאביו או משאר המורישין אותו
60 והקדישה, בין שהקדישה אחר מות אביו או
61 מורישו ובין שהקדישה בחיי אביו או שאר מורישיו
62 ואחר כך מת אביו - הרי זו פודה אחזה; שנאמר:
63 ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחתו - שדה
64 שאינה ראויה להיות שדה אחזה, יצאת זו שראויה
65 לו לירשה.
- 66 **יום שלישי י"ט כסלו ה'תשע"ו**
- 67 **פרק חמישי**
- 1 שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין
היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש
בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית
כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים
הראויים למזבח מה ייעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה
שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח,
הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה
אחווה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.
- 2 א. המקדיש שדה אחתו² - מצוה עליו לפדותה
הוא, שהארון קודם³. ואם לא רצה - אין כופין
אותו. במה דברים אמורים⁴? בזמן שמצנת יובל
נוהגת, שאם גיע יובל ולא יגאלנה - תצא לפהנים,
כמו שבארנו⁵; אבל בזמן שבטלו היובלות⁶, שהרי
אינה יוצאת לפהנים, אלא סופה להפדות לעולם -
כופין את הארון לפתח בה תחלה⁷. והיא נפדית
בשורה⁸, כשאר ההקדשות. אם נמצא מי שמוסף
עליו וגואל אותה - יגאל; ואם לאו - אומרין לו:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הגיעתך, ויתן מה שאמר. ואינו פותח בפחות
2 מארבע פרוטות, כדי שיהא החמש שמוסיף
3 פרוטה¹⁰.
- 2 שירשה ממורישיו. 3 שנאמר במתפיס בהמה טמאה
"ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון
תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. 4 שאין כופים
אותו. 5 נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד
הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד
בוה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. 6 "משגלו שבט
ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון)
בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרוו בארץ לכל יושביה"
- "בזמן שכל יושביה עליה". 7 מפני החומש, שהבעלים
מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא
חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. 8 ולא בשכר קצוב חמישים
שקלים לבית כור. 9 הרי היא שלך. 10 שכבר נתבאר
שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו
פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן
הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית
המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה
ליים המלח.
- 4 ב. רצה האדון למפר שדות אחרות משדותיו או
5 ללוות¹¹ כדי לפדות שדה זו שהקדיש - הרשות
6 קידו. בין בזמן שהיובל נוהג בין בזמן שאין היובל
7 נוהג. והוא קודם לכל אדם. וכן אם רצה לגאל
8 חציה - גואל¹². מה שאין פן במוכר להדיוט. זה
9 חמר בהדיוט מבהקדש.
- 11 כסף. 12 וכשתשיג ידו יגאל את כולה.
- 10 ג. המקדיש את ביתו או את בהמה טמאה שלו או
11 שאר מטלטליו¹³ - הרי אלו נערכין בשווייהן, בין
12 טוב ובין רע¹⁴. ואם פדה אותן המקדיש או אשתו
13 או יורשו - מוסיף חמש¹⁵. וכופין את הבעלים
14 לפתח ראשון¹⁶. והדמים לבדק הבית¹⁷. בין שהיה
15 הבית מבתי ערי חומה¹⁸ בין שהיה מבתי החצירים¹⁹
16 - הרי זה נגאל לעולם²⁰.
- 13 הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו:
"ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית
דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא
במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית.
14 לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין
בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא
בערכי אדם ובשדה אחוזה. 15 "ואם גאול יגאלנה -
לרבות את האשה ואת הירוש". והטעם, שהבעלים מוסיפים
חומש, כי נוה להם לשלם יותר, כדי שיישאר חפצו אצלו,
על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של
חבירו". 16 להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש.
17 בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. 18 ערים
המוקפות חומה. 19 עיירות פתוחות מאין חומה.
- 20 אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן
ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.
- ד. גאלו אחר מיד ההקדש: אם היה בית ערי חומה,¹⁷
וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט²¹; ואם היה
בית החצירים, והגיע היובל והוא ביד הגואל - חוזר
20 לבעליו ביובל²².
- 21 נשאר לו לצמימות, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר
ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה
ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר.
22 כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה
נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד
שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.
- ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית²³,
אף על פי שעבר על עשה - מה שעשה עשוי, וחקלה
קדשה עליה. ונפדית כשהיא תמימה²⁴. ומעריך
אותה הפהן פדמיה, והדמים יפלו לבדק הבית. ואין
הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח
למה שהיא ראונה²⁵; שפל דבר הראוי למזבח -
אינו יוצא מידי מזבח לעולם²⁶.
- 23 שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית.
24 בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית
אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף
אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדיונה בין תמימה לבעלת
מום. 25 אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה
לחטאת ולשלמים. 26 "המתפיס תמימים לבדק הבית
כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים
אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים
למזבח.
- ו. ומנין שאסור להקדיש תמימין לבדק הבית?
שנאמר: ושור ושה שרוע וקלוט²⁷ נדבה תעשה
אתו. מפי השמועה²⁸ למדו: נדבה לבדק הבית²⁹.
וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין
מקריבין בעל מום למזבח³⁰. שנאמר 'אתו' - אתו³¹
אתה עושה נדבה לבדק הבית, ואין אתה עושה
תמימים נדבה לבדק הבית. ולא הבא מקלל עשה
35 - פעשה הוא³².
- 27 אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו,
קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור.
28 מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסני. 29 לדמי
קדשי בדק הבית. 30 שנאמר "ואשה לא תתנו מהם
(מבעלי מומים) על המזבח לה". 31 אותו בעל מום.
32 ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה,
שנאמר: "אל משה לאמר" - לא - אמור" בדברים, כלומר,
אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם ב"תורת כהנים"
לפסוק זה, אמרו בפירושו: "וחכמים אומרים אינו בלא
תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו
ה"משנה למלך" בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובירושלמי אמרו: "נאמר" לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקריבים לה' אפילו יינות ושמינים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

י. הקדיש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין לאמנין⁴⁶ בשכרן⁴⁷ עד שיחזרו⁴⁸ ויקחו אותה⁴⁹, כמו שבארנו בשקלים⁵⁰ - הרי זו⁵¹ תנתן לאמנין בשכרן, כמו שעושים במותר הקטרת⁵². וכן עושים אם יש בנכסיו אחד מסמנין⁵³ הקטרת.

(46) העוסקים בפיתום (מיזוג הסמנים) הקטורת. (47) שכר עבודתם. (48) הגזברים. (49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. (50) שכן היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרישים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. (51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. (52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. (53) שאינו מקטורת מפותמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיתום הקטורת.

יא. המקדיש בהמה תמימה למזבח, ונפל בה מום ונפסלה⁵⁴ - הרי זו נערכת⁵⁵ ונפדית⁵⁶. ועל זה נאמר: וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה⁵⁷ אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה', וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה וְגוּמְרָה. וְיָבִיא בְּדַמֶּיהָ קֶרְבָּן אַחֵר כְּמוֹתָהּ.

(54) להקרבה, שאין בעל מום קרב על המזבח. (55) על ידי כהן. (56) מוכרים אותה ויוצאת לחולין. (57) שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר,

ז. המקדיש את פהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו סתם³³ - רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח, זכרים ומקרו לצרכי עולות³⁴ ונקריבו אותן עולות, והנקבות³⁵ ומקרו לצרכי שלמים³⁶ ויקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית³⁷; שפסתם הקדשות - לבדק הבית. ועל זה נאמר: וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה', כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֶדֶשׁ. כְּלוּמָר: כָּל הָרְאוּי לְקֶרְבָּן עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ יִקְרָב³⁸.

(33) ולא פירש אם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית הקדיש. (34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. (35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. (36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. (37) וכרבי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. (38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק אחריו זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותנו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

ח. הקדיש נכסיו סתם, והיו בהן יינות ושמינים וסולתות³⁹ ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח⁴⁰ - ומקרו לצרכי אותו המין ונקריבו אותן, והדמים ילקח בהן זכרים ונקריבו עולות.

(39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. (40) תורים ובני יונה.

ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עולות⁴¹, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית? לפי שהבהמה הקדושה למזבח, אם נפל בה מום - יש לה פדיון, כמו שיתבאר⁴²; והסלת והיין והשמן והעופות שנפסלו⁴³ - אין להן פדיון. שנאמר: וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה⁴⁴ וְגוּמְרָה; כָּל שֵׁשְׁנוּ בְּכָל הַעֲמִידָה וְהֶעֱרָכָה - יש לה פדיון, וכל שאינו בכלל העמדה והערכה - אין לה פדיון⁴⁵.

(41) ואינם נופלים לבדק הבית. (42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. (43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם. (44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ט כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 לְמִזְבֵּחַ⁷⁰ - הִיא עֲצֻמָּה תִקְרָב⁷¹. הַקֹּדֶשׁ אֶחָד
18 מֵאַבְרֵיהֶם לְדָמֵי, וְאָמַר: דָּמֵי רִגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זֹאת
19 הַקֹּדֶשׁ לְמִזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה סִפְקָא אִם פְּשֻׁטָה קֹדֶשׁהּ
20 בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פְּשֻׁטָה⁷². וּלְפִיכָף תִּקְרָב⁷³ וְלֹא תִפְדָּה.

70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. (71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. (72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. (73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

21 זֹאת וְכִיצַד עוֹשִׂים⁷⁴? מִזְכְּרִין אוֹתָהּ בְּלֵא לְמֵי שִׁנְקָרִיב
22 אוֹתָהּ⁷⁵, וְדָמֶיהָ חֹלִין⁷⁶ חוּץ מִדָּמֵי אוֹתוֹ אֶבֶר⁷⁷. וְאִם
23 הָיָה אֶבֶר שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ⁷⁸ - פְּשֻׁטָה קֹדֶשׁהּ
24 בְּכֻלָּהּ⁷⁹.

74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכולה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. (75) שנדר להביא עולה. (76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזור המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. (77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נדר להביא עולה שלימה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זוז מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוזים. (78) כגון לב או כבד. (79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

25 זֹאת הִיְתָה בְּהֵמָה בְּעֵלֶת מוֹם שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְקָרִיב⁸⁰,
26 וְהַקֹּדֶשׁ אֶבֶר מֵאַבְרֵיהֶם לְדָמֵי⁸¹, בֵּין שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה
27 בּוֹ בֵּין שֶׁהִנְשָׂמָה אֵין תְּלוּיָה בּוֹ - לֹא נִתְקַדְּשׁ אֲלָא
28 דָּמֵי אוֹתוֹ אֶבֶר בְּלִבְדָּה⁸². כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: דָּמֵי
29 רִגְלָהּ פָּרָה זֹאת אוֹ דָּמֵי לְבָהּ הַקֹּדֶשׁ לְמִזְבֵּחַ - הוּא
30 וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁתִּפְּיִן בָּהּ⁸³.

(80) על המזבח. (81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. (82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין

1 וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד
2 שיטאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

3 יב. כֹּל הַמִּקְדָּשׁ בְּהֵמָה בְּחַיָּיהָ, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין
4 טְמֵאָה, בֵּין קֹדֶשׁי (פֶּדֶק) הַבַּיִת⁵⁸ בֵּין קֹדֶשׁי מִזְבֵּחַ
5 שֶׁנִּפְּלַ בְּהֵן מוֹם, אוֹ תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְקָרִיב⁵⁹ כְּמוֹ
6 שִׁיתְּבָאָר - הֲרֵי זֶה צְרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבַיִת דִּין,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה. לְפִיכָף, אִם מֵתָה⁶⁰
8 הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתַּעֲרַף וְתִפְדָּה⁶¹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ
9 אַחֵר שֶׁמֵּתָה⁶², אֲלָא תִקְרָב⁶³. אֲבָל אִם הַקֹּדֶשׁ
10 שְׁחוּטָה אוֹ נִבְלָה לְבֶדֶק הַבַּיִת⁶⁴ - הֲרֵי זֶה תִּפְדָּה
11 כְּשֶׁאָר מִטְּלִטְלוּיִן⁶⁵.

(58) לאחר שהקדישה למזבח. (59) והקדישה לדמיה. (60) ואינה ראוייה עוד להעמדה. (61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. (62) ואפילו נשחטה. (63) "והעמיד - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". (64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. (65) שחלה עליהם קדושת בדיק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - יפדו ללא עמדה, שכלל הוא "בעלי מומים מעיקרם (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדישם למזבח יפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילתה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

12 יג. שֶׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם⁶⁶ אוֹ רֵב שְׁנַיִם⁶⁷ וְעֵדִין הִיא
13 מִפְּרֻסְתָּה⁶⁸ - הֲרֵי הִיא כְּחֵה לְכָל דְּבָרֶיהָ⁶⁹ וְנִעְרַכְתָּ.
14 וְהִיא הִיא בְּכֻלָּל וְהַעֲמִיד וְהַעֲרִיף עַד שֶׁתִּמּוֹת.

(66) שני סימני השחיטה הוושט והגרגרת. (67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. (68) מפרפרת בדיה וברגליה. (69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתזי את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

15 יד. הַמִּקְדָּשׁ בְּהֵמָה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ - הֲרֵי זֶה נִתְקַדְּשׁ
16 גּוֹפָהּ. כִּיצַד? הָאוֹמַר: דָּמֵי בְּהֵמָה זֹאת הַקֹּדֶשׁ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 בְּלִשׁוֹן עֶרְפָּה, או אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהִשָּׁג יָד, הוֹאִיל וְלִמְזַבַּח
15 נִדְרָם⁹⁵. וְכִּי הַמִּקְדָּשׁ שָׁדָה אֶחְזָתוֹ לְמִזְבֵּחַ⁹⁶ - הֲרִי זֶה
16 נִפְדֵּית, וְהַדְּמִים יָבִיאוּ בָּהֶן עוֹלוֹת לְמִזְבֵּחַ. וְיֵשׁ בְּדָבָר
17 סֶפֶק, אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּעֶרְפָּה הַקָּצוּב בָּהָּ⁹⁷ או פּוֹדִין
18 אוֹתָהּ בְּשׂוּיָהּ, הוֹאִיל וְלִמְזַבֵּחַ הַקָּדִישׁ⁹⁸. וְדָנִין בְּכֹל
19 אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְהַחְמִיר⁹⁹.

92) שכסף ערכי היא קרבן למזבח. (93) הקצוב בתורה.
94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן
מה שבידו ונפטר. (95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא
לפי שווייו. (96) שכסף שדהו היא קרבן למזבח.
97) חמישים שקל לזרע בית כור. (98) ולא מצינו בקרבנות
מזבח שהוממו, שיפדו פחות משוים. (99) שבהקדש
אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא
ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה
משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא
הדין להיפך.

יום רביעי כ' כסלו ה'תשע"ו

פרק נש"י

1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה
בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בודק הבית חל על
קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדש עבדו ושפחתו
הכנענים, ומשפט המקדש את עצמו, שאין אדם מקדש
דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדש
דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו
כשיבוא לעולם משום נדרו, ראייה לדבר מיעקב אבינו,
הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפיס בטעות הרי זה מותפס
וקדוש.

20 א. אֶחָד הָאוֹמֵר: הֲרִי זֶה הַקָּדֵשׁ לְבִדְק הַבַּיִת², או
21 חֲרָם³ לְבִדְק הַבַּיִת, או חֲרָם לְשָׁמִים⁴; וְכֵן בְּכֹל
22 נִכְסָיו, אִם אָמַר כָּל נִכְסָיו הַקָּדֵשׁ⁵ או חֲרָם לְבִדְק
23 הַבַּיִת או חֲרָם לְשָׁמִים - הֲרִי אֵלוֹ יִפְלוּ לְבִדְק הַבַּיִת⁶.
24 אֲבָל אִם אָמַר חֲרָם סֵתָם⁷ - הֲרִי אֵלוֹ לְפָנֵינוּ⁸.
25 שֵׁטָתָם חֲרָמִים - לְפָנֵינוּ⁹; שֵׁנְאָמַר: כָּל חֲרָם
26 בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יְהִי¹⁰.

2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכולו, מלשון הכתוב
(מלכים"ב, יב, ו) "והם יחזקו את בודק הבית". (3) הקדש.
חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאיותו לענין אחר,
אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "וזהחרמתי לה'
בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל
הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה,
השוכן בשמים. (5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו,
כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית",
כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורונו שם, כל-שכן כאן,
שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש
למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר
בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים
לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ

לומר בו פשטה קדושה בכלול. (83) לא שותפות לחצאין,
אלא כל אחד זוכה בשלו.

1 יו. וְכֵן הָאוֹמֵר: רֹאשׁ עֶבֶד זֶה או לֵב חֲמוֹר זֶה הַקָּדֵשׁ
2 לְמִזְבֵּחַ⁸⁴, או שֵׁאָמַר: רֹאשֵׁי הַקָּדֵשׁ לְמִזְבֵּחַ - אֵינוֹ
3 חֵיב אֲלָא בְּדָמֵי רֹאשׁוֹ⁸⁵. וְרוֹאִין בְּמָה יִשְׁוֶה אוֹתוֹ
4 אֲבָר אֵלוֹ הִיָּה נִמְכָּר⁸⁶, וְיָבִיאוּ בְּדָמָיו קָרְבָּן.

84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. (85) מכיוון שאינם
ראויים להקרבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא
דמי אותו אבר בלבד. (86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם
כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור
ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר,
הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או
זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר
אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישמו אותו
אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם,
וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה
תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים
לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז
בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדש וההקדש שותפים הם
לחצאים ממש, מכיוון שהקדש אבר שהנשמה תלויה בו,
ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם
בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא
התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכלול כשם "שהוא חייב
בכולו" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות
מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או
ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו, וכן הדין
בכל אבר שהנשמה תלויה בו.

5 יח. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁸⁷? בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ⁸⁸; אֲבָל
6 בְּקָדְשֵׁי בִדְק הַבַּיִת, הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה או
7 כְּבִדּוֹ הַקָּדֵשׁ⁸⁹, או דְּמֵי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה או כְּבִדּוֹ
8 הַקָּדֵשׁ, הוֹאִיל וְהוּא דָּבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ - הֲרִי
9 זֶה חֵיב בְּדָמֵי כָּלוֹ⁹⁰. שֶׁכָּל הַקָּדֵשׁ בִּדְק הַבַּיִת קִדְּשֵׁת
10 דְּמִים הוּא⁹¹.

87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו.
88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו
הקדיש אבר שהנשמה תלויה בו לא נתקדש אלא אותו אבר
בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי
אבר שנפשו תלויה בו, בקדשים כאלו. (89) וסתם הקדש
לבדק הבית. (90) שנאמר "בערכך נפשות" לומר שערך כל
הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלויה בו, שאם אמר
ערך לבי עלי נותן ערך כולו. (91) לדעת הרדב"ז נתכוון
רבינו, כיוון שהקדש לבדק הבית, הקדש את דמיו, וכיוון
שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו הרי זה ממילא כאילו
הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו
אבר זה אין לו דמים ושויוי כלל.

11 יט. הָאוֹמֵר: עֶרְפִּי עָלֵי לְמִזְבֵּחַ⁹² - מְבִיאוּ בְּעֶרְפּוֹ
12 קָרְבָּן. וְאִם אֵין יָדוֹ מְשֻׁגָּת לְעֶרְפָּה שְׁלָם⁹³ - הֲרִי זֶה
13 דָּבָר סֶפֶק אִם נִדּוֹן בְּהִשָּׁג יָד⁹⁴, הוֹאִיל וְהוֹצִיאָו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ' כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'?"
 2 נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר
 להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק
 אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן",
 אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה,
 "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך
 יהיה - מלמד, שסתם חרמים לכהנים".
- 3 ב. מחרים אדם מן בקרו¹¹ ומצאנו ומעבדיו
 4 ומשפחותיו הפנענים¹² ומשדה אחרתו. אבל לא
 5 יחרים כל בהמתו, ולא כל עבדיו, ולא כל שדותיו,
 6 ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין; שנאמר:
 7 מפל אשר לו¹³. ואם החרים את הכל, אפלו החרים
 8 כל נכסיו - הרי אלו מחרמין¹⁴. בין שהחרים
 9 לפנהנים בין שהחרים לבדק הפית.
- 10 ג. מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא
 העברים, שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן
 הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח). ושם אמרו:
 מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י).
 מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה
 - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג.
 (14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג:
 המקדיש נכסיו מעליו לו תפיליו (מרכבת המשנה).
- 11 וכל מי שהחרים או הקדיש כל נכסיו - לוקחין
 12 כל מה שיש לו, ואפלו תפלין שפראשו¹⁵, ואין
 13 צריך לומר פלי אמנותו ויבגדיו; שהפל הקדש או
 החרם¹⁶.
- 14 משנה שם, וילוה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י
 לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה,
 ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו
 בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג,
 ה"ט"ז א"ע שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם ה"ט"ז.
- 15 ד. מה בין חרמי פנהנים¹⁷ לחרמי שמים? שחרמי
 16 שמים - הקדש¹⁸, ונפדין¹⁹ בשוייהן, ויפלו הדמים
 17 לבדק הפית²⁰, ויצאו הנכסים לחלין; וחרמי פנהנים
 18 - אין להן פדיון לעולם²¹, אלא נתנין לפנהנים
 19 בתרומה²². ועל חרם פנהנים הוא אומר: לא ימכר
 ולא יגאל - לא ימכר לאחר, ולא יגאל לפעלים²³.
- 17 שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות
 מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם
 כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י
 הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרים,ם,
 שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם
 לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן
 למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב). וכן בתוספתא
 ערכין פ"ד, מ"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:).
 אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד
 שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רב"ז)
- 20 וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) תורת כהנים לפסוק זה,
 וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחן בחרמי כהנים הכתוב מדבר,
 שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק
 הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי).
- 20 ה. ואחד המחרים קרקע או מטלטלין - הרי
 21 אלו נתנין לפהן שבאותו משמרו²⁴ בשעה
 22 שהחרים²⁵. חרמי פנהנים, כל זמן שהן בבית
 23 הפעלים²⁶ - הרי הן הקדש לכל דבריהם²⁷;
 24 שנאמר: כל חרם קדש קדשים הוא לה'. נתנו
 25 לפהן - הרי הן פחלין לכל דבריהם²⁸; שנאמר:
 26 כל חרם בישראל לך יהיה²⁹.
- 24 מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל
 כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר
 (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו
 ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל
 הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן
 והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:).
 וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז,
 ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם).
 (26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים
 בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו
 לזרים. (29) ערכין כט. וכן בכורות לב. וברש"י שם.
- 27 ו. פהן שהיתה לו שדה חרם³⁰ שזכה³¹ בה אחר
 28 היובל והחרימה³² - הרי זו מחרמת, ויוצאה לאחיו
 29 הפנהנים³³. שנאמר: לפהן תהיה אחרתו - מלמד,
 30 ששדה חרמו לו פשדה אחרת לישראל³⁴, שאם
 31 החרימה - היא מחרמת מיד.
- 30 שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה
 כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למב"ט. והכוונה
 לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד
 מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלוה בעלים, שיוצאה
 לכהנים ביובל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ב. (32) חרם סתם,
 שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים,
 והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה
 השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחותו",
 הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה
 כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט).
- 32 ז. מכר הפהן שדה חרמו³⁵, והקדישה לוקח, אפלו
 33 היה הלוקח הפעלים הראשונים שהחרימוה - הרי
 34 ז³⁶ פשדה מקנה³⁷, וחוזרת לפהן שמכרה פיובל³⁸.
 35 אבל קרקע או מטלטלין של פנהנים ולוים³⁹ - אינם
 36 מחרמין אותן. שהרי אומר בשדה: פי אחרת עולם
 37 הוא לכם⁴⁰; ומטלטלין הקשו⁴¹ לקרקעות בתרמין,
 38 שנאמר: מפל אשר לו⁴² ומשדה אחרתו.
- 35 שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל,
 כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו.
 והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

14 **וְאִם הִקְדִּישׁוּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלִשִׁים לְמִזְבֵּחַ - אֵינּוּ**
15 **מִקְדָּשִׁים.⁵²**

47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה,
ה"י. 48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא
תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב
ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל",
שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל
כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה,
מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל'
שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכיניו - אסור
לאכול משחיתתו, ואין השור מותר אלא בהנאה.
49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו
קדושת בדק הבית. 50) שאם יעברו השלשים יום ולא
ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. 51) שקדשי בדק הבית
שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה
(לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-
משנה). 52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו
שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט,
הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום
לאחר מיתתי ומת הרי זו ספק מגורשת, שמא אחר שאמר
"מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על
לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך
שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו
מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל'
מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו
תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

16 **י. הַמְקַדֵּשׁ עוֹלָה לְבִדְקַת הַבַּיִת - אֵין בָּהּ אֱלָא עֶפְבוֹב**
17 **גְּזָבְרִין בְּלִבְדִּי.⁵³ וּמְדַבְּרֵי סוֹפְרִים, שְׁלֵא תִשְׁחַט עַד**
18 **שְׁתַּפְּדָה.⁵⁴ לְפִיכָן,⁵⁵ אִם עָבַר וּשְׁחָטָה - הָרִי זֶה**
19 **פְּשָׁרָה.⁵⁶**

53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד ששימוה ויעריכוה
כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין
מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא
חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, זהו דין תורה
(תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא).
54) שההקדש נתפס על גוף העולה. 55) הואיל ואין זה
אלא מדברי חכמים. 56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר
זמן (תמורה שם).

20 **י"א. מְחַרִּים אָדָם בֵּין קְדָשֵׁי קְדָשִׁים⁵⁷ בֵּין קְדָשִׁים**
21 **קְלָיִם,⁵⁸ בֵּין חֲרָמֵי פְתָנִים בֵּין חֲרָמֵי בְּדָק הַבַּיִת.⁵⁹**
22 **וְאִם הָיוּ קְדָשִׁים שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן⁶⁰ - נוֹתֵן אֶת**
23 **דְּמֵיהֶן בֵּין לְפָתְנִים בֵּין לְבִדְקַת הַבַּיִת, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן**
24 **הַקְּדָשִׁים אַחַר שִׁפְדוֹ לְמָה שֶׁהֵן.⁶¹**

57) כגון עולה. 58) כגון שלמים ותודה. 59) כלומר,
מתפסים את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים
או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם,
קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי
קדשים (שם וברשי' לתמורה לב.). 60) כגון שנדר הרי

ממורישיו, אלא לקחה מאחר. 38) כמבואר לעיל פ"ד,
הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה
לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן
שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.).
39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן.
40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא
בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלווים,
הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח.
שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים
שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך
יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא
עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין
כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ'
ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיך הטעם הוא מהכתוב,
"אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא-הדין
לכהנים. 41) הושוו. 42) אלו מטלטלין (שם כח.).

1 **ח. הַמְקַדֵּשׁ קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ לְבִדְקַת הַבַּיִת - הָרִי הַהִקְדָּשׁ**
2 **חָל עֲלֵיהֶן, וְתַעֲרַף הַבְּהֵמָה וְתַפְּדָה, וְיִפְלוּ דְמֵיהָ**
3 **לְבִדְקַת הַבַּיִת, וְהַבְּהֵמָה תִּקְרַב לְמָה שֶׁהִיְתָה בְּתַחֲלָה.⁴³**
4 **אָבַל הַמְקַדֵּשׁ קְדָשֵׁי בְּדָק הַבַּיִת לְמִזְבֵּחַ וְאָמַר: הָרִי**
5 **זֶה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ חֲחֲרִימָם לְפָתְנִים - לֹא עֲשֵׂה**
6 **כְּלוּם,⁴⁴ וְאֵין הַקְּדָשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֲרָם⁴⁵ חָל עַל**
7 **קְדָשֵׁי בְּדָק הַבַּיִת, שְׁאֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דְּבָר שְׁאֵינּוּ**
8 **שְׁלָלוֹ.⁴⁶**

43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא
תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה
קדושת דמים (משנה בתמורה לב:): "ומקדישין אותם
הקדש עליו". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בבבביתא
בגמרא שם, וכתב ה"קריית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי
עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו
להדיוט. 44) ברייתא שם. 45) חרמי כהנים.
46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך
נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי
אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים
אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שבהמה
כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת
יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר,
ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל
אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל
מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים
לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה
אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם
יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך
אין בידו להתפס".

9 **ט. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה הַקְּדָשׁ⁴⁷ לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם,**
10 **וּשְׁחָטוּ בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה.⁴⁸**
11 **הַקְּדִישׁוּ לְמִזְבֵּחַ - הָרִי זֶה הַקְּדָשׁ לְמִזְבֵּחַ.⁴⁹ אָבַל אִם**
12 **אָמַר: הָרִי זֶה הַקְּדָשׁ מִעַכְשָׁיו לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם,⁵⁰**
13 **וּשְׁחָטוּ בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה אֶסוּר בְּהִנָּאָה.⁵¹**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ' כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 **זו. המִתְחַרֵּם אֶת הַמַּעֲשֵׂר⁷² - הָרִי זֶה פְּמִתְחַרֵּם שְׁלָמִי**
17 **נִדְבָה, לְפִי שְׂאֵינוּ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיאוֹ⁷³.**

72 מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"ו, ה"ד). (73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ו).

18 **זו. הַמִּקְדֵּשׁ שֶׁקָּלוּ⁷⁴ לְבִדָּק הַבַּיִת - הָרִי זֶה⁷⁵ קִדְשׁ⁷⁶.**
19 **הַקִּדְּשׁ בַּפּוֹרִים לְבִדָּק הַבַּיִת - אֵינָן קִדְשׁ⁷⁷. אֲבָל אִם**
20 **הַקִּדְּשָׁן הַפֶּהֶן אַחַר שְׂבָאוֹ לְיָדוֹ - הָרִי אֵלּוֹ קִדְשׁ⁷⁸.**

74 שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. (75) בכת"י תימן: הרי זה. (76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. (77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות"י ט"ט שם), וראה בבאורנו לעיל אות מג. (78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, ה"ד.

21 **י. הַמִּתְחַרֵּם⁷⁹ חֲצִי עֶבְדוֹ וְשִׁפְתָתוֹ - הוּא וְהַפְּהָנִים**
22 **שֶׁתְּפִין בּוֹ⁸⁰. אֲבָל אִם הַקִּדְּשׁ אוֹ הַחֲרִים לְשָׂמִים⁸¹**
23 **חֲצִי עֶבְדוֹ - פְּלוֹ קִדְשׁ, פְּמוֹ שְׂבָאוֹ⁸². וְכָל הַמִּקְדֵּשׁ**
24 **עֶבְדוֹ וְשִׁפְתָתוֹ הַפְּנֵעִים⁸³, אוֹ הַמִּקְדֵּשׁ כָּל נֶכְסָיו**
25 **וְהָיוּ בֵּהֶן עֶבְדִים - הָרִי גּוֹפֵן קִדְשׁ⁸⁴. לְפִיכֵן אֲסוּרִים**
26 **לְהַנּוֹת בֵּהֶן עַד שִׁפְדוּ⁸⁵.**

79 חרמי כהנים. (80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). (81) שהוא לבדק הבית. (82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", והואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בבאורנו שם. (83) שגופם קנוי לו. (84) גיטין לח: (85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

27 **יח. וְאֵין הַגּוֹזְבְּרִין רְשָׁאִין לְקַח דְּמִיָּהֶן מֵאַחֲרִים**
28 **וְלְהוֹצִיא אוֹתָן לְחֵרוֹת⁸⁶; אֲלָא מוֹכְרִין אוֹתָן**
29 **לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחֵרוֹת אִם רָצוּ⁸⁷.**

86) וכל שכן, שאין הגוזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזוללים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור המתחיל אין הגוזברים). (87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פ"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזוללו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספינו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לוניל בזה.

1 עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל
2 ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת
3 שלו היא. (61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת,
4 כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

3 **יב. הָיוּ נִדְבָה⁶² וְהִתְחַרְמָן - פִּינֵצַד פּוֹדִין אוֹתָן?**
4 **אוֹמְדִים פְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתֵן בְּהֶמְהָ זֶה לְהַעֲלוֹתָהּ**
5 **עוֹלָה שְׂאֵינוּ חַיֵּב בָּהּ⁶³, וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר⁶⁴ -**
6 **יִקְרִיב בְּהֶמְהָ זֶה נִדְבָה כְּמוֹ שְׁהִיתָה.**

(62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? (63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. (64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

7 **יג. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֶמְהָ לְשָׂמִים, בֵּין**
8 **שְׁהִיָּה תָמִים בֵּין שְׁהִיָּה בְּעַל מוֹם⁶⁵ - הָרִי זֶה**
9 **מֵחֲרָם⁶⁶. וְאֵין צְרִיךְ לומר שֶׁהַחֲרִימוֹ הַפְּהֵן לְשָׂמִים**
10 **אַחַר שְׂבָא לְיָדוֹ⁶⁷.**

(65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. (66) ופדייתו מבוארת להלן ה"ד. (67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, הל' בכורות פ"א, ה"ג.

11 **יד. וְכִיצַד פּוֹדִין אוֹתָן⁶⁸? אוֹמְדִין פְּמָה אָדָם רוֹצֵה**
12 **לְתֵן בְּבִכּוֹר זֶה כְּדִי שְׁהִיָּה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ**
13 **לְתַנוּ לְכָל פֶּהֶן שְׂרִצָּה, לְקָרוֹבוֹ⁶⁹ אוֹ לְרַעוֹ⁷⁰, וְכָל**
14 **הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֵנוּ לְכָל פֶּהֶן**
15 **שְׂרִצָּה. וְיִפְלוּ הַדָּמִים לְבִדָּק הַבַּיִת⁷¹.**

(68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. (69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. (70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לרוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, ה"ח והל' בכורות פ"א, ה"ד. (71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 הִיָּה לוֹ פְּקֻדוֹן בְּיַד אַחֵר, וְכִפֵּר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֶצְלוֹ
15 - אֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהִקְדִישׁוֹ¹⁰⁰. אֲבָל אִם לֹא כִפֵּר
16 בּוֹ - הֲרִי הוּא בְּרִשׁוֹת בְּעָלָיו בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא¹⁰¹.

99) בבא קמא ט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. (100) בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע י"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. (101) בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא כתבין.

17 כג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹⁰²? בְּמִשְׁלָטָלִין; אֲבָל
18 קִרְקַע שְׁגֻזָּה אַחֵר וְכִפֵּר בָּהּ, אִם יְכוּל לְהוֹצִיאָהּ
19 בְּדִינָין¹⁰³ - הֲרִי זֶה יְכוּל לְהִקְדִישָׁהּ, וְאֵף עַל פִּי
20 שְׁעָרָין לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהִקְרַע עֲצָמָה הֲרִי הִיא
21 בְּרִשׁוֹת בְּעָלֶיהָ¹⁰⁴.

102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. (103) ע"י ראיות מספיקות. (104) שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.

22 כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁵ -
23 שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוּלִין לְהִקְדִישָׁהּ; זֶה - לְפִי שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ,
24 וְזֶה - לְפִי שְׂאִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגוזלן. (106) בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתיאשו הבעלים, ראה דינו בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.

25 כה. מִי שֶׁהִנִּיחַ מוֹכֵר דְּלֹעִין¹⁰⁷ אוּ בִּיצִים וְכִיּוּצָא
26 בְּהֵן, וְכֹא לֹקְחָ וְנִטְלָ אַחַת¹⁰⁸ וְהִלֵּךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְמֵי
27 כָּל אַחַת וְאַחַת¹⁰⁹ קְצוּבוֹינָן¹¹⁰ - הֲרִי זֶה פְּמִי שְׁפָסְקִים¹¹¹,
28 וְאֵין הַמוֹכֵר יְכוּל לְהִקְדִישָׁהּ דְּלַעַת זוֹ, שֶׁהֲרִי אֵינָהּ
29 בְּרִשׁוֹתוֹ; וְאִם אֵין הַדְּמִים קְצוּבוֹינָן וְהִקְדִישָׁהּ¹¹² -
30 מְקַדְּשֶׁת; שְׁעָרָין בְּרִשׁוֹתוֹ הִיא, שְׁנָה שְׁלִקְחָהּ לֹא
31 לְקַחָהּ דְּרַף גְּזֻלָּהּ¹¹³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. (108) על-מנת לשלם לו. (109) בדפוסים קדומים: ואחת. (110) קבועים. (111) המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. (112) המוכר. (113) אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".

32 כו. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם¹¹⁴.
33 פִּיצַד? מָה שֶׁתַּעֲלֶה מְצוּדָתִי מִן הַיָּם קִדְשׁ, מָה
34 שֶׁתּוֹצִיא שְׂדֵה זוֹ מִן הַפְּרוֹת חֲרָם¹¹⁵ - לֹא אָמַר פְּלוּם.

114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמב"ט). (115) לכהנים.

1 יט. הַמְּקַדֵּשׁ יָדֵי עֶבְדוֹ - כָּל הַיָּתֵר עַל פְּרִנְסוֹתוֹ⁸⁸
2 קִדְשׁ. וְכִיצַד הוּא מִתְּפָרֵס עֶבֶד זֶה⁸⁹? לֹוֹה וְאוֹכֵל,
3 וְעוֹשֶׂה⁹⁰ וּפּוֹרֵעַ. וְהוּא שִׁיעֲשֶׂה פָחוֹת פָּחוֹת מִשְׁנֵה
4 פְּרוּטָה⁹¹ וְיִפְרַע; שְׂאָם עֲשֶׂה בְּפְרוּטָה - רֵאשׁוֹן
5 רֵאשׁוֹן קָנָה הִקְדִישׁוֹ⁹².

88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידיו ישנו, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). (89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים. (90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם עמ' ב.). (91) ואין הקדש חל על פחות משהו פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משהו פרוטה, אלא שאין בדעת המקדיש, שיחול על פחות משהו פרוטה. (92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנזח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישיביו (שם).

6 כ. הַמְּקַדֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ - לֹא הִקְדִישׁ אֶלָּא דְמֵי⁹³,
7 וְהֲרִי הוּא חֵיב בְּדְמֵי עֲצָמוֹ. וְיִתֵּר לוֹ לְעִשׂוֹת
8 וְלֶאֱכֹל⁹⁴, שֶׁהֲרִי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפוֹ כְּעֶבֶד⁹⁵.

93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. (94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט). אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). (95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט.).

9 כא. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ⁹⁶. פִּיצַד?
10 כְּגוֹן שֶׁהֲחִירִים בָּנוּ וּבָתוֹ וְעֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַעֲבָרִים אוּ
11 שְׂדֵה מְקַנְתוֹ⁹⁷ - הֲרִי אֵלוֹ אֵינָן מִחֲרָמִין; שְׂאִין אָדָם
12 מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִין גּוֹפוֹ שְׁלוֹ⁹⁸.

96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'" - מה ביתו שלו, אף כל שלו. (97) שעתידיה לחזור ביוכל למוכרו, כלעיל פ"ד, הכ"ו. (98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח.). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.

13 כב. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דְּבָר שְׂאִינוֹ בְּרִשׁוֹתוֹ⁹⁹. פִּיצַד?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתמת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור-המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך-עיון (לח"מ ומשנה-למלך).

20 **לא. יראה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר**
21 **שלא בא לעולם, אם אמר: הרי עלי להקדישו - הרי**
22 **זה חייב להקדישו פשיבוא לעולם משום נדרו. ואם**
23 **לא הקדיש - הרי זה עובר משום בל תאחר ולא**
24 **יחל דברו, ומשום פכל היצא מפיו יעשה, פשא**
25 **הנדרים**.¹³⁴

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

26 **לב. פיצד? האומר: הרי עלי להקדיש פל שתעלה**
27 **מצודתי מן הים, הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא**
28 **שדה זו, הרי עלי להחרים או לתן לשבויים פל**
29 **שאשתכר בשנה זו, וכל פיוצא במאמרים אלו - הרי**
30 **זה חייב לתן ולעשות בהן מה שאמר פשיבוא לידו.**
31 **וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא, לא בכלל**
32 **הקדשות**.¹³⁵

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו (= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל אם אמר: יתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן-משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

1 **כו. האומר לחברו: שדה זו שמכרתי לך**
2 **לכשאקנה ממך מקדשת**¹¹⁶, **ולקחה - אינה**
3 **מקדשת. לפי ששקשהקדישה לא באה ברשותו**.¹¹⁷

(116) בכת"י התימנים: מוקדשת. (117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שא"אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).

4 **כח. וכן המקדיש מעשה ידי אשתו - הרי זו עושה**
5 **ואוכלת**¹¹⁸, **והמותר**¹¹⁹ **חלין. אמר לה: יקדשו ידך**
6 **לעושיהן**¹²⁰ - **הואיל והן משעבדין לו**¹²¹, **הרי פל**
7 **מעשה ידיה קדש**¹²². **הא למה זה דומה? לאומר:**
8 **אילן זה קדש, שפל פרות שיעשה להבא קדש**¹²³.
9 **וכן פל פיוצא בזה.**

(118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח:) וכרבי יוחנן הסנדלר. (119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. (120) להקדוש-ברוך-הוא שעשאן. (121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ג. (122) שהידים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנתן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. (123) הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, ה"א, ופ"ב, ה"י.

10 **כט. האומר לחברו: שדה זו שאני מוכר לך**
11 **לכשאקנה ממך תתקדש - הרי זו מקדשת**¹²⁴
12 **פשיקחנה, שהרי עתה**¹²⁵ **(בא) ידו להקדישה**.¹²⁶
13 **שדה זו שמשכנתי לך**¹²⁷ **לכשאפנה ממך**¹²⁸ **תהי**
14 **קדש - משפדה אותה תתקדש, שהרי בידו**
15 **לפדותה**¹²⁹. **ואפלו היתה ממשכנת לזמן קצוב**¹³⁰,
16 **שהרי בידו לפדותה אחר הזמן**.¹³¹

(124) בכת"י התימנים: מוקדשת. (125) טרם שמכרה. (126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). (127) כנגד הלוואתך. (128) כשאחזיר לך חובך. (129) וכל שבידו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). (130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. (131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

17 **ל. המשפיר בית לחברו ותרז והקדישו - הרי זה**
18 **קדש, ופקעה השכירות**¹³². **ואם דר בו השוכר -**
19 **מעל**.¹³³

(132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, הי"ד. ואע"פ

יום חמישי כ"א כסלו ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1 במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדינונו, דין הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

16 א. ההקדשות אין פודין אותן לא בקרקע, ולא
17 בעבדים, שהרי הקשו לקרקעות, ולא בשטרות
(מפני), שאין גופן ממון. שנאמר: ונתן את הכסף
18 - אחד הכסף ואחד שאר המטלטלין ששיון כסף,
19 ואפלו סבין.

21 ב. כל הפודה קדשיו - מוסיף חמש. ואחד המקדיש
22 עצמו או אשתו או הורש - מוסיפים חמש, כמו
23 שבארנו. ואף החמש לא יהיה אלא מן המטלטלין.
24 והחמש שמוסיף - הרי הוא כהקדש עצמו, ודין
25 אחד להם.

26 ג. הפודה קדשיו - אין החמש מעבב, אלא מאחר
27 שנתן את הקרן וצא הקדש לחלין ומתן להנות בו.
28 ומדברי סופרים, שאסור לו להנות עד שיתן החמש,
29 שקא יפשע ולא יתן. אבל בשבת, מפני ענג שבת,
30 התיירו לו לאכל ואף על פי שעדין לא נתן את
31 החמש, והרי הגזברין תובעין אותו.

32 ד. קדשי מזבח שנפל בהן מום ונפדו, אם פדה
33 המקדיש עצמו - מוסיף חמש כשאר ההקדשות.
34 והמקדיש שפדה לעצמו הוא שמוסיף חמש, לא
35 המתכפר בה שפדאה. והקדש ראשון הוא שחייב
36 בתוספת חמש, אבל הקדש שני אינו מוסיף עליו
37 חמש; שנאמר: ואם המקדיש יגאל את ביתו וינסף
38 חמישית - המקדיש ולא המתפס.

39 ה. לפיכך, אם חלל בהמה על בהמה שניה, בין
40 בקדשי בדין הבית בין בקדשי מזבח שנפל בהם
41 מום, או שהמיר בקדשי מזבח, כשהוא פודה את
42 השניה שחלל עליה או את התמורה לעצמו - אינו
43 מוסיף חמש.

44 ו. המפריש אשם להתכפר בו ונפל בו מום, והוסיף
45 עליו חמש וחללו על בהמה אחרת, ונתכפר באשם
46 אחר, ונתקה בהמה שחלל עליה לועיה, כמו
47 שיתבאר במקומו - הרי הוא ספק אם מוסיף עליה
48 חמש, הואיל והוא קרפן עולה והרי הוא גוף אחר
49 וקדשה אחרת, או אינו מוסיף עליה חמש, מפני

1 לנ. ראיה לדבר זה, מה שאמר יעקב אבינו: וכל
2 אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. ונאמר: אשר נדרת
3 לי שם נדר¹³⁶. והרי האומר¹³⁷: לא אפטר מן העולם
4 עד שאהיה נזיר - חייב לנהוג בניירות¹³⁸ ואף על פי
5 שעדין לא נדר בניירות¹³⁹; הואיל ואמר שידר בניירות
6 - חייב להנזיר¹⁴⁰. וזה פיוצא בו. וכנה ראוי לדון.

136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו. (137) ושמה תדחה ראיה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראיה שניה (רדב"ז). (138) מיד, "שמה ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד. (139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

7 לר. הקדש טעות - אינו הקדש¹⁴¹. פיצד? האומר:
8 שור שחור שיצא מבית ראשון הרי הוא הקדש,
9 ויצא לבן - אינו הקדש¹⁴². דינר זהב שיעלה בדי
10 ראשון הרי הוא הקדש, ועלה של כסף - אינו
11 הקדש¹⁴³. הבית של יין שתעלה בדי ראשונה
12 הקדש, ועלה¹⁴⁴ של שמן, בין שהיין יקר מן השמן
13 באותו מקום¹⁴⁵ או השמן יקר מן היין - אינו
14 הקדש¹⁴⁶. התפיס בה אחרת ואמר: זו כזו - הרי
15 השניה הקדש¹⁴⁷. וכן כל פיוצא בזה.

141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ה, ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה בנזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם). (144) בכת"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות. (146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא.), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז.) "יהיה קודש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור לומר שור שחור ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב"קריית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"א כסלו - ספר הפלאה - הלכות ערכין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שהיא פאה מפת הקדש ראשון שפכר הוסיף עליו
2 חמש.
- 3 ו. קדשי בדיק הבית - אין עושין תמורה, שלא דנה
4 תורה בתמורה אלא בקדשי מזבח. כיצד? היו לפניו
5 בהמת חלין ובהמת קדשי בדיק הבית, ואמר: זו
6 תלופת זו, או זו תמורת זו - לא אמר כלום. אבל
7 אם אמר: הרי זו תחת זו, הרי זו מחללת על זו -
8 דבריו קניין, ויצאתה בהמה הראשונה לחלין,
9 ונתפסה השנייה.
- 10 ח. אחד קדשי בדיק הבית ואחד קדשי מזבח שנפל
11 בהן מום - אין פודין אותן לכתחלה אלא בשווייהן.
12 ואם עבר וחללן על פחות משווייהן, אפלו הקדש
13 שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה - הרי זה
14 פדוי, ויצא לחלין, ומתה להנות בו. ומדברי
15 סופרים, שהוא צריך חקירת דמים, ותיב להשלים
16 את דמיו.
- 17 ט. כיצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שנפל בה
18 מום, והרי היא שוה עשרה, ובהמת חלין ששוה
19 חמשה, ואמר: הרי זו מחללת על זו - הרי זו
20 נפדית, ויצאת לחלין, אבל צריך להשלים החמשה.
21 וכן אם היתה בהמה הראשונה קדשי בדיק הבית -
22 הרי זו יוצאת לחלין להגזו ולהעבד, ותפגס השניה
23 תחתיה, דין תורה. אבל מדבריהם צריך חקירת
24 דמים, אם היתה זו שחלל עליה שוה או ישלים
25 דמיה.
- 26 י. שמו אותה שלשה ואמרו שזו בדמיה, אפלו באו
27 אחר פן מאה ואמרו: של קדש היתה יפה - אינו
28 חוזר. הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא החמירו
29 בה. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו
30 שהונה ההקדש בכל שהוא - חוזר.
- 31 יא. אין פודין את ההקדש אכסרה, אלא בחקירת
32 דמים, כמו שבארנו. ואם פדה - יד הקדש על
33 העליונה. כיצד? פרה זו תחת פרה זו של הקדש,
34 טלית זו תחת טלית זו של הקדש - הקדשו פדוי,
35 ויד הקדש על העליונה: אם היתה השניה יפה מן
36 הראשונה ביותר - לוקחין אותה הגזברין ושותקין;
37 ואם אינה יפה - משלם את הדמים, כמו שבארנו,
38 ומוסיף חמש. אבל אם אמר: טלית זו בעשר סלעים
39 תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת
40 פרה זו של הקדש, אפלו היתה של הקדש שוה
41 חמש ושלו עשר - הרי זה מוסיף חמש ונותן שתי
42 סלעים ומחצה, שהרי בדמים קצובים פדה. ושניה
43 אינה טעונה חמש, כמו שבארנו.
- יב. הפודה מיד ההקדש, משוה במנה ולא הספיק
לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתיים;
שנאמר: ונתן את הפסוף וקם לו - בנתינת הפסוף
הוא שלו. משכו במאתים ולא הספיק לתן את
הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתיים; לא יהא פת
הדיוט חמור מפת הקדש, והרי קנה במשיכה
ונתתיב בדמים.
- יג. פדה במאתים ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו
עד שעמד במנה - פכר קנה בנתינת הפסוף ומושוף
את שלו, וזכה הקדש במאתים. פדהו במנה ונתן
הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים -
מה שפדה פדוי, ואינו נותן אלא המנה שפכר נתן.
ואין אומרין כאן: לא יהא פת הדיוט חמור מפת
הקדש; שאפלו הדיוט אינו יכול לחזר בו עד
שיקבל מי שפרע, כמו שיתבאר במקומו, ואין
הקדש ראוי לקבל מי שפרע.
- יד. המקדיש כל נכסיו והיתה עליו כתבת אשה או
שטרי בעלי חובות - אין האשה יכולה לגבות
כתבתה מן ההקדש ולא בעל חוב את חובו;
שההקדש מפקיע השעבוד שקדם. אבל קשימכר
ההקדש בקרקע שלו ויצא השדה לחלין - יש
לבעל חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי
שעבודה עומד על קרקע זו.
- טז. הא למה זה דומה? לשני לקוחות, שכתבה
לראשון: דין ודברים אין לי עמך, ומכר לשני -
שהיא טורפת מן השני.
- טז. וכיצד פודין קרקע זה? משביעין את האשה או
בעל חוב תחלה, כדרך כל הבא לפרע מנכסים
משעבדים, ואחר כך מכריזין עליהם ששים יום
בבקר ובערב, כמו שבארנו, ואומדין כמה אדם
רוצה לתן בשדה על מנת לתן לאשה כתבתה ולבעל
חוב את חובו. ואחר שפודין אותה ולוקח אותה
הלוקח אפלו בדינר, כדי שלא יאמרו הקדש יוצא
בלא פדיון, חוזר הפודה ומגבה לאשה כתבתה או
לבעל חוב את חובו. אפלו היה החוב מאה והשדה
שוה תשעים - על מנת כך פודה אותה הרוצה
לפדותה. אבל אם היה החוב שנים בדמי השדה,
כגון שהיתה שוה מאה ויש עליו חוב וכתבת אשה
מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן החוב או
הכתבה, אלא פודין אותה סתם; שאם התנו לתן -
אינה נפדית כלל.
- יז. המקדיש כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלוקינו לכל צרכיו.

ב. אין פודין את ההקדשות אלא בשלשה פקיאין⁸.
 וכן פשגובין מטלטלין משמשפנין מחיבי ערכין -
 שמיין אותן בשלשה⁹. וכשמצעריכין בהמה וכיוצא
 בה משאר מטלטלין¹⁰ - שמיין אותה בשלשה. אבל
 כשמצעריכין את הקרקעות¹¹, או אם הזקקו לגבות
 ערכי אדם מן הקרקע שלול¹² - אין מצעריכין אותן
 אלא בעשרה ואחד מהן פהן, שהרי פהן פתוב
 בפרשה¹³. וכן האומר: דמי עלי, או דמי פלוני
 עלי, או דמי ידי או רגלי עלי, כששמין אותו פמה
 הוא שוה או פמה דמי ידו או רגלו - שמיין בעשרה
 ואחד מהן פהן¹⁴.

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם.
 (10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון.
 (11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן
 שבטלו היובלות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו
 מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים,
 ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות.
 ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם
 בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן
 הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט
 ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם
 העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין
 שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה.
 (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני)
 הושווה לקרקעות ככתוב "והתנחלתם אותם לבניכם ...
 לרשת אחוזה".

ג. כשפודין ההקדשות מיד ההקדש, בין שהיו
 קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל
 הבאין לפדות¹⁵. אמר אחד: הרי הן שלי בעשר
 סלעים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים,
 ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו
 של חמשים לבדו - ממשפנין מנכסיו עשר ונתנין
 אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים. ונמצא ההקדש
 נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו
 אחרי כן של ארבעים - ממשפנין מנכסיו¹⁶ עשר,
 ונתנין את ההקדש לבעל השלשים. וכן עד

1 וגבתה פתבתה מן הפודה מן ההקדש - אינה גובה
 2 עד שפדינה הנאה, שמא קנוניא עשו על ההקדש.
 3 ואין אומדין: אלו רצה, היה אומר: בטעות
 4 הקדשתי, וישאל על הקדשו לחכם ויחזר לו.

5 יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: מנה לפלוני
 6 חוב עלי, או פלי זה של פלוני הוא, שמא יעשו
 7 קנוניא על ההקדש. ואפלו היה שטר ביד בעל חוב
 8 - אינו גובה על פי זה אלא כדרך שגובין כל בעלי
 9 חובות, כמו שבארנו.

10 יב. במה דברים אמורים? בכריא; אבל חולה
 11 שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש: מנה
 12 לפלוני בדי - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על
 13 ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים, שהרי הוא
 14 הולך למות. לפיכך, אם אמר: תנו אותה לו - נוטל
 15 בלא שבוועה. ואם לא אמר 'תנו' - אין נותנין; אלא
 16 אם בן היה פידו שטר מקים - הרי זה נוטל מן
 17 ההקדש מפני הצוואה. ואם אחר שהקדיש אמר
 18 'תנו' - אין שומעין לו, אלא הרי הוא כשאר בעלי
 19 חובות: אם נתקם שטרו - נשבע וגובה מן הפודה
 20 ולא מן ההקדש.

21 ב. מי שיצא עליו קול שהפקיר את נכסיו או
 22 הקדישן או החרימן - אין חוששין לו, עד שתהיה
 23 שם ראיה ברורה.

יום שישי כ"ב כסלו ה'תשע"ו

פרק שמיני

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל
 עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין
 מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית
 ההקדש, המקדיש או המחרימ בזמן הזה, החילוק בין קרקע
 ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור
 להקדיש כל ממונו, והמפזר ממונו במצוות אל יפזר יותר
 מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו
 בדברי תורה.

א. בחמשה עשר באדר בית דין נפנין² לחפש ולבדק
 על צרכי צבור³ ועל עניני ההקדשות⁴. ובודקין
 עליהן ודורשין וחוקרין, ופודים את ההקדשות ואת
 29 החרמין⁵, וגובין את הערכין ואת הדמים⁶ מפל
 30 החיב בהן, כדי שיהיה כל העם עתיד לתן תרומת
 31 השקלים⁷ לחזק את בית אלהינו.

(2) מתפנים. (3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית
 ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין
 להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת
 החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים

16 שְׁאָר הַפּוֹדִים, אֵלָּא עַל מָה שֶׁנִּתְּנוּ הֵם תְּחִלָּה. כִּיצַד? 16
 17 אָמְרוּ הַבְּעָלִים: הֲרֵי זֶה שְׁלָנוּ בְּעֹשָׂרִים, וּבָא אֶחָד 17
 18 וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שְׁלִי בְּעֹשָׂרִים - הַבְּעָלִים קוֹדְמִין, 18
 19 מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ וְנוֹתְנִין חֲמֵשׁ וְעֹשָׂרִים. כָּא 19
 20 אֶחָד וְאָמַר: הֲרֵי הוּא שְׁלִי בְּאַחַת וְעֹשָׂרִים, אִם 20
 21 שָׁתְּקוּ הַבְּעָלִים וְלֹא הוֹסִיפוּ כָּלום - מוֹכְרִין אוֹתָהּ 21
 22 לָהֶם בְּחֲמֵשׁ וְעֹשָׂרִים²⁶; וְאִם הוֹסִיפוּ הַבְּעָלִים עַל 22
 23 עֹשָׂרִים וְאַחַת אָפְלוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי אֵלוּ נוֹתְנִין 23
 24 שֵׁשׁ וְעֹשָׂרִים וּפְרוּטָה אַחַת: אַחַת וְעֹשָׂרִים וּפְרוּטָה 24
 25 שֶׁנִּתְּנוּ מֵעֶצְמָן, וְחֲמֵשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ מִשּׁוֹם חֲמֵשׁ 25
 26 הַמֵּתֵן שֶׁנִּתְּנוּ תְּחִלָּה. וְכֵן אִם כָּא הַשְּׁנִי וְאָמַר: הֲרֵי 26
 27 הוּא שְׁלִי בְּעֹשָׂרִים וּשְׁתַּיִם, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָמַר 27
 28 בְּעֹשָׂרִים וְשֵׁשׁ, וּבָא רְבִיעִי וְאָמַר בְּעֹשָׂרִים וְאַרְבַּע, 28
 29 וּבָא חֲמִישִׁי וְאָמַר בְּעֹשָׂרִים וְחֲמֵשׁ, וְהוֹסִיפוּ הֵן עַל 29
 30 הַבְּעָלִים וְחֲמֵשׁ אָפְלוּ פְּרוּטָה אַחַת - כּוֹפִין אוֹתָן 30
 31 לְתֵן שְׁלִשִׁים וּפְרוּטָה: חֲמֵשׁ וְעֹשָׂרִים וּפְרוּטָה שֶׁנִּתְּנוּ 31
 32 מֵעֶצְמָן, וְחֲמֵשׁ מִחֲמֵשׁ שֶׁהֵן חִיבִין בּוֹ. לְפִי שְׁאִין 32
 33 הַבְּעָלִים מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיוֹ שֶׁל זֶה, אֵלָּא חֲמֵשׁ 33
 34 מָה שֶׁנִּתְּנוּ תְּחִלָּה מוֹסִיפִין עַל מָה שֶׁנִּתְּן הָאֲחֵרוֹן, אִם 34
 35 רָצוּ²⁷.

1 הָרֵאשׁוֹן. חֲזַר בּוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁנִּתְּן עֹשֶׁר - מְכַרְזִין עַל 1
 2 הַהֶקְדֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה וּמוֹכְרִין אוֹתוֹ. אִם נִפְדָּה בְּפָחוֹת 2
 3 מֵעֹשֶׁר - נִפְרָעִין מִשָּׁל בְּעַל הָעֹשֶׁר אֶת הַמוֹתֵר. 3
 15 אבל כשממשכנים חיבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. 16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".
 4 ד. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים¹⁷? כִּשְׁחָזְרוּ זֶה אַחַר זֶה¹⁸; 4
 5 אֲבָל חֲזַרוּ פֶּלֶן כָּאֶחָד - מְשַׁלְשִׁין בִּינֵיהֶם בְּשָׁנָה¹⁹. 5
 6 כִּיצַד? אָמַר הָרֵאשׁוֹן: הֲרֵי הוּא שְׁלִי בְּעֹשֶׁר, וְאָמַר 6
 7 הַשְּׁנִי בְּעֹשָׂרִים, וְאָמַר הַשְּׁלִישִׁי בְּאַרְבַּע וְעֹשָׂרִים, 7
 8 וְחֲזַר בּוֹ הַשְּׁלִישִׁי וְהַשְּׁנִי כָּאֶחָד - נוֹתְנִין אוֹתוֹ 8
 9 לְרֵאשׁוֹן בְּעֹשֶׁר, וּמִמְשַׁכְּנִים מִנְּכָסֵי הַשְּׁנִי בְּשִׁבְעַ 9
 10 וּמִנְּכָסֵי שְׁלִישִׁי בְּשִׁבְעַ²⁰; וְנִמְצָא הַהֶקְדֵּשׁ גּוֹבֵה אַרְבַּע 10
 11 וְעֹשָׂרִים. וְכֵן אִם חֲזַרוּ שְׁלִשְׁתָּן כָּאֶחַת וְנִמְכַר 11
 12 הַהֶקְדֵּשׁ בְּשֵׁשׁ - מִמְשַׁכְּנִין מִנְּכָסֵי כָּל אֶחָד 12
 13 מִשְׁלִשְׁתָּן שִׁבְעַ סְלָעִים. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה לְעוֹלָם²¹. 13

22) שהקדישו את החפץ. (23 בפדיונו. (24 רביע הקרן, שהוא חומש מבחון. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25 העלאת המחיר. (26 אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27 אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן ככולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, ששלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבן העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעט, ואין הממעט משתתף בחלק המרובה. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

1. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים²⁸? שְׁלֹא שָׁמוּ הַהֶקְדֵּשׁ 36
 37 שְׁלִישָׁה מִמְּחִין; אֲבָל אִם שָׁמוּ אוֹתוֹ שְׁלִישָׁה מִמְּחִין 37
 38 וְאָמְרוּ שֶׁהוּא שְׁנֵי מָה שֶׁנִּתְּן הָאֲחֵרוֹן²⁹, וְהוֹסִיפוּ 38
 39 הַבְּעָלִים עַל עֲלוּיוֹ אָפְלוּ פְּרוּטָה אַחַת - הֲרֵי הֵן 39
 40 מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיוֹ שֶׁל אֲחֵרוֹן, וְנוֹתְנִין אַחַת 40
 41 וְשִׁלְשִׁים וְדִינָר וּפְרוּטָה³⁰.

28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחון) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר

14 ה. הַבְּעָלִים²² קוֹדְמִין לְכָל אֶדָם²³, מִפְּנֵי שֶׁהֵם 14
 15 מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ²⁴. וְאִין מוֹסִיפִין חֲמֵשׁ עַל עֲלוּיוֹ²⁵ שֶׁל 15

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאינ
2 בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

3 ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה
4 עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו
5 הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין, שאף
6 הן תיבין לתן חמש ועשרים מפני החמש. פא אחר
7 ונתן שש ועשרים³¹ - הוא קודם³². ואם רצו
8 הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה - נותנין אחת
9 ושלישים ופרוטה³³, כמו שבארנו. ועל דרך זו
10 לעולם³⁴.

27 יא. מי שהחריש בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי
28 אלו נתנין לפנהיגים הנמצאין באותו מקום⁴⁵. אבל אם
29 החריש שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה
30 לפנהיגים - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא
31 בזמן שהיובל נוהג⁴⁶. החריש לפנהיגים קרקע בחוץ
32 לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין
33 בארץ ישראל ונתנין לפנהיגים⁴⁷.

(31 והבעלים שתקו. (32 שהרי הוא מוסיף סלע על סכום
הבעלים. (33 עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם,
וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34 "דאמרו בעלים
פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא
עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים
ועוד פרוטה.

11 ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין³⁵ בזמן
12 הזה, שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את
13 דברו³⁶. ואם הקדיש או העריף או החריש: אם
14 היתה בהמה - נועל דלת פסגיה עד שתמות
15 מאליה³⁷; ואם היו פרות או כסות או פלים - מגיחין
16 אותן עד שיערקו; ואם היו מעות או פלי מתכות -
17 ישליכן לים המלח³⁸ או לים הגדול כדי לאבדן.

44 שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא
לכהניס. (45 ואפילו בחוץ לארץ. (46 שנאמר "והיה
השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם
אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת
לכהניס, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק
הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהניס שבמשמר,
ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו
סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהניס,
כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים
נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי
שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג" ועל כורחך
שאינו נוהג כלל. (47 "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי
דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קנינים יציב, וסופינו
לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט
סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ
הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים
עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה
אלא לענין ערכין וחרמים, אבל לענין אונאה ושבועה הרי
הם כקרקעות שבארץ ישראל.

35 חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא
לכהניס. (36 ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח
להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום
תקלה, שמא ייחנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה.
37 מחמת רעבון. (38 מקום שאין אנשים מצויים שם.
והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות
והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאינו רוצה לפדותם. אבל
אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת
ה"כסף משנה" גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק
הברייתא כלשונוה, כדרכו בהרבה מקומות.

18 ט. הקדיש או החריש עבד שנכנס למצות³⁹ - פודהו
19 ויולכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן
20 הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוככים ומזלות - לא
21 מעלין⁴¹ ולא מוידדין⁴².

34 יב. אף על פי שההקדשות והחרימין והערכין
35 מצות⁴⁸, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו
36 כדי לכף יצרו⁴⁹ ולא יהיה פילי⁵⁰, וינקים מה שצוה
37 נביאים: בפד את ה' מהוונך; אף על פי כן, אם לא
38 הקדיש ולא העריף ולא החריש מעולם - אין בכך
39 כלום. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחבל לגדור
40 לא יהיה בך חטא⁵¹.

39 עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם
עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40 "עבד נכרי מאי".
וסובר רבינו שהבעייתא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים
מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל
(כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל
ליהנות ממנו. (41 מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו
וימות. (42 לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי
עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו
כהקדש, ואם מת - מת.

48 "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם".
49 בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא
לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה,
אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור

27 יום ש"ק כ"ג כסלו ה'תשע"ו

28 ספר שביעי והוא ספר זרעים

- 29 הלכותיו שבע. וזהו סדורן:
- 30 א. הלכות פלאים.
- 31 ב. הלכות מתנות עניים.
- 32 ג. הלכות תרומות.
- 33 ד. הלכות מעשרות.
- 34 ה. הלכות מעשר שני ונטע רבעי.
- 35 ו. הלכות בכורים ושאר מתנות פהנה שבגבולין.
- 36 ז. הלכות שמטה ויובל.

37 הלכות פלאים

38 יש בכללן חמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:

39 (א) שלא לזרע זרעים פלאים. (ב) שלא לזרע תבואה

40 או ירק בכרם. (ג) שלא להרביע בהמה פלאים. (ד)

41 שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה באחד. (ה) שלא

42 ללבש פלאים.

43 ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

44 פרק ראשון

45 (1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזרע בעצין

46 שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיים

הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים

שאינן ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי

אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזרעונים נחלקין לג' חלקים.

47 א. הזרע שני מיני זרעים כאחד בארץ ישראל -

48 לוקה, שנאמר: שרף לא תזרע פלאים.

49 ב. ואחד הזרע או המנפש או המחפה, פגון

50 שהיתה חטה אחת ושעורה אחת או פול אחד

51 ועדשה אחת מנחין על הארץ וחפה אותן בעפר,

52 בין בידו בין ברגלו בין בכלי - הרי זה לוקה. ואחד

הזרע בארץ או בעצין נקוב; אבל הזרע בעצין

שאינו נקוב - מפין אותו מפת מרדות.

53 ג. אסור לזרע פלאים לנכרי. ומתיר לומר לנכרי

54 לזרע לו פלאי זרעים. ואסור לאדם לקיים פלאי

55 זרעים בשדהו, אלא עוקרן. ואם קיימן - אינו לוקה.

56 ומתיר לישראל לזרע פלאי זרעים בידו בחוצה

57 לארץ. ואפלו לערב הזרעים לכתחלה ולזרען

58 בחוצה לארץ - מתיר. ודברים אלו דברי קבלה.

59 ד. אין אסור משום פלאי זרעים אלא הזרעים

60 הראויין למאכל אדם; אבל עשבים המרים וכיוצא

61 בהן מן העקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא

62 בהן - אין בהן משום פלאי זרעים.

1 להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכוון

2 דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציון רבינו: "כדי לכוף

3 יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כילי, וכיוצא בזה כתב

4 רבינו "שאינ הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע

5 מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמצני - מותר ומצוה

לו לידור. (50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו.

(51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא".

אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נודי הקדש מצוה

לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

6 יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים פל נכסיו.

7 והעושה בן - עובר על דעת הכתוב. שהרי הוא

8 אומר: מפל אשר לו - ולא פל אשר לו, כמו שבאר

9 חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא

10 מאבד פל ממונו ויצטרף לבריות, ואין מרחמין

11 עליו. ובה וכו' אלא בו אמרו חכמים: חסיד שוטף⁵²

12 - מפלל מבלי עולם⁵³. אלא פל המפזר ממונו

13 במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. והיה כמו שצו

14 נביאים מכללל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין

15 בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי

16 חטה תורה על הממוץ ואמרה שניבא כפי מפת

17 ידו⁵⁶, קל וחמור לדברים שלא נתחייב בהן אלא

18 מחמת נדרו שלא ינדר אלא פראוי לו; שנאמר:

19 איש כמתנת ידו בכרפת ה' אלהיה אשר נתן לך⁵⁷.

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה

ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איהו

חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ

תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה

[=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש

המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מבלי עולם, -

שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי

הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה

מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה

ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה

שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את

אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר

מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות

עולות ראייה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש

רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

20 סליקו להו הלכות ערכין וחרמין בסיעתא דשמיא

21 נגמר ספר הפלאה, ומנין פרקיו שלשה וארבעים

22 פרקים:

23 הלכות שבועות - שנים עשר פרקים. הלכות נדרים

24 - שלשה עשר פרקים. הלכות נזירות - עשרה

25 פרקים. הלכות ערכין וחרמין - שמנה פרקים.

26 תהי ידך לעזרני, פי פקודיך בחרתי

- 1 ה. פְּלֵאֵי הָאֵילָנוֹת - הָרִי הֵם בְּכֹלל מָה שְׁנֹאֲמָר:
 2 שְׂדֵדָה לֹא תִזְרַע כְּפֵלְאִים. כִּי־צַד? הַמְרַכִּיב אֵילָן בְּאֵילָן,
 3 כְּגֹזֵן שֶׁהַרְכִּיב יַחֲדָה שֶׁל תְּפוּחַ בְּאֶתְרוֹג אוֹ אֶתְרוֹג
 4 בְּתַפּוּחַ - הָרִי זֶה לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה בְּכֹל מְקוֹם, בֵּין
 5 בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָהּ לְאֶרֶץ. וְכֵן הַמְרַכִּיב יָרֵק בְּאֵילָן אוֹ
 6 אֵילָן בְּיָרֵק - לֹקֵה בְּכֹל מְקוֹם.
- 7 ו. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַגִּיחַ לְנֹכְרֵי שְׂרָפִיב לֹא אֵילָנוֹת
 8 כְּפֵלְאִים. וּמִתָּר לְזַרְע זְרָעִים וְזָרַע אֵילָן כְּאֶחָד. וְכֵן
 9 מִתָּר לְעָרֵב זְרָעֵי אֵילָנוֹת וּלְזָרְעֵן כְּאֶחָד. שְׂאִין לָךְ
 10 כְּפֵלְאִים בְּאֵילָנוֹת אֲלֵא הַרְפֵּכָה בְּלִבְךָ.
- 11 ז. הַזּוֹרַע זְרָעִים כְּפֵלְאִים, וְכֵן הַמְרַכִּיב אֵילָנוֹת כְּפֵלְאִים,
 12 אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹקֵה - הָרִי אֵלּוּ מִתָּרִין בְּאֶכִּילָה,
 13 וְאֶפְלוּ לְזֶה שֶׁעֵבֵר וְזָרְעוּ. שְׂלֵא נֹאסֵר אֲלֵא זְרִיעַתָּן
 14 בְּלִבְךָ. וּמִתָּר לְטַע יַחֲדָה מִן הָאֵילָן שֶׁהַרְכִּיב כְּפֵלְאִים,
 15 וְלְזַרְע מִזְרַע הַיָּרֵק שְׁנֹזְרַע כְּפֵלְאִים.
- 16 ח. הַזְּרָעוֹנִין נִחְלָקִין לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: הָאֶחָד מֵהֶם
 17 הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּאָה, וְהִיא חֲמִשָּׁה מִיָּנִין: הַחֲסִים,
- 18 וְהַפְּסָמִין, וְהַשְּׁעוּרִין, וְשִׁבְלַת שׁוּעַל, וְהַשִּׁיפּוֹן.
 19 וְהַשְּׂנִי מֵהֵן הוּא הַנִּקְרָא קִטְנִית, וְהֵן כֹּל זְרָעִים
 20 הַנִּנְאָכֵל לְאָדָם חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, כְּגֹזֵן הַפּוֹל
 21 וְהָאֶפּוֹנִים וְהָעֵדָשִׁים וְהַדַּחַן וְהָאֲרִז וְהַשְּׂמִשְׁמִין
 22 וְהַפְּרִיזִין וְהַסְּפִיר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֵן הוּא
 23 הַנִּקְרָא זְרָעוֹנֵי גֵנֶה, וְהֵן שְׂאֵר זְרָעוֹנֵין שְׂאִינָן רְאוּיִין
 24 לְמֵאֲכַל אָדָם, וְהַפְּרִי שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּרַע מֵאֲכַל אָדָם,
 25 כְּגֹזֵן זָרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמִין וְזָרַע הַחֲצִיר וְהַקֶּצֶחַ
 26 וְזָרַע לֶפֶת וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְזָרַע פְּשֵׁתָן - הָרִי הוּא בְּכֹלל
 27 זְרָעוֹנֵי גֵנֶה. כְּשִׂיזְרָעוּ כֹּל מִיָּנֵי זְרָעוֹנִים אֵלּוּ וַיִּצְמַחוּ
 28 - נִקְרָא הַצְּמַח כְּלוּ כֹּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכְרַ הַזְּרַע דְּשֵׂא,
 29 וְנִקְרָא יָרֵק.
- 30 ז. וְיֵשׁ מִזְרָעוֹנֵי גֵנֶה זְרָעוֹנִים שְׂדֵרְכָן לְזָרַע מֵהֵן
 31 שְׂדוֹת, כְּגֹזֵן הַפְּשֵׁתָן וְהַחֲרָדֵל, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים
 32 מִיָּנֵי זְרָעִים. וְיֵשׁ מִזְרָעוֹנֵי גֵנֶה זְרָעוֹנִים שְׂאִין דְּרָךְ
 33 בְּנֵי אָדָם לְזָרַע מֵהֶם אֲלֵא עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת קִטְנוֹת,
 34 כְּגֹזֵן הַלֶּפֶת וְהַצִּנּוֹן וְהַתְּרִידִים וְהַבְּצָלִים וְהַסְּפִיר
 35 וְהַפְּרִפֵּס וְהַמְּרוֹר וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִים
 36 מִיָּנֵי יָרֵקוֹת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ז-כ"ג כסלו תשע"ו

- 53 יום ראשון י"ז כסלו ה'תשע"ו
- 54 מצות עשה יא.
- 55 המצוה הי"א — היא הצווי שנצטוינו ללמד
 56 (לאחרים — לבניו (הקטנים)) חֲכֵמַת הַתּוֹרָה וּלְלַמְדָּה
 57 (בעצמו) — וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: תְּלִמּוּד תּוֹרָה, וְהוּא אֶמְרוּ
 58 "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְכֶּם" (דברים ו, ז). וּלְשׁוֹן סְפָרִי (על הפסוק
 59 שם): "וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַבְכֶּם" — אֵלּוּ תְּלִמְדֵיךָ. וְכֵן אִתָּה
 60 מוֹצֵא בְּכֹל-מְקוֹם שֶׁהַתְּלִמִּידִים קְרוּיִם בְּנִים, שְׁנֹאֲמָר:
 61 "וַיִּצְאוּ בְנֵי-הַנְּבִיאִים" (מלכים-ב ב, ג). וְשֵׁם (בספרי)
 62 אֶמְרוּ: "וְשִׁנַּנְתֶּם" — שִׁיְהִיו מְחַדְּדִים (מסודרים) בְּתוֹךְ
 63 פִּיךָ, כְּשֶׁאָדָם שׁוֹאֵלְךָ דְּבָר, לֹא תִּהְיֶה מְגַמְגֵּם לוֹ, אֲלֵא
 64 תִּהְיֶה אוֹמֵר לוֹ מִיָּד. וְכִּבְר נִכְפַּל צְוִי זֶה כַּמָּה פְּעָמִים:
 65 "וּלְמַדְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם" (עפי" לשון הפסוק בדברים ה, א)
 66 וּלְמַעַן יִלְמְדוּ" (שם לא, יב). וְכִּבְר הַרְבּוּ הַהֲדָגִישׁ מִצְוָה
 67 זוּ וּלְזָרֵי עֲלִיָּה בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת בְּתִלְמוּד. וְאִין הַנְּשִׂים
 68 תִּבְּבוֹת בָּהֶן, שֶׁהָרִי נֹאמֵר "וּלְמַדְתֶּם אִתֶּם אֶת-בְּנֵיכֶם",
 69 אֶמְרוּ: "בְּנֵיכֶם" — וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם, כְּמוֹ שְׂנַתְּבֵאֵר
 70 בְּגִמְרָא קְדוּשִׁין (לו.).
- 53 יום שני י"ח כסלו ה'תשע"ו
- 54 מצות עשה רט.
- 55 המצוה ה'רט — הצווי שנצטוינו לכבד את-
 56 הַחֲקִמִים וְלַעֲמֵד מִפְּנֵיהֶם כְּדִי לְהַדְרִם, וְהוּא אֶמְרוּ
 57 יְתַעֲלֶה: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם וְהַדְרַת פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט,
 58 לב — וזקן הוא זה שקנה הרבה חכמה). וּלְשׁוֹן סְפָרָא:
 59 "תִּקּוּם וְהַדְרַת — קִימָה שִׂישׁ בַּהּ הַדּוֹר" (אבל במקום
 60 שאין בו הידור כגון בבית המרחץ אין עומדין מפניו). וְכִּבְר
 61 נִתְּבֵאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפָרֵק א' מְקְדוּשִׁין (לב). וְזֶה
 62 שְׂאֵף-עַל-פִּי שֶׁמִּצְוָה זוּ חוֹבָה עַל כָּל-אָדָם בְּאֶפְסָן כְּלָלִי
 63 — כְּלוֹמֵר: לְכַבֵּד אֶת-הַחֲקִמִים וְאֶפְלוּ לְחַכֵּם הַשְּׂוֶה לוֹ,
 64 כְּמוֹ שֶׁבְּאֵרוּ בְּאֶמְרָם (בבא מציעא לג.): "תְּלִמְדֵי חֲקִמִים
 65 שֶׁבְּכָבֵל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ בָּהּ עוֹד יַחֲדוֹ
 66 וְתוֹסֶפֶת עַל הַתְּלִמִּיד, וְהוּא: שֶׁכְּבוֹד הַתְּלִמִּיד לְרַבּוֹ יֵשׁ בוֹ
 67 תוֹסֶפֶת גְּדוּלָּה עַל הַכְּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל-חֲקִם, וְעַם
 68 הַכְּבוֹד חֲכִיב בְּמוֹרָא, לְפִי שֶׁכְּבֵר בְּאֵרוּ שְׁחוּבְתוֹ כְּלָפֵי רַבּוֹ
 69 גְּדוּלָּה מִחוּבְתוֹ כְּלָפֵי אֲבִיו, אֲשֶׁר חֲכִיב הַכְּתוּב בְּכּוֹדוֹ
 70 וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְפִרּוּשׁ אֶמְרוּ (בבא מציעא שם): אֲבִיו וְרַבּוֹ

45 (הכתוב) תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של
 46 שאר עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה)
 47 עצמה אף בחל אסור להסתפל בה, משום שנגאמר:
 48 'אל-תפנו אל-האלילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק
 49 זה) אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבלים
 50 אשר אתם בודים) וכבר נכפל הלאו בענין זה עצמו, כלומר
 51 באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השמרו
 52 לכם פני-יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם" (דברים יא, טו),
 53 כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן
 54 הדרך הנשירה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה
 55 עצמו: "ופן-תשא עיניך השמימה וראית את-השמש
 56 ואת-הירח וגו'" (שם ד, יט), פי לא הזהיר לבל ירים אדם
 57 את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתפל בעין
 58 הלב במה-שמיחסים להם עובדיהם. וכן אמרו: "ופן-
 59 תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
 60 אלהיהם ואעשה-כן גם-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר
 61 מלשאול על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי
 62 שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה
 63 — חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מעריבין
 64 (יז), כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה"
 65 והביאו ראיה מאמרו: "אל-יצא איש ממקומו" (שמות טז,
 66 כט); והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שבא בלשון
 67 "אל" ולא בא בלשון לא? והשיבו בדרך קש"א ואמרו:
 68 אם כל-מה שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה
 69 "אל תפנו אל-האלילים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי? !
 70 הרי משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

71 המצוה המ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהיות חפשיים
 72 במחשבותינו, עד שנגמין דעות המנגדות לדעות שהביאה
 73 התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סיג
 74 שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא
 75 אמרו ותעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"
 76 (במדבר טו, טז). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם"
 77 — זו מינות בענין שנגאמר: "וימוצא אני מר ממות" וגו'
 78 (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנגאמר:
 79 "ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, א). הפונה
 80 באמרם זו זנות — רדיפת התענוגות והתאות הגופניות
 81 והעסקת המחשבה בהן תמיד.

82 המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהרנו
 83 מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה
 84 שאומרים הכופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים
 85 אותו (בלשון סגי-נהור) "ברפת השם". וענש העובר על לאו
 86 זה הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו
 87 ותעלה: "ונקב שם-ה' מות ימת רגום ורגמורבו כל-
 88 העדה" (ויקרא כד, טו). אכל האזהרה, לא באה בכתוב
 89 אזהרה מיוחדת על חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה

1 — רבו קודם (כגון אביו ורבו שבויים בשביה פודה את רבו,
 2 ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארו (סנהדרין ה) שאסור
 3 לתלמיד לחלוק על רבו — פונתי במחלקת: שיצא נגד
 4 פסק דינו ויפרד בסברתו וילמד או יורה בלי שירשהו.
 5 ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכף
 6 חובה, כלומר: שישביר איזו פעלה מפעלותיו או איזה
 7 דבור כסוגי ההסקרות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)
 8 — לפי שאפשר שלא נתפנו לך. ובפרק חלק (סנהדרין
 9 קי). אמרו: "כל-החולק על רבו כחולק על השכינה,
 10 שנגאמר: 'בהצתם על-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),
 11 כל-העושה מריבה עם רבו פעושה עם השכינה, שנגאמר:
 12 'המה מי מריבה אשר-רבו בני-ישראל את-ה'" וגו' (אף
 13 על פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'" (שם כ, ג),
 14 וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שנגאמר:
 15 'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) —
 16 כי על-ה'" (שמות טז, ח). וכל-המהרהר אחר רבו כמהרהר
 17 אחר השכינה, שנגאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה"
 18 (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמחלקת קרח וריב
 19 ישאל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם
 20 משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב
 21 כל-דבר מהם כלפי ה'. ("בהצותם על ה'" ובפרוש אמרו
 22 (אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמורא שמים".
 23 וכל-זה (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה
 24 שמצאנו שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו
 25 שנתבאר בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים)
 26 מצוה בפני עצמה. והבן זאת.

יום שלישי י"ט כסלו ה'תשע"ו

27 מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.

28 מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

29 המצוה העשירית — האזהרה שהזהרנו מלפנות אל
 30 עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לענין וללמוד אותן
 31 ההזיות וההבלים שאומרים מיסדיה, שרוחנית פלוגית
 32 (כוח עליון מסויים) מורידים אותה באופן כף וכף, והיא
 33 עושה כף וכף; והכוכב הפלוגי מקטרים לו ועומדים לפניו
 34 כף וכף, והוא עושה מעשה פלוגי, וכיוצא בדברים אלו.
 35 שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא
 36 ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק
 37 שבו הזהרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
 38 האלילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י):
 39 "אם פונה אפה אחריהן אפה עושה אותן אלהות". ושם
 40 אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
 41 אפלו להסתפל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשיתו
 42 אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם.
 43 ובפרק "שואל אדם מתברו" (שבת קמט): "כתב המהלך

מתוך מהדורת חזק

- 1 הפוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו: "אלהים לא תקלל"
 2 (שמות כב, כז). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "לפי
 3 שהוא אמרו: 'ונקב שם-ה' מות יומת' ענש שמענו,
 4 אזרה לא שמענו — תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'".
 5 ובספרא (פרשת אמור שם): "על השם המיוחד (שם המפורש
 6 בן ד' אותיות: אלה-דלת-נון-יוד, יוד-הא-ואו-הא) (הלכות עכו"ם
 7 פרק ב הלכה ז) — במיתה; ועל שאר הפנויין (שאר שמות
 8 שאינן נמחקים: אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) —
 9 באזרה (לאו בלבד)). ועוד במכלתא (דרכי שמעון בן
 10 יוחאי): "אלהים לא תקלל" לתן לא-תעשה על ברכת
 11 השם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירוש ד' מסנהדרין.
 12 ידע (שאף שהאזהרה "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה
 13 איסורים שונים, הרי) פסוג זה מן-האזהרות הכולל שנים
 14 שלשה ענינים — אינו מסוג לאו שבכללות (לאו אחד
 15 הכולל כמה איסורים — שאין לוקן עליו, וראה לעיל הכלל
 16 (השורש) התשיעי —) לפי שבאר הפתוב את-הענש
 17 בכל-ענין וענין מהם והודיענו בהכרח, שכל-ענין וענין
 18 מזוהרים עליו ושהוא מצות לא-תעשה, כמו שבארנו
 19 בהקדמות שעשינו למאמר זה (בהקדמת הספר שאחר י"ד
 20 הכללים (השורשים)). וכיון שהקלל הוא: לא ענש אלא-
 21 אם-כן הזהיר — חוקרים אנו על האזהרה בהכרח. ויש
 22 שהיא נלקדת באחת המדות, ויש שהיא בכלל ענין אחר,
 23 כמו שבארנו בהקדמות. ולא יהא לאו שבכללות אלא אם
 24 לא קדמה לנו ידיעה כלל, שענין מאותם הענינים מזוהרים
 25 עליו (רק כאשר אין מקור נוסף לאיסור), אלא מתמת אותו
 26 הלאו, כמו שבארנו בכלל התשיעי; אבל אם קדמה ידיעה
 27 שאותו הדבר מזוהרים עליו — והוא באמרו שהעושה פך
 28 נכף יעשה בו פך — אין לחש (להבדיל) אם האזהרה היא
 29 בפרוש או מן הדין, בפרט או בכלל. ידע זאת, ויבואו לך
 30 מענין זה עוד מצות רבות.
- 31 המצוה הששית — האזהרה שהזהרנו מלעבוד
 32 עבודה זרה אפלו בזולת ארבע העבודות הנזכרות (במצות
 33 לא תעשה ה) — אף בתנאי שהיא זה בדרך, כלומר:
 34 שיעבדנה במה שדרך אותו הנעבד להעבד, כגון שיפוער
 35 (יגלה) עצמו לפוער או ירוק אכן למרקוליס (שם אלוה).
 36 והוא אמרו: יתעלה באזהרה על פך: "ולא תעבדם" (שמות
 37 כ, א). ולשון המכלתא (שם): "לא תשתנה להם ולא
 38 תעבדם" — לחיב על העבודה בפני עצמה ועל
 39 השתתנה בפני עצמה. לפיכך מי שזרק אכן לפוער או
 40 פוער עצמו למרקוליס — אינו חיב לפי שאין זו עבודתו,
 41 שהרי אמר יתעלה: "איכה (באותו אופן ש)עבדו הגוים
 42 האלה את-אלהיהם ואעשה כן גם-אני" (דברים יב, ל).
 43 העובר על לאו זה במזיד — חיב סקילה וקרת, ובשוגג
 44 קרבן. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפירוש ד' מסנהדרין.
 45 ושם (סד): אמרו: "שלא פרתות בעבודה זרה למה? אחת
 46 לכדרכה, ואחת לשלא בדרך, ואחת למלך". כלומר:
- 47 שהעובד לאיזה דבר שהוא ממיני עבודה זרה באיזה מין
 48 שהיה ממיני העבודה — הרי זה חיב פרת, בתנאי
 49 שיעבד בדרך, כלומר: בדרך שדרכה להעבד בו, כגון
 50 פוער לפוער וזרוק אכן למרקוליס, ומעביר שיערו לפמוש.
 51 וכן מי שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שהיה
 52 — הרי זה חיב פרת, אף-על-פי שאין דרך עבודתו בכך,
 53 כגון אם הקריב לפוער או השתתנה למרקוליס — וזהו
 54 'שלא בדרך'. והפרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך'
 55 כמו שאבאר (במצוות לא-תעשה ז — סוף שיעור יד).
- 56 המצוה התמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשתתות
 57 לעבודה זרה. וברור, שמה-שאנו אומרים, עבודה זרה, —
 58 הפונה בו: פל-מה ששעבד זולת ה', והוא אמרו יתעלה:
 59 "לא-תשתתנה להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
 60 אסור ההשתתנה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
 61 אלא הזכיר (כדוגמה) דרך מדיני העבודה, כלומר
 62 ההשתתנה, וכן מזוהרים מלהקריב לה ומלקטר; והעובר
 63 על אחת מאלו והשתתנה או הקריב או נסף או הקטר
 64 — חיב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, ט): "וזבח
 65 לאלהים יחרם (שם) — ענש שמענו, אזרה לא שמענו,
 66 תלמוד לומר: "לא-תשתתנה להם ולא תעבדם". וזכירה
 67 בכלל היתה ויצאת ללמד: מה זכירה מיחדת שפיוצא בה
 68 עובדין לשמים וחיבין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
 69 דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה),
 70 אף פל-שפיוצא בו עובדין לשם — חיב עליו, בין שהוא
 71 עובדו בין שאינו עובדו". וענין הדברים האלה, שארבעת
 72 מיני עבודה אלו, והם: ההשתתנה, והזכירה, והקטר,
 73 והנסוף שבהם נתחיבו לעבוד את ה' יתעלה — פל-מי
 74 שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חיב סקילה, אפלו
 75 אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו. וזהו
 76 שקוראים לה: "שלא בדרך", כלומר: אף-על-פי שעבד
 77 אותה שלא בדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חיב
 78 סקילה אם הוא מזיד, והוא בפרט אם לא נודע (לביט דין)
 79 עליו, או לא נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה
 80 וכדומה); אף אם הוא שוגג. וקריב קרבן חטאת קבועה.
 81 וכן אם קבל עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר
 82 שקבלו עליו — הרי זה חיב (סקילה). וכבר נכפל הלאו
 83 בענין זה, כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים
 84 אלו אפלו שלא בדרך, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו
 85 עוד את זבחהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא
 86 (שם): "אין שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו).
 87 נתבאר, שלא זו היא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו
 88 אם אין בדרך בשחיטה. אמרו: מנין לזבח בהמה
 89 למרקוליס שהוא חיב? ששאר: "ולא יזבחו עוד את-
 90 זבחהם לשעירים". אם אינו ענין (אין המקרא משמש)
 91 לכדרכה, דכתיב (כי כבר ישנו על-כך הפסוק) "איכה יעבדו
 92 הגוים האלה את-אלהיהם" (ראה מצות לא תעשה הבאה

1 זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לקף, 45
 2 כלומר, אף-על-פי שהקורא הנה אינו עובד, ולא עשה 46
 3 שום מעשה מן-המעשים וזלת הקריאה אליה. וזה אם 47
 4 קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה: 48
 5 "יצאו אנשים בני-בליעל מקרבך וידיחו את-ישבי עירם 49
 6 לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם 50
 7 — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "כי יסיתך 51
 8 אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח 52
 9 בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא 53
 10 ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג) 54
 11 אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית 55
 12 בהדיח כתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל 56
 13 ישמעו ויראו ולא-יוספו לעשות" (דברים יג, יב)! אלא 57
 14 אזהרה למדיח. וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא 58
 15 ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה 59
 16 — חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סו): מדיחי עיר הנדחת 60
 17 — בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסקי 61
 18 מסנהדרין (קיא). 62

63 המצוה הקפ"ו — הצווי שנוצטוינו להרג אנשי עיר 64
 65 הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על פל-מה-שבבוכה, וזהו 66
 67 דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: "ושרפת באש 68
 69 את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני 70
 71 מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

72 המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר 73
 74 הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה 75
 76 עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה אינה דבר חייב מלקות, 77
 78 כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני 79
 80 מצוה זו בפסקי מסנהדרין.

יום רביעי כ' כסלו ה'תשע"ו

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.

כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

81 המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש 82
 83 שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא: 84
 85 מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון 86
 87 אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא-יוספו 88
 89 לעשות כדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר 90
 91 על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו 92
 93 שאמר הפתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר 94

1 — דברים יב, ל) — תגהו ענין (השתמש בו) לשלא פדרפה. 2
 3 אם פן, העובר על זה אם הוא מזיד — הריהו בכרת 4
 5 ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג — יקריב קרבן. ולשון 6
 7 הפתוב: "זובח לאלהים יחרם". וכבר נתבאר דיני מצוה 8
 9 זו בפסקי מסנהדרין (ס).

10 המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות 11
 12 פסילים אשר יעבדו. ואין הקבדל בין שיעשם בידו או 13
 14 בקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא- 15
 16 תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו 17
 18 זה — חייב מלקות, כלומר: על עשיית עבודה זרה או 19
 20 בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא 21
 22 עבדה.

23 המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות 24
 25 עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה 26
 27 המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה: 28
 29 "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון 30
 31 ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא 32
 33 תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה 34
 35 לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר על 36
 37 עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר 38
 39 במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה 40
 41 והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו 42
 43 שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר 44
 45 נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-שלפניה במסכת עבודה 46
 47 זרה (מג).

48 המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות 49
 50 צורת האדם מן-המתכות, האבנים, העצים ודומיהם, 51
 52 אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק 53
 54 מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה- 55
 56 שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים 57
 58 שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון 59
 60 אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו 61
 62 כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות 63
 64 כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על 65
 66 דרך הפירוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — 67
 68 שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים 69
 70 במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו 71
 72 זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו 73
 74 צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, וזולת 75
 76 זה, בפסקי ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז) שלא 77
 78 זה, כלומר, זה שאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל 79
 80 גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשיטה 81
 82 דקרא מדבר במה שהזהרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

83 המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה

- 1 המסית רצה שיוסט לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו
2 שבאר תעלה ואמר: "דרך תהיה בו בראשונה להמיתו"
3 (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת
4 להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין
5 (סו).
- 6 **המצוה הי"ז** — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב
7 את המסית, ושלא יאכה לדרךיו, והוא אמרו תעלה:
8 "לא תאכה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
9 "מכלל שנאמר: "ואזהבת לרעה כמורך" (ויקרא יט, יח)
10 יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאכה לו'."
- 11 **המצוה הי"ח** — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל
12 בנטיה (בשנאה) למסית, אלא חיב לנטור לו בהכרח;
13 וכשאינו נוטר לו — עובר על מצוות לא-תעשה, והוא
14 אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש
15 (המשך דברי הספרי שם): מכלל שנאמר: "עזב תעזב עמו"
16 (שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עור ומסייע) לזה? תלמוד
17 לומר: "ולא תשמע אליו".
- 18 **המצוה הי"ט** — האזהרה שהזהר המוסת מלהציל
19 את המסית, אם יראהו במצב של אבוד וקליה, והוא
20 אמרו: "ולא-תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). ובא הפרוש
21 (המשך הספרי שם): מכלל שנאמר: "לא תעמד על-דם
22 רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה
23 (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עינך".
- 24 **המצוה העשרים** — האזהרה שהזהר המוסת
25 מללמד זכות על המסית: ואפלו ידע לו זכות — אסור
26 לו להזכירו ולא ילמד עליו זכות, והוא אמרו תעלה:
27 "ולא-תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא
28 תחמל, לא תלמד עליו זכות.
- 29 **המצוה הכ"א** — האזהרה שהזהר המוסת מלשתק
30 מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה שמביא (לפסק
31 דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו
32 תעלה: "ולא-תחמול עליו" (שם). ובא הפרוש (ספרי,
33 שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.
- 34 **המצוה הכ"ב** — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא
35 בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה' צוהו לעבדה
36 או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש,
37 כמו שמדמים נביאי הבעל ונביאי האשורה. ולא בא
38 בכתוב לאו מפרש מיוחד בענין זה, כלומר: אזהרת
39 מתנבא בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון
40 המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם
41 אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו
42 בחינה, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה סתם
43 — חינה. וכבר ידוע לך היסוד שבאיתי לך בכלל י"ד
- מן הפללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרו: לא ענש
הכתוב אלא-אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה שנאמר:
"וישם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו
מן הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו
דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
ומזה יבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
בפרק י"א מסנהדרין.
- המצוה הכ"ח** — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
נשאלהו ונאמר לו: מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כף, כמו
שאנו חיבים בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענתו —
נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו תעלה: "לא
תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).
- המצוה הכ"ז** — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,
והוא שינבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה',
או מה שאמרו תעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
(ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
לאו זה חיב חינה; וכשמנו את-הנחנקים אמרו (סנהדרין
פט): "ונביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי
אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
שלא שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
ויכלן נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
האמורה בתורה סתם הרי היא חינה. וכבר נתבאר דיני
נביא שקר זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).
- המצוה הכ"ט** — האזהרה שהזהרנו שלא לירא
מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא
בשם ה', אלא לא יירא מענש כלל כיון שנתברר לנו
שקרן והוא אמרו תעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב).
ולשון ספרי (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך
מללמד עליו חובה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר
היטב בהקדמת חבורנו לפרוש המשנה.
- המצוה הי"ד** — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו
שבארנו לנו באמרו (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע
לגוי ביראתו. והוא אמרו תעלה: "וישם אלהים אחרים

46 זו היתה, כמו שנתבאר בפ'ק ז' מסנהדרין (סד),
 47 שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומסרו
 48 בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות
 49 עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה מצד
 50 לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הל'או על מעשה זה
 51 ואמר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח,
 52 ו) והעובר על לאו זה במזיד — ח'ב סקילה, וכתת אם
 53 לא נסקל; ובשוגג — ח'ב חטאת קבועה. וכבר נתבאר
 54 דיני מצוה זו בפ'ק ז' מסנהדרין.

יום חמישי כ"א כסלו ה'תשע"ו

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.

נא. ל. לג. לא. לב.

60 המצוה הי"א — האזהרה שהז'הרנו מלעשות מצוה
 61 (מבנה) שיתקבצו אליה וכבדוה, אפלו נעשית לעבוד
 62 עליה את ה', כל-זה כדי שלא תדמה בעבודתו תעלה
 63 לעבדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות
 64 ושמים את הנעבדים עליהן, והוא א'רו תעלה באזהרה
 65 על כף: "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליה" (דברים טז,
 66 ו) והעובר על לאו זה — ח'ב מלקות.

67 המצוה הי"ב — האזהרה שהז'הרנו מלעשות אבנים
 68 מוכנות להשתחות עליהן, אפלו אותה ההשתחיה היא
 69 לה' תעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי
 70 פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן
 71 לפגי הפסילים, ועליהן היו משתחיים לאותו הפסל. א'ר
 72 תעלה: "ואבן משפית (מצויירת) לא תתנו בארצכם
 73 להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה —
 74 ח'ב מלקות. ולשון ספ'רא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו
 75 בארצכם — בארצכם אין אתם משתחיים על האבנים,
 76 אבל משתחיים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר
 77 נתבאר דיני מצוה זו בגמ'רא מגלה (כב).

78 המצוה הי"ג — האזהרה שהז'הרנו מלנטוע אילנות
 79 במקדש או אצל המזבח לני לז' וליופי, אפלו נתפון בכף
 80 לעבודת ה', כ'נן שפך היו מכבדים גם לעבודה זרה
 81 שהיו נוטעים לה עצים נאים, פ'ים למראה, בבתי
 82 עבודתם. א'ר תעלה: "לא תטע לך אש'רה כל-עץ אצל
 83 מזבח ה' אליה" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה —
 84 ח'ב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמ'רא תמיד
 85 (כח); ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

86 המצוה הקפ"ה — הצווי שנוטעונו להשמיד כל-
 87 עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשח'תה: לשבר,
 88 לשורף, להרוס ולכרות — כל-מין במה-שנאוי לו,

1 לא תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ב'ראתו,
 2 ושם א'מרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור
 3 בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (ג): "לא תזכירו" — שלא
 4 יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית".
 5 והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע ד'רף רוקמות ב'כר
 6 מכל-הנבראים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
 7 ח'ב מלקות. א'מרו בגמ'רא סנהדרין, בשהז'הירו מלכתב
 8 עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
 9 הכבוד והאהבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
 10 בשמה והמקים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
 11 זו בפ'ק ז' מסנהדרין.

12 המצוה השמינית — האזהרה שהז'הרנו ממצוה
 13 האוב, והוא שמקטרי קטרת ידועה ועושה מעשים
 14 מסמים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיזו
 15 (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
 16 שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא א'מרו:
 17 "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספ'רא
 18 (פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
 19 משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא
 20 נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — ח'ב חטאת
 21 קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
 22 ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפ'ק
 23 ז' מסנהדרין.

24 המצוה התשיעית — האזהרה שהז'הרנו ממצוה
 25 הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח
 26 עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת
 27 ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה
 28 למצב המתעלה ותבואהו תדמה וידבר עתידות. א'מרו
 29 (סנהדרין סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא
 30 מדבר מאליו". ובא הל'או על ענין זה בלשון זה: "אל
 31 תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב
 32 שזה לאו שבכללות — לפי שכבר חלקם בשהזכיר את
 33 הענש ואמר: אוב או ידעוני, וח'ב בכל-אחד מהם
 34 סקילה וכתת למזיד, והוא א'מרו תעלה: "ואיש או-אשה
 35 כ'יהיה בהם אוב או ידעני מות ימותו" (שם כ, כו).
 36 ולשון ספ'רא (קדושים שם): "לפי שהוא א'מר "ואיש
 37 או-אשה כ'יהיה בהם אוב או ידעוני", ענש שמענו
 38 אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת
 39 ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה
 40 בשוגג — ח'ב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה
 41 זו בפ'ק ז' מסנהדרין (סה).

42 המצוה השביעית — האזהרה שהז'הרנו מלמסור
 43 מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
 44 תורה שהיה שמו מלך, והוא א'מרו תעלה: "ומזרעך
 45 לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה

מתוך מהדורת חזק

45 עבודה נרה וירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן
 46 להם חן — בלא-תעשה.
 47 המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו
 48 עובדי עבודה נרה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא
 49 אמרו ותעלה: "לא ישבו בארץ פן-יחטיאו אתך לי"
 50 (שמות כג, ל). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין
 51 זה מתר לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה נרה,
 52 ואז יהא מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה
 53 בזה שהוא "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכך
 54 אמרו (עבודה זרה סד): "איזהו גר תושב? זה שקבל עליו
 55 שלא לעבוד עבודה נרה, דברי רבי יהודה*"; אבל עובר
 56 עבודה נרה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא
 57 משכירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם
 58 חנה בקרקע. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין
 59 ובעבודה נרה.
 60 המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו
 61 מללכת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו
 62 במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו
 63 בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג).
 64 וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ויבחקתיהם לא תלכו" (שם
 65 יח, ג). ובא הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי
 66 אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא
 67 (שם): "ויבחקותיהם לא תלכו" — שלא תהלכו בנמוסות
 68 שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון תרשיות (מקום
 69 משחק לאדם) וקנקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות
 70 (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות
 71 שהיו מתכנסים בהן לעבודת האלילים; ורבי מאיר אומר:
 72 אלו דרכי האמורי שמנו חכמים; ורבי יהודה בן-בתיא
 73 אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא
 74 תגדל יציאת (בלורית בראשו) ושלל תספור קומי" (גילוח
 75 השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — חייב
 76 מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו:
 77 "השמר לך פן-תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון
 78 ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן"
 79 — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא
 80 תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא
 81 תאמר: הואיל והם יוציאין בארצמן (צבע אדום) אני אצא
 82 בארצמן; הואיל והם יוציאין בתלוסין, אף אני אצא
 83 בתלוסין — וזה ('תלוסין') מין ממיני תכשיטי הצבא.
 84 וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "ויהיה ביום ההוא
 85 ופקדתי (אעניש) על-השרים ועל-בני המלך... ועל כל-
 86 הלבשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל זה לשם הרחקה
 87 מהם וגנוי לכל-מנהגייהם — אפלו במלבוש. וכבר
 88 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז) וגם בתוספתא
 89 שבת (פרק ז, ח).

1 כלומר: במה שהיה יותר גמור ומהיר בהשקמתו. לפי
 2 שהפנה היא שלא נשאר לה זכר, והוא אמרו ותעלה:
 3 "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
 4 "כי אם-פה תעשו להם מזבחותיהם תצו וגו'" (שם ז, ה),
 5 ואמר עוד: "ונתפתם את-מזבחותם" (שם יב, ג). ובדרך
 6 אגב שנוכח בגמרא סנהדרין (צ) מצות עשה דעבודה
 7 נרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה נרה מאי (איזו) מצות
 8 עשה אפא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב הסדא:
 9 'ונתפתם'. ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה
 10 אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים
 11 שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'. ושם
 12 אמרו: 'ואבדתם את-שקם מן-המקום ההוא (שם)
 13 בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה
 14 מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

15 המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף
 16 כלום משל עבודה נרה על ממונו אלא נרחק ממנה
 17 ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו ותעלה: "ולא
 18 תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר
 19 ממנה — לוקה. ובסוף מפות (כד) בארו, שהמכשול
 20 בעצי אשרה — לוקה שמים: אחת משום "ולא תביא
 21 תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך
 22 מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור
 23 ג); וזהו זה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג'
 24 מעבודה נרה.

25 המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות
 26 בתכשיטים שקשטו בהם עבודה נרה, והוא אמרו
 27 ותעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה).
 28 ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפוני נעבד
 29 אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו ותעלה: "לא-תחמד
 30 כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות.
 31 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה נרה (מה).

32 המצוה הנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית
 33 עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבעה
 34 צממין. והוא אמרו ותעלה: "לא-תכרת להם ברית" (שם
 35 ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפו, שמלחמת
 36 שבעה צממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין
 37 דינו במצות שאינן נוהגות לדורות.

38 המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו
 39 מלהמול (לרחם) על עובדי עבודה נרה ומלשבח שום
 40 דבר מפל מה שמתחד להם, והוא אמרו ותעלה: "ולא
 41 תחגם" (שם ז, ב), ובא בקבלה (וקיבלו חז"ל בעבודה זרה
 42 כ:). "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה נרה
 43 שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה
 44 יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא

47 זה של עוררות המפרסם באתו הזמן אמר הנביא: "עמי
48 בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר
49 במעשה זה — תיב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד
50 עתירות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-
51 הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין
52 חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה
53 מקומות בגמרא סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז,
54 ח) ובספרי.

55 המצוה הל"ב — האזהרה שהזוהרנו מלכונ מעשינו
56 בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגנינות),
57 והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפנן
58 לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלונית
59 ונמנע מלעשותה. וזה אמרו ותעלה: "לא-ימצא כף וגו'
60 מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא
61 תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב):
62 לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן
63 "עונה", כלומר: לא יהיה בכס קובע עתים האומר: עת
64 פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה
65 — תיב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה
66 השואל עליהן; אבל גם השואל על דבר זה — אסור
67 נוסף על היותה דבר בלתי אמת. והמכונ מעשיו לזמן
68 מסים מתוך חשבו שאשר או יצליח באותה הפעלה —
69 הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה
70 מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות
71 העינים. ולשון חקמים (סנהדרין סה): "מעונן — זה

72 האוחז את-העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות
73 ונוסף לכך קלות (וריות) תנועת הזד, עד שנדמים לאדם
74 דברים בלתי אמתים. כמו שאנו רואים שהם עושים
75 תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לעיני
76 בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאויר
77 ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות
78 העינים המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו
79 אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין
80 ממיני הפשעים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת
81 הבריות. והתפסד הנגרים על-ידי כף עצום מאד, לפי
82 שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני
83 הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתרגלת לקבל
84 את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והבן זאת.

יום שישי כ"ב כסלו ה'תשע"ו

מצות לא תעשה לה. לה. לו. לז. לד.

מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.

85 המצוה הל"ה — האזהרה שהזוהרנו מלחבור (לאסוף)
86 קבוצות של שרצים ולחברים יחד, ולקבל מהן עצות שונות,
87 והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של

1 המצוה הל"ג — האזהרה שהזוהרנו מלנחש (להמר),
2 כגון זה שאומרים ההמון: כיון שתורתי מן-הדרך לא
3 אצליח במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא
4 דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפון מאד
5 אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי
6 הנחוש — לוקה, לפי שאמר ותעלה: "לא-ימצא כף וגו'
7 מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר כפל צווי זה ואמר:
8 "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח):
9 "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי
10 מדי, עבר נחש מימיני ושוועל משמאלי". ובספרא
11 (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים
12 בתורה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר
13 נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סו) ובתוספת
14 שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

15 המצוה הל"א — האזהרה שהזוהרנו מלקסום,
16 כלומר: לעורר את-לכת ההשערה (לעתיד) באחד ממיני
17 העוררות. לפי שכל-בעלי הלחות המגידיים מה שיהיה
18 קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שפח
19 ההשערה שלהם חזק ויארע על-פירב כפי האמת
20 והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה
21 על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-לכת
22 מלחות הנפש. והכרחי הוא לבעלי הלחות ההשערתיים
23 האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-כחו ולעודד
24 את-פעלתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שמכה במטה
25 על הארץ הכאות תכופות וצועק צעקות משונות ומפנה
26 מחשבתו ועושה כף זמן ממשוך עד שיארע לו מעין מצב
27 התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם
28 במערב הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות
29 ביריעת עור ומאריך לחביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה
30 מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת
31 עור ארקה על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הכונה בכל-אלו
32 לעורר את-לכת שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל
33 משהו או מורה על משהו. וזוהי טעות ההמון: כי באשר
34 מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו
35 מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדרך
36 אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן
37 הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי
38 הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג
39 הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוררות-לכת
40 (בנפש); לכן אין שני בני אדם שוים באמתת הגדת
41 העתידות, אף-על-פי שהם שוים ביריעת המשפטים
42 (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים
43 האלה וזולתם, מפל-מה שנהוג בדרך זו — נקרא:
44 קוסם, אומר ה' ותעלה: "לא-ימצא כף [וגו'] קוסם
45 קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איהו קוסם?
46 זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג

1 "שמות" ו"לחשים" שְׁמֹדְמָה שְׁהֵם מוֹעִילִים לְכֶךָ וְכָךְ,
 2 וּמְזַיְקִים לְכֶךָ וְכָךְ, וּלְשׁוֹן סִפְרִי: "וְחִבְר חָבֵר — אָחַד
 3 חוֹבֵר (אוֹסַף) אֶת־הַנְּחָשׁ וְאָחַד חוֹבֵר אֶת־הַעֲקָרָב,"
 4 פְּלוֹמֵר: הָאוֹמֵר עֲלֵיהֶם דְּבָרִים (לחשים) כָּדִי שְׂלָא יִשְׁכּוּהוּ
 5 לְפִי דִמְיוֹנִי. או שְׂאוּמְרִם עַל מְקוֹם נְשִׁיכְתָם כָּדִי לְהִשְׁקִיט
 6 הַפְּאָב; וְהַעוֹבֵר עַל לְאוּ זֶה — לוֹקָה. וְכֵבֵר נִתְבְּאָרוֹ גַם
 7 דִּינִי מְצוּהָ זֶה בְּפָרְק ז' מִשְׁבַּת (סו.).

8 הַמְצוּהָ הַל"ח — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְדָרוֹשׁ יְדִיעָה
 9 מִן־הַמַּתִּים — כְּפִי מַה שְׁמֹדְמִים (בדמיונם הכפרני) אוֹתֵם
 10 (הרשעים) שְׁהֵם מַתִּים בְּאָמַת (שלהם ראוּי באמת התואר
 11 "מתים"), אֶף־עַל־פִּי שְׁהֵם אוֹכְלִים וּמַרְגִּישִׁים (שהרי
 12 "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שְׁמִי
 13 שְׁעוּשָׁה כְּךָ וְלוֹבֵשׁ כְּךָ יְבוֹאֵהוּ הַמַּת בִּשְׂנֵתוֹ וְיֵגִיד לוֹ
 14 מִ־שִׂישְׂאֵל עֲלוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלָּה: "לֹא־יִמְצָא כְךָ
 15 וגו' וְדַרְשׁ אֶל־הַמַּתִּים" (שם). וּבְגֵמְרָא סְנַהֲדָרִין (סה):
 16 "דַּרְשׁ אֶל־הַמַּתִּים — זֶה הַמַּרְעִיב עֲצֵמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית
 17 הַקְּבֻרֹת, כָּדִי שְׁתַּשְׁרֵה עָלָיו רִיחַ טְמֵאָה"; וְהַעוֹבֵר עַל
 18 לְאוּ זֶה — חֲזִיב מִלִּקּוֹת.

19 הַמְצוּהָ הַל"ו — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשָׂאוֹל
 20 (להתייעץ) בְּעַל אוֹב וּמִלְבָּקֵשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ
 21 יִתְעַלָּה: "לֹא־יִמְצָא כְךָ וגו' וְשִׂאֵל אוֹב" (שם). וְהַעוֹבֵר
 22 עַל לְאוּ זֶה, פְּלוֹמֵר: הַשִּׂאֵל בְּעַל אוֹב — אֵינוֹ חֲזִיב
 23 מִיָּתֵה, אֲכָל דְּבֵר זֶה אָסוּר (וראה לעיל מצות לא תעשה ח
 24 — שיעור יד).

25 הַמְצוּהָ הַל"ז — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְשָׂאוֹל
 26 (להתייעץ) בְּעַל יְדִיעוֹנִי וּלְבָקֵשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה (ראה לעיל לא
 27 תעשה ט — שיעור יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלָּה: "לֹא־יִמְצָא כְךָ
 28 וגו' וְשִׂאֵל אוֹב וְיִדְעוּנִי" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת
 29 קְדוּשִׁים): "'אל־תִּפְנֹן אֶל־הָאֵבֶת וְאֶל־הַיְדֻעֲנִים' (ויקרא יט,
 30 לא), אוֹב — זֶה פִּיתוֹם (שם מְכַשֵּׁף שֶׁתּוֹמּוֹ מְגַלָּה
 31 נַעֲלֻמוֹת) הַמַּדְבֵּר מְשִׁחִיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
 32 שֶׁל הַזֹּרוּעַ אֶל הַכַּתֶּף); וְיִדְעוּנִי — הַמַּדְבֵּר בְּפִיו — הַרִי
 33 אֵלוֹ (הם עצמם) בְּסָקִילָה; וְהַנְּשָׂאֵל (המתייעץ) בְּהֵם
 34 בְּאֲזוּהָרָה.

35 הַמְצוּהָ הַל"ד — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִכֶּ־ל־מַעְשָׂה
 36 הַקְּשָׁפִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלָּה: "לֹא־יִמְצָא כְךָ וגו' וְיָמְכַשֵּׁף" (דברים יח, י) וְהַעוֹבֵר עַל לְאוּ זֶה — חֲזִיב סָקִילָה
 37 אֵם הוּא מְזִיד, וְחֲטָאת קְבוּעָה (שאינה תלויה בהשגת־ידו
 38 שֶׁל הַמַּקְרִיב) אֵם הוּא שׁוֹגֵג. אָמֵר יִתְעַלָּה: "מְכַשְׁפָּה לֹא
 40 תִחַיָּה" (שמות כב, יז). וְכֵבֵר נִתְבְּאָרוֹ דִּינִי מְצוּהָ זֶה בְּפָרְק
 41 ז' מִסְּנַהֲדָרִין (סו.).

42 הַמְצוּהָ הַמ"ג — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְגַּלְחָה
 43 הַצְּדַעִים, (חלק המצצח שליד האוזן) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלָּה:
 44 "לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשִׁיכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הָלְאוּ הַזָּה

הוּא כְּדִי שְׂלָא לְהַתְּדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, לְפִי שְׂכַף
 הַיְוֵ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה שְׂמַגְלַחִים צְדַעִיהֶם בְּלְכַד.
 וּלְפִיכֶךָ הַצְּדַעִי לְכַאֵר בְּמִסְכַּת יִבְמוֹת (ה). וְאָמְרוֹ: "הַקֶּפֶת
 פֶּ־לִּהֲרֵאשׁ — שְׁמָה הַקֶּפֶה", שְׂלָא תֵאמֵר שְׁתַּכְלִית
 הָאִסוּר הוּא גְלוּת הַצְּדַעִים וְהַנְּחַת שְׂאֵר הַשְּׂעָר כְּדָרָךְ
 שְׂעוּשִׂים כְּמַרְי עֲבוּדָה זָרָה, אֲכָל אִם מְגַלַּח הַכֵּל הַרִי אֵין
 בְּכֶךָ הַתְּדַמּוֹת לֵהֵם — לְפִיכֶךָ הוֹדִיעוּנוּ, שְׂאִסוּר לְגַלַּח
 הַצְּדַעִים כֶּלֶל בֵּין לְכַבֵּם בֵּין עִם פֶּ־לִּהֲרֵאשׁ; וְחֲזִיב מִלִּקּוֹת
 עַל פֶּ־לִּהֲצַדַע מַהֵם, וּלְפִיכֶךָ לוֹקָה שְׂתִים אִם גְּלַח פֶּ־
 רֵאשׁוֹ. וְהַטָּעַם שְׂלָא נִמְנָה אֵלוֹ כְּשֵׁתִי מְצוֹת, אֶף־עַל־פִּי
 שְׂלוֹקָה שְׂתִים, מַפְנֵי שְׂאֵין בְּהֵם שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת תַּחַת לְאוּ
 אָחַד. שְׂאֵלוֹ אָמֵר: לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשׁ מִיָּמִין וּפְּאֵת
 רֵאשׁ מִשְׂמָאל וְהֵינְנוּ מוֹצְאִים שְׁחִיבוֹ עֲלֵיהֶם שְׂתִים כִּי אִז
 הָיָה אֶפְשֵׁר לְמְנוֹתָם כְּשֵׁתִי מְצוֹת; אֲכָל הוּאִיל וְהֵם בְּלְשׁוֹן
 אָחַד וְעַנְּנוּ אָחַד — הַרִי הֵם מְצוּהָ אַחַת. אֶף־עַל־פִּי שְׂבֵא
 (שְׂקִיבֻנוּ) הַפְּרוּשׁ (בכתוב), שְׂלָאוּ זֶה כּוֹלָל חַלְקִים שׁוֹנִים
 מִהֶגְפוּ וְשֶׁהוּא חֲזִיב עַל פֶּ־לִּחַלֵּק מַהֵם לְכַדוֹ, אֵין זֶה מְחַזֵּב
 שְׁיָהִיו מְצוֹת הַרְבֵּה. וְכֵבֵר נִתְבְּאָרוֹ דִּינִי מְצוּהָ זֶה בְּסוּף
 מַכּוֹת (כ.); וְלֹאוּ זֶה אֵין הַנְּשִׂים חֲזִיבוֹת בּוֹ.

הַמְצוּהָ הַמ"ד — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְגַּלְחָה אֶת־
 הַזָּקָן, וְגַם בּוֹ חֶמְשָׁה חַלְקִים: הַלַּחִי הַעֲלוּיִן מִצַּד יָמִין,
 וְהַלַּחִי הַעֲלוּיִן מִצַּד שְׂמָאל, וְהַלַּחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד יָמִין,
 וְהַלַּחִי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד שְׂמָאל, וְשִׁבּוּלֵת הַזָּקָן. וְכֵבֵר בֹּא
 הָלְאוּ בְלִשׁוֹן זֶה: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּ־אֵת זְקָנְךָ" (שם), לְפִי
 שֶׁהַכֵּל נִקְרָא: זָקָן. וְלֹא אָמֵר וְלֹא תִשְׁחִית זְקָנְךָ, אֲלֵא
 אָמֵר: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּ־אֵת זְקָנְךָ" — רְצוּנוֹ לומר: לֹא
 תִשְׁחִית אֶף פְּאֵה אַחַת מִכֵּלֵּל הַזָּקָן. וְכֹא הַפְּרוּשׁ שְׁהֵן
 חֶמֶשׁ פְּאוֹת, כְּמוֹ שְׁחַלְקֵנוּ אוֹתוֹ. וְחֲזִיב חֶמֶשׁ מִלִּקּוֹת אִם
 גְּלַח הַכֵּל, וְאֶפְלוֹ גְּלַחֵן בְּכַת אַחַת. וּלְשׁוֹן הַמְּשַׁנֶּה (מכות
 כ.): "וְעַל הַזָּקָן (אם גָּלַחוּ) חֶמֶשׁ (מלקויות): שְׂתִים מְכָאֵן
 וּשְׂתִים מְכָאֵן וְאַחַת מִלְמִשְׁן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם נִטְלָן
 כֵּלֶן בְּאַחַת — אֵינוֹ חֲזִיב אֲלֵא אַחַת". וְאָמְרוֹ בְּתַלְמוּד (שם
 כא.): "אֵלְמָא קָסְבֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רואים אִם כֵּן שְׂרָבִי
 אֵלִיעֶזֶר טוֹבֵר) לֹאוּ אָחַד הוּא". הַרִי זֶה רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁתִּנַּא
 קְמָא (החולק על רבי אליעזר) סוֹבֵר שְׁהֵם חֶמֶשׁ לְאוּיִן וְכָךְ
 הִיא הַהֲלָכָה. וְגַם זֶה הָיָה דָרָךְ כְּמַרְי עֲבוּדָה זָרָה, כְּמוֹ
 שְׂמַפְרָסֵם הַיּוֹם בְּקָשׁוּט נִזְרִי הָאִירוּפִים שְׁהֵם מְגַלְחִים
 אֶת־זְקָנָם. וְהַטָּעַם שְׂאֵין לְמְנוֹתָן חֶמֶשׁ מְצוֹת — לְפִי
 שֶׁהָאֲזוּהָרָה שְׂבָה נֶאֱמַרָה בְּלִשׁוֹן יַחִיד וְהוּא עַנְּנוּ אָחַד, כְּמוֹ
 שְׂבֵאֲרֵנוּ בְּמַצוּהָ שְׂלַפְנֵיָהּ. וְכֵבֵר נִתְבְּאָרוֹ דִּינִי מְצוּהָ זֶה
 בְּסוּף מַכּוֹת; וּמְצוּהָ זֶה אֵין הַנְּשִׂים חֲזִיבוֹת בּוֹ.

הַמְצוּהָ הַמְשָׁלִימָה אַרְבָּעִים — הָאֲזוּהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
 גַם הַגְּבֵרִים מִלְהַתְּקֵשׁט בְּתְכָשִׁיטֵי הַנְּשִׂים, וְהוּא אָמְרוֹ
 יִתְעַלָּה: "וְלֹא־יִלְבַּשׁ גְּבֵר שְׂמֶלֶת אִשָּׁה" (דברים כב, ה).
 וְכָל־גְּבֵר שִׁנְתָּקֵשֶׁט אוֹ לְבִשׁ מַה שְׂיָדוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום שבת קודש כ"ג כסלו

קסט

מתוך מהדורת חזק

46 שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
 47 מודיע שהחלק על הפהנים וטוען לעצמו את הפהנה
 48 בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
 49 ענשו, הפליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו
 50 "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
 51 באמרו ותעלה למשה: "הבא-נא דרך בחיקך וגו'" (שמות
 52 ד, ו), וכמו שנתבאר בפזיה (דברי הימים ב כו) — שנענש
 53 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרון לענין
 54 המצוה ואמר, שפבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
 55 (כ.). והעובר על לאו זה — לוקה.

56 המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתש שער
 57 הראש על המתים כדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו:
 58 "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א).
 59 וכפל לאו זה בפהנים ואמר: "לא-יקרחה קרחה
 60 בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה
 61 שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים
 62 בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה
 63 בראשם" לחיוב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו
 64 אמרו: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים:
 65 בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם
 66 "למת". וכל-המגלה (הקורח) בגרים משער ראשו
 67 בתלישה על המת דוקא — לוקה, בין שהוא פהן גדול
 68 או ישראל לוקה על כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן
 69 מה-שפפל בפהנים: "ופאת זקנם לא יגלחו ובכשרם לא
 70 ישרטו שרטת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה,
 71 כמו שנתבאר בסוף מכות (כא.).

יום שבת קודש כ"ג כסלו ה'תשע"ו

מצות עשה עג.

72 המצוה ה'ע"ג — הוא הצויו שנוצטוינו להודות
 73 בתטאים שחטאנו לפניו ותעלה (להתודות עליהם) בדבור,
 74 כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא
 75 השם! חטאתי, עיתי, פשעתי ועשיתי כך וכך". ויחייב
 76 את-הדבור ויבקש פפנה בענין זה כפי צחות לשונו. דע,
 77 שאפלו החטאים שחייבים עליהם מיני הקרבנות האלה
 78 שנוכרו מקדם, שבהם אמר ותעלה, שמי שמקריבם
 79 נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות בשעת
 80 הקרבתם. והוא אמרו ותעלה: "דבר אל-בני ישראל איש
 81 או-אשה פי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-
 82 חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, וז), וישון המכלתא
 83 בפרוש פסוק זה: "לפי שגאמר: ויהיה כיי-אשם לאחת
 84 מאלה והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על
 85 חטא אשר חטא: 'עליה' — על החטא כשהיא קימת,
 86 לא משנחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על
 87 ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו ותעלה

1 שצורה זו מיחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,
 2 כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
 3 הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעורך
 4 את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
 5 שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
 6 המיחדים לכהן. ופעמים רבות שמתנים בעשית מקצת
 7 הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם
 8 המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקטש
 9 בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
 10 שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
 11 הזה.

12 המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
 13 בדרכי הכופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
 14 ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו ותעלה: "לא-יהיה
 15 כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיטי
 16 מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שמתכשיט זה
 17 מיחד לגברים — לוקה.

18 המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום
 19 בגופנו בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגון ירוק אדום)
 20 וזולתם, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל
 21 בני מצרים עד היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו
 22 ותעלה: "ויכתכת קצקע לא תתנו בקם" (ויקרא יט, כח);
 23 העובר על לאו זה — חייב מלקות, וכבר נתבאר דיני
 24 מצוה זו בסוף מסכת מכות.

25 המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
 26 את-עצמנו, כדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא
 27 אמרו ותעלה: "לא תתגדודו" (דברים יד, א). וכבר נכפל
 28 לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושרט לנפש לא תתנו
 29 בכשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
 30 (ג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדודו" מצבי
 31 ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
 32 (התורה אומרת) לא תעשו חבונה על מת (לאות אבל).
 33 ובגמרא מכות (כא.) אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא".
 34 ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בפלי — חייב; ועל
 35 עבודה זרה, בפלי חייב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
 36 הנביאים: "ויתגדודו כמשפטם בחרבות ובכרמחים"
 37 (מלבי"ם יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
 38 היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות ג): שפכלל לאו זה, גם
 39 האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא
 40 תתגדודו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
 41 הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבונה על המת",
 42 וזה מצין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המתזיק
 43 במחלקת עובר בלאו, שגאמר: ולא-יהיה קרח וכעדתו"
 44 (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
 45 דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא

מתוך מהדורת חזק

- 1 "אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" (שם) נֶאֱמַר בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמֵא
 2 מִקְדָּשׁ וְקִדְשֵׁי וְהִנְזָכְרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שחייבים
 3 עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כְּמוֹ שֶׁכָּבַד בְּאֲרֹנוֹ (מצוה
 4 עב – שיעור צ), לְפִיכֶךָ אָמַר כָּאֵן בְּמִכְלֵתָא, שְׁלֵא הִינּוּ
 5 לְמִדִּים מִפְּסוּק זֶה אֲלֵא חַיִּיב הַיְדוּי לְמִטְמֵא מִקְדָּשׁ
 6 (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנֵּיִן אֵתָּה מִרְבָּה שְׁאָר
 7 כָּל-הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דְּבַר אֵל בְּנֵי
 8 יִשְׂרָאֵל וְהִתְדוּ. וּמִנֵּיִן אָף מִיתוֹת וּכְרַתוֹת? אָמַר:
 9 חֲטָאתֶם, כָּל-חֲטָאתֶם — לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי
 10 יַעֲשׂוּ — לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֶׂה". וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִכְּ-
 11 חֲטָאת הָאָדָם' — מִמָּה שֶׁפִּינּוּ לְבִין חֲבֵרוֹ: עַל הַגְּנִיבוֹת
 12 וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרֵעַ; 'לְמַעַל' — לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע
 13 בְּשֵׁם לַשֶּׁקֶר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאֲשַׁמָּה הַנֶּפֶשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל-
 14 חֲבִי מִיתוֹת שִׁיתְדוּ. יְכוֹל אָף הַנֶּהֱרָגִין עַל-פִּי זוֹמְמִין?
 15 לֹא אָמַרְתִּי אֲלֵא וְאֲשַׁמָּה הַנֶּפֶשׁ הֵיחָא' כְּלוּמַר שְׁאִינוּ חֲבִי
 16 לְהִתְדוֹת אִם יָדַע שְׁלֵא חֲטָא, אֲלֵא הֵעִידוּ עָלָיו עָדֵי
 17 שְׁקֵר". הִנֵּה נִתְבְּאָר לָךְ, שְׁעַל כָּל-סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים

אגרות קודש

ב"ה, נר חמישי דחנוכה ה'תשי"ט

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"מ איש אשכולות ומדעים בעל מדות וכו'

מו"ה צבי שי' המכונה ד"ר הרכבי

שלום וברכה!

בתמהון גדול קראתי מכתבו מכ"ב כסלו, בו כותב כאילו יש שנוי בהשקפתי בענין נסיעה בש"ק באניות הישראליות.

שהרי מובן וגם פשוט שאין מקום לשנות דעתי כלל וכלל, וכמו שביארתי בארוכה במכתבי הקודמים לכ', אשר דעתי ברורה לאיסור בהחלט, וכמבואר במכתבים האמורים הטעמים והנימוקים לזה.

ובמה שכותב ע"ד סידורים טכניים וכו' הרי גם בזה כתבתי ברור שבמצב הטכניקה עתה אי אפשר בשום אופן שאני תתנהל אוטומאטית במובן האמיתי של מלה זו, זאת אומרת, שלא יוזקו לתפיסת ידי אדם, במשך כל מעת-לעת דיום השבת קודש. ולא עוד, אלא שאין מספיק אדם אחד או שנים, כי אם כמה וכמה אנשים, וחלק חשוב מהם מוכרחים להיות מכונאים מומחים בעלי דרגה די גבוה.

לצערי הרב מוכרחני להעיר על שינוי שלא לצד הטוב שחל בבעי' האמורה, והוא אשר כפי השמועה שהגיעתני, קרה כמה פעמים בקיץ העבר, שכמה מספינות האמורות הפליגו אף ביום השבת קודש עצמו (לא מחוץ ניו-יורק), וכן אשר בעתיד הקרוב יש בתכנית לערוך נסיעה של **תענוג** ("קרוז" בלע"ז) למשך כשבועיים, וכפי הנשמע ישתתפו בנסיעות האמורות גם המשגיחים על הכשרות ואלו העוברים לפני התיבה, וכו'. והאמת להגיד, לא חקרתי אחרי אמתיות שמועות אלו, כיון, שכנ"ל, דעתי ברורה, שאפילו כשמפליגים ביום הראשון בשבוע גם אז אסור הדבר בהחלט, ולא הבאתי השנוי הנ"ל אלא רק להראות על מהלך הרוחות שהוא לצערי הכי רב לא בכיוון הרצוי להיטיב המצב, כי אם בכיוון ההפכי, והשי"ת יאיר עיניהם ולבם של ישראל.

בכבוד ובברכה.

ישעיה פרק טז

א שְׁלַחוּ כַר מוֹשֵׁל אֶרֶץ מְסַלַע מְדַבְּרָה אֶל הַר בַּת צִיּוֹן: ב וְהָיָה כְעוֹף נֹדֵד קִן מְשֻׁלָּח תְּהִינֶנָּה בְּנוֹת מוֹאָב מְעַבְרֹת לְאַרְנוֹן: ג (הַבְּיָאוּ) הַבְּיָאֵי עֲצָה עֲשׂוּ פְּלִילָה שִׁיתִי כְּלִיל צֶלֶף בְּתוֹךְ צְהָרִים סְתָרֵי נְדָחִים נֹדֵד אֶל תְּגִלִּי: ד יְגוּרוּ בְּךָ נְדָחֵי מוֹאָב הָיוּ סְתָר לְמוֹ מִפְּנֵי שׂוֹדֵד כִּי אָפַס הַמִּץ בְּלָה שׂוֹד תִּמּוֹ רִמָּס מִן הָאֶרֶץ: ה וְהוֹכֵן בְּחֶסֶד כְּפֶא וַיֵּשֶׁב עָלָיו בְּאֵמֶת בְּאֵהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדָרַשׁ מִשְׁפָּט וּמְהֵרָ צֶדֶק: ו שְׁמַעְנֵנו גְּאוֹן מוֹאָב גַּם מָאֵד גְּאוֹתוֹ וּגְאוֹנוֹ וְעִבְרָתוֹ לֹא כֵן בְּדִיו:

רש"י

שלך עשרך וכבודך שהיה לך על ידי צאנך ובקרך שאת מוצצת מהם חלב וחמאה: כלה שד. לשון שדים המספיקין חלב כמו (לקמן ט) ושד מלכים תינקי: תמו רומס. הבהמות שלך הרומסות בארץ: (ה) והוכן בחסד כסא. כשיבא עליך השבר הזה אז יכון כסא דוד ויגדל שבאותו הפרק יפול סנחריב ע"י חזקיהו ויהיה נכון כסאו בחסד שיעשה כמו שמצינו שהיה גומל חסד שנא' בדברי הימים (ב ל) כי חזקיהו מלך יהודה הרים לקהל אלף פרים ושבעת אלפי צאן: וישב עליו וגו'. שופט ודורש משפט ומהיר צדק, ת"י ועביר קשוט: (ו) גא מאד. נתגאה מאד: גאותו וגאונו. שלא כדין הוא כי עיקר גידולי בניו ע"י ממזרות וניאוף הבנות מאביהן: עברתו. עיבורו והריון שלו, ד"א עברתו חמתו ששמר לישראל לא כן גבוריו עשו שהיו כפויי טובה:

מצודת ציון

(א) כר. קבוצת כרים והם הכבשים השמנים: (ב) קן. הוא מדור האפרוחים: משולח. נעזב לרצון עצמו כמו ונער משלח (משלי כט): (ג) פלילה. ענין משפט כמו פקו פלילה (לקמן כ"ח): (ד) יגורו. ידורו: הוי. היה: אפס. הוא כענין כליון: המץ. מל' מציצה: שוד. כמו שודד וכן המבליג שוד (עמוס ה): תמו. מל' תם והשלמה: רומס. ענין דריכת הרגל: (ה) באמת. ענינו דבר המתקיים: (ו) גאון. מלשון גאווה: גא. כמו גאה: ועברתו. מל' עברה וזעם: כן. ענינו כמו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז): בדיו. ענין דבר כזב הברוי מן הלב כמו בריך מתים יחרישו (איוב יא):

מצודת דוד

(א) שלחו כר. אמר הנביא אותם הכרים שהייתם רגילים לשלוח מאז למם למלך ישראל כמ"ש ומישע מלך מואב וכו' והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים (מ"ב ג) ובמות אחאב פשע ואמר הנביא היה לך לשלוח אותם הכרים למלך יהודה אל הר בית ציון שהיה מלך כשר ואם כן עשית לא קרה לך כזאת: מושל ארץ. אתה המושל בארץ מואב היה לך לשלוח הכרים מסלע מדברה היא העיר המלוכה שבמואב: (ב) והיה כעוף נודד. ובעבור שלא כן עשית לכן תהיה ארץ מואב כעוף הנודד ממדורו: קן משולח. כאפרוחי הקן המשולחים ממנה ונעזבים לרצון עצמם והולכים מטולטלים נעים ונדים: תהינה. כן תהינה בנות מואב משולחות מפה לפה כי

השבאים יעבירו אותן לארנון שהוא גבול מואב לחלקם שמה ביניהם ומשם יעברון בגולה: (ג) הביאי עצה. אמר הנביא היה לך להביא עצה ולעשות משפט בעצמך להצלת ישראל כי אברהם אביהם עשה הרבה להצלת לוט: שיתי. היה לך להשים צלך להיות חשך כחשכת הלילה להסתיר בו את ישראל שהיו בורחים מפני האויב דרך ארצך: בתוך צהרים. שהוא עת תוקף החמימות ר"ל בעת שהיו ישראל בצרה היה לך להסתירם: סתרי נדחים. היה לך להסתיר הנדחים מארצם ולא היה לך לגלות איה הטמין הנודד את עצמו: (ד) יגורו וכו'. אתה מואב הלא הנכון היה אשר נדחי עמי יגורו בארצך ותהיה סתר להם מפני השודד וכפל הדבר פעמים רבות לתפארת המליצה ולגודל התרעומת: כי אפס המץ. ר"ל אם היית מסתירם היו יכולים עתה לחזור למקומם כי עתה אפס המוצץ דמם וכלה השודד אותם והרומס ארצם ספו תמו כי סנחריב ועמו נפלו סביב ירושלים: (ה) והוכן בחסד. המקום הכין כסא המלוכה בירושלים: וישב עליו באמת. המלך היושב על הכסא והוא חזקיהו הנה ישב עליו באמת ומתקיים: באהל דוד. בבית המלכות: שופט. לכל הבא למשפט ודורש יחזור מעצמו לעשות משפט העשוקים ואף אם לא יצעקו לפניו: ומהיר צדק. יהיה מהיר וזריז לעשות צדק ומוסב למעלה לומר הואיל ונפל סנחריב והוכן כסא חזקיהו אם כן יכולים היו לחזור למקומם אם היית מסתירם: (ו) שמענו. מאמר הנביא בשם האומות שיאמרו הנה מעולם שמענו גאות מואב שהיה מתגאה מאד: גאותו. חזר על מלת שמענו לומר שמענו גאותו וגאונו וכפל הדבר פעמים רבות לפי רוב הגאווה: ועברתו. גם שמענו עברתו שהיה מתעבר ומתקצף ללא דבר מרוב הגאווה: לא כן בדיו. לא היה אמת הדבר שבו מלבו כי לפי רוב הגאווה בדה מלבו מה שעלה בדעתו:

משלי כג-ל

ל למאחרים עליהן לבאים לחקר ממסך: לא אלתרא יין כי יתאדם פירתן (בכיס) בפום עינו
 יתהלך במושקם: לב אחריתו בנחש ישד וכצפוני יפרש: לב עינו יראו זרות ולבד ידבר תהפכות:
 לב והיית פשכב בלבים וכשכב בראש חבל: לב הפוני בלחליתו הלמוני בלדעתי מתי אקיץ אוסיף
 אבקשנו עוד:

משלי כד א-ז

א אלתקנא באנשי רעה ואל-תתאו) תתאיו להיות אתם: ב פישד יהגה לבם ועמל שפתיהם
 תדברנה: ג בחכמה יבנה בית ובתבונה יתפונן: ד ובדעת חדרים ימלאו פל'הון יקר ונעים:
 ה גבר-חכם בעוז ואיש-דעת מאמץ-פח: ו כי בתחבולות תעשה-לך מלחמה ותשועה ברב יועץ:
 ז ראמות לאויל חכמות פשער לא יפתח-פיהו:

רש"י

(ל) ממסך. ממוגז והוא שם דבר כמו ממכר: לחקור
 ממסך. שחוקרין ובודקין היכן מוכרין יין טוב:
 (לא) אל תרא יין כי יתאדם. אל תתן בי עיניך: כי
 יתן בכוס עינו יתהלך במושקם. המרבה שכרות כל
 עבירות דומות לו למישור כל הדרכים ישרים בעיניו:
 בכוס. בכיס כתיב כלומר השותה נותן עין בכוס
 והחנוני בכיסו של זה: (לב) יפריש. ל' עקיצה
 פויני"ט בלעז, במלמד הבקר תרגום בפרש תורי ובגמ'
 דנקיט פרשא אגויל'ין בלע"ז, ויש פותרין מפרישו מן
 החיים: (לג) ענין יראו זרות. כשתשכר היין בוער

מזודת דוד
 (ל) למאחרים. כל הדברים האלה מיוחדים המה להמאחרים
 שבת על היין ולהבאים לחקור אחר יין שמוגז יפה: (לא) אל
 תרא יין. אל תתן עיניך ביין אשר יתאדם במראיתו והוא נחמד
 ומשובח: כי יתן. כי מי אשר יתן מראית עינו וחפצו בכוס
 היין הולך הוא במושקם ר"ל אין דרך מעוקם לפניו על כולם
 יחשוב כי ישרים המה כי לא יבחין עוד מעתה:
 (לב) אחריתו. ר"ל אם בעת השתיה יערב לחיך הלא אחריתו
 מרה והרי הוא כנחש הנושך בעקב איש ולא ירגיש ואחריתו
 ישגא מאוד כי יעבעע ונופח עד הקדקדק: יפריש. המפריש חיי
 האדם ממנו ע"י ארסו וכפל הדבר במ"ש: (לג) יראו זרות.
 דברים שאינם באמת כי מרוב השכרות ידמה שרואה דבר מה

ואין כל מאומה: תהפכות. הפוך השכל והאמת: (לד) בלב ים. אנשי הספינה ההולכת באמצע הים כשהרוח חזק דרכם להיות
 שוכבים בעבור חוזק תנועת הספינה: בראש חבל. הוא תורן הספינה שכל החבלים תלויים בו והשוכב שם דעתו מבולבלת
 מפני ראיית הים ומהירות התנועה: (לה) הכוני. עודך מתנמנם יהיו שפתיך דובכות על המשכב לאמר מה בכך שהכוני בעת
 השכרות הלא לא חליתי ומה בכך שהלמו אותי בהכאות הלא לא הרגשתי ולזאת מתי אקיץ מהתנומה ואוסיף שוב לבקש את
 היין ולזה הזהר בה מאוד כי קשה לפרוש ממנה: (א) באנשי רעה. בהצלחת אנשי רעה: להיות אתם. לעשות כמעשיהם:
 (ב) כי שוד. מחשבותם על הגזל ומדברים עמל ע"כ הרחק מהם כי מעשיהם מגונים: (ג) בחכמה. בעבור עסק החכמה יבנה
 בית האדם, ובעבור התבונה יתכונן ויתקיים הבית: (ד) ובדעת. בעבור הדעת ימלאו החדרים כל הון וגו': (ה) בעוז. עומד
 בחזקו בדבר יראת ה': ואיש דעת. בעל דעת העדיף מחכם הוא מאמץ כח בהוראה ומוסיף והולך: (ו) כי בתחבולות. ע"י
 תחבולות הדעת תוכל לעשות מלחמה מול היצה"ר המסית לעבירה: ותשועה. התשועה ממנו היא באה ברבות מעלת היועץ
 וגדולתו בדעת ולזה מאמץ כח בכל פעם כאשר יתחכם בדעת החכמ': (ז) ראמות. החכמות המה להאויל כאבן יקר אשר
 תקשה השגתו וחדל מהם לזה לא יפתח פיו בשער מקום שבת החכמים כי לא למד מאומה:

מצודת ציון

(ל) למאחרים. מל' איחור ועיכוב: ממסך. ענין מזיגה והוא
 תערובת המים ביין כמו מסכה יינה (לעיל ט): (לא) יתאדם.
 מלשון אודם: (לב) וכצפוני. הוא מין נחש: (לג) זרות. מל'
 זר ונכר: (לה) חליתי. מל' חולי: הלמוני. עניינו מכות
 המשברות כמו יהלמני צדיק (תהלים קמ"א): אקיץ. אעיר מן
 השינה: (ב) יהגה. יחשוב כמו והגיון לבי (שם יט):
 (ה) מאמץ. מחזק: (ו) ברוב. עניינו גדולה וחשיבות כמו
 ורבי המלך (ירמיה מא): (ז) ראמות. שם אבן יקר וכן ראמות
 וגביש (איוב כח):

ו בית שמאי אומרים: אין מטבילין חמין בצונג, ולא צונג בחמין, לא יפים ברעים, ולא רעים בפיפים. בית הלל אומרים: מטבילין. פלי שהוא מלא משקין, והטבילו – פאלו לא טבל. מלא מו גללים – רואים אותם פאלו הם מים. מלא מי חטאת – עד שירבו המים על מי חטאת. רבי יוסי אומר: אפלו פלי מחזיק כור, ואין בו אלא רביעית – פאלו לא טבל.

ז פל האכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס. פל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית. זה חמר בשותה משקין ממאים מפקקה, שעשו בו שאר המשקין במים.

ח אכל אכלים ממאים, ושתה משקים ממאים, טבל והקיאן – ממאים, מפני שאינן טהורים בגוף. שתה מים ממאים, טבל והקיאם – טהורים, מפני שהם טהורים בגוף. פלע טבעת טהורה, נכנס לאהל המת, הוה ושתה

פירוש ברטנורא

ו אין מטבילין חמין בצונג. דאוכלים ומשקין אין להם טהרה במקוה, אלא המים שנמטאו בלבד, ממעם השקה וחיבור, ואין השקה מועלת אלא במין עם מין, חמין בחמין ויפים ביפים ומרים במרים, אבל מין בשאינו מין אין השקה מועלת בהן ולא נטהרו המים: מלא משקין. כגון יין ושמן ומי פירות וכל משקין חוץ ממים: כאילו לא טבל. משום דחייצי. ודוקא שלא נשתנו מראיהן, שלא נתבטלו במים: מלא מי רגלים רואין אותן כאילו הן מים. דמי רגלים מין מים הן, וכשהשקו עליהן מי מקוה נעשו חיבור הן ולא חייצי ונטהר הכלי. ויש ספרים שגורסין, רואין אותן כאילו הן יין, ואם היו משתנים מראיהן וחוזרים למראה מים, מתבטלים במים ונטהר הכלי. וכגורסא זו מוכח בתוספתא: מלא מי חטאת. מים שנתקדשו באפר פרה, ומהם מים על טמאי מתים: עד שירבו המים על מי חטאת. שהיה רוב הכלי פנוי כדי שירבו מי מקוה הנכנסים בו על מי חטאת שהיו בתוכו. ואם לאו, עריין הוא בטומאתו והרי הן כשאר משקין שחוצצין בין הכלי ובין מי המקוה: כור. שלשים סאין: ואין בו אלא רביעית. מי חטאת. או שאר משקין: כאילו לא טבל. דסברא ליה לרבי יוסי רביעית משקין או רביעית מי חטאת שבתוך הכלי, פוסלן בטבילה, וחוצצין אפילו בתוך כלי גדול, עד שיסיר הרביעית של משקין או של מי חטאת ויחזור ויטבילן ריקן. ואין הלכה כר' יוסי:

ז כל האוכלים מצטרפין. אבל אוכלים ממאים מכמה מינים ויש בכלן כחצי פרס שהן שני ביצים לרש"י וביצה ומחצה לדברי רמב"ם, מצטרפין לפסול גוייתו מלאכול בתרומה. וכן שתה מכמה מינים של שבעה משקין שהם מים יין שמן דבש חלב דם טל, שאילו בלבד נקראין משקין, כולן מצטרפין זה עם זה לפסול את הגויה ברביעית הלוג, דכתיב (ויקרא י"א) מכל האוכל אשר יאכל וכל משקה אשר ישתה, לימד על האוכלין שכולן מצטרפין ועל משקין שכולן מצטרפין: שעשו בו שאר משקין. לפסול את הגויה, במים. ואין שאר משקין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין במים. אי נמי, אין שאר משקין משלימין שיעור מקוה לארבעים סאה במים, דכתיב מקוה מים, ולא מקוה של שאר משקין:

ח שתה משקין ממאין. שאר משקין חוץ ממים: שאינן טהורים בגוף. לא עלתה להן טבילה כבטבילת הגוף, דאוכולין ומשקין חוץ ממים אין להם טהרה במקוה: אבל שתה מים ממאין וטבל, טהורים בגוף. שיש להן טהרה במקוה על ידי השקה: הרי היא כמות שהיתה. טהורה כמות שהיתה, שהוא מציל

משניות מבוורות – קהתי

אפילו בכלי גדול. ואין הלכה כרבי יוסי.

ב אור משנה ו

ב אור משנה ז

פלי האכלין – שנטמאו, מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס – שהאוכל אוכלים ממאים מכמה מינים בשיעור חצי פרס (שהוא שתי ביצים לרש"י, וביצה ומחצה לרמב"ם – עיין באורנו למשנה עירובין ח. ב. ועיין מעילה ד. ה.) נפסלת גוייתו (גורף) מלאכול בתרומה עד שיטבול. פלי המשקין – שנטמאו, מצטרפין לפסול את הגויה ברביעית – ברבע הלוג, שהשותה משקים ממאים מכמה מינים בשיעור רביעית, נפסלה גוייתו מלאכול בתרומה עד שיטבול; ומדובר כאן בשבעת המשקים המכשירים לקבל טומאה, והם: מים, יין, שמן, דבש, חלב, דם וטל, שאלו בלבד נקראים משקים (ברטנורא). זה חמר בשותה משקים ממאין משקין טמאים מפקקה – לענין זה יש בשותה משקים ממאים חומרה שאינה במקוה, שעשו בו – בשותה, שאר המשקין פמלים – ששאר כל המשקים הטמאים פוסלים את הגויה ברביעית כמים, מה שאין כן במקוה, שאין שאר משקים פוסלים אותו בשלושה לוגים כמים (כחו ששנונו לעיל ז. א. ב.) או שאין שאר משקים משלימים את המקוה לארבעים סאה במים, שנאמר: "מקוה מים", ולא מקוה שאר משקים.

ב אור משנה ח

אכל אכלים ממאים, ושתה משקים ממאים – היינו שאר משקים, חוץ ממים, טבל והקיאן – ולאחר שטבל הקיא את האוכלים הטמאים או את המשקים הטמאים, טמאים – הם כמו שהיו, מפני שאינן טהורים בגוף – כלומר שלא עלתה להם טבילה בטבילת הגוף, שהרי אוכלים טמאים ומשקים טמאים אין להם טהרה במקוה. שתה מים ממאים, טבל והקיאם, טבל והקיאם, טהורים – המים שהקיא,

בית שמאי אומרים: אין מטבילין חמין בצונג – שכן שונים מים מכל שאר משקים, שיש להם טהרה במקוה על ידי השקה, כגון כלי מלא מים טמאים שהשקיעו אותו במקוה עד שצפו מי המקוה על המים הטמאים שבכלי, טהרו המים; וסוברים בית שמאי, שאין מטבילים מים חמים טמאים במקוה של מים צוננים, ולא צונג בחמין – ולא מים צוננים טמאים במקוה של מים חמים, לא יפים ברעים, ולא רעים בפיפים – שלדעת בית שמאי אין מועילה השקה למים טמאים אלא במי המקוה הדומים להם, כגון חמים בחמים, ויפים ביפים, שעל ידי כך הם נעשים כגוף אחד. בית הלל אומרים: מטבילין – שלדעתם מועילה השקה למים טמאים אפילו במי מקוה שאינם דומים להם. פלי – טמא, שהוא מלא משקין – כגון יין או שמן או שאר משקים חוץ ממים, והטבילו – במקוה, פאלו לא טבל – שאין טבילה למשקים, כמו שהזכרנו לעיל, והם חוצצים בטבילת הכלי. מלא מי רגלים – כלי מלא מי רגלים שהטבילו במקוה, רואים אותם פאלו הם מים – והכלי טהור, לפי שמי רגלים מין מים הם, וכיון שהושקו למי מקוה נעשו חיבור להם, ואינם חוצצים, הלכך נטהר הכלי. מלא מי חטאת – היה הכלי מלא מים שנתקדשו באפר פרה אדומה, עד שירבו המים על מי חטאת – אין הכלי טהור אלא אם כן רבו מי המקוה בכלי, היינו שהיה רוב הכלי פנוי ומי המקוה שנכנסו בו רבו על מי החטאת שבתוכו, שבכגון זה בטלים הם ברוב. ואם לאו, עדיין הכלי בטומאתו, וכאילו הם שאר משקים שחוצצין בין הכלי ובין מי המקוה (ותב"ם הלי מקואות ג. יח). רבי יוסי אומר: אפלו פלי מחזיק כור – שלושים סאה, ואין בו אלא רביעית – רבע הלוג מי חטאת, או שאר משקים (הרש"י; הראש; ברטנורא), פאלו לא טבל – שסובר רבי יוסי, שרביעית מי חטאת או רביעית שאר משקים שבתוך הכלי פוסלים בטבילה וחוצצים

וּמְבַל וְהִקְיָאָה – הֲרִי הִיא פְּמוֹת שְׁהִיָּה. בְּלַע טַבְעַת מְטָאָה – טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּתַרוּמָה; הִקְיָאָה – מְטָאָה, וְמִמָּאָתוּ. חֵץ שְׁהוּא תְּחֻב בְּאָדָם, בְּזִמְן שְׁהוּא נִרְאָה – חוֹצֵץ; וְאִם אֵינּוּ נִרְאָה – טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּתַרוּמָתוּ.

ס ל י ק מסכת מקוואות

מסכת נידה

פרק ראשון

א שְׁמַאי אוֹמֵר: כָּל הַנְּשִׁים דִּין שְׁעָתָן. הֵלֵל אוֹמֵר: מִפְּקִידָה לְפִקְדָה, וְאִפְלוּ לְיָמִים הֶרְפָּה. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: לֹא פְּדָבְרִי זֶה וְלֹא פְּדָבְרִי זֶה, אֲלֵא מַעַת לַעַת מְמַעֲטָת עַל יַד מִפְּקִידָה לְפִקְדָה, וּמִפְּקִידָה לְפִקְדָה מְמַעֲטָת עַל יַד מַעַת לַעַת. כָּל אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ וְסָת – דִּיָּה שְׁעָתָהּ. וְהַמְשַׁמֵּשֵׁת בְּעֵדִים – הֲרִי זֹו פְּפִקְדָה, וּמְמַעֲטָת עַל יַד מַעַת

פירוש ברטנורא

עליה בעודה בלועה שלא תיטמא: טובל ואוכל בתרומה. דטומאה בלועה אינה מטמאה אחרים: בזמן שהוא נראה. על גופו מבחוץ: טובל ואוכל בתרומה. לא שנא חץ ממא ולא שנא חץ מהור, אינו חוצץ במבילה כל זמן שאינו נראה:

מסכת נידה

א א שְׁמַאי אוֹמֵר כֹּל הַנְּשִׁים דִּין שְׁעָתָן. משום דרבי אליעזר אומר ארבע נשים דין שעתן, תני נמי שְׁמַאי אומר כל הנשים, לאפוקי מדר' אליעזר: דדין שעתן. נשים הרואות דם דין שעתן לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך, ולא אמרינן מקמי הכי נמי הוי דם וכוּתְלִי בית הרחם העמידוהו והיתה מטמאה מקודם, וכל הנשים מטמאות בבית החיצון ואע"פ שלא יצא הדם לחוץ, דכתיב (ויקרא ט"ו) דם יהיה זובה בבשרה, אע"פ שהוא בבשר ולא יצא לחוץ טמאה. וטעמא דשְׁמַאי דלא חייש דלמא מקמי הכי הוה דם, שאם אתה אומר כן לכו של אדם נוקפו חמיר בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בנות ישראל מפרה ורביה: מִפְּקִידָה לְפִקְדָה. בדקה היום ומצאה טהורה, ובדקה לסוף שבוע ומצאה טמאה, חוששין למגעה מבדיקה ראשונה ואילך, שמא עם סילוק ידיה ראתה וכוּתְלִי בית הרחם העמידוהו. ולביטול פריה רביה לא חיישין, דדוקא לטהרות הוא דמטמינן להו מפקידה לפקידה, ולא לבעלה. ושְׁמַאי אומר, לטהרות נמי לא מטמינן, דא"כ לכו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: לא כדברי זה. שְׁמַאי דמוקל טפי ואינו עושה סייג לדבריו: ולא כדברי זה. הֵלֵל דמחמיר יותר מר'א. דודאי כולי האי ימים רבים לא מוקמי כותלי בית הרחם דם: מעַת לַעַת מְמַעֲטָת עַל יַד מִפְּקִידָה לְפִקְדָה. שני זמנים הווכרו באשה לטמא טהרות למפרע, והלך אחר הקל שבשניהן. אם מפקידה לפקידה יותר על מעַת לַעַת, הלך אחר מעַת לַעַת ולא חטמא אלא טהרות שנגעה

משניות מבוארות – קהתי

חוששים שמא כבר יצא הדם מן המקור קודם לכן, וטימאו את הטהרות שנגעו בהן קודם ראייתן, שהרי משיצא הדם טמאות הן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, אלא אומרים, שיציאת הדם וראייתה באו כאחד. הֵלֵל אוֹמֵר: מִפְּקִידָה לְפִקְדָה – מבדיקה לבדיקה, שאם בבדיקה הקודמת מצאו עצמן טהורות, ולאחר ימים אחדים בדקו עצמן ומצאו דם, הרי כל הטהרות שנגעו בהן משעת הבדיקה הקודמת, טמאות הן, וְאִפְלוּ לְיָמִים הֶרְפָּה – אפילו עברו הרבה ימים בין בדיקה לבדיקה, שכן הלל מחמיר לגבי טהרות וסובר, שאנו חוששים שמא מיד לאחר הבדיקה הקודמת יצא לה דם ולא הרגישה בו, שכתלי בית הרחם העמידוהו. וְחַכְמִים אוֹמְרִים: לֹא פְּדָבְרִי זֶה וְלֹא פְּדָבְרִי זֶה – לא כדברי שְׁמַאי שמיקל יותר מדי, ולא כדברי הלל שמחמיר יותר מדי, אֲלֵא מַעַת לַעַת מְמַעֲטָת עַל יַד מִפְּקִידָה לְפִקְדָה – אמר הזמן שביין בדיקה לבדיקה יותר על מעַת לַעַת, שהוא עשרים וארבע שעות, טמאות הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה תוך מעַת לַעַת בלבד, וּמִפְּקִידָה לְפִקְדָה מְמַעֲטָת עַל יַד מַעַת לַעַת – שאם הזמן שביין בדיקה לבדיקה הוא פחות מ"מעַת לַעַת", כגון שבדקה עצמה בבוקר והיתה טהורה, ובערב מצאה עצמה טמאה, אינן טמאות אלא טהרות שנגעה בהן משעת הבדיקה הקודמת ואילך. בגמרא מבואר טעמם, לפי שחכמים תיקנו לבנות ישראל שיהיו בודקות עצמן שחרית וערבית, שחרית להכשיר טהרות של לילה, וערבית להכשיר טהרות של יום, ואם בדקה שחרית ומצאה טהורה וערבית ומצאה טמאה, הפסידה טהרות של יום, וכשישבה ימים רבים ולא בדקה כתקנת חכמים, נקסדה לטמא טהרות שלה בעונה אחת יתירה, וקבעו מעַת לַעַת (נידח ד, ב). והנזהר כחכמים: כָּל אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ וְסָת – שרואה דם נידה בזמנים קבועים, דִּיָּה שְׁעָתָהּ – שאינה מטמאה אלא משעת ראייתה. בגמרא מבואר, שמדובר כאן כשראתה בשעת וסתה, אבל אם ראתה שלא בשעת וסתה דינה ככל הנשים שטמאה מעַת לַעַת או מפקידה לפקידה כדברי חכמים. וְהַמְשַׁמֵּשֵׁת בְּעֵדִים

מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְהוּרִים בְּגוֹף – שהואיל והמים יש להם טהרה במקוה, לפיכך אף בדרך זו עלתה להם טבילה בטבילת הגוף (והמאירי; ועיין "משנה אחרונה"). בְּלַע טַבְעַת טְהוּרָה, ואחר כך נִכְנַס לְאֵהֶל הַמֵּת, ומאחר שנטמא, הִזָּה – מי חטאת ביום השלישי לטומאתו, וְשָׁנָה – וחזר והזה ביום השביעי לטומאתו, וְטוֹבֵל וְהִקְיָאָה – ולאחר שטבל הקיאה את הטבעת, הֲרִי הִיא פְּמוֹת שְׁהִיָּה – טהורה, שלא נטמאה בתוך גופו, לפי שבלוע אינו מקבל טומאה. אבל אם הקיאה קודם שטבל, נטמאה ביציאתה מחמת מגעה בו. בְּלַע טַבְעַת מְטָאָה – והרי שנטמא בנגיעתה בשעת הבליעה, טוֹבֵל – מטומאתו, וְאוֹכֵל בְּתַרוּמָה – לערב, שטומאה הבלועה במעי אינה מטמאה; הִקְיָאָה – אם הקיאה את הטבעת לאחר שטבל, מְטָאָה – הטבעת, כמו שהיתה, שלא עלתה לה טבילתו, וְטַמְאָתוּ – וטימאה אותו, מאחר שנגעה בו בשעת ההקאה. חֵץ שְׁהוּא תְּחֻב בְּאָדָם, בְּזִמְן שְׁהוּא נִרְאָה – בגופו בחוץ, שלא נכנס כולו לתוך הבשר, חוֹצֵץ – בטבילה; וְאִם אֵינּוּ נִרְאָה – בחוץ אף על פי שהחץ טמא, טוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּתַרוּמָתוּ – לערב, שהואיל והחץ אינו נראה אינו חוצץ בטבילה; ואף אינו מטמא, מהטעם שבארנו לעיל, שהבלוע אינו מטמא. ובתוספתא מובא, שאם קרם על החץ עור מלמעלה, אף על פי שהוא נראה לעין, מכל מקום אינו חוצץ.

מסכת נידה

באור משנה א

אשה שיצא לה דם מן המקור, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה, אלא שעומד בתוך גופה, הרי היא טמאה, שנאמר בפרשת נידה (ויקרא טו, יט-כ): "ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה, שבעת ימים תהיה בנדתה, וכל הנוגע בה יטמא עי הערב. וכל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא" וכי, ודרשו חכמים: "דס יהיה זובה בגשרה" – אף על פי שהוא בבשרה (כלהלן ה, א). משנתנו דנה באשה שראתה דם נידה, מאימתי היא נחשבת כטמאה, לטמא את הטהרות שנגעה בהן.

שְׁמַאי אוֹמֵר: כָּל הַנְּשִׁים – הרואות דם נידה, דִּין שְׁעָתָן – די לזונן כטמאות משעת ראייה ואילך, לטמא טהרות במגען; ואין

לַעֲתָ וְעַל יַד מִפְקִידָה לְפָקִידָה.

ב פִּיצֵד דִּיָּה שְׁעָתָהּ? הִיְתָה יוֹשֶׁבֶת בַּמְטָה וְעִסְקָה בְּטְהוּרוֹת, וּפְרָשָׁה וְרָאָתָה – הִיא טְמֵאָה, וְכֵן טְהוּרוֹת. אִף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: מִטְמֵאָה מַעַת לַעֲתָ, אִינְה מוֹנָה אֶלָּא מִשְׁעָה שְׂרָאָתָה.

ג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲרַבְעֵ נְשִׁים דִּין שְׁעָתָן: בְּתוּלָה, מְעַבְרַת, מִינִיקָה, וְזִקְנָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא בְּתוּלָה, אֶבְל הִלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

פירוש ברטנורא

מאתמול בשעה הזאת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה, כגון שבדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וערבית מצאה טמאה, לא מטמאין אלא הקד טהרות דמבדקת שחרית ואילך. וטעמיהו דרבנן, לפי שחכמים תקנו לבנות ישראל שיהיו בודקות שחרית וערבית, שחרית להכשיר טהרות של לילה, וערבית להכשיר טהרות של יום. ואם בדקה שחרית ומצאה טהורה וערבית ומצאה טמאה הפסידה טהרות של יום, וזו שישבה ימים רבים ולא בדקה כתקנת חכמים, הפסידה עונה אחת יתירה, משום קנס. וכדי להשוות מדותיהם של חכמים שלא תחלוק בין היכא בדקה שחרית להיכא בדקה בצהרים, לא רצו לחלק ולמעט ולהוסיף בומן, ונתנו זמן קבוע מעת לעת, שלא ליתן דבריהם לשיעורים. והלכה בחכמים: על יד אחר. כמו ועל ידו החזיק, שהוא כמו ואחריו, בספר עזרא (ז'): וסת. קבוע, שנבקע לה זמן האורח שלש פעמים ובדקה בשעת וסתה ומצאה טמאה: דיה שעתה. ולא חיישין דלמא מקמי הכי הוה, דודאי אורח בומנו בא: והמשמשת בעדים. שבדקה עצמה בעדים דהיינו בסדרן קודם תשמיש ולאחר תשמיש: חרי זו כפקידה. בגמרא מוקי למתניתין דחרתי קתני והכי קאמר, ומשמשת בעדים כלומר מצוה על אשה שתשמש בשני עדים, אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש. והרי זו כפקידה, העד שלאחר תשמיש הרי הוא כפקידה. וממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה, דמהו דרמיא שזא תראה מפת דם כחרדל ותחפשי שכתב זרע ולא ליהוי כפקידה, קמשמע לן. ואם שמשה בצהרים בעדים, ובדקה אחרי כן בערב ומצאה טמאה, לא מטמאין טהרות דמבדקת שחרית עד תשמיש, שהרי בשעת תשמיש בדקה ומצאה טהורה. ואע"ג דבדיקה שקודם תשמיש לא חשיבא בדקה מעלייתא, שמתוך שהיא בהולה לשמש אינה מכנסת העד לחורים ולפקין, בדקה בעד שלאחר תשמיש בדקה מעלייתא היא וחשיבא כפקידה כראמון:

ב היתה יושבת במטה ועסקה בטהרות. הא דלא תני היתה עוסקה בטהרות ופרשה וראתה, וקתני היתה יושבת במטה, לאשמעינן דמשום דיש לה וסת היתה שעתה, המטה נמי טהורה, כדתני רבנן טהרות. הא אם אין לה וסת, דמטמאין מעת לעת, המטה נמי טמאה, כמשכב נדה עצמה שטמאה טמאה חמורה למטא אדם לטמא בגדים שעליו: אע"פ שאמרו. אשה שאין לה וסת מטמאה מעת לעת. אינה מונה. ימי נדה אלא משעה שראתה: **ג** ארבע נשים דיון שעתן. דאינן גלילות לראות דם: אבל הלכה כרבי אליעזר. והכי מסיק בגמרא דהלכה כרבי אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

בארנו את המשנה כרוב המפרשים. אבל הרמב"ם מפרש, שמה שנקשה משנתנו "היתה יושבת במטה", הרי זה כדי להשמיענו, שלא אמרו דיה שעתה אלא לענין טהרות בלבד, והוה ששנינו: וכוון טהורות – היינו כל הטהרות שעסקה בהן טהורות הן, אבל המיטה שישבה עליה טמאה כמשכב נדה, שאפילו אותה שיש לה וסת ודיה שעתה, לענין משכב ומושב הרי היא מטמאה למפרע מעת לעת. ולפי זה יוצא, שהסיפא מוסבה אף על זו שדיה שעתה, שאף על פי שטמאה מעת לעת אינה מונה אלא משעה שראתה (עיי' "משנה אחרונה").

באור משנה ג

לאחר שלמדנו, שכל אשה שיש לה וסת דיה שעתה, באה משנה זו ללמד, שיש נשים שאפילו שלא בשעת הווסת דיון שעתן.

רבי אליעזר אומר: ארבע נשים דין שעתן – הואיל ואינן גלילות לראות דם: **בתולה, מעברת, מיניקה, וזקנה** – כמבואר במשניות הבאות. **אמר רבי יהושע: אני לא שמעתי אלא בתולה** – שדיה שעתה. **אבל הלכה כרבי אליעזר** – פיסקה זו היא מדברי סתם משנתנו, ולא מדברי רבי יהושע (חג"א).

בעל "משנה אחרונה" מבאר טעם המשנה, שהואיל ואילו אינן גלילות לראות דם, לפיכך אף על פי שעכשיו ראו, אינן חוששים שזא העמידוהו כחלי הרחם, שחשש זה מדרבנן הוא, וכדבר שאינו שכיח לא גזרו. ועוד, שבאלו אף מן הדין אין חוששים, לפי שמעמידים אותן על חזקתן, שער עכשיו טהורות הוי, שכן בשאר נשים אין חזקת טהרה הואיל ועלולות לראות דם ודרכן בכך, אבל אלו שאינן עלולות לראות דם מעמידים אותן על חזקתן. והוה שאמר רבי יהושע: לא שמעתי אלא בתולה, שאלימה חזקתה, שלא ראתה מעולם. בגמרא מובאת ברייתא: "אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: אתה לא שמעת אלא אחת. ואני שמעתי הרבה. אין אומרים לוחי שלא ראה את החרדש שיבוא ויעיד (שראה), אלא למי שראוה. כל ימיו של רבי אליעזר היו עושין כרבי יהושע. לאחר פטירתו של רבי אליעזר, החזיר רבי יהושע את הדבר ליושנו כרבי אליעזר." ושאלת הגמרא: בחייו מאי טעמא לא (מה טעם לא קבע רבי יהושע הלכה כרבי אליעזר בחייו)? ומשיבה: משום שרבי אליעזר שמותי הוא (רש"י מפרש: לשון "שמתא", משום שנידוהו; ובתוספות מבואר, לפי שהיה מתלמידי רמאי), וסבר (רבי יהושע), אם נעשה כמותו בדבר אחד, יבוא לעשות כמותו אף בדברים אחרים. ומשום כבודו של רבי אליעזר לא נזכר למחות בהם: לאחר פטירתו של רבי אליעזר, שנוכל למחות בהם (אם יעשו כמותו בדברים אחרים), החזיר את הדבר ליושנו (גמרא נידה ז, ב).

– שמקנחת עצמה במטפחות לפני התשמיש ואחריו לשם בדיקה (דאח ישעה סז, ה: "וכבגד עדים"), **הרי זו כפקידה** – בגמרא מבואר שמשנתנו באה ללמד כאן שני דברים: א) שמשמשת בעדים (במקום "והמשמשת" צריך להיות ומשמשת), כלומר שמצוה על כל אשה, ואפילו על אשה שיש לה וסת, שתשמש בשני עדים, אחד לפני התשמיש ואחד לאחריו; ב) שהער שלאחר התשמיש הרי זה כפקידה. שאם לא מצאה דם על המטפחת שקנחה בה לאחר התשמיש, הרי זו נחשבת כפקידה ממש, ומקמץ על יד מעת לעת וְעַל יד מִפְקִידָה לפקידה – ובדיקה זו ממעטת את הזמן של מעת לעת ושל מפקידה לפקידה, שאם תוך מעת לעת ראתה דם, אין הטהרות שנגעה בהן קודם ראייתה טמאות אלא משעת תשמיש ואילך. ברם העד שלפני התשמיש אינו חשוב כפקידה, שמתוך שהיא להוטה לשימוש אינה בודקת יפה.

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש את ההלכה ששנינו שם: "כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה".

פיצד דיה שעתה – של האשה שיש לה וסת? **היתה יושבת במטה ועסקה בטהרות, ופרשה** – מן המיטה, **וראתה** – דם, **היא טמאה** – טמאת נידה, **וכן טהורות** – המיטה שישבה עליה והטהרות שעסקה בהן כולן טהורות, שהרי דיה שעתה, ואין מיטמאים ממגעה למפרע כלל. בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "היתה יושבת במיטה" (ולא "היתה עוסקה בטהרות"), כדי להשמיענו, שמשום שיש לה וסת ודיה שעתה, לפיכך אף המיטה טהורה, כמו שבארנו לעיל; אבל באשה שאין לה וסת, שטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה, אף המיטה טמאה למפרע כמשכב נידה, שהוא אב הטמאה, ומטמא אדם טמאה חמורה לטמא בגדים שעליו (או בגדים וכלים שנוגע בהם בשעת מגעו במשכב). **אף על פי שאמרו: מטמאה מעת לעת** – שהאשה שאין לה וסת מטמאה למפרע מעת לעת, ואף עושה משכב ומושב למפרע אב הטמאה ("משנה אחרונה"), מכל מקום **אינה מונה** – שבעת ימי נידתה, **אלא משעה שראתה** – דם.

ד איזו היא בתולה? כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שגשואה. מעברת? משוודע עברה. מיניקה? עד שתגמול את בנה. נתנה בנה למיניקה, גמלתו או מת – רבי מאיר אומר: מטמאה מעת לעת; וחכמים אומרים: דיה שעתה.

ה איזו היא זקנה? כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה. רבי אליעזר אומר: כל אשה שעברו עליה שלש עונות – דיה שעתה. רבי יוסי אומר: מעברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות – דין שעתן.

ו ובמה אמרו דיה שעתה? בראיה ראשונה, אבל בשנייה – מטמאה מעת לעת. ואם ראתה הראשונה מאנס, אף השנייה דיה שעתה.

ז אף על פי שאמרו: דיה שעתה, צריכה להיות בודקת, חוץ מן הנדה, והיושבת על דם טהר. ומשמשת בעדים,

פירוש ברטנורא

ד משוודע עברה. לסוף שלשה חדשים מיום שנתעברה: עד שתגמול. עד שישלים לבנה כ"ד חודש. ואפילו מת בתוך כ"ד חודש, דיה שעתה, שהיולדת אבריה מתפרקים ואין דמה חוזר עד אחר כ"ד חודש. ומשם ואילך הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה, ואע"פ שמניקה והולכת ארבע וחמש שנים; וגמלתו או מת ר' מאיר אומר מטמאה מעת לעת. דסבר ר' מאיר דם נעבר ונעשה חלב. וכשאינה מניקה, אפילו קודם כ"ד חודש חוזר הדם למקומו וחוזרת להיות רואה. ואין הלכה כרבי מאיר:

ה כל שעברו עליה שלש עונות. עונה בינונית היא שלשים יום. ומכיון שעברו עליה שלש עונות בינונית אחר שהגיעה סמוך לזקנתה, דיה שעתה. וסמוך לזקנתה נקרא, כל שקורים לה אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת: כל אשה. ואפילו אינה זקנה ועברו עליה שלש עונות ולא ראתה, דיה שעתה: מעוברת ומניקה שעברו עליהן שלש עונות. אבל לא עברו עליהן, לא. ודלא כתנא קמא דאמר מעוברת משוודע העובר, ומניקה משגולד. ואין הלכה לא כר' אליעזר ולא כר' יוסי:

ו ובמה אמרו. ארבע נשים דיון שעתן: בראיה ראשונה. שראתה הבתולה, והמעוברת והמניקה, והזקנה לאחר שעברו עליה שלש עונות מחמת זקנתה: אבל בשנייה מטמאה מעת לעת. שהרי חזרה לקדמותה להיות דמה מצוין בה: מאונס. כגון דקפצה וראתה, או מחמת פחד, או שבאלה דבר המגור דם: ז אע"פ שאמרו. אשה שיש לה וסת דיה שעתה: צריכה להיות בודקת. בכל יום שחירות וערבות כשאר נשים: חוץ מן הנדה. משראתה יום אחד, מטמאה

משניות מבוארות – קהתי

דיה שעתה; וסמוך לזקנתה מבואר בגמרא: "כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא". יש אומרים: "כל שקורין לה אמא" (מחמת זקנתה), ואינה מקפדת (נידה ט, א-ב). רבי אליעזר אומר: כל אשה שעברו עליה שלש עונות, דיה שעתה – ואפילו אינה זקנה. רבי יוסי אומר: מעברת ומיניקה שעברו עליהן שלש עונות – לאחר שהוכר העובר או לאחר שהתחילה להניק ולא ראו בהן דם (המאירי): ועיי' "תוספות יום טוב" שמבאר ענין מעוברת באופן אחר. דין שעתן – ולא כתנא קמא (במשנה ד) הסובר, שמיד כשהוכר העובר או משתחילה להניק, דיון שעתן. ואין הלכה לא כרבי אליעזר ולא כרבי יוסי.

באור משנה ו

ובמה אמרו דיה שעתה – של כל אחת מארבע נשים אלו? בראיה ראשונה – שראתה הבתולה או המעוברת או המניקה או הזקנה, אבל בשנייה – בראייה שנייה, מטמאה מעת לעת – או מפקידה לפקידה, כשאר הנשים, לפי שהבתולה כבר התחילה לראות מצד עצמה, והמעוברת והמניקה הזקנה חזרו לקדמותן. ואם ראתה הראשונה – את הראייה הראשונה, מאנס – כגון מחמת קפיצה או מחמת פחד או מחמת שבעה ימים, והרי שאין הבדיקה מועילה שעתה – אף בראייה שנייה אינה מטמאה אלא משעת ראייתה.

באור משנה ז

אף על פי שאמרו – באשה שיש לה וסת, או שהיא מארבע הנשים: דיה שעתה – ואינה מטמאה למפרע, צריכה להיות בודקת – עצמה בכל יום, כשאר נשים, חוץ מן הנדה – שמשראתה דם יום אחד, הרי היא טמאה שבעה ימים, והרי שאין הבדיקה מועילה לה, שאף בלא בראייה טמאה היא כל שבעה; והיושבת על דם טהר – שלוששים ושלושה יום לאחר שעברו שבעה ימי טמאה ללית זכר, או ששים וששה יום לאחר שעברו ארבעה עשר ימי טמאה ללית נקבה (ויקרא יב, ד-ה), ובימים אלו אינה צריכה בדיקה, שאפילו רואה דם טהור היא. ומשמשת בעדים – שאף על פי שיש לה וסת או שהיא מארבע הנשים, צריכה היא לברוק עצמה במטפחת

לפי זה יש מפרשים (שלא כהגר"א). שהפסיקה "אבל הלכה כרבי אליעזר" שבמשנתנו אמנם מדברי רבי יהושע היא (תוספות אנשי סו).

באור משנה ד

איזו היא בתולה – שדיה שעתה? כל שלא ראתה דם מימיה – אף על פי שהגיע זמנה לראות, כלומר שהיא גדולה (המאירי), הרי בראייה ראשונה דיה שעתה, אף על פי שגשואה – שהיתה נשואה, וראתה דם מחמת נישואין (דמי בתוליים). או אפילו ילדה וראתה דם מחמת לידה, עדיין נקראת בתולה (מדמי נידות) עד שתראה מחמת עצמה (גמרא נידה ח, ב; המאירי). מעברת – איזו היא מעוברת שדיה שעתה? משוודע עברה – משיוכר עובר, והיינו לסוף שלושה חדשים להריינה (ברייחא בגמרא). מיניקה – איזו היא מניקה שדיה שעתה? עד שתגמול את בנה – עד הזמן שראוי לגמלו, והיינו לסוף עשרים וארבעה חודש; אבל משם ואילך אפילו היתה מניקת, הרי היא כשאר הנשים, ומטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה. נתנה בנה למיניקה – בתוך זמן זה, או גמלתו או מת – קודם שהשלים עשרים וארבעה חודש, רבי מאיר אומר: מטמאה מעת לעת – או מפקידה לפקידה, שלדעת רבי מאיר הטעם שמניקה דיה שעתה, לפי שהדם נעבר ונעשה חלב, הלכך כל זמן שמניקה ואפילו לאחר עשרים וארבעה חודש, דיה שעתה, אבל כשאינה מניקה, אפילו קודם עשרים וארבעה חודש, חוזר הדם לקדמותו, וחוזרת להיות רואה דם כשאר נשים. וחכמים אומרים: דיה שעתה – כל עשרים וארבעה חודש דיה שעתה, שלדעת חכמים אין הטעם תלוי ביניקת הולד אלא משום שהיולדת אבריה מתפרקים, ודמה מסתלק ואינו חוזר עד עשרים וארבעה חודש. הלכך אפילו אינה מניקה את בנה בתוך זמן זה דיה שעתה. אבל לאחר עשרים וארבעה חודש, אפילו היתה מניקת, הרי היא כשאר הנשים (גמרא ורש"י נידה ט, א).

באור משנה ה

איזו היא זקנה – שדיה שעתה? כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה – עונה בינונית היא שלוששים יום, וכיון שעברו עליה סמוך לזקנתה שלוש עונות בינוניות, שהן תשעים יום, ולא ראתה דם,

חויז מיושבת על דם טהור, ובתולה שדמיה טהורים. ופעמים צריכה להיות בודקת: פְּשִׁתִּית וּבֵין הַשְּׂמֹשׁוֹת, ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. יתרות עליהן פְּהֵנוֹת, בשעה שהן אוכלות בתרומה. רבי יהודה אומר: אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה.

פ ר ק ש נ י

א פל היד המרובה לבדוק, בנשים – משבחת, ובאנשים – תקציץ. החרשת, והשוטה, והסומא, ושנמרפה דעתה, אם יש להן פקחות – מתקינות אותן, והן אוכלות בתרומה. דרך בנות ישראל, משמשות בשני עדים: אחד לו, ואחד לה. הצנועות מתקינות להן שלישי, לתקן את הבית.

ב נמצא על שלו – טמאין, ותיבין קרבן. נמצא על שלה אותיו – טמאין, ותיבין קרבן. נמצא על שלה לאחר

פירוש ברטנורה

שבעה ואינה צריכה בדיקה כל שבעה, שהרי בלא ראייה היא טמאה כל שבעה: והיושבת על דם טהור. הלכה לה בדיקה, אפילו תראה, דם טהור הוא: ומשמשות בעדים. אע"פ שיש לה וסת, צריכה לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש. ודוקא כשהיא עסוקה בטהרות, דמנו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה. אבל אשה שאינה עסוקה בטהרות, לבעלה לא בעיא בדיקה: ובתולה שדמיה טהורים. ארבע לילות לבית שמאי, ולבית הלל עד שתחיה המכה של בעילה, והיא אינה צריכה לשמש בעדים, שהרי דמה טהור, ואפילו נשתנו מראית דמיה, הואיל ושמשוה, דמשום תשמיש נשתנה. אבל שחרית וערבית, צריכה בדיקה היכא דלא שמשוה אחר בעילה ראשונה, שזמא נשתנו מראית דמים שלה ממראה דמים שלה, ואם נשתנו מראה דמים שלה, טמאה, שרגלים לדבר שאין זה דם בתולים: שחרית להכשיר טהרות של לילה, שאם תמצא מהורה תדע שלא ראתה כלילה, ולכשתמצא ערבית טמאה יצאו אלו מספק. וכן בין השמשות להכשיר טהרות שנתעסקה בהן כיום: ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. שמכינה עצמה לשמש עם בעלה: רבי יהודה אומר אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה. אף לאחר שאכלו בתרומה צריכות לבדוק עצמן, לתקן שיירי תרומות שבפניה שאם תמצא עכשיו טהורה, כשתבדוק ערבית כמשפטא ותמצא טמאה לא יהיה שיירי התרומה בכלל טומאה למפרע, שהרי בדקה לאחר העברתה. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב א כל היד המרובה לבדוק, שבודקת תמיד שזא ראתה: ובאנשים. שבודק עצמו תמיד באמתו, שזא יצא ממנו קרי: תקציץ. שמתחמם ומרגיש כשממשמש באמה, ומוציא שכבת זרע לכתלה: וסימא. אינה משנה ודחיה היא. אלא היא בודקת לעצמה ומראה לחברותיה: ושנמרפה דעתה. מחמת חולי: מתקינות אותן. בודקות אותן ומטבילות אותן: הכי גרסינן, הצנועות מתקינות להן שלישי לתקן את הבית. כלומר לבדוק לפני תשמיש ולהכין עצמה לבעלה. והוא הדין לכל הנשים כדתן בפרק קמא ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה, והא דנקט צנועות, משום דצנועות עד שבודקת בו לפני תשמיש זה אין בודקת בו לפני תשמיש אחר, לפי שמתנוף וכהה מראית ליבונה בבדיקה ראשונה, ושוב אין נראית בו טפה כחרול:

ב נמצא דם על שלו. אפילו שהה זמן ארוך לאחר בעילה קודם קנינה, בדוע שהיה דם בשעת תשמיש: טמאין. שניהם טומאת שבעה, כדין בועל נדה:

משניות מבוארות – קהתי

שומעת ואינה מדברת, והשוטה, והסומא, ושנמרפה דעתה – מחמת חולי, אם יש להן פקחות – המטפלות בהן, מתקינות אותן – בודקות ומטבילות אותן, והן אוכלות בתרומה – לאחר שהעריב שמשן. וכן הלכה בחורשת ובשוטה ובאשה שנטרפה דעתה. אבל בסומאת אין ההלכה כן, אלא היא בודקת עצמה ומראה לחברותיה. דרך בנות ישראל, משמשות – עם בעליהן, בשני עדים – בשתי מטפחות של בדיקה, אחד לו – לבעלה, שיקנח את עצמו לאחר התשמיש ויבדוק אם נמצא דם על העד, ואחד לה – לבדוק את עצמה. הצנועות מתקינות להן שלישי – עד שלישי, לתקן את הבית – לבדוק לפני תשמיש את בית הערווה, ולהכין עצמה לבעלה. בגמרא מבואר, שהוא הדין לכל הנשים, שבודקות עצמן לפני התשמיש, כמו ששינו במשנה הקודמת: "ובשנה שהיא עוברת לשמש ביתה", אלא שהצנועות נוהגות שהעד שבודקות בו את עצמן לפני תשמיש זה אינן בודקות בו לפני תשמיש אחר, משום שאינו נקי, וזוהי צניעותן. וכבר הזכרנו, שדווקא העוסקת בטהרות צריכה לבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש, אבל כל שאינה עוסקת בטהרות אינה צריכה בדיקה לבעלה כלל (רשי; ברטנורה). אבל הרמב"ם מפרש משנתנו אפילו בנשים שאינן עוסקות בטהרות, ולפי שיטתו מתיישב ענין הצנועות, שכן נשים שאינן עוסקות בטהרות אינן צריכות לבדוק עצמן אלא לאחר התשמיש, ואילו הצנועות היו בודקות עצמן אף לפני התשמיש. ומה ששינו בסוף הפרק הקודם, שכל אשה צריכה לבדוק עצמה לפני התשמיש, היינו באשה העוסקת בטהרות.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

נמצא – דם, על שלו – על עד שלו, אפילו שהה לקנח זמן רב לאחר התשמיש, טמאין – שניהם טומאת שבעה, כדין נידה ובעלה (ויקרא טו, כד), ותיבין קרבן – חטאת, כדין בועל נידה בשוגג. בגמרא (שבועות יח, א) מבואר, שמדובר כאן בכגון שזא עליה סמוך

לפני התשמיש ולאחריו, כמו ששינו במשנה א, ודווקא כשהיא עוסקת בטהרות, שמתוך שצריכה בדיקה לטהרות צריכה בדיקה לבעלה, אבל אשה שאינה עוסקת בטהרות, אינה צריכה בדיקה לבעלה, חויז מיושבת על דם טהור – כמו שבארנו לעיל, ובתולה – שנישאה, ועדיין לא ראתה דם, שדמיה טהורים – משום שתולים בדמי בתולים, כמבואר להלן (י, א). ופעמים צריכה להיות בודקת – זו ששינו לעיל שצריכה להיות בודקת, הריהי צריכה לבדוק את עצמה שתי פעמים בכל יום: פְּשִׁתִּית – כדי לברר שהטהרות שעסקה בהן כלילה ודאי לא נטמאו, וּבֵין הַשְּׂמֹשׁוֹת – כדי לברר שהטהרות שעסקה בהן כיום ודאי לא נטמאו, ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה – נוסף על פעמיים שכל יום היא צריכה לבדוק את עצמה בשעה שהיא מכינה עצמה לשמש עם בעלה, שמתוך שצריכה בדיקה לטהרות, הצריכה חכמים בדיקה אף לבעלה, כמו שהזכרנו לעיל. יתרות עליהן פְּהֵנוֹת – על שאר הנשים, שהכהונות צריכות לבדוק, בשעה שהן אוכלות בתרומה – גם כשהן באות לאכול בתרומה. רבי יהודה אומר: אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה – אף לאחר שגמרו מלאכול את התרומה הן צריכות לבדוק, כדי לתקן את שיירי התרומה, שאם תמצא עכשיו טהורה, אפילו תבדוק אחר כך ותימצא טמאה, יהיו שיירי התרומה טהורים, שהרי בדקה עצמה לאחר אכילתה ונמצאה טהורה. ואין הלכה כרבי יהודה.

ב א ו ר מ ש נ ה א

פל היד המרובה לבדוק, בנשים – כל אשה המרובה לבדוק שזא ראתה דם, משבחת – מידה משובחת לה, ובאנשים – כל שהוא אוחו באמה כדי לבדוק אם יצא ממנו קרי, תקציץ – כלומר ראייה היא להקציץ, לפי שבא לידי חימום ומוציא שכבת זרע לכתלה. בגמרא מבואר, שלא נקטה המשנה "כל היד המרובה" אלא משום הנשים, אבל באנשים אפילו פעם אחת אסור לו לעשות כן. החרשת – שאינה

זמן – מטמאים מספק, ופטורין מן הקרבן.

ג איזהו אחר זמן? כפי שתירד מן המטה ותדיח פניה. ואחר כך – מטמאה מעת לעת, ואינה מטמאה את בועלה. רבי עקיבא אומר: אף מטמאה את בועלה. ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה פתם, שמטמאה את בועלה. ד כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן. הבאין מן הדרך, נשיהן להן בחזקת טהרה. בית שמאי אומרים: צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש, או תשמיש לאור הנר. בית הלל אומרים: דייה בשני עדים כל הלילה.

פירוש ברטנורא

אותיום. תיכף. ואין לו דומה במשנה: מטמאים מספק. שניהם מטמאים שבעה ימים, ומיהו טומאת ספק היא לתלות אבל לא לשרוף; ופטורים מן הקרבן. מחטאת קבוע, אבל חייבים באשם תלוי:

ג ותדיח את פניה. קינח שלמטה: ואח"כ. כלומר אם שהתה יותר משיעור זה: מטמאה מעת לעת. טהרות שנתעסקה בהן. כדון מעת לעת דאמרין בפרק קמא: ואינה מטמאה את בועלה. טומאת שבעה, אלא טומאת ערב כדון כל נוגע בנדה: ר' עקיבא אומר אף מטמאה את בועלה. דסבר ר' עקיבא כל מעת לעת מטמאה את בועלה טומאת שבעה מספק. ואין הלכה כרבי עקיבא: ומודים חכמים לר' עקיבא ברואה פתם. ואע"ג דטומאת מעת לעת אמרו חכמים שאינה מטמאה את בועלה לפי שטומאת מעת לעת אינה אלא מדרבנן, מודים הם ברואה פתם, דאע"ג דטומאת חכמים דרבנן, מטמאה את בועלה טומאת שבעה:

ד כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן. ואין צריך לשאול לה אם היא טהורה. והני מילי, כשהניחה בחזקת טהרה: הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה. דסלקא דעתך אמינא הני מילי היכא דאיתיה במתא, דרמיא אנפשה וברקא, אבל היכא דליתיה במתא, דלא רמיא אנפשה, לא, קמשמע לן: שני עדים על כל תשמיש. אחד לפניו ואחד לאחוריו, ולמחר תעין בהם: או תשמיש לאור הנר. ותברוק לאחר תשמיש עד שקנחה בו: דייה בשני עדים כל הלילה. אחד לפני תשמיש ראשון, ואחד לאחר תשמיש אחרון. ואע"ג דמשמשא ולא ידעה אי ראתה דם בניו ובני, בין לבית שמאי בין לבית הלל לא אכפת לן, דלא הוצרכו אלא לחומר טהרות:

משניות מברארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ד

כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן – ואין הבעל צריך לשאול את אשתו אם היא טהורה. במה דברים אמורים? כשהניחה בחזקת טהרה, אבל אם הניחה נידה, אינה מותרת לו עד שישאל אותה אם היא טהורה. הבאין מן הדרך – הבעלים החוזרים מן הדרך לביתם, נשיהן להן בחזקת טהרה – משנתנו באה להשמיע, שאף על פי שבעליהן אינם בבית, מכל מקום בודקות הנשים את עצמן ושומרות על טהרתן. בית שמאי אומרים: צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש – אחד לפניו ואחד לאחוריו, ולמחר תעין בכלם; או תשמיש לאור הנר – כלומר שתברוק את העד לאור הנר לאחר כל תשמיש ותשמיש. בית הלל אומרים: דייה בשני עדים על כל הלילה – אחד שתברוק בו לפני תשמיש ראשון ואחד שתברוק בו לאחר תשמיש אחרון (רש"י; ברטנורא). ויש מפרשים, שאין מדובר כאן בעד שלפני תשמיש, אלא לדעת בית שמאי צריכה שני עדים, אפ"ל לו ואפ"ל לה. על כל תשמיש ותשמיש, כדי שיברוקו עצמם לאחר כל תשמיש ותשמיש בעידיהם אחרים, וביום תעין בכלם. ונקטה המשנה "צריכה" לפי שהיא מכינה את שניהם. ובית הלל סוברים, שדייה בשני עדים כל הלילה, כלומר שלאחר כל תשמיש יקנחו עצמם באותם העידיים ולמחר יברקום (דשב"ט, מובא בתוספות נידה טז, א-ב; ושב"ט הל' איסורי ביאה ד, יז).

בענין "הבאין מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה" מובא בגמרא (נידה טז, א): "אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא תגיעה שנת וסתה (בתוך אותם הימים שהיה בדרך), אבל תגיעה שנת וסתה (קודם שבא מן הדרך), אסורה (לבעלה, שאורח הנשים בומנו בא. – רש"י); קסבר (רב הונא סובר): וסתות דאורייתא (הלכה למשה מסיני שמחזיקים אותה בומן וסתה בטומאת ספק. – רש"י). רבה בר בר חנא אמר: אפילו תגיעה שנת וסתה גם כן מותרת: קסבר: וסתות דרבנן (חכמים הצריכה לבדוק ביום וסתה שמתא. ומכל מקום כשלא היה בעיר ואין יודעים אם בדיקה או לא בדיקה, אין אומרים שהיא בספק טומאה. – רש"י).

ובתוספות מבוואר, שמדובר כאן בכגון שעברו שבעה ימים אחר זמן הווסת, שאפשר לומר שמתא טהרה, הלכך לדעת רבה בר בר חנא ספק טבילה מוציא מידי ספק ראייה. ברם, לדעת רב הונא הסובר, שווסתות מן הטהרה, אפילו שהתה כשיעור זמן טבילה אסורה, לפי שהיא נחשבת כאילו ודאי ראתה, ואין ספק טבילה מוציא מידי ודאי ראייה. והרמב"ם כותב: "הבאים מן הדרך. ונשותיהם בחזקת טהרה. והוא שבא ומצאה בתוך ימי ונותנה, כמה ימי ונותנה; ששומרים יום מתחילת ראייה לתחילת ראייה. שרוב נשים כך

לווסתה, שהיה לו לחשוש שמא תראה דם, אלא שסבור היה שיעבור בעילתו קודם הווסת, והרי כאן שגגה, ולפיכך חייבים קרבן. אבל אם בא עליה שלא בשעת וסתה, הרי זה אונס, ושניהם פטורים מן הקרבן. נמצא – דם, על שלשה – על עד שלשה, אותיום – לשון יוניי הוא, ופירושו: מיד, כלומר מיד לאחר התשמיש, מטמאין – שניהם טומאת שבעה, ותקבין קרבן – חטאת, כמו שבארנו לעיל. נמצא על שלשה לאחור זמן – שלא קינחה אלא לאחר זמן, כמבואר במשנה הבאה, מטמאים מספק – שכן ספק ראתה את הדם בשעת תשמיש ספק לא ראתה אלא לאחר התשמיש, ואם נגעו בתרומה, תולים ואין שורפים אותה (עיי' תוספות רבי עקיבא איגד שאף לגבי דידיה יש כאן טעם סומאה). ופטורין מן הקרבן – היינו מקרבן חטאת, אבל חייבים באשם תלוי (רמב"ם וברטנורא).

ב א ו ר מ ש נ ה ג

איזהו אחר זמן – ששינוי לעיל: "נמצא על שלשה לאחר זמן. וטמאים מספק?" כפי שתירד מן המטה ותדיח פניה – של מטה. בגמרא מבארים, שמדובר במשנתנו בכגון שהעד בידה, ולא רצתה לקנח במיטה, שבכגון זה השיעור הוא כדי שתירד מן המיטה ותדיח את פניה, אבל אם העד אינו בידה, השיעור הוא כדי שתושט ידה ותטלהו מתחת לכת או מתחת לכסת ותקנח בו. ואחר כך – שנמצא דם על שלשה לאחר ששהתה לקנח יותר משיעור זה, מטמאה – טהרות למפרע, מעת לעת – ככל הנשים, ואינה מטמאה את בועלה – טומאת שבעה, אלא טומאת ערב כדון כל נוגע בנידה, שאין טומאת מעת לעת מטמאה את בועלה אלא טהרות בלבד. רבי עקיבא אומר: אף מטמאה את בועלה – טומאת שבעה, כדון בועל נידה, שלדעת רבי עקיבא טומאת מעת לעת מטמאה אף את בועלה, מאחר שטמאה משכב ומושב. ואין הלכה כרבי עקיבא. ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה פתם – אדום על חלוקה, שמטמאה את בועלה – מאכן ולהבא, שאף על פי שבטומאת מעת לעת אמרו חכמים שאינה מטמאה את בועלה, לפי שטומאת מעת לעת אינה אלא מדרבנן, והרי גם טומאת חכמים מדרבנן היא, מכל מקום מודים חכמים ברואה פתם שטמאה את בועלה טומאת שבעה, אם בא עליה לאחר הכתם, לפי שמסתבר שדם נידה הוא הואיל ולא נתעסקה בדם אחר.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פג עמוד ב: רפואות נוספות לבולמוס: **אמר רב נחמן אמר שמואל, מי שאחזו בולמוס, מאכילין אותו אליה** - זנב הכבש, שיש בו הרבה שומן, כשהוא טבול **בדבש. רב הונא בריה דרב יהושע אמר**, מאכילים אותו **אף סולת נקנה בדבש. רב פפא אמר**, אפילו קמחי דשערי דביבשא - קמח שעורים בדבש. **אמר רבי יוחנן, פעם אחת אחזני בולמוס, ורצתי למורחה של עין האנה** ואכלתי מפירותיו. שבצד זה הם מתוקים ביותר, כי השמש יוקדת שם מהבוקר ועד חצות היום. וקנימתי בעצמי את האמור (קהלת ז יב) **'תחכמה תחיה בעליה'**. כלומר, החכמה שלמדתי החייתיני. **דתני רב יוסף, הרוצה למעום מעם טוב של האנה יפנה למורחה, שנאמר** (דברים לג יד) **'וממנך תבואת שמש'** - התבואה שמול השמש ממוקחת ומעודנת.

רבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא - היו מהלכים בדרך, ולפתע אחזיה **בולמוס לרבי יהודה. קפחיה לרועה** - כפה רבי יהודה על הרועה שהיה שם, ואכליה לריפתא - ואכל את כנר לחמו, כדי להתרפאות. **אמר ליה רבי יוסי, קפחת את הרועה. בי ממו למתא** - כאשר באו לעיר, אחזיה בולמוס לרבי יוסי. **אהדרוהו בלגני וצעי** - הקיפוהו בני העיר בקערות עם מיני מתיקה ותבשילים, כדי שיאכל ויתרפא. **אמר ליה רבי יהודה לרבי יוסי, אני קפחתי רק את הרועה, ואילו אתה קפחת את העיר בולה.**

אגב המעשה הקודם מביאה הגמרא מעשה נוסף שאירע בעת שהלך רבי יהודה עם רבי יוסי: **ותו - בפעם נוספת, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי הוו קא אזלי באורחא. רבי מאיר הוה דייק בשמא** - היה רגיל לדקדק בשמות בני אדם ולהכיר

על פי זה אם מעשיהם נאים או כעורים, ואילו **רבי יהודה ורבי יוסי לא הוו דייקי בשמא** - לא היו חוששים לכן. **בי ממו לטהוא דוכתא** - כשהגיעו לאותו מקום, וערב שבת היה, **בעו אושפיזא** - ביקשו מקום ללון, ויהבו להו. **אמרו לו -** שאלו התנאים את בעל הבית, **מה שמך, אמר להו בידור. אמר רבי מאיר לעצמו, שמע מינה אדם רשע הוא, שנאמר** (דברים לב כ) **'כי דור תהפכת המה'**, מלשון כידור. **רבי יהודה ורבי יוסי אשלימו ליה ביסייהו** - הפקידו אצלו את כספם, **רבי מאיר לא אשלים ליה ביסיה. אזל רבי מאיר, אורביה בי קיבריה דאבוה** - הטמין את כיסו אצל קברו של אבי כידור. בלילה, **אתחזי ליה בחלמיה** - נראה אביו של כידור לבנו בחלום, ואמר לו **תא שקיל ביסא דמנת ארישא דהוא נכרא** - בא וקח את הכיס שמונח אצל ראשו של אותו אדם [היינו אצלו]. **למחר, אמר להו כידור לתנאים, הכי אתחזי לי בחלמאי. אמרי ליה, חלמא דבי שמי לית בהו ממשא** - חלומות שאדם חולם בלילי שבתות, אין בהם ממש. **אזל רבי מאיר ונמריה** - שמר על כיסו בלילי יומא עד מוצאי שבת, כי חשש שיבוא הלה ויטלנו, ונאז אייתיה - נטלו והביאו. **למחר אמרו לו רבי יהודה ורבי יוסי לכידור, הב לן ביסן** - השב את כיסנו שהפקדנו אצלך. **כיוש כידור ואמר להו, לא היו דברים מעולם. אמר להו רבי מאיר לרבי יהודה ורבי יוסי, אמאי לא דייקיתו בשמא. אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר להישמר ממנו. אמר להו רבי מאיר, אימר דאמרי אנא** - מה שאני אומר לדקדק בשמו של אדם, אינו אלא חששא, אבל **אחזיקי** - להחזיקו כרשע ודאי, **מי אמרי** כדי שאזהיר אחרים מפניו. **לבסוף, משכחוהו החכמים את כידור בדברים, ועיילוהו לחנותא** - והכניסוהו לחנות, ושם **חזו מלפחי אשפמיה** - ראו עדשים בשפמו, שנותרו מסעודתו האחרונה. **אזלו ויהבו סימנא לרביהו** - נתנו סימן לאשתו. שאמרו לה, שבעלה צויה שתתן להם את כספם. וכסימן שאכן שלחם, אמר שמאכלו היום היה עדשים, ושקלוהו לביסייהו ואיתו. כששמעו כן כידור, **אזל איהו, וקטליה לאיתתיה** - והרג את אשתו, על שנתנה להם את כספם.

ובין שנמבלו בו. בשפת מונחית בכניסתן לחובו חזרו המים לאחורייהם, שלא היו יורדין מן הכהנים ולמטן אלא שם עומדים והמים הבאים תמיד נגדהים ועולין למעלה בדרבתי קמו נד אחד, והכהנים עמדו שם עד שעברו ובהן של מים. גרס: "ב מיל כנגד מנהג ישראל. שהיו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, והם עברו פתחיהם רחב מתניהם

עברו יחד כמות שהוא רחב שנים עשר מיל, נמצאו שלא שהו עקרבן אלא מהלך שנים עשר מיל של ארך מחניהם עד שעלו אחרונים של סוף המחנה ונגבדן גבהו המים: היו אומר מים קלים. לרין עז האדם, וא"כ שהמים לא גבהו אלא עשר מיל וחזרו למקום נמצא שעדיין לא הספיקו לעבור ובאין מים ושוטפין אותן. בפין. אולמות ארוכות: ואם רחב אמרה לשלוחי' ויושע קום שעברו את הירדן שעל קרעית ים סוף היו מתפרצין עדיין עומם בירדן אמר להן: ויושע בו. בדרבתי והכהנים נושאי הארון עומדים בתוך הירדן עד הם כל הדרבים אשר צוה ה' את ויושע לדבר אל העם, והוה הדבר דהכי כתיב במשה כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ נבען והורשתם וגו', כלומר שיעברו את הירדן והנה עמדם על מנת להיריש: ושוטפין אותיכם. גרסין: בקרייתא: הרימו לכם וגו'. הם האבנים שהקמו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סימן לבנים שעברו אבות את הירדן: שאו מנה מתוך הירדן טמטב וכו'. הם שהקמו בהר עיכל ובנו המוקב וקפלום וקבעם בגלגל: דמדלי' איניש אפתיה. שהאדם עצמו מנדיחו על כתפו ואין אחר מסייעו. תילתא דטעוניה הוא. אינו אלא שליש משאו שנושא כשמועניו אחר, נמצא שהיה כל אחד מהן נושא משא ק"ך סאין: ונכפון אמה מחשב. כמה היה באשכול שנשאורו שמנה אנשים והיו מסייעין זה את זה כשמימין אותו על כתפן: ממשמע שנאמר וישאורו איני יודע בשנים: אמר רבי יצחק טורטנין וטורטני דטורטני. משאו ומשאו תחת משאו, שהתחתונים מסייעין את העליונים. ובגל אהד: היו שני מוטות. כיצד, שני מוטות הולכין זה אצל זה וארבעה נושאין אותם, ושני מוטות אחרים וארבעה בני אדם נושאין אותם והם באלבסון מתחת שנים העליונים, מוט אחד לראש האחד ומוט אחד לראש השני והולכין באלבסון. ורבי יצחק לא מפרא שמייע ליה. אלא דפשיטא ליה דרמן ותאנה סגי בשנים. ויהושע וקבל לא נשאו כלום, פשו להו המנאי לאשכול, ואם לאו מדרש הראשון המקלדנו דלאו מוט אחד קאמר קרא לא היינו יודעים לכיון שמנה בני אדם למשאו, אלא דשמעינן מניה דשני מוטות היו, ואתא רבי יצחק לאשמעינן דשני משאות היו שם וכל אחד שני מוטות: שלא היו באותה עצה. להביא אשכול משנה כזה, שהמרגלים לקרעה נתכוננו, לומר בשם שפירוטיה משנים קר יושביה משנים וגבורים וגבורים: לדברי רבי יהודה. שאמר לא גבהו המים אלא שנים עשר מילין פארן מחניהם דרך חנייתם עברו בירדן כל רחב מחניהם עברו יחד, הלכין לא היה ארך העברה אלא שנים עשר מילין:

ויחר משל מאות מיל. תימה לרי"ז והא ליכא מיעבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לכו של רקיע תמן אמרין עד בכל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: עורם בירדן אמר להם ידוע. (ירושלמי) אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן

ידועש אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון בר' זבד ויאת תרע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בן קול ואמרה אין לכם עסק בבסתרות:

גמורי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבתיה ומן ארכבתיה לכתיפיה להוא דתלי ליה ומן ארעא על כתיפיה) ולא דמי ההוא דתלי ליה להוא דאחרן טעין ליה:

מורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאונים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירוגם בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בצוקה העמודים המסורגים האשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים האשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות התונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול זה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אמר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ובושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטנין על דעתיה דרבי עקיבא טורטנין וטורטני טורטנין:

וכניין שנויטבלו רגלי כהנים במים חזרו המים לאחורייהם, שנאמר: "וכבוא נשאי הארון עד הירדן וגו' ויעמדו המים הירדים מלמעלה קמו נד אחד" וכמה גובהן של מים? שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, כנגד מנהג ישראל, דברי ר' יהודה. אמר לוי ר' אלעזר בר' שמעון: לדבריך, אדם קל או מים קלים? היו אומר מים קלים. אם כן באין מים ושוטפין אותן, אלא כלמד שהיו מים נגדשין ועולין פיפין על גבי פיפין, יתר משלש מאות מיל, עד שראו אותן כל מלכי מורה ומערב, שנאמר: "ויהי כשמעו כל מלכי האמרי אשר בעבר הירדן ומה וכל מלכי הפנעני אשר על הים את אשר הוביש ה' את מן הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל", ואף רחב הוזהר אמרה לשלוחי ויושע "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף" ובתיב "ונישמע וימס לבבנו ולא קמו עוד" וגו'. עודם בירדן, אמר להם ויושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם, שנאמר: "והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם אם אתם עושין כן מוטב, ואם לאו, באין מים ושוטפין אותיכם. מאי "אוחיכם" אותי ואתכם. עודם בירדן, אמר להן ויושע: "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל" ובתיב: "למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מהו לאמר מה האבנים האלה לכם" סימן לבנים שעברו אבות את הירדן. עודם בירדן, אמר להן ויושע: "שאו לכם מנה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה" יכול בכל מלון ומלון? תלמוד לומר: "אשר תלינו בו הלילה". אמר ר' יהודה: אבא חלפתא ור' אלעזר בן מתאי והנניא בן כחנינאי עמדו על אותן אבנים וישערום כל אחת ואחת שקולה פארעיים סאה. וגמורי דטעוניה דמדלי' איניש לכתיפיה, תילתא דטעוניה היו. ומכאן אתה מחשב לאשכול שנאמר "וישאוהו בושנים" ממשמע שנאמר "במוט" איני יודע בשבשנים? מה תלמוד לומר "בשנים"? בשני מוטות, אמר ר' יצחק: טורטני וטורטני דטורטני. הא כיצד? שמנה נשאו אשכול, אחד נשא רימון, ואחד נשא האינה. ויושע וכלב לא נשאו כלום, אי בעית אימא משום דחשיבי, ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה פליגי בה ר' אמי ור' יצחק נפקא; חד אמר: לדברי ר' יהודה, כחנייין

אלא שנים עשר מילין פארן מחניהם דרך חנייתם עברו בירדן כל רחב מחניהם עברו יחד, הלכין לא היה ארך העברה אלא שנים עשר מילין:

המשך מהעמוד הקודם

המברכו בחלחה בלימודו און האלטן זיד באילנא דחייא, על ידי ההליכה בדרכי הוי', כפי אשר הורנו נשיאנו הוא כ"ק מוי"ח אדמו"ר הכ"מ.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

בחנייתו

1 עברו. יל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו
2 הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מתנה
3 ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה
4 ויל דודקא באורך ורוחב חנייתו נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה
5 הצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך
6 חנייתו עמדו בירדן אמר כן לא עמדו כולם בירדן
7 בשעה שהתנה יהושע עמון שהרי אמה מוצא
8 ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות
9 חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב
10 מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקפא אותן
11 ת"פ רצועות מרת ארכן זו אצל זו היה אורכו
12 קרוב לאלף ות' (ומי) פרסאות באורך הירדן
13 הירדן לא נכרת כי אם ע"כ הם הטרבה ויצא הוא
14 ממערת פמיים שהוא בדרך ין דאיתא ב' פ'
15 מעשר בהמה (מסותו ק' טז) ואורך כל ארץ ישראל
16 לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין
17 לשמטע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא
18 היו עומדים כדרך חנייתו אלא מצומצמין ותימה
19 לריז נתי דודקא חנייתו עברו מימ' הלא עמדו
20 בירדן עד שזמר יהושע התנאים ונעלה האבנים
21 ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ'
22 אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגרשין
23 ועולין יותר על י"ב מיל ויל אותו גודש שהיה
24 מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל
25 ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה
26 א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים הלא
27 אינו תליה אלא בביטוב העברתם ויל דבחרתי
28 פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים
29 אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתו
30 היו המים נגרשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר
31 אלא י"ב ועוד שבה אחר זה עברו ועל זה המיה
32 רבי אם בזה אחר זה עברו מיל קצבה שייך דקאמר
33 שלש מאות שלפ' חשבון גודל המים היו עוברין
34 ברוחב חצי מיל שהוא אורך נ' מאות חסר י"ב
35 כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל
36 וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל ובשתצופם
37 זו אצל זו באורך יתיה אורך קב"ד מיל על רוחב
38 מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצופנה לאורך יהיה
39 אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה
40 שכך עברו ונראה דל"א בר שבעטין לא עברו
41 כלל דרך חנייתו שהרי בשעת חנייתו היו מפורדים
42 מפני שהיו נוטים אחיהם זה רחוק מזה כדרך
43 חניית שירות אבל כשעברו נמשכו כולן זה אצל
44 זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי
45 מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני
46 אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם
47 זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששהיין
48 בהעברתן כל כך

סוטה. אלו נאמרין - פרק שביעי דף לד עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ) רש"י

1 ולדברי ר"א בר שמעון. דאמר יותר משלש מאות מיל בזה אחר זה עברו איש אחר איש,
2 נמצאו ששהו הרבה לעבור, דאי בחנייתו עברו משום קולא דמים מאדם לא נגזקה כל
3 קר: מים קלים. הרבה הם קלים מן האדם, ומר סבר אדם קל לרוץ כמו המים: פדעקתה. אני
4 אני מצוה אותך, אבל ישראל הם אומרים לך דכתיב (תק"ט) ותקרו בני אלי בלבכם וגו',
5 אני אני מעבב על דרך: בלום יש אדם. כלומר
6 אם הקב"ה צוה בלום היה אומר לו לעשות דבר
7 שסופו לבא לידי תקלה: לבשתה של ארץ
8 ישראל. אותן (שא"ל) ששאלו תחלה שאלו
9 המרגלים: ולא עלה בדינן. אין אנו יודעין
10 לדרושו: קטר דכריו. הכחיש ועשה שונאו ושל
11 הקב"ה ודאי: שעשה שונאו של הקב"ה פה.
12 חלש. כדאמר' לקחן אפילו בעל הבית אינו יכול
13 להוציא בליו משם: שהחביא דכריו. ולא אמרן
14 כמותו: שפעע. דלג. שלא אמרן באשר הם:
15 והושע. לא הצרף לילה, שכבר בקש עליו משה
16 רחמים: והיינו דכתיב ועבדי כלב וגו' והביאתו
17 אל הארץ אשר בא שמחה. והיא חברון דכתיב
18 (יה"ש ז) ויתן את חברון לכלב. ש"מ כלב הוא
19 דאילו לחברון: קטן. גבור שבחם. כמו ש"מ
20 הקטן חשבונו מן השמאל: שעשה את הארץ
21 בשיתותו. שמוקד רגליו ממעיק בארץ מרב
22 כבדו ונכר שם כגומא וכשחת. ולשון ששי לא
23 פורש לנו מאי דמי לשחיותו. ונראה לשון
24 עמודי שש. שהם כבדים ומקום מעמדם נכר:
25 תלמים. בתלם המחרשה שמעלה העפר ומעמיק
26 בארץ: שהיו פגעיקים את החפץ בקומתו. מרב
27 גבה קומתו דומין כאלו צוארים נוקב ועונק בנקב
28 שהחמה יוצאה בו: לבנו קטן. כענן קטן הבנים
29 של חם היה, ומצרים שני לבנים: פגנה. לשון
30 אבנה מפתח (תלמיט טז) כלומר משקבת בפירות:
31 טרשים. כלעים שאין עושין פירות בארץ לחה:
32 דקב"י פה שכיב. לא גרסין מיט אלא א"ב
33 ותדע דטרשין היא ואינה ראיה לפירות חבב
34 שאר הארץ. לפיכך נקראה לקבורת מתים: בי היו
35 בצענו שריו. של מלך ישראל, ששולחים אל
36 פרעה לעזור לו על מלך אשור. אלקא פרעה
37 בצענו יתיב וקם וחלכין לבקשו: אלהב נא ואשלם
38 את נדרי. אלהב נא בחברון ואשלם הנדר
39 שנקדתי בגשור. דכתיב בתריה בי נדר נדר
40 עבדך בשבתי בגשור. ובחברון מאי בעי והלא
41 לא היה שם המזבח בי אם בגבעה: ליהבי
42 כבשים לעולה. דאמר מר במס' מנחות כבשים
43 מחברון. אלקא ארץ מרעה היתה: פגנה. כלומר
44 מתשוקתך אתה מסיעני. שלא היתה חשובה
45 לזרע כפאר הארץ מאחר שהיא בת טרשים
46 כדאמר' בבבא מציעא בשחוכר (ק"ז ט) ואי
47 ארעא דמחוקא בגרונדי והיא עניהם משלמין:
48 דקלישא ארעא. עפר של טרשים דק וקלוש
49 ומועט הוא. ומתוך כך לא היו חורשים וזורעים
50 אותה תבואה מאכל אדם: ונקדה רעיא. מצמתת
51 ומעלה עשבים ואוכלים הצאן: ושמן קניינא.
52 המקנה הצאן, שכן דרך הצאן להשיבין בארץ
53 ילכו וילכו

קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וגו' הרי 54
 שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתיקם כמו 55
 שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה". 56
 עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אָחִימֵן שָׁשִׁי וְתִלְמִי וגו' ילידי 57
 הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימֵן' נדרש שהוא מְיֻמָּן שִׁפְיָאָהוּ – 58
 הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שָׁשִׁי' נדרש 59
 שְׁמָשִׁים אֶת הָאָרֶץ בְּשִׁחְתוֹת – שמחת כובדו רגלו הם כעמודי 60
 שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבוד שחת. 'תִּלְמִי' נדרש 61
 שְׁמָשִׁים אֶת הָאָרֶץ תִּלְמִים תִּלְמִים – מחמת כובדו דורס בארץ 62
 דוורץ כתלמי המחרישה. 'כָּבֵד אַחַר, אָחִימֵן בְּנֵה את העיר עֲנֵה, 63
 שְׂשִׁי בְּנֵה את העיר אֲלֵשׁ, תִּלְמִי בְּנֵה את העיר תִּלְבוֹשׁ. עוד יש 64
 לדרוש המשך הפסוק שם 'לְיָדֵי הָעֲנָקִים, למה נקראו 'ענק' על שם 65
 שְׁמָעִיקָן מִפֶּה בְּקוּמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא 66
 ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם. 67
 עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחִכְרוּן שְׁבַע שָׁנִים נְבִנְתָה לפני זעון 68
 מצרים'. שואלת הגמרא, מָאי 'נְבִנְתָה' מנסה הגמרא לבאר, 69
 אֵילִימָא נְבִנְתָה מִפֶּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון 70
 נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה זעון מצרים. דוחה הגמרא, וכי 71
 אֲפִשְׁר אָדָם – היינו חס, פִּזְנָה בֵּית לְבָנוּ קָמָן – כנען, שחברון בארץ 72
 כנען, קָמָן שבונה לְבָנוּ גְדוּל – מצרים, ומביאה הגמרא ראייה 73
 שכנען היה יותר גדול ממצרים, דְּבַרְתִּיב 'וּבְנֵי חָם פּוֹשׁ וּמְצִירִים ופוט 74
 ובנען' וגו'. 75
 מבאר הגמרא, אֵלָא, שְׁהוּתָה חברון מְבוֹנָה – מרובה ומיושבת 76
 בפירות, עַל אֲחַד מִשְׁבָּעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שְׁבַעזַעוּן. 77
 וכדי שובנין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, 78
 וְאִין לָךְ מֵרִשִׁים – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, כִּכְל 79
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יִתֵּר מִחִבְרוֹן, (משום) וזו הסיבה דְּקָבְרֵי בֵּה שִׁכְבִּי – 80
 שייחודה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאִין 81
 לָךְ מַעוּלָה כִּכְל הָאֶרֶצוֹת יִתֵּר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֹאמֵר 'לְבָנוּ ה' 82
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאִין לָךְ מַעוּלָה כִּכְל אֶרֶץ מִצְרַיִם יִתֵּר מַצוּעוֹן, 83
 דְּבַרְתִּיב 'כִּי הָיָה בְּצוּעוֹן שְׁרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען 84
 לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים 85
 שפרעה קבע מושבו בצוען, ובדאי משום שהייתה המשובחת ביותר, 86
 וְאִפִּילוּ חַי' – למרות שבה העצום של זעון, העיר חִבְרוֹן הפחות 87
 משובחת שבארץ ישראל, היא מְבוֹנָה אֲחַד מִשְׁבָּעָה – פי שבע 88
 מאשר יש בְּצוּעוֹן. 89
 שואלת הגמרא, וְחִבְרוֹן מֵרִשִׁים הָיָה – האם אכן חברון היא עיר עם 90
 אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא דְּבַרְתִּיב 'וַיְהִי מִקֶּץ 91
 אֲרָבְעִים שָׁנָה וַיֵּאמֵר אֲבֶשְׁלוֹם אֵל תְּמִלֵּךְ אֶלְכָה נָא ואשלם את 92
 נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור' וגו', 93
 וְאָמַר רַב אֱוִיָּא וַאֲיִתִּימָא רִבֵּה בַר פְּרִיזָּן, וכי בחברון זוכחים, והרי 94
 אין שם מזבח, אלא דבאי שְׁהִלְף לְהִבִּיא כְּבָשִׂים מִחִבְרוֹן לעולה, אם 95
 כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְהִתְנַיָּא – גם בכרייתא 96
 שנינו, שְׂאִילִים משובחים לוקחים מִמוּאָב, וְכָבָשִׂים משובחים 97
 לוקחים מִחִבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים. 98
 מתרצת הגמרא, מִינָה – אדרבה משאלך וראיתך אתה מסייעני 99
 שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אִתְיָדִי 100
 דְּקָלִישָׂא אֲרָעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים 101
 אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עֲבִדְהָ רִיעָא – מצמחת 102
 מעצמה עשבים הראויים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קִנְיָא – ובהו היה 103
 הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשבח יותר באדמה יבשה וטרשים 104
 מאשר באדמה לחה. 105
 עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיִּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקָּץ אַרְבַּעִים יוֹם

אם כן בְּחִיָּיִתָן עֲבָרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו 1
 סדר חנייתן, וְלִדְבָרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שגבהו המים יותר 2
 משלש מאות מיל, חיביים לומר שְׂבוּה אַחַר זֶה עֲבָרוּ, ואך זמן רב 3
 והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְהָד 4
 – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אִמֵּר, בִּין מַר – רבי יהודה, וּבִין מַר 5
 – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שִׁבְחַיָּיִתָן עֲבָרוּ, אלא שִׁמְר – 6
 רבי יהודה כִּכְר אָדָם קָל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל 7
 מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, 8
 וְמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון כִּכְר מִים קָלִים לרוץ יותר מן האדם, 9
 ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו 10
 באותו זמן לגובה רב כיוון יותר משלש מאות מיל. 11
 כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר 12
 ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר 13
 ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שַׁלַּח לְךָ אַנְשִׁים, אָמַר 14
 יְיָשׁ לְקִישׁ, מה שאמר לו ה' 'שַׁלַּח לְךָ, פִּירוּשׁוּ מִדְּעִתָּךְ, דהיינו אני 15
 איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה 16
 בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ירך, ובדאי 17
 שלא ציווה ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בְּזִרְר חֲלַק רַע לְעָצְמוֹ 18
 – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה 19
 מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבאר הגמרא, וְהָיִינוּ דְּבַרְתִּיב 20
 שאומר להם משה 'וַיַּיְטִב בְּעֵינֵי הַדְּבָר', וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, יש לדייק 21
 לשון הפסוק 'בְּעֵינֵי שְׁלַ מְקוֹם. 22
 עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם 23
 "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וְנִחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי 24
 חִיָּיא בַר אֲבָא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח 25
 מְרַגְלִים, לא נִתְּבוּנוּ אֵלָא לְבוֹשְׁתָה שְׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד 26
 זאת מגזירה שוה, בְּרִיב הָאָדָא וְנִחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וּבְרִיב הָתָם 27
 'וְחִפְרָה הִלְכֵנָה וּבוֹשָׁה תִּחְפֹּה' וגו', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא 28
 לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'וחפרה' הוא לשון 29
 בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל. 30
 עוד נאמר בפרשת המרגלים, 'וְאֵלָה שְׂמוֹתֵם לַמָּטָה רְאוּבֵן שְׁמוֹעַ 31
 בֶּן זְבוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דְּבָר זֶה מְסוּרַת בְּרִינֵי מְאֻבְרִינוּ, 32
 מְרַגְלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, 33
 אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאֵנִי לֹא עֲלֵתָה בְּרִינֵי לִדְרוֹשׁ 34
 כל שמותם, אֵלָא אֲחַד בַּלְבַּד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו 35
 'סְתוּר' שְׂסֵתָר מַעֲשָׂיו שְׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' 36
 ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שִׁעֲשָׂה עָצְמוֹ מֶךְ – עשה את ה' 37
 כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָה אָנוּ 38
 נָאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נִחְבֵי בֶן וּפְסִי', וכך 39
 נדרשנו, 'נִחְבֵי' שְׁהִתְבָּיִא דְּבָרֵינוּ שְׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, ולא האמין 40
 כמה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'וּפְסִי' שְׁפִיסַע עַל מְדוּתָנוּ שְׁל 41
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב 42
 למאמינים בו. 43
 עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ כַּנְגֵב וַיָּבֵאוּ עֵד חִבְרוֹן', ויש 44
 להקשות, וַיָּבֵאוּ מַכְעִי לֵיה, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, 45
 וכמו שהתחיל הפסוק וַיַּעֲלוּ. אלא אָמַר רַבָּא, מִלְּמַד שְׁפִירִשׁ כָּלֵב 46
 מַעֲצָת מְרַגְלִים, וְהִלְךְ וּנְשַׁתְּפַח עַל קַבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כַּלֵּב 47
 לאבות, אנא אָבוֹתֵי בָּקִישׁוּ עָלֵי דְחַמִּים שְׁאֵנְצֵל מַעֲצָת מְרַגְלִים, 48
 ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון בלשון חידי, שרק כלב הלך לשם. 49
 'הוֹשָׁע לֹא הֵלַךְ, משום שלא היה צריך לזה, שְׁכִכָּר בָּקִישׁ מִשָּׁה עָלָיו 50
 רְחִמִים, שְׁנֹאמֵר 'וַיִּקְרָא מִשָּׁה לְהוֹשָׁע בֶּן נֹחַ הוֹשָׁע', הוסיף לו ' 51
 על שמו וקראו 'הוֹשָׁע', שהתפלל יְהִי 'הוֹשָׁע' מַעֲצָת מְרַגְלִים. 52
 וְהָיִינוּ דְּבַרְתִּיב 'וְעִבְדֵי כָלֵב עֲקַב הִתְהַר רוּחַ אַחֲרָת עָמוּ וַיִּמְלֵא 53

וַיִּלְכוּ וַיָּבֵאוּ. לא גרסין וכתבי, ואלא וילכו ויתרא הוא פיון דכתיב (לעיל) וישבו לא הוה ליה למימר אלא ויבאו אל משה וגו' מקיש תליבתו, שהלכו לתור לביאתו, אף תליבתו בעצה רעה. שמתחלה להוציא דבה נתפונה אינו מתקנים. שמתקנין אותן השומעין כדאין, לפיכך אומר דבר אמת תחלה כדי שישאמינו, ואף מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ תחלה: ויהם. שתקנו אל משה, כדברים.

וַיִּלְכוּ וַיָּבֵאוּ אָמַר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: 1
מקיש תליבתו לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף תליבתו 2
בעצה רעה. ויִסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָזְנוֹ וכתבי: "אָפֶס כִּי 3
עַז הָעֵסֶם", אָמַר ר' יוחנן (סימן אמ"ת לבר"ו לוי"ה) 4
משום ר' מאיר: כָּל לְשׁוֹן הָרַע שָׂאִין בּוֹ דָּבָר אֱמֶת 5
בתחילתו, אִין מתקנים בסופו. ויהם כָּלֵב אֵת הָעֵסֶם אֵל 6
משה" אָמַר רַבְּהִי שְׁהִסִּיתָן בְּדַבְרֵיכֶם. פֶּתַח יְהוֹשֻׁעַ דִּקָּא 7
מִשְׁתַּעֲיָא, אָמְרִי ליה: דִּין ראש קטיעה ימלו? אָמַר אִי 8
מִשְׁתַּעֲיָא, אָמְרִי בִּי מִיִּלְתָּא וְחִסְמִין לִי. אָמַר לְהֵן: וְכִי 9
זו בלבר עשה לנו בן עמרם? סְבִירֵי בְּגִנוּתֵיהֶּ קָא 10
מִשְׁתַּעֲיָא, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהֵן: הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע 11
לָנוּ אֵת הַיָּם, וְהִאֲכִילָנוּ אֵת הַחֵמֶן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ 12
סוּלְמֹת וְעֲלֵו לְקוֹעִי" לא גשמע לזו? "עֲלֵה גַעְלָה 13
וְרִשְׁנוּ אֲתָהּ". וְהִאֲנִישִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא 14
נִכְבַּל, אָמַר ר' חנינא בר פפא: דָּבָר גְּדוֹל דְּבָרוּ מִרְגָּלִים 15
בְּאוֹרְתָהּ שְׁעָה. "כִּי חִזֵּק הוּא מִמֶּנּוּ" אֵל תִּקְרִי "כִּמְנוּ" 16
אֵלָּא מִמֶּנּוּ, כִּכְיֹכֵל אֲפִילוּ בַּעַל הַבַּיִת, אִינוּ יֹכֵל לְהוֹצִיא 17
בְּלוֹי מִשֶׁם. "אַרְצָא אֲכַלְתָּ וְיִשְׁבִּיהָ הִיא" דְּרַשׁ רַבָּא, אָמַר 18
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִנִּי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חֲשָׁבוּ 19
לְרָעָה. אִנִּי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דִּמְטוּ, מֵת 20
חֲשִׁיבָא דִּיהוּהוּ, כִּי הֵיכִי דִּנְיַרְדּוּ וְלֹא לְשֹׂאֵלוּ אֲבַתְרִיהוּ. 21
וְאִיכָא דְאָמְרִי: אִיֹּב נַח נִפְשִׂיהּ, וְאִמְרִידוּ כּוּלֵי עֲלָמָא 22
בְּהַסְפְּרָא. הֵם חֲשָׁבוּ לְרָעָה, "אַרְצָא אֲכַלְתָּ וְיִשְׁבִּיהָ הִיא". 23
וְיַהֲדִי בְּעֵינָיו כְּהַנְבִּים וְכֵן הִיִּינוּ" וגו'. אָמַר רַב 24
מִשְׁרָשָׂיא: מִרְגָּלִים שְׁקָרִי הוּוּ, בְּשִׁלְמָא וְיַהֲדִי בְּעֵינָיו 25
כְּהַנְבִּים" לְחַיִּי, אֵלָּא "וְכֵן הִיִּינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מָנָא הוּוּ 26

עד שעברו כל העם, וכשעברו נתקו פפות רגלי הפהנים אל התרבה ומשכו לאחוריהם פסיעה אחת, נמצאו פהנים מצד זה פו', ואע"ג דההוא קרא דויהי כאשר הם כל העם לעבור קדים, דמשמע דהאי נתקו רגלי הפהנים בעבר השני כתיב, לא הוי הכי אלא אין מקדם ומאחר, דאי בסדרן כתיב הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעבור ארון ה' והפנהים עלו ועברו אחריהם עד שפאו לפניהם הרי צאו מן הירדן ומאי תו דקאמר ויצו יהושע את הפהנים לאמר עלו מן הירדן, אלא אין מקדם ומאחר והאי עלו מן הירדן דקאמר להו הכי קאמר להו סלקו רגליכם לאחוריהם ועודם בעבר לפני העם והעם עלו, וכיון דארון והפנהים עלו ועברו אחריהם עד שפאו לפניהם הרי צאו מן הירדן ומאי תו דקאמר ויצו יהושע את הפהנים לאמר עלו מן הירדן, אלא אין מקדם ומאחר והאי עלו מן הירדן דקאמר להו הכי קאמר להו סלקו רגליכם לאחוריהם ועודם בעבר לפני העם והעם עלו, וכיון דארון והפנהים עלו והפנהים אל התרבה וישבו מן הירדן אל מקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר. והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר הם כל העם לעבור ויעברו ארון ה' וגו': על עסקי שלו, שנגה ששנג לאחור בו עשעה צדקיו, ושל לשון כי ישל ויתר וקניס (כ) ובשלתיה (סס) דבר הפסל מלמעלה למטה הארון קנים לעולם, שהרי נגנו בדאמר ביוקא (ח) שפגו יאשיחו: הרהר. ענה שפאפין על פני הגחלים: ענש דוד. שמת עזא על דוד: ומירות היו לי הקוד בבית מגורי. כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם הייתי מושעשע בהקוד והיו לי למירות לשעשעני: התעור. לשון כפולת, וכפלת מתרוממן ותיעוף (שסו כ) שאם תכפיל עניך לטלות עין בהסת הדעת מהתכפל בהן מיד ואינה לא נתן, עגלות משה לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת כבתה, כי לא היו ממנים אלא על דבר קדשת הארון והשלחן והדמנרה ומזבח הזהב: ויך באנשי בית שמש. לא בהך תבא ה' דוד כתיב אלא כשהביאהו הפרות מפלשתים, ואיך דאיירי בארון נקט לה: משום דראו, ונסתכלו בו ויך בתמיה: קוצרין ומשתחיים היו, לא בטלו ממלאכתן לכבוד. והאי ראו לשון בוזין, כמו אל תראנו שאני שתרדורת פול א:

מאן

ידעין? ולא היא, כי הוּו מברי אבילי, תותי ארזי הוּו ככרי, וכי חזינהו, סלקו יתבי באילני, שמעי דקאמרי, קחוינו אינשי דדמו למקצי באילני. ויתשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו" אמר רבה אמר ר' יוחנן: אותו היום ערב תשעה באב היה, אמר הקדוש ברוך הוא: הן פכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות. ויאמרו כל העדה לדגום אתם פאננים" וכתבי "וכבוד ה' נראה פאהל מועד" אמר ר' חייא בר אבא: מלמד שנטלו אבנים וזרקום בלפי מעלה, וימתו האנשים מוצאי דבת הארץ רעה בפגפג" אמר ר' שמעון בן לקיש: שמתו מיתה משונה. אמר ר' חנינא בר פפא, דרש ר' שילא איש כפר המרתיא: מלמד שנטהרבו לשונם ונפל על טיבורם, והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם, ומטיבורם ונכנסות בלשונם, ורב נחמן בר יצחק אמר: באספיה מתו: וכיון שעלה האחרון שבישראל מן

1 שמתו מיתה משונה. נראה דרעה
2 במגפה דרש:

שלשה
הירדן חזרו מים למקומן, ששאמר: ויהי בעלות הפהנים נשא ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו פפות רגלי הפהנים אל התרבה וישבו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו, נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד, וישראל מצד אחר. נשא ארון את נושאיו ועבר, ששאמר: ויהי פאשר הם כל העם לעבר ועבר ארון ה' והפנהים לפני העם". ועל דבר זה ענש עווא, ששאמר: ויבאו עד גן בידן וישלח עוא את ידו לאחז את הארון" אמר לו הקדוש ברוך הוא: עווא, נושאיו נשא, עצמו לא כל שבין? ויחר אף ה' בעזה ויבהו שם על השל" ר' יוחנן ור' אלעזר, חד אמר: על עסקי שלו, וחד אמר: שעשה צרכיו בפניו, וימת שם עם ארון האלהים" אמר ר' יוחנן: עווא בא לעולם תבא, ששאמר: עם ארון האלהים" מה ארון לעולם קיים, אף עווא בא לעולם תבא. ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרוץ בעזה" אמר ר' אלעזר: שנשתנו פניו כתררה. אלא מעתה, כל היכא דכתיב "ויחר" הכי נמי? התם כתיב "אף" תבא לא כתיב "אף". דרש רבא: מפני מה ענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה "ומירות", ששאמר: "ומרות היו לי הקוד בבית מגורי" אמר לו הקדוש ברוך הוא: דברי תורה שכתוב בהן "התעור עניך בו ואיננו" אתה קורא אותן "ומירות"?! הריני מכשילך בדבר שאפילו תינקות של בית רבן וידעין אותה, דכתיב: "ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש" ואיהו אתיה בעגלתא. ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון", משום דראו "ויך"? ר' אבהו ור' אלעזר, חד אמר: קוצרין ומשתחיים היו, וחד אמר: מילי נמי אמור, מאן

שלשה

מיני אבנים היו. ירושלמי ג' מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהדיחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני ואיסטיליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר' סמון בר זבדא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנוו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר

מאן אמרין דאיפיריית מי הכעיסך כשבעסת ולא הצלת את עצמך מן השבועה ועתה מי מפקסך בשנתפייסת לכא מאליה וכתבי שבועה פרים ושבעה אילים. בדברי הקמים והכי רישיה דקרא. והי בעוור האלהים את הלויים נשאי ארון ברית ה' ויחבוו שבועה פרים ושבעה אילים: סלאת כל ארצו ישראל כמות. מקורות, ועל כל פסיעה מנחה: כתיב בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גרן בידון וישלח עזא וגו', ובשמואל כתיב גרן נכון: בתחלה. כשפא הארון שם נעשה להם כבידון החורג שיהרג עזא: וילפסו. לאחר שנששתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (מלוא 1) ויבחר ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אהר, והיינו דכתיב פגלתו שקמתי בה כרכו אלהי (מל"ט) וכתיב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום. ושמעתי בשם ר' מנחם בר' חלפו, גרן נכון הוא גרן ארונה היבוסמי. וא"כ הוא ה"ג. בתחלה נכון ולכסוף בידון על שם המנחה שתחלתו בני וסופו הרב. ובידון לשון שבר וחרץ הוא כמו יראו עניו כידו (לוי' כ"א) נמצאת. סיפא דברייתא דלעיל הוא. אלא משום דתנא בה ואל דבר זה נגשו עזא אפסקיה בכל הני שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מואב. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן. וכי קאי בערבות מואב או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: בגלגל. לאתו שבו מן המנחה בהר עיבל קבלום ודבריהם לגלגל וקבעום שם: ביצר כתבו. על המנחה בהר עיבל: היאך למדו אמות העולם. העתיקות תורה, הלא לא נצטוו לכתבה בשבעים לשון אלא לבא ולקמדה כל הרוצה, שלא יהא פתחון פה לאותם האמות לומר לא יהיה לנו מדיכון לקמדה נטירין שלהן. סופרים שלהם, והם קורין אותן נטירין: והשיאות. והעתיקות, כלומר נטילת משום ע"י העתיקה: וכתבו מלפניהם. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו'. לעיל נמיה כתיב כי התרים התירם, ודבר זה כתיב למטה להודיע לשבעה אמות היושבים חוץ מגבולו ישראל שלא נצטוו להתירם, אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להתרים כדי שלא ילמדו אותנו בשבעים המקולקלים, אבל אתם היושבים חוץ לה אם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם. ובשבתה אין מקבלין שמקמת יראת עושיו, וה"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ח) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: מ"ט ד"ש. דאמר על גבי סיד כתבה: על עסקי סיד. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגלה לפנייהם ולא למדוהי אלא שרפה. גיהנם, שכל זמן שאין מתגירין והם קרוין עמים אין חלקם אלא משרפות הסידי: ושבית שבו לרבות כנענים שבחול. דקרא בחול כתיב. כי תצא למלחמה מארץ לחוץ לארץ. והכי תניא בספרי, כי תצא למלחמה במלחמת הרשות תכתוב מדבר. דכי תצא משמע בשתעלה על דעתך לצאת. ושבית שבו, לרבות כנענים שבתוכה. בא הכתוב להחיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם: ופת תאר שלא יהיו בכלל לא תחיה כל נשמה. דהאי ושבית קרא יתרא הוא:

מאן אמרין דאיפיריית, ומאן אתא עקד דאיפייסת. ויוד בעם שבועים איש חמשים אלף איש" ר' אבהו ור' אלעזר, חד אמר: שבועים איש היו, וכל אחד ואחד שקול פחמשים אלף. וחד אמר: חמשים אלף היו, וכל אחד ואחד שקול פשבעים סנהדרין. ויהי כי יצדו נשאי ארון ה' ששה צעדים ויבא שור ומריא" וכתבי "שבועה פרים ושבעה אילים"? אמר רב פפא בר שמואל: על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא, על כל שש ושש פסיעות שבועה פרים ושבעה אילים. אמר ליה רב חסדא: אם פן, מילאת את כל ארץ ישראל כמות? אלא אמר רב חסדא: על כל שש ושש פסיעות שור ומריא, על כל ששה סדרים של שש פסיעות, שבועה פרים ושבעה אילים. כתיב "בידון וכתבי "נכון"? אמר ר' יוחנן: בתחלה בידון, ולכסוף, נכון: נמצאת אתה אומר, שלשה מיני אבנים היו: אחד שהקים משה בארץ מואב, שנאמר: "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר" ולהלן הוא אומר "וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת", ואתיא "באר" "באר". ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן, שנאמר: "ושמים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן". ואחד שהקים בגלגל, שנאמר: "זאת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו". תנו רבנן: ביצר כתבו ישראל את התורה? ר' יהודה אומר: על גבי אבנים כתובה, שנאמר: "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת" ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו ר' שמעון: לדרביד היאך למדו אומות העולם תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקדוש ברוך הוא, ושיגרו נטירין שלהן, וקיבלו את הסידי והשיאות. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו. ר' שמעון אומר: על גבי סיד כתובה, וכתבו להן למטה "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו'", הא למדת שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן. אמר רבא בר שילא: מאי טעמא דרבי שמעון דכתיב "והיו עמים משרפות שיד" על עסקי סיד. ור' יהודה, כי סיד, מה סיד אין לו תפנה אלא שריפה, אף אומות העולם אין להם תפנה אלא שריפה. כמאן אולא הא דתניא "ושבית שבו" לרבות כנענים שבחוצה לארץ, שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן? כמאן?

איסטיליות שנתן להן משה כבר נכסו עמון לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע לזן על גב הירדן. כיצר כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המנחה כתובה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר' יהודה ר' יוסי אמר על אבני מנחה נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ"ד על אבני המנחה לא לשעה היו ונגנוו ועוד הוא מעשה נסים נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע' לשון מ"ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושרת אותם בסיד אלא מאן דאמר על אבני המנחה ונכתבו מאין ושרת בסיד בין כל אבן ואבן. ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה יר"ל דעניו ולא גידול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידו רבנא למדור ומידו תימה והאמר בפ"ק דימסכת ע"א (דף טז) דעיינו ש לזון פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו דור כנגיית כישראל וכל זמן שיש לזון פתחון פה איך נתחתם גזר דינם: לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שרתי היא היתה מוכנענים שבתוכה כדאיאת בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה ועל שקרבה עצמה כן קירבה המקום וארחב קאי ואמרין נמי במס' מגילה (דף 35) שנתגירה ונסכה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמו על פי הדיבור היה ואמר לו שקדם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיב התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפירש"י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין או בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לרי יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות הכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ומלמדו שאם ערשין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצהה הקב"ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח פרוחשגמא את הרוצה להשלים שלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן ווצריך לומר) אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחילו במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נתלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחזין לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטרך למימר הא למדת שאם חזרין בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדן ושארן אומות מקבלין מן לעולם.

כמאן

כמאן

במאן קר' שמעון. דאמר שכתב להם שיחזרו בתשובה וקבלום. אלמא לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל בשמה, אבל לר' יהודה פלן בכלל לא תחיה: נתיב. מתקלקל מרעהו והמותו. לשון מהומה וערובו הגוף ומה שכתוב: ביהא ראשונה. בימי יהושע: ביהא שניה. בימי עזרא: לעשות להם גם. לעלות ברוזע ולא יהיו משתעבדים למלכות, אלא שגרים חטאים של ישראל בימי

בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא בירושלם. בדכתיב מי בכם מכל עמו (שם טו: א) פרוי מפעל. ענין: ופרשו מתחת. טרוס: והעלו עולות ושלמים. שפך נצטוו באותה פרשה, אבנים שלמות תבנה וגו' ונחבת שלמים וגו': מאי ותחציו. בירושלם הכי כתיב דהאי קרא דמתני'. וכל ישראל וגו' חציו אל מול הר גריזים ותחציו אל מול הר עיבל, למה לי למכתב ותחציו דמשמעו או חציו המזרחי או חציו המערבי במקום אחר: בדרך שחלוקין. השבטים בהר גריזים ורר עיבל בדכתיב (דברים כו) אלה יעמדו לברך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה, כך תלמידי באבני אפוד שאמרו בהן ששה משמותם וגו'. הך ששה דהר גריזים כתיבים על האחת וששה דהר עיבל כתיבים על השנית. והינו דכתיב ותחציו. אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: בתולדותם. כסדר לידתן, ששה האחרונים כסדרן גד ואשר ישקבר ויבולן יוסף ובנימין ודו סדר לידתן, וששה ראשונים כתיב בהן יהודה ראובן שמעון ולוי דן ונפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: ועשרים וחמשה על אבן זו. לקמן פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דההו: לא

כמאן כרש"י. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר הוואיל והותרו שאר נבריות הדלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (ה' טו): הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (ה' טו): איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה נאי שניא מבחן אע"ג דזונה היא ולא איצטריך קרא למשרייה הוואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וילן כיון דלא התייר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצוה"ד דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבילים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושביע שבו לרבות יפת תואר ואכתי גימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך גזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וילן דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושביע שבו סמוך דאי מההיא קרא למען אשר לא תלמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה.

מאי ותחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיישב יותר גרסתינן דתם מה תלמוד לומר ותחציו משמעוין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגו' אלא מ' אלף חוצי

צבא והשתא אתי שפיר ותחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגבירי ומיהו כשתדקוק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (מגילת טו) לאחר שמתו מגילת כדכתיב ונאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים כחדש החמישי (טו טז) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים ערף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו ליום למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתקל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וילן הא דאמרנן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומרן שעמדו ליום למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יוחנן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנן היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (טו טז) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגו' אלא חוצי צבא א"כ לא נשאר משבט ראובן אלא ג' אלף ותשל' שהרי כל פקודי שבט (ראובן) לא היו כי אם מ"ג אלף ותשל' והיאך היו אותן ג' אלף ותשל' של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מדון עשרים וארבעה אלף משמעון ואלא ג' אלפים או פחותו ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו דברריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותשל' משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן היו שוין שממנת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מנ' אלף ותשל' אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

ועשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מבאן וכ"ג מבאן פ"י לתנא דתני התם כשם שחלוקים באן כך חלוקין באבני אפוד מקשה אי"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וחולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מנין וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"ג ועל הראשונה ימין א"ר ובידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם ומשמותם ולא כל שמותם:

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה רש אומר אין לך כל דבר דובר מן התורה שאין כרות עליה תקעו? בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י”ב ושמא ברית כנגד כל שבת ושבת י”ב בארור י”ב בכלל י”ב בפרט הרי מ”ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ”ב בריתות וכן בחר סיני וכן בערבות מואב הרי תקעו? בריתות:

ארבע, ארבע וארבע הרי שמונה, שמונה ושמונה הרי שש עשרה. וכן בסניני, וכן בערבות מואב, שנאמר: "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו'" וכתוב: "ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'", נמצא ארבעים ושמונה בריתות על כל מצוה ומצוה. ר' שמעון מוציא הר גריזים והר עיבל, ומכנים אהל ישמעאל אומר: כללות נאמרו בסניני ופרטות באהל מועד. ר' עקיבא אומר: כללות ופרטות נאמרו בסניני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב. ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שפתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום ר' שמעון: אין לך מצוה ומצוה שפתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלה ושלשת אלהים וחמש מאות וחמשים. אמר רבי: לדברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום ר' שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלה ושלשת אלהים וחמש מאות וחמשים. נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלה ושלשת אלהים וחמש מאות וחמשים. מאי בינייהו? אמר רב מרששיאי: ערבא וערבא דערבא, איפא בינייהו. דרש ר' יהודה בן נתנאי מתורגמניה דר' שמעון בן לקיש: כל הפרשה פולה לא נאמרה אלא בנאות גזאפתא, "ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה" וגו', ב"ארור" כני ליה? אלא: זה הפא על הערוה והוליד בן והלך לבין אומות העולם ועבד עבודה זרה, ארורין אביו ואמו של זה שפך גרמו לו. תנו רבנן: "ונתתה את הברכה על הר גריזים ואת הקללה" וגו', מה תלמוד לומר? אם ללמוד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר "אלה ועמרו לברך את העם על הר גריזים" וכתוב "ואלה אלה להקדים ברכה לקללה. יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות? תלמוד לומר: "ברכה" ו"קללה" ברכה אחת קודמת לקללה, ואין כל הברכות קודמות לקללות, ולהקיש ברכה לקללה, לומר לך: מה קללה בלויים, אף ברכה בלויים. ומה קללה בקול רם, אף ברכה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף ברכה בלשון הקודש. ומה קללה בכלל ופרט, אף ברכה בכלל ופרט. ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים "אמן", אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים "אמן": מתני' ברכת פהנים פיצד, במקרינה אומר אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכות אחת. במקדש אומר את השם

בכתבו

1 ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלתא זמני מ"ח הוי. מוציא הר
2 גריזים. לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה: ופניהם אהל מועד.
3 שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה בישבו ולמדו כל התורה כדכתיב ודבר
4 ה' אלי מואב מועד לאמר (ויקרא 6): כללות נאמרו בסניני. פסוקים נאמרה תורה בסניני ולא
5 נתפרשה לו. בגון בסניני נאמר (שמות 10) וחותקת
6 עליו את עולותיך ואת שלמיתך ולא פרש מתן
7 דמים כיצד הקטרות אמורים ויגזרים ונתת
8 וכליל של עולות, ובפרט ויקרא באהל מועד
9 פרשה: ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה
10 לישאל. ה"ק סביבא ליה בר' שמענאל, הלך
11 הר סיני ואהל מועד וקרא היא, ור' שמעון ס"ל
12 כר"ע הלך הרי ניהו: ר"ש כרבי יהודה אומר
13 ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד של שש
14 מאות אלה ושלשת אלהים וחמש מאות
15 וחמשים כמנין שהיו (בסניני) ובמדברו שכל אחד
16 נעשה ערב על כל אהיו. ה"ג בחוספתא (פ"ח ט"ז)
17 א"ר לדברי רש"ן בן יהודה אין לנו כל מצוה
18 ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש
19 מאות אלה ושלשת אלהים וחמש מאות
20 וחמשים, ויש בכל אחת של מאות אלה ושלשת
21 אלהים וחמש מאות וחמשים: מאי בינייהו. מאי
22 מוסיף רבי ובמאי פליגי: אמר רב מרששיאי: ערבא
23 וערבא דערבא. אם נעשה כל אחד ערב על
24 ערבותו של חברו או לא. רבי שמעון בן יהודה:
25 סבר לא נעשה כל אחד ערב על חברו אלא
26 שישמרו את המצוות, נמצא כל אחד ואחד ערב
27 על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד, אבל לא
28 נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבות של חברו
29 אלא על חובתו של חברו, ואקא רבי למימר
30 לדברי ר' שמעון שקא למנות את בריתות
31 הערבות יש לו למנות ארבעים ושמונה בריתות
32 של ששים רבוא לכל אחד, ובכל אחד האלה של
33 ששים רבוא שפבא נתקרבו זה בזה על חובם
34 וגל ערבותם, נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות
35 של ששים רבוא בשביל חובתו של חברו, וכל
36 אחד מששים רבוא הללו קבל עליו בריתות
37 ששים רבוא בשביל ערבותו שהתקרבו אהיו על
38 חבריהם. וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים:
39 כל הפרשה. של הר גריזים לא נאמרה אלא
40 בנאות גזאפתא: איך כני ליה. בתמיה, כופר
41 בעקר הוא וסגי ליה בארור: אלא זה הפא על
42 הערוה. אשת איש והוליד ממנו, ומתוך בשות
43 שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא הולך
44 לבין העובדי כוכבים ועובד עבודת כוכבים,
45 ארורים אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה, וכן
46 דורש את כלן כל אחת לפי פשה, אותו של
47 עריות בגון שוב עם חותנתו ואשת אביו ועם
48 אחותו כלם באשת איש ולמימם בתרי ארוריי,
49 שוב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה
50 בהמה שמנאפת, מקלל אביו ואמו הבא על
51 אשת איש מזולל באביו ובאמו שגדלו גדולין
52 רעים בביתם, משגה עור מפתה אשה או
53 שהיא סומא כדבר ואינה יודעת געשו קמוהו,
54 משיג בגול רעהו כא על אשתו חרי הוא השיג
55 בגול, מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש סתרי
56 שקמות בבדיקת מים המרים, לוקח שחד להבות
57 נפש לוקח שחד להיות עוקב אחר המנאף
58 ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה, משה משפט גר יתום יודע לדרשו: יכול כל הברכות תחלה עד ברוך אשר יקום וגו' ואח"כ יפתחו
59 בקללה: בלשון הקדש. כדלפינן קול קול ממש: מתני'. הכי גריזינו במתני', ברכת פהנים פיצד כו' בפרינה אומר אותה שלש ברכות. שמפסיקו הכתנים בין פסוק לפסוק וענין החבור
60 אמן: במקדש ברכה אחת. לפי שאין עונין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק, והכי מפרש בגמרא:

61
62
63
64
65
66
ככתבו

באחת וברכה באחת:
ונאמר

67 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
68 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
69 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
70 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
71 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
72 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
73 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
74 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
75 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
76 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
77 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
78 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
79 יעמדו על הקללה בהר עיבל!
80 יעמדו על הקללה בהר עיבל!

לקיום התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמונה בריתות שנכתרו עם
 כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכתרה עמו ברית על
 ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש
 להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש
 מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.
אמר רבי, לרברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר
משום רבי שמעון, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכתרו
עליה ארבעים ושמונה בריתות, של שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים, נמצא, לכל אחד ואחד מישראל,
ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות
וחמשים. ומבאר הגמרא מאי בינייהו – בין רבי שמעון בן יהודה,
לרבי, אמר רב משרשיא, ערבא וערבא דערבא, איבא בינייהו –
שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת
המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו
לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.
דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה – מתורגמן דרבי שמעון בן
לקיש, כל הפרשה בוקה של הארורים שנאמרו בהר גריזים ודר
עיבל, לא נאמרה אלא בנאפה ונאפת – הבא על אשת איש.
וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'ארור האישי, אשר עשה פסל
ומסכה וכו', ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי בארור סני
ליה, והרי הוא כופר בעיקר. אלא, זה הבא על הערוה – אשת איש,
והוליד בן ממזר, והלך אותו הבן לבין עובדי פוככים מתמת בושתו
שאסור לבא בקהל, ועבר עבודת פוככים, ארורין אביו ואמו של
זה שפך דמיו לו, וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.
תנו רבנן, נאמר בתורה בפרשת ראה, 'ונתתה את הפרכה על הר
גריזים ואת הקללה על הר עיבל וגו', מה תלמוד לומר, אם
לתלמוד שתהא פרכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר
נאמר בפרשת כי תבא 'אלה יעמרו לברך את העם על הר גריזים,
ובתיב 'אלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, אלא, לתקדים בסדר
האמירה פרקה לקללה – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. ויבול
יהיו כל הפרכות קודמות לקללות – שקודם יגמרו כל הברכות עד
ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, תלמוד לומר
'ראה אנכי נתון לפניכם היום פרקה וקללה, פרקה אחת קודמת
לקללה, ואין כל הפרכות קודמות לקללות. ועוד לדמו מפסוק
זה, והתקיש פרקה לקללה, לומר לה, מה קללה בלויים – נאמרה
על ידי הלויים, אף פרקה בלויים. ומה קללה נאמרה בקול רם, אף
פרקה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף פרקה בלשון
הקודש. ומה קללה בקלל ופרט – שכוללים כל התורה בארור
אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, אף
פרקה בקלל ופרט. ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על
כל קללה וקללה, אף פרקה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על כל
ברכה וברכה.
משנה. פרבת בהנים ששינו שנאמרת רק בלשון הקודש, כיצד
נאמרת. בפרדינה – מחוץ לבית המקדש, אומר אותה הכהן שלש
ברכות – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן, ובמקדש
שאינו בו עניית 'אמן, נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא
בברכה אחת.
מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, שבמקדש אומר
הכהן את השם שבברכת כהנים

ארבע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכתרו
עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכתרו על כל אחת ואחת
מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את
מספר הבריתות כן, ארבע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט,
ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד, וארבע, בחלק
המצוה של 'ללמד, הרי שמונה בריתות. ומסכמת הגמרא, שמונה
בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, ושמונה בריתות נוספות, על
חלקי המצוה 'לשמור' ולעשות, הרי שש עשרה בריתות על כל
מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וכן בסיני, כשנתנו המצוות
למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וכן בערבות
מואב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן
כרת עמהם ברית. ומפרשת הבריתא, מניין שאף בסיני נאמרו
ברכות וקללות, שנאמר בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות
הקללות 'אלה דברי הברית, אשר צוה ה' את משה וגו', מלבד
הברית, אשר כרת עמם בחורב, הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית
כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. ובתיב
'ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו', נמצא, ארבעים ושמונה
בריתות על כל מצוה ומצוה שבתורה. רבי שמעון היה מוציא
ממנין הבריתות, את הברית שבהר גריזים וחר עיבל, מפני שסובר
ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה
שנוכר בפרשה, ובכנים במקומן את הברית שנכתרה באהל מועד
שפמדבר, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם,
ולמדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך,
בכלל ובפרט.
הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות
את הברית שנכתרה באהל מועד, אומרת הגמרא, ובפלוניתא דהני
תנאי – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, תנאי, רבי
ישמעאל אומר, כללות נאמרו בסיני – בסיני, נאמרו המצוות רק
באופן כללי, ופרטות באהל מועד – באהל מועד נתפרשו פרטי
המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי
וסתום, 'זובחת עליו את עלותיך ואת שלמיך', ולא נתפרשו שם
פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר
הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנסנה באהל מועד, נתפרשו.
רבי עקיבא אומר, כללות ופרטות שניהם נאמרו בסיני, ואף
שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר
נאמרו למשה בסיני, וחזרו ונשנו מפי הקב"ה למשה באהל מועד,
ונשתלשו נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל בערבות מואב.
תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשתנה באהל מועד,
אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא
היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית
שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה
נאמרה בסיני ונשתנה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית
נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל
מועד. מסכמת הבריתא, ואין לך כל דבר מצוה ומצוה, שבתוכה
בתורה, שלא נכתרו עליה, ארבעים ושמונה בריתות.
רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון, אין
לך מצוה ומצוה שבתוכה בתורה, שלא נכתרו עליה עם כל אחד
מישראל, ארבעים ושמונה בריתות, של שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה

50 שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה שיהא אלא מהיקש, שהרי הוא
51 אומר על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת
52 וגו' הוא וקניו כל תימנים", מקיש קניו הכהנים ההדיוטים, לו –
53 לכהן גדול, מה הוא מברך את העם בנשיאות פנים, כמו שכתוב
54 "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", אף קניו – כהנים הדיוטים,
55 מברכים בנשיאות פנים, וכתוב 'כל התימנים' לרבות שאר ימים
56 שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת
57 כהנים בפסוק זה, הלא ואיתקש לעיל ברכה לשיירות, ונמצא
58 שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.
59 ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו את בני ישראל" היא,
60 שברכת כהנים נאמרת בשם המפורש – יו"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת
61 הברייתא, אתה אומר בשם המפורש, או אינו אלא בכינוי – שם
62 אדנות, תלמוד לומר וישמו את שמי, ומשמע שמי המיוחד לי
63 שהוא שם המפורש. יכול נאמר שאף בנבולין בן יברכו בשם
64 המפורש, יש לדחות, שנאמר פאן בברכת כהנים וישמו את שמי,
65 ונאמר להלן על בית המקדש לשום את שמו שם, ויש ללמוד
66 בגזירה שיהא שמה, מה להלן מדובר בבית הבחירה, אף
67 כאן – לענין ברכת כהנים, דווקא בבית הבחירה יש לברך בשם
68 המפורש. רבי יאשיה אומר, שדין זה אינו צריך להלמד מגזירה
69 שיהא שמה, שהרי הוא אומר "בכל מקום אשר אפיר את שמי אבוא
70 אליך וברכתך", ויש להקשות: בכל מקום? סלקא דעתך, וכי בכל
71 מקום מותר להזכיר שם המפורש. אלא בהכרח שמקרא זה מסוים
72 – מהופך הוא, וכונתו "בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך –
73 שהשכינה שורה, שם אפיר את שמי – שם תזכיר את שם
74 המפורש, ויהיך מתקים אבוא אליך וברכתך" – שהשכינה שורה,
75 רק בבית הבחירה, ולכן רק שם אפיר את שמי המפורש בבית
76 הבחירה.
77 ותניא אידך, לדרוש מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", אין לי
78 אלא שצריך לברך את בני ישראל, אך גרים, נשים, ועבדים
79 משוחררים שאינם בכלל בני ישראל מניין שגם אותם צריך לברך,
80 תלמוד לומר 'אמור להם' שמשמע לבכולהו.
81 ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו" שבשעת ברכת כהנים יהיו
82 הפנים של ישראל בנגד הפנים של הכהנים. מבררת הברייתא, אתה
83 אומר פנים בנגד פנים, או אינו אלא אפילו כשהפנים של הכהנים
84 בנגד עורף ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד
85 הכהנים. תלמוד לומר 'אמור להם', באדם האומר לחבירו דבר,
86 שפניהם זה מול זה.
87 ותניא אידך, שכוונת הכתוב "בה תברכו" שיש לכהנים לברך בקול
88 רם. מבררת הברייתא, או אינו אלא אפילו בלשון, תלמוד לומר
89 'אמור להם', שמשמע באדם שאומר לחבירו – שיהיה שומע.
90 אמר אפי', נקמינן – מסורת בידנו שלשנים – לשני כהנים או יותר,
91 קורא השליח ציבור לאחר ברכת הודאה ב'הנים', כדי שישוּבו
92 פניהם ויברכו את העם, ולאחר – אך אם יש רק כהן אחד, השליח
93 ציבור אינו קורא לו 'בהן', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם
94 הוא ממה שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומה שכתוב לשון רבים
95 משמע שדווקא לשנים צריך לומר. ואמר רב חסדא, נקמינן שרק
96 שליח ציבור בהן קורא ב'הנים', ואין שליח ציבור ישראל קורא
97 ב'הנים', שנאמר 'אמור להם' שיברכו, ומשמע שאמירה זו

1 ככתבו – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ובמדינה אומר את השם בכוניו –
2 אדניי. וחילוק נוסף, שבמדינה הכהנים נושאים – מגביהים את
3 ידיהן בשעת ברכת כהנים רק עד בנגד בתפיהן, ובמקדש שמזכירים
4 את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם,
5 מגביהים הם את ידיהם על גבי ראשיהן, כדי שלא יהיה ראשם
6 למעלה מהשכינה. חוץ מכהן גדול, שאינו מגביה את ידיו למעלה
7 מן הציץ – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק
8 ואומר, שאף בהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ. והמקור לכך
9 שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, שנאמר, "וישא
10 אהרן את ידיו אל העם, ויברכם".
11 נמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש,
12 ומביאה הגמרא מקור לכך, תנו רבנן, נאמר לענין ברכת כהנים "בה
13 תברכו את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא
14 בלשון הקודש. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך בלשון
15 הקודש, או אינו – אולי אין זו כוונת הכתוב אלא שיברכו בכל
16 לשון. ומבאר הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שיהא ברכה
17 ברכה, נאמר פאן בברכת כהנים "בה תברכו", ונאמר להלן לגבי
18 ברכות הר גריזים 'אלה יעמדו לברך את העם, מה להלן בהר
19 גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אף פאן ברכת כהנים
20 היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה אינו צריך
21 להלמד בגזירה שיהא שמה, שהרי הוא אומר "בה תברכו" ומשמעות תיבת
22 'כה' שאין יוצאים ידי חובה עד שאמרו בלשון תהא.
23 מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, ותניא אידך,
24 שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים
25 נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך
26 בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה
27 שיהא, נאמר פאן בברכת כהנים לשון ברכה "בה תברכו", ונאמר
28 להלן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אלה יעמדו לברך', מה להלן
29 בברכות הר גריזים יש לאומרם בעמידה, שהרי כתוב יעמדו, אף
30 פאן בברכת כהנים היא דווקא בעמידה. רבי נתן אומר, שדין זה
31 אינו צריך ללמוד מגזירה שיהא שמה, שהרי הוא אומר "בעת ההוא
32 הבדיל ה' את שבת הלוי וגו' לעמוד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו",
33 ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מה כהן משרת במקדש
34 צריך לעשות זאת בעמידה, אף כהן מברך צריך להיות בעמידה.
35 שואלת הגמרא, ומשרת גופיה מנין צריך לעמוד, עונה הגמרא,
36 דכתוב 'לעמוד לשרת'.
37 ותניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו" שברכת כהנים
38 נאמרת בנשיאות פנים – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא,
39 אתה אומר בנשיאות פנים, או שמא אינו אלא שלא בנשיאות
40 פנים, אלא לומדים זאת מגזירה שיהא, נאמר פאן בברכת כהנים "בה
41 תברכו", ונאמר להלן "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם",
42 ויש ללמוד מכך, מה להלן ברכתו של אהרן היתה בנשיאות פנים,
43 אף פאן ברכת כהנים היא בנשיאות פנים.
44 מביאה הגמרא, קשיא ליה לרבי יונתן התנא, שיש לפרוך גזירה
45 שיהא שמה, אי מה להלן – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת
46 כפיים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת בהן
47 גדול, וראש חודש היה, ועבודת קרבנות צבור עבד, אף פאן אין
48 לך לרבות לנשיאת כפיים אלא כשיש את שלושת החומרות, בהן
49 גדול וראש חודש ועבודת ציבור. ומחמת קושיה זו רבי נתן אומר,

בכתבו. בידר ה"י כבניו. באלף ד' קל"ח. כנגד כתפתיהם. מפני שצריך נשיאות כפיים כדאמרין בבביתא בגמרא: ובמקדש. למעלה מראשיהם, מפני שמברכין את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם: שאין מגביה למעלה מן הציון את ידיו. מפני שהשם כתוב עליה. **גמ'**. מנשיאות כפיים. שיגביהו את ידיהם: קשיא ליה לרבי יונה. אהך גזרה שדה. אי בגו"ש ולפת לה איכא

למפקר מה למולאים שכן קרבו צבור בכתבי (ויקרא ט) ותרד ומעשות השטת ויעולה ותשלום. וכל של צבור בכתבי קחו החדש עזים וגו', וראש חדש הנה בכתבי ביום החדש הראשון באחד החדש תקים וגו' (מסו ט). והוא היה יום שמיני למולאים כדתנא בטרך עולם אותו היום נטל עשר עטרות: ר' נתן אומר אינו צריך. משום דפרכא ליה גז"ש מייתי ליה בהקשוא: אף בניו מנשיאות כפיים. ולא תיקשי ותן שכן כ"ג. דאין משיבין על ההקש. וכתבי כל הנימים. ולא תיקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור: ואיתקש ברכה לשירות. כלומר ואע"ג דבהאי קראי לאו ברכה פתיבא אלא שרות לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הנימים איתקשו ושרות בקרא איתרין איתרין כדאמר לעיל לשרותו ולברך בשמו: המיוחד. בכתבי ככל המקום ס"ה. וכי בכל מקום שם המיוחד נקבר. הכתבי (מסו ט) זה שמי וזה זכרי לא בשאני נקבת אני נקרא (מסו ט) ועוד וכי בכל מקום שכינה באה ושוךה דכתבי אבא אליך והוא לא יחד מקום להקרת השם. מסורס הוא. מהך. בכל המקום אשר אבא אליך באהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים: או אינו אלא אפילו פנים כנגד ערה. שאין הצבור צריכין להסב פניהם לצד הכתבים: לשנים קורא כתיבים. כשיש שם שני כתיבים לברך. שליח צבור בשגור ברכת הוזהר קורא אותן כתיבים והן הופכין פניהן שהיו הופכין לצד התבה להתפלל. דא אמרין לקמן יחי רצון מלפניך שתתא ברכה זו בו: אמור להם. מקרא דלהם נפקא לן ששליח צבור מוזהר אותן לברך: בתן קורא כתיבים. אם שליח צבור בתן הוא קורא ומוזהר את חבריו העומדים לפניו להחזיר פניהם ולברך את ישראל, ואם ישאל הוא אינו קורא כתיבים: משלהם

בכתבו, ובמדינה כבינו, במדינה כתיבים נושאים את ידיהו כנגד כתפיהו, ובמקדש על גבי ראשיהו, הוין מכהו גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציון. ר' יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציון, שנאמר: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם": **גמ' תנו רבנן: "פה תברכו" בלשון הקודש. אתה אומר בלשון הקודש, או אינו אלא ככל לשון? נאמר כאן "פה תברכו", ונאמר להלן "אלה יעמדו לברך את העם", מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. ר' יהודה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "פה", עד שיאמרו בלשון הויה. תניא אידך, "פה תברכו" בעמידה. אתה אומר בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה? נאמר כאן "פה תברכו" ונאמר להלן "אלה יעמדו לברך", מה להלן בעמידה, אף כאן בעמידה. ר' נתן אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "לשירתו ולברך בשמו", מה משרת בעמידה, אף מברך בעמידה. ומשרת גופיה, מנולן דכתוב: "לעמד לשרת. תניא אידך, "פה תברכו" מנשיאות כפיים. אתה אומר מנשיאות כפיים, או אינו אלא שלא מנשיאות כפיים? נאמר כאן "פה תברכו" ונאמר להלן "וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם", מה להלן מנשיאות כפיים, אף כאן מנשיאות כפיים. קשיא ליה לר' יונה: אי מה להלן כהן גדול וראש הודש ועבודת צבור. אף כאן כהן גדול וראש הודש ועבודת צבור? ר' נתן אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "הוא ובניו כל הנימים", מן ששליח לו; מה הוא מנשיאות כפיים, אף בניו מנשיאות כפיים, וכתבי "כל הנימים", ואיתקש ברכה לשירות. ותניא אידך "פה תברכו את בני ישראל" בשם המפורש.**

אתה אומר בשם המפורש, או אינו אלא כבינו? תלמוד לומר: "וישמו את שמיו", שמי המיוחד לך. יכול אף בגבולין בן? נאמר כאן "וישמו את שמיו", מה להלן בית הפחירה, אף כאן בבית הפחירה. ר' יאשיהו אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "ככל המקום אשר אזכיר את שמיו אבוא אליך", בכל מקום. סלקא דעתך. אלא מקרא זה מסורס הוא, ככל מקום אשר אבוא אליך וברכתך שם אזכיר את שמיו, והיך אבוא אליך וברכתך בבית הפחירה, שם אזכיר את שמיו בבית הפחירה. תניא אידך: "פה תברכו את בני ישראל", אין לי אלא בני ישראל. גרים, נשים ועבדים משוחררים מנזן? תלמוד לומר "אמור להם" לכולהו. תניא אידך: "פה תברכו" פנים כנגד פנים. אתה אומר פנים כנגד פנים, או אינו אלא פנים כנגד עורף? תלמוד לומר: "אמור להם" פאדם האומר לחבירו. תניא אידך: "פה תברכו" בקול רם. או אינו אלא בלחש? תלמוד לומר: "אמור להם" פאדם האומר לחבירו. אמר אביי: נקטנין, לשנים קורא כתיבים, ולאחד אינו קורא כתיבים. שנאמר: "אמור להם" לשנים. ואמר רב חסדא: נקטנין, כהן קורא כתיבים, ואין ישראל קורא כתיבים, שנאמר: "אמור להם" אמירה משלהם

1 להלן אלה יעמדו לברך. תימה ארבה אימא נאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת
2 מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (ק ג). וייל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת
3 כהנים מברכת הר גריזים דשתיקן מפרש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך
4 הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת הזמון אינה מפורשת בתורה:
5 **ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל
6 להבין לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה.
7 **קשיא** לר' יונה. אינו לשון הבריייתא אלא
8 לשון פי הגמרא דה"ג לה בספרי ר'
9 יונתן אומר אי מה להלן וכו'; **ובתני** כל
10 הנימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן
11 דאיתרבי דאיכא נשיאות כפיים והא בכל הנימים
12 איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד וטראה דהאי
13 לדברי הכל אימינטי עבודת יחיד מנשיאות כפיים
14 ור' יונתן נמי אגב שטיפוח נקט ליה ולא היה
15 נשיאות כפיים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן
16 בפ"ה דסדר תמיד (ק ג). דלאחר שנתנו איברים
17 על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו לון ללשכת
18 הגזית אמר לון המונחה ברכו ברכה אחת והם
19 ברכו קראו עשרת הדברות שמע היה אם שמעו
20 דיאמר וברכו את ה' עם י' ברכות אמת ויציב
21 ועבודה וברכת כתיבים והוא הדין במסופסין ובתמיד
22 של בין הערבים:
23 **ואיתקש** ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר
24 מקש בניו לו אימא לענין שרות
25 דוקא איתקש להכי קאמר כיון דאיתקש
26 לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקש ברכה
27 לשירות: **א** אינו אלא כבינו. רבנו הלל פי
28 בספרי כבינו כגון אל אלהים צבאות ולא
29 מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשובשי קרא
30 למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע
31 אותיות אלא כבינו יש לומר כקריאתו באלף
32 דלית: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא
33 אליך וברכתך. הוי תני בספרי בכל מקום אשר
34 אני נגלה שם תתא מוכיז את שמיי דהיינו
35 דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום
36 אשר אני מצוה שמי להוכיז דהיינו אפילו
37 בגבולך תברכו ובכל מקום אשר אבא אליך
38 משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא
39 מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך
40 שאני נגלה שם שם שמי מצוץ להוכיז שמי
41 המיוחד לי דהיינו דוקא בבית הבחירה דהיינו
42 דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תתא
43 מזכיר את שמיי וטראה דמזוה הטעם מנזע כתיבים
44 לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק
45 כדאמרין בפרק טרף בקלפי (וימא ק"ג) לפי שלא
46 זכו שוב לנגלו שכינה וטראה לר"י כהן שבירך
47 ברכת כתיבים כשישבה לא עשה ולא כלום הואיל
48 ואיתקש ברכה לשירות ובגבי שירות אמר בפ"ב
49 דבוחים (ק ג). דיושב מחלל עבודה הילכך אף
50 כאן צריך לחזור ולברך משעמ: **א** אינו אלא
51 בלחש. תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה
52 מג"ש דברכה ברכה מדר גריזים מה להלן בקול
53 רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא
54 איצטרך אלא לר"י דלא ילף ליה מגזירה שה
55 אלא מכה: **לשנים** קורא כתיבים. בירושלמי
56 פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן
57 ישראל רב חנמן בר יצחק אומר אם היה כהן א'
58

55 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו,
 56 שנאמר "אל תלחם – אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל
 57 ממנו כמו שער – כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא
 58 באכילתו, אכול ושתה יאמר צר העין לך ולבו כל עמר" וגו'. רב
 59 נחמן בר יצחק אמר, שהנהנה מצרי עין עובר בשני לאוין, א. אל
 60 תלחם את לחם רע עין, ב. המשך הפסוק, ואל תתאו למטעמותיו.
 61 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עגלה ערופה פאה אלא בשביל
 62 לכפר על צרי העין. שנאמר "ועני ואמרו – זקני העיר הקרובה אל
 63 החלל, ידניו לא שפכו את הדם הזה", ומבארת המשנה לקמן, ובי
 64 על לבנו עלתה שוקני בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו
 65 לומר כן. אלא כוונת דבריהם היא, שלא פאה הרגו זה לדינו
 66 ופטרנוהו, ולא ראינוהו והנהנוהו, ומבארת הגמרא את דברי
 67 המשנה, שלא פאה לדינו ופטרנוהו, היינו בלא מוונות – שעל ידי
 68 כך הוצרך לחטוף ממישהו מזון, והלה הרגו, ולא ראינוהו והנהנוהו,
 69 היינו בלא לוייה – מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר
 70 לעמך ישראל", שאם יש אידה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין
 71 מביאים עגלה זו לכפרה עליו.
 72 הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי
 73 שמלאי, בית הכנסת שבוקלה בהנים, פולין עולין לדוכן, מבארת
 74 הגמרא, למי מברכין כהנים אלו, אמר רבי יודא, שמברכים הם
 75 לאחייהם שפשדות. מקשה הגמרא, איני – וכי אלו שבשדות
 76 מתברכים, והתני אפא בריה דרב מנמיין בר תינא, העם שאחורי
 77 הבהנים אינן בקלל ברכה – משום שאין הכהנים יכולים לראותם,
 78 וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא – העם
 79 שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניסי – שטורדים במלאכתם
 80 ואינם יכולים לבוא, והא – העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה
 81 משום דלא אניסי בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך
 82 כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה
 83 בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.
 84 מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שימי מפיתתא
 85 דשיחוריה, בית הכנסת שבוקלה בהנים מקצתן עולין לדוכן,
 86 ומקצתן אינם עולים אלא עונין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב
 87 אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא לא קשיא, הא –
 88 בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה
 89 מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והותרים
 90 יענו אמן, הא – רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם
 91 יעלו מקצתם לדוכן נמצא דלא אישתייר בי עשרה שיענו אמן,
 92 ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו
 93 לדוכן ויברכו את העם שבשדות.
 94 גופא, תנא אפא בריה דרב מנמיין בר תינא, העם שאחורי
 95 הבהנים אינן בקלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה
 96 הגמרא, פשיטא שאריכי פאסי גוצי – בני אדם גבוהים שעומדים
 97 לפני הנמוכים לא מפסקין בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר
 98 סוף, וכן פשוט שהתיבה שלפני שליח ציבור לא מפסקא בין
 99 הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן
 100 שיש מחיצה בין הכהנים לעם, מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם
 101 מתברכים. פושטת הגמרא תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי,
 102 אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם
 103 שפשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת
 104 הכהנים.
 105 איבעיא להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים
 106 בברכתם. אמר אפא מר בר רב אשי, תא שמע, התנן לענין הזאה
 107 מאפר פרה אדומה, שאם נתפזון המזה להזות על כלים טמאים
 108 שלפניו,

1 משלהם – משל הכהנים תהא. פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה
 2 דאביי, שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן',
 3 ולית הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל
 4 קורא 'כהנים'.
 5 (סימן למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, מתאנה לברכה,
 6 דוכן בעבודת ה', פו"ם מבי"ה, נהנה בענין ה').
 7 אמר רבי יהושע בן לוי, מנין שהקדוש ברוך הוא כביכול מתאנה
 8 לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני
 9 אברכם" – ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת
 10 הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.
 11 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שמברך ברכת כהנים מתברך,
 12 ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר 'ואברכה מברכי' – שהמברך
 13 את ישראל מתברך.
 14 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדוכן כשקוראים
 15 לו לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזירה
 16 התורה לברך את ישראל, 'בה תברכו' 'אמור להם' 'ושמו את
 17 שמי'. רב אמר, שחוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא –
 18 וכזה פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבארת הגמרא ולא פליגי
 19 רב ורבי יהושע בן לוי, הא ששמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו
 20 נפסל מלעלות לדוכן, מדובר דסליק לפרקים – שעולה לדוכן בחגים
 21 ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, הא שאמר רב חוששים שהוא
 22 בן גרושה. הוא באופן דלא סליק לדוכן אפילו לפרקים.
 23 ואמר רבי יהושע בן לוי, כל כהן שאינו עולה לדוכן בעבודה –
 24 קודם שייסם שליח ציבור ברכת 'רצה', שוב אינו עולה לדוכן,
 25 שנאמר, 'וישא אהרן את ידיו אל העם וברכם, ורק אחר כך יורד
 26 מעשות החטאת והעולה והשולמים', ונמצא שבעוד עבודה בידו
 27 בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה להלן –
 28 ברכתו של אהרן היתה בעבודה שבמשכן, אף פאן – ברכת כהנים
 29 צריכה להיות בעבודה שבתפילה. מקשה הגמרא, איני – וכי כך
 30 הדין, והא רבי אמי ורבי אסי סלקין – עלו לדוכן לאחר ברכת
 31 עבודה. משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי אסי מעיקרא – בזמן ברכת
 32 עבודה, הוו עקרי ברעיהו – עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם
 33 היה רחוק מהדוכן ולכן מוקטא לא הוו כמו תתם – לדוכן, עד
 34 לאחר ברכת עבודה. וכתני רבי אשיעיא בברייתא, לא שנו שאינו
 35 עולה לדוכן אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל עקר את
 36 רגליו בעבודה לעלות לדוכן, עולה גם לאחר ברכת עבודה. מביאה
 37 הגמרא ראייה נוספת לחילוק זה, והתנן נמי, ששליח ציבור כהן אינו
 38 עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל
 39 בתפילתו, אך אם הכתתו – בטוח הוא בעצמו שנושא את כפיו
 40 וחוזר לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדוכן. ותניין בה –
 41 הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, הא לא עקר – הרי לא
 42 עלה לדוכן בעבודה, אלא שתירצנו שמדובר באופן דנד ממקומו
 43 בעבודה פורתא – לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם
 44 כן תקא נמי יש ליישב, שכיון דעקר רגליו פורתא בעבודה, יכול
 45 לעלות.
 46 ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת
 47 המזון, אלא לשוב עין – שזנא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר,
 48 "שוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו ללד", אל תיקרי 'יבורך',
 49 אלא 'ברך' אחרים.
 50 ואמר רבי יהושע בן לוי, מנין שאפילו העופות מברין בצרי
 51 העין, ואינם אוכלים משלהם, שנאמר על צרי העין, "כי חנם מוודה
 52 הרשת – שמפורים בחינם חיטים על רשתם כדרך הציידים כדי
 53 למשוך העופות וללכדם, בעיני כל בעל בנה" – שהעופות רואים
 54 שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

22 יהיו קדש, וברכו את ה' – את הברכה שלפני ברכת כהנים.
 23 שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע, כמה – באיזו זכות
 24 הארכת ימים. אמר להן, מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא
 25 – לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. ולא פסקתי במדרש
 26 לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב
 27 פסיעותיו, ונראה כפוסע על ראשי עם קודש, אלא תמיד הגעתי
 28 מוקדם או שישבתי מבחוץ. ולא נשאתי כפי לברכת כהנים, בלא
 29 לברך הברכה שלפניה.
 30 מבררת הגמרא, מאי מברך הכהן לפני הברכת כהנים, אמר רבי
 31 וירא אמר רב חסדא, שמברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן,
 32 וצונו לברך את עמו ישראל באהבה. עוד מבררת הגמרא, כי עקר
 33 ברעיה – כשהכהן עוקר רגליו ברצה לעלות לדוכן, ופניו מופנות
 34 לתיבה, מאי אמר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, ה' רצון
 35 מלפניך ה' אלהינו, שתהא פרכה זו שצויתנו לברך את עמך
 36 ישראל, לא יהא בה מכשול ועון. עוד מבררת הגמרא, וכי מברך
 37 אפי' מצויבורא – כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך
 38 את העם, מאי אמר. אדרייה – הוליכו רב חסדא לרב עוקבא
 39 במבואות העיר, ודרש רב עוקבא, שהכהן אומר אז, רבוננו של
 40 עולם, עשינו מה שצוית עלינו לברך את ישראל, אף אתה עשה
 41 עמנו

1 והנה בטעות על כלים טמאים שעמדו לאהרין, או שהתכוין להזות
 2 על כלים שלאהרין, והנה בטעות על כלים שלפניו, הדין הוא
 3 שהזאתו פסולה, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך
 4 אם התכוין להזות על כלים שלפניו, והנה בטעות על כלים שבצדדין
 5 שבפניו – לפניו באלבסון, הזאתו פשרה, משום שהצדדים שלפניו
 6 הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים,
 7 שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם
 8 ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים,
 9 למרות שאינם אחוריהם ממש.
 10 אמר רבא בר רב הונא, בין שנפתח ספר תורה והתחילו לקרוא
 11 בו קריאת התורה, אסור לספר ולדבר אפילו ברב הלכה, שנאמר
 12 "ובפתחו – וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עמדו
 13 כל העם". ואין לפרש לשון 'עמידה' אלא מלשון שתיקה – שהעם
 14 שתקו, שנאמר 'והוחלתו' – המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי
 15 כי לא ידברו כי עמדו מלדבר לא ענו עוד" – הרי שעמידה היא
 16 מלשון שתיקה. רבי וירא אמר בשם רב חסדא, שיש ללמוד שאסור
 17 לדבר בשעת קריאת התורה מהקרא – מפסוק זה, "ואני כל העם אל
 18 ספר התורה".
 19 הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, ואמר רבי יהושע בן לוי,
 20 כל בהן שלא נמל ידיו לפני עלייתו לדוכן, לא ישא את כפיו,
 21 שנאמר, "שאו ידיכם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם

המשך מעמוד כב

שיחת ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת, ה'תשכ"ה

1 יט. הביאור בפירושי רש"י ריש פרשתנו, "וישב יעקב וגו'"¹¹², "אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו
 2 בדרך קצרה שלא היו ספונים וחשובים לפרש. . פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה. . לפי
 3 שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח. . וכן בעשרה
 4 דורות שמנח ועד אברהם. . משל למרגלית שנפלה בין החול. . ומשמצאה הוא משליך את הצרורות
 5 מידו כו" – שהתכלית דישובי יעקב היא גם בשביל העבודה בישובי עשו, לברר מהם הניצוצות דתהו
 6 שלמעלה מתיקון, אף שמצד עצמם אין להם חשיבות כלל¹¹³; וענינו בעבודה, שההתעסקות בדברים
 7 הגשמיים היא רק בשביל ביורר הניצוצות¹¹⁴ (ובבי' אופנים: הביורר דגח – שיהיה העולם כתיקונו, והביורר
 8 דאברהם – לפעול גילוי אלקות בעולם), ואילו הדברים הגשמיים עצמם אין להם חשיבות כלל¹¹⁵, בדוגמת
 9 חול וצרורות – הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹¹⁶ בלקוטי שיחות חלק ט"ו עמוד 302 ואילך.

שיעקב התיירא מעשו היא – לא בגלל ריבוי החיילים כו', אלא מפני שקיים מצות כיבוד אב ואם.

114 ואז נעשה גם הביורר ד"חול" שלמטה מ"צרורות", שכל גרגיר הוא בכחי' יש לעצמו, בפירוד משאר הגרגירים, ואף שאינו אלא נקודה קטנה ביותר, הנה מצד תוקף הישות שלו, ה"ה מותר על ההוספה שהיתה יכולה להיות ע"י הצירוף והחיבור עם שאר הגרגירים, ובלבד שישאר מציאות בפני עצמו. ומזה מובן, שהניצוץ שבו, שנפל למטה ביותר, ה"ה נעלה ביותר, ולכן, ע"י ביוררו, ניתוסף בנשמה עליו גדול ביותר.

115 וע"ד משנת"ל (שיחת י"ט כסלו סכ"ב (תורת מנחם – התועודיות חמ"ב ס"ע 28 ואילך). וש"נ) בדברי המדרש (פדר"א רפ"ג) "וכי יצחק זרע דגן חיו", אלא .. זרעו לכם לצדקה" – שה"דגן" הגשמי מצד עצמו לא היתה לו חשיבות כלל.
 116 בשילוב שיחת י"ט כסלו תשל"ל.

112 לתוך הקושי בפשוטו של מקרא*: (א) הפסוק "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" – מיותר, שהרי כבר נאמר (וישלח לו, כז) "ויבוא יעקב אל יצחק אביו גו". (ב) מהו דיוק הלשון "וישב יעקב", בוא"ו המוסיף, בהמשך לפרשה הקודמת – בה שבעה שאין שייכים אליו, שהרי בסוף הפרשה הקודמת מסופר אודות אלופי עשו, והמלכים אשר מלכו בארץ אדום? ומבאר רש"י, ש"וישב יעקב" בא בהמשך להמסופר אודות תולדות יעקב לפני "ואלה תולדות עשו", אלא כיון שהכתוב הפסיק בספור "ישובי עשו ותולדותיו", חזר עוה"פ "וישב יעקב", וממשיך בספור "ישובי יעקב ותולדותיו". ובדרך אגב מבאר הטעם ש"ישובי עשו ותולדותיו" נכתבו "בדרך קצרה" – שלא היו ספונים וחשובים לפרש", ואילו "ישובי יעקב ותולדותיו" נכתבו "בדרך ארוכה" – "לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם".
 113 ולהעיר מהמבואר במדרש (ב"ר פע"ו, ב) שהסיבה

(* כמדובר כמ"פ שענינו של רש"י לפרש פשוטו של מקרא, ובלשון הרשב"ם בריש פרשתנו: "דבינו שלמה אבי אמי מאיר עיני גולה שפירש תורה נביאים וכתובים נתן לב לפרש פשוטו של מקרא", ומוסיף, "ואף אני .. נתווכחתי עמו ולפניו כו".

ש"מ דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו גננאל דבכל דוכתא קיל' בר' יהושע בן לוי ומקשה פ"ה כל גנות (פיונין ק"ז). דייחיה ר' זורא ורבה בר רב חנן ותיב אביי גבייהו ותיב וקאמרי שמע מינה ממתיני' דירי גדולה בקטנה ואין דירי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה ובגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין

תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין והיה גדולה בגדולה דליכא למימר דירי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה' של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיא דאיכא עשהה בגדולה ושליח צבור עמוח ואחד בגדולה כיוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כה"ג אמרין דוקא אפילו מחיצה וכו' שדרי מוציא אפילו אחו שברשות כדאייתא מנכסת רש השנה (ק"ז ל"ט). אבל היכא דצריך לצרופניהו והאי לא מצטרפי והדיא דפ' אין עומדין (נכות ק"ז). דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהו שבשמים לא שייבא להכא דהיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מידו לענין דאין מפסקת אם יתרבו הדבור ע"י ברכת כהנים שאין עומדין בבית הכנסת או יוציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתן עמוח דכלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והזהר על הצדדין שבפניו האותו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי' דהא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה: **כיון** שנתפס ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. משקינין מפרש קמא דברכות (ק"ז ט.) דאמר

רב ששת הוה מהדר אפיה אמר איניהו בירידהו ואנן בידין ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אימי נבי רב ששת שאני משום הוה מור עיניו הוה פטור מקריאה משום הוה דבריה שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה היינו דקאמר אנן בידין כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואיניהו בירידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא בפירו' ר"ח דפ' דתם דוקא רב ששת ויוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידיאן כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנתפס ס' וכו' והאי הוה מהדר אפי' י"ל דלא הוי אורחא אורחא דאיעוסקי דבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שחן עסקין בשמיעת התורה:

בל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחירתו ונטהר כהן אינו צריך ליתול ידיו וכמדומה לדוכן שדעושה תפלה וכוונתה שהעומד יהיה כהן ששמוע עשוי ידיו לטוב משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינין נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכופות חן תיכף לסמיכה שחיטה שאמרו וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לנטילת תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתוב בתריה יעך ה' ביום צרה ובפ' כיצד מברכין (נכות ק"ז). משמע דהיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינין מינה דבעינין תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחירתו אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליתול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (ק"ז ט"ה) אמר רבי חיאי בר רב אשי זימנין סגיאתי הוה קאימנין קמיה דרב לתנולי' לו פירקא כסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי' ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי' להאדורי' בתר מיא לנט"י לקיש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניו הכא נמי צריך ברכה לפניו כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור חכיפה איכא למישמע מתיכפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (נח"ט ז'). כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מוז שהיתה בשער נקטור שאין מצויר יכול ליכנס שם אלמא כדי מודלך משער נקטור עד בית המטבחיים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ט מ"ח) משמע דלא היה טפי מעשרים ושנים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפ"י רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפניו התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברך וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הוראה מפ"י הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאלו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשו בו ואתר כן מתחילין בברכה ובשכלה אמר אחריו מפי צבור חן מחזירין ובכופין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבנו של עולם עשית מה שגורת וכו' ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין לון. בשאלות פרשת ויחך קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא יאז אש את כפיו דגרע מוחורג את הנפש דאמרין בפ' אין עומדין (נכות ק"ז) כהן שיהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובתו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחור בתשובה חור לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (ק"ז ט"ה) אך לא יעלה כהני הבמות אל מבה ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי חן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה ברושה אוי לאותה כלמיה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל וחלף זה ונעשה כהן לאלילים אדחה אבן אחר הנופל וכו' וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' וענית כו. ד"ה אי מהן:

ותהו לאתריה. ואף שם היו כלים הצידין והזאת הוה פסולה. דבעינין כהן לטהרה. כדכתיב (פסוקי יט) ותהו השדור על השמא. שיחא מתפן לו: על הצדדין שבפניו. צדדין שיש ממנו ולהלן ולא צדדין שישנו ממנו ולאחר, והכי נמי העומדין בצדדין של כהן היינו ולהלן בכלל ברכה חן דכלפניו דמי. אבל של אחר היינו אפי' שאינן אתריהן ממש כלאתריו דמי. ובפתחו. ובשחתחו.

ובעורא כתיב: עמרו. שתק: שלא נטל ידיו. לפני עלותו לדוכן: פשה הארכת ימים. איזה וכות בדרך שהארכת ימים: קפני' דרי. לקצר דרכו דרך בהכ"כ לנכנס בפתח זה ולצאת כנגדו. ולשון קפני' דרי מפרש בבבבב (ק"ז ט"ז). אדמקסבא אדרי איעול בקא. עד שאני מקיף סביב השורות הללו אכנס בהן ואקצר דרכי. ודרי שורות בתים: ולא פסקתי על ראשי עם קדש. שהיו יושבים התלמידים בבית המדרש על גבי קרקע ותמהלן בנייהם בשתן יושבין ונכנס לישב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו. והוא לשון מפסע והאזיל. ונראה כמפסע על ראשיתו. לפיך צריך להקדים או ישב לו מחזירין ולא נשאתי כפי לברי. שבתן היה בלא ברכה. ברכה דמפרש אזיל מאי מברך: וכי עקר פריעה. בעבודה למסך והוא מחזיר פניו בלפ' תבה מאי אמר. וכי מהדר אפיה מצבורא. כשגומר ברכותיו מחזיר פניו לצד התבה עד שיגמור שליח צבור המברך את עמו וישראל בשלום:

את עמך ישראל, לא יהא פה מכשול ועון. וכי מהדר אפיה מצבורא, מאי אמר? אדרביה רב חסדיא ר' עוקבא, ודרש "רבנו של עולם! עשינו מה שצויתנו לעינינו, עשה עמנו מה

רב ששת הוה מהדר אפיה אמר איניהו בירידהו ואנן בידין ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אימי נבי רב ששת שאני משום הוה מור עיניו הוה פטור מקריאה משום הוה דבריה שבכתב אי אתה רשאי לאומרו על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה היינו דקאמר אנן בידין כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואיניהו בירידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא בפירו' ר"ח דפ' דתם דוקא רב ששת ויוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידיאן כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנתפס ס' וכו' והאי הוה מהדר אפי' י"ל דלא הוי אורחא אורחא דאיעוסקי דבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שחן עסקין בשמיעת התורה:

בל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחירתו ונטהר כהן אינו צריך ליתול ידיו וכמדומה לדוכן שדעושה תפלה וכוונתה שהעומד יהיה כהן ששמוע עשוי ידיו לטוב משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינין נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכופות חן תיכף לסמיכה שחיטה שאמרו וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לנטילת תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתוב בתריה יעך ה' ביום צרה ובפ' כיצד מברכין (נכות ק"ז). משמע דהיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינין מינה דבעינין תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחירתו אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליתול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (ק"ז ט"ה) אמר רבי חיאי בר רב אשי זימנין סגיאתי הוה קאימנין קמיה דרב לתנולי' לו פירקא כסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי' ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי' להאדורי' בתר מיא לנט"י לקיש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניו הכא נמי צריך ברכה לפניו כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור חכיפה איכא למישמע מתיכפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (נח"ט ז'). כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מוז שהיתה בשער נקטור שאין מצויר יכול ליכנס שם אלמא כדי מודלך משער נקטור עד בית המטבחיים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ט מ"ח) משמע דלא היה טפי מעשרים ושנים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפ"י רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפניו התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברך וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הוראה מפ"י הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאלו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשו בו ואתר כן מתחילין בברכה ובשכלה אמר אחריו מפי צבור חן מחזירין ובכופין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבנו של עולם עשית מה שגורת וכו' ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין לון. בשאלות פרשת ויחך קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא יאז אש את כפיו דגרע מוחורג את הנפש דאמרין בפ' אין עומדין (נכות ק"ז) כהן שיהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובתו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחור בתשובה חור לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (ק"ז ט"ה) אך לא יעלה כהני הבמות אל מבה ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי חן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה ברושה אוי לאותה כלמיה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל וחלף זה ונעשה כהן לאלילים אדחה אבן אחר הנופל וכו' וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' וענית כו. ד"ה אי מהן:

שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י א"ע"ג דאמרין בפרק שלשה שאכלו (בבבא ק"מ) אין הוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי הענין ואמר רב חסדא מפי רוב הענין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שענין דהוה ליה תרי קלי קולות הענין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישרא שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף ק"ג) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא ר' יצחק שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נבסנין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אתי לך למימר ברכות אידי דחביבי ליהו יתבו דעתיהו ומשתמע תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראה שנים יצא גבי אמן נמי יתבו דעתיהו ולשתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן הני ברכות כדתנן בפרק ראשון ב"ד (ל"ב ט:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופזי מצופה זרב ובי חצוצרות משתי צדדין שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (מ"ט) ותרין קלי מי משתמע והתני זכור ושומר דבריו אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר תמה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היבא הדקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אף האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק ה"מ דמשתמע אידי דחביבי אי נמי בעי דלישמעי נמי הברכה הני דמאריבין באמן א"ע"פ שטועין וכל שעה שדן בעצמן ענין אין שומעין קול חבריהם ותופס לשון אחרון דהא מסיק ה"מ תרי קלי חד גברא לא משתמע כגון זכור ושומר מפי הגבורה מתרי גברי משתמע משמע אפי' דומיא דזכור ושומר אידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלי משונין זה מזה דומיא דזכור ושומר ומשתמע אידי דחביבי:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. א"ע"ג דפסקין בפ' בשלשה פרקים (תענית ד' ט:) בר' יוסי דאמר ליבא נשיאות כפיס במנחתא דתעניתא משום דשכיח שברות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא אתנא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים בימי א"ש אפי' לר' יוסי כדאמר ה"מ מאחר דקדיל בר' יוסי האיזנא מ"ט פרסי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפריסי בתפלה כתפלת נעילה דמי.

אם עונינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי חסברת פנים איבא בהו י"ל משום דהו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף ק"ג) ובפ' בתרא דמגילה (דף ט:) דברביעא בתרא דיומא בעי רדמי דהיינו ממנחה ואילך כדכתב (שולח ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתוי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על רבכי רדמי בעידנא דפרסי ידיהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הוראה (בבבא ק"מ ט:) דאי מאן דהו חילמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו'.

מה שהכתבתנו "השקפה ממועז קדשך מן השמים".
אמר רב חסדא: אין הפניהם רשאים לבוף קשרי אצבעותיהן עד שיהיו פניהם מן הצבור. אמר ר' זירא אמר רב חסדא: אין הקורא רשאי לקרות "בהנים" עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין הפניהם רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא, ואין הצבור רשאין לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הפניהם, ואין הפניהם רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה "אמן" מפי הצבור. ואמר ר' זירא אמר רב חסדא: אין הפניהם רשאין להתחיל בברכה מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור ב"שים שלום", ואינן רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיקמור שליח צבור "שים שלום". ואמר ר' זירא אמר רב חסדא: אין הצבור רשאין לענות "אמן" עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה "אמן" מפי הצבור, ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא, ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם. אמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: המפטיר בנביא, צריך שיקרא בתורה תחילה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלגל ספר התורה. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור, מפני כבוד צבור. ואמר ר' תנחום אמר ר' יהושע בן לוי: אין הצבור רשאין לצאת עד שיקמור ספר התורה ויניח במקומו, ושמואל אמר: עד שיצא ולא פליגי, הא דאיבא פיתחא אחריא, הא דליבא פיתחא אחריא. אמר רבא: בר אהניא, אספריה לי "אחרי ה' אלהיכם תלכו". בזמן שהפניהם כבירים את העם, מה הן אומרים? אמר ר' זירא אמר רב חסדא: "ברכו ה' מלאכיו גברי כח" וגו' "ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עשי רצונו" "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכו נפשי את ה'". במוספי דשבתא, מה הן אומרים? אמר ר' אסי: "שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדיו ה' וגו'" "שאו ידכם קדש וברכו את ה'" "ברוך ה' מציון שכן ירושלים הללויה". ולימא נמי "ברכה ה' מציון" דכתב בתהווא עניינא? אמר יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מתוך שהתחיל בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בברכותיו של הקדוש ברוך הוא. במנחתא דתעניתא, מאי אמרי? אמר רב אהא בר יעקב: "אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך" "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה פגר בארץ" וגו' "למה תהיה פאישי גדרהם פגבור לא יוכל להושיע" וגו' בנעילה

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50

42 ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, שכאשר מצניעים הספר
 43 תורה בבית אחר, אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת אפילו דרך
 44 פתח אחר, עד שינמל ספר תורה מהבימה, ויניח במקומו. ושמואל
 45 אמר שאינם רשאים לצאת עד שיצא הספר תורה משם, ולא רק עד
 46 שינטל הספר תורה. ולא פליגי, הא שאמר רבי יהושע בן לוי הוא
 47 באופן דאיכא פיתחא אחרינא לבית הכנסת, שאו מותר לצאת דרך
 48 הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שינטל הספר תורה כדי
 49 להוציאו. הא שאמר שמואל הוא באופן דליכא פיתחא אחרינא
 50 לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתידי
 51 לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיצא. אמר רבא, ההכח ששמו בר
 52 אהינא אסברה לי – הסביר לי שמקור דינו של שמואל הוא מהפסוק
 53 "אחרי ה' אלהיכם תלכו", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר
 54 תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.
 55 מבררת הגמרא, בומן שהכהנים מברכים את העם, מה הן –
 56 המתברכים אומרים כדי להודות לה' על ברכתו, ולהראות
 57 ששמחים בהם. אמר רבי יודא אמר רב חסדא, אומרים הם שלושה
 58 פסוקים כנגד שלושת הברכות. א. "ברכו ה' מלאכיו, נבדרי כח'
 59 עושי דברו לשמוע בקול דברו וגו'". ב. "ברכו ה' כל צבאיו,
 60 משרתיו עושי רצונו". ג. "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות
 61 ממשלתו, כרכי נפשי את ה'".
 62 מבררת הגמרא, במופשי דשבתא – בתפילת מוסף בשבת, שיש בה
 63 נשיאת כפים חדשה שאינה נוהגת בחול, מה הן – המתברכים
 64 מחדשים ואומרים על נשיאת כפים זו. אמר רבי אפי שאומרים הם
 65 שלושה פסוקים אלו, א. "שיר המעלות, הנה ברכו את ה' כל עבדי
 66 ה' העומדים בבית ה' בלילות וגו'". ב. "שאו ידיכם קדש בברכת
 67 כהנים, וברכו את ה'". ג. "ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה".
 68 שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, ולימא נמי
 69 במקום הפסוק השלישי, "ברוך ה' מציון" דכתיב בהוא עניינא
 70 – שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. אמר יהודה גרייה
 71 דרבי שמעון בן פי, מתוך שהתחיל בפסוקים הראשונים
 72 בברכותיו של תקדוש ברוך הוא, מסיים בפסוק 'ברוך ה' מציון'
 73 שעוסק בברכותיו של תקדוש ברוך הוא, ואילו הפסוק 'ברוך ה'
 74 מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.
 75 מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם
 76 במנחה דתעניתא – במנחה בתענית ציבור, מאי אמרי
 77 המתברכים. אמר רב אחא בר יעקב, אומרים שלושת פסוקי רחמים
 78 אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "אם עונינו ענו כנו ה'
 79 עשה למען שמך". ב. "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה, למה
 80 תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון וגו'". ג. "למה תהיה באיש
 81 ניהם, כנבור לא יוכל להושיע, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו
 82 נקרא, אל תנחנו וגו'".

1 מה שהקמתנו – שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "השקיפה
 2 ממצעון קדשך מן השמים וגו'" וברך את עמך את ישראל, ואת
 3 האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב
 4 ודבש.
 5 אמר רב חסדא, אין הכהנים, שדיהם פרוטות, ופושטין
 6 אבבעותיהם בשעת ברכת כהנים רשאים לבוף קישרי אצבעותיהן
 7 כשאר בני אדם, עד שיחזירו – שיסובבו פניהם מן הצבור. ועוד
 8 אמר רבי יודא אמר רבי חסדא, אין השליח ציבור הקורא לכהנים
 9 לברך רשאי לקרות להם 'כהנים', עד שיכלה קול עניית 'אמן' של
 10 ברכת 'הטוב שמך' מפי הצבור, משום ששני קולות אינם נשמעים
 11 כאחת. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה שלפני ברכת כהנים,
 12 עד שיכלה דיבור 'כהנים' מפי החזן הקורא אותו. ואין הצבור
 13 רשאים לענות 'אמן' על ברכות הכהנים, עד שתכלה ברכה מפי
 14 הכהנים. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת מברכת
 15 כהנים, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור.
 16 ואמר רבי יודא אמר רב חסדא, אין הכהנים רשאים להחזיר
 17 פניהם מן הצבור לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, עד שיתחיל
 18 שליח צבור בשם שלום, ואין רשאים לעקוד רגליהם מן הדוכן
 19 ולליף למקומם, עד שיגמור השליח צבור ברכת 'שים שלום'.
 20 ואמר רבי יודא אמר רב חסדא, אין הצבור רשאים לענות 'אמן'
 21 על ברכת הקורא בתורה, עד שתכלה הברכה מפי הקורא. ואין
 22 הקורא רשאי להתחיל לקרות בתורה, עד שיכלה קול עניית 'אמן'
 23 על ברכתו, מפי הצבור. ואין המתרגם את הפסוקים רשאי להתחיל
 24 בתרגום, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא. ואין הקורא רשאי
 25 להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם.
 26 אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, המפטיר בנביא צריך
 27 שיקרא בתורה תחילה – מפני כבוד התורה, להראות שהיא
 28 עיקרית. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין המפטיר
 29 רשאי להתחיל להפטיר בנביא, עד שיגמל ספר תורה ויברך
 30 בפרוכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטרה, ולא יהיו טרודים
 31 בגלילה.
 32 בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם
 33 לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה,
 34 ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסיירים מהתיבה
 35 את הבגדים הללו. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין
 36 שליח צבור שסיים את הקריאה ונטל את הספר תורה להצניעו
 37 בבית אחר, רשאי להפשיט את התיבה בצבור – כל זמן שהציבור
 38 בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית
 39 המיוחד לו, ואחר כך חוזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה
 40 הוא מפני כבוד הצבור – שאין להטריחם להתעכב בבית הכנסת
 41 עם הספר תורה.

אגרות קודש

בי"ה, ח"י כסלו, ה'תשי"א

הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א וכו' מו"ה...

שלום וברכה!

הפ"ג שלו נתקבל, ואקראהו בל"ג על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, ביום י"ט כסלו הבע"ל.

וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחוייה, בטח יתן ברכתו והשי"ת ימלא ברכתו
 בגשמיות וברוחניות.

בברכת חג גאולתנו ופדות נפשנו ופ"ש כל החבורה ת"י,

57 רבי אבהו דרש באנתתא – בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי
58 חייא בר אבא דרש בשמעטא – בהלכות, שנקמה בולי עלמא
59 לרבי חייא בר אבא, ואוול לנביה דרבי אבהו לשמוע דרשתו,
60 חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשומעו. אמר ליה רבי
61 אבהו כדי לפייסו, אמשל לך משל למה תהדר דומה, לשיני בני
62 אדם שבאים למכור בעיר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר
63 מיני סידקת – כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים
64 וצינורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה
65 שמוכר מיני סידקת – ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר
66 דברים וזלים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות שומע
67 רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע
68 אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דברך חשובים יותר. והוסיף
69 רבי אבהו לפייסו, שגל יומא הנה מלנה רבי חייא בר אבא לרבי
70 אבהו עד אושפוייה – עד מלוגו, משום יקרא דבי קיסר – מפני
71 כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו יהוא יומא אלניה
72 רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפוייה כדי לפייסו, ואפילו
73 הכי לא איתותב דעתיה מיניה – לא התיישבה דעתו של רבי חייא
74 מפיוסו של רבי אבהו.
75 מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת מודים, העם מה
76 הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם מודים אנתנו לך ה' אלהינו,
77 על שאננו מודים לך – מודים אנתנו לך על שנתת לבבנו להיות
78 דבוקים בך, ולהודות לך. ושמואל אמר שאומרים הם מודים אנתנו
79 לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך. רבי סימא
80 אומר שמוסיפים הם גם יוצרנו יוצר בראשית, לפני שאומרים על
81 שאנו מודים לך. נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימא, שמוסיפים
82 גם ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחיייתנו וקיימתנו, לפני
83 שאומרים על שאנו מודים לך. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח
84 הקודם, מסיים בה הכי, בן תחינו ותחננו ותקצצנו, ותאסוף
85 גלותינו לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב
86 שלם, על שאנו מודים לך. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איהו נוסח
87 לומר, חילף נימריניהו לבולחו – יש לומר את כל הנוסחאות.
88 אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכהנים
89 בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם כלפי העם משום כבוד הציבור,
90 ואחוריהם מופנות כלפי שכינתו. רב נחמן אמר שהמקור לכך
91 שצריך לירא מהציבור הוא מהקא, "ויקם המלך דוד על רגליו,
92 ויאמר שמעוני אחי ועמי", שהרי יש להבין אם קרא להם אחי
93 למה קרא להם גם עמי, ואם קרא להם עמי למה קרא להם גם
94 אחי. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם
95 כשרים למקום ושומעים לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, עמי"
96 אתם וכבושים תחת, ואני הודך אתכם במקל, ומבואר ממה שאמר
97 אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.
98 רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהקא, דאין
99 הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן, וזהו אחת מתשע
100 תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש להבין מהו מאי מעמא אין
101 הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהן. לאו – וכי אין הטעם משום
102 כבוד צבור, שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כהנים מתרוממים
103 בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן
104 צריכים לחלוץ סנדליהן תחילה. אמר רב אשי, שטעם התקנה הוא
105 לא מפני כבוד הציבור, אלא התם הטעם הוא, שיש לחשוש שאם
106 יעלה עם סנדלו לדוכן, שפא נפקת – תקרע לו רצועה בסנדלו,
107 והציבור יתלוצץ על כך, ויהרר אויל למיקמריה – ומפני הבושה ירד
108 הכהן מהדוכן לקשור סנדלו בשעה שחבריו מברכים, ואמרי שירד
109 מהדוכן משום שגן גרושה או בן חלוצה הוא – וחלל הוא, ודינו
110 כזר שאינו נושא כפיו.
111 שנינו במשנה, ובמקמי לא היו הכהנים מפסיקים בין שלוש פסוקי
112 ברכת כהנים, אלא היו אומרים אותם כקבץ אחת בו.

1 מבררת הגמרא, בגעילה דיומא דיופורי כשהכהנים נושאים
2 כפיהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה כמתניתא
3 תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "הנה כי בן יבדך נבר ירא
4 ה". ב. "יבדך ה' מציון ויראה כמוב ירושלים כל ימי חייך". ג.
5 "ויראה בניו לבנדך שלום על ישראל".
6 מבררת הגמרא, היכן – באיזה שלב בברכת כהנים, הציבור אומרין
7 לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל
8 פרקה ופרקה מברכת כהנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים
9 אלו בפרקת השם שמזכירים הכהנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה
10 אופן מזכירים את שלוש הפסוקים, עוד מבררת הגמרא, באיזה
11 חד מהם אמר, פסוקא לקבל פסוקא – על כל פסוק שאומרים
12 הכהנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלשת הפסוקים. וחד אמר,
13 אכל פסוקא שאומרים הכהנים, אמר להו לבולחו – אומר הציבור
14 את כל שלוש הפסוקים.
15 אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת
16 כהנים שבגבולין, אינו אלא מועה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו
17 אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכהנים במקדש. אמר רבי
18 חנינא בר פפא, תדע – יש סברא לכך שאין לאומרם בגבולין,
19 דבמקדש נמי לא מיבעי למימריניהו – לא היה ראוי לאומרם, שהרי
20 כלום יש לך עבד שמברכין אותו שליחי אדונו, ואינו מאוין
21 בברכת האדון, ואף בברכת כהנים שמברכים אותו הכהנים בשם ה',
22 עליו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרים לכבוד
23 הזכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר
24 אבא, תדע לך דבגבולין נמי מיבעי למימריניהו לפסוקים אלו, שהרי
25 כלום יש עבד שמברכין אותו בשם רבו, ואין מסביר פנים לרבו,
26 ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים
27 אלו, להראות שברכת ה' שבפי הכהנים חביבה עלינו. אמר רבי
28 אבהו, מריש הנה אמינא להו לפסוקים אלו, אך בין דחוינא ליה
29 לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו, אנה נמי לא אמינא להו.
30 מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו.
31 ואמר רבי אבהו, מריש הנה אמינא עינונתא אנה – בתחילה
32 הייתי סבור שאני עניו, בין דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו,
33 דאמר איהו למתורגמן המשמע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר
34 אמוריה לציבור חד מעמא – טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו
35 רבי אבא, אמינא שכיון שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו
36 עינונתא אנה.
37 מבארת הגמרא, ומאי עינונתוניה דרבי אבהו, שבגללה היה
38 סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמוריה דרבי
39 אבהו לדביתיה דרבי אבהו – אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו
40 לאשתו של רבי אבהו, הא וידן – בעלי, חכם הוא כמו בעלך, ולא
41 צריך ליה לדידך ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי
42 דנחין ונקר עליה – ומה שמתכוונת לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם
43 ומשמיע לציבור, יקרא בעלמא הוא דעביד ליה – הוא עושה של
44 משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אולא דביתיהו כן
45 רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת
46 מתורגמנו, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ומאי נפקא ליה מינה –
47 מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקלם עילאה – שעל ידי שנינו
48 מתרבה כבוד שמים. ותו – ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו,
49 שאמינו רבנן עליה למיניה ברשא – החליטו החכמים למנותו
50 לראש ישיבה, בין דחוייה רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש
51 ליה בעלי חובות, והוא צריך ללוות, אמר להו איבא רבא – יש
52 לכם רב גדול ממני דחינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי
53 שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.
54 מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו
55 ורבי חייא בר אבא איקלעו ליהווא אתרא – נודמנו לאותו מקום,
56 וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש,

1 בהזכרת השם. כשהכתיב מזכירין את השם: פסוקא לקבל פסוקא. שהכתיבין אומרים
2 פסוק ראשון והם אומרים אחד מאלו, ובשני היו אומרים את השני ובשלישי את השלישי,
3 וכן במסוק וכן במנחה, שהרי כן שלשה שלשה הם: אינו אלא מועה. שלא נתקנו לומר
4 אלא לכבוד שם המהודו הנזכר במקדש: ואינו מסביר פנים. להראות שברכת רבו חשובה
5 לו וערכה עליו ותגמלו לרבו עליו בקר: אמוריה.

6 המתרגם לרבים מה שהוא לוחש לו בשעת
7 הדקשה: לא צריך לדידה. חכם הוא כמו בעליה:
8 יקרא דמלכותא. שהרי ושהיהו רבי אבהו נשוא
9 פנים בבית המלך, כדאמר' בחגיגה (ף ה) נשוא
10 פנים כגון ר' אבהו בי קיסר, ובסנהדרין (ף ז)
11 אמר דהו נפקי אמתא דבי קיסר לאפיה
12 ומשרין קמיה רבה דעמיה מדבריא לאמתיה:
13 ותו רבנן אימנו עליה ועוד לו מענותתה: דנפיש
14 עליה חובות. שהיה צריך ללוח: אמר ר' אבהו
15 אית לן רבה. חכם גדול וראוי לישב בראש יתרו
16 ממני, כדי שישביחו בראש ונתתין לו מנות
17 ומעשרין אותו כדי שיהא חשוב ושמעו דבריה.
18 כדתניא: והבתו הגדול מאתיו גדולהו משל אחיו
19 (ויקרא פז יט): ה"ג רבי אבהו דרש באגדתא:
20 שמתעמא. הילכות דינין ואסור ותהורו: סידקית.
21 כל מלאכות נשים וענייני כגון פלכים מחשין
22 וצנורות: לא על מוכר סידקית. בתמיה. מתוך
23 שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה, ולהפיס
24 דעתו הוא אומר: על שאנו מודים לך. על שנתת
25 בלבנו להיות (מודים) דבוקים בק ומודים לך:
26 רבי סימאי. מוסיה הוא, וכן כלם מוסיפין לו על
27 הראשונים. שמעוני אחי ועמי. מזהירם היה
28 להתנדב לבקר הבית לבנין המקדש: אם אתם
29 שומעים לי. להיות שלמים למקום אחי וחברי
30 אתם, אלמא המלך אימת צבור עליו אם כפרים
31 הם: עמי אתם. כבושים תחת: לאו משום אמתא
32 הצבורא. מפני שמתחלקין בגדי העשויין למדתו
33 בהגהת דיו ונראין סנדליו לעבור, והו אין
34 ראויין לראות מפני טיט שעליהן: דילמא פסוקא
35 רצועה. ונמאי הוא לעצמו ומתלוצצים עליו
36 כשסנדלו מתרד ותיב למקטריה וחבריו
37 מקרכין, ואחי למימי אינו ראי לעשיאות פנים
38 והלך והשב לו:

39 וכל
40 אתרא, ר' אבהו דרש באגדתא, ר' חייא בר אבא דרש בשמעתא. שבקוה פול' עלמא לר'
41 חייא בר אבא, ואוול לנביה דר' אבהו. הלש דעמיה, אמר ליה אמשול לך משל למה הקבר
42 דומה: לשני בני אדם, אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית, על מי קופצין?

43 לא על זה שמוכר מיני סידקית? כל יומא הוה מלוג' ר' חייא בר אבא לר' אבהו עד אושפיזיה, משום יקרא דבי קיסר. והוא יומא
44 אלויה ר' אבהו לר' חייא בר אבא עד אושפיזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה. בזמן ששליח צבור אומר מודים, העם מה
45 הם אומרים? אמר רב: "מודים אנתנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך", ושמואל אמר: "אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך".
46 ר' סימאי אומר: "יוצרו יוצר בראשית על שאנו מודים לך". נהרדעו אמרי משמיה דר' סימאי: "ברכות והודאות לשמך הגדול
47 על שהחייטנו וקיימתנו, על שאנו מודים לך". רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי: "בן תחינו ותחננו, ותקצצנו, ותאסוף גליותינו
48 לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך". אמר רב פפא: הילכך גימריניהו לכוהו. אמר
49 ר' יצחק: לעולם תהא אימת צבור עליו, שהרי כתנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה. רב נחמן אמר: מהכא ויקם
50 דוד המלך על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי" אם "אחי" למה "עמי", ואם "עמי" למה "אחי"? אמר ר' אלעזר: אמר להם דוד
51 לישראל: אם אתם שומעין לי אחי אתם, ואם לאו עמי אתם, ואני רודה אתכם במקל. רבנן אמרי מהכא, דתנו רבנן אין הפהים
52 רשאי לעלות בסנדליו לדיכן, והו, אחת ממשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. מאי טעמא, לאו משום כבוד צבור? אמר רב
53 אשי: לא, התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אויל למיקטריה ואמרי בן גרשה או בן הלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו'
54 וכל

1 **בנעילה** דיומא דכיפורי מאי אמר. לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היבא
2 דאמר בנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' שלשה פרקים (תענית כו):
3 דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: כל האומרם בגבולין אינו אלא טועה.
4 פירש ר"י אע"ג דאמר' בפרק היראה (ברכות נה) האי מאן דחוי הלמא וכו' דהתם משום
5 סכנה תתירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך
6 רפואה דהא אפילו בשבת תתירו להתענות
7 תענית חלום. פירש ר"ח הני כולוהו רבי חייא בר
8 אבא ודרי חננא בר פפא דבא אבא ודרי אבהו הילכתא
9 ניעה:

10 **על** שאנתנו מודים לך. בערך בערך הודאה
11 פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב
12 דקא מרוד צבור על שליח צבור אינו מוכיח ומאי
13 על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח
14 צבור וקא ענו אינון אמנ בירושלמי פ"ק דברכות
15 איתא נמי רבי אבא בר פפא דבא בשם רב מודים
16 אנתנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרנה
17 שפתי כי אומר לך וגו' בא"י האל ההודאות ר'
18 שמואל ב"ר אבאי בשם רבי אחא הוריה ושבת
19 לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון
20 מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שאתנו
21 בתפלתנו ותקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך
22 ונפלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד
23 מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא אומר לך
24 כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך
25 תברע כל בך וכל לשון לך תשבע לך ה' הגדולה
26 והגבורה וגו' והעושר והחכור מלפניך וגו' ועתה
27 ה' אלהינו בכל לב ובכל לשון לך משתחוים כל
28 מעשותי תאמנה ה' מי מכוך בא"י האל
29 ההודאות אמר רבי יודן נהנין אמרי רבנן כולחון
30 ואית דאמר או הודא או הודא או הודא:

31 **שמא** תפסוק רצועה בסנדלו. פירש ר"ח שמע
32 מינה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל
33 ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לזוכן
34 בסנדל ורבי הביא במו כן מפרק שלישי דמגילה
35 (דף כד): האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל
36 אף יחף לא יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה
37 מותר לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק
38 הירוא (ברכות דף סג) אמר רבא מה ביתו
39 אקפנדיא קפיד איניש אריקיה ואמנעל לא
40 קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדיא אסור
41 וריקיה ומנעל שרי:

1 וכל
2 **בנעילה** דיומא דכיפורי, מאי אמר? אמר ר' זוטרא,
3 ואמרי לה במתניתא "הנה כי כן יכרך גבר ירא ה"
4 "יכרך ה' מצינו וראה בטוב וירושלם כל ימי חייך"
5 "וראה בנים לכניד שלום על ישראל" היכן אומרין?
6 רב יוסף אמר: בין כל ברכה וברכה, ורב ששית אמר:
7 בהזכרת השם. פליגי בה רב מרי ורב זבדי; חד אמר:
8 פסוקא לקבל פסוקא, וחד אמר: אכל פסוקא אמר
9 להו לכוהו. אמר ר' חייא בר אבא: כל האומרין
10 בגבולין אינו אלא טועה. אמר ר' חנינא בר פפא:
11 תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימריניהו, כלום יש
12 לך עבד שמכרכין אותו ואינו מאזין? אמר ר'
13 אבהו: מריש הוה אמניא להו, בין דחוינא ליה לר'
14 אבא דמן עפו דלא אמר להו, אבא נמי לא אמניא
15 להו. ואמר ר' אבהו: מריש הוה אמניא עינונתא אבא.
16 בין דחוינא ליה לר' אבא דמן עפו דאמר איהו חד
17 טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד, אמניא
18 לאו עינונתא אבא. ומאי עינונתיה דר' אבהו?
19 אמרה לה דביתיהו דאמוריה דר' אבהו לדביתיה דר'
20 אבהו: הא דידן, לא צריך ליה לדידה. והאי דחיון
21 וזקוף עליה, יקרא בעלמא הוא דעביד ליה. אולא
22 דביתיהו ואמרה ליה לר' אבהו, אמר לה: ומאי נפקא
23 לך מיניה? מיני ומיניה יתקלם עליה. ותו, ר' אבהו
24 אימנו רבנן עליה לממנייה ברישא, בין דחוייה לר'
25 אבא דמן עפו דנפיש ליה פעלי חובות, אמר להו:
26 איכא רבה. ר' אבהו ור' חייא בר אבא איקלעו לתהוא
27 וכל

1 וכל כך למה. שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: שאין עונין אמן במקדש. ואין באן
 2 בקמ להפסיק קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם. בספר עזרא כתוב שכל
 3 ברכה שהיו מקריבין במקדש כך היו מקריבין, ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם
 4 לקמן אברהם וכן למתנה המתים: ויברכו שם בבורך. השאר העם יענו בשבמלוי, שהעם
 5 עונין להלל ולהודות: פתני. ברכות כ"ג. ביזם

6 הכפורים לאחר שבלקתה עבודת היום קורא
 7 בתורה דומקדש ויגדיל. ומקבר שמנה ברכות
 8 כדבעין למימר לקמן: חזן הכנסת. שמש הכנסת
 9 שטרך עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא
 10 ולהפשיט את התבה ולהקין הכל: ראש הכנסת.
 11 על פיו נחתיקין דברי הכנסת. מי יפטר בנביא מי
 12 יפרוש על שמע מי ירד לפני התבה: קנין. המוכן
 13 תחת כ"ג. שאם יארע בו פסול ישמש תחתיה:
 14 וקורא אחרי מות שהוא סרד יום הכפורים,
 15 ופרשה ראשונה לחודה קאמר: ואך בעשור.
 16 פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחרי מות,
 17 ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתקונן מתקרב
 18 מקרא אחרון של פרשת אחרי מות, ואין באן
 19 שהות כדי שפסיק מתקרב ואין באן גנאי
 20 לצבור, וגולל את התורה. ואע"פ שערין יקרא
 21 בעשור של חמש הפקודים, על פה יקרא אותה
 22 ולא יגלל ס"ת לשם, מפני שהוא רחוק ויש
 23 שהות שפסיק מתקרב ושתוק לפנים ואין
 24 מתחיל בקטות אתר ואיבא גנאי: ואומר: יתר
 25 משה שקריתי לפניכם כחוב כאן. אי"פ שאני
 26 עתיד לקרות עוד פרשה שלישיה, אל תדמו
 27 לאמר שחטרה היא מן הספר הזה ולכן אני
 28 גולל, דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום
 29 כחוב בו. ובגמרא געי כל כך למה, ומשנין
 30 שלא להוציא לעו על ספר תורה: על התורה.
 31 ברכה של אחריה, ועל העבודה רצה, ועל
 32 ההודאה מודים, לפי שנגמרה העבודה ואין
 33 עבודה בלא הודאה כדאמרי' במסכת מגילה וף
 34 (י). וזבח תורה יכבדני, אתר וביתה תוראה: ועל
 35 מחילת העון. אתה בחרתני, שחוטם מלך מוחל
 36 וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו': ועל הפקדש. מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר
 37 בחר במקדש: ועל ישראל. מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבורר בעמו ישראל, וכן על
 38 וירושלים, ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה: ועל שאר התפלה. בגמרא מפרש לה:
 39 גמ'. שפע מנה. מקדשני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו, ואין חזן
 40 הכנסת נותנה לכו"ג אלא מכובד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול, וראש הכנסת
 41 מכבד הסגן בפני כ"ג, ש"מ חולקין כבוד לתלמיד, תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול
 42 ממנו ואע"פ שקרב שם ואין גנאי לרב, וסתמא כמ"ד חולקין, דפלוגתא היא ביז נוחלין
 43 גבי בנות צלפחד ו"כ"ט: כלה משום כבודו דכו"ג. ולעולם אין חולקין, והכא כלה משום
 44 יקרא דכו"ג הוא, שאמר את מעלותיו מעלה למעלה ממעלה: אין ישבה בעזרת. דאין
 45 כבוד שמים בכך, ואפי' מלאכי השרת אין להם שם; ושיבה דכתבי (קט"ו) עומדים ממעל
 46 לו, (קרבת) על חד מן קאמרי (קט"ז): אלא למלכי בית דוד, שהלך להם המקום כבוד
 47 להראות שמלכותו שלמה: כדאמר רב חזקיה: לקמן: בעזרת נשים. היו קורין בו, והיא
 48 היתה חל בשאר הר הבית שלא נתקדש אלא מן החומה ולפנים, ואפלו חלל שער נקוד
 49 העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

1 וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימה חלא הו עונין ברוך שבמלוי כשהיו
 2 שומעין שם הקדוש כדתן בפרק אמר לון הממונה (וימא דף לה) ובפרק טרף בקלפי
 3 (שם דף לוט). וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם כשהיו
 4 שומעין את השם מפי ברוך גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאייתא בירושלמי
 5 הקרובים היו נופלין על פניהם והרחוקים היו

6 אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו
 7 ואלו לא היו חזן משם עד שהיה מתעלם מהן
 8 ונראה הדתה ד"פ הקרובים היו נופלים וב"ש
 9 שהיו אומרים בשבמלוי אבל הרחוקים לא היו
 10 נופלין אלא כלא נפילה היו אומרים והיה שם
 11 הקדוש מתעלם ומשבח מן השומעים קודם שהיו
 12 חזן משם מ"מ קא חוינן שהיו מפסיקין בענייתן
 13 בשבמלוי ושמא היו עונין בשבמלוי לאלתר
 14 כשהיו שומעין שם התוכבד והנרא ולא היו
 15 ממתנין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין
 16 בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת:
 17 ומנין שעל כל ברכה תהלה. שנוא: ומרום על
 18 כל ברכה ותהלה ואותה תהלה מפרש בפ"ב
 19 דמסכת תענית (דף טז) שהיא בשבמלוי:
 20 **שמעת** מינה היתה כבוד לתלמיד במקום:
 21 הרב. פי הרב ר' יצחק בר מרדכי
 22 בפרק בא לו (וימא סט) נראה דאסגן קאי שמקבל
 23 ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית
 24 הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש
 25 הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן
 26 ומשני אביי כולה משום כבודו דכו"ג דסופו
 27 לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין
 28 כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה. ויא"ת
 29 אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן
 30 וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב)
 31 דף קט"ו: והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין
 32 קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה
 33 רביה יקרא הא דלא פליג ליה "ל הכא בסתמא
 34 קתיי דלעולם היה הנמנה כך בין פליג בין לא פליג
 35 פליג ופלוגתיהו התם נמי בין פליג בין לא פליג
 36 דאי פלוגתיהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין:
 37 **והאמר** מר אין ישיבה בעורה. לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף כו). ובפ'
 38 עשרה יוחסין (קדושין עח): ובפ"ב דיומא (דף כה). ובתוספתא רבי הרנני דבחלק
 39 (סנהדרין קא) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הרנני מקומו
 40 בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) מלך ברוך גדול ונאה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה
 41 בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעורה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי
 42 בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעורה תיפטר שסמך לו בכותל וישב לו
 43 והכתוב יובא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו בר"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנין
 44 יצאת את הראשונה וישבה לה ברה הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם
 45 ר' מנא מי תנין ישיבה לה (לא) במקומה עמדה לה במקומה הוא דרבי אמי דמייתי
 46 בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שחר טוב והתם
 47 משמע ולבית דוד היה מתוקב כסא ושם היתה ישיבה ו"ל שאותו כסא היה חוץ לעורה
 48 והכי איתא התם אשרי האיש ושיה יבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין
 49 ישיבה בעורה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעורה אלא
 50 במקום מלכות בית דוד בלבד משמע ובאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק
 51 דכסאו היה נתון חוץ לעורה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעורה וחו התם וכן הוא אמר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר
 52 ורגליהם רגל ישרה וכתוב שרפים עומדים ממעל לו ובתביב וכל צבא השמים עומדים מימנו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דודי וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעורה
 53 מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעורה ובחיכל היו אמר לכו"ג שנאמר ועלי הכהן וישב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקש לר"י אמ לב"ג היתה
 54 ישיבה א"כ מאי מקשה הבא והא אנן כב"ג קיימין ותו קשיא מפי' שני דובחים (דף יט) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר
 55 לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מה הצד איכא בינייהו:

ויקרא

ויקרא ויחזק את ידו וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפיצת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתוב שרפים עומדים מימנו ומשמאלו למעלה אין ישיבה דודי וישב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעורה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעורה ובחיכל היו אמר לכו"ג שנאמר ועלי הכהן וישב על הכסא אם כן מהו וישב שישב עצמו בתפלה וקש לר"י אמ לב"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הבא והא אנן כב"ג קיימין ותו קשיא מפי' שני דובחים (דף יט) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מה הצד איכא בינייהו:

כרב

36 וּמְבַרְךָ עֲלֵיהָ - על הקריאה שְׁמוֹנֵה עֲרֻבֹת, מְבַרְךָ עַל הַתְּזוּרָה ברכת
 37 של אחריה, היינו 'אשר נתן לנו תורת אמת, וְעַל הַעֲבוּדָה שנגמרה
 38 מְבַרְךָ ברכת ר'צה, וְעַל הַתְּזוּרָה מְבַרְךָ ברכת 'מוֹדִים', וְעַל מְחִילת
 39 הָעוֹן מְבַרְךָ 'אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח
 40 לעוונותינו וגו', וְעַל הַמְּקַדֵּשׁ מַתְּפַלֵּל חוֹתֵם 'אשר בחר במקדש,
 41 וְעַל יִשְׂרָאֵל מַתְּפַלֵּל חוֹתֵם 'הבוחר בעמו ישראל, וְעַל הַכְּהֻנִּים
 42 מַתְּפַלֵּל וּמְבַרְךָ 'הבוחר בכהנים, וְעַל יְרוּשָׁלַּיִם מַתְּפַלֵּל וּמְבַרְךָ
 43 'הבוחר בירושלים, וּמְבַרְךָ ברכה נוספת שנקראת וְהַשֶּׁאֵר תִּפְלָה.
 44 גְּמוּרָא. שנינו במשנה, שחון הכנסת נוטל ספר תורה ונתנו לראש
 45 הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא
 46 שחון הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול
 47 הגדולים ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול
 48 הגדול ממנו, ולכאורה שְׂמַעְתָּ מִיָּנֵה, שהמשנה סתמה כדעה
 49 שחולקין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּמִקּוּם הָרֵב - שמוטר לתלמיד קטן
 50 לחלוק כבוד לתלמיד גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. אָמַר
 51 אָבִי שֵׁשׁ לְדוֹרוֹת, שבאמת אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב,
 52 אך במשנתנו אין המטרה לכבד את ראש הכנסת והסגן, אלא
 53 משנתנו בולֶה מְשׁוֹם כְּבוֹדוֹ דְּבַהֲן גְּדוּל הוּא, שרוצים להראות
 54 כבודו יש כמה מעלות מתחתיו.
 55 שנינו במשנה, וְכֵהֵן גְּדוּל עוֹמֵד וּמִקְבֵּל וְקוֹרָא וכו'. מקשה הגמרא,
 56 שמהלשון 'עומד' יש לדקדק, מְקַלָּל דְּיוֹשֵׁב הוּא לפני שעמד,
 57 והאמר מ' שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר
 58 יִשְׂכַּח בְּעֶזְרָה, אֵלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דִּין בְּלִבָּד, שחלק להם הכתוב
 59 כבוד להראות שמלכותם שלימה, שְׁנֶאמַר "וְיָבֹא הַמְּלֶכֶת דְּדוּר וְיִשָּׁב
 60 לְפָנֵי ה' בעזרה, וַיֹּאמַר מִי אֲנִי וגו'". מתרצת הגמרא, בְּדָאמַר רַב
 61 חֲסִידָא על קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה
 62 בְּעֶזְרַת נְשִׂיִם, שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה כשאר הר
 63 הבית, ומותר לשבת שם, הָכָא נָמִי יש להעמיד שהקריאה היתה
 64 בְּעֶזְרַת נְשִׂיִם.
 65 מִיָּתֵיב, ששינוי ברייתא שביורה וְהִיבָן קוֹרִין בַּי - בספר תורה את
 66 פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה, שלדעת
 67 חכמים הקריאה היתה בְּעֶזְרָה, ואילו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר,
 68 שִׁבְחָה הַבַּיִת הוּא קוֹרְאִים בו, שְׁנֶאמַר בו, גְּבוּי קריאת התורה שקרא
 69 עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

1 ממבררת הגמרא, וְכֵּל קָדַח לְמַח אומרים זאת כברכה אחת, ומבארת
 2 הגמרא, לְפָנֵי שְׂאִין עוֹנִין אָמֵן בְּמִקְדָּשׁ, ואין שם במה להפסיק בין
 3 הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.
 4 מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, הָנוּ רַבְּנָן, מִנֵּין שְׂאִין עוֹנִין אָמֵן/
 5 אחר הברכות בְּמִקְדָּשׁ, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו',
 6 שְׁנֶאמַר בתפלת עזרא בבית שני, 'קוּמוּ וּבָרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן
 7 הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם' - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו,
 8 כגון 'ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם'.
 9 וממשיכה הברייתא, וּמִנֵּין שְׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה שאומר השליח
 10 ציבור, אומר הציבור תְּהֵלָה - 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד',
 11 שְׁנֶאמַר [וַיְבָרְכוּ שֶׁם כְּבוֹדוֹ], היינו שעונים אחריו ברוך שם כבוד
 12 מלכותו לעולם ועד, והמשך הַפְּסוּק, וְיִרְמוּם עַל כָּל בְּרָכָה
 13 וְתַהֲלָה, בא ללמד, שְׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה שאומר השליח ציבור,
 14 הֵן לוֹ תְּהֵלָה - יענו הציבור ברוך שם וכו'.
 15 ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא קורא
 16 בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר
 17 קריאת הכהן הגדול וברכותיו.
 18 משנה. שנינו לעיל שבְּרָכוֹת בְּהֵן גְּדוּל אינן נאמרות אלא בלשון
 19 הקודש, ומבארת המשנה בְּיַצַר הוא סדר קריאתו וברכותיו. הֵן -
 20 שמש בית הַכְּנֻסֹת שהיה סמוך לעזרה ברה הבית, נוֹמֵל את הַסֵּפֶר
 21 תּוֹרָה, וְנוֹתְנָה לוֹ לְרֹאשׁ בית הַכְּנֻסֹת החשוב ממנו, שעל פיו
 22 נחתכים כל עניני בית הכנסת, וְרֹאשׁ בית הַכְּנֻסֹת נוֹתְנָה לְסֵנְן של
 23 הכהן גדול, וְהַסֵּנְן נוֹתְנָה לְבַהֲן גְּדוּל, וְכֵהֵן גְּדוּל היושב שם עוֹמֵד
 24 ממקומו וּמִקְבֵּל את הספר תורה.
 25 וְקוֹרְא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבִּאֲחֵרֵי מוֹת, שמבארת
 26 את סדר עבודת יום הכיפורים, וְאֵת בְּעֶזְרוֹ' - וכמו כן קורא את 'אך
 27 בעזרו' שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבואר שם דיני יום
 28 הכיפורים, וּגְדוּל אֵת סַפֵּר הַתּוֹרָה וּמְנִיחָהּ בְּחִיקוֹ וְאֹמַר לנמצאים
 29 שם 'למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום
 30 שאינה כתובה כאן, אלא יְתֵר מִמָּה שִׁקְרִיתִי לְפָנֵיכֶם כְּתוּב כָּאֵן',
 31 ואומר כן כדי שלא יוציאו לעו על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא
 32 בעל פה משום שחסר בספר תורה. וּבְעֶזְרוֹ' שִׁבְחוּם הַמְּקוֹדָשִׁים -
 33 שכתוב בספר במדבר קוֹרְאִים הכהן גדול בְּעַל פֶּה, משום שפרשה זו
 34 רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק,
 35 וזהו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.

המשך מעמוד רכא

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

8 טובה. בטח הוא קובע עתים ללמוד בכי". והייתי חפץ
 9 לדעת בפרטי יותר ממנו. והשי"ת יעזר לו.
 10 בבקשה לכתוב לי משלום בניו שיי בפרטי. והשי"ת
 11 יצליח להם בכל עניניהם.
 12 ידידו הדו"ש ומברכם בגו"ר
 13 יוסף יצחק.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

1 בתחלת חודש אלול הבע"ל קודם החתונה למזו"ט,
 2 בהסכם החתן והכלה יחיו יחליטו להרים מעשר מסכום
 3 הנדוניא [...] ללומדי תורה. וביום שיפרישו המעשר יעשו
 4 כעין סעודה קטנה אשר [...] הצדדים וב"ב שיי. והשי"ת
 5 יעזר להם בהצלחה גדולה בכל עניניהם בגו"ר.
 6 הנני נהנה מאד מזה שכותב לי בפרטיות מהמיועדת
 7 להיות כלתו תחיו ומאחי' בן מחותנו שיי שמתנהג בהנהגה

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **ח.** נְשִׂים חַיְבוֹת בְּסַעֲדָה שְׁלִישִׁית כְּמוֹ אֲנָשִׁים וְכֵן לְבָצוּעַ עַל ב' פְּכוּזוֹת⁵⁵ כְּכֹל סַעֲדָה שְׁלֵכָל מַעֲשֵׂה שַׁבָּת יוֹסִי
2 אִישׁ וְאִשָּׁה שְׂוִין מִמַּעַם שְׁנַתְבָּאָר בְּסִמְן רַע"א⁵⁷⁻⁵⁸

סימן רצא, דין שלש סעודות טע"ף ח מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

יט] מעשה שבת - כל דבר הקשור עם זכירת השבת ושמירתו ושבו נבדלת השבת מימול החול⁵⁶.

צינונים והוספות

לא תעשה כל מלאכה וגו' וכל מצות לא תעשה אף שהזמן גרמא נשים מוזהרות בה הרי הן מוזהרות ג"כ בזכירתו דהיינו קידוש היום (אע"פ שכל מצות-עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה).
58) הנהגות נוספות הקשורות לסעודה שלישית: מקום עריכת סעודה-שלישית: ההתוועדות דסעודה שלישית - צריכה להתקיים בביהכ"נ (היום יום ל' ניסן).
ענין חזרת דא"ח בשעת רעוא דרעוין נתבאר בסי' רצב.

55) עד"ז לעיל סי' עדר ס"ב: וחייב כל אדם לבצוע על שתי ככרות שלמות אחד אנשים ואחד נשים.
56) כל הנהגות המיוחדות לשבת נכללות ב'זכירת השבת' והוקשו ל'שמירת השבת' כפי שהובא בסי' רעא ס"ה לענין קידוש (הובא להלן), ואפילו תקנות חכמים (כדלהלן סי' רצו ס"ט, וראה שם אם הבדלה בכלל זה).
57) סעיף ה: נאמר זכור את יום וגו' ונאמר שמור את יום וגו' כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והואיל והנשים מוזהרות בשמירתו להשמר בו מעשיית מלאכה שהיא מצות

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

21 חולקין):
22 ג מי שנפלה עליו מפולת ספק עודנו חי ספק כבר מת ספק
23 הוא שם ספק אינו שם אפילו אם תמצי לומר שהוא שם
24 ספק ישראל ספק נכרי מפקחין עליו אע"פ שיש בו כמה
25 ספיקות שהרי אמרה תורה וחי בהם שלא יוכל לבא בשום
26 ענין לידי מיתת ישראל ע"י שמירת המצות.
27 ואפילו מצאווה מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה
28 מפקחים ובודקים עד חוטמו אם יש בו חיות מפקחים
29 ומוציאים אותו בשביל חיי שעה ואם לא הרגישו בחוטמו
30 חיות אז ודאי כבר מת אפילו אינו מרוצץ בין שפגעו בראשו
31 תחלה ובין שפגעו ברגליו תחלה וראו שאין חיות בלבו
32 אעפ"כ בודקין עד חוטמו כי עיקר היכר חיות הוא בחוטם
33 שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו:
34 ד מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו התחתונים אלא
35 מפקח עליהם שמא הם חיים. מעשה היה ומצאו
36 עליונים מתים ותחתונים חיים:
37 ה הבא במחתרת בענין שאין לו דם ומותר להרגו ונפלה
38 עליו מפולת שם אין מפקחין עליו (שהרי אין מצווין
39 להחיותו):

1 ב אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב אין צריך לומר אם
2 היו ט' נכרים וישראל אחד עומדים בחצר ונפלה מפולת
3 על אחד מהם באותה חצר ואין ידוע אם ישראל הוא אם
4 נכרי שמפקחין עליו את הגל שהרי הישראל והנכרי היו
5 קבועים באותה חצר וכל הקבוע הוא כמחצה על מחצה
6 וספק נפשות להקל אלא אפילו פירש אחד מהם לחצר
7 אחרת ושם נפלה עליו מפולת שהיה ראוי לילך אחר הרוב
8 אעפ"כ מפקחין עליו שכיון שנשאר קביעות הראשון
9 במקומו (בשעת פרישתו מהקביעות) הרי אנו חושבין אותו
10 כקבוע עמהם להקל בספק נפשות.
11 אבל אם נעקרו כולם בזה אחר זה ובשעת עקירתם פירש
12 אחד מהם לחצר אחרת ונפלה עליו מפולת אין מפקחין עליו
13 שכיון שניער כבר קביעות הראשון ממקומו (בשעת פרישתו
14 של זה) אי אפשר להקל בו משום קבוע והולכין בו אחר
15 הרוב שהם נכרים.
16 אבל אם נעקרו כולם הרי עדיין הם קבועים ביחד וכשפירש
17 אחד מהם הרי פירש מהקבוע ומפקחין עליו וכן תינוק
18 שנמצא בעיר שרובה נכרים יש אומרים שאין מחללין עליו
19 את השבת כיון שבכל יום ויום פורשים כולם ממקום
20 קביעותם הולכין אחר הרוב (כמ"ש באה"ע סי' ד' ע"ש שיש

ותבא אצלה ותסחוט אותן אלא תביאנו בכלי תלוי בשערה 46
 שמוטב לעשות הוצאה בכלי ע"י שינוי מבלי איסור אחר 47
 מלהוסיף איסור חסיטה אע"פ שסחיטת שער אינה אסורה 48
 אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי' שכ"ו: 49

ב נכריה אין מילדין אותה בשבת אפילו בדבר שאין בו 50
 חילול שבת כגון שכבר נעקר הולד לצאת שאין 51
 בהוצאתו משום עוקר דבר מגדולו וגם הישראלית היא 52
 מילדת ידועה ונותנים לה שכר שמוותר לה לילד נכריות 53
 בחול משום איבה מכל-מקום בשבת אין כאן איבה שיכולה 54
 להשמיט ולומר הנשים שלנו ששומרות את השבת מותר 55
 לילד אותן בשבת אבל שלכם שאינן שומרים את השבת 56
 אסור לנו לילד אותן בשבת. 57

ואפילו ישמעאלית שאינן עובדים עבודה זרה (ואין איסור 58
 לילד אותן בחול כמו בנכרים עובדי עבודה זרה שאסור 59
 אותן מפני שמילדת בן לעבודה זרה מכל-מקום בשבת) 60
 אסור משום מלאכה שלא לצורך כמו שיתבאר בסי' שלי"ב 61
 (הואיל ואפשר להשמיט בלי איבה) אבל הקראיים כיון שהם 62
 שומרים שבת מותר לילד אותן (בשכר בדבר שאין בו חילול 63
 שבת משום איבה) ואפילו בנכרים עובדי עבודה זרה אם אי 64
 אפשר להשמיט בלי איבה מותר בדבר שאין בו חילול שבת: 65

ג מאימתי נקראת יולדת לחלל עליה את השבת משתשב 66
 על המשבר או משעה שהדם שותת ויורד או משעה 67
 שחברותיה נושאות אותה בזרועותיה שאין בה כח להלוך 68
 כיון שנראה אחד מכל אלו מחללים עליה השבת לכל 69
 צרכיה אשר אפשר לעשותן כאן בלי עיכוב אבל לקרות 70
 חכמה ממקום למקום שהוא דבר הצריך שהות ועיכוב מותר 71
 מקודם לכן משעה שמרגשת קצת אפילו בספק וטוב ליהרהר 72
 שכשתגיע האשה לחדש ט' יזמין הכל מערב שבת כדי שלא 73
 יצטרכו לחלל שבת: 74

ד כל ג' ימים הראשונים היא חשובה כמסוכנת ודאי מפני 75
 שאיבריה מתפרקים ומרוסקת היא לפיכך מחללים עליה 76
 את השבת אפילו אומרת איני צריכה לחילול אלא 77
 שחברותיה אומרות שצריכה אפילו אין בהן חכמה ולא 78
 רופא עושין לה כל צרכיה שהדברים שעושים לחיה בחול 79
 ידועים הם לכל ואפילו אוכלת מאכל שאר בני אדם אנו 80
 אומרים שאין מרגשת לשעתה ואם תאכל צונן או שאר 81
 דברים שאין המסוכנת אוכלת אותם יביאוו לידי סכנה אבל 82
 אם חכמה או רופא אומרים שאינה צריכה לחילול שומעים 83
 להם כי הרבה יולדות יש שאין עושין להן חמין בכל יום 84
 וכן נוהגים עכשיו בקצת מקומות שאוכלות בשבת חמין של 85
 אתמול: 86

ה משלשה ועד סוף שבעה אמרה איני צריכה אין מחללין 87
 אפילו חברותיה אומרות שצריכה לפי שאינה בחזקת 88
 מסוכנת לאותן דברים שרגילות חברותיה לעשות לה בחול 89
 ואפשר שיכולה להמתין עד לערב אלא אם כן שחכמה או 90
 רופא אומרים שצריכה שאז מחללין גם בשאר חולים כמ"ש 91
 בסי' שכ"ח. 92

ו נכרים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממונן 1
 אין מחללין עליהם את השבת ואם באו על עסקי נפשות 2
 ואפילו באו סתם ויש לחוש שמא באו על עסקי נפשות 3
 ואפילו עדיין לא באו אלא ממשמשים לבא יוצאים עליהם 4
 בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת ובעיר הסמוכה לספר 5
 אפילו אינן רוצים לבא אלא על עסקי תבן וקש מחללין 6
 עליהם את השבת שמא ילכדו העיר ומשם תהא הארץ נוחה 7
 ליכבש לפניהם: 8

ז יש אומרים שבזמן הזה שאנו דרין בין האומות ששוללין 9
 והורגיין אפילו אם לא באו אלא על עסקי ממונן מחללין 10
 עליהם את השבת לפי שאם לא יניחנו הישראל לשלול 11
 ולבוז יהרגנו וחזקה שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ויש 12
 לחוש שמא יעמוד אחד נגדם ויהרג והרי זה עסק נפשות 13
 ומכל-מקום הכל לפי הענין אבל יחיד שבאו עליו ליקח 14
 ממונו יניח להם ליטול כל אשר לו ולא יחלל שבת אפילו 15
 באיסור דברי סופרים אלא ע"ד שנתבאר בסי' ש"א: 16

ח הרואה ספינה שיש בה ישראל המטורפת בים וכן נהר 17
 שוטף וכן יחיד הנודף מפני נכרי מצוה על כל אדם 18
 לחלל עליהם שבת כדי להצילם ואפילו הוא ספק אם יציל 19
 ומכל-מקום אם יש סכנה אין לו לסכן עצמו כדי להציל את 20
 חבריו מאחר שהוא חוץ מן הסכנה ואף שרואה במיתת 21
 חבריו ואע"פ שהוא ספק וחבירו ודאי מכל-מקום הרי נאמר 22
 וחי בהם ולא שיבא לידי ספק מיתה על ידי שיקיים מה 23
 שנאמר לא תעמוד על דם רעך: 24

ט כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיינם למקומם אם 25
 מתפחדים מפני הנכרים לשבות במקום שהצילו כמו 26
 שיתבאר בסי' ת"ז: 27

י מי שרוצים נכרים לאנסו להמיר אם מחללין עליו להצילו 28
 נתבאר בסוף סי' ש"ו: 29

חלק ב סימן שכט על מי מחללין שבת

א יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את 30
 השבת לכל מה שהיא צריכה קורין לה חכמה ממקום 31
 למקום ומיילדין אותה ובבילה מדליקין לה הנר אפילו היא 32
 סומא ואפילו אין הנשים המתעסקות עמה צריכות לנר שהיו 33
 יכולות להתעסק עמה כל צרכה בלא נר אע"כ מדליקין 34
 בשבילה שאע"פ שהיא אינה רואה מתיישב לבה יותר 35
 כשיודעת שיש כאן נר שאומרת בלבה אם יש דבר הצריך 36
 לי חברותי רואות ועושות לי משא"כ כשתדע שאין כאן נר 37
 יש לחוש שתסתכן מפחד לבבה אשר תפחד שמא אין עושין 38
 לה יפה מה שהיא צריכה. 39

ומכל-מקום הואיל וכאב היולדת דברים טבעים הם ואין 40
 אחת מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו חכמים לשנות 41
 בכל מה שאפשר לשנות בו כגון אם צריכים להביא לה כלי 42
 דרך רשות הרבים תביאנו לה חברתה תלוי בשערה שהיא 43
 הוצאה שלא כדרכה ואין בה איסור מן התורה וכן כל כיוצא 44
 בזה ואם צריכה לשמן לא תסוך חברתה שמן בשערותיה 45

49 אין מלין אותו בשבת ואין אומרים נמול ממה נפשך אם בן
50 ז' הוא הרי מילתו דוחה שבת ואם בן ח' הוא אין כאן חילול
51 שבת במילה זו שהרי הוא כמחתך בשר בעלמא שכיין
52 שקרוב לודאי שהוא בן ח' לא רצו חכמים להתיר טלטול
53 בשביל מילתו במקום שקרוב לודאי שאין מילתו כלום.

54 ויש חולקין על זה ואומרים שכיין שאפשר שהוא בן ז' וכל
55 בן ז' אינו נפל אף על פי שלא נגמרו שערו וצפרניו ולכן
56 אין איסור כלל לטלטלו בשבת וכן מלין אותו בשבת ממה
57 נפשך אבל אין מחללין עליו שבת לדברי הכל בין בדבר
58 שיש בו סכנה לו במניעתו בין בדברים שהתירו לעשות
59 לולד ביום הולדו משום שערו אף על פי שאין בהם מלאכה
60 של תורה.

61 ולפי סברא זו מלין עכשיו כל ולד אפילו נולד לח' כי אין
62 אנו בקיאין בחדשי העיבור כי פעמים שהאשה מתעברת
63 בסמוך לטבילתה ופעמים אינה מתעברת עד אח"כ ואפשר
64 שהוא בן ז' ואף על פי שלא נגמרו שערו וצפרניו מלין אותו
65 וכן מותר לטלטלו בשבת.

66 (ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל ולכן המיקל
67 בטלטול כסברא האחרונה לא הפסיד אבל לענין מילה
68 בשבת שב ואל תעשה עדיף וטוב לחוש לדברי האוסרים
69 ואף שאין איסור בטלטולו יש איסור במילתו בשבת שלא
70 לצורך כמו שיש איסור בחתיכת הטבור בשבת אף לפי
71 סברא האחרונה כמו שנתבאר):

72 א אפילו בן ח' ודאי שאסור בטלטול לדברי הכל הרי אמו
73 שוחה עליו ומניקתו מפני שער החלב שמצטרה וכן היא
74 בעצמה יכולה להוציא בידה החלב המצער אותה שכיין
75 שהחלב הזה הולך לאיבוד אין בו משום מפרק אלא מדברי
76 סופרים ומשום שצרה לא גזרו:

77 י מיישרים אברי הולד של קיימא שנתפרקו מחמת שער
78 הלידה במה דברים אמורים ביום הלידה אבל אח"כ
79 אסור מפני שנראה ככונה אבל לכרכו בכרדי כדי ליישר
80 אבריו מותר לעולם מפני שדרכו בכך גם בחול ואינו נראה
81 ככונה בשבת אבל תינוק שאין כורכין אותו בחול ונתעקמו
82 אבריו בשבת אסור לכרכו כדי ליישרם:

83 יא אם נפלה ערלת הגרון של הולד מותר לשום אצבע
84 לתוך פיו ולסלק הערלה למקומה אע"פ שלפעמים
85 יקיא על ידי זה:

חלק ב סימן של דיני יולדת בשבת

א מילה בזמנה דוחה את השבת שנאמר וביום השמיני
ימול בשר ערלתו ביום ואפילו בשבת והפריעה היא
מכלל המילה והמציצה ג"כ דוחה את השבת מפני הסכנה
וכן נותנים עליה רטייה וכיוצא בה אע"פ שאסור לחולה
שאינו בן סכנה וכן לשאר צרכי רפואות מילתו דינו כחולה
שיש בו סכנה.

אלא שלכתחלה צריך להכין מערב שבת ואם לא הכין מערב
שבת מותר לעשות בשבת ע"י שינוי כגון בימהם שהיו
נותנים על המילה כמון שחוק ויין ושמן מעורבים אם לא

1 וכל זה כשהיא אומרת איני צריכה אבל בסתם שהיא אינה
2 אומרת כלום וחברותיה אינן יודעות מחללין אבל אם
3 חברותיה אומרות שאינה צריכה אין מחללין אלא אם כן
4 היא אומרת צריכה אני שאז אפילו מאה רופאים אומרים
5 שאינה צריכה מחללין כי לב יודע מרת נפשו וכמו שיתבאר
6 בסי' תרי"ח לענין שאר חולים.

7 ומסוף ז' ואילך אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה
8 אלא הרי היא עד ל' יום כחולה שאין בו סכנה שכל צרכיו
9 נעשים ע"י נכרי חוץ מלענין מדורה שאם היא צריכה לכך
10 עושים לה ע"י ישראל מפני שהצינה סכנה היא לה כל ל'
11 יום ואפילו בתקופת תמוז ואם מותרים אחרים להתחמם
12 כנגד מדורה זו נתבאר בסי' רע"ו:

13 ה ימים אלו אין מונין אותם מעת לעת אלא אם ילדה בד'
14 בשבת סמוך לערב הרי כשמגיע תחלת ליל שבת הוא
15 כבר יום רביעי ללידתה אע"פ שלא כלו ג' מעת לעת עד
16 סמוך לערב בשבת וכן לענין שבעה ושלושים:

17 ז היושבת על המשבר ומתה מביאין סכין בשבת אפילו
18 דרך רשות הרבים וקורעין את בטנה ומוציאין הולד שמה
19 ימצא חי ואע"פ שרוב הפעמים הוא מת קודם לאמו מכל
20 מקום בפיקוח נפש אין הולכין אחר הרוב ולפעמים יוכל
21 לחיות אחר מיתת אמו ואע"פ שעובר זה לא היה לו חזקת
22 חיות מעולם מחללין עליו מספק כמו על מי שהיה לו חזקת
23 חיות.

24 ומה שאין נוהגין כן עכשיו אפילו בחול מפני שאין אנו
25 בקיאין במיתת האם בקרוב כל כך שאפשר לולד לחיות כי
26 שמה נתעלפה ואם יקרעו בטנה ימיתוה וצריכים להמתין
27 ובתוך כך ודאי מת הולד:

28 ח הולד שנולד בשבת עושין לו כל צרכיו מרחיצין אותו
29 ומולחצין אותו שיתקשה הבשר וטומנין את השליא כדי
30 שיחם הולד וחוחתכים את הטבור שכל דברים אלו יש לו
31 שער מהם אם לא יעשו אותם לו וכיון שאין בהם מלאכה
32 של תורה התירו חכמים.

33 במה דברים אמורים בולד של קיימא דהיינו שנולד לט' או
34 לז' בודאי (כגון שפירש ממנה בעלה אחר שבעל) אבל נולד
35 לח' או ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו בין בדברים
36 אלו בין אפילו בדברים שיש במניעתו סכנה לו כגון לפקח
37 עליו את הגל אלא אם כן גמרו שערו וצפרניו שאז בודאי
38 נגמר לז' אלא שנשתהה לצאת ממעי אמו אחרי גמרו
39 ולפיכך אפילו הוא ודאי בן ח' כגון שפירש ממנה בעלה
40 אחר שבעל הרי דינו כבן ז' ודאי לכל דבר ומלין אותו
41 בשבת אבל אם היה שערו לקוי ואין צפרניו שלימין כברייתן
42 אפילו הוא ספק בן ח' דינו כודאי בן ח' לכל דבר ואפילו
43 לענין פיקוח נפש שמחללין מספק אפילו על עובר שלא היה
44 לו חזקת חיות מעולם לפי שחוששים שמה כלו לו חדשיו
45 וגמרו כבר שערו וצפרניו אבל זה שאנו רואין בו שלא גמרו
46 קרוב לודאי הוא שהוא בן ח' שלא היה נגמר עד חדש הט'
47 ומיהר לצאת קודם זמנו ונפל הוא.

48 ואפילו לטלטלו אסור כמו שאסור לטלטל את האבן ולכן

49 ז אין דוחה את השבת אלא מילה עצמה שאי אפשר
50 לעשותה מערב שבת אבל כל מכשירי מילה כגון תיקון
51 האיזמל והבאתו אצל התינוק ושחיקת סמנים ותיקון החלוק
52 שיתבאר כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את
53 השבת אפילו אם נאנס ולא עשאו או שעשאו ונאבדו
54 ואפילו איסור דברי סופרים לא התירו לצורך מצות מילה
55 אפילו אם תדחה המילה לגמרי בשביל כך כגון להביא
56 איזמל מחצר שאינה מעורבת או לישא התינוק דרך שם
57 שהעמידו חכמים את דבריהם אפילו במקום כרת.

58 ולומר לנכרי לעשות אם הוא דבר שאם עשהו ישראל אין
59 בו איסור אלא מדברי סופרים אומר לנכרי ועושהו שלא גזרו
60 על שבות דשבות במקום מצוה כמ"ש בסי' ש"ז ואם הוא
61 דבר שאסור לישראל לעשותו מן התורה כגון לתקן האיזמל
62 או להביאו דרך רשות הרבים גמורה לא יאמר לנכרי
63 לעשותו ויש מתירים אמירה לנכרי במקום מצוה אפילו
64 בדבר האסור מן התורה כמ"ש בסי' רע"ו ואף שאין לסמוך
65 על דבריהם בשאר מצוה כמ"ש שם מכל-מקום במילה
66 שהיא עצמה דוחה שבת יש לסמוך על דבריהם אף לענין
67 מכשיריה אם אי אפשר למול היום בענין אחר:

68 ח יש אוסרין להוציא התינוק מביתו לבית הכנסת דרך
69 כרמלית או חצר שאינה מעורבת אפילו ע"י נכרי שאין
70 בהוצאה זו צורך מצוה שהרי אפשר למולו בביתו ויש
71 מתירין בזה משום ברכ עם הדרת מלך ויש להנהיג כן
72 במקומות שנוהגים להביא התינוק לבית הכנסת ע"י שאחד
73 נותנו לחבירו וחבירו לחבירו בפחות מד' אמות שיוציאוהו
74 מרשות היחיד ע"י נכרי ויכניסוהו ע"י נכרי או יעשו כמו
75 שיתבאר בסי' שמ"ז אבל לא יוציאוהו ויכניסוהו ע"י שנים
76 שזה עוקר וזה מניח אע"פ שהוא פטור מכל-מקום הרי הוא
77 אסור מדברי סופרים:

78 ט אין עושין לה חלוק והוא שיקוב חתיכה של בגד כדי
79 שתכנס המילה באותו הנקב ויכרוך שאר הבגד על
80 האבר ויהדקנו שם כדי שלא יחזור עור האבר לכסות המילה
81 אבל כורך עליה סמרטוט ואם לא הזמינו מבעוד יום מביא
82 אפילו מחצר אחרת שלא עירבו ובלבד שיכרכנו על אצבעו
83 ויביאנו כדי לעשות בשינוי וכן מותר להביאו דרך כרמלית
84 ע"י שינוי אבל לא דרך רשות הרבים:

85 י איזמל של מילה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור
86 לטלטלו אלא לצורך המילה ולא כדי להצניעו ואפילו
87 לצורך גופו ומקומו וכל-שכן שלא לצורך כלל כמ"ש בסי'
88 ש"ח ומכל-מקום בעודו בידו כשמל בו רשאי לטלטלו לכל
89 מקום שירצה להצניעו שמה כמ"ש שם אבל אסור לרחצו
90 אפילו בעודו בידו שאין מדיחין כלים בשבת אלא לצורך
91 היום כמ"ש בסי' שכ"ג:

92 יא בימי חכמי התלמוד אם לא היו רוחצין הולד לפני
93 המילה ולאחריה ובשלישי למילה במים חמין היה
94 מסוכן ואם היו צריכים להחם בשבת לצורך רחיצה שלפני
95 המילה היה דינו כדין תיקון האיזמל שנתבאר ואם היו
96 צריכים להחם לצורך רחיצה שלאחריה היה דינו כדין

1 שחק מערב שבת לועס בשינוי ונותן ואם לא עירב יין ושמן
2 מערב שבת לא יערבם בשבת אלא נותן זה בפני עצמו וזה
3 בפני עצמו כדי לשנות (ולענין יו"ט נתבאר ב"ד סי' רס"ו)
4 וכן לשאר חולים אע"פ שלא היה ידוע מערב שבת
5 שיצטרכו לערב להם יין ושמן מכל-מקום אם אין בהם סכנה
6 אסור לערב להם בשבת (שאסור לעשות להם רפואה בלא
7 שינוי כמ"ש בסי' שכ"ח).

8 ואם אין לו כמון כלל או שאי אפשר ללעסו וצריך לשחקו
9 או לשחוק סמנים אחרים המעצרים הדם תדחה המילה עד
10 למחר שאין דוחה שבת אלא מילה עצמה אבל לא מכשיריה
11 כמו שיתבאר אלא מפני הסכנה וא"כ אין להביאו לתחלה
12 לידי סכנה כדי שצטרך לחלל שבת אח"כ אבל אם היה לו
13 כמון שחוק או סמנים שחוקים מבעוד יום ומלו את הקטן
14 ואח"כ נתפזרו שוחקן בשבת מפני הסכנה:

15 ב כל זמן שלא סילק ידו מהמילה חוזר אפילו על ציצין
16 שאינן מעכבין בדיעבד. סילק ידו אינו חוזר אלא על
17 ציצין המעכבין שנתבאר ב"ד סי' רס"ד:

18 ג בן ח' שגמרו שערו וצפרניו או בן ז' ודאי אע"פ שלא
19 גמרו מלין אותו בשבת. ספק בן ז' ספק בן ח' ולא גמרו
20 אין למולו בשבת כמ"ש בסי' ש"ל:

21 ד מילה שלא בזמנה אפילו לא היה אפשר למולו קודם
22 לכן כגון שהיה חולה אינה דוחה את השבת שאפשר
23 למולו אחר השבת ולא יהיה שום חיסור מצוה בזה שהרי
24 בלא זה אינה בזמנה:

25 ה מי שנולד בערב שבת בין השמשות אין מלין אותו
26 בשבת שהוא ספק שמיני ספק תשיעי שאין דוחין שבת
27 מספק ואפילו לא הוציא אלא רוב ראשו בין השמשות אע"פ
28 שיצא כולו בשבת ה"ז כנולד בין השמשות.

29 והתחלת בין השמשות הוא אחר הילוך ג' מילין ורביע
30 לאחר התחלת השקיעה כמו שנתבאר בסי' רס"א והוא לערך
31 רביעית שעה קודם צאת הכוכבים ואם נולד קודם לכן אע"פ
32 שכבר שקעה החמה נימול ביום ו' ואם נולד כן בשבת נימול
33 בשבת ואף שיש אומרים שמתחלת השקיעה היא לילה כמו
34 שנתבאר שם מ"מ הרי במדינות אלו אין אנו חוששין כלל
35 לדבריהם שלפעמים אין מקבלים שבת ועושים כל
36 המלאכות עד רביעית שעה קודם צאת הכוכבים א"כ אין
37 לנו לדחות המילה מזמנה בשביל חשש זה:

38 ו אנדרוגינוס שהוא ספק זכר ספק נקבה אין מילתו דוחה
39 שבת וכן נולד כשהוא מהול אפילו אינו נראה מהול אלא
40 בעת הקישוי אע"פ שצריך להטיף ממנו דם ברית אינו דוחה
41 שבת מפני שאין זה חיוב ברור מן התורה וכן יוצא דופן
42 ונכרית שילדה ואח"כ נתגיירה הואיל ואין אמו טמאה לידה
43 יש להסתפק אם נימולים בשמיני או מיד שנולדו שהרי
44 התורה סמכה מילת שמיני לטומאת היולדת וכן מי שיש לו
45 שתי ערלות דהיינו ב' עורות זה על גבי זה או שני גידים
46 יש להסתפק אם נימול בשמיני שהרי התורה אמרה ערלתו
47 אחת לפיכך נימולים הם בשמיני מספק אבל אינן דוחין את
48 השבת מספק:

8 המילה בחמין שהוחמו מאתמול ולאחר המילה במוצאי
9 שבת וכן אם היה יום ג' בשבת ורואים שיש צורך לרחצו
10 מכינים חמין מבעוד יום ורוחצין אותו בשבת וכל זה מן
11 הסתם אבל אם רואים שיש לחוש לסכנה אם לא ירחצו
12 אותו אחר המילה מרחיצין אותו ומחללין עליו שבת כמו
13 על שאר חולה שיש בו סכנה:

חלק ב' סימן שלא דיני מילה בשבת

1 שחיקת סמנים שנתבאר וכן שלישי למילה שחל בשבת
2 מחמין לו חמין אפילו ע"י ישראל אם לא הכינו מאתמול
3 מפני שסכנה היא לו.
4 אבל עכשיו לא נהגו ברחיצה כלל בקצת מדינות ודינו
5 לרחוץ בשבת אם רצו כדן רחיצת כל אדם שאסור אפילו
6 בחמין שהוחמו מבעוד יום אלא פניו ידיו ורגליו בלבד
7 כמ"ש בסימן שכ"ו ובמדינות אלו נוהגים לרחצו לפני

תורה אור

32 (שהוא למטה מן האדם) ומגביהים אותו לבחינת
33 אדם, על ידי שהוא מוסיף כח וחיות בנפש האדם,
34 כנ"ל].

35 [ולכא' תמוה - הכיצד? איך ניתן לומר שאכילת
36 מאכלים טעימים - בשר ודגים וכל מטעמים - פועלת
37 המשכת אור רוחני בנפש האדם, עד שע"ז מתענג
38 האדם "על ה"?

וזהו שהולך ומבאר:]

40 כי הנה כתיב אחר וקדם צרתני, אחר למעשה
41 בראשית בו'.

42 על בריאת האדם נאמר "אחר וקדם צרתני",
43 שהוא "אחר" [האחרון במדרגה] למעשה
44 בראשית, וביחד עם זאת הוא גם "קדם", ראשון
45 במעלה לגבי כל שאר הנבראים.

[פירוש הענין ע"פ חסידות - שיבואר להלן:]

46 כאשר אנו מעריכים את מדרגת האדם לגבי שאר
47 הנבראים (אם הוא "אחר" או "קדם" למעשה
48 בראשית), הכוונה בזה היא - הערכת הכח האלקי
49 שבאדם לגבי הכח האלקי שבשאר הנבראים.

50 ובזה יש להבדיל ולהבחין בין הכח האלקי כפי
51 שהוא למטה, מלובש בפועל בגשמיות הנבראים
52 להחיותם ולקיימם, ובין הכח האלקי כפי שהוא
53 למעלה בשרשו בעולמות עליונים, בטרם ירדתו
54 למטה להתלבש בנבראים.

55 דזה פשוט, שהכח האלקי כפי שהוא מלובש
56 בשאר הנבראים הגשמיים, הוא למטה מנשמת האדם,
57 שהוא בחיר הנבראים ולמעלה מכל שאר הנבראים
58 ("קדם למעשה בראשית");

59 אבל כפי שהכח האלקי הוא בשרשו ומקורו
60 בעולמות עליונים, טרם ירדתו למטה, הרי שם הוא

1 אך כל זה הוא בימות החול, אבל בשבת בורר
2 אסור.

3 התוכן הפנימי של איסור "בורר" ביום השבת
4 הוא, שהאכילה דיום השבת אינה בשביל העבודה
5 ד"בירור" (לברר את החלק הטוב שבמאכל מן הרע
6 ועי"ז להעלות את המאכל למדרגת "אדם") - כי
7 בשבת המאכל הוא "מבורר" מאליו, שכבר נפרד
8 הטוב מהרע ונכלל בקדושה על ידי קדושת שבת,
9 במילא אין צורך בעבודה של "בירור" המאכל.

10 וזהו התוכן הפנימי באיסור "בורר", שבשבת
11 אין לעסוק בעבודה זו של "בירורים".

12 אלא האכילה היא יותר עליונה, בבחינת
13 המשכה מלמעלה, וקראת לשבת ענג, אז
14 תתענג על הוי"ה.

15 בשבת, שבה קדושתו ית' נמשכת ומאירה
16 בעולם, גם חובת אכילת סעודות שבת היא למטרה
17 זו - לא בשביל "העלאת" המאכל, אלא להיפך,
18 כדי שע"י מאכלי שבת תימשך קדושה עליונה
19 למטה בנפש האדם.

20 וכמפורש בכתוב, שענינו של עונג שבת
21 ("וקראת לשבת עונג", שמצוה לענגו במאכלים
22 גשמיים) הוא (כההמשך בכתוב שלאחריו) - "אז
23 תתענג על ה'"; היינו לא עונג גשמי מטעם
24 וממתיקות המאכל, אלא עונג רוחני מאלקות (שהוא
25 עונג הנשמה). זאת אומרת, שהנשמה מתענגת מאור
26 ה' הנמשך עלי' ע"י מאכלי שבת.

27 [עבודה זו נק' "המשכה מלמעלה למטה",
28 פירוש, שעל ידה ממשיכים קדושה אלקית
29 מלמעלה שתשכון למטה בנפש האדם - בניגוד
30 לאכילה בימות החול שהיא בחינת "העלאה
31 מלמטה למעלה", היינו שמתקנים את המאכל

43 בנטיעות", דהיות שמוחם וליבם לא היו מסוגלים
44 להכיל את עומק הסודות והגילויים הרוחניים
45 שב"פרדס", הנה לא זו בלבד שלא "קיבלו" מאומה
46 מכניסתם לשם, אלא אדרבה, היא גרמה להם לנפילה
47 ממדריגתם, שכן זומא נפגע (נטרפה דעתו), ו"אחר"
48 נפל עוד יותר עד ש"קצץ בנטיעות", היינו שיצא
49 לתרבות רעה, היפך קדושת ה"פרדס".

50 משא"כ ב"עולם התיקון" - "האורות מועטים
51 והכלים מרובים", היינו שיש מיזוג נכון של "אורות"
52 ו"כלים", באופן שהאור נתפס ונקלט כראוי בתוך
53 הכלי.

54 מובן ופשוט ש"שבירת הכלים" שבעולם התהו
55 היא כך בכוונה תחילה, שכך הוא רצונו של הקב"ה
56 שיהי' עולם כזה שהכלים לא יכילו את האורות
57 הגדולים ויישברו.

58 והטעם לכך:

59 תכלית הכוונה היא שיהי' עולם גשמי שיהי'
60 "מלא קליפות וסטרא-אחרא שהן נגד ה' ממש לומר
61 אני ואפסי עוד", היינו עולם שאין שם גילוי אלקות
62 (שאין כאן "כלי" שיוכל "להחזיק" אור אלקי באופן
63 גלוי) ואור הקדושה מתעלם ומסתתר בו בתכלית,
64 ובנ"י ע"י עבודתם יגלו את אור הקדושה שבו. "כי
65 זהו סוד כל ענין מעשה התחתונים וזהו עבודתם
66 שניתן להם. . במה שנתן בתחלה מקום להתהוות
67 הרע, וחזרתו לטוב הוא על ידי נשמות ישראל".

68 והנה, על ידי "השתלשלות העולמות", שהיא
69 ירידה בסדר והדרגה מעולם עליון לעולם תחתון, אי
70 אפשר שמעולם של קדושה "ישתלשל" עולם הקליפה
71 שהוא הפכי בתכלית ואין שום ערך ודמיון ביניהם.

72 ולפיכך, כדי שייברא עולם גשמי, שהחיות
73 האלקית מוסתרת בו כל כך עד שהוא "מלא קליפות
74 וסטרא-אחרא" - הי' צורך ב"שבירה", הגורמת
75 ל"נפילת" וירידת החיות האלקית בדילוג גדול,
76 מעולם שכולו קדושה לעולם הקליפות.

77 וזהו מה שמבואר בתורת הסוד ש"שבירת כלים"
78 זו של עולם התהו "נופלים" ויורדים "ניצוצות" קדושה
79 לעולם הזה הגשמי, ומתפזרים בכל הדברים הגשמיים
80 שבעולם לקיימם ולהחיותם. וזוהי עבודת האדם עלי
81 אדמות, שעל ידי קיום המצות בחפצים גשמיים, וכן
82 במילוי צרכיו הגשמיים לשם שמים, הוא "מברר"
83 ומעלה את הניצוצות העליונים מעולם התהו הטמונים

1 למעלה מנשמת האדם, היינו שהשורש של הכח
2 האלקי המלוּבש בשאר כל הנבראים הוא בעולם רוחני
3 עליון יותר מן העולם ששם שורש נשמת האדם (וזהו
4 שהאדם הוא "אחור למעשה בראשית").

5 והנה, להבנת הענין שיתבאר להלן, יש לבאר
6 בקצרה את המושגים "עולם התיקון ועולם התהו"
7 ו"שבירת הכלים" דעולם התהו (שנזכר בכתבי
8 האריז"ל):

9 בתורת הסוד מבואר, שיש עולמות רוחניים
10 שקדמו לבריאת עולם הזה הגשמי, ובכללות הם
11 ארבעה עולמות "אצילות, בריאה, יצירה, עשי".
12 עולמות אלו נקראים בשם "סדר השתלשלות"
13 ("שלשלת" ושרשרת של עולמות, הנמשכים אחד
14 מהשני בסדר והדרגה, ממדריגה למדריגה).

15 וגילה לנו האריז"ל, ש"סדר השתלשלות" זה
16 (ובמיוחד העולם הראשון, עולם האצילות) נקרא בשם
17 "עולם התיקון", אך למעלה מכל העולמות הללו יש
18 עולם רוחני אחר המכונה "עולם התהו" - לפי
19 שבעולם זה שורר "חורבן" המכונה "שבירת הכלים";
20 ונרמז בכתוב "והארץ היתה תהו וגו".

21 ביאור הדבר:

22 בספרי קבלה מבואר שבכוחות האלקיים
23 [הנקראים בשם "ספירות"] המלוּבשים בכל עולם
24 ועולם להחיותם ולקיימם, יש "אורות" ו"כלים".
25 פירושו: "אורות" הם עצם האור האלקי המתגלה
26 בעולם, ו"כלים" הם הכוחות הרוחניים המגדירים את
27 האור בציור והגבלה מסויימים, והאור מתגלה על
28 ידם. דוגמא לאור וכלי באדם: כח השכל (שעל ידו
29 מבינים ומשיגים דברים שכליים), שהוא כח רוחני
30 של הנפש, הוא ה"אור", והמוח הגשמי שבו מלוּבש
31 כח השכל (ועל ידו השכל פועל) הוא ה"כלי".

32 והסיבה ל"שבירת הכלים" בעולם התהו היא, לפי
33 ששם יש "אורות מרובים וכלים מועטים". היינו
34 שב"עולם התהו" האורות והגילויים של הקב"ה הם
35 גדולים ועצומים מאד ואין ה"כלים" שבעולם התהו
36 מסוגלים לקבל ולהכיל את האורות המרובים שבהם,
37 ולכן הכלים דעולם זה הם בבחינת "שבירה" (כמו על
38 דרך משל בכלים גשמיים, שכאשר הכלים נשברים
39 אזי שברי הכלים שנשארו אינם יכולים להחזיק
40 כלום).

41 דוגמא לדבר - מאמר רז"ל לענין ארבעה
42 שנכנסו לפרדס, "בן זומא הציץ ונפגע", ו"אחר קצץ

41 מיתה [כל מי שיורד ממדריגתו קוראים בו
42 "מיתה"].

43 אך מכל-מקום נראה ששרשו יותר גבוה
44 מהאדם.

45 אמנם, למרות שלאחר הנפילה המאכל הוא
46 למטה מן האדם, מכל-מקום מעלה זו שיש
47 במאכלים גשמיים לגבי האדם - ששרשם מ"עולם
48 התהו", שהוא גבוה משורש האדם - נראית וניכרת
49 גם עתה לאחרי ירידת ו"נפילת" המאכל למטה
50 להיות למטה מן האדם.

51 שהרי המאכל הוא המחוי' את האדם, והאדם
52 הוא מקבל החיות מן המאכל, לפי שהוא
53 בבחינת אחור למעשה בראשית כו'.

54 הביטוי לכך הוא במה שהאדם מקבל קיומו
55 וחיותו ממאכלים גשמיים, ועד שגם חיותו
56 הרוחנית מתחזקת מהם, כנ"ל. דלכאורה אינו
57 מובן: הן אמת שיש כוונה ומטרה בכך שהאדם
58 ניזון ממאכלים גשמיים, והיינו כדי "לברר" אותם
59 ולהעלותם למדריגת אדם, אבל סוף-סוף אינו מובן
60 כיצד אפשר לו לקבל חיות מדבר שלמטה ממנו?
61 אלא הביאור בזה הוא לפי שכאמור "שרש
62 המאכלים הן למעלה בעולם התהו", היינו
63 שהניצוצות שבמאכלים גבוהים יותר בשרשם מן
64 האדם, ולפיכך יש בכחם של מאכלים גשמיים
65 להחיות את האדם.

66 ונמצא שבפרט זה האדם הוא בבחינת "אחור
67 למעשה בראשית", לפי שהוא מקבל את חיותו מן
68 הדומם צומח והחי (אף שמצד שני הוא למעלה
69 משאר כל הנבראים, "קדם למעשה בראשית",
70 שלכן רק בכוחו של אדם "לברר" את המאכלים
71 ולהעלותם עד שיוכלו בקדושה).

72 [ומעתה ישוב לבאר את המעלה המיוחדת
73 שבמאכלי שבת:]

74 ובשבת שהוא זמן עליית העולמות.
75 מבואר בכתבי האריז"ל שבשבת הוא זמן
76 "עליית העולמות".

77 פירוש: כשם שבששת ימי בראשית, בגמר
78 מלאכת שמים וארץ - הקב"ה "שבת וינפש", כך
79 חוזר חלילה בכל שבוע ושבוע, שיש ענין השביתה
80 למעלה.

1 בדברים הגשמיים.

2 וזהו גם מה שאנו "מבררים" מהמאכל את החלק
3 הטוב שבו על ידי אכילה לשם שמים כנ"ל, שהכוונה
4 ב"חלק הטוב" הוא לחכ האלקי המחוי' ומקיים את
5 המאכל, שהוא ניצוצות מעולם התהו.

6 ונמצא, ששורש הכח האלקי שבשאר כל
7 הברואים הוא למעלה משורש נשמת האדם, כי שורש
8 נשמת האדם הוא מעולם האצילות (העולם העליון
9 ביותר שב"סדר השתלשלות"), "עולם התיקון", ואילו
10 שורש הכח האלקי המלוּבש בדברים גשמיים דדומם
11 צומח וחי הוא מעולם התהו שלמעלה מעולם התיקון,
12 אלא שנפל למטה ע"י "שבירת הכלים".

13 אבל לאחר ה"נפילה" ירד הכח למטה מטה, עד
14 שהאדם הוא למעלה ממנו, והוא המעלה ומתקן אותו.

15 וזהו שהולך ומבאר:]

16 שהמאכל כמו שהוא למטה בירידתו בשבירת
17 הכלים הנה האדם הוא בבחינת "קדם",
18 שהמאכל הוא מתברר על ידי האדם.

19 לגבי המאכל הגשמי כפי שהוא לאחר ש"נפל"
20 למטה (על ידי ירידתו ב"שבירת הכלים") הרי האדם
21 הוא "קדם" ולמעלה ממנו, והמאכל הוא למטה מן
22 האדם, שהרי האדם הוא ה"מברר" ומעלה ומתקן את
23 המאכל.

24 אבל בשרשו למעלה הוא מ"עולם התהו", לפני
25 מלך מלך לבני ישראל, אלא שאח"כ וימלך
26 וימת, וימת וימלך כו'.

27 אבל שרש המאכל למעלה הוא מעולם התהו
28 כנ"ל, והוא למעלה משורש האדם.

29 וכמבואר בכתבי האריז"ל שעל עולם התהו
30 נאמר "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני
31 מלך מלך לבני ישראל", להיות שעולם זה הוא
32 לפני - היינו למעלה מן - עולם האצילות (שממש
33 שורש נשמות בני, "מלך לבני ישראל").

34 אלא שהחיות האלקית (שבניצוצות הקדושה)
35 נפלה משם על ידי "שבירת הכלים" (כנ"ל), ועל
36 ענין ה"שבירה" - המורה על נפילה עצומה עד
37 שהאור האלקי מתעלם לגמרי, כנ"ל - נאמר
38 "וימלך גו' וימת", דמיתה משמעה ירידת ונפילת
39 השורש למטה באופן שהאור הוא בתכלית ההעלם
40 (בלשון הזהר כל מאן דנחת מדרגא כו' קארי בי'

42 [ועל כן בשבת] מתעלה המאכל כמו שהוא
43 בשרשו.
44 וכך הוא בענין מאכלים גשמיים - ששרשם,
45 כנ"ל, הוא למעלה משורש האדם - שביום השבת,
46 שאז עולה חיות כל הנבראים לשרשה ומשם הוא
47 קיום וחיות הנבראים - הרי נמצא, שבמאכל הגשמי
48 כפי שהוא למטה מאיר אור אלקי עליון ביותר, היינו
49 שורש המאכל (אור מעולם התהו) שהוא למעלה
50 מ(שורש) האדם.

51 ונמשך ממנו חיות להנפש מלמעלה למטה.
52 וזוהי המעלה שבאכילת שבת, דלהיות
53 שבמאכל הגשמי מאיר אור אלקי עליון ביותר,
54 לפיכך, כשאדם אוכל מאכל זה (בכוונה הראוי)
55 ונעשה חלק מן האדם, הרי האור האלקי שבמאכל
56 נרגש ומתגלה בנשמת האדם, ועל ידי זה נמשך
57 חיות רוחנית אלקית בנפש האדם, שע"ז בא לידי
58 מדריגות גבוהות יותר בעבודת ה' ודביקות
59 באלקות.

60 כלומר:
61 גם בימות החול, זה שהאדם מקבל חיות
62 ממאכלים גשמיים (שהם למטה ממדריגתו) הוא
63 מחמת ששרשם גבוה יותר מן האדם ובמילא
64 בכוחם להוסיף חיות באדם (כנ"ל);
65 אלא שבימות החול החיות הנמשכת באדם
66 מהמאכלים היא חיות גשמית (ורק שעל ידי
67 התחזקות כח הגוף ניתן להוסיף כח ועוז גם
68 בעבודת ה', כנ"ל); משא"כ האכילה דשבת ענינה
69 להמשיך חיות אלקית בנפשו, משורש המאכל
70 (שהוא למעלה מן האדם) שמתגלה למטה ביום
71 השבת.

72 [ועפ"ז מובן מה שנאמר לעיל, שהאכילה
73 דשבת "היא יותר עליונה, בבחינת המשכה
74 מלמעלה" - שבניגוד לאכילה בששת ימי החול,
75 שאז המאכל הוא למטה מן האדם והמטרה
76 הרוחנית של האכילה היא בשביל "לברר" ולתקן
77 המאכל ולהעלותו לקדושה, הנה ביום השבת, שאז
78 הוא זמן "עליית העולמות", הנה ענין האכילה הוא
79 להמשיך חיות אלקית עליונה ביותר בנפש האדם].
80 ע"י י"ב לחמים בו'.
81 חיות אלקית זו (משורש המאכלים) נמשכת

1 ביאור הענין:
2 הקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה
3 בראשית, שתמיד הוא מהוה ומחי' את העולם כולו
4 (ואם הי' מסתלק כרגע שפע החיות מאתו ית' היו
5 כל הנבראים חוזרים לאין ואפס ממש כמו לפני
6 ששת ימי בראשית ממש - אלא שיש הבדל בין
7 אופן קיום העולם בששת ימי החול לקיום העולם
8 ביום השבת:
9 במשך ששת ימי החול משפיע הקב"ה קיום
10 וחיות לנבראים ע"י צמצום וירידת כוחותיו ית',
11 שהחיות יורדת ממדריגה למדריגה על ידי
12 השתלשלות רבות ועצומות עד שיורדת לבחינת
13 עשי' גשמית, היינו עד שתוכל החיות להתלבש
14 בדבר גשמי באופן שהחיות מסתרת בגוף הנברא,
15 כאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו (נפרד
16 מאלקות).

17 אך ביום השביעי "שובת" הקב"ה מצמצומים
18 וירידות אלה, שאז החיות האלקית עולה לשרשה
19 ומקורה.
20 [כמשל אדם ששובת ממלאכה, שבזמן עשיית
21 המלאכה היו כוחות נפשו מלובשים ועסוקים
22 בעשי' זו, ובגמר עשיית המלאכה כוחות נפשו
23 שהיו עסוקים ומלובשים במלאכה זו חוזרים
24 למקומם במקורם (שלכן אנו רואים, שכאשר אדם
25 נח ממלאכה קשה הוא מרגיש ששב אל עצמו
26 "געקומען צו זיך"), כי זהו באמת מה שקרה,
27 שכוחות נפשו חזרו למקורם כשנח ממלאכתו].

28 אלא דלפי זה צריך להבין, אם החיות מפסיקה
29 להתצמצם בעולם העשי', כיצד נשאר העולם
30 בקיומו ביום השבת? - אך הענין, דזהו משום
31 שביום השבת קיום וחיות העולם הם ממדריגת
32 הכח האלקי כפי שהוא בשרשו, טרם שנתצמצם
33 וירד ממדריגה למדריגה בבחינת הסתר פנים.
34 - וזהו סוד קדושת השבת המאירה בעולם
35 ובנפש האדם ביום השבת, שהאור האלקי הוא
36 בגילוי, בלי שום הסתר פנים -

37 ומאחר שקיום וחיות הנבראים בשבת הם
38 ממדריגה גבוהה יותר, הרי פשוט שגם הנבראים
39 עצמם (שחיים וקיימים מחיות זו) יש להם עלי',
40 והוא הוא ענין "עליית העולמות" ביום השבת,
41 שהם עולים ממדריגתם ומתקרבים יותר לאלקות.

15 באכילתו את העונג העליון [כלומר: עונג אלקי] כמו
16 שהי' בבשר הזבח דכהנים" כלומר, כשאכילת שבת
17 היא כדבעי הרי זו כמו אכילת זבח ע"י הכהנים,
18 שפשוט שכל עניינה הוא אכילת קודש ועבודה
19 רוחנית, בהתאם לקדושת הקרבן.

20 משא"כ בלי ההכנה הראוי', הרי גם אכילת שבת
21 "מגשם הגוף מצד התענוג הגשמי שבגוף שאינו נברר
22 והוא מעורב מטוב ורע גמור".

23 וכמעשה הידוע אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע
24 לתלמידיו "שור מלובש בכובע של שבת קודש, שזה הי'
25 מפני שהאוכל אכל בתאוה עצומה ונעשה הוא עצמו
26 תמונת שור שהוא הבשר שנתאוה לה והכובע לא
27 נשתנה כו"י

ד"ה יגלה לן טעמיה

1 למטה בנפש על ידי י"ב הלחמים. כי י"ב לחמים
2 הם כנגד שם הוי', וכיון שגילוי אור אלקי בעולם
3 נמשך על ידי ד' אותיות שם הוי', לפיכך, עיקר
4 המשכת חיות אלקית בנפש האדם (משורש
5 המאכלים ב"עולם התהו") הוא על ידי י"ב לחמים
6 (שם הוי').

7 [מובן ופשוט, דזה שנתבאר כאן שעל ידי מאכלי
8 שבת נמשך אור אלקי (ממקום עליון ביותר) בנפש
9 האדם, הוא רק כאשר אכילת האדם היא באופן של
10 עבודה רוחנית (ולא לשם מילוי תאוות הגוף).

11 שלכן מוכרח להיות ענין התפלה בשבת קודם
12 הסעודות, "שאם יאכל בשבת בלא תפלה בכוונה לא
13 יעשה כלום, ויתפשט התענוג גשמי של המאכל כו'..
14 כאשר יתעורר תחלה בתפלה בכוונה אזי ימשיך אח"כ

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

25 דחכמה אלקות תתעב נפשו ויגיע לבחי' מות ברוחניות
26 שנק' נפילה בעצם שאבד חוש טבעית התפעלות
27 האלקות (ולזה נק' כנ"י בגלות בשעבוד פרנסה שכורת
28 ולא מיין כמ"ש במ"א בפי' עד מתי תשתכרין (בל"א
29 ער דער הערט נישט אין מוח כו') והיינו שפגמתי באות
30 יו"ד דראי' דחכמה וכה"ג הפגם בחוש השמיעה דמוח
31 בינה כו' וכמ"כ עד"ז נעשה גם הפגם וחסרון אור
32 הנשמה אלקית בבחי' רוח שבלב כי תוכן לבות ותוכן
33 ורוחות הכל א' כו' דשכל האלקי המתפעל במוח הוא
34 עצמו המתפעל בלב כמ"ש והשבות אל לבבך כי ה' כו'
35 כידוע דהלב רואה ראיית השכל ושומע השגה שבכינה
36 דבינה לבא הלב מבין כו' וגם שם נפגם שאין לבבו
37 שומע ורואה כו' כי אטום הוא לקבל כו' וזהו רק מצד
38 שנתמלא ונתגשם הלב ברוח זר והוא בהתקשרות הלב
39 בטרדת העולם וכו' והיינו שפגמתי באות וי"ו וכמ"ש
40 במ"א ע"פ על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות שזהו
41 שאינו נמשך בקרב הלב דוקא ויוכל להיות בזה כמה
42 אופנים וחילוקי' שונים יש שנפגם בלב ולא במוח ויש
43 להיפך והכל תלוי לפי אופן התקשרות הנפש הטבעית
44 במוח ולב בחיי גופו וחמדת עוה"ז כידוע וד"ל. אך
45 א"כ יש להבין לכאורה דהלא כל טרדת המוח והלב
46 אינו רק בדברים המותרים מן התורה כטרדת מו"מ
47 למצוא טרף לנפשו ונפשות ביתו כו' שאמרה תורה
48 בפי' ואספת דגנך וכה"ג במזון ולבוש שהתורה אמרה

1 (ו) והנה ידוע דשעת צלותא שעת קרבא וכמ"ש
2 בחרבי ובקשתי בצלותי כו' ומאן דקטיל
3 לחויא במלחמה זו יהבין ליה ברתא דמלכא שהוא
4 שורש נשמתו כמו שהיא למעלה שנק' מזלא כו' (שזהו
5 כמו רוה"ק וגילוי אליהו כמ"ש בס' הקבלה) ויש
6 להקדים הידוע שיש בנשמה ה' מדרגות נר"נ חיה
7 יחידה נר"נ מלובש בגוף נשמה במוח ורוח בלב והיה
8 יחידה ב' מקיפים שזהו שכתוב אך בצלם יתהלך איש.
9 ויש צ' דצלם ולמ"ד דצלם. ויובן תחלה בבחי' נר"נ
10 שמלובש בגוף החומרי שיוכל להיות בהם פגם וחסרון
11 כידוע בוידוי דפגמתי באות יו"ד דנשמה נק' נר הוי"ה
12 כו' והוא מה שאנו רואים כמו בחי' נפילה בניצוץ
13 האלקי שבמוח חו"ב שלא יוכל להתפעל כלל בהשגת
14 אלקות ומאד מתרחק הענין ממנו עד שמרחוק ה' נראה
15 לו בהעלם גדול ולא בגילוי כלל וכלל וא"א לתלות
16 החסרון זה בעצם הניצוץ אלקי אחר שהוא חלק אלוה
17 כו' רוח האדם כו' יעקב חבל כו' כידוע אלא צריך לומר
18 שאין זה מצד עצם אור הנשמה אלא מצד התלבשותה
19 בכלי המוח גשמי דנפש השכלית הטבעי' שנקשרת
20 בטרדת עניינים זרים כטרדת משא ומתן וכה"ג
21 שמחשיך וממעט אור השכלה האלקית במיעוט אחר
22 מיעוט מעט מעט עד אשר יכבה אורה לגמרי ברוב
23 הזמן כידוע בענין וכל חכמתם תתבלע שנבלע חכמה
24 שבנפש האלקית בחכמה האנושי עד שכל אוכל

9 אהדדי ואינם כרחוקים מן הקצה כו' אלא אחר מס"נ
10 אמיתי יוכל להיות בטרדת עסק הפרנסה כמ"ש ואספת
11 דגנך כו' אך בתנאי אחד והוא שלא יעסוק בריבוי
12 התחכמות יתירה ועומק הלב ביתר מכפי המדה
13 הקצובה לו ליתן בו ברכת ה' וכמ"ש במ"א ע"פ וברכך
14 ה' בכל אשר תעשה בכל אשר תעשה דוקא ואמנם עשי'
15 זאת לא תהיה בריבוי התחכמות לעשות לבוש שק
16 ביותר מכפי הצריך כו' וד"ל:

הקדמת שער התשובה

1 ואכלת ושבעת כו' ואיך מצוה ואספת דגנך כו' בטרדת
2 מו"מ שהוא עושה גרועון אור בנשמה עד שיוכל ליפרד
3 ממש כנ"ל וגם איך יאמר ואספת דגנך כו' מיד אחר
4 מצות מס"נ שהזכיר קודם לאהבה את ה' לעבדו בכל
5 לבבכם ובכל נפשכם כו' (ומה שארז"ל שזהו כשאין
6 ישראל עושים רצונו של מקום היינו לעתיד שיעשו
7 זרים כו' ומלאכתם נעשית ע"י אחרים והרי הרבה עשו
8 כרשב"י כו'). אך הענין הוא דבאמת אינם תרתי דסתרי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

19 ולגדולתו הוא בחי' סוכ"ע בחי' או"מ, וכמ"ש את
20 המאור הגדול כו' ואת המאור הקטן, כך למעלה כתי'
21 כי שמש ומגן הוי' אלקים, ושמש הוי' הוא בחי' סוכ"ע
22 כו', ובחי' קדוש פי' מובדל מבחי' ממכ"ע וסוכ"ע,
23 שהסובב הוא ג"כ בבחי' חיות, רק שהוא בדרך אור
24 מקיף, ונק' מאור מקור האור פנימי, אבל בחי' קדוש
25 הוא קדושת עצמותו שלמעלה מגדר עלמין, וכמא'
26 המתנשא מימות עולם, ישת חשך סתרו, שלמעלה אפי'
27 מבחי' מאור, ועבודת המלאכים שברעש גדול עי"ז
28 ממשיכים בחי' קדוש למטה, וזהו"ע קדושה דסדרא,
29 וע' בימי החול, דהנה שבת נק' קדש, והגם דכתי' זכור
30 כו' לקדשו, זהו רק להמשיך למטה, אבל בלא"ה שבת
31 נק' קדש, ולכן אין מניחין תפילין בשבת, דתפילין הוא
32 המשכת קדש פ' קדש, ובשבת א"צ לזה, ויו"ט נק'
33 מקרא קדש והששה ימים נק' ימות החול, וי"ל למה
34 נק' חול הלא שרשם הוא מ"ש כי ששת ימים כו' ו'
35 מדות עליונות ו' יומין עליון.

עלמא אמאי קאים אקדושה דסדרא

בע"ה שבת נשא קודם המנחה, תרס"ו

1 **עלמא** אמאי קאים אקדושה דסדרא ואיש"ר דבתר
2 אגדתא, ומתחלה קאמר משחרב בהמ"ק אין
3 לך יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, ויליף
4 שנא' ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים, וע"י
5 סדרים כתי' ותופע אופל, וזהו קדושה דסדרא ג"פ
6 קדוש, ות"י קדיש בשמי כו' קדיש על ארעא כו' קדיש
7 לעלם כו'. וי"ל ע' קדושה דסדרא וג"פ קדוש, דאיתא
8 במדרש ע"פ והיית רק למעלה יכול כמוני ת"ל רק
9 כמ"ש רק הכסא אגדל ממך, גדולתי למעלה
10 מגדולתכם, קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני
11 קדושתי למעלה מקדושתכם, ולהבין זה, דהנה יש בחי'
12 גדול וקדוש כמא' הגדול והקדוש בשמים ובארץ,
13 וכמ"ש גדול ה' כו' ולגדולתו אין כו', ופי' גדול
14 כמארז"ל אימתי גדול כשהוא בעיר אלקינו עיר נק'
15 צירופי אותיות כמ"ש בס"י שתי אבנים בונות שתי
16 בתים, וכמ"ש עולם חסד יבנה שצ"ל בחי' בנין בחסד
17 ע"י אותיות הדבור, והדבור הוא בחי' גילוי בפנימיות
18 כמ"ש וישמע את הקול מדבר אליו, ונק' בחי' ממכ"ע,

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

5 ובמהרש"א שם פי' דהאי קרא מדבר בעושים רצונו של
6 מקום, וצ"ל מהו ענין חרב של שלום כו'. הנה כתיב
7 רוממות אל בגרונום וחרב פפיות בידם שפי' רז"ל שע"י
8 שרוממות אל בגרונום עי"ז נעשה חרב פפיות בידם

1 ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד, וארז"ל
2 ברבות פ' בראשית פ"ו ג' דברים ניתן מתנה
3 לעולם, וי"א אף השלום שנאמר ונתתי שלום בארץ,
4 ובפ"ג דתענית דכ"ב סע"א וע"ב אפי' חרב של שלום,

23 וחיית העולמות, אבל תורה הוא בחי' חיי עולם
 24 המשכת מוחין לז"א, וא"כ בכלל מאתים מנה. לכן הם
 25 פטורים מהתפילה כו'.
 26 וישורש ענין חיי עולם הוא ע"ד מ"ש בפי' הפסוק
 27 ואתה מרום לעולם הוי' (תילים צב) שמה
 28 שנמשך לעולם הוא מבחי' מרום בחי' רוממות עצמותו
 29 א"ס ב"ה, וכמארז"ל במד"ר ר"פ קדושים פ"ד ע"פ
 30 ואתה מרום, רוממות אתה נוהג בעולמך, כהונה
 31 לעולם, מלכות בית דוד לעולם, קדושה לישראל
 32 לעולם, וע"ד מ"ש רז"ל במד"ר ויצא פ"ע שם הגדולה
 33 לאה גדולה במתנותי', כהונה לעולם, מלכות בית דוד
 34 לעולם דכתיב ויהודה לעולם תשב (יואל ג' ה) וכתיב
 35 זאת מנוחתי עדי עד (תילים קל"ב), ושם הקטנה רחל
 36 קטנה במתנותיה יוסף לשעה, שאול לשעה, ושילה
 37 לשעה. והטעם הוא לפי שה"א גדולה לאה פי' ה"א
 38 גדולה היא בחי' בינה מקבלת מע"ק ולכן הוא לעולם,
 39 משא"כ ה"א קטנה מל' מקבלת מז"א, ולכן הוא רק
 40 לשעה. וז"ע שהתפלה היא ג"כ רק חיי שעה, אבל
 41 התורה היא בחי' חיי עולם, ולכן אנו מברכים בברכת
 42 התורה וחיי עולם נטע בתוכינו, וכן אומרים בקדושת
 43 ובא לציון ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם כו', ועי' מזה
 44 בד"ה ויתן אל משה (ך"ז) בשם הכוונות והרמ"ז.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד. ש"פ בחוקתי, ל"ב

1 שזהו בחי' התפילה, וכן גם דברי תורה. וביאור הענין
 2 צ"ל שרש ההפרש בין תפלה לתורה, ומ"מ בזה שוים
 3 הם שנק' חרב ורומח.
 4 אך הענין הוא ההפרש בין תפלה לתורה
 5 שהתפילה היא מלמטלמ"ע והתורה היא
 6 מלמעלמ"ט, שפי' מלמטלמ"ע הוא לפי ערך הכנת כלי
 7 המקבל באתעדל"ת כן נמשך מלמעלמ"ט באתעדל"ע,
 8 אבל תורה היא בחי' אתעדל"ע מצד עצמה וכמ"ש
 9 בלק"ת פ' ואתחנן בד"ה ואתחנן שהתורה היא בחי'
 10 אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלה למטה, שע"ז הי'
 11 בקשת משה שיכניס הוא את ישראל לארץ שרצה
 12 להנחיל בהם הכח שיוכלו להמשיך המשכת אא"ס
 13 בבחי' אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט ע"י התורה
 14 כו', ולא פעל זה, כ"א אמר לו עלה ראש הפסגה ושא
 15 עיניך וראה את הארץ, שע"י הראי' שראה את הארץ
 16 מרחוק המשיך בחי' זו עכ"פ ביחידי סגולה כמו רשב"י
 17 וחביריו שתורתם אומנתם שיוכלו להמשיך ע"י תורתם
 18 אתעדל"ע מצד עצמה מלמעלמ"ט. ולכן מי שתורתו
 19 אומנתו פטור מן התפילה כמ"ש בסידור שער הק"ש
 20 הטעם לזה, כי התפילה היא בחי' חיי שעה, פי' שעה
 21 הוא בחי' מל' בחי' זמן מלך מלך ימלוך, וחיי שעה
 22 היינו ההמשכה בבחי' מל' הנק' שעה לצורך קיום

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

12 שיעצמותו נמשך לא רק הארה לבד, כמו בשאר כחות
 13 דמה שנמשך ככה התחתון הוא רק הארה לבד. - ישנו
 14 הבדל נוסף בין כח הרצון לשאר האברים, והוא באופן
 15 המשכתו באברים. כיון שלרצון אין כלי מיוחד,
 16 כשנמשך לאברים הרי עצמותו נמשך לשם, ואילו כח
 17 השכל שיש לו כלי מיוחד במוח, הרי כשנמשך בשאר
 18 האברים אין זה עצמות הכח.
 19 וכמו השכל שנמשך גם כן בכל האיברים גם ביד וברגל
 20 הרי אין עצמות אוד השכל נמשך ביד וברגל כ"א רק
 21 הארה חיצונית לבד כו', וכמו שנתבאר לעיל פרק ב'⁴³
 22 דמה שמתלבש מהשכל בכח המעשה וההילוך שהוא

1 נא.
 2 תוכן הפרק: הרצון נמשך בכל עצמותו ובאופן של
 3 שליטה והכרח, בכוחו להעלים לגמרי או לגלות ביותר
 4 את הכוחות, ולהניע האברים.
 5 בפרק הקודם ביאר הרבי נ"ע, כי כח הרצון נמשך
 6 באברים ללא שהיית זמן, ואילו הכוחות הפנימיים
 7 הבאים בהתלבשות, בסדר והדרגה, יש בהם שהיית זמן.
 8 בפרק זה ממשך לבאר את המשל מכח הרצון,
 9 בהתמקדות על אופן ההמשכה של כח הרצון בכל
 10 האברים.
 11 והנה אופן ההמשכה דהרצון בכל הכחות והאברים הוא

אחרון שבשכל המעשה שעם היותו נמצא בכח השכל גם כמו שהוא במוח
 שבראש, הרי אין זה מהות השכל שבראש כו'. שהרי גם כח השכל המתלבש
 במדות אין זה עצמות ומהות השכל. דעצמות השכל הוא להשכיל שכליים

43 לשונו שם: וביותר הוא בכח השכל מה שמתלבש בכח התנועה
 וההילוך שביד וברגל אין זה אמיתית ומהות כח השכל המתלבש במוח
 שבראש, והיינו שהתלבשות הוא רק שכל המעשי לבד שהוא כח היותר

37 כלי אל המוח ומעוניין לקבל ממנו באופן של התגלות
 38 והזדהות. וכמו שנתבאר לעיל בפרק ב' הנוכח לעיל⁴⁴,
 39 והוא גם כן ענין אולפנא ולימוד שהשכל מלמד ומנהיג
 40 את המדות כו'. כלומר השכל משכנע את המידות
 41 ומלמד אותם כיצד לנהוג, אך לא שולט עליהם באופן
 42 של כפיה והכרח.
 43 ויש גם כן שהמוחין פועלים ביטול בהמדות - כלומר,
 44 השפעת השכל על המידות היא שמשכנע את המידות
 45 ומלמד אותם, וכיון שתכונת השכל היא ביטול, משפיע
 46 ופועל גם על המידות שיהיו באופן של ביטול דלהיות
 47 שהמוחין בעצם הם כחינת ביטול הרי הם פועלים ביטול
 48 בהמדות גם כן למרות שמצד טבעם המידות הם בבחינת
 49 הרגשה וישות.
 50 ומעיר הרבי נ"ע: (והעיקר הוא מבחינת החכמה בו' -
 51 בתוך השכל גופא, דוקא דרגת החכמה היא הפועלת את
 52 הביטול במידות ומעדנת אותם, וכידוע ביחס בין חכמה
 53 ובינה, שהחכמה נקראת 'אין' ובינה נקראת 'יש', וכמו
 54 שנתבאר במקום אחר).
 55 וזהו - פעולת הביטול במידות - כאשר המדות אינם
 56 בהתגברות אז המוחין פועלים בהם הביטול, והיינו שהן
 57 כמו בליים אל המוחין, דכיון שההשפעה היא באופן של
 58 התלבשות פנימית, הרי צריכות המידות להיות 'כלי' אל
 59 המוחין, והוא רק כאשר המידות אינן בהתגברות,
 60 דכאשר המדות הן בהתגברות אי אפשר להמוחין לפעול
 61 בהם הביטול כ"אם כאשר אינם בהתגברות כו'. כיון
 62 שפעולת המוחין אינה באופן של כפיה והכרח ככוח
 63 הרצון, לכן זה מאוד תלוי באופן ומצב המידות האם
 64 הם כלי אל המוחין או לא.
 65 דהנה פעולת המוחין בהמדות היא כב' אופנים, או
 66 האופן הראשון: שפועלים חלישות בהמדות, - לא
 67 מבטלים אותם לגמרי רק פועלים בהם חלישות, וזהו
 68 כאשר מאיר רק בבחינת חיצוניות המוחין והיינו לא
 69 המוחין בעצם אלא המוחין השייכים אל המדות, דהארת
 70 המוחין מושג בהמדה - כלומר החלק במוחין שהוא
 71 נמוך וחיצוני יותר שמשפיע ומושג גם על המידה
 72 הרגשית שבלב, שעל-ידי-זה נעשית חלישות המדה

1 הכח התחתון ביותר הוא רק חיצוניות דחיצוניות בלבד
 2 מהשכל - שהרי במידה מתלבשת החיצוניות של השכל
 3 ובכוחות המעשה החיצוניות של החיצוניות, ועצמות
 4 השכל הוא כמו שבראש כו'.
 5 והוא להיות שהמוח הוא כלי לאור השכל שהוא שם
 6 בבחינת התלבשות ממש ומאיר שם עצמות השכל,
 7 ובשאר איברים שהן רק מקבלים מהמוח לא שהן
 8 בעצמם בליים אל אור השכל בהם מאירה הארה בלבד.
 9 (ומכל-מקום יש בהם הכנה לזה והוא המוח שבעצמות
 10 ובדרך כלל הלחלוחיות והשמנוניות שבאברים - גם
 11 באברים האחרים המקבלים את השכל, צריך להיות ענין
 12 של מוח, כיון שהתלבשות השכל היא באופן פנימי, ועל
 13 כן צריך הוא כלי שמתאים לו. הכלי של השכל בשאר
 14 האברים, הוא המוח הנמצא בתוך העצמות והוא בדרך
 15 כלל הלחלוחית והשמנוניות שבאברים),
 16 מכל-מקום, בשאר האברים שאינם כלי לשכל כהמוח,
 17 מאיר בהם רק הארת השכל וחיצוניותו לבד כו'.
 18 מה-שאינן הרצון שאין לו כלי מיוחדת הנה אופן
 19 המשכתו הוא שעצמותו נמשך בכל מקום כו'. - דוקא
 20 בגלל שאין לרצון כלי מיוחד, הרי כשהוא נמשך
 21 באברים הוא נמשך בכל עצמותו.
 22 ולכן אופן פעולת הרצון שפועל בכל האיברים והכחות
 23 הוא בדרך שליטה וממשלה, - לרצון אין ענין לשכנע
 24 את האברים לנהוג כפי רצונו, אלא הוא תקיף ולכן
 25 שולט עליהם. כמו אדם שלא מתחשק לו לעשות משהו
 26 מסוים, הרי לכח הרצון יש תקיפות ועוצמה להכריח את
 27 הגוף והנפש לעשות גם דברים שלא מעוניין בהם מצד
 28 הכוחות הפנימיים.
 29 ולא כמו פעולת השכל שפועל גם כן בכל הכחות שאין
 30 זה בדרך שליטה, וכמו מה שהמוח שליט על הלב למרות
 31 שמשתמשים בלשון "שליט", הרי שאין זה בדרך
 32 ממשלה בדרך של כפיה והכרח כ"אם בבחינת אור
 33 פנימי שפועל בהמדות שיהיו כפי הנהגת השכל כו' הלב
 34 בטל אל המוח מפני שמקבל חיות ממנו, שהרי המוח
 35 הוא מקור החיות של כל האברים והלב מרגיש שהמוח
 36 הוא מקור חיותו על כן המוח שליט. כלומר, הלב הוא

בדרך הכרח כ"א מה שפועל בו להיות כפי חזיב השכל כו'. ואין זה כמו פעולת הרצון שפועל בכל הכחות והאברים שזהו בדרך הכרח להיותו כזו נעלה בעצם לכן בהתגלות כזו הרצון ה"ה מכריח התגלות הכחות כו', וכן בהאברים שנשמעים לרצונו הוא שמתבטלים ממיילא לפני הרצון כו'. אבל בהכחות פנימיים אינו כן כ"א מה שפועלים להיות הכח התחתון כפי חזיב כזו העליון שזהו בדרך פנימי ע"י התלבשות והתגלות כו'. וכמו מה שהמוח שליט על הלב הרי אין זה שליטה בדרך הכרח כ"א שפועל חלישות בהמדות שבלב ומזכרו כו', וכמ"ש בסש"ב הטעם מפני שהלב מקבל חיות מהמוח ע"כ המוח שליט כו', והיינו ע"י שהלב הוא כלי אל המוח ע"כ המוח שליט על הלב בבחינת אור פנימי כו', וכן הוא שליטת הכחות בהאברים כו'.

עמוקים ונעלים שאינם שייכים למדות כלל ובכל ענין בעצם ומהות הענין כמו שהוא למעלה מגדר מדות כו', והמוחין השייכים למדות בכלל דהיינו חיצוניות המוחין ובפרט המוחין שבמדות שהוא הבכ. אין זה עצם ומהות השכל כו' וכמו שכתוב במקום אחר, וכל שכן השכל שבכח התנועה וההילוך שאין זה מהות השכל כו'. מה שאין כן במוח שבראש הרי השכל מתלבש בחומר המוח ממש ומתלבש בו מהות ועצמות השכל להשכיל כל דבר שכל ודחמה כו', והיינו להיותו כלי הראוי לאור השכל הרי הוא מתלבש ומתגלה בו ומתאחד בו כו'.

44 וזה לשונו שם: ויובן זאת בהתלבשות הכחות זב"ז כמו כח השכל כשמתלבש בכח התנועה ומנהיגו במלאכת הציור וכה"ר אין זה

16 שיתבאר לקמן פרק רנ"ג⁴⁵,
 17 והיינו דוקא כשהמדות הן באופן כזה שנרגש בהם אור
 18 המוחין בפנימיותם והרי הן מתבטלים מפני האור
 19 והגילוי בו.
 20 דכל זה – ב' האופנים בפעולת המוחין על המידות, הוא
 21 בדרך התלבשות לא בדרך שליטה וממשלה (רק שבאופן
 22 הב' הנוכח לעיל שיש מהפך מוחלט במידות אינו בדרך
 23 התעסקות בו), - כלומר, כאשר מתגלה עצם המוחין
 24 והמידות מתבטלות לגמרי אין זה באופן של התעסקות
 25 אלא באופן של גילוי אור של המוחין עד שהמידות
 26 נגרות אחרי המוחין מעצמם. ואילו באופן הא'
 27 שהמוחין פועלים חלישות במידות אך לא ביטול
 28 מוחלט, זה באופן שהמוחין מתעסקים להשפיע על
 29 המידות, ומהתבוננות במוחין יש את ה'בכך' שמשפיע
 30 ופועל חלישות במידות.

שבת פרשת עקב

1 שלא להיות בתוקף רב אלא להתנהג כפי המוחין בו'.
 2 אך אינן מתבטלות לגמרי, שהרי יש תוקף ועוצמה
 3 במידות מצד עצמם והמוחין יכולים רק להחליש אותם
 4 במעט.
 5 או האופן השני: שהמדות לא רק נחלשות אלא
 6 מתבטלים במהותן ממילא על-ידי המוחין שזהו דוקא
 7 בבחינת פנימיות המוחין (והעיקר הוא בבחינת החכמה
 8 שבכוחה לפעול מהפך במידות בו), שמאיר האור גם
 9 בהמדות ולהיותן בעצם בחינת ביטול כלומר, בגלל שיש
 10 השפעה של המוחין בדרגת החכמה שהיא בחינת ביטול
 11 במהותה, הרי הם פועלים ביטול בהמדות בו' - שזהו
 12 שינוי מהותי בדרגת המידות, שהרי המידות עניינם
 13 מציאות והרגשת עצמו, וכאשר נעשה בהם ביטול זהו
 14 מכיון שמאיר בהם המוחין כפי שהן בפנימותן
 15 ועצמיותן שבכוחם לשנותן ולהפך את המידות, ועיין מה

45 על פי שולי הגיליון.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ו

22 וְהַב' דְּבִּיאָמַת הַגְּלוּי לְעֵתִיד שִׁיְהִי הַהֲתַגְלוּת דְּכַח הַבְּלִי-
 23 גְּבוּל שְׂבָאִין סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם יְהִי עוֹד מִפְּדֻרְגָה
 24 עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר, בְּזֶה שֶׁהַמְּשַׁכָּה הִיא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
 25 הַתַּחְתּוֹנִים ד' הַיּוֹם לְעִשְׂתָּם", שְׂבִיזָה מְשַׁלְמִים הַפְּנִינָה
 26 הַעֲלִיוֹנָה בְּהֲתַגְלוּת הַעֲצָמוֹת, וְאִם כֵּן לְאִיזָה צִרְף הִיָּה
 27 עֲנִין הַצְּמָצוּם. וּמִתְרַץ שָׁם, שְׁעַל יְדֵי הַצְּמָצוּם הָרִי נִתְגַּלָּה
 28 הָאוֹר מֵה שְׁלִפְנֵי עֲרַף הַעוֹלָמוֹת, וְכֵן בְּגִלּוּי עַל יְדֵי הַקֶּן
 29 בְּמִדְיָה לְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עֲרֹכּוֹ וְעֲנִינוֹ, וְלֵאחֵר
 30 שֶׁהָאוֹר הַזֶּה מִתְקַבֵּל בְּעוֹלָמוֹת, אִזּוּ בִּיכְלָתָם לְקַבֵּל גַּם
 31 גְּלוּי אֹר עֲלִיוֹן יוֹתֵר, וְעַל יְדֵי הַעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 32 לְמִטָּה דְּיוֹקָא הִנֵּה מְשַׁלְמִים הַפְּנִינָה הַעֲלִיוֹנָה בְּהַגְלוּיִים
 33 דְּלְעֵתִיד. וְיִוָּכֵן זֶה עַל-דֶּרֶךְ מְשַׁל מְשַׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל,
 34 דְּהַמְקַבֵּל הָרִי אִינוֹ מְעַרְכּוֹ וּמַהוּתוֹ שֶׁל הַמְּשַׁפִּיעַ כְּלָל,
 35 וְאִם הֵרֵב הַמְּשַׁפִּיעַ יְגַלָּה עִמָּךְ חֲכָמְתוֹ וּפְנִימִיּוּתָהּ אֶל
 36 הַתְּלִמִּיד הַמְקַבֵּל, הָרִי יִתְפַּלְבְּלוּ כֵּן חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל וְלֹא
 37 יִיכָל לְקַבֵּל מְאוּמָה וְלֹא יֵדַע אֵת הַשֶּׁכֶל הַהוּא כְּלָל, וְלֹא
 38 זֶה בְּלִבְד שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ אֵת הַשֶּׁכֶל הַהוּא, הָרִי יִכּוֹל לְהִיּוֹת
 39 שְׂיִתְפַּלְבְּלוּ כֵּן בְּךָ וְלֹא יִיכָל לְקַבֵּל גַּם שְׂכָל מֵה שְׁלִפְנֵי
 40 עֲרֹכּוֹ, וְכֵמוֹ שְׂמִבְּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר הַמְּשַׁל בְּזֶה, דְּכִאֲשֶׁר
 41 מְסַתְּפִלִּים בְּהַשְׁמֵשׁ הָרִי אִזּוּ נִטְרָד כַּח הָרְאִיָּה שֶׁלּוֹ שְׂאִינוֹ
 42 יִכּוֹל לְרְאוֹת גַּם בְּדָבָר אֲשֶׁר קִדְּם הַהֲסַתְּפוּלוֹת בְּעֵצָם

1 ג) וְזֶהוּ "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", שֶׁהִתְהוּוּת בְּפִעַל
 2 דְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים,
 3 וְאַחֵר כֵּן שְׂתַּף עִמּוֹ מִדַּת הַרְחָמִים הוּא גְּלוּי שֵׁם הַרְוִי'
 4 עֲצָמוֹ, וְהִינוּ דְּלֵאחֵר שְׂנֵתְהוּוּ הַעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי הָאֶרֶץ שֵׁם
 5 הַרְוִי' בְּשֵׁם אֱלֹקִים, הִנֵּה אַחֵר כֵּן יְכוּלִים לְקַבֵּל גְּלוּי שֵׁם
 6 הַרְוִי' עֲצָמוֹ, דְּבָזֶה הָרִי מְבֹאָר מֵה שְׂפָתוֹ ב'עֵץ חַיִּים'
 7 בְּכָלְלוֹת עֲנִין הַצְּמָצוּם וְגְּלוּי אֹר הַקֶּן, שְׂמִקְשָׁה ב'עֵץ
 8 חַיִּים' דְּמֵאחֵר שְׁעַקֵּר הַפְּנִינָה הַעֲלִיוֹנָה הִיא שְׂאֵחֵר
 9 הַצְּמָצוּם יְמַשִּׁיכוּ אֵת הָאוֹר אִין-סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם,
 10 וּמְבֹאָר עֲנִינוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר שְׁעַל יְדֵי הַעֲבוֹדָה הָרִי
 11 הַהֲמַשְׁכָּה הִיא מִפְּדֻרְגָה עֲלִיוֹנָה יוֹתֵר בְּהַגְלוּי דְּאוֹר
 12 אִין-סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם גּוּפָא מְכֹמוֹ גְּלוּי הָאוֹר אִין-סוּף
 13 שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם כְּמוֹ שֶׁהוּא קִדְּם הַצְּמָצוּם, דְּמְבֹאָר שֵׁם
 14 בְּזֶה ב' עֲנִינִים, הָא' דְּאוֹר אִין-סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם, הַגַּם
 15 דְּכָלְלוֹתוֹ הוּא בְּבַחֲבִינַת בְּלִי גְּבוּל, מְכַל מְקוֹם הָרִי גַם כַּח
 16 הַגְּבוּל הִיָּה כְּלוּל בו', שְׂזֵהוּ עֲנִין פְּעֻלַת הַצְּמָצוּם מֵה
 17 שְׂמִתְגַּלָּה כַּח הַגְּבוּל שְׂבֵאִין-סוּף שְׁלִפְנֵי הַצְּמָצוּם, הָרִי
 18 קִדְּם הַצְּמָצוּם הִנֵּה כַּח הַגְּבוּל הִיָּה כְּלוּל בְּהַכַּח הַבְּלִי-
 19 גְּבוּל מְמֵשׁ, מֵה שְׂאִין כֵּן בְּהַגְלוּי אֹר שְׂמִמְשִׁיכִים עַל יְדֵי
 20 עֲבוֹדָה הוּא אֹר אִין-סוּף הַבְּלִי-גְּבוּל מְמֵשׁ שְׂאִין בו'
 21 הַתְּפַלְלוֹת כַּח הַגְּבוּל, שְׂכִבְר נִתְגַּלָּה עַל יְדֵי הַצְּמָצוּם,

19 דאם הייתה ההתהוות משם הנוי עצמו, לא היו עולמות
 20 בבחינת יש, או שהיו בבחינת מציאות כזו שלא היה
 21 בהם שום השגה והרגש אלקי, ועל ידי שהתהוות
 22 היא מהארת שם הנוי ששל ידי שם אלקים, הגנה
 23 ההתהוות היא בבחינת מציאות יש, דעל ידי עבודה
 24 בסדר והדרגה נעשה פלי לקבלה גם גלוי שם הנוי
 25 עצמו, שהוא אמתית ענין להיות לו תברך דינה
 26 בפתחונים, והינו גלוי אור אין-סוף ברוך-הוא, וכמו
 27 במקום המקדש דכתיב "יש הנוי במקום הזה", שהוא
 28 גלוי שם הנוי, ולכן במקדש היו קורין את השם ככתבו.
 29 וזהו אור וחשף, אורות וכלים, שהם שם הנוי ואלקים
 30 גלוי והעלם, וצריך להיות תחלה ערב ואחר כך בקר,
 31 והינו דתחלה הוא העלם דשם אלקים ואחר כך הוא
 32 הגלוי דשם הנוי עצמו.
 33 קצור. יבאר דלאחר ההתהוות יכולים לקבל גלוי שם
 34 הנוי, וכמו שלאחר הצמצום וגלוי אור הקו
 35 יכולים לקבל גם אור הבלי-גבול ממש, ויובן במשל
 36 ממשיפיע ומקבל.

י"ט כסלו, שבת פרשת וישלח, תש"ז

1 השמש היה יכול לראותו, כמו כן על ידי השפעת אור,
 2 שכל מה שאינו בערכו יתבלבלו חושי המקבל, שלא
 3 זה בלבד שאינו משיג ההשפלה ההיא, אלא עוד יכול
 4 לטעות בענינים שהם הפך ההשפלה, ולכן אמרו
 5 רבותינו ז"ל "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך
 6 קצרה", דבהקצור הרי אין זה שמגלה לו רק אפס
 7 קצהו, פ"א שאינו מעלים ממנו לא דבר ולא חצי
 8 דבר, ומגלה לו כל ההשפלה, רק שמלבישה ומעלימה
 9 בהקצור, והשכל כמו שהוא בקצור יכול התלמיד
 10 לקבלו, פי אריכות אין המקבל יכול לקבל, וכאשר
 11 המקבל מקבל את הדברים במקונו, דברי הרב כמו שהן,
 12 ומדויק בהם, הרי הוא עומד על עמק ופנימיות הפונה,
 13 וכמאמר "לא קאים אינש אדעתא דרביה עד ארבעין
 14 שנין", אבל לאחר מ' שנין הוא קאים, והוא על ידי
 15 זה שתחלה מקבל את השכל לפי ערך הכחות והחשים
 16 שלו, הגנה אז הוא יכול לעמד על עמק ופנימיות
 17 המשפלה ההוא ולהשיגו מה שבתחלה לא היה
 18 אפשר לו לקבל כלל. וכמו כן הוא בענין ההתהוות,

ז. אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, אבל לאחר ארבעים שנה הוא עומד.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ת"ש"א בלה"ק

6 להוריהם בלימודיהם בתורה ובהנהגות טובות.
 7 ה. בלימודים שלמד הרבי עם אב-הסבא ביחידות
 8 אחרי הבר מצוה שלו היו לימודים בספר הכוזרי, מורה
 9 נבוכים, עיקרים ועבודת הקודש על דרך החסידות,
 10 והספר עץ חיים למד על דרך החקירה.

שבת חזרה"ו פסח, ה'ת"ש

1 ז. באחת מרשימותיו של הרה"ק ר' משה נ"ע - בן
 2 הרבי - הוא כותב ענין ארוך שדיבר הרבי פעם אחת
 3 בשנת תקנ"ה אודות עליו הנשמה של הבת דבורה
 4 לאה שנתעלתה על ידי הלימוד של בנה. באריכות רבה
 5 הסביר אז הרבי הטובה הרוחנית שגורמים בנים

אגרות קודש

ב"ה, ו' מנ"א, תרצ"א
 מאריענבאד

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א...

4 שידוך טוב. ונהייתי מאד מאד מזה. ובזה הנני לברכו
 5 בברכת מז"ט בעד קשוה"ת. יעזר השי"ת שתהי' החתונה
 6 בשעטומ"צ בגו"ר, ויזמין להם השי"ת פרנסתם בריוח,
 7 וכבוד ידידי שי' וזוגתו תחי' יראו נחת בכל בניהם ובני
 8 בניהם אשר ילכו בדרך הישר, ולא יסתפקו בהנהגה יבשה
 9 לבד רק יהי' אצלם אידישע הייער כראוי להיות, ויקבעו
 10 עתים לתורה.

1 שלום וברכה.
 2 מכתבו קבלתי, ושמחה גדולה ומכופלת היתה לי
 3 מבשרת קשוה"ת של בנו מר... שי' אשר השי"ת הזמין לו

פרשת וישב

לו * וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען: ב אלה | תלדות יעקב יוסף בן־שבע עשרה שנה היה רעה את־אחיו בצאן והוא זער את־בני בלחה ואת־בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את־דבתם רעה אל־אביהם: ב וישראל אהב את־יוסף מפל־בניו כי־בן־זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים: (ל) ויראו אחיו כי־אתו אהב אביהם מפל־אחיו וישנאו אתו ולא יכלו דברו לשלם: ה ויחלם יוסף חלום ויגד לאחיו ויוספו עוד שנא אתו: ו ויאמר אליהם שמעו־נא החלום הזה אשר חלמתי: ז והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם־נצצה והנה תסבנה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי: ח ויאמרו לו אחיו המלך תמלך עלינו אם־משול תמשל בנו ויוספו עוד שנא אתו על־חלמתי ועל־דבריו: ט ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי: י ויספר אל־אביו ואל־אחיו ויגערבו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמתי הבוא נבוא אני ואמך ואחיד להשתחות לך ארצה: יא ויקנאו־בו אחיו ואביו שמר את־הדבר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 161)

ואביו שמר את הדבר (לו, יא) היה ממתין ומצפה מתי יבוא (רש"י) יש לשאל, מהו העלוי בזה שיוסף ימלך על אחיו והם ישתחוו לו ארצה, ועד פדי כך שיעקב היה ממתין ומצפה לכך. ויש לומר, שיעקב המתין למלכותו של יוסף, היינו משיח בן יוסף, שבא בהקדמה והכנה למשיח בן דוד.

שני י וילכו אחיו לרעות את־צאן אביהם בשכם: י ויאמר ישראל אל־יוסף הלוא אחיד רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו

הנני: ז ויאמר לו לך־נא ראה את־שלום אחיד ואת־שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: ח וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה־תבקש: ט ויאמר את־אחי אנכי מבקש הגידה־נא לי איפה הם רעים: י ויאמר האיש נסעו מזה פי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן: יא ויראו אתו מרחק ובטרם יקרב אליהם ויתנבלו אתו להמיתו: יב ויאמרו איש אל־אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: יג ועתה | לכו ונהרגוהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה־יהיו חלמתי: יד וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נפגנו נפש: טו ויאמר אליהם | ראובן אל־תשפכו־דם השליכו אתו אל־הבור הזה אשר במדבר ויד אל־תשלחו־בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל־אביו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 171)

וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן (לו, יז) כתב השל"ה: יוסף שמע לאביו . . . אף־על־פי שספנה גדולה הייתה לו. ואף־על־גב שאמרו רז"ל אם אביך אומר לך לחלל שבת לא תשמע אליו כי אתה ואביך חביבים בכבודי - זהו בדבר השני לבין אדם לבין המקום, אכל הנוגע לעצמו מחיל אנפשיה לעשות רצון אביו, עכ"ל. וצריך עיון, שהרי אין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר והנפשות לי הנה (ראה שלחן ערוך ארמו"ר הזקן חו"מ הלכות נזקי גוף ונפש ס"ד).

שלישי כ ויהי כאשר־בא יוסף אל־אחיו ויפשימו את־יוסף את־כתנתו את־כתנת הפסים אשר עליו: כ ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים: כג וישבו לאכל־לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים לתוריד מצרימה: כד ויאמר יהודה אל־אחיו מה בצע פי נהרג את־אחינו וכפינו את־דמו: כה לכו

שלה והיה בכּוּיב בלדְתָהּ אֶתּוֹ: וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעַר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָמָר: וַיְהִי עַר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמְתְּחוּ יְהוָה: ^ה וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֶּא אֶל־אִשְׁתִּי אַחִיד וּבְכֶם אֲתִיב וְהָקֵם זֶרַע לְאַחִיד: ^ו וַיִּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִי הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־כָּא אֶל־אִשְׁתִּי אַחִיו וּשְׁחַת אֶרְצָה לְבַלְתִּי נִתְּזֶרַע לְאַחִיו: וַיִּדַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמַת גַּם־אֶתּוֹ: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׂבִי אִלַּמְנָה בֵּית־אֲבִיךָ עַד־יִגְדַל שְׁלָח בְּנִי כִּי אֲמַר פְּנִימָוֹת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וְתִלְדַּךְ תִּמָּר וְתִשָּׁב בֵּית אֲבִיךָ: ^ח וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וְתָמָר בַּת־שֹׁשׁוֹעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנְחָם יְהוָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזוֹ צֹאנֹו הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדִלְמִי תִמְנָתָה: ^ט וַיִּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידָ עָלֶיךָ תִמְנָתָה לָגוּ צֹאנֹו: ^י וְתִסַּר בְּגָדֵי אִלְמָנוּתָהּ מֵעָלֶיךָ וְתִכְסֶיךָ וְתִתְעַלְּפִי וְתִשָּׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דְּרָךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאִתָּה כִּי־יִגְדַל שְׁלָח וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: ^{יא} וַיִּרְאָה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבָה לְזוֹנָה כִּי כִפְתָה פְּנֵיהָ: ^{יב} וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדְּרָךְ וַיֹּאמֶר הֲכֹה־נָא אֲבֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כְלָתוֹ הוּא וְתֹאמַר מִה־תִּתְּנֵנִי־לִי כִּי תָבֹא אֵלָי: ^{יג} וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עֵזִים מִן־הַצֹּאֵן וְתֹאמַר אִם־תִּתֵּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלַחְךָ: ^{יד} וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתְּנֶלְךָ וְתֹאמַר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן־לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתֵּהָרֵ לּוֹ: ^{טו} וַתִּקֶּם וְתִלְדַּךְ וְתִסַּר צִעִיפָה מֵעָלֶיךָ וְתִלְבַּשׁ בְּגָדֵי אִלְמָנוּתָהּ: ^{טז} וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ הַעֲדִלְמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצֹּאֵהּ: ^{יז} וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מִקְּמָה לֵאמֹר אֵיךָ תִּקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינַיִם עַל־הַדְּרָךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיִיתָה כֹּזֵה קִדְּשָׁה: ^{יח} וַיִּשָּׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא

וּנְמַכְרֵנוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וַיִּדְנוּ אֶל־תְּהִי־בֹ כִּי־אֶחָיו כְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו: ^{יט} וַיַּעֲבְרוּ אֲנָשִׁים מִדִּינָיִם סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִמָה: ^כ וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: ^{כא} וַיֵּשֶׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִילַד אֵינְנוּ וְאֵנִי אָנֹכִי אֲנִי־כָּא: ^{כב} וַיִּקְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת בְּדָם: ^{כג} וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאֵנוּ הַפֶּרֶזָּא הַכֶּתֶנֶת בְּגֵד הוּא אִם־לֹא: ^{כד} וַיִּפְרֹחַ וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנִי חִיָּה רַעָה אֲכַלְתֶּהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף: ^{כה} וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיִּשֶׂם שָׁק בְּמַתְּנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנֵי יָמִים רַבִּים: ^{כו} וַיִּקְמוּ כָּל־בְּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לִנְחָמוֹ וַיִּמְאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֲרַד אֶל־בְּנֵי אֲבִל שְׂאֵלָה וַיִּכְדֶּךָ אֶתּוֹ אֲבִיו: ^{כז} וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפֹטִיפָר סָרִיס פְּרֹעָה שֶׁר הַטְּבָחִים: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 324)

והבור רק אין בו מים (לו, כד) אבל נחשים ועקרבים יש בו (רש"י) יש לשאל, מדוע לא נאמר במפרש מה פן היה בבור. ליש לומר, דהנה אמרו רז"ל: "אין בו מים, אין בו דברי תורה שנמשלו למים". ולכן אין צורך לפרש שהיו בבור נחשים ועקרבים, משום שמי שאין בו דברי תורה יש בו בדרך ממילא דברים המנגדים לתורה. ועל־דרך פרוש הפעל־שם טוב על הפסוק וסרתם ועבדתם: "פאשר האדם מפריד את עצמו מהשי"ת, מיד הוא עובד עבודה זרה, ולא שיש דבר ממזע".

רבי לח א ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד־איש עדלמי ושמו חירה: ב וירא־שם יהודה בת־איש פנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה: ג ותהר ותלד בן ויקרא את־שמו ער: ד ותהר עוד ותלד בן ותקרא את־שמו אוֹנָן: ה ותסף עוד ותלד בן ותקרא את־שמו

מִצְאָתֶיהָ וְגַם אִנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הִיְתֵה בֹהַ קִדְשָׁהּ: » וַיֹּאמֶר יְהוָה תִּקְחֶלֶה פֶן נִהְיֶה לְבוֹז הַגֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצְאָתָהּ: » וַיְהִי | כַּמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַד לַיהוָה לֵאמֹר וְנִתְּהָ תִמְרַ פְּלִתְךָ וְגַם הַגֵּה הָרָה לְזִנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׁרָף: » הָהּ הָיָה מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלַחַה אֶל־חַמִּיּוֹהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אַלְהָ לֹא אֶנְכִי הָרָה וְהִתְאָמַר הַכֹּרֵן לְמִי הַחַתָּמֹת וְהַפְתִּילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה: » וַיִּכְרַ יְהוָה וַיֹּאמֶר צִדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־פֶּן לֹא־נִתְּתִיהָ לְשַׁלְּהָ בְנִי וְלֹא־יֹסֵף עוֹד לְדַעְתָּהּ: » וַיְהִי בַעֲת לְדַתָּהּ וְהִנֵּה תֹאמִים בְּבִטְנָהּ: » וַיְהִי בְלִדְתָהּ וַיִּתְּנֶיהָ וְתִקַּח הַמִּילֵדֶת וְתִקְשֹׁר עַל־יְדֵי שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא רִאשׁוֹנָה: » וַיְהִי | כַּמְשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יֵצֵא אַחִיו וְהִתְאָמַר מַה־פְּרָצַת עֲלֶיךָ פֶרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶרֶץ: » וְאַחַר יֵצֵא אַחִיו אֲשֶׁר עַל־יְדֵי הַשְּׁנֵי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח: »

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 188)

וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶרֶץ . . . וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח (לח, כט-ל) זֶרַח - רומז לעבודת הצדיקים, שאור תורתם ועבודתם זורח באפן תמידי וקבוע. פֶרֶץ - רומז לעבודת בעלי תשובה, שעבודתם היא בדרך פריצת גדר, וציאה מהגבלותיו של האדם והתקרבות אל ה'. זהו שאמרו רז"ל "פרץ זה משיח, שנאמר עלה הפורץ לפניכם", כי חידושו של משיח הוא עבודת התשובה, כמאמר "משיח אתא לאתבא צדיקא בתויבתא".

חמישי **לט** א וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִמָה וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפָר סֹרִים פְּרַעֲהַ שֶׁר הַטַּבְּחִים אִישׁ מִצְרֵי מִיַד הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שָׁמָּה: » וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרָיִ: » וַיִּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ: » וַיִּמְצָא יוֹסֵף תֵּן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אִתּוֹ וַיִּפְקְדוּהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: » וַיְהִי מֵאִזְ הַפְּקִיד אִתּוֹ

בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ וַיִּכְרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרָיִ בַּגָּלֶל יוֹסֵף וַיְהִי בְרַפְתַּ יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבִשְׂדֵה: » וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מֵאוֹמָה כִּי אִם־חִלְחָם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יִפְה־תָאֵר וַיִּפְה מְרָאָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 194)

וַיֹּסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִמָה (לט, א) כְּכֶשֶׁן, הַמַּד"א וְיָרֵךְ מִנֶּם עַד גַּם. שְׁלֹט בְּהוֹן, הַמַּד"א כִּי הוּא רוֹדֵה בְּכָל עֶבֶר הַנְּהַר (בראשית רבה) הַפְּנֹנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גְּלוּת מִצְרַיִם הִיא הַעֲלוּי שְׂבָא עַל יְדֵי הַגְּאוּלָּה. בְּגִשְׁמִיּוֹת - "וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרוּכֵי גְדוּל". בְּרוּחַנִיּוֹת - הַכֶּנֶה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה. וְכַף רוֹאִים בְּדַבְרֵי יוֹסֵף לְאַחֲיוֹ: "כִּי לְמַחֲזִיג שְׁלַחְנִי אֲלֵקִים לְפָנַיִם . . . לֹא אֶתֵּם שְׁלַחְתֶּם אוֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֲלֵקִים". וְהַדְּבָר מְדַגֵּשׁ גַּם בְּפִסּוּקֵנוּ: שְׁלִישִׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף עַל מִצְרַיִם גְּלַמְדַת מִמֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹרֵד", הֵינִינּוּ שׁוֹהֵי הַפְּנֹנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל יְרִידָה זוּ.

ששי וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְתִשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וְהִתְאָמַר שְׂכַבָה עִמִּי: » וַיִּמָּאֵן | וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אֶתִּי מַה־בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בְּיָדִי: » אֵינֶנּוּ גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־חֲשַׁד מִמֶּנִּי מֵאוֹמָה כִּי אִם־אוֹתְךָ בְּאֲשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךְ אֶעֱשֶׂה הֲרַעָה הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת וְחַטָּאתִי לְאֱלֹהִים: » וַיְהִי כְּדַבְּרָה אֶל־יוֹסֵף יוֹם | יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִי לְשַׁכַּב אֶצְלָהּ לְהוֹת עִמָּה: » וַיְהִי כִּתְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאִנְשֵׁי הַבֵּית שֶׁם בְּבֵית: » וְתַתְּפֹשְׁהוּ בְּכַנְדּוֹ לֵאמֹר שְׂכַבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּגַּם חַוּצָה: » וַיְהִי כִּפְרָאוֹתָהּ כִּי־עֲזָב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיִּגַּם חַוּצָה: » וְתִקְרָא לְאִנְשֵׁי בֵיתָהּ וְהִתְאָמַר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הִבִּיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי לְצַחֵק בְּנוּ כֹּא אֵלִי לְשַׁכַּב עִמִּי וְאַקְרָא בְּקוֹל גְּדוֹל: » וַיְהִי כַּשְּׁמַעוּ כִּי־הִרְיַמְתִּי קוֹלִי וְאַקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיִּגַּם חַוּצָה: » וְתַנַּח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד־כּוּא אֲדֹנָיו

מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֵּהר: וַיָּבֹא
 אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבֹקֶר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:
 וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פְרֹעָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמֶר
 בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדּוּעַ פְּנִיכֶם רְעִים הַיּוֹם:
 הַ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלַמְנוּ וּפְתַר אֵין אִתּוֹ
 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לְאֱלֹהִים פְּתַרְנִים
 סִפְרוּ־נָא לִי: וַיֹּסְפֶר שְׂרֵ־הַמִּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ
 לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמֵי וְהִנֵּה־גִפְנֵן לִפְנֵי: וּבְגִפְנֵן
 שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִם וְהוּא כְּפָרְחַת עֲלֵתָה נֹצֵה
 הַבְּשִׂילוֹ אֲשַׁכְּלֵתִיה עֲנָבִים: וְכֹס פְּרֹעָה בְּיַדִּי
 וְאַקָּה אֶת־הָעֲנָבִים וְאַשְׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס
 פְּרֹעָה וְאַתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פְּרֹעָה: וַיֹּאמֶר
 לוֹ יוֹסֵף זֶה פְּתַרְגּוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁרָגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים
 הֵם: בְּעוֹד א שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֵׂא פְרֹעָה אֶת־
 רֹאשׁוֹ וְהִשְׁכִּיב עַל־כַּנֶּד וְנָתַתְּ כּוֹס־פְּרֹעָה בְּיַדִּי
 כְּמִשְׁפָּט הַרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מִשְׁקֵהוּ: הַ כִּי
 אִם־זָכַרְתָּנִי אֶתְּךָ כְּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא
 עֲמָדֵי חֶסֶד וְהוֹפְרַתְנִי אֶל־פְּרֹעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־
 הַבֵּית הַזֶּה: וַ כִּי־גַבְבִּי גִבְבֵתִי מֵאַרְצֵן הָעִבְרָיִם
 וְגַם־פָּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:
 וַיֵּרָא שְׂרֵ־הָאֲפִים כִּי טוֹב פְּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
 אַף־אֲנִי בְּחֻלּוֹמֵי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חִרֵי עַל־
 רֹאשִׁי: וּבִסֶּל הַעֲלוּיֹן מִכָּל מֵאֲכָל פְּרֹעָה מֵעֲשֵׂה
 אֶפְהָ וְהָעוֹף אֲכָל אֹתָם מִן־הַסֶּל מֵעַל רֹאשִׁי:
 וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פְּתַרְגּוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסִּלִּים
 שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: בְּעוֹד א שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשֵׂא
 פְּרֹעָה אֶת־רֹאשׁוֹ מֵעֲלִיד וְתִלָּה אוֹתְךָ עַל־עֵץ
 וְאֲכָל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֲלִיד: וַיְהִי א בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּדַת אֶת־פְּרֹעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה
 לְכָל־עַבְדָּיו וַיֵּשֵׂא אֶת־רֹאשׁ א שֶׁר הַמִּשְׁקִים
 וְאֶת־רֹאשׁ שֶׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו: וַיֵּשֵׁב
 אֶת־שֶׁר הַמִּשְׁקִים עַל־מִשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־
 כַּף פְּרֹעָה: וַ וְאֵת שֶׁר הָאֲפִים תִּלָּה כְּאֲשֶׁר

אֶל־בֵּיתוֹ: וַיִּתְדַבֵּר אֵלָיו בְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה לֵאמֹר
 כֹּא אֵלֵי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הִבְאֵת לָנוּ לְצַחֵק
 בָּי: וַיְהִי כַּהֲרִימֵי קוֹלִי וְאַקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ
 אֲצִלִּי וַיִּנָּם הַחוּצָה: וַיְהִי כְשִׁמְעַ אֲדֹנָיו
 אֶת־דַּבְּרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר
 בְּדַבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדְּךָ וַיַּחַר אִפּוֹ:
 וַיִּקַּח אֲדֹנָי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֵּהר
 מְקוֹם אֲשֶׁר־ כְּתִיב אֲסוּרֵי קִרֵי אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ
 אֲסוּרִים וַיְהִי־שֵׁם בְּבֵית הַסֵּהר: וַיְהִי יְהוָה
 אֶת־יוֹסֵף וַיְטַ אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חֵזֶק בְּעֵינָיו שֶׁר
 בֵּית־הַסֵּהר: וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית־הַסֵּהר בְּיַד־יוֹסֵף
 אֵת כָּל־הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֵּהר וְאֵת
 כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: וַ אֵין א
 שֶׁר בֵּית־הַסֵּהר רָאָה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיַדִּי
 כְּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה

מִצְלִיחַ: פ

נקודות משיחות קודש ~ (2205 שיחות כרך 10 עמ' 10)
 מלאכתו ממש . . . לצשות צרכיו עמה (רש"י לט, יא) רב
 היה מדקדק בהוראת אסור והתר, שהוא בין אדם למקום;
 ואלו שמואל היה רגיל לפסק דיני ממונות, בין אדם לחברו
 (רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). ולפי זה: רב לא ניקח ליה לפרש
 שיוסף בא לעבר על אסור כלפי שמאי (אף שגן משמע
 מהוספת הכתוב "ואין איש מאנשי הבית שם בבית"). ואלו
 לפי שמואל ימתק מה שבא לצשות צרכיו עמה דוקא כאשר
 הבית היה ריק, כי כך אין פגיעה בבין אדם לחברו -
 שעבודו של יוסף לפוטיופר ב"בפקידהו על ביתו".

שביעי **ז** וַיְהִי אַחַר הַדַּבְרִים הָאֵלֶּה חֲטָאוּ
 מִשְׁקָה מִלֶּךְ־מִצְרַיִם וְהָאֶפְהָ לְאֲדֹנֵיהֶם לְמִלְךָ
 מִצְרַיִם: וַיִּקְצַף פְּרֹעָה עַל שְׁנֵי סְרִיסָיו עַל שֶׁר
 הַמִּשְׁקִים וְעַל שֶׁר הָאֲוֹפִים: וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמֶר
 בֵּית שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל־בֵּית הַסֵּהר מְקוֹם אֲשֶׁר
 יוֹסֵף אֲסוּר שָׁם: וַיִּפְקֹד שֶׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף
 אֹתָם וַיִּשְׂרַת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמֶר:
 וַיִּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד
 אִישׁ כְּפַתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֶפְהָ אֲשֶׁר לְמִלְךָ

פֶּתֶר לָהֶם יוֹסֵף: ^כ וְלֹא־זָכַר שְׂרֵי־הַמִּשְׁקִים
אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ:

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון וכיומיוכן ובתיי דכל בית ישראל,
בענלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתיא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 166)

עֲלֵתָה נְצִיחָה, הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁפְלוּתְיָה עֲנָבִים (מ, י) עֲלֵתָה נְצִיחָה

- הגיע זמן של ישראל ליגאל. הִבְשִׁילוּ אֲשֶׁפְלוּתְיָה עֲנָבִים
- הגיע זמנה של מצרים לשנות כוס התרעלה (חולין צב, א)
לכאורה היה הסדר צריך להיות הפוך: תחלה שותה
מצרים את כוס התרעלה, ולאחר מכן נגאלים ישראל
ממצרים. ויש לומר, שבשלב הראשון מתגברים ישראל על
מצרים ויוצאים ממנה נגד רצונה. ואלו בשלב השני מצרים
עצמה הופכת לטוב: כשם ששתית יין מביאה לשכרות
(בטול מציאיות האדם), כך גם שתית כוס התרעלה מבטלת
את מציאיותם הקודמת והופכת אותה לטוב.

מפטיר כ'ויהי | ביום השלישי יום הולדת את
פרעה ויעש משתה לכל עבדיו וישא
את ראש | שר המשקים ואת ראש שר
האפים בתוך עבדיו: ^{כא} וישב את שר המשקים
על משקהו ויתן הכוס על כף פרעה: ^{כב} ואת
שר האפים תלה באשר פתה להם יוסף:
^{כג} וְלֹא־זָכַר שְׂרֵי־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ:

פפפ ק"ב פסוקים יב"ק סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטה במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עפר וכבוד. יי תפץ למען צדקו, וגדיל תורה ואדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוזן. * האבנט חוגרים
בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עֲמוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני
קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה
ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ו) ועל ארבעה לא אשיבנו, על פשע רביעי אין עלי עוד להשיבו ריקם מלהשיב לו גמול. על מכתם בפסח צדיק, תדינם היו מוכרים את מי שהיה זכאי בדיו, ונתנו את דינו בגלל כסף השחר שהיו מקבלים מיד בעל דינו. ואביון, ומטום דין האביון לרעותו. בעבור נעלים,

כלומר, אפלו במקט שחר היו מטום את הדיו. ז) השאפים על עפר ארץ, כל שאפתם בהיותם הולכים על עפר הארץ. בראש דלים, איד לשלט על ראשיהם של הדלים לגול אותם. ודרך ענוים יטו, ומשפט ענוים יטו דנים בשחר. ח) ועל בגדים חבלים, ועל בגדים שגלגחו למשכון מאלו שחיבו אותם לשלם לפי פסק דנים המשחר. יטו, יטו עצמם לשבת בהסקת. ויין ענושים, יין שגננה בכסף ששלם על ידי אנשים שהטילו עליהם ענש כסף. בית אלהיהם, בבית עבודה ורה שלחם. ט) ואנכי השמדתני את האמרי מפניהם, מפני מעשים אפלו השמדתני את האמרי. ותפיר את האמרי כי הוא היה החוק שבשבע האמות. וחסן, חזק ומקור. כאלונים, מין עץ חזק מאד. יא) ומפחוריקם לנזורים, אפלו הפחורים שדקם לכת אחר תאות הבשר ותינו, נתמי בהם רוח סתרה שיגורו מן תינו ויהיו קדושים לי. ולפי התרגום, "לנזורים", פרושו, למלפדי תורה. שהיו פרושים מדרכי עם הארץ ועוסקים בתורה. האף אין זאת, בני ישראל, בתמיתה. כלומר, וכי אתם בני ישראל וכולם להכחיש את זאת. יב) ותשקו את הנזורים יין, כלומר, פתיתם אותם בדברים עד ששמעו לכם לשנות יון ולבטל קדשתם. יג) מעיק, מעיק. עמיר, אלמות התבואה.

הפטרה לפרשת וישב לקריאה בציבור

ולשמו"ת עמוס פרק ב'ג

ב וַפֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צְדִיק, תְּדִינָם הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זָכָאי בְּדִין, וְנָתְנוּ אֶת דִּינּוֹ בְּגִלָּל כֶּסֶף הַשַּׁחַד שֶׁהָיוּ מִקְבָּלִים מִיָּד בֶּעַל דִּינּוֹ. וְאֲבִיוֹן, וּמֵטוּם דִּין הָאֲבִיוֹן לְרַעוּתוֹ. בְּעִבּוּר נַעְלִים, כְּלוּמַר, אֲפִלּוּ בְּמַעַט שַׁחַד הָיוּ מֵטוּם אֶת הַדִּין. ז) הַשְּׂאִיפִים עַל עֵפֶר אֲרֶץ, כָּל שֶׁאִפְתָּם בְּהִיּוֹתָם הוֹלְכִים עַל עֵפֶר הָאֲרֶץ. בְּרֹאשׁ דָּלִים, אִיד לְשַׁלֵּט עַל רֹאשֵׁיהֶם שֶׁל הַדָּלִים לְגוֹל אוֹתָם. וְדֶרֶךְ עֲנוּיִם יִטּוּ, וּמִשְׁפַּט עֲנוּיִם יִטּוּ דִינִם בְּשַׁחַד. ח) וְעַל בְּגָדִים חֲבָלִים, וְעַל בְּגָדִים שֶׁגִלְגְּחוּ לְמִשְׁכּוֹן מֵאלוֹ שֶׁחִיבוּ אוֹתָם לְשַׁלֵּם לְפִי פֶסֶק דִינָם הַמְּשַׁחֵד. יטו, יטו עֲצָמָם לְשִׁבְתָּ בְּהַסְכָּת. ויין עֲנוּשִׁים, יין שֶׁגִנְנָה בְּכֶסֶף שֶׁשָּׁלַם עַל יְדֵי אֲנָשִׁים שֶׁהִטִּילוּ עֲלֵיהֶם עֲנֹשׁ כֶּסֶף. בֵּית אֱלֹהֵיהֶם, בְּבֵית עֲבוּדָה וְרַחַ שְׁלָחָם. ט) וְאֲנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֲמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂים אֲפִלּוֹ הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֲמֹרִי. וְתִפְוִיר אֶת הָאֲמֹרִי כִּי הוּא הָיָה הַחֹק שֶׁבְּשֵׁבַע הָאֲמוֹת. וְחֶסֶן, חֹזֵק וּמְקוֹר. כָּאֲלוֹנִים, מִיֵּן עֵץ חֹזֵק מְאֹד. יא) וּמִפְּחֹרִיקָם לְנִזְוִרִים, אֲפִלּוֹ הַפְּחֹרִיקִים שֶׁדָּקָם לְכַת אַחֵר תְּאוֹת הַבָּשָׂר וְתִינוּ, נְתַמִּי בָהֶם רוּחַ סְתֵרָה שֶׁיִּגְוִרוּ מִן תִּינוּ וְיִהְיוּ קְדוּשִׁים לִי. וְלִפִּי הַתְּרַגּוּם, "לְנִזְוִרִים", פְּרוּשׁוֹ, לְמַלְפְּדֵי תוֹרָה. שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׁים מִדְּרָכֵי עַם הָאֲרֶץ וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. הָאֵף אֵין זֹאת, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּתַמִּיתָהּ. כְּלוּמַר, וְכִי אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֻלָּם לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת. יב) וְתִשְׁקוּ אֶת הַנִּזְוִרִים יַיִן, כְּלוּמַר, פְּתִיתֶם אוֹתָם בְּדָבָרִים עַד שֶׁשָּׁמְעוּ לָכֶם לְשַׁתּוֹת יוֹן וּלְבַטֵּל קְדוּשָׁתָם. יג) מַעִיק, מַעִיק. עֲמִיר, אֱלֻמוֹת הַתְּבֹאָה.

ו פה אמר יהוה על-שלושה פשעי ישראל של עשרת השבטים שקטאו בעבודת-יהוה וגלוי עריות ושפיכות דמים ועל-ארבעה החמס והוא הרביעי לא אשיבנו על-מכרם בכסף צדיק, תדינם היו מוכרים את מי שהיה זכאי בדיו, ונתנו את הדין בגלל כסף השחר שהיו מקבלים שמונים דינו בעבור שחר בשוי של נעלים: ז השאפים על-עפר-ארץ התאבים לקחת המקט כפרת ארץ שיש לדל, ויה לקחו בראש דלים על ידי שפרתו ראשו ונהרגו, כי ישברו עליו עדי ודיני שקר ודרך ענוים החלשים יטו לדינם משפט מות פרי לחרוג אותם ואיש ואביו ילכו אל-הנערה המאורסה לנות עמה למען חלל את-שם קדשי שאמרתיהם קדושים תהיו: ח ועל-בגדים חבלים הנלקחים כמשכון מאלה המקרבים כמשפטם של השופטים, יטו מטום השופטים את עצמן אצל כל-מזבח להקט עליהם כאכלם מנחמי אליליהם ויין ענושים מאלה שקבלו עונש לתת כסף וקרב וכו' ישתו השופטים בית אלהיהם: ט איד התעבו אותם בתועבות אלה ואנכי השמדתני את-האמרי מפניהם שלא יטמאו בשקוצים אלה, שהם עבודה זרה וגלוי עריות, ותישמדה עצמה היתה גם כן למעלה מדרך הטבע, כי האמרי אשר כגבה ארום גבהו וחסן חסוף הוא כאלונים וככל זאת ואשמיד פרו ממעל שנתו ושרשו מתחת ואבד כל זכר למו: י ואתם הלא ידעתם אותי כי ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים ואולד אתכם וספקתי צרכים במדבר ארבעים שנה לרשת את-ארץ האמרי: יא ואקים מבניכם לנביאים ומפחוריקם לנזורים איד זאת בני ישראל נאם-יהוה: יב ותשקו את-הנזורים יין ועל-הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו: יג הנה אנכי מעיק תחתיתכם כאשר תעיק העגלה

אתכם, אלא ותשקו את-הנזורים יין הכרתם אותם עד שנטמאו ושתו יין שלא יורו אתכם ועל-הנביאים צויתם לאמר לא תנבאו: יג אם שלמתי גמול לזוים, כל-שבן אתם שהרבותי להטיב עמכם ופשעתם בי, כל-שבן שאשלים לכם גמול ולכן הנה אנכי מעיק מציק תחתיתכם במקומכם שלא תוכלו לברוח ולהציל כאשר תעיק צפופה העגלה עם מעקה המלאכה לה עמיר שלא יגלו העמרים מתוכה, כן אסובב אתכם כל תוכלו לצאת ממקומכם להפולט

עטרת מרים

מתרב אויב: יד ואבד מנום מקל ברגליו וחזק לא יאמין לא יוכל לחזק כחו במלחמה וגבור לא ימלט נפשו: טו ותפש הקשת לא יעמוד על עמדו בקשרי המלחמה וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו עלידיו מרוצת הסוס: טז ואמין לבו שדרכו לאמין ולחזק לבו

בגבורים הנה ערום ינום ביום" ההוא כי יפשוט בליו להיות קל לחרח נאם יהוה: א שמעו את־הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל־המשפחה על כל העם אשר העליתי מארץ מצרים לאמר: ברק אתכם ידעתי אהבתי מקל משפחות האדמה מקל היום ואתם פשעתם בי על־בן אפקד אפוד עליכם את כל־עונותיכם שלם גמול על גלם: הקדמה וראשי דברים לנבואות שבבואו מן פסוק ט' עד סוף אפי"ל ד' ג אהם אמרים לנביאים לא תבואו הילכו וכי ילכו שנים יחדו בדרך אחר בלתי אמ־נעדרו וקבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני: ד ה'ישאג אריה ביער וטרף אין לו כשארית ליד טרף ודרכו לשאוג היתן כפיר אריה צעיר קולו קול שמחה ממענתו בלתי אמ־לכד מה: ה התפול התשפון צפור על־פח רשת הפרושה על הארץ ומוקש אין לה פח לצוד את הצפור היעלה־פח מן האדמה דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו מנגד הפח ומעלהו קצת מן האדמה ולכוד לא ילכוד: בעת המלחמה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב וכאשר יבוא יתקע בשופר לתהויר את העם 1 אמ־יתקע שופר של הצופה בעיר לתהויר את העם כשרואה אויב בא ועם לא יחרדו אמ־תהיה רעה בעיר

שי למורא

יד ואבד מנום מקל, אפלו הקל ברגליו לא יציל עצמו מפני האויב, כי ימצאו בכל מקום. טו) לא יעמד על עמדו במלחמה, כי ירד לכתו ויגוס. טז) ערום, גלי נשק. א) על כל המשפחה, על כל העם. ב) ידעתי, אהבתי ובחרתי. על בן אפקד עליכם, כי המלך יבעם יותר על עבדיו העומדים לפניו אם יעברו מצותיו. ג) הילכו שנים יחדו, היקבו שילכו שני אנשים ברגע אחד למקום אחד בעבור דבר אחד, אם לא נועדו זה עם זה. ד) וטרף אין לו, כשארית אוחז טרף, ודרכו לשאוג כפיר, אריה צעיר. ה) התפול, וכי תשפון על פח הארץ, על מלכדת פרושה על הארץ. ומוקש, פתיון לצפור, כגון גרעיני תבואה. היעלה פח מן האדמה, כשנאחז העוף בפח, ורוצה לברוח, ועוקר הפח ומעלהו ממקומו מעט. ולכוד לא ילכוד, שבאותה שעה העוף כבר לכוד. ו) אם יתקע שופר בעיר, שופר של הצופה לראות אם באים גיסות על העיר, לתהויר את העם.

המלאה לה עמיר: יד ואבד מנום מקל וחזק לא יאמין פחו וגבור לא ימלט נפשו: טו ותפש הקשת לא יעמוד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו: טז ואמין לבו בגבורים ערום ינום ביום־ההוא נאם יהוה: ג א שמעו את־הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל־המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים לאמר: ברק אתכם ידעתי מפל משפחות האדמה על־בן אפקד עליכם את כל־עונותיכם: ג הילכו שנים יחדו בלתי אמ־נעדרו: ד הישאג אריה ביער וטרף אין לו כשארית ליד טרף ודרכו לשאוג היתן כפיר אריה צעיר קולו קול שמחה ממענתו בלתי אמ־לכד מה: ה התפול התשפון צפור על־פח רשת הפרושה על הארץ ומוקש אין לה פח לצוד את הצפור היעלה־פח מן האדמה דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו מנגד הפח ומעלהו קצת מן האדמה ולכוד לא ילכוד: בעת המלחמה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב וכאשר יבוא יתקע בשופר לתהויר את העם 1 אמ־יתקע שופר של הצופה בעיר לתהויר את העם כשרואה אויב בא ועם לא יחרדו אמ־תהיה רעה בעיר

ינבא

יהוה לא עשה בנמול המעשה. ובו שרתאו שמתקמים דברי הנביא ואיך לא תשובו אלי: ז כי לא יעשה אדני יהוה דבר בי אמ־גלה סודו בתחילה אל־עבדיו הנביאים: ח אריה שאג מי לא יירא אדני יהוה דבר מי לא ינבא ואיך תצו עליהם שלא ינבאו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אִמַּת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֵד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֵד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם שִׁשִּׁי, שְׁעָה 7 בְּבוֹקֵר, 19 דְּקוֹת 121 חֲלָקִים.

רֵאשׁ חֲדָשׁ טַבַּת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֵשׁ וְלִמְחַרְתּוֹ בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב"ה, ח' כסלו, ה'תשס"א

שלום וברכה!

...עוה"פ הנני לכתוב לו מה שכבר אמרתי לו כמה פעמים, אשר לחינם מרבה הוא במרה שחורה ומבזבז מעותיו, מנוחת נפשו וכפשוטו די נערוון שלו, על חששות שאין להן יסוד. ויהי רצון שבקרוב ממש ישקיע את תכונת נפשו זו בהתמדה בלימוד ולא רק בתורת הנגלה אלא גם בתורת החסידות ולאום מלאום יאמץ. בשיעבודו בהתמדה בתורה תתמעט המרה שחורה בענינו. והשי"ת ישלח לו רפואה בקרוב, וגם המרה שחורה בכלל זה.

אתענין לדעת על דבר הקביעות עתים שיש לו בתורת הנגלה והחסידות, ובטח יודיע בשורות טובות גם בזה.

בברכ[ת] רפואה ובריאות הנכונה לו ולכב"ב שי,

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף   (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמו"ר				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:17	16:18	17:06	17:06	16:38	16:38	09:49	09:46	08:56	08:52	08:20	08:16	06:25	06:20	באר שבע (ח)
17:13	16:07	17:02	17:02	16:37	16:37	09:49	09:46	08:57	08:53	08:20	08:17	06:27	06:22	חיפה (ח)
17:14	16:00	17:03	17:03	16:40	16:40	09:48	09:44	08:55	08:51	08:18	08:15	06:24	06:19	ירושלים (ח)
17:16	16:17	17:05	17:05	16:37	16:37	09:50	09:46	08:57	08:53	08:20	08:17	06:26	06:22	תל אביב (ח)
16:54	15:44	16:40	16:42	16:01	16:04	10:19	10:15	09:35	09:30	08:46	08:42	07:28	07:21	אוסטריה, וינה (ח)
21:16	20:12	21:03	20:57	20:31	20:25	10:44	10:43	09:29	09:29	08:42	08:43	05:51	05:53	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:01	15:53	16:47	16:49	16:11	16:13	10:20	10:16	09:34	09:29	08:47	08:43	07:24	07:17	אוקראינה, אודסה (ח)
16:29	15:19	16:15	16:17	15:36	15:39	09:53	09:49	09:08	09:04	08:20	08:16	07:02	06:54	אוקראינה, דונייצק (ח)
16:39	15:28	16:24	16:26	15:46	15:49	10:05	10:01	09:20	09:15	08:32	08:27	07:15	07:07	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
16:59	15:46	16:44	16:47	16:04	16:07	10:33	10:29	09:50	09:45	08:59	08:54	07:48	07:40	אוקראינה, זיטומיר (ח)
16:51	15:38	16:36	16:39	15:55	15:59	10:26	10:22	09:43	09:38	08:52	08:47	07:41	07:33	אוקראינה, קייב (ח)
17:30	16:25	17:16	17:18	16:43	16:45	10:45	10:41	09:58	09:54	09:13	09:09	07:47	07:40	איטליה, מילאנו (ח)
18:42	17:50	18:32	18:30	18:09	18:06	10:03	10:01	09:01	08:58	08:30	08:28	06:01	05:58	אקוודור, קיטו (ח)
20:39	19:37	20:26	20:20	19:56	19:51	10:21	10:20	09:07	09:06	08:24	08:24	05:34	05:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:56	20:47	21:41	21:34	21:06	20:59	11:06	11:05	09:49	09:49	08:58	08:59	06:06	06:08	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:27	16:25	17:15	17:16	16:43	16:44	10:21	10:18	09:32	09:28	08:51	08:48	07:11	07:05	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:13	16:11	17:01	17:02	16:28	16:30	10:12	10:09	09:23	09:19	08:42	08:38	07:04	06:58	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:14	16:11	17:01	17:02	16:29	16:30	10:13	10:09	09:24	09:19	08:42	08:38	07:05	06:59	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:46	16:42	17:33	17:35	17:00	17:01	10:50	10:47	10:02	09:58	09:19	09:15	07:45	07:39	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:00	17:04	17:49	17:49	17:23	17:23	10:29	10:26	09:35	09:32	09:00	08:56	07:02	06:58	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:23	16:25	17:12	17:12	16:43	16:43	10:02	09:59	09:10	09:07	08:33	08:30	06:42	06:37	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:07	17:12	17:56	17:56	17:30	17:30	10:25	10:22	09:30	09:27	08:56	08:53	06:53	06:49	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:08	16:05	16:55	16:56	16:22	16:24	10:09	10:05	09:20	09:16	08:38	08:34	07:02	06:56	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:38	16:35	17:26	17:27	16:53	16:55	10:36	10:33	09:47	09:43	09:06	09:02	07:28	07:22	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:05	16:02	16:53	16:54	16:20	16:21	10:08	10:04	09:20	09:15	08:37	08:34	07:02	06:56	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:30	18:36	19:20	19:17	18:55	18:52	10:12	10:11	09:05	09:04	08:32	08:30	05:51	05:50	בוליביה, לה-פס (ח)
17:33	16:19	17:18	17:21	16:36	16:40	11:11	11:07	10:29	10:24	09:37	09:32	08:29	08:21	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:35	16:21	17:19	17:22	16:38	16:41	11:11	11:07	10:28	10:23	09:37	09:32	08:28	08:20	בלגיה, בריסל (ח)
19:20	18:29	19:10	19:05	18:48	18:43	09:42	09:40	08:32	08:31	07:56	07:55	05:12	05:11	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:07	18:11	18:56	18:52	18:29	18:25	09:31	09:29	08:21	08:20	07:46	07:45	05:01	05:01	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:50	15:40	16:35	16:38	15:55	15:58	10:30	10:26	09:48	09:42	08:55	08:51	07:49	07:40	בריטניה, לונדון (ח)
16:53	15:37	16:36	16:39	15:51	15:56	10:42	10:37	10:01	09:56	09:05	09:01	08:07	07:58	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:53	15:38	16:37	16:40	15:56	16:00	10:38	10:33	09:56	09:51	09:02	08:57	07:59	07:51	גרמניה, ברלין (ח)
17:20	16:07	17:05	17:07	16:24	16:27	10:53	10:49	10:09	10:04	09:19	09:14	08:07	07:59	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:28	18:37	19:17	19:12	18:56	18:52	09:41	09:39	08:30	08:29	07:53	07:52	05:07	05:07	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:35	17:42	18:25	18:24	18:00	17:59	10:38	10:36	09:41	09:38	09:09	09:06	06:58	06:54	הודו, מומבאי (ח)
18:32	17:39	18:22	18:21	17:57	17:56	10:34	10:31	09:37	09:34	09:05	09:02	06:53	06:49	הודו, פונה (ח)
16:45	15:36	16:31	16:33	15:53	15:56	10:08	10:04	09:22	09:18	08:35	08:31	07:15	07:07	הונגריה, בודפשט (ח)
17:17	16:14	17:05	17:06	16:32	16:34	10:17	10:13	09:28	09:24	08:46	08:43	07:09	07:03	טורקיה, איסטנבול (ח)
17:48	16:48	17:37	17:37	17:05	17:07	10:39	10:35	09:48	09:44	09:09	09:05	07:25	07:20	יוון, אתונה (ח)
17:07	15:58	16:53	16:55	16:16	16:19	10:28	10:24	09:42	09:38	08:55	08:51	07:34	07:27	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:52	06:56	09:04	09:07	09:36	09:39	10:33	10:36	17:56	17:57	18:21	18:22	17:39	18:32
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:38	04:35	07:27	07:25	08:26	08:26	09:44	09:45	19:57	20:05	20:36	20:44	19:45	21:01
נפאל, קטמנדו (ח)	06:35	06:40	08:37	08:40	09:11	09:15	10:06	10:09	17:08	17:08	17:35	17:36	16:50	17:46
סינגפור, סינגפור (ח)	06:51	06:53	09:19	09:21	09:50	09:52	10:52	10:54	18:54	18:57	19:18	19:20	18:38	19:30
פולין, ורשא (ח)	07:19	07:28	08:27	08:31	09:20	09:25	10:02	10:07	15:29	15:25	16:11	16:08	15:07	16:24
פרו, לימה (ח)	05:33	05:35	08:11	08:12	08:43	08:45	09:49	09:51	18:20	18:23	18:44	18:47	18:04	18:57
צרפת, ליאון (ח)	07:58	08:05	09:26	09:30	10:11	10:16	10:59	11:02	16:59	16:57	17:35	17:33	16:39	17:47
צרפת, פריז (ח)	08:20	08:27	09:39	09:43	10:27	10:32	11:12	11:16	17:00	16:57	17:36	17:34	16:39	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:48	05:51	08:14	08:16	08:45	08:47	09:46	09:48	17:41	17:43	18:05	18:07	17:24	18:16
קנדה, טורונטו (ח)	07:29	07:35	09:02	09:06	09:45	09:50	10:33	10:37	16:46	16:44	17:17	17:15	16:26	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	07:11	07:18	08:40	08:44	09:25	09:29	10:12	10:16	16:15	16:12	16:49	16:47	15:55	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	06:33	06:38	08:24	08:27	09:01	09:05	09:53	09:56	16:34	16:34	17:04	17:03	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:52	09:02	09:49	09:54	10:46	10:52	11:27	11:32	16:36	16:31	17:22	17:18	16:14	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:31	08:40	09:23	09:28	10:22	10:28	11:02	11:07	16:08	16:03	16:52	16:48	15:46	17:05
רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)	07:44	07:51	09:08	09:12	09:54	09:59	10:41	10:45	16:34	16:32	17:11	17:09	16:14	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	07:49	07:56	09:13	09:17	09:59	10:04	10:46	10:50	16:43	16:41	17:16	17:13	16:23	17:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:24	06:28	08:42	08:45	09:13	09:16	10:12	10:15	17:48	17:49	18:12	18:14	17:31	18:23

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת פלפלה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00502
29/11/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

